

ŠTEFAN TÓBIK

**GEMERSKÉ
NÁREČIA**

I

ČASŤ DRUHÁ

VYDAVATEĽSTVO
PREŠOVSKÉJ
UNIVERZITY

ACTA UNIVERSITATIS PREŠOVENSIS
Monografia (AUP 2018)

ŠTEFAN TÓBIK

GEMERSKÉ NÁREČIA

I

ČASŤ DRUHÁ

GEMERSKÁ NÁREČOVÁ ČÍTANKA

VYDAVATEĽSTVO
PREŠOVSKÉJ
UNIVERZITY

Rukopis z autorovej pozostalosti opravila,
doplnila a na vydanie pripravila
Júlia Dudášová-Kriššáková

Recenzenti:

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.
Doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc.

Publikácia je súčasťou riešenia grantovej úlohy projektu VEGA MŠVVaŠ Slovenskej republiky *Dynamické procesy v súčasnej jazykovednej slavistike III* č. 1/0383/17 (2017-2019).

Vydanie knihy je spolufinancované z prostriedkov projektu (25%) a Vydavateľstva Prešovskej univerzity PU (75%).

© Autor: Prof. PhDr. Štefan Tóbik, CSc.

© Editorka: Prof. PhDr. Júlia Dudášová-Kriššáková, DrSc.

Technickí redaktori: Ing. Jaroslav Havrla, Mgr. Alica Wietoszewová

Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2018

Prvé vydanie

ISBN 978-80-555-1994-4

OBSAH

PREDHOVOR.....	11
Úvod	15
A. GEMERSKÉ NÁREČIA VLASTNÉ	
v juhozápadnom, strednom a východnom Gemeri	21
I. Nárečia juhozápadného Gemera.....	22
1. Nárečia Sušianskej doliny.....	22
a) severozápadnej	22
1) pondelské nárečie.....	22
1. Val'kovo	22
2. Pondelok	24
3. Selce	28
b) južnej.....	33
2) sušianske nárečie.....	33
4. Veľká Suchá	33
5. Hrnčiarske Zalužany	36
6. Sušany	40
2. Nárečia Rimavskej doliny.....	43
a) severnej	43
3) tisovské nárečie	43
7. Tisovec	43
4) pilianske alebo piliansko-hačavské nárečie	49
8. Rimavská Píla.....	49
9. Hačava	52
5) klenovské nárečie	55
10. Klenovec.....	55
6) hnúšťanské alebo hnúšťansko-brezovské nárečie	60
11. Hnúšťa	60
12. Likier	66
13. Rimavské Brezovo	69
b) strednej.....	73
7) banské nárečie.....	73
14. Rimavská Baňa.....	73
15. Rimavské Zalužany	77

16. Príboj	80
8) rimavické nárečie.....	83
17. Rimavica.....	83
18. Rimavská Lehota.....	86
9) kokavské nárečie	89
19. Kokava nad Rimavicou	89
c) južnej	94
10) kocižské nárečie¹	94
20. Kociha	94
11) hrachovské nárečie.....	97
21. Hrachovo	97
12) skálnické alebo skálnicko-čerenčianske nárečie	101
22. Vyšný Skálnik.....	101
23. Nižný Skálnik	104
24. Rimavské Vrbovce	109
25. Veľké Teriakovce.....	113
26. Malé Teriakovce	116
27. Čerenčany.....	118
13) pokoradzské nárečie	122
28. Vyšná (Slovenská) Pokoradz	122
14) zahoriánske nárečie	126
29. Horné Zahorany.....	126
 3. Nárečia gemerských vrškov	129
a) severných.....	129
15) polomské nárečie.....	129
30. Polom	129
b) stredných.....	134
16) kyjatické nárečie	134
31. Kyjatice	134
c) južných	138
17) lukovištské nárečie	138
32. Babinec.....	138
33. Kraskovo	141
34. Lukovištia.....	144

¹ Zosúladili sme poradie týchto dvoch nárečových podskupín (pôvodne poradie: 10. hrachovské nárečie, 11. kocižské nárečie → upravené poradie: 10. kocižské nárečie, 11. hrachovské nárečie) s členením uverejneným v prvej časti knihy Gemerské nárečia I/1 (2018, s. 72). Podľa toho sme upravili aj poradie nárečových textov v tejto druhej časti (porov. s. 115). Vnútorné členenie gemerských nárečí na jednotlivé skupiny a podskupiny spolu aj s číslovaním bolo pre autora východiskom aj pre radenie nárečových textov v Gemerskej nárečovej čítanke.

4. Nárečia Blžskej doliny	147
a) severnej	147
18) krokavské nárečie	147
35. Krokava	147
19) popročské nárečie	149
36. Poproč	149
20) brádňanské nárečie	152
37. Brádno	152
21) zdychavské alebo ratkovskovzdychavské nárečie ...	156
38. Ratkovská Zdychava	156
39. Rovné	159
22) potocké nárečie.....	162
40. Potok.....	162
23) lipovské nárečie	165
41. Lipovec.....	165
b) strednej.....	168
24) striežovské nárečie	168
42. Striežovce	168
25) hrušovské nárečie.....	171
43. Hrušovo	171
26) ostrianske nárečie	174
44. Ostrany	174
c) juhovýchodnej.....	178
27) drienčanské nárečie	178
45. Drienčany	178
28) pápčanské nárečie	182
46. Pápča	182
29) budikovianske nárečie	186
47. Teplý Vrch	186
48. Budikovany	189
30) hostišovské nárečie.....	192
49. Hostišovce	192
31) slištianské nárečie	196
50. Slizské	196
32) španopol'ské nárečie	199
51. Španie Pole.....	199
II. Nárečia stredného Gemera	204
5. Nárečia Ratkovskej doliny	204
a) severnej	204

33) ratkovskobystrianske alebo bystrianske nárečie	204
52. Ratkovské Bystré.....	204
53. Filier	207
54. Hrlica.....	210
34) sirkovské nárečie.....	213
55. Sirk	213
b) južnej.....	216
35) ratkovské nárečie	216
56. Ploské	216
57. Ratková.....	219
58. Repišťia.....	223
36) lehotsko-brusnícke nárečie	227
59. Ratkovská Lehota	227
60. Sása.....	231
61. Brusník	234
37) sušiansko-rybnícke nárečie	238
62. Rybník	238
63. Ratkovská Suchá	242
6. Nárečia Muránskej (Revúckej, Jelšavskej) doliny	247
a) severnej	247
38) muránske nárečie.....	247
64. Muráň	247
65. Muránska Lehota.....	251
39) dlholúcke nárečie	254
66. Muránska Dlhá Lúka	254
40) hutianske (muránskohutianske) nárečie.....	257
67. Muránska Huta	257
41) zdychavské (muránskozdychavské) nárečie	261
68. Muránska Zdychava	261
42) revúcke nárečie	264
69. Revúčka	264
70. Revúca	268
b) strednej.....	273
43) mokrolúcko-turčocké nárečie	273
71. Mokrá Lúka	273
72. Turčok.....	276
c) južnej	279
44) rákošské nárečie.....	279
73. Rákoš.....	279
45) chyžniansko-šivetické nárečie	283

74. Revúcka Lehota.....	283
75. Lubeník.....	286
76. Chyžné.....	290
77. Mníšany	294
78. Jelšavská Teplica	299
79. Gemerský Milhost'	302
80. Šivetice	306
81. Kameňany.....	311
82. Prihradzany.....	314
83. Nandraž	318
46) jelšavské nárečie.....	323
84. Jelšava	323
85. Kopráš	328
7. Nárečia Štítnickej doliny	331
a) severnej	331
47) čiernolehotské (lehotské) nárečie.....	331
86. Čierna Lehota	331
b) strednej.....	334
48) slavošovské nárečie	334
87. Slavošovce.....	334
88. Rochovce	340
89. Ochtiná	342
49) roštárske nárečie	345
90. Roštár	345
91. Kocel'ovce	348
92. Petrovo	350
c) južnej	354
50) štítnické nárečie	354
93. Štítnik	354
51) rozložnianske nárečie	358
94. Gočaltovo	358
95. Rozložná.....	361
d) juhovýchodnej	365
52) honcské nárečie	365
96. Honce	365
53) rožňavskobystrianske alebo bystrianske nárečie.....	368
97. Rožňavské Bystré.....	368
98. Rakovnica.....	371

III. Nárečia východného Gemera	374
 8. Nárečia Slanskej doliny (slanskodolinské nárečia)	374
a) severozápadnej.....	374
54) rejдовské nárečie	374
99. Rejdová	374
100. Vyšná Slaná	378
Abecedný zoznam obcí	380
ZÁVER.....	384
SUMMARY	387
PEZIOME	390
BIOGRAFICKÉ KALENDÁRIUM.....	393
Životný príbeh prof. Štefana Tóbika z pera Jozefa Štolca (Retrospektívny pohľad)	442

PREDHOVOR

V *Gemerskej nárečovej čítanke*, ktorá predstavuje druhú časť prvého zväzku diela **Gemerské nárečia I**, sú uverejnené nárečové texty zo **sto slovenských obcí** z bývalej Gemerskej stolice. Sú to takzvané (A) **vlastné gemerské nárečia** rozprestierajúce sa v (1) juhozápadnom, (2) strednom a (3) východnom Gemeri. Druhú veľkú skupinu, ktorá nie je zahrnutá do čítanky, predstavujú (B) **nevlastné (kolonizované) nárečia** v (4) severnom, (5) severozápadnom a (6) južnom Gemeri.² Podľa Š. Tóbika sú to „**negemerské nárečia**, transplantované alebo presadené do Gemera kolonistami z rôznych končín Slovenska, alebo aj mimo neho.“ (2018, s. 117). K týmto trom podskupinám nevlastných nárečí autor priraduje ešte ďalšiu (7) podskupinu, ktorú nazval kolonizovanou oblasťou **neslovenských nárečí** kolonizovaných v staršej dobe v ojedinelých obciach. Patrí k nim goralské nárečie v Pohorelei na Horehroní a v Lome nad Rimavicou (z genetického hľadiska ide o nárečia poľského pôvodu) ako aj rusínske nárečie v Pači pri Rožňave (z genetického hľadiska patrí do východoslovanskej jazykovej skupiny). Všetky nárečové texty majú vysokú dokumentárnu hodnotu, v ktorých sa okrem informácií o jazykovom systéme gemerských dialektoch nachádza aj veľa informácií z oblasti dejín, kultúry, etnológie a etnografie, ale aj psychológie.

Profesor Štefan Tóbik si bol vedomý toho, že kvôli pomerne veľkému územiu skúmaného areálu, jeho bohatej vnútornnej členitosti i zložitosti interného jazykového vývinu je potrebné venovať sa osobitne opisu obidvoch základných nárečových skupín. Kým v prvej časti spisu **Gemerské nárečia I/1** predkladá členenie a jazykovú

² V prvej časti knihy **Gemerské nárečia I/1** v podkapitole **Členenie gemerských nárečí** Š. Tóbik vyčleňuje v rámci (B) **nevlastných (kolonizovaných) nárečí** štyri skupiny: (IV) v severnom Gemeri, (V) v severozápadnom Gemeri, (VI) v juhozápadnom Gemeri a (VII) v južnom Gemeri (2018, s. 30 – 32). V podkapitole **Charakteristika gemerských nárečí** uvádza hlavné znaky iba troch skupín: (V) Nárečia severného Gemera (s. 119 – 126), (V) Nárečia severozápadného Gemera (s. 127 – 133) a (VI) Nárečia južného Gemera (s. 134 – 137). O nevlastných nárečiach v **juhozápadnom Gemeri** sa nezmieňuje a ani neuvádza ich jazykovú charakteristiku.

charakteristiku všetkých skupín vlastných i nevlastných nárečí v Gemeri (s výnimkou nárečí dvoch goralských obcí a jednej rusínskej), v druhej časti spisu **Gemerské nárečia I/2** zúžil predmet svojho výskumu iba na vlastné gemerské nárečia. To znamená, že v antológii čitatelia nájdú vyše **päťsto** dlhších i kratších nárečových textov, predstavujúcich ukážky súvislej reči iba zo **slovenských gemerských obci** v juhozápadnom, strednom a východnom Gemeri. Predpokladáme, že k rozhodnutiu Štefana Tóbika zostaviť nárečovú čítanku iba z textov patriacich do skupiny vlastných gemerských nárečí mohol prispieť fakt, že autor bol autochtón (jeho rodiskom je obec Hnúšťa, okr. Rimavská Sobota) a že aktívne hovoril týmto juhozápadogemer-ským dialekтом nielen v rodinnom prostredí či v rodnej obci, ale mo-hol ho využívať pri stretnutiach so svojimi spolužiakmi na mešťanke v Tisovci alebo počas gymnaziálnych štúdií v Rimavskej Sobe. Neskôr pri svojich početných výskumných cestách po celom Gemeri mu táto aktívna znalosť rodného dialekta isto pomáhala pri nadvázovaní kontaktov s informátormi.³

Prvá i druhá časť spisu **Gemerské nárečia I/1 (Úvod – Členenie – Charakteristika)** a **Gemerské nárečia I/2 (Gemerská nárečová čítanka)** predstavujú jeden celok nielen z obsahového, teoreticko-metodologického, ale aj z metodického hľadiska. Onedlho k nim pribudne aj ďalšia časť diela uverejnená pod názvom **Gemerské nárečia III (Krátky jazykový atlas gemerských nárečí)**, v ktorej sa skompletizuje údaje o gemerských dialektoch z jazykovozemepisného hľadiska. Svedčí to o tom, že autor mal veľmi dobre premyslenú štruktúru jednotlivých častí spisu, opierajúc sa o svoje bohaté skúsenosti z prednášok a seminárov z historickej gramatiky slovenského jazyka (starší názov tejto historickej jazykovednej disciplíny) a zo slovenskej dialektológie, ktoré garantoval na Katedre slovenského jazyka a literatúry na Filologickej fakulte VŠP a neskôr na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove v rokoch 1952–1969. Z uvedeného vyplýva, že skôr než študenti, prípadne aj iní záujemcovia o skúmané dialekty pristúpia k jazykovej interpretácii nárečových textov, mali by byť dobre pripravení z teoretických vedomostí o jazykovej charakteristike dialektov

3 Prof. Tóbik ostal verný svojmu rodnému kraju až do konca života. Osud to zariadol tak, že životná púť prof. Tóbika sa uzavrela v jeho rodnej obci, keď 2. septembra 1969, vracačúc sa z dialektologického výskumu, skonal na autobusovej zastávke.

zo synchrónneho hľadiska, o priebehu najstarších i mladších izoglos praslovanského pôvodu na slovenskom jazykovom území z hľadiska ich vývinu v širšom slovanskom kontexte.

Antológia neobsahuje slovník gemerských nárečových slov, preto **rozhodujúcu úlohu** pri pozornom čítaní textov má **kontext**, ktorý poskytuje informácie o sémantickej štruktúre danej lexémy. Ocenit' treba, že autor nezabudol pri každom slove cudzieho pôvodu uviesť v zátvorke pôvodné znenie lexémy v pôsobiacom jazyku a jeho význam v slovenskom jazyku alebo v slovenských gemerských nárečiach ako v prijímajúcim jazykovom systéme. Najčastejšie ide o lexikálne výpožičky z nemčiny, keďže na Gemeri bol rozvinutý banský priemysel, resp. z maďarčiny, čo je dôsledkom prirodzeného vývinu na slovensko-maďarskom jazykovom pomedzí tiahnucom sa v južnej oblasti Gemera. Početné výpožičky sú aj z latinčiny. V lexikálno-sémantickom systéme gemerských nárečí sa hojne vyskytujú aj karpatizmy, t. j. slová z oblasti salašníctva, ovčiarstva a pastierstva, ktoré svedčia o tom, že gemerské dialekty spadajú do oblasti karpatského jazykového areálu. Pozoruhodné sú karpatizmy východoslovanského pôvodu, ktoré prenikli do gemerských nárečí z rusínskych alebo ukrajinských dialektov v období valašskej kolonizácie v 14. – 17. stor. Z dejín osídlenia Slovenska je známe, že v procese valašskej kolonizácie sa na osídlowaní severného, ale aj stredného Slovenska podielali osadníci východoslovanského pôvodu. Táto značná lexikálno-sémantická diferenciácia slovnej zásoby gemerských nárečí svedčí o dlhodobých a intenzívnych jazykových kontaktach s jazykmi (dialektmi) neslovenského pôvodu.

Š. Tóbik dobre vedel, aký zástoj majú slovenské nárečia pri rekonštrukcii najstarších dejín slovenského jazyka v 10. – 15. stor., keďže z tohto obdobia sa nezachovali súvislé jazykové pamiatky, ale iba ojedinelé slová, vlastné mená (miestne a osobné mená) v pamiatkach písaných po latinsky. Už od tridsiatych rokov 20. stor., keď sa konštituvala moderná jazykoveda, opierajúca sa o moderné výskumné postupy v jazykovede, ako sú vnútorná rekonštrukcia jazyka, metóda pomernej chronológie a jazykového zemepisu, bolo štúdium najstarších dejín slovenského jazyka postavené na výskume slovenských ná-

rečí. Podstatu problému výstižne charakterizuje Eugen Pauliny (1912 – 1983), ktorý tiež patrí ku zakladateľskej generácii slovenskej jazykovedy. V úvode svojej monografie *Fonologický vývin slovenčiny* konštatuje: „V slovenských nárečiach, ked' sa chápu ako organicky zviazené časti rozčlenenej celosti slovenského jazyka, sa odráža vývin slovenského jazyka v úplnosti. Je to pramenný materiál, ktorý má ohromnú prednosť: je úplný a je spoľahlivo kontrolovatelný a overovateľný.“ (1963, s. 5).

Autor predstavuje v diele **Gemerské nárečia I/1,2** gemerské dialekty v kontexte štyroch navzájom súvisiacich aspektov: (1) člene-
nie nárečí, (2) jazyková charakteristika, (3) ukážky súvislých náre-
čových prejavov zaznamenaných v domácom autentickom prostredí
a (4) mapovanie získaných informácií metódou jazykového zemepisu
na jazykových mapách. To je komplexný pohľad na gemerské náre-
čia, čím sa prehľbia všetky doterajšie vedomosti o skúmaných dia-
lektoch v slovenskej i zahraničnej jazykovede i dialektológii. Lebo
autor je najlepším slovenským znalcom týchto archaických nárečí,
v ktorých sa zachovali mnohé relikty zo staršieho vývinového obdo-
bia a ktoré pomáhajú pri rekonštrukcii interného vývinu starej sloven-
činy. Výskum gemerských nárečí mu po celý jeho tvorivý život ležal
na srdci, o čom svedčia viaceré rozhodnutia neprijať pracovnú ponu-
ku napríklad do Slovanského seminára na jeho alma mater v Brati-
slave, za referenta v Jazykovom odbore Matice slovenskej v Martine
alebo aj ďalšie, o čom nájdeme podrobnejšie údaje v Biografickom
kalendáriu a v obrazovej prílohe na konci knihy.

Júlia Dudášová-Kriššáková

ÚVOD

V tejto nárečovej čítanke podávame skoro v rovnakom rozsahu 3–6 stránok vybrané ukážky nárečia každej slovenskej obce bývalej **Gemerskej stolice**. Ukážky sú len malým zlomkom rozsiahleho nárečového materiálu, ktorý sme zapísali v Gemerí v rokoch 1930 – 1969, teda za obdobie zhruba 40 rokov, presahujúcich o celých 10 rokov zvyčajnú hranicu 30 rokov jednej generácie. To umožnilo vybrať ukážky vedome a zámerne pri každej obci tak, že po ukážkach zo začiatku výskumu týchto nárečí okolo roku 1930 nasledujú ukážky skoro celkom pravidelne z každého desaťročia, aby sa takto zachytila dynamika vývinu každého gemerského nárečia v rozpätí obdobia jednej a pol generácie, a to jednak a najčastejšie vzhľadom na celkové obdobie nárečového výskumu, ale aj vzhľadom na skutočnosť, že sa spravidla zapisujú ukážky reči jednej a tej istej osoby z uvedeného obdobia 40 rokov. Pritom sme sa usilovali vybrať a podať v prevažnej miere ukážky skutočnej reči najstaršej generácie (70 – 90-roč.), starej (50 – 70-roč.), ale aj strednej (30 – 50-roč.), mladej (15 – 30-roč.) a najmladšej (10 – 15-roč.), a to tak mužskej, ako aj ženskej. Z každej obce, či vlastne jej nárečia, uvádzame ukážku vybranú skoro pravidelne najskôr v podobe jednotlivých úplných viet, zapisaných pri výskume v teréne podľa skutočnej reči a rozhovoru s jednotlivými informátormi, najčastejšie skupiny dvoch – troch dedinčanov. Jednotlivé vety často navzájom nesúvisia, sú vytrhnuté zo skutočného rozhovoru, ale zapisané verne podľa realizovaného rozhovoru, teda nevymyslené, neupravené, použité raz jedným, potom zasa druhým alebo ďalším informátorom, s ktorými sme sa zhovárali. Na začiatku obdobia našich nárečových výskumov v tridsiatych rokoch neboli ešte magnetofóny, ani diktafóny, preto sme zapisali z rozhovoru s viačerými osobami to, čo sme technicky rukou zapisať stačili, alebo čo sme považovali za také, aby sme to zapisali. Pravda, aj tu sme dosť často mohli zapisať najmä pri častých pomalých rozprávačoch skoro od slova do slova všetko, čo sa v rozhovore povedalo. Použili sme aj metódu vyžiadaneho pomalého rozprávania, alebo opakovania poviedaného, predovšetkým pri súvislých rozprávkových a piesňových

textoch. Vybrané vety zo súvislého rozhovoru uvádzame bežným spôsobom tak, že používame medzi vetami spravidla bodku. Ak je za bodkou ešte pomlčka, ide o vytrhnuté, vzájomne za sebou nenasledujúce vety.

Po roku 1955 sme už skoro výlučne každý rozhovor nahrávali na magnetofón a nahrávky sme si sami prepísali. Zväčša sme prepisovali tak, ako to príslušná osoba povedala, teda eventuálne aj s tvarmi, najmä hláskoslovňmi, ktoré vybočujú z bežného jednotného systému toho-ktorého nárečia a vyplynuli z počiatočnej trémy informátora pred mikrofónom skoro vždy vplyvom spisovného jazyka, ktorý dnes skoro každý na dedine správnejšie alebo menej správne ovláda. Najčastejšie sa to stalo používaním napríklad podoby **boù**, **ket'**, **jeden** osobami, ktoré v rodnom nárečí majú systémové len **búu** alebo **búl**, **kot' (kot) koj**, **edon**, alebo ked' vplyvom spisovnej slovenčiny v dôsledku určitého jestvujúceho bilingvizmu miešajú mäkké spoluhlásky v oblasti, ktorá má veľmi tvrdé nárečia, ako je to v našom prípade najmä na Blžskej doline severnej. O týchto a podobných javoch sa podrobnejšie zmienime v hláskoslovnej časti našej nárečovej monografie.

Nárečové ukážky podávame v takom sledo jednotlivých obcí a ich nárečí, ktoré vyplýva z historicko-genetických či vývinových a geografických či zemepisných podmienok týchto nárečí. Neuchyľujeme sa od poradia, ako ho uvádzame v obsahu.

Nárečové ukážky zapisujeme fonetickou transkripciou čitateľskou, ktorá sa bežne používa v slovenskej dialektológii. Vzhľadom na predpokladaný širší okruh čitateľov **upúšťame od prísne vedeckej transkripcie**, aby sme umožnili aj priemerne vzdelanému čitateľovi čítať a rozumieť textom. V spôsobe, ktorým zapisujeme nárečia, **uplatňujeme** predovšetkým tieto **všeobecne platné zásady fonetickej transkripcie**.

Jednému zvuku, hláske, zodpovedá len jedna litera či písmeno, alebo odbornejšie vyjadrené: jednej fonéme zodpovedá len jedna graféma. Podľa tejto zásady píšeme namiesto zložky spisovného jazyka jeho pravopisu **ch**, **dz**, **dž** len písmeno **x**, **ž**, **ž** a namiesto **chvalície**, **kerech**, **chot'e**, **dvuch chlapcí** hned' na prvej strane nárečových textov z Váľkova píšeme **xvalície**, **kerex**, **xot'e**, **dvux xlápčí** a tak vždy v celej publikácii, pretože naše **ch** sa v klasickej gréctine označovalo písmenom **χί**, teda **x**. Takisto sa používa aj grécke písmeno **ȝ**

za našu zložku **dz**, ako to vidno zo slov **osázau**, **Pomezi** na tej istej prvej strane z Válkova, alebo **Meznuo** na štvrtnej a **vihláza**, **préize** na siedmej strane ukážky z Pondelka namiesto bežne písaného **osádzau**, **Pomedzi**, **Medznuo**, **vihládz**, **préidze** a podobne vždy pravidelne až do konca Čítanky.

- Ž znamená spisovné **dž**. Začína sa vyskytovať v ukážkach z Po-proča a ďalších, napr.: **hožín**, **d'ežiňi**, **xožívajú**, **žižik** (dáždik), **žit'ä** (dieťa) namiesto bežného **hodžín**, **d'edžiňi**, **chodžívajú**, **džiždžik**, **džit'ä**.
- Ž znamená mäkké, palatálne ž vo veľmi mäkkých nárečiach a zapisujeme ho napríklad v ukážke z Rimavskej Píly v slove **žíš** namiesto **džíš** a potom viac v ukážkach z vrškov, napríklad hned z Polomi: **važič**, **xožil'i**, **d'ežiňi**, **luži**, **na svažbe**.

Mäkkosť sa označuje mäkčeňom vždy, teda aj pred **i**, **e**, **ie**, **ia** a tiež pri spoluhláskach, preto treba vysloviť mäkko, napr. v slovách **nevémō**, **s ňima**, **l'en**, **z d'ed'ine** ň a **d'**, zatial' čo v slove **d'ed'ine** je **n** v tretej slabike na konci tvrdé a teda **-ne** a nie **-ňe**, podobne zasa aj **d** v slabike **rade**, **edného**, **nánē**, **motekou**, **texto**, **čele** hned' na začiatku v texte z Válkova, a tak dôsledne až do konca, treba rozlišovať mäkké spoluhlásky **d'**, **t'**, **ň**, **l'** v slabikách **d'e**, **t'e**, **ňe**, **l'e** – **d'i**, **t'i**, **ňi**, **l'i** – **d'ie**, **t'ie**, **ňie**, **l'ie** – **d'ia**, **t'ia**, **ňia**, **l'ia** – **d'ä**, **t'ä**, **ňä**, **lää** od tvrdých spoluhlások v slabikách **de**, **te**, **ne**, **le** – **di**, **ti**, **ni**, **li** – **die**, **tie**, **nie**, **lie** – **dia**, **tia**, **nia**, **lia** – **dä**, **tä**, **ňä**, **lä**.

Okrem už spomínaného mäkkého ž označuje sa znakom mäkkosti, t. j. čiarkou kladenou spravidla do strednej časti mäkčeňa aj spoluhlásky š, č, šč a mäkko treba vyslovovať písmená š, č, šč v slovách ako: **t'ešie** še, **Krašúnu**, **hrnšier**, **šo**, **ši**, **šuó**, **d'ieš**, napr. v textoch z Rimavskej doliny a vrškov.

- č: **táič**, **važič**, **dvacáčdve**, **vráveč**, **säčie** (siatie), **úhorič**, **vozič**, **orač**;
- šč: **eščé**, **krščieňe**, **ňepuščí**, **Hnuščí**.

Zo zvláštnejších písmen a hlások uvádzame ešte tieto:

- ɳ alebo tzv. nenosové zadopodnebné **n** v určitých polohách najmä pred **k**, **g**, napr. aj v spisovnej výslovnosti slov **Aŋka**, **Jaŋko**, **baŋka** vyslovuje sa tak, že na nevytvára priehrada ako pri **n** v slove **nos**, **noha** medzi vrchnou časťou predného jazyka a hornou

časťou predných horných zubov, ale vzduch sa vypúšťa otvorom najviac ústami von a celá artikulácia je voľnejšie, nedbalejšia, takže **n** vlastne ani nepočuť. Tak je tu jednak v skupinách **nk**, **ng** ako **truŋgu** 1 (Val'kovo),⁴ **t'eqkuo** 5 (Hrnčiarske Zalužany), **Marieňka, Jaňko** 6 (Sušany), 7 (Tisovec), ale tak označujeme aj **n** vyslovované takto nedbalejšie bez záveru aj pred mnohými ostatnými spoluhláskami, a teda napr. aj v slove **t'eqšie, kozl'enče** 5 (Hrnčiarske Zalužany), **Ponďelok, Suxáňski** potok, **petreňci, potoq, sámon** kraji, **vojaňskon**;

- γ alebo zadopodnebné znelé **ch** (**x**), označené písmenom gréckej abecedy γ (gama), **g**, vyslovuje sa skoro ako **h** vždy na konci slova pred nasledujúcou samohláskou alebo znelou a jedinečnou spoluhláskou, napr.: **račie beγ_už ťen, kobey_už ved'ela, že** íγ_boxe (blchy) **ňekúsale** 2 (Pondelok), **našiγ_e šesnáć** 4 (Veľká Suchá), **išou beγ_vraj** 5 (Hrnčiarske Zalužany), **ta beγ_i bou** 9 (Hačava);
- é znamená užšie, vyššie a zatvorennejšie é ako sa vyslovuje v spisovnom *dobré (slovo)*, *dobrého (slova)*, tu na Sušianskej doline všeobecne, napr.: **ňevémo, bévaju** 1 (Val'kovo), **povédati** 2 (Pondelok);
- ié tiež s takým zatvoreným é, napr.: **čast'iéše** 1 (Val'kovo), **čiérno, značiēne** 2 (Pondelok);
- ēi takisto so zatvoreným é, napr.: **st'éjhne, nedržéi, hréitke, béiyaju** 1 (Val'kovo);
- ó je tiež zatvorennejšie ako zvyčajné ó, napr. v **uó: huóru, takuó, xuód'in, čuóže, čuó, tuót** (ten) 1 (Val'kovo), alebo aj v **óu**, napr. **dóuho** 1 (Val'kovo).

Spodoba alebo neutralizácia spoluhlások sa uskutočňuje aj v našich textoch a zapisuje sa napríklad na absolútnom konci slova pred čiarkou, pauzou alebo pred bodkou na konci vety, napr.: **skéit** (skiad'), skád'e), **nuóš** 4 (Veľká Suchá), **muój muš** 13 (Rimavské Brezovo), **sed'en séix** (siah) 15 (Rimavské Zalužany), **vo priétrx** 17 (Rimavica) alebo aj v takom **d'ieš** (dážd') 14 (Rimavská Baňa).

V skupine dvoch rôznorodých spoluhlások sa na samom začiatku

4 Číslo označuje poradie, pod ktorým sa uvádzajú nárečový text z príslušnej obce v nárečovej čítanke alebo v obsahu. Kvôli jednoduchej orientácii sme doplnili do zátvorky názov obce.

alebo v strede slov mení vždy prvá podľa druhej, a tak je napr.: **fše**, **ťaško**, **hréitke**, **spotku**, **rosprávau** 1 (Val'kovo), **bápka** 2 (Pondelok), **roškox** 5 (Hrnčiarske Zalužany), **rospárala**, **roškox** 6 (Sušany), **vlxkięsi** (vlhkejší) 10 (Klenovec) vždy takto.

Predložka pred pádom sa tiež spodobuje, ak je iného druhu čo do znenosti ako tá, ktorou sa začína za ňou nasledujúce slovo, napr.: **s_xval'icie** m. z **xval'icie** 1 (Val'kovo), **z makon** 2 (Pondelok), **f_xl'iевые**, **s_takix** 3 (Selce).

Predložka slabičná pozostávajúca z viac hlások spodobuje znenú spoluhlásku na konci pred neznenou na začiatku nasledujúceho slova, a tak je napr.: **pret štvrtou**, **pret_ten** (pred tým), **čes** (cez) **kel'kú** 3 (Selce).

Znená spoluhláska na konci častíc, spojok alebo iných slov pred neznenou spoluhláskou nasledujúceho slova sa spravidla neutralizuje a mení na neznenú, napr.: **kot_tak** 1 (Val'kovo), **kot_smrd'ín** 3 (Selce), **kot_smo** 3 (Selce), **tuš_tak**, **kot_prišlo**, **kot_kceš**, **nuš_tak** 2 (Pondelok). Podobne sa pri splývavej alebo plynulej výslovnosti mení koncová neznená spoluhláska prvého slova na znenú vplyvom nasledujúcej samohlásky, znelej alebo jedinečnej spoluhlásky, napr. **tuqd_rosprávau** (ten) 1 (Val'kovo), **račie_bey_už_łen takto**, **kobey_už_ved'ela**, **kod_už_zostáu**, **tag_ostáu**, **a tag_jí** (popri aj **tag_i**), **tuqd_ohen**, **tag_ibá** 2 (Pondelok).

Plynulú alebo splývavú výslovnosť dvoch susedných slov v takýchto prípadoch označujeme podľa zaužívaných zvyklostí v slovenskej dialektológii malým spojovacím oblúčkom naspodku oboch slov, napr. **kot_tak** 1 (Val'kovo), **kot_smrd'ín**, **tuš_tak** 2 (Pondelok), **tuqd_rosprávau**, **kod_už_zostáu**, **tag_ostáu**, **tag_ibá** 2 (Pondelok), ale z technických dôvodov, aby totiž takýchto znamienok bolo kvôli väčšej prehľadnosti a čitateľnosti čím menej, len na začiatku našich textov, potom už len celkom výnimco. Pravidelne je pri γ, napr. uvedené **račie_bey_už_łen**, **kobey_už_ved'ela**, že **iy_boxe** **ňekúsa-le** 2 (Pondelok). Podobne ju označujeme takýmto malým oblúčkom v ukážkach zo Sušianskej doliny a Rimavskej doliny južnej a strednej v prípadoch, ako sú: **kod_e** (ked' je), **tag_e** (tak je), **nán_e** (nám je), **ván_e** (vám je) 1 (Val'kovo), **son_éj**, **som_jej** (som ja) 2 (Pondelok). Okrem niekoľkých prípadov na samom začiatku Čítanky sa prípady takejto a podobnej medzivetnej fonetiky (sandhiové prípady)

už nevyznačujú oblúčkom, nikdy nie v prípadoch predložkových spojení typu **s toho**, **s koho**, **z Hraxova**, **z mesa**, ale ani medzi ostatnými slovami, ako je **kot kceš**, **už muoj**, **tag iba**, **kot prišlo**, **v Ameriki**, **nuž je to**, aj keď tu vždy ide o splývavú výslovnosť v dôsledku rýchleho tempa reči. Prípady typu **človek už najtro**, **bud'eš eš'e**, **vet sa**, **bud'eš aj te**, **do nás bola**, **kot smo** 3 (Selce) a inde treba pozorne čítať a vyslovovať tak, ako sú vytlačené v dôsledku splývavej alebo nesplývavej výslovnosti.

A.

GEMERSKÉ NÁREČIA VLASTNÉ

V JUHOZÁPADNOM, STREDNOM A VÝCHODNOM GEMERI

I. Nárečia juhozápadného Gemera

1. Nárečia Sušianskej doliny

a) severozápadnej

1) pondelské nárečie

1. Vaľkovo (v miestnom nárečí **Val'kou**)

a) Z rozhovoru so 70 – 80-ročnými obyvateľmi. Zapísané rukou 19. júla 1935. – Nevémo si rade s ňima. – Lugó (dolu) ho na zen. – Len son sán. – Tan békaju. – Z d'ed'ine dva páre užžnu. – Tu smo kúpili húoru s xvalície (koalície „*Rimamuránska účast. spoločnosť*“). – Smo zveľi aj me tricat holdou (mad'. *hold* „asi $\frac{3}{4}$ katastrál. jutra“) sňje. Zedneho sa stéjhne a zedneho ni. – Takúdó dôuho. – Me smo si pomesleli: ako be smo si me řekúpili, pol'a (podl'a, vedl'a) pol'a náne. – Al'e fše, aha, d'ješ (dážd') padá. – U kerex Find'ou? – Čaško je to motekou zahnati. – Lebo ma nohe ředržej. Hnedbex son spadla. – Po pařičke xuýdin. – Do texto iba teraz osázau čele (včely). – Sen mi zostáu doveč. – Pomezi tje hréjtke xot'e do izbe. – Ve sa tu řepravoťej l'id'jé! – Najdriéu sa zvad'ej. – Al'e na Val'kove pri žádnje práci aňi kus trunju ředaju. – Kodee veľme skoro. – Mala son dvux xlapcí. – Kot tak časťejše prší, tage l'epše. – Mama, tí řemala'i aňi ped'eséit. – Čuóže váne način? – Že mi ot spotku zájdenuqčérno na řen (na oku).

b) Z rozhovoru s 92-ročnou M. Find'ovou. Zapísané rukou 16. júla 1936. – F št'iricéjton druhon (r. 1842) son sa narod'ela. – Tu békivau edon kováč, tagaj tuýodrosprávau... druzí čuýo držej. – Šterex son mala na tje vojňe: dvux vnukoù a dvux senou. Najmlačí osemnácročný. – Zo zajéjtex Srboù nán daňi. Laxko smo sa me s tema dovravili! – Kode toto dôuhi d'en veľme! Račje beýuž len takto robela rukámi. – Kobe už ved'ela jéj (ja) povíeda'i. – Koduž zostáu pen, tagostáu značjéne. Tu rúbu, vuýza s Časkiho Brezova (České Brezovo v susedstve, v Novohrade).

c) Ako noseli Bábrli (Morenu). – Pret_{ten} na Smrtnú ſedel'i spravele d'jéuke ennú béipku. Bábrla to vola'i. Dale ſeveste také hábe, vizitke a čepce ako pret_{ten} male ſeveste. Tag_í takto ſíeſle hín gu mlenu. Tuš tak ſpiévale:

*Héj, Lu'a, héj!
De si prebéjvala?
V zemanove dvore,
f_{tie} novie komore.
Héj, Lu'a, héj!*

A poton_í pri ton mleňe vizl'jekle a tak si tajſli p_{ejt}a'i si po d'ed'ine a navaril'i si rezancí z makon. A taſle si zavola'i xlací a tag jí_y host'ele.

A na Jána? Kot prišlo Jána, tak tu nakláli chlapci ohen. Tuš tak tu_{ód} ohen nakláli a metle pál'eļi a preskakovali tu_{ód} ohen, že be iγ_{boxe} (blchy) ſekúſale. **Rozprávala 81-ročná Zuzana Jablonská. Zapísané rukou 25. 7. 1943.**

d) Z rozhovoru starších o všeličom. – Nuž je to prauda. Ja (namiesto zvyčajného jéj) sa pametán. Už myoj bratník ma tak napomínaū: Ondrik, kot kceš pravú slovenčinu sa nauči'i, tag iba po válkouſki, ako sa na Válkove vraví, vraj, tak sa naučiš vraj aj pravú slovenčinu. Nuš tak, prauda je. Špekulovaū ſon_{éj} na ton. Vid'eu ſon, že je to tak. – Jáj, aj v Ameriki ſon boū d'esat rokoū, ibaže najhoršie čase ſon tan zažeū. Nuš, teraz dobrjé. Teraz myožen povijeda'i že dobrjé. Teraz mi je dobre. Pokuse robín f xl'jéve. Iba to rano, to je takuō kus ſepríjemnuo. To: stáva'i pret štvrtou a do xl'jéva tajſti. To je kuz aj ſepríjemnješe. No aľe človek navekňe na ſetko, ako Cigán na ſibeňic. – Tuž ved_e prauda! Nuž a d'e, čuō, d'e jéj puójden? Či do fabrike, či do baňe? Sed'end'eséittri ročnéj človek už najtro, d'e puójden? L'en do toho xl'jéva! Aj ſlibujen ten mladen, kerí náz ſekcu zameňi'i, aňi kod_{oxorien}, aňi tode ſekcu it'i do xl'jéva. Jój, ſi, ſi! In xl'jéu ſmrďi! Počkajte, reku! Príden domu s xl'jéva, privítia ma ciérin ſen myoj vlastnéj: „Jój, vraj, aľe ſmrďi'e!“ „Počkaj, reku! Bud'eš ešte aj te ſmrďa'i! Dobre je to reku, kot ſmrďin! Ešte to ſmrďjéna donáſa xasen do domu! Aľe ešte bud'eš aj te! Vet ſa to čase meňej.“ Id'e to tag_{aj} ſecko ako koľeso: čín hore, ten dole. Edoraz dobre, druhí ras plaňe. – **Rozprával 73-ročný Ján Filip 16. okt. 1965. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) O staron Val'kove. – Jéj sa volán Ondrej Čícel. Narod'jéne son v roku tisícdevecento siédmon, tu na Val'kove. Práve jus to bolo v ňeďeli son sa narod'eū, zhodou okolnosť aj ňeska je ňeďela. Viet'e, pan profesor, u nás dakode to tak vizerala biédne, Válkovo. Do nás bola cesta z Brezova (Českého), ale taká planá to cesta bola, že veľa razí na koňex smo miseli skoro prázne voz aj na dvux párox tahaťi. Kot smo už malí it'i, do Lušenca sa zberáli, tak smo si bud' viviézli na Brezovo predo dňen, alebo v noci smo čez druhú, čes keľkú, zapréjhl'i aj druhí pár a tak vo št'verki t'hávali. Ňeska je to už aj u nás zato ceukon inak. Vizerá to. Urobil'i smo si hrackú do d'ed'ine, ni me vlasňe, ale nán urobeū štát. A sice bolo to s takix duóvodou, propagandačne, a sice, no, aj zákon to donáša, že nán urobéj tú cestu. Ale v roku tisícdevectoped'eséjton druhon zakládale sa vo veľkon tjeto roľnícke društvá. No me smo boľi pret ten d'ed'ina vždi roľnícka, tagže smo veľmo řekceľi aňi do drustva. No začali nás veľme tlačiťi, tak tu povijedaťi, že stúpimo do drustva, ale žebe nán urobil'i hrackú. Tag_nán aj slíbil'i, že nán urobéj hrackú a f skutočnosťi sa aj tak stálo. Taluó na Pond'elok cestu ňiemamo. Mámo jí, ale takú planú, ako bola pret_ten, aj teraz_e taká. – **Prepisane z magnetofónovej nahrávky z 3. 11. 1968.**

2. Pondelok (aj v nárečí Pond'elok)

a) mená lúk: Viťaská, Slatina, Kúte, Šťáuno, Vopľetox, Hortáš; **mená zemí:** Adustrácia, Lištie d'jére, Mežnú, Maštiňec, Dóuha, Konopiská, Rajčuľa, Hrádok; **mená kopcov a lesov:** Stojéjňa, Slanú, Posrední brex, Pereš, Soboš, Čertou ker, Zlatná stráňa, Hlínú, Telep; **dolina:** SuxáNski potok. – Prečo to Rajčuľéū volajú? – Akí to má beťi? – Do Starex, do Miškou, do Ďirásieū, do Šišákou. – Aj Seuce kce vistúpit'i. – Xuód'a s ten xlapon. – V našen xotare. – Péjtuvi više dvesto korún. – Každej rok. – Pse zavéjvaju. – Rostréjsa sa do petrenčí, poton sa rost'ahuje do kopísk. – Na sámon kraji béjvaju. – **Z rozhovoru so 65-ročným P. Ďirásom (bát'a Palo Ďiráseve), zapísaného rukou 19. 7. 1935.**

b) Z rozhovoru s tým istým 17. 7. 1936. – Ved me banujemo za ňima. – Tuót su skejt? Z ohneho, z Morave. – Pse sa ruvale, tag ho dohréjzle. – Hen na Pouťár. – Te sa ňestar do ňičoho! – Rážd'a doviéšťi.

– Až be sa to mužohou. Ved in iNšie řenadbe. Našíe šesná... pri vojaNskon doktorevi. –

c) Z rozhovoru s tým istým 20. 7. 1938. – Me smo poviedalať.

– Son zaxripnutej dáki. Iba nán dajte puške každemu ednemu a edno dvesto-tristo uostreň, a je. – Jéj son Slovák, jéj sa ňebojín, čuó be čuó bolo. – Čuó zvereň na mňe... čistej Slovák. – Kerúosi d'en. – Ve st'e edon poréjne človek! Niémam iba sto kusou. – Veľa kuriéñec mán. – Ďiéžd'e padale. – Na koreňi vikl'ícele (žitá). – Kot sa poméjli. To mi je način (treba). – Niémam taktoka nič. – Zaxováne pes. – Bez dobrex plíc. – Pret sebe zvéjťa. – Ni viškol'jéne. – Doz mûdrex l'idí. Uón be rát. – Tuýt človijéčik. –

d) Z rozhovoru so 70-ročnou J. Kováčovou-Slaninovou 20. 7. 1938. – Maťi smo aj najiēto. – Ot xotara, tan sa veľkí zl'ieu. – La, ve be sa to zišlo, kobe čuó len do téjžna řepada. Aj jéj tag vravín náki: mužže bet'i aj horše. – A t'i (apóuka, staréj of'ec) pou rokon driéu zomrel'i ag mojej d'jéuka. – Ved be son si priéu s vami aspon pou roka požiťi. Ma aj soze zaľeile. – Mužhou be aj zomriēti. – Ani xorej ňebol'i, aj taktoka jiést'i jedľo. Utorok prešou, aj sreda, aľe už ruke in bole pouxnúte. Akie sa ván, st'e ni horší? Išou beγ_vraj luó. Luó sa p'éjta. Taktoka žebe bol'i zhoboka videxovali. Tak sa tuýt l'axko bol'i pominul'i. Sa bol'i pri zabíjački prexlaďili. – Aj me čuó mámo rož zaséjtu. – Bola aj zen virobjéna. – aj na zašaťjéna. – Iba kod in už slamu ukéjzen, tag tote už idu. –

O kozl'encex. – Bola edná koza, vo hýre bévala a mala dve kozl'ence mladié. A one bole náki zatvorjéne f xl'jéuci. A už in poton poviedala tá maťi: „No kozl'ence mojje, ve st'e už lačnjé. Taíd'en ván_éj dačuó doňiést'i.“ No tak poton jin poviedala: „Aľe vraj kozl'ence mojje, žebe st'e ve ňikomu ňeotvorele, kin ňepríden! A kod_éj príden, tag ván zavolán iba takto: Kozl'ence mojje, kozl'ence mojje, otvorte mi dverce! Ņesjén ván na roškok siénce a f peš'oku vod'ičku a f cecíčkok ml'jéčko!“ Aľe kod_za ten dubon edon vlk boū staréj. Tak tuýt to šetko vipočúva, ako jin vravela tá maťi. Tak koza odišla a vlk tašou k ten dvercen a jus tag.voláu ako jin ona poviedala: „Kozl'ence mojje, kozl'ence, otvorte mi dvjérce...“ Aľe one ved'ele: „Éj, te si ni našej mamička. Našej mamička má tenkuó hrdlo, a te máš hrubuó hrdlo.“ No tak tašou vlk gu kováčevi do d'ed'ine, žebe mu

hrdlo na ťeNšie skovau. Prišou poton naspet, tag_in poton tag_volau, ako in mamička narúčala. Tag_otvorele dverce vlkovi. Tag_iy vlk zožrau poton obidve. Tuš tak kot prišla koza domuó, viďela že sa dverce otvoriéne a kozlence zožráne. Tak nariékala, plakala. Tak poton tašla vlka hlédati po huóre. Zvela si nuóš, že ho zakuól'e. Al'e ho aj našla a zklala ho. Rospárala mu brixo. Tag viskočeles voka. Tag bola rados poton! Lebo boú smednej, tašou gu studňi. A ako sa nahou, tag mu rospárala brixo.

e) Tú istú rozprávku rozpráva tá istá informátorka 24. 7.

1943 takto: Tuž bola edná stará koza a mala dve kozlence. A tjebole lačnie. Tag_in poviedala, že in taiđe voľaču doňiest'i – seno. Al'e jin poviedala poton, žebe ňikomu dverce ňeotvorele horka kod_ona odíde, iba kod_be ona zas volala že: „Kozlence mojie, kozlence, otvorte mi dverce! Ňesien ván na roškox siénce a f peš'oku vod'ičku a f cecíkox mljéčko!“ Tuš tag uš poton ona odišla. Tag o xvíli klope na dvere voľak. A to boú staréj vlk. Počúu, že ako ona in vravela. Tak kot klopaú na dvere, tag in zavolau ako ona in maťi. Al'e tje kozlence poznale, že je to ni tuód hlas jin maťerín. Lebo tuód hrubéj hlas maú kod volau. „Éj, te si ňi našej mama,“ vraví, „lebo našej mama má ŭejkí hlas.“ Tuš tag uš poton tuód vlk tašou do d'ed'ine gu kováčevi, žebe mu hlas na ťeNšie spraveu. No tak prišou naspet k ten dvercién, tag už volau jus tak ŭejko ako jin maťi, tá koza. Tag otvorele. Tag ix požrau tuód vlk. Tuš tak poton prišla ona jin, tá maťi. Tag viďela, že sa dverce hore. Tak plakala, že d'e sa jie one ta pod'ele. Tuš tag uš poton ona nariékala. Viňšou poton tuód vlk a tašou do dáke studňe. Tak sa veľje vode napeu. Al'e už poton voda ho stéjhla nuka a vlk ņemuóhou voka. Tak tá koza tašla, tag mu brixo rospárala a kozlence viňšle voka. Tuš tag_e uš koňjéc.

f) O Jaňkovi a Mariéŋki. – Bola raz edná Mariéŋka a Jaňko.

A maťi aj mamičku. Oca ňímaťi. Išli do huóre na jahode. Našli veľa peknex a tje ix veľme lákale. Tag misel'i it'i za ňima d'aljé. Tak prišli do ednie veľkje huóre a tan béivala Ježibaba. A kod ix viďela, tak poviedala, že Jaňko id'e do xljéva a Mariéŋka jie buďe sluška. Jaňka začala krmit'i a poviedala, že ho zareže. Najdríeu, kod_už boú vikrmiéne, tak poviedala mu, žebe vistrčeu pałec. A uón mesto pauča vistrčeu takí papek z rázdet'a. A zarezala doNho a poviedala, že je už dos tučnej, že ho už zareže. To si sama sebe poviedala. Poton tje Aňički

povijédala, žebe zakúrela do pece, že ho už upečjé. Kod už bola vi-kuriéna pec, kcela Jaňíka upiéci. Al'e Janík povijédaū, žebe mu to ona ukázala, l'ebó že ȝón ſevijé, ako si má ſadnúti. Poton kot ſi ona ſadla na tje koľjéſka zel'eznjé, tag_í z Marijéŋkoú nuka do pece ſtrčil'i. Tak ſa uš poton radoval'i, že ſa oslobodil'i od ſje. Hl'éjdał'i cefu domuó a kot priſpi, tak ſa mama veľmi radovala, l'ebó ſi mesl'ela, že ſa už ſigda ſevráťeí. – **Rozprávala 11-ročná žiačka Lubica Almášiová 24. 7. 1943.**

g) Robota z l'anon. – Tuš tak to ſejemo v marci, čag_apa, l'ebó v apríli. Poton ſa miſi pl'et'i, burina ſa vipl'ej, a už l'an narоſt'jé. Tak ſa kod_e dozretéj, kot ſa hláuke žóute, tak ſa trhá, na hrſt'i a povéjze ſa do ſnopoú a odneſié ſa na lúku. TaN ſa popreſt'jéra a uroſi ſa, aj za meſac, za ſt'iri téjžne. PotoN ſa pozberá na breméjčka a domuó ſa doneſié a ſeméjčka virapkámо. To jesto takí rapkáč (ſ'tet'), takíę kl'ince na d'efki a tak ſa na toN virapká. PotoN ſa podrví piéſton a viftrijé ſa na ſonci a kot ſa zohreje dobre, tak ſa trepe; jáj, ni myókre, na trepački. Dá ſa do hrſt'i a čuó vipadá, je paziđér. Zas ſa dá na ſonc e a tak ſa vihláža na trojne, vihláža ſa. Eſ'te ſa náki hrſt'i. PotoN ſa poſtahuje každá hrſt na ſt'et'i a tode ſa už do mrváňikou daju, každex pet ſa ſkrití a dá ſa do mrváňika. Dvanáč hrſt'i – to je mrváňik. A tak ſa prad'je. To ſa nad'eje kúdeľ z mrváňika na praslič, navrx, ſadňe ſi na dniſt'e a prad'jé al'ebó na vreťeno, al'ebó na kolovrat. Poton kot ſa napraďjé, ſa pomoce na motovidlo luó. Tex ſítok ſa dá ſtopeďeſeít do edneho paſma a tex paſiěñec oſen način do edneho prad'ena. A to ſa povijé, že loket – to prad'eno.

Na keľko ſi ho zobraťa? Tuž na loket. A takixto lokt'i način na ſtrnáčno plátno ſtrnáč paſiěñec prejíze. To ſa réife. Prad'ena miſi ozváraťi, kot ſa už napraďjéne. To ſa zvára f kad'jéčki. Na to ſa dá popeu navrx a tak ſa to zvára od rana do predvečera. PotoN ſa viberu a operu na járku. A poton ſa zaſlixtuju. Múka ſa dá do vode, ſapun a vivarí ſa, aj kuz maſti zatrepe a do toho ſa zmočéj, usušéj a tak ſa tká. To ſa poton tje prad'ena ſukaju. Daju ſa na terefere, a zosúkaju ſa na fajfe. A potoN ſa na ſnováke nasnuju a zo ſnovákoú ſa luó zoberjé a dá ſa na krúoſna. Navíja ſa na návoj. Najdrjéu ſa na návoj nakrití, potoN ſa naberjé do cíépkou, poton do ſit'eūníc, do brda a ſa pripraví na návojčok a tak ſa tká. Bidlámi ſa pribije a čoŋkoN ſa prečoňé a pribije ſa bidlon. Ŧit'eūnice ſa pripravéj, bid'eūnice privejžu a na

to sa popravezuju podnože a tak ako sa pristupí nohou podnoža, tak sa šitke otvoréj a tak sa čoľkom prečonjé. Zato sa prišlapí, žebe dobré podzívalo. Na plátne pamukovuľ daju ruóspiNke. Žebe sa plátne rostéjhllo. Šľixtuje sa šľixtou, odmáskou. PotoN sa biéli na lúki pri járku, ozvára a tak sa strehá na konce. Zmáča sa do vode aj ped razí, kode akúľ je soňéčko. – Uósnova je na kruósnax a pomok čuľ sa zatkáva, je útok. – **Vyprávala 86-ročná J. Kováčová-Slaninová 12. 12. 1954. Zapísané rukou.**

h) O vojne. – Tag ako začnemo, skéjt? Roku tisícdevecentoštvrnáctoN son boľ zarađenéj ako rakúsko-uhorskí voják na pofstáňa rakúsko-uhorské armáde. Takto son sa dostáu ako záložník gu šesnáctemu regimentu. A dostáu son sa todéj aj z mojima kamaráte do festunju tak rečiéneho Przemisel, keréj smo bránilí tag ako sa na vojáku patrí. Až do todéj smo bránilí, kiN smo ňeboľi vičerpáni už zo šetkix našíx sín. A kod už nastol'kuľ nán bola hladová smrt vid'jéna pred očima, tak smo boľi núténí sa aj z dústoňíkmi poddat'i. A takto smo sa dostáli do ruskiho zajéjt'a. V ruskoN zajéjt'i nás zobraľi aj z ostatnema, kerí boľi tode zabraňí f Kárpátox a vjézli nás za úplníé za edon a dvacad dňí, dňen a nocieu, až náz dovjézli do Turkestánu... **Rozprával 83-ročný Ondrej Almáši 21. 8. 1959. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

3. Selce (v miestnom nárečí a na okolí Seuce, neutr.)

a) Z rozhovoru s viacerými (60 – 80-ročnými). – Mrhol'elo málo, ale d'jéš poobedeboľ prišou. – Známe nán_e. – Z mojim mužen školovali vedno. – Aj totoka je mladéj. Ešte muóžu beťi. – Aj za ní vravéj. – Ver t'i (farár) d'akovali rad radon každemu. – Ak sa mu tan ňezd'je. Uón sa kce rozít'i s niéu. – Skosijéne na seme na Čert'aži. Pret tento smo len rukámi okopávali. – Po mién dávaju. Uš toho téjžna. – ... udrána cesta, skáuňistá cesta. – Košarine (otavy) zamú'ela voda. Misímo beťi spokojní. – Po texto fodbalox. – Niémaju f ton pasiji. – S kereN že? S ten doktoren? – Šéjt inakšéj je reš skéjt id'e. – Na bicigl'éjx tašli. – Učeū trpoū (teraz) už d'ivadlo... f Košicéjx. – Gabuzine (smetí) buďe véjc. – Niéma ešte len ped mesací. – Na koňex vraj l'epši vié. – Maju veľa tex kurí. Vihunúle d'ejak. Kobe bola potsaďela tode. – Aj slíbil'i, že jí budu robiťi a ňemužemo sa jie doč-

kaťi. – Vozil'i šľifre (podvaly) g zeľezničien. – A l'en se miséj trápiťi po planex cestáx. – Ľa, daver aj me mámo. – Ten čujo ňekúpil'i, tak xuód'a do našie d'ed'iNskie pastve. – Ved už aj jéj mán sed'end'eséjt bez edneho. – Na zodráňa čo potrebuje šetke šate. – Kuz je l'en večéj ako Seuce. – Človeg_e spokojnej, l'en nag_e nič dožen. – Je ni poslexno o vojne kéjt id'eťe? – Podvážal'i l'id ako ved'eľi. Ta beγ_i bou aj zjjédoū. – Ako sa to ríca. – Ņeska be iba za pou cene bou stáu. – To je takí priézočivéj hit. Žebe řepošpentale obloke. – Tu sa ožiéňili na Pond'euku. – Náki tak pametujen. – Ako ňaňika (tetka) Šinove. ŉaňika Jánoševe. – Teraz smo prišli zo žána. – Zošéj'ele sa. – Ešte smo sa sméjile gemerskié žene na ton. **Zapísané rukou 16. 7. 1936.**

b) Z vyprávania 85-ročného Jána Sýkoru Sajseve, zapísaného rukou 20. 8. 1938. – To bole hrdie ſeveste. – Z don_na don_koľe-sá robiľi. – Mocní xlapi boľi. – Beher (časť kolesa) ſon trímau. – Vravijéľi, že taká tráva jesto, že kot ſi tú zaſije do t'ela pot košku, tak kod ruku priloži, že ſa bl'ax (zámok) otvorí, že je ſhemadbe klíš. – Na Úhorskone (ſusedná obec v Novohrade) maū frajíérku. – Šou úhrſt'jéNskima lúkamí. – Na dereší jiy_bil'i paľicéjimi, kod mu ſítal'i ſentenciji (z lat. *sententio* „myšlienka, výrok, rozsudok“). – Bojaľi ſa. – F péjtok zaſal'i okou ſejťa, robéj z rísu (mad'. rész „ſúčiastky, z vý-kosu“). – Už maléj ſon s xlapéj mláťeu cepámi. – Druzí maľi domuō it'i. – Šuó má veši plat. – SoN ſa jéj bojaťi ſeved'eū, aj ſerta aj d'ábla be bou zlámau, abe bou prišou ko mňe. – Z mat'erięu ſa zvad'eū trpoù (teraz). – Bou citováne tan. – Ši ešte žije ſi nix dakeruot? – Zvrtoū uóškon, ſxit'eū ho pod hrlon a zabeu ho do zeme. – Daū ho do ſúdu do Sobote (Rimavskej). Tricat viéd'er vode. – Sviň jin zakúoľu na Krašun (Vianoce). – A me smo pret kost'elon stál'i v gljédaх (z nem. *Geleit* „rad, ſpievod“). – Kod ohnéj bou prišou. – Tí, Bože Hos-pod'iňe, ſretl'i ſa z ennen pánon v žóutex čižmáx! Žebe ſa viftupeū. – Ožokou. – Tié jame hobokié. – Zasepe ſa prxkou zemjéu. – Vlxkiéji ſrok. – Ako pou pauca. –

c) O Jánošíkovi. – Tak kod rúostoū hor, ſon maū kňišku z Amerike, oťec mu robeu panšťinu pri veľkon ohnon (grófovi). Tašou g veľkomožnemu, žebe mu ho dovoľeū na kňaza viuſit'i. A uón mu povijédaū, že ſo ſi to mesl'i, ešte vraj na kňaza! „Psota vraj!“ No tag uš poton mu dovoľeū. Tašou, aj viušeū ſa. Uš ſa bou viušeū, prišla na mat'era xoroba, staros (staroba). Píſau mu l'is, žebe prišou domuō, že

aš sa kce dovrávať z ma'eriéu živou. Kod prišou – už bola na d'eski – zomrięta. Zapáleu si svieče a modl'eu sa pri ňje. Príde pod oblok hajdúk, zaklope na oblok: „Doma dakto?“ vraj. A ujące mu zvolau: „Doma!“ – „Narano na panskúo! – „Nemúžen“ vraj „narano it'i. Misímo ma'eri spravit'i pošesnos“ vraj „doobedu. Al'e puójd'emo“ vraj „poobede dvá. Nahradímo“ vraj. Hajdúk odišou, ſevereū žebe mu to boù poviedau že nepuójdu. Vráteu sa, zas zaklope na oblok: „Doma dakto“ vraj! – „Doma“ vraj! – „Na panskúo“ – vraj – „Narano!“ – „Vet ſon ván vraj zavolau, že pošesnos misímo ma'eri spravit'i!“ – Tak kot pošesnos na druhí d'en sprawil'i, poslaù drabantou pre Jánosíka, aj pre stareho. „Líhaj“ – vraj – „te holomúc na dereš!“ – Éj ni, stareho dríeú. A poton ſevládaù vidržaťi, jaſau. Tak kod mu dvanácvibili'hajdúci, Jánosík xíteu paľic hajdúkovi: „Ni mu“ vraj „véj!“ – „A šo kceš?“ vraj. – „Jéj ſi“ vraj „lahňen mesto oca“. „Tag_e dobré!“ vraj. Tag Jánosíkovi tricatšež viťéjhl'i. Kod zišou z dereša: „Tak pána veľkomožnemu“ vraj „ruku boskaťi!“ – „Pána veľkomožnemu boská“ vraj „moja valaška!“ Skrišau na drabantou: „Xicťe ho!“ vraj. „Ešte mu tricetšeš!“ Tag ako sa nazhrkl'i okou ſeho, xitaľi ho že ho zval'ej, roſpreſtreu ramená, ruke a ſt'isou ix ſetkix dovenna a zabeu do zeme. Tak ſa ſeci zatajili, pomreli. A oťec poviedau ſinovi: „Šo ſi urobeu?“ vraj. – „Niš ſa nebojťe“ – vraj, xojťe iba domúo!“ vraj. – Poton iγ_veľkomožnej preberaù a žebe taſl'i za ňin, žebe ho xit'il'i. Až ho budu moci, žebe ho živeho došíkovaťi a ag_inag_ňi, že aj mrtveho. Tag_d'e prišou do húore, prišou k takin xlapon ako uje. Po boku uš xodíli edonáct'i. Tak kot ſou ſez ednú doľinku, tan bolo ſuxuo ráž'a a to pukalo, tak zaſal'i doN ſtrjélat'i s piſtol'i. Al'e naNho darmе ſtrjélaťi. Jeho ſexi'ela guľa. PotoN volau na ňix: „Nestrijeľajťe!“ vraj „al'e ſtojťe“ vraj „a až ma prímet'e mezi ſebéj, buďen pri vás!“

PotoN ſi ruke podaťi. A kod_mu ruku podaù ſo boù najmocníeší – to jin boù za voca – tag mu ſt'isou ruku, že mu krú ſíkala ſpoza ſextou. PotoN zaſal'i uťekati tí edonáct'i, tag_iγ_vismiévaù, že edonácxlapou uťeká pred ednen. Al'e ſa uš poton pomerili. Tak kcel'i, žebe ſa ſl'i buýrit'i a že keruót buďe mocníeší, že to buďe za voca band'e. „No“ – vraj – „ni teras, l'en na friſtik“ – vraj – „po friſtiku, kot ſa naraňajkámo.“ Naraňajkal'i ſa zrán, upekli' ouci, aj ſira maľi, maľi aj dude (gajdy). Ņevién ſi Il'sík boù, ſi keruót dudaù a ihraťi (tancovali). Tak poton do borbe, buýrit'i ſa. Kost'i že iba tak pukale f ňix ſo ſa

stískalí. A toho volalí s tey_edenáctex Rajnoha. Tak kod ho tujod Rajnoha ňemúhóhou zvrhnútí lujo na zen, spéjtau sa ho: „Ši ma už“ – vraj – „l'epši ňemóužeš?“ – „Uš t'a“ – vraj – „l'epši ni!“ – Xiťeu ho Jánosik a vilušeū vozvisok. Tod ale kod lujo l'et'eu naspet, tag ho zas xiťeu, ňedaū mu spadnút'i na zen, žebe sa ňeud'ereu. Poton z ednen na tretí noc tašli naspet g veľkomožnemu. Maū kišasoňi (mad'. *kisasszony* „slečna“), tag ho tá prosela, žebe ho ňedaū biťi, toho pekneho šuhaja, l'ebu boū dáki peknéj. Aj bola mu žena poton, tá istá kišasoňa Milka. Tak kot tašli naspet ho šekala v obloku. A „ažda“ – vraj „aj mňeji id'e'e biťi?“ – „No kto be“ – vraj – „božiho aňjela beu?“ – povíedala'i. Tašli g veľkomožnemu, povéjza'i ho do kozla. – Ši vedéj ako je to? Takto hor ruke zvějžu, takto lujo na sáre (mad'. *szára* „holeň“) sa st'eito paľic, tag ho ňeratuje ňik. Miseu be zomrijet'i. A viňesli ho na dvuór.

Víno, šo maū f sudox, vibralí von s pivničce a zapálili kaštieľ, bějavaňje, šetko het a z Milkou ušli, aj Milka s nima, za ženu. Al'e žebe nezabil'i. Živuót mu naħaľi. – PotoN vezli s Kremnice pre vojsko peňaze, aj vojáci, šujo okou voza varovali peňaze. Edon tašou na stranu, na duba a merkovau, kot pujođdu cestou. Kod už doxážalí „Už“ – vraj – „idú!“ Zastál'i in na cestu, l'ebu tan bol'i aj oficiéri, šujo komandírovali. Oficiéri roskázali strieľat'i. Tak prveho zastreli'i Rajnoha, šujo boū mezi tema dvanáct'ima najmocnejši, toho zastreli'i. Jánosik jin zavolaū: „Nestrieľajte!“ – vraj – „l'ebu jéj vás až ksen šecix pobijen, postrieľan. L'ebu jéj kru ňeviľejen z ňikoho von.“ – Peňaze pobrali a odvezli d'e maľi potajomnujó mesto. Tan bola edná veľká skala na cest'e. Poslaū tex d'esejťix, žebe jí tašli odvalit'i s ceste. Tašli gu skal'e – ňevládal'i. Tašou vujoń sán, skalu odval'eu, zodvíhou a prevaľeu na druhí bok a pod ňí podložeū druhú, nohou, petou prí'isou.

Tag in tote povíedau: „Ve st'e mi za xlapou!“ – vraj. Tak vojsko povitali a do svojich šát do zbojníckix pozobliékala'i a oňi sa do vojaNskix pozobliékala'i. A ta jiy_vezli povéjzanex do Kremnice. A ústa in pozapxávali šapkámi, žebe rospráva'i ňeved'e'i. A živánoū (mad'. *zsivány* „zbojník“) pohostil'i, host'iu jin spravel'i, vojsko pozatvárali v živáNskix hábox šujo bol'i. A žebe za pou hod'inu, iba po pou hod'iňe žebe šli k ňin, iy_vidjet'i. A oňi zákju ušli het. Už ix poton ňemohl'i nigde dostáti, tey_živánoū. A preci ho ta bol'i, aha. Tá Ježibaba, tá ho bola zrad'ela, žebe mu iba opasok preťal'i. Mu aj kliješte horúci-ma ňexte lujo trha'i, ale ňevadlovau. Eš'e ažda kilo dohánu (mad'.

*dohány „tabak“) vifajšeu, kod boū obesiéne za rebro, zo zapekaške. Za d'evéiťima dvermi zeľeznema boū zatvoríeňe. A l'en šibouū pest'ięu na stou, odrazeu darap (mad'. *darap* „kúsok“) a šmareu do Ježibabe. Naras sa rozl'éila. F krpcej aj tuót xod'eu. – F št'iricéjton uósmon viňišla sloboda. Dotodéj bol'i aj tací páni, že kod mu bolo zima ruke, že myóhou sedl'éjkoji rospáraťi aj brixo a tań si ruke zahrięu. Nat sedl'éjki takú vládu maľi.*

d) Spomienky zo života. – A kot smobole malié d'et'i, tag našeji mamouka (stará matka) Poľéjko, apová mama, tag nán naveki tak rosprávali. „Mojie d'et'i, vet Seuce má veľkuó bohactvo! TaN hore, hore nad Zlatnon (vrch nad Selcami) na toN vr xu. Tak tu xod'eu edoN žobrák po Seuci a tuót tag vraveu: „Lid'jé, ve tu máte veľkuó bohactvo! TaN f toN vr xu, skéjt vid'ít'e tié tri turňe, tan kopt'e, tan máte veľkuó bohactvo zakopáno.“ No tag l'id'jé aj tašli tatan a kopaťi. TaN hrozňe, vięťe, aj teraz duňi. A náz apouka Poľéjko, tí tak vrvajévali, že tań boū dakode zámok, taNhorka. Tuž al'e to d'älje ňešli, ostalo to tan, naše bohactvo seučiéNsko skapalo. Kto vié, kobe teraz hl'éjdaťi, či be bolo.

A edoraz myój muš – boū takí edno osemnáč rokoú mau, tak tašou na Brezovo, na Českú Brezovo. Stéjt mu bol'i maťi. To bolo jus pred vojnoú. Tag ho vpravili. Bola mobilizácia, žebe tašou poviędaťi, no, že in už zat bud'e rukovaťi. A oňi ho doz zdržiévali na ton Brezove maťi stará, žebe taN spať. Al'e uón ni. Ako takí farahún ňebojaū sa ňičoho. Tag išou. A kot prišou nad Válkou, na tú rovinu, iba sa ukéjže pred ňiN svetlo. A uón aj volau: „Hej! dočkaj ma!“ Al'e to ňič. Tag uón hibaj za teN svetlon. Celú noc xod'eu. Tag ho hín na Čistú Dúbravu (vrch) hor doviédlo to svetlo. A tan uš poton čumeu do rana. Tak kot sa rano prebuďeu, tak tode viďeu, d'e je: na Čistie Dúbrave. A ako je to d'elako! Tak stéjt už hibaj domuó! Uš potoN sa rozhl'ad'eu, presvitlo mu v hlave. A kto vié, čuó to bolo? Tag vrvájé, že to takijé vípare sa a že to id'e tak pret človekon. No tag aj to tag bolo. Aj tutoka Pod Vislancen, aj tan tak xod'jévala tá Svetlonoc, kin bole tié močare, vięťe. Tan bole takijé močare, tag z d'ed'ine ho bolo vidno to svetlo. **Rozprávala 68-ročná Irena Bodnárová 3. 11. 1968.**

Prepisane z magnetofónovej nahrávky.

b) južnej

2) sušianske nárečie

4. Veľká Suchá (v nárečí len Suxá)

a) Z rozhovoru zapísaného rukou 17. 7. 1936 na pastve asi so 78-ročným pastierom. – Idu za toľto pašieu. – To ine pod'eľjeno... k tejto zemen. – A tito maju. Ale je dobré xotar, do prveho klasu zvýte. – Zíemi je aždaj dve toľko a porcijí sa platí mién. – Valéjike ednakié d'ed'ine sa to. Posretkon járok t'ešié šez d'ed'inu. Tak je to ni poréjdne. – Xoďili z hrncí po zelezniči fše aj v zime, aj na Mihala, aj do Krašunu, do Sigedína, do Bíkies Čabe... Tu f každon dome bou hrNšíér. A uš teraz jesto len edná taká pec šúó sa ozecháva f nie. – Bou dožen veľjé. Ale ag be son len tri roke mlačí bou běivau, tag ňevién, ší be ma ňeboľi zakúreli dagd'e ta. – Aj zat bou prestreliéne krížen. – Poton to páni splundrovali a tak to predal'i het. – Pšeňice ňemúžu zobraťi – tu stojéj, šo je d'ieš. A uže zreluó a ňemúžu kosi'i pre d'ieš. Luó zo Seuca šlo. – De l'haju, aj tan t'ešié voda dvuma mestéj. – Tan bou cint'erín a d'ed'ina bola tu tanluókát. – Tage takuó. – Kobe vraj vede ſlovek, d'e sa potkňe, tag be si hor nohu zodvíhou. Tri štvrt'e na d'ivede, Giézo. – Tutoka luó u sesedou. – Takiho maleho xlapca mau. Díéuka je už vidána. St'eit id'e kažik (dym). – Zapálenejé mau na plíícax. Aj doxtor povijedau, že ňeúfa f řen.

b) Z rozhovoru so staršími mužmi a ženami z toho istého dňa. – Maľi osen d'ečí. – Na Husinje son bola z hlinou. Ako trpou sa porobiéne dome. Vikládala žebe son krišala. – Horelo a uón (muž) tašou hasiči. Lepenu (obil hrnce) veſer do d'evéjite. Skošeu z lavice tag o štvrtje taN haseu. Prexládou. Bou si zveu len vizitku. Bou prexládou. – F pátrovie kost'i mu špik kapau. Tode ňebola tijé operácie. Šeci maľi po dva – pekňe otpéitan koňe. – Sonéj bola mocná. Tri miére krompl'i sonéj doňesla na mojen xrpt'e. – Do takéj jame sonéj tašla, šo bola na sed'en séjx. – Aj maslo valad'e tan péjtaj! – Ako žebex sa jéj ňepametovala! Aj Hana Uhrákove. – St'e iba dve d'íéušence a dvá xlapci. – F tijé pravie nuóški sa jie žila pukla. – Aj ňepošúla son niš, ag

mak. – Aha, ako uš skemeňelo. – Tu takí padau hrát ako laskie orexe.

c) Z rozhovoru s iným starcom z 23. 7. 1943. – Ennoū tatan a druhou sen. – Povec ten xlapcen, žebe ňerobil'i prijéxode na zahrad'e. – Do tex šás. – Aj me smo maľi báňe (pece na vypal'ovanie hrncov), aľe smo iγ_už zrícia'i. – Takí bodl'éjik boū f krompl'éjix. – Val'aš sa l'iévači l'iévalo z járku. – F suxáNskom niňto hľina. – Smo xod'eľi tote za Ŧisu z dvuma vuózzi. – To nejd'e tag na hran (hned'). Za koľkima stúople sed'eľi? Jesto tag hoboko šo aj na šez metroū. Takí pránk prišou f tje hľine, šo sa to už viberalo na hrňke. Už l'en pre sáN sebe robín. Z belzínon lacnijéše príd'e ako z drevon. Tode ſepstoval'i veľmi zo zeméjimi. – To úhl'a vozíval'i zo Seuca. Edon kuočník t'ehau. – A ešťe son ſebou xoréj. Iba že sa mi nohe slabijé. Už d'eľako ſemujóžen it'i. – La, kot príd'e takí víxor ako boū l'en pred vojnoū – TaN f tje huóre xval'ickje, aha, ako to tan tuód driék hruške vitrusklo aj s korenom. Jáj, to bola tote hrúza, pametujen.

O verbovaški. – Ešťe son boū tote xlapec, kot sa verbovalo, kot sa zverbovaū za val'akoho. Kod maū it'i na vizitiéku, tak si dakoho zennau, že za koho bud'e slúži'i zennau sa. Tag uš kod maū it'i na vizitiéku, tag uš tuód išou zan. A už bol'i aj takí, šo otskočil'i z vojska. Tag miseū it'i tuód šo zverbovaū. Aj sel'l'éjici si bol'i verbúval'i. Aj tu dvá šo bol'i zverboval'i.

Oráňa. – Plúhe dakode l'en drevenié bole. Pluhovice, l'ameš, ſerijslo, hréjdeľ tan boū pripravijéne. Taší boū ako zel'eznié. Xitala sa zen nan, aľe teras sa zošmekňe. Al'e tote miseū mat'i náki ſtešok pripravijéne, šo ſatreū (čistil). Hoboko oraū, ako ho pusceū. Bole takijé kľine. Kod ho kseū hopše, tag ho višje zabeū. Ňexit'i sa zen nan, ňenaľepí. Iba že tuód l'akše id'e, tuód zel'eznéj.

Ako smo gl'iéďil'i hrnce. – Gl'iéda – to takijé guľ'e. Ako sa nako-palo, tag do sútkou, tak smo to drví'i. Boū takí kemenjšok, meNší ako vo mleňe. To sa zriéďelo vodoū a tak sa gl'iéďelo. Kot sa poobliévale (toū gl'iédou), tak sa pokládle do bániški a tak sa kládlo iba huóľeňen drevon l'axkin. Aj s takin hojkon (maď. *homok*, „jemný piesok“) sa prvje dovenna pomľela. Sa pomiéľ'e na mleNšoku. Prednijé be bole zhorele veľme. Šitke bole rouňe ožnúte.

Krúx – šo sa na ňen hrnce l'epéj. To je koľísko a to je oríuk'o a to je spoňnijé koľeso a f šon_e na spotku, to je paužniška, šo xuóđi f ňen tuót šopík z oceľi.

Ako sa hrnce l'epéi. – Smo dvá l'epíval'i. Najdrjéu si hľinu na-tlaší, nakvasí. Drisci sa to volá. Rúškaňec je z driscí. Hľina sa misí rost'apkaťi, šo sa t'ehá. To misí beči mekšié. Smeškuje sa. Aj távo sa pot scenou (hrnce). Tié sa odnúósa tan, d'e sa kladu, pot cíeňi.

Z rozhovoru. – Al'e teráz maľí sa xlapi. Al'e tote šúó pásoú statok do dvacéjteho roku, ta mužhoú viružsci. Al'e jéj son uš v dvanáctom roku sa už ušeū remeslo. Virobeū son aj sto škríbeū. Smo tote l'en šez zín xod'eľi do škole. A robeū son, al'e tak vo priétrx. – S Pánen Bohon! A šúóže, šetko je márnos. Iba kin_e mladéj, tag_e dobre a kod_e uš staréj, tag_e zl'e. Šetko be eš'te dobre bolo, l'en kobe táto vojna ľebola. L'enže smo me ľehodní. – To už aj na pet cení. Ni tu na Suxje, al'e f Šušax, v Zalužax. Tací gazdove ſinto iba ſiéisci. Šecko je to iba lakomſtvo a závis edná druhimu. – Tak smo sa l'edvác domužó dopravili šo boú veľkí scisk. – Evrópa je bohatší ako Amerika. Ešče bud'e v Evrópe l'epše. Tu veľiē bohactva pod zemięu. Tu kod zapuscí, tag jesto grafik. A ho posielaju na muštru. Bola aj fabrika, šo ho virábel'i, ešče za Maďarska. Tí ho xod'il'i hľéjdaťi. A tag ho zanahával'i. – Ďiéra je a potšprajcováno, ibaže sa to ríca. – **Hovoril 83-ročný Ondrej Kojnok 20. 7. 1938 a o kruhu a d'alšom 23. 7. 1943.**

Ot kode máj srce klopáňa. – Mňe už za každen, eš'te l'en zaklop'e dakto na dvere, už ma trhne. Jéj son sa tote bola naľakala. Ve to už dávno bolo. To bolo šťascié v ňešťascí, vo veľkon: tu mi uđerela mína, aha, do nohe, veru. Tuto son sa bojala beťi, tak son išla tuto g bratrjcevi do tje druhje izbe. Hnet prvéj d'en ako sen prišoú front. No a už potoN vešer son poviedala, žebe išou seN so mnoú beťi, že sa ako bojín. A ňekceū it'i. No tak kod ňekceš it'i, tag smo l'en sa, l'en z mamou bole. No a hrozňe tje míne bele. A smo maľí na tje našje zahrad'e kukuric a ľebolo eš'te pozotínanyó to kukuriša, tagže tan bou kulomet nastavení f tje kukurici. No tak tu beľi do ſix. A me tamnu tak smo bol'i úosmi.

A jéj son tak stála takto pri dveréjix. Z izbe son ňešla von, l'ebu son bola veľme xorá, iba son sa tak vľekla. Tak son takto stála kuz d'al'je ako tuto pri stouci. A bratrňec sed'eu tan na ton stouci. No a tak tje mûre obešajñe to ſle tri. A edná z Lušenca tu bola, tak tá strašne hrešela tak. A jéj jje tak povieén: „Jaj, Sabíňka, pekňe t'a prosín, ňehreš, l'ebu nás prvá mína zabije!“ Prišla na to prvá, druhá a mňej za každen takto trhlo. A oňi sed'eli ako tá poscel'. A tuót staréj, šo son_í volala,

tag_bol'i ako zavaľjéne takto na stoľe a ľežaľi. A kot tá prvá, druhá ud'erela, tag ešte ňiš. No tak f pond'elok to bolo, ši to ňiš zato. No tak vié'e ako uš tá treťej praskla, tak to vibúxlo takto, takto son naNho spadla a jeho noha tu bola takto, no aľe tu druhú mi pricislo taktoka k ňemu, no a mňeji poton preval'jéna a uón ešte povíe: „Jáj, víc'e, víc'e, ako jí trepe!“ Al'e už t'i ňiš nevid'eľi – ako mamouka – uš t'i ňiš nevid'eľi. A len mňeji tak trepal. A poton soN sa prebrala a tak son mu povíédala pekňe: „Puz mi nohu!“ „Al'e, ňetrímen t'i nohu!“ A f toN son tak vikríkla: „Al'e, puz mi nohu, pricisoū si mi jí ten hokerl'íkon!“ A uón: „Al'e ve t'i jéj nohu ňetrímen!“ „Al'e trímeš! Nohu!“ – „Al'e, ňetrímen t'i nohu!“ No a uón sa tode taktoka zohoū a tode vixiťí tú mínu. No a uš son jéj ľeban takto jí xit'ín. Krú sa len tak val'ela po mňeji. – **Rozprávala 76-ročná Marka Zubová 21. 8. 1959. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

5. Hrnčiarske Zalužany (v miestnom nárečí len Zalužane)

a) Z rozhovoru so starými. – Pri ton réjde zbohatľi. – Tuto jesto stol'ec. Ako mi sen spádou. – Voda zvrla. – Meru zlatex mau. – Miséi sa pomazaťi z driscéjimi. – Val'ejko bud'e. – Do Mlenariéu, do Bakšiéu, do Papou, do Kovášeū, do Jaňkou. – Pazd'jéra s konopí. – Z uóši do vuóši. – Navuóza. – Uhoriéne xlap. **Zapísané rukou 19. 7. 1935.**

b) Z rozhovoru s inými starými obyvateľmi, zapísaného rukou 17. 7. 1936. – Me hned aj véjžemo. – Starodáyna obešaj, preciNská piésen. – Tí drijéu tájdu, šo ňiémaju. – Tag_e ľepše. – Šo be smo už iba ta umrle. – Ver'e ma, aňi fil'jér ňiémán. – Jéj ňerada st'eňjén, šetko mán. – Šetke zrádníke pozháňau. – Ul'inu ma'era ňepametáš? – Sa reku doma báta Ondro? Ni. Tak to oňi bol'i pri mňeji. – Na peske mu daū. – Veší huncút'i bol'i val'akode. – Ve to šetko pámbox stvoreu až_á. – To sa najvešjé šerte. – Veseluší boū svet. – Neveril'i be st'e ma. – Ag be dobrey_ľid'i ňiémala? – Ņigda luó ňesadňen. – Al'e sa z ma'eriéu ni? – Horele ouce u faráriéu dakode. Jáj! Al'e bole pozval'o-váne. Jéj son tode bola ešče u Macou. F posretku vibukou ohen. – Aňi bey_ňemohla bet'i bez ňix. – Ženu má takú, drijéu položí vájca ako mas na páuňic. Kod jie zuba viťéjhl'i, tag dala pud'ilár (peňaženku): „Nat'e!“ vraj – „bert'e si!“ Skrítou sa a už aj tašou.

– Babéik od Vargiciéu ſeboú s tex. – Tuteve báči Paľo s famíľí-jeú. – Mojéj ſeboá kopcována kukuric, tak ſoní ſera ohrabúvala. – Šezd' eſít z dôuški. – Z Nontel'jéucí. – Z d'ed'iNskex zjémi. Má veľjé ſeit'a (obilia). – Na dve rezáňa zej. Venkočcen vimerávaťi. – Doz_e viſuóka na tje roke. – Okolo ſrede ſkonjší pri kopáne cest'e. – Má jedovatex pánoú ako hadoú. Tuót pokuópri a páni pál'ej. – Fše ſa ſtídí povjédaťi. – Iba tri téjžne driéu bolo ſpravjéno. – To trúſkaju tje d'et'i tje jaboká. – Až_á mňe ſuó tuót ſa tema robí. – Mala ſi het odvľjéci, d'e vrah tátoka kuxiňka. – Al'e mlaďí l'en g_mladen. – Čixos nadbe. – Kto ſa ako nuósi, kotuór akí. – Če ſa dvá, treťiho hléidaju. – Uš privékňe na to, na mozoľe. To žádno milováňa. Po parsúne pozná... z vašima vlasima, má ſervenjé vlase. – To l'en pre lehňivex l'idí. – Sa misí húzrit'i (mechrít', hýbat'). – Spéj rano do ſjéste, ſa poobljékaju, pouméjvaju. Ot tex ſás ſa jéj trápin ſa ſíma. Smo oſtale tri ſirote od oca, tak smo ſa drvíľi. Ņeosleſin, ſevídin. – Poréjdna osoba ſi maťe-ra xová. – Lámaňisko (reumu) mán. – Žebe hospodu (byt) réjdeľa.

– Oši mu bole takié viplakáne ot kaďiku (dymu). – Zato je uón dobréj xlapec rod'iſen. „Jéj ſa neožjéni, kiN ſi dožobu ſepoſplácan. Tak to nadbe uznati aj rod'iſevi, že ſa edno d'íťa veľmi ťažko (tvrd) vixová. Tag_uš tu béivali tréj ſenovié. – Koňe curugale. – Kod mi maťi bola umrla. – Smo narobeľe tjehel. – Ņevjé rozumosxa pobratí.

c) Ako ſa tká. – Pret ten smo vějč tkaťi. Tuš konope ſa najdriéu zaséju, potoj ſa poskonjé trhaju, potoj ſa zamošší do vode a uš potoj ſa druhié trhaju f septembri. Tag_e f tex ſeme. Na koľeſe z voza a tak mláťimo, l'en tag z rukámi, aha. No a potoj ſa aj tje zamošší do mošísla a za tri téjžne ſa taŋ nahaju. Potoj ſa to preſtríe, usxňé na ſonci a potoj ſa trepe na trepaški. Sa to vihláža. Potoj ſa to scahuje na ſčet'i. Na hrebenox ſa meká ſej-taŋ. To je povesno a na hrebenox ſa kúdeľe. A uš ſa potoj prad'jé, aj koke, aj zrebe, to je kus pujoňjéſe. Zrebe je na pokrouce, aj na mexe (vrecia). To na troje robéj tje konope. – Uš ſa potoj prad'jé na takje praslići, aj na kolovraďe. To ſa l'en tak ťehá a nohoú ſa vŕťi. Poľa konuópi, to je najdrakší ro-bota až_á. Kúzeľ ſi uvéjžemo na praslič. Nitka ſa navrtí na vreťeno. Potoj ſa to moce na motovil'le. To ſa luó vezňe a ſíta ſa do pasjéñec, ſa každuo pasjéñce uvéjže ſterečat a do edneho poľahu tri nitke. To ſa zvára f kaďieški, tje pradená. Poton usuší, posepe ſa pope-lon. Kod zavrié voda, tak ſa zl'jéva. Poton ſa to zvija na ſnováke, aj

na fajfe kritéjí taktoka a uš poton na kruósna.

Kot sa tká uš, naberié sa do niťeūňic a poton do brda. Poton sa to privéjže na pal'išku a tak sa tká. Na cíeuke sa nakrití, do šonku sa položí a tak sa tká. Rospínaš, žebe sa brdo ňepohubelo, ňezúželo. Plátno sa krití na návojšok. Mazillo, s ten sa šuxá. To sa voda postaví a kod zvrié, tak sa zatrepe z mukou a s kuz masicé. To kus povrié, zloží sa luó a tak sa préjza kaľí (natiera). Poton sa zmáša do vode a prestrié sa tuvoka, žebe bolo beušíé. Tajd'en vraj plátno bél'ití. Poton sa pomece do kaďiéški a sa zvára a tag_e už hotovo. Na réjfe sa merá. Dá sa luó s kruósen. Houba má d'esat pasiéñec. Deséjtno to je dvacat pasiéñec, aj don, aj nan. Sed'emno je šternác pasiéñec, aj don, aj nan, a to je enná houba. Šescanuó je dvanáç pasiéñec aj don aj nan na houbu. **Hovorila 74-ročná Mária Slaninová (Ľudove ſaňa Mara Slaňinove).**

Zapísané rukou 17. 8. 1938.

d) Svadba. – Jaj, vet to dakode svadbovali veľmi! Kot sa muój brat žiéneu – al'e mi umreu – tak za tri dni bola, tri dni. Tag edon d'en bou sobáš. A ešte, hej. To už nevién ako, uón sa s Kokave bou žiéneu. Nevién, ako si uón péjtau ženu. To l'en fše péjtaju. Tag bola edná, edon d'en bou sobáš, tak svadba stála veľká. Na druhí d'en poton svadbiéri volaľi tag za koľesá. Z noveho voza pripravili a šteréj lebo šiést'i svadbiéri sa pozobl'jékalí zo svadbiérskix háboù a cejgáše popriprávali na sebéj. Tak svadbiéri vozili naspet na svadbu. Žebe svadba za veľié stála. To bolo druhí d'eň. A na tretí d'en poton svadbiéri tjéš tak rozwážali, kot sa dobre popilí, boľi popití, tagže nevládalí xodití, tag_i rozvážali naspet zas na tex koľesách. Tak tu tak kod bola svadba tote. – Po svadbe poton mladá ňevesta roznášala rodiňe koláše. Ňepoviédať že zákuske, iba koláše. A tote ňebolle takéto hrdié zákuske ako sa teras, al'e bole l'en mrváňe, bole riéteše (mad'. *rétes*, „druh zavinutého koláča“), bole herouče, bole pampuške a bole štrúľe. **Rozprávala 77-ročná Zuzana Sýkorová v lete 1956.**

Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

e) Ako sa l'epéi hrnce. (Rozhovor otca so synom).

Sen: To sa HrNšiérské Zalužane najvýejc preto, l'ebi tuna sa otprivoťi sveta robele hrnce, puštejke na mlieko. To bolo podobnuó terajšimu poháru. Ogl'jédelo sa gl'jédu, ožlo. Jéj aj teraz robín. – **Otec:** No, prauda, oťec muój robiu hrnce. A teraz je uón hrNšiér, aha, robí.

To je uón hrNšjér nato (ukazuje na moderný sud na kapustu z hliny). Hlínu, ako si opstarať? Na Hlínax. To sa menuje Hlíne. Tan_e hlína. Aj Maštiňec. Biéla, aj taká rožoukavá, jesto šaková. Poton tuót šamotovéj piésok, múka, tá muška šamotová. Tuš tak, to, aha! **Sen:** Kopal'i štolňe. Každéj, každéj robeū to. **Oťec:** Vikopal'i takú d'jéru. **Sen:** Štolňi.

Oťec: No, navrxu bola zen, tak pon na dva-tri metre. – **Sen:** Ni, od vr xu pon na dva metre d'ivá zen, d'ivá zen, na ornici. A poton sa tan spravelo okno. Okno sa to volalo. – **Oťec:** No, tak to l'en taká úska d'jéra bola, dva metre dĺška a meter šírka. A tak tanu sa puscelo aj d'esat, aj dvanáč metroū. – **Sen:** Navrxu kolovrat.

Oťec: Tag hoboko, veru. – **Sen:** Navrx sa daū kolovrat ako na stuňi. Ibaže maū drevenú ruku, maū takto krížen, tak sa vŕtelo, hej. Šez zimu, kot sa xod'elo do huóre, tak kot sa takuó drevo vibralo, tak sa odloželo: tuóto buďe na sňice, al'ebu tuóto buďe na kolovrat. To vizerala tag ako rásohe, také dve rásohe. Rásohe sa odložele a uš takihho rovného duba, šo ňebou aňi hrubéj aňi tějkí. Kúra sa ohuóľela, prevrtalo sa ňeboscen, zarazela sa ruka, no a to sa pomascelo a dalo sa tanu do tey rácox, a na to sa daū pouras, mocnéj, veľkí, plieťiéne, l'anovéj al'ebu šisto konopnéj. Konopnié, to žene narobele. – **Oťec:** Al'e si sán robeū. To bolo takuó ako vrguóš, veľkié, dôuhe. Tak s tix tkával'i tié pouvraze. – **Sen:** S ten sa poton těhala tá hlína. A uš tá biéla sa iba.

Oťec: Edon krit'eu (kolovrat tuvo na zemi) a druhí tamnu boú na spotku, aj dvá. – **Sen:** Sadoú si do toho šaff'a, xit'eu sa tuto rukámi, tuto za pouras a tag ho spusťeu. Praudaže sa tak šlo tanu. Maľi to okno, spustíli a d'e sa in hlína ukazovala do bokou, tak si pust'eli takí kút a za kúton išli. Kút, kút. Zobraľi potoN si svieške tanu a tak si sviet'eli. Al'ebu kahance bole, al'ebu aj lampe, kod boú g dostáni oľej petri, tak todéj si uš tamnu svietili. – **Oťec:** Oľej sa zato ňexasnovau, že sa kad'elo, tak zato. Takí ostáu ako aňi saže šlovek. Loj, loj sa dávau, loj, to bolo l'epšíé. – **Sen:** A kot sa už nakopala hlína, rozmrzla, tag zmo xodíli. No prauda, l'en kod ňebola robota. – **Oťec:** F trex, f šterex mestéjix tu horele tié kahance. No, l'ebu na dôuhon. Aj žene šle. PotoN žena šla vinášati, g oknu, voka k tomu oknu. Séjpala na kuóšik do šaflíka a tak tuót tahor těhau. No zakrišala. – **Sen:** Pozerala sa. Teháj! Hej, hej. A tamnu kerá žena bola, aj tuót šo kopau, boséj,

v zime, šes Krašun, véru! Šo? Aj šetko zmetau luó zo sebéj a iba bes košeľe kopau. Tan bolo tak t'eplo, aňi, aňi f kúpeľi. Veľmi dobre bolo tan. – **Otec:** No pravda, každéj ňiémau (hl'inu). – **Sen:** A kto bou možnijéši, tag_á najaú hl'inu kopat'i, hl'inu zaz domuó vozeu a maú robotníkou, šo mu robi'l i uón bou tak – ako be son povijédau – živnosník. Maú svojí báni (pec) a kod už zas narobeu uón, ot tex otkúpeu šo narobil'i. Uón iγ_ožou a už ix l'ifrovau. – **Vyprával 66-ročný otec Jozef Vargic a jeho 32-ročný syn Ján Vargic 15. 11. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

6. Sušany (tu a na okoli Šušane)

a) Z rozhovoru so starými zapísaného rukou 19. 7. 1935. – Id'e s ňima náki d'ekéjt. – F t'lepéle xiži. – Son staréj, slabéj šlovek. – Aj stox klad'jén_ej. – Sed'end'eséjtped_rokou mán. – Sa prekrítlo. – Za vuólmi. – Aňi mi na rozun ſepríd'e jašíéna. Si dá aj hlavu oféit'i... Osend'eséj zlátok zlatex. – Za edno d'ít'a. – Ďesat grajcári. – To bou Čex s Českje, opravd'ivéj. – Nahala si muža aj s ten xlapcen. Da ver šuó? – Oždánsko panstvo.

b) Z rozhovoru so 70-ročnou starenkou. Zapísané rukou 13. 7. 1936. – Jéj son f sed'end'eséjtonprvon roku. Št'éjt xod'íval'i na Dolní zen, na Čabu (Čabu), do Ďarmuót, z hrncí. Narobiéne maľi tje klojke (na vozoch), tag visuóko f tex pecéjx. – Kobe sa mi edon bok zohriéu. – Jéj son tan zvekla. – Nag ma veréj. – Iba kod už bolo nadbe, maz_e taká l'epšej. – F texto hl'iňanex pecejx. – Hrnšárske Zalužane, skéjt prišl'i, robéj hrnce. Šera tu taká hrúza (búrka) bola, voda viétr strašnéj, hrát (l'adovec). – Dáumo son ſebola v Uójďax. – To dáki jubilión, to ſez rokoú až_á. – Veňkoncen je zála. – Za toú hrackou be tašli, d'e je tuód mlen. – Dvá braťié sa. – Ņepoznán ší rodiší... ší ſeprišl'i s kopáňa. – Hibajmo tavo! – Tolko veľié l'idi xudobneho xuódi. – Muójho mužéu brat tašou. – Jesto veľié domou práznex. –

Biéreší (mad'. *béres „želial, čelad“*) maľi ſezd'eséjt pári. – Tu smo túto lúku kosíval'i, z rísu. – Xlapi bol'i vimrl'i. – Bou mi sen na vojne, raňiéne bou napokon. Náki tan bou za tricatsez_mesací. – Tí sa bojaři. – Zapářela sa uós na mašiňe (vlaku). – ... pokru si národ do zeme. – Kaši žóuťu dával'i. – Tu bole pripravjéne kanóne, gjépuške (mad'. *géppuska „guľomet“*), l'en tag rapajšale, jéj soN sa bojala aj

do post'eľe ľahnúťi. – Na uósme d'en tašľi hňet tavoka. – Tí druzí bol'i pobiťi. Krížen šez živuýt (brucho), na ľadve mu viňišla. Jéj na to hríešin. To tag ako privekoū nárot, ši ako. – A tak sa ostrojaľi na šloveka. – Hlavu krit'eu. Ukéjšte! Tak je na skazu doňesjene tuýd dohán. – Kukášen (strážcom) e pri doháňe. – Od hlave bol'jéňa. – Sobotu nocíeu bou ohen (požiar).

c) Z rozhovoru so starými ľud'imi zapísaného 17. 7. 1938. – Jéj son mezi trema ženámi sán. – Gjéza, nože tú sljépku het! – To sa mlatšíj a maju osend'eséjpet. – Val'akode bol'i rod'ina, bratranci, ale potoN sa rozpljéňeli. – Ved_e to jus takuó. – Ņebud'emo oberat'i jaboká,ňinto. – Jéj son doňesla s tuýtot kujóš. – Slaben_e rozumon. – Mán dvux xlapcí. – Aperovali jí dva raze na živuýt (žalúdok). – Tí sa bohat'í. – Nože nu hibaj! Ši ti kujóšik nadbe (treba)? – Al'e son si zabudla vaľaš. – Už za tento buďe veľjé robote. – Aj uón bou v Miškoúci mezi mûdrema l'idmi. – Ďeved'eséjtri roke mi umru o'ec. – Spádou do suxuýt. – Ņiéma iba ednú kravu. – Kod maú sen iči. – Zišl'i sa dovenna. – Tašou g uókolnemu (notárovi). – Mjén mu zrazeu tuýtod_e aj tuýt mûdre. – Z wagon in d'jésok poslau, že sa tan túne (lacné). – Ve sa jeho rodiši veľa dožní. – A ma'era mu Mariškou volaju. – Vlasnej o'ec, ale son mu jéj oca ňigda ňeviďela, ňigda. – Uš sa to ni takjé ako be male bet'i. Takí dopasiéne sa. – F takon ako s texto dviéri polovic. – Veľmi smo za dobrúo s temato. – Tie visuóke žene muš. – Plaňe šle fabrike. – Šetko viňišlo s nje. – Tuýt preňi. – Iba štriNflí meru tri páre taňesl'i. – Kot dosiu řeprišou. – Jesto tací hasiéri (hasiči). – Kobe ceulkı bolo vaľaš nabe. – Už jéj tu ňebud'en až_á sto rokou! – Ktože zostaňe? Iba d'jéuša z ma'eríeū. – Tací smo zastaľi ako kemen. – Na vihl'at (okno) višapiťi (vyhodit'). – Razon bolo poňen. – Kobe si ma te vraj ohuól'eu. – Koľko je umrijetex. – Aj jiéscí jiédom. – Ši pret kňazen, ši pred lextáren (richtár). Edonác stuýrok mán f kasniški. – Tuž al'e šlovek ľen nag_e ni dožen aňi grajcár. – Žene poxabié, šeít vid'ei. – Nosívali na gađéix strapce. – Šera bolo horše horušíéše. – Opetovali sa ma. – Kus pozd'jéše be si zjiédom.

d) O muževi. – Xoréj bou. Rát píjaū, no. Uón aj zákin bou mládeňec, tag uón rát píjaū. A uš poton to, kod bou naušíéne, tag mu to ľen žádalo – tag mu to ľen žádalo aj do ostatku. A uón ešte kot son ho aj taktoka karhala, žebe ňepeū, tag mi povieðdau, „že kin_ej buďen jiéscí, piťi, tag buďen. A už ag ňebud'en aňi jiéscí, aňi piťi, aňi fajšiťi,

tag uš tode buďe koňjéc.“ A jus tag aj bolo. Kod už ňefajšeu, vlasne fajšiťi fajšeū. Ešte kod už aj hned dokonau, cigaretli zahod'eū. No a poton uš. Iba za dva téžne. Maū žóutavic (žltačku). Aj – tuš pánbox to viē – na plíca to bolo. Ņemaū bou jiéscí, žalúdok, iba zvracau. Kod uš ta ho boľi do Lušenca, tag že má žóutavic. Tag ho tan boľi do Lušenca do ňemocnice. No tag aj tan bou za dva téžne. Tag akurát na dva téžne ho dovezli domuō, na saňtki. A kod ho dovezli, sán zišou aj s tie saňtky, lebo ho boľi zaščepili (dali injekciu) taŋ. Tak kod zišou luō, tag be naNho ňikto ňebou poviedaū že je to xoréi šlovek! Tuöt tag zišou luō. A uš poton – to bolo f péitok vešer, kod ho dovezli. A uš f sobotu tie inekcije to mu višumévalo, tag už iba oši sa mu zašale ako műtiťi. Takiē mu biéle bole. A v nedel'i už aj bou hotovéi, vešer. Pred vešeron, tag okolo péite alebo štvrtie, takí šas dokonau. Ale kod uón veľme rát píjaū. Dos smo mu vravili. Áx, ešte aj tie alpe (francovka), ešte aj to píjaū. – **Rozprávala 21. 8. 1959 do magnetofónu 51-ročná Albína Timárová.**

e) Po 9 rokoch vyprávala tá istá už 60-ročná do magnetofónu takto: – Aj to bole dva roke teras. No a manžel, muš, muš – týód zomreū vo februári, juz na Hromňice, druhoho februára. Rakovinu maū v žalútku. A veľmi rát píjaū. No a tá alpa, tú alpu aj rát píjaū. Tag mu to tá alpa, že ako rakovina sa ot toho – poton doktori tag ustáli, že má rakovinu v žalútku. Že veľjé píjaū, tag že mu je to ot toho. A juz aj tag bolo. Tá pešejka, to takjé veľkijé darabe (mad'. *darab „kus“*) mu von šle – von vivracau, vivracau. A ňebou iba za dva téžne xoréi. Juz ako sa pošinalo drustvo, tag robeū tuna na drustve. Xovau u ednie dovici taŋluō, Dejákove, taŋ týód veľkí don novéi postavil'i. Tak tan xovávau (statok). A poton už ňemúhohou aňi jiéscí, aňi fajšiťi. A už mi náki tag vraveū: „No, Albína mojéi! Kin_ej bud'en jiéscí, fajšiťi, tak ta bud'en. Ale kod už ňebud'en aňi piťi, aňi fajšiťi, tak uš tode buďe zle so mnou. A poton f ton ešte bou dostáu aj žltašku. A veľkú. Tu v Lušenci bou a poton ho scéit poslaťi domuō, lebo že už mu ňebolo spomožiéna. F sobotu ho dovezli. No ale mu boľi daľi inekcije, tag aňi šo be mu ňiš ňebolo běvalo, kod višou s tie saňtky. Ná uš poton v utorok už bou hotovéi. Pondelok v noci poton už zomreū. Tuš šetko sa vo s ňeho kidalo, a uš poton aj zomreū, mladéi, mladéi. **Prepísané z magnetofónového záznamu z 15. 11. 1968.**

2. Nárečia Rimavskej doliny

a) severnej 3) tisovské nárečie

7. Tisovec (aj v nárečí len Ťisovec)

a) Z rozhovoru so staršími obyvateľmi zapísaného 5. 8. 1936.

– Plaňé šasi mámo. – A zas najmlačší, tod je doma. – Ot poľi Klénoušaňié. – Mi jim sjaťje zrábijémo, slabí sa. – Na poľu robja okolo majetku. – Jáj, ešte hodňho oca majú. – Takix gazdou aňi číto, ako sa tí dvaja. – Ešte je slobodní. – Štirox slúhou si trímu: edon kočiš, dvaja bireši a zasi pri statku edon. – Juľinka na tretú príde horká, na štvrtú id'e zas talou (dolu). – Pšeñici bulo vari dvanáč metrickix. – To poľo bulo najsķúór Daksnerovu. Oňi maľi najsķúór v Rouňi poľo. Oňi majú zjém veľa. – Ešte aj porušníci xrapšia (treštia) zaň. Len kašťiéľ vistaviu a s cužím peňazmí. – To je zasi Šexove dom. – Ďeže bi von keľié peňaze zveu? – Tam bula skorej baňka a misela buxnút' (zbankrotovať). Aj tí sa stad'eto. – Ocove im buli braťié. – Aj teraz sa d'ioššatá l'en za takix hľad'ja vidat', šo majú daš. – Júj, ve vám je tu veľié učit'eľou! – A tu zase jesto zinaked'e. – A štešťié sa jej ňetrafívá. – Céra im je šeukinou. – Tod je ženatí. – Teras, kod' je pekne, tak to nemáťe mladix lúd' doma. – Jaňik, poj mojo d'it'a, naklás do šparhétu! – Na lúke pri cmitere. To skúór aj ňedovoľovali, ale teras tam kopú fodbal. – Skúór ňeboli takjé hrdié domi. To sa hlinou zapúšťia. – Aj planšú, aj lepšú nátru má. – Tajd'emo reku na željarstvo. – To pret tim ňebuli šakovjé parádi z domí, l'en ši bula príxiľa! – No adaj aj totot s kaxľamí, z rimbamí (riňa, odkvapová rúra), šo voda tešié, handľuje. – A myójmu mužovi minúlo minul'iho mesiaca pedesiat rokou. – Tí šo teras stavejú.

– Tu jesto vjacej na edno meno. – Ale takito xudobní lúd'e l'en práve ak sa robota trafí. – Rok po rok sa rúbe to urbárnu. Aj meskú zasi sa rúbe. Tak sa vám to tak xudobní národ živí. A hora ako každí povijé – najtvrcší xl'jép. Šo ak tvrdo príde šloveku. – Oves je xibnejší,

al'e riasní, al'e na slamu maľí. – Veľ'jé sa za tim ond'jé (onačí), aj zinaked'e, aj stád'eto s Ťisoúca. Mi zmo s Ťisoúca obidvaja. – Už robja pot tou mašou (Tisovský Hámor, Hámor, vysoké pece). Ktože vié, ši za veľ'jé puójd'e, ši zasi nezastaňe. – L'en samí Hámorš'aňe sa zveša. – Kotor Hámorš'an má sina, tag ho uš tam ft'isnú (vtisol). – No pošujte! Adaj to pišní nárot! Ni tam žebi šíérní xl'ebík panovaú – l'en biéľi jed'ja. – Tié tehl'i majú otxot (odbyt), tak to id'e pokuse. – Ako jesto l'etná práca, tak skasírovali l'íski. To vedľ'a famíl'iji dávali. – A teraz dopokoňa tag_iy_už dávali každú sobotu.

– Bo vám je tu zato xudobňiho národu zato sila. – S timi l'íski tašli. – Jáj, vera to má'e f Síebrňej, f Kaškave (v chotári: Strieborná, Kačkava). – A planá cesta, skalavá, iba merná skala. – Dávau tú jatku a dáko zbaňknotírovaú. – Tuš tag ako viNšla von, tak tje šasi ju zastreľiu a mama aj apo (ot'ec) buľi pot kravou. Kim viNšl'i voňká, tag už bula ona zomretá. Vom bú ujšou, al'e kod' jej bú pohrep, tag aj jeho buľi našli veľad'e pot skalou zastreleňiho. – O tom aňi terás xíru ňít, keďenáhľe bi šou... Ho adaj bl'isk (blesk) zaraziú, koť takí plaň díšť spadne a slnco zasviétí. – Aha, plaňjé sa. – Misím si aj d'ejakjé randi klás pot sebe, ňemúžem opsed'et'. – Podováriám na toto krompel' (zemiak). – L'en sa mi tag v ošox mrká. – Takúo pazd'íravuo, jesto aj pazd'ír, aj zrebe. – Skl'epovjé mexi ňexasnujú (vrecia neužívajú). – Takúo ako d'jencá – to sa volá hrebeňki. – Po takix mestox to drahota.

b) O Muránskom zámku. – Na Hradovej že bivala tej sestra, šo na Muránu, al'e ktože vié, ši je to prauda, ši ni. A obľahľi ju vojskom dákí Rédoveňe. Tag ňemohl'i postúpiť. Tag l'en opkoľesil'i, žebi ňemaľi živnos, žebi sa od hladu miseli podať. A ona že ešťe šo mala múku, tagže xl'jép upekla dákí veľkí a napísala kárčišku a dala ju do toho xl'eba. Že šo za keľ'o tu budú, že majú xl'eba dos. A ňemaľi uš. Že sa ňepodá. Že ona má šo jes. A potom si dala koňe potkovať potkovamí naopak: napredok šárki (z mad'. sarka „šróba v potkove“). A f tú noc na tom koňovi ušla. Tag ňerobių kopití zmaki ako kod' bi ušou, al'e že id'e na zámok. A f tú noc že zu'ekala zo zámku. S takix maľix skál ako pest'e bú tot zámok nazl'jépaň. Páni bivali po zámcox, d'e ňebulo prístupno a teraz bívajú naposret mesta. – **Rozprával 67-ročný Ján Kriška (bát'a Jano Mihál'ove).** Zapísané rukou 5. 8. 1936.

c) Z rozhovoru so starou ženou zapísaného roku 15. 7. 1937.
– Mám maľie prasce, tak som jich xovala. To takuo šakovuo zaxidí.

Najhoršuo je šerviéŋka. Na tú otkape. Tomu ňijto spomožeňié. To mu prejde na šrevá, na brux a tag už otkape. – Oňi majú f Straceňej (chotár v Tisovci) majetok. To bulo – aha – tak f štrnáctom (1914). Ho bulí odobrali (za vojaka) a potom bú prepust'eňí, lebo bú xit'eňí na plúcá. Zveľi ho na nosítka do nemocníci, tag umreū. – Vom tag oxoreū pret Krašúnom. Bula mu zima. Motaū sa cez d'eň, museū bit' na srco. Potom obl'ahoū. – Ona za málo má svojo zubi. Pošerňetjé su jej zadňié. – Poj lou (dolu)! Naveki si blahaū, že mu povixodí na slnku. Že ho krú zaľala. Na ňižní koňec príd'e. – Iba pokúšja. – Akié sa t'i lícia horúcié, aj hlava! Ona má také zubi na posmex šíérnié, aha, tieto predňié. – Tu ešte prad'ú, ójéj, len kobi naroslo. – Toto iba reku pre gazzinú. Jaj, aha, zafšerom tu zabilo edňiho na krížníx cestách pret past'jerňou. Vuom išou na bicigľu, tag vraziu mu do hlavi, do prsou. Umreū hňeť.

d) Z rozhovoru so starými zapísaného rukou 6. 8. 1943. – Len to tak šlapkalo. No aľe to bula ňetrpežlivos. – Má vešuo trápeňié. – Je veľmi ňervózná. Ňemuožú aňi tje d'et'i viNs s ňou. Naveki mámo také cerémónie. – Šo mámo spošešni dom, vedno nadobudnútí. Preš to pámbok toho pokušiel'a d'jabla pustiu, žebi národ bú ednostajní, aľe teraz každí len sebe. Kod má kuz viac vo vrecku, uš sa ňekse s tim druhim aňi dovrávat. Šo bi akí dobrí krajan bú aľebo národonec, uš sa mu toto zunuje a povié: nak toto šitko šert vezme! Ako kod bujaloū (býkov) vipustí s xl'jéva, tag edon do druhiho drúľia rohamí. – Dostaňe metál'. To je pokazenou z mišl'jéŋki, len do zliho. A spomožeňié nít, že aš sa adaj upokojí. Aš to bulo aj pred vekí urídenou, tak treba šekať. No aľe šo robit? Jój, jój, jój, abi tí naší ocove stáli, šo bi tí povedali na to? To hotoví prievrat! – Že sa tu pošíná voda a konší xl'jép.

– Poť! Dám t'i takoho mekiho xl'ebíka. Poť, pot' sem, poj! Tajde-mo pohľadať. A ti kodi puójdeš? – Ešte sa plétu (mocú) tu ako ja. To je už len takú živorenjé do vuól'i Páne. Toto je o veľjé vešia. Abi sa Míle Suxášove pášilo. – A ag mi to xibí veľmi, až ma to bolí, kod' viďim do poľa ís. – Tu bulí najlepší gazdove. Druhá príma (príjem) ňebula. Hockto aj koňe ňevládaū trímať (držať) aj ftodi. Kto tu skorej pšeňicu sjaū? A teraz akié? Aj do krompel'ou napixajú, aj tam narosnié. – Tu nít víhľad na l'epšu. Cužix, prídeňix tu veľjé jesto. Tuto naší susedí ňižní z Liptova poxodil'i. Tisoveňé miseli sa het na

katolíkou poobracať, ľebo do roboti (do hámra) ňezveľi ňikoho až neprestáu na katolíka. Tak sa to takie priévrati robiťi. To je vám svet prevráťeňi hore nohamí!

e) O sinovi. – Tak zmo sa dovrávali s tim sinom, šo ho zabilí: „Sin muój, ňejdi, zabijú ťa!“ „Adaj som vraj darmi tri roki ňeslúžiu!“ Tam bú a ňestalo sa mu ništ. „Tag ľen vraj tajd’em.“ „Ni reku, ni! Tri roki ako vravíš si vislúžiu, ſebe ňespravja ništ.“ „Ej, tajd’em, o’ec, tajd’em. Som vraj bú aj vo fronte a ňestalo sa mi ništ.“ „Hm.“ Tuš tak sin tajšou. Viac sa ňevráťiu. Tam ostáu f Čexáx. Tak z Dlhej Lúki tot prišou povedať, že f Čexáx ho zabilí, z Dlhej Lúki d’esiatník. Tag že ho zaxiťili a muój tam ostáu. G Ņemcom sa dostáu, tag že ho dobilí. Možne, žebi ožiu bú. Ņemci ho dobilí tam.

Spomienky. – Kot’ som šou z vr xu z Ďielu s tim uhlím, tak tí Pil’aňe ma prejšli. Reku pomál’i! Takí xlapec. „Hibaj vraj!“ A ja že za ňimí puójd’em. Tam bú takí sedlák na pretku, ſeregl’e sa volaťi. Zastaviu som si ko’eso na valou zelezni. Tag mi vitrhl’i leuš tí loptoši (darebáci), spadlo mi ko’eso tam a oni ma prejšli. Ja, takí xlapec, šo si uš pošnijém teras? Skotúľalo sa tanu do dolíni. Tak prosím vás, tak som zat’ahou do priékopi, uš ſi sa prevrhňem, ſi ňeprevrhňem. A tí odišli het (preč). Tak sa mi kus vos podať, tak som si sám ko’esá položiu. Tu aľe veru aj leuš nito tam, ani l’uónik ni tam, aľe na zemi uš. Aľe reku mi tu bú. Ko’eso som octaviu a hibaj het! Potom ſli staďe. Tak som ništ. Iba v Revúci, od Dlhej Lúki, som ix zase prebehnu skoro. „Hej! Si náz, reku, dohoňu.“ „Ej, reku, pohánaťe dobre.“ Aj tam v Revúci, v Maši, takí xlapec som ňevládau aňi edon kus zezea hor zodvihnuť. Tak pou’ litra som im dať. Aj zárobok ňebú takí dobrí. Som zarobiu d’ene tri zlatki. Na zlatouki to bulo. No kod’ bú dobrí kuoň sa rátalo na stouki: sto zlatix, dvesto, tristo, aš pecto miseu dobrí kuoň stáť. Pecto zlatovok, pecto zlatix. Rano šou o štvrtnej z domu. Aľe sa miseu dobre hibať. Iba na obed uš tu bú. **Dňa 12. decembra 1964 rozprával 91-ročný Ján Demian. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

f) Spomienky jeho manželky. – Ja som robila aj po službáx, petnáč rokou po službáx, od dvanáctiho roku do trináctiho. A uš tisícd’e vectoštrnáctom som sa vidala. Tajšou na vojnu, tak som sama bula z edním sinom, d’iťaťom. Potom z vojní prišou, tag zmo na majetku robiťi. A teraz už na staros ind’e – kvind’e ništ ňevind’e – ňemámo

ňišť. Dajú nám terás. Ve to je xiba, že peňazí ňít. Ešte koľ peňaze ňint, tak je to ta. Aľe misímo pristáť, šo nám dávajú. Štiristodvacat' korún takimto ľuďom, šo výubec nezarobímo ňigd'e ňišť. – Manžel: Ja som aspom tri roki, ak som f kršme ſebú. A náš? Teraz bi som si aj vipiu, aspom za pohárik, tag rano. Tak si to ňemúžem dovoľiť. – Žena: Mňe uš teraz dopokoňa bulo treba štiri hodiny ís tam (gu koľešni – stodole, na lazy). Som to už nevládala. Tri roki ako doma bívamo. **Rozhovor predošlého 91-ročného Jána Demiana s 82-ročnou manželkou Zuzanou Demianovou z 12. decembra 1964, prepísaný z magnetofónovej nahrávky.**

g) Zuzana Krišková, rod'iená Hud'ec. – Narodila som sa tu f Ťisočcu, tu f Ťisočcu, tisícosemsto semd'esi atoms'jedmom. A potom uš koľ som mala uš štrnáč rokoľ preš, tag ma – som bula viptaná už za tohoto, šo som sa vidala sem do Kriškou, uš som bula viptaná. A mežitím prišli druhí, od Galíkou a tag na tixto zle vraveli. Žebi som sa sem ſevidala, že mi, že mi buď zle, žebi som sa tam vidala, do Galíkou, za druhiho. A ja som toho ſekela aňi vidieť, toho šo ma kceli zaň. A prišli cez deň adaj aj sedem razí, mamu navrávali, veľmi navrávali a na tixto zle rosprávali. Tag mama potom uš: „Tag adaj sa vidaj do tix Galíkou.“ „Mama, šo sa ňigdi ſevidám a do Galíkou sa ſevidám.“

Tak potom skošil'i do mňa mama, vipliaskala'i ma, ubil'i ma, veľmi ma ubil'i mama za to, že som povedala, že sa tam ňigdi ſevidám. „Ti mňa ſeposlúxneš?! Tag ma ſevolaj mamou! Ja t'a ſekcem vidieť! Xoj svetom! Xoď het odo mňa, ſekcem t'a aňi vidieť!“ „Ax, mama, tag id'em.“ „Ni som t'i maťerou, kod' ma ſeposlúxneš!“ Tak som uš potom aňi mamou ſevolala, len som si uš ksela pozháňať tje hápki, a že uš, lebo ma dúril'i, dúril'i het. „Xoď mi hed z oší, koľ sa ſekceš tam vidat', gde ja kcem, xoď mi het!“ Tak som si zháňala hápki, tag mi rostrhaľi hábi. „Nedám t'i ňišť! Xoď holá!“ Tak som potom uš povedala: „Ax! Adaj mi kúšťik xl'eba dovoľiťe otkrojiť do ſurca pot pazuxu.“ Tag už mi to dovoľili otkrojiť kúšťik xl'eba a pot pazuxu do ſurca som si ho opkrútila a tag uš potom som kcela het ís svetom. Lebo som bula vihnána od mami zato, že som ju ſekela poslúxať. A ja uš som si rozmišľala tak: Bože, reku, d'e id'em? Ax pújďem, reku, ale do, do kláštora. Tam mi buďe dobre, tam buďe pámbox zaſtávať za mňa, tam, tam buďem, tam buďem na dozore pri Hospodini - novi – som si takto rozmišľala.

A potom idú ix mama, mojej maminá mama popod obloki. Dakto im povedau, že šo sa u nás robí, že so mnou šo robia. Ľebo na dvore, na pitvore zmo bívali dvojací: na zatku ední, na pretku zmo mi bívali na pitvore. Tag idú tá mama Šteukove, maminá mama, mat' Šteukove, maminá mama. „Jaj, bože, reku, som ix uvid'ela, teraz ma už budú dve bit! Jaj, bože, preš som už ňeodišla, už ma dve budú bit!“ Tak prídú nuká. „Dobrý deň! Šože robíte?“ Tag mama: „Tuž aha robím tuto, riadím si.“ „A ti Zuzuľ, šo si ti viplakaná?“ Ľebo im uš povedau dakto. „Si ti viplakaná.“ Uš som sa bála, že skošia zas obidve do mňa. „Ah, ni reku, stará mama, ni som viplakaná.“ „Ba si viplakaná! Šo plášeš?“ A mama: „Má šo plakat! Má šo plakat, som ju dobila! Som vipljaskala, som ju dobila, tag má za šo plakat. Má šo trímať, ňekce sa tam vidiať, gd'e ja ksem, gd'e jej dobre, gd'e bi jej dobre bulo. A tam ona ňekse. Gd'e jej buďe zlé! A mama potom, tá stará mat'! „Tak si ju ti zato ubila, že ona kse? A ši som ja t'ebi roskazovala, ši som ja t'ebi bila, gd'e si sa ti kcela vidiať?“ Tak potom stará mat' xiťili mamu zasi a vipljaskal'i do poriatku. „Jaj, bože, stará mat', ňebiťe mamu!“ ja som zas volala – „pre pána boha!“ – Už zmo dve plakal'i: ja som plakala dobitá, tú zas biľi. Tag uš potom prestáli, prestalo to. „Poť ti so mnou!“ ma xiťili za ruku stará mat'. „Poť so mnou! Ja t'a vidám tam, d'e ti kceš. Už ako bud'em myočť, tak t'a vidám.“ Som zas ňekcela nahat' mamu samú, len som sa uš kcela het stjatom, že do toho kláštora už dák puójd'em, šo aj filjéra ňemám, puójd'em pešo reku a tak puójd'em, kod' ma uš tak viháňa s toho domu.

– Tak potom už idišli tá mat' Šteukove a „neopovás sa ju dotknút!“ – tá mat' Šteukove. „Ľebo t'i beda, ak ti ju ešte buďeš bit!“ No tak kod' odišli tá Šteukove mat', tak som ja potom uš si zvela to, tu pot pazuxu, že id'em het. No tag uš potom ňekcem povedať už aňi mama, kod' ňesmiém „koť st'e mi vi ni mama (plače) a vi st'e mi mamo!“ Tag ma stršíli na stolok. „Sec tu! Ņejdeš ňigde! Sec tu! Ņejdeš ňigde!“ – **Rozprávala 15. augusta 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

4) pilianske alebo piliansko-hačavské nárečie

8. Rimavská Píla (v nárečí Pila)

a) Z rozhovoru so starou ženou. – Ot todi cíťiu tod býol', za peť tížní. – S toho túriho (lacného) víンca. – Treba od'eu, treba živnos a ešťe aj ohreū na zimu. – Jáj, t'í vľídňi buľi šicí! – Ukjaš sa! – Bú f spolku, al'e veľa podišou (stratil, musel doplácať na pasíva), tag vám tot tak xod'iu ako f trapiéx. Koj s toho spolku vinšli, tag aňi ňejeu, aňi ňespaū, kreňkovau (sužoval) sa veľmi. Ja ňevjém, šo je za robota, koj vám to každí podíd'e f tom spolku! Totot vám rozdaū takim, šo dojiať ňemúže. Lébo aj vom povedau, že kobi l'en takim carhákom (trochárom, chudobe) ſebou daju! Lébo vám je to hín f Košicox na práve. – L'edvác som sa doondžiala (poriadila). – Aňi tá mlačia ňevráví ko mňe. – Ņekce podač tod žíš. A ší st'e obidvíjé buľi tavom? Tam dad'e roſtú. Iba ak som ſla poľa ednej vrbiški. – Naráz je tuvon so mňa. – Al'e mi ho l'en náki prňes ſamúó meso. Meso si st'ja nosí lou (dolu) s Ŧisouča. – Teja mu uvaril'i. Je to dobrúo aj na teja. – Do ušu príd'e. – Tak šo d'aukáš? (brešeš, kričíš). Zloſní je, visvecení. – Vert'e, že bi ſom mojo kriuvdi ňevipovedala! – Šľeveg bi aj ſťastní myľohou bit' a tak ſi vám ňeščest'jé spraví. – **Hovorila 80-ročná M. Hrnčiarová, t'etka Hrnšiarove. Zapísané rukou v lete 1935.**

b) Z rozhovoru so 68-ročným Jánom Petrenkom. Zapísané rukou 5. 8. 1936. – Jáj oťec dobrí majster buľi! Uš ſom ňešou do Kľenoúca adá aj dva roki. – A šo je s timi voľmi? – Al'e aj žitá ſa uš povišo tížna voľká. U nás ſu aj gazdove, šo ňemajú niš tunuká. Uš poviroſtalо ſitko. – Adaj vom bú v Hnúšči, ve jemu adaj dobre vo ml'iňe. – Aj vom misí teraz ič. – Daľi zmo ho potom do súdu. – Ma náki srco bolí za tim plátnom. – Tié mojo spravodlívjé mozoľe! – Tá našja d'jóuka povedala. – Prauďaže misímo ís. – Ve to takí xlapisko ag edon l'eu, niš ňerobí. – Neved'eľi, šo ſi majú pošiať ſe peňazmí. – Vakovat' l'axko bi ſa povakovalo. – Ja ſom krútiu tak povrjéſlá ako aj teras. A fše ſi tiéto dvercá zankňemo. L'en ſa vraj ňeľakňit'e! – A majetok kelí?! – Tot pšíél nasad'iu veľié.

c) Z rozhovoru so 70-ročným Michalom Hrnčiarom. Zapísané rukou 6. 8. 1936. – Aj šo zmo si do zemi kus naprplili. – Ņemúžem niš jes, aňi kisnutuó, aňi ſíjakuó. – Dlhi mámo, ſíto jix ſkiat' platiť. – Al'e nám už ni. Nám už nebude ľakši. Mi zmo uš starí. – Že bi tá duóprava bula stála do pet' tisíc korún. – Mi zmo pristávajíci. – V ľadvíex ma bolí. – Ednú lúku, šo mámo na ſes kúop, ſom daú naspoli. – Bulo nám tak narídenuó. – Na višnom koncu cimrmáni ſi tjež odrobiľi svojo dňi. Tu vimeriavaú tim Brádňanoúcom na pet' ſiasok. – Višo d'ed'ini bú tu hámor. Al'e tomu je už veľjé rokoú! Ja ſa pametám na tje múri ešte. Skiat' xod'ja tam Pot Skal'icou, tam višo mosta. Al'e už jes do pedeſiat rokoú, šo zastáu.

d) O Hlupici. – Bú edon xlap a maú gazuďiňu. A bula dáká ſproſtejšia. No a vom ju vifraviú do jarmoku s kravou aj zo ſljépkou. A narušíu jej, žebi kravu dávala za tricať zlatix a ſljépku za tri zlatki. No a ona koj prišla do jarmoku, tak dávala kravu za tri zlatki a ſljépku za tricať. No kravu jej kúpil'i za tri zlatouki, al'e potom jej ſekcel'i dat' za ſljépku tricať zlatix. Tag ona uš potom tajſla g Židovi, k tomu, šo kúpiu kravu za tri zlatki. Že koj jej daú za kravu tri zlatki, tag žebi jej daú aj za ſljépku tricať zlatix. Al'e Žit ſa nahňevau, potom jej daú pálęjki, napila ſa, a tag ju pofrkaú dákou ſmoloú a zvaliu ju do piérijé. Tag bula iba piérijé, iba mox. Ona, koť prišla domou, ňejſla do izbi, al'e tajſla na strexu. Ag na tú strexu ſi ſadla a muž ju kceu zastreliť, že je takí fták veľkí. No al'e ona zvolala, že ona je žena, žebi jej daú pokoj. Ona zišla lou. Tuš tag mu porosprávala ſitko, že ako ſa jej voďilo.

Vinadaú jej do hlupáku a odišou od ňej ſvet ſkusovať. Že ſi ešte jesto aj ſproſtejšia, ag je ona. Že ag jesto, že ſa vráti k ňej. No a potom, ag išou do ſveta, prišou gu dákim starim ľuďom. Tak tí v obrúsku nosili slnco do izbi. A do izbi, preſtreli obrúsok na dvore, na haľi obloki na izbe, tak to slnco že ſi nosia do izbi. A vom prišou ku ňim ako pocesní. Tak ſa jix ſpítau, že ſo to robia. „Tuž nosímo vraj slnco do izbi. Kobi nám to vraj dakto urobou, že bi zmo to ňemiseľi robit', tag bi zmo mu to dobre zaplatiľi.“ Tag vom povedau: „No ľen vraj dajte ſekeru, tag ja vám to vraj zrobím.“ No tag viťau obloki na tej izbe. Tag vom za to dobre ſte ſto zlatix. Vom za peňaze zaďakovau a oňi jemu za obloki a ſou d'al'ej. No tak povedau, že jesto ešte aj ſproſtejší ag jeho žena. Potom prišou zas g druhim.

Aj tí bívali tak muž zo ženou. Pokloňu sa im, vnišou tanu do izbi a povedau im: „A vi že sa vraj šo tag bojíte?“ Koj mu ušila košeľu, tag mu ňeušila goljér. A l'en tag bula s ňou, kim mu d'jéru na ňej ňe-spravila. Koj už d'jéru spravila: „Na, vraj!“ šo ho bila. Tag mu ju až na hlavu vopxala. Tag vom povedau, že kobi ho to dakto od tej košielki osloboďiu, žebi mu dobre zaplatíu. Tuš tag mu povedau: „Tag vraj l'en dajte nožnice, tag vám ja to vraj spravím.“ Tag zobrau nožnice a d'jéru vistrihnú na košeľi, šo sa mu cez hlavu vopxala. Tag mu tot tjež dau sto zlatix za to. No tag aj tam zad'akova, aj vom za peňaze, aj vom tod už že ho z biédi osloboďiu. A tak potom šou d'aľej. Pomisľeū si, že preci sa najdú aj sprost'ejší ag jeho žena.

Vom prišou do dákej d'ed'iny zas. Bula žena iba sama doma. Muž jej odišou, l'en sama bula doma. Pokloňu sa, ona mu zad'akovala a spítala sa, že skiad' je. No a vom jej otpovedau, že z Lobaga. „No tak st'e vi vraj od Boha prišou.“ „Áno vraj.“ „A st'e vraj ňevid'eľi mojix mužou tam, Mixala aj Petruša? Mixal vraj ňemá na pál'ejku a Petruš vraj xodí na koňu a koňa ňemá. Tag bi st'e mu vraj műohl'i koňa poslat.“ Tag mu koňa dala Petrušovi a Mixalovi poslala sto zlatix na pál'ejku. Tag maū tristo zlatix, aj koňa. Na koňa si sadnú a šou het s peňazmí. A jej pod'akova za peňaze, aj za koňa, a že im to odá. No potom, koj šou het, tak sa sretnú z jej mužom. Tot šou zas na koňu, tak si koňa poznau a kceu mu ho zobrať. Al'e s koňom ujšou do hori a tam si ho zahraba do veľ'jakiho cáraxu (ráždia) a tod ho ňenajšou. Potom šou domou a tak povedau, no že jesto aj sprost'ejší l'uďe, tak že l'en buďe s ňou. Prišou domou gu žeňe si – maū aj peňaze, aj koňa. „No vraj žena moja! Eš'e jesto aj sprost'ejší l'uďe ako ti.“ Spítau sa jej, že ši uš poorala. „Uš som vraj poorala, aj som vraj koj som poorala, ňemala som vraj žito, tak som soľ posjala. „Aj to si vraj dobre spravila.“ Taj je koňiec uš. Potom šou d'aľej svetom. – **Rozprávala 66-ročná Mária Hrnčiarová 16. 7. 1938. Zapísané rukou.**

e) O Vansoucox. – Ja som mala trináč roko, koť som išla slúžiť do Vansoucou. A Olga Vraná, tá mala sed'emináč. Tá xovaňica, xovaňica, toho Vraňiho, toho stariho, šo bú tim botaňkom. No tag ona uš tu bula. Paňi farárka (Vansová Terézia) bula krsná mama jej sestre. Paňi farárka mal'i l'en edniho brata. To vám visvetlím. Paňi farárka ňemal'i d'eťi vuóbec. A paňi farárka Vansová bula krsná mama jej sestre, tej Olge Vrancovej, šo bula vidaná za Klementisom, to jej

bula sestra. Za Klementisom učiťeľom f Ťisoúcu. A Klementis sin, to bú sin, šo zahinú a tátó Olginá sestra bula za Klementisovim ocom vidatá. Ona už bula vidatá, ale už bula vo vešom stave, vo višom. A tátó Olga ostála veľmi malá, trirošná. Tak si ju ako krsná matka ona bula zvela, žeby si ju ona vixovávala, pretože oni nemaľi d'eťi. A bula tak šak dobromislňá, dobrá, žeby si ju ona bula vixovala. Nošak d'eťi nemaľi a z druhej strani uš s tixto Vansović d'iťa každí maľi ešťe opšatrenié rjadne doma. No tak sa ona tak vixovávala (Olga). A už ľa zmo rosľi ako djeušatá vovedňe. Mi zmo sa maľi naozaj myóžem povedať ako rod'ina, ako v rodiňe. No tak som ja tri roky ja tu slúžila. Prišla som naozaj g dobrim ľuďom. Za to d'akujem Pánu Bohu, že som sa tam dostála, takú d'echo trinácrošnýo, do takihom domu. A oni už buľi prišli zo Spiša, z Malej Lomníci. Oni. Tuž ako prišli s pánom farárom, potom už neviém, keľo rokoū treba do penziji. Áno, áno, áno: v edonáctom odišli. Al' e uš potom on bú xorí, na srco. Potom bú nervózní a tak sa uš potom ľen niš nestálo. Potom buľi už aj kapláni. Bú aj Biéňik (vlastne Biel'ik). Aj tod bú tu kaplánom, ale ľen za páru šasu, uš pret samim otxodom, už otxodil'i. A Ďevečka, tod už bú za viacej tu, tod už bú tak ako od jeseňi a potom ešťe do ľeta. No ja som už bula todi vidatá. – **Do mikrofónu rozprávala 69-ročná Marka Šandrovicová 10. augusta 1959.**

9. Hačava (v miestnom nárečí a na okolí Hašava)

a) Z rozhovoru s 84-ročným Pavlom Mackom 27. 7. 1938. –

Taká vrbica bula na vr xu. – Bi st'e ſepohodil'i (netrafili). – Šo pret stomá rokmí bulo. – Mňe ſa také vid'eľi prúot'a Prahi iba ako edon majíer. Xibí jej do miľvónu. – Vrátiu sa naspet, že ho ſíto doma. – Éj, po tŕy uličiāx, skia ſom ja xodiu! – Ako bú tot pljiacok (nem. *Platz „námestie“*), reťazamí bú dookola. – Prišou ko mňe. – Už na jesien bud'e. – Tá je o osem rokoū staršia ako ja. To naporat xodil'i. – Uš keľo-teľo ſa misí pohnút'. – Iba koj ma za vlasi traktovaū. – Al'e ni pred mojimí ošimá. – Jeho hnet' pustil'i mezi ſebe tí páni. – Hiba príde befel (nem. *Befehl „vojenský rozkaz“*). Tag zmo tajšli ta do kancolárii. – Reku id'em. A tot ſo ſom ſa ja s nim onďiau, iba pribehne tam, takí ag edon telegraf. Aňi ſom mu ſepozreū do ošú. Šitko ſa ma viſpitovaū, ma probívaū. – Tašli zmo do manébru (nem. *Maneber „vo-*

jenská dovolenka“) potom. Akurát takíto šas išou personál (t. j. osobný vlak). – Tod bú ako óbrinžil’jér. – To sa potom poosxoďilo. – Tu bolo luctva! – Aj ti do kúz robíš (skladat’ obilie)? Tu napospou tag robia žatvu. – Tu napospou tag robia žatvu. – Ťisoveňe pootkupovali višo štiristo jítroʊ (kat. jutro). Panstvo malo šes šiastok. – L’en takí prídiši (individ. použité miesto zvyčajného *priďení*, *prišelci*, *cuži*), veľakja hín od Rárova, dvié brat’jé. Edon bívau, d’e Griman a druhí, d’e Roškočuci bívajú, za traktírom (nem. *Traktier* „hostinec, krčma“). – Zmo predal’i Nad Osiším. Tuto sa Polomenom predalo, s Polomeňi. – Tuš tag na jiar som bú kúpiu ouce. – Tak ňegazduje teraz v okolú ňikto. – Al’e je blíza (iste, asi) na ednú osminu. – Aj z višnej, aj z nižnej. To l’en ako švík mezi timí, to šia bulo l’en tak. – Ťí sa aj struhí bil’i, šo tošil’i stupki, vohanšoki a maljé mištiški. To tu pret tim robil’i vo veľkom. To struhi buľi treba, aj furma, aj val’ec. Tošil’i tim struhom. To misel’i mať tri struhi k tim stupkom, aj ſebozec. Maťi tri slípi na tokárni: edon visokí, d’e sa zabiť oní, potom d’e bulo spojený – tam bú tot kľinšok do dna, to sa zapelo. Ces tú furmu tošil’i tú d’jéru. Podnože tahať remeň a tod vit’ahovau tú spruhu. Al’e to huncúcká robota! Sem xodil’i kupci: vrškočuci, aj Lipoušaňe, aj s Šaskiho Brezova a tak xodil’i s nimi. Koj tošil’i z jaťsi, z brezi aj z osiki zbeuky (dbanka na maslo) to je tak. Al’e ako ja pametám aj štvrtovuľo, osemnácvolou, aj ped’ouki, pou druhá šúxa, višo dvox cantimetrov.

– Striženjé (oviec) bulo cez Ďúra a końec august’e druhuľo. – Fše som spadnú, tam taká stŕmeva. Som sa zošmiknú fše, som bú ceuki skazení. – Buľi bašove, dvié valaši. Košjar bú z l’esič, z l’ieskí to bulo. A teraz majú z d’jésok treslá. Koli sa zabil’i gu l’esičiam, dva koli a na tje sa založila húžva. – Riňcka (nem. *Rind* „hovädo“) bú žalúdok s t’el’at’ virobéní. Sa nadúxalo ako mexúr, visol’ilo, tá riňza sa potom namoší, do vodi dá, sa zahreje na vrený a potom vixládne a to je tá riňza. Potom sa dá kus sol’i, pridá sa l’evárka šo naťešjé z hrudi, spodňia. Dakto volá to aj zvarnica, to voďaný. To sa dá do kľiagu. Tam trímau baša šitko: koťieu, geľati, puťinu, šo zberau f’nej. Med’ani sa zakvášiu na soškáx. – Priégejce dva buľi: dve skali také dlkšié na zemi zboku a zavatra bula za timá nazatku. Tak sa na tú položiu kumher a na toto sa zakvášiu, koj sa žent’ica odvárala. Kumher to bulo to drevo a d’e sa sír dávať to buľi dva podišiare. Na spodní sa dávali prvé hrudi a potom aj na višní. Tod mau zas takú sošku a tam sa zavesila hruda v hruďarki, takej rand’e.

– Jaj, nosili kabaňicu, geše, surovicu ſenosiľi u nás, l'en na Polomi. Polomci tí aj teraz nosia. – Na kabaňici je bombahás z remeňa a bläski s karmažínu z ouşacej koži. Postaľ virábeli f Klénoču, v Bistrici, v Brezne. – To l'en Ďetvaňe tijé ſíernjé gupki nosia. – Baša bú prví. Potom bú dojšiar a baraňiar a až na trojo xod'il'i, tag bú aj jaršiar. Jarki pásou lonskje, jarnie. – L'a, ag ju už obímá. – Stráňe pluhi zo ſíre ako ſtoľ, na drevenom plase, aj drevená ſlpica cez hrád'el'. Stik dagd'e zaseknú poľi hrriadla. Potom prišli pluhi zo zeľezním plasom a zeľeznou ſlpicou, potom prišli tijeto trojrásoxáše, aj stráňe, šo sa prevaluje. Za edno orjé: edon bok id'e prázni a edon orjé, sa nezvŕcia. – Čxí, to je tak.

b) Z rozhovoru s asi 45-ročným. Zapísané rukou 27. 7. 1938. – Zmo skoro rožina. Mi mladí sa l'en ond'jémo. Tod náki misí dostríhať. A ši vom vié, šo sa v minúte myóže stáť? To ako dákí bujaľ vifasení. Sa tot ta ſpuščiu. Pri pokoňu buľi ſputſil'i. – Mi ráz buľi poxibl'i peňaze v Hnúšči, mi xibeľi. Ako sa tuto našo zeme. – Ši to bude ſcimovač? – Keľo že máš tix kozí jarcu? Zas tijé ustá otvárajáš. – Krásni klas sa ukezuje. – Jún stud'eni – tag vraj ſedl'jak krší ramení. – Vrž ho vraj tam do cáráxu! – Edná ſtudňa je do válova a druhá v Rokitú na Ostrej. A vom to zošú. Teraz v júniu l'ebu v júliu. – Smrdí psacino. – Ako cužení ſl'even. – Ukjazaľ mi. – Buľi trjé zíd'ení. A to majú pasju v jesień za borsukí (jazvecami) z vidlamí, aj levorver maľi. Aj kotorsi d'eň bulo. – Oňi ſed'eli edno poľi druhom. – Prví ſién. – Píſtel' do cmitera. – Al'e sa vraj ňel'akniťe! Oňi jej veďia dúvot. – Po Rúžňave xod'iu. Mu daš zajšlo do ošú. Bú pastírom a na Hašave baxterom (nem. *Wachter*, „ſtrážca“). A po ſlepjacki xod'iu. Tam ho buľi aj ſnali (ſfotografovali). – To ſtič obrácenix, ſ tix svatix. – Poj nu! L'et'ela aňi vo víxore. – Išou aha pekne otpítám z voūmi.

c) Svetlá noc. – A to bula Svetlá noc. Ņeviďeľi l'en lampáš. Aj sa daľi. Aj l'jahaľi na zem, že ňekceľi sa uš podať. No al'e vera oňi misel'i. Tahalo ix tak, nat Štréžouče, na dáku ſkalu ix vivedlo. Tag uš potom, ako ix tam na tú ſkalu, tag uš potom, koj kohút tri razi zaspíevau, tak ix popuſtilo. Tak takto jim povedala tá – už l'en tag miſím povedať – ňezbedňica: „Héj, vraj, kobi tod ňebú, ňezbedník, vraj zakikiríkaľ, tu bi si bú životom vraj zaplaťu! Pámboj bi bú o ſebe veďeu!“ A potom šo? Tajšli uš potom do Štréžoviętanu spať. Tu prišli do toho domu, d'e aj ona bula, tá istá. L'ebu vom maľ známix.

Tá potom aňi ſekcela ho pufiť. Al' e taſl'i ſi – pekne prepitujem – do xl'jéva 'lahnút', do carku (ſenice). Do toho carku ſi l'ahl'i. Al' e maľ'i dákiho psíka. Tak tot psík furt brexaú do ſix, ſemau pokoa. No a gazda viňšou a zveu ſi pre ohnúó, ved'ja, aj gvera (nem. *Gewehr „puška“*). „Ši ſi vraj ſert, ſi ſi vraj zluó, ſi ſi vraj dobrúó? – Ax, Janko muój, ſi ſi to ti?“ – „Ve ſom ja ſemau tu ſo hľadat', al' e ma vraj ſemká dáka ſviňa doſikovala.“

– No tak poviem, ako mi oňi povedaľi. „No a vraj?“ – „Kobi ſom vraj veďeu, kotrá to bula, ve bi ona vraj mala ſasi!“ – Prídú nu, tag vrváv: „Janko! Táto! Táto!“ Žeňe dáka t'etka. Al' e ved'ja, že ſa tá raz – dva ſxiſila ſi tej poſteľi a ujſla z domu. Tag jej potom iba zvolau: „Kobi ſte vraj nebul'i ujſl'i, tag bi ſom vám tu bú hlavu na klá'e oťau! Sviňa vraj edná neporiadna! Takiho ſl'veveka, takiho starca bi ſte vraj o život priňeſl'i, ſo vraj takí dobrí ſl'vevek a l'ud'e ſu vraj.“ Tag uš potom, koť ſa zišou, ziſl'i starí oťec: „Héj, vraj, už nejd'e tá praſina do nás! Éj ſemá vraj miloſti!“ Šakovuó roſprával'i, ſo ſa mohlo ſtát'. – **Prepísané 16. októbra 1964 z magnetofónovej nahrávky so 48-ročnou.**

5) klenovské nárečie

10. Klenovec (v miestnom nárečí a na okolí tiež Kl'enovec)

a) O Vlkolatovi. – Bú edon oťec a maľ tri d'jouky. Bú doveč. Tak povedau najstaršej: „Podže mi vraj, poť, d'jéuka moja, hlavu uſesat!“ A ako mu hlavu ſesala, aňi nezvedela, l'en ham! a už bula v žalútke. Prelxtoju. Potom zas zavolaú ſredňu: „Podže mi vraj poť, d'jéuka moja, hlavu uſesat!“ A zas aj tú prelxtoú ako tú prvú. Ostála mu už hiba najmlačja. Tak ſi ju zavolaú, že tajdú na ſeno. Tag ako berú to ſeno, tuš tag zbadau, že to vlkolactvo id'e na neho, tag jej povedau: „Moja d'jéuka, ja tajd'em do tejto hori a ag bi prišou dáki vlk k tebe, tak ſa mu nedaj a odháňaj ho!“ Ona stála na voze a hiba koť tu beží Vlkolat veľmi lašní z hori. A l'en zes a zes! Obháňala ſa, kim ſa mohla. Mala edon ſurcik pret ſebou, aj tod jej rozdríapau. Potom jemu to ſťixávalo. Ujſou do hori a ju nahau nažive. Prišou naſpet gu ſej a ſpítau ſa jej, že ſi ſa jej niš neſtalo a ſi dakto nebu pri ſej. Ona mu roſpovedala že ſo bulo s ňou a vom ſa ftodi zasmiau.

Ona mu viďela pomeži zubi ňitki zo šurca. Tag ona spoznala, že to vom bú a trijasla sa.

– O sestráx niš ňeved’ela, l’ebo vom povedau, že iγ_otšíkovaū do hori, do službi. A uš koť to viďela na ňom, i tag badala, že to l’en vom miseū zožrať aj tijé sestri. Vom už bú na tom, že aj ju zožere. Tag zaz volau na ňu: „Podže mi vraj, poť d’iéuka moja, hlavu ušesať, l’ebo mi už némá kto, tag mi ti misíš!“ Ona l’en sxit’ila obrúsok a uťekala het svetom. A vom za ňou šjad’ bežau. Tak kod’ ju doháňau, šmarila mu najskúór tod obrúsok a povedala mu: „Kim vraj tod obrúsok ſepopáreťe, šitok na skazu ſedoňeſiéťe a zasi nanovo ſespravíťe, tag za tot ſas ſepříd’em k vám.“ Tak ſaz ušou – ona d’el’ako ušla. Tak potom už bežau za ňou zasi. Kod’ ju doháňau, zas mu šmarila šatku, potom blúzu a potom sukňu až zostála celki holá. Ona l’en bežala, uťekala, aš prišla na ednú lúku, d’e bulo dvanáć kopí ſena. Skrila ſa pot tú dvanáctú. A tod jej oťec bežau za ňou náki. Tag aj vom prišou tam a pošau ot kraja vál’at tijé kopi, aľe dvanáctú mu už ſebulo d’aka. „Kod’ jej vraj pot tomíto niňt, tak tu už ſebuďe.“

Tam ni d’el’ako bívau edon kráľ. Tod maū dva psi veľkijé. Tak tim psom, ſo dával’i žrat’, ſitko nosili tej holej d’ioúki pot ſeno. Tu psi xudl’i. Tak ſa kráľ hnevaū, že preš ſu mu psi takijé naňiš a že ag mu to opatrujú! Kuxarka ſa vivrávala že ix tak xová ako dosiau, aľe že l’en do hori uťekajú. Tag vom zveu fl’intu a tajšou za timá psomá. Hiba viďi psi íť k tej kope a ako tam ſitko s piskom meču. Bú zvedaví, ſo to má bit’. – Tag dobre. Príde vom tam k tej kope: “Kto ſi tu? Vind’i von!” zakriší. Ona ſa bojala ohlásit’, neohlásila ſa. Zaz druhí raz zavolau: „Hibaj von, l’ebo ſtreľím do ſebe!“ Aňi todi ſevinšla. Iba na treťom raze vinšla. „Ja ſom, vraj, paňe, aľe ja ſa hambím víť von, l’ebo ſom ja holá.“ Tak vom jej daū kepeň (maď. *köpöny*, „kožuch, veľký kabát“), žebi ſa doň zakrút’ila a vinšla ſpot tej kopi. Tag aj vinšla von. Zobrau ju zo ſeboū a otšíkovaū do zámku. Daľ’i jej tam ſati obľ’iec a povedau jej, žebi ostála tam ſlúžiť uňho. Aľe jemu ſa ona veľmi pášila a že ženi ňemaū, tag jej ſedaū za veľjé ſlúžiť. Osloviu ju, že ſi bi ſa nevidala za uňho. Veľkou láskou horeu proti ňej. Ona že je xudobná, že ona buďe l’en ſlúžepkiňou pri ňom. No aľe vom jej pokoj ſedaū. Tak povedala, že ſa vidá, aľe l’en takim pádom, ag otprisahá, že ňigdaj ſepripuſťí do zámku žobráka. **Rozprávala 45-ročná Zuzana Bencová v lete 1930. Zapísané rukou.**

b) Z rozhovoru 78-ročného Juraja Bálinta so 70-ročnou Zuzanou Jakubcovou-Pankúškou z 3. 8. 1936. – Al'e d'že vraj t'eb'e pust'iť! – A d'ekto aj ňi. – Teraz dve ako inakodi. – Od Bencuľi Brnjđiarove. – Ponad Bencoučí. – Náki buľi f takom hrjéxu s ňim. – Veľad'e xrptí poobracanijé (domi). – Bojala sa d'iš padaū. – Sviňom ňemám šo dať. – Tak som ja veparajšila! (vyviedla). Tag hrjéx stáu veľkí.

c) Ako sa robí postau. – Gazdove trímú ouce. Dva razi do roka sa strihajú, na jar na Ďemitra a v jeseň na Ďúra. Tag robia veľkú host'iu na strižeňié. Zíde sa celá rod'ina. Koláše pešú, opekance z medom, z makom napešú. A tag uš potom, koť postrihajú, predajú súkeňkom tú vlnu. Najskúór ju pošexrú, poprad'ú, potkajú na krosnáx. To potkanuō sa volá postau. Potom ho f stupáx podrvja, uváľajú, usušja a predávajú na lakt'e, aj na metre. **Zapísané rukou podl'a rozprávania Juraja Bálinta toho istého dňa.**

d) O poklad'e. – Tuš tu ední zas kopaľi fundamenti na piuňicu. A koť odišli oňi na obet, tak kravjar prišou tam a zveu motiku, ako xlapci šak, kopaū a kopaū, ako xlapci takí. A zaprela sa mu do edniho hrjka. A f tom xlapec zložiu motiku a bežau do izbi a volau: „Gazdiňa, skoro, skoro! Šo som ja našou!?" Bežal'i gazdiňa stará a: „Xoď, muój xlapec, vraj do xljéva kravám dat!" ho odháňala, kod' už viďela. Ale xlapca mrzelo, pribehoū naspet a už ona sed'ela na ňom, na poklad'e. „Jaj ľen mi bež na vodu!" – že ju hlava bolí. A kod' uš xlapec prišou z vodoū, už gazd'inej ňebulo. Viťjahla hrnok a bežala do dol'inku. Al'e xlapec povedau pret šickimí a sicí kceľi o tom ved'et'. Al'e šože, kod' niš nevid'eľi! Iba edon veľkí hrnok a edon veľkí hár f ňom sipotaū. Al'e toho xlapca ľen mrzelo. Tak sa im aj peňaze ukázaľi. A f tom im tod hár povedau: „Peňaze vám odávám, al'e budovať misí'e každí rok dákié budovi." Peňaze odňiesl'i do izbi a xasnujú ix na budovaňié. Skrze toho pokladu sa ona uš potom otrávila. A tod hád vraj pri posťeli sipotaū. – **Rozprávala toho istého dňa Z. Jakubcová-Pankúška. Zapísané rukou.**

e) Z rozhovoru manželov Bálintovcov: 69-ročný manžel Ján a 65-ročná manželka Zuzana. Zapísané rukou v lete 1938. – Adá bi ju bú šert sxiťiu! Ņekceu mu nik íć kosić. Sa ňikto ňestareu do ňix. – Ma fšera spomli buľi. – Od Blexárou bula, ako našja. – Pljaskala z bísí. – Na mosce ho viďela. – Šćieć, d'e sa uhljé pál'i. – Od radosci

skríkou. – To ľen svecká mamona šicko. – Ako si ma zabiť po ruki! – Hnúščaňe slabí gazdove.

f) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1943. –

Hiba mama xíbel'i z Hnúšči. – Škoda, že aj tej neotkázať! – Mi starí řexožímo na žatvu. – Ņeboj sa moja! Kobi tá druhá stará mama žil'i, tá bi ťa líbať! – Šo ľen Čuriakoucox, ve jej je to ni za potrebu. – Planá sa ukezuje. – Edon rok od ňižního konca a druhí rok od višního konca mašinujú (mlátia na mláťačke). – Z Moravi ší kiať su. – Jaj, mi bi zmo totot dom řebuľi maťi, ábi ni vuóm! Aj oňi su s timá páni za dobrú, zo Švehlovcí. – Bula na ot'eľeňu. – Xoďa po tŕy obrácenix (baptistoch). – Vistaveľ a zas kúpiť od Hámōšou fundus (pozemok na dom). – Keľo nám zas treba talou (dolu) íč? – Aňi sa řepostareľ tod žandár. – A Jano ſigdaj žebi aj toto pitlo (vo mlyne) hneť porobiť. – Al'e zato vuóm scíská. – Kožiaška puójde. Fšera bulo krščenie. – A váz je viac pri tix kuratox. – Ņekcú ju tag nahač. Al'e dašože, dašože – ſická ocová náatura! – Veľad'e to bulo treba aj scískač. – La, každá aj to ňemúóže! – Krú sa mu puscila.

g) Šo zmo robil'i dakodi s plátna. Uš to plátno, koť sa vibjéľilo, postrihalo sa. No tak sa natkali aj tri-šťiri konce z edniho. Kodi akiho sa šak narobilo, akej sorti, šak: ťejkiho, posredního a toho hrubího na mexi, aj pamokoviho. Potom už veľjé sa naušili aj pamok snovať, že tak ťakši. Al'e ja som ňekcela taký plátno. Al'e je aj to dobrú. Al'e to je krajšú, šo sa s pamokom tká, šo sa presnovala priaza. Tak to tak ſakovak si robil'i. No a potom zas šak uš koť sa džóuka vidávala, šak bulo treba na poňvu (z maď. *ponyva*, „plachta na voz“) s toho hrubího a s toho ťejkiho plaxti, koſel'ice. – Taj, vraj, keľo že jej daťi koſel'ic? – Ženské koſel'e. Jaj, to bulo dakodi dávno – podolki eſťe, to bulo dávno. Uš to aňi muójho mužová mat'i – ši tá eſťe? – maťi, aňi ňevjém. To bulo podolok ľen po pás – ako kanža – a hor bulo opľecko. G opľecku. A tot podolok bú gu tej krátkej koſel'i. To bulo tot podolok. Jaj, pret tim aj v randáx, s pokroucou kaNže nosili. Z randárskeho pokroucou si natkala, randárske pokroucou. A teráz adá tjetkajú aj na díle (dlážku), al'e pret tim akú mala, ľen si si natkať, aj f tix randárkáx. „Xi, vraj, akú máš peknú randárku!“ už koť si kaNžu takú s tix randárskix pokroucou, aj ſakovou. Pret tím zmo aj – eſťe som aj ja pet' kaNži si obľekla, a dĺhjé po peti. Eſťe aj kim t'etka Búrka žil'i, aj tá také dĺhjé nosili. Ostricove t'etka Búrka. Buťi nám

maťi, tam tavom za Károľíkom. Kod' zmo šli s kostela, prišliapli im tak na sходíkox ženi, a t'etka: „No len vic, vraj, ešte ma strašia.“ A oňi xuďina už buťi staršia, slapšia a kostjéu ňerad'i opúšťali. Tag išli a kot' sa l'ud'e hrnú a im kaNže po sxodox sa vlekl'i, l'edvóc zmo krošíl'i v dílhix kaNžáx. Ja aj teraz ešte, šo mám takjé kaNže dávnašné. – Vyprávala v lete 1956 do mikrofónu 80-ročná tetka ANšuľa (Hana Paušúrove).

h) O našej rod'ine. – Sedemnáctiho februára mi minúlo d'evened'esiat. Ti zato prišla tá s toho Šervenihho kríza. Po šicich poxod'ila, šo mámo višo d'evened'esiat. Zúrika poznáš, stariho, Janoūho oca, tod má d'evened'esiattri, to je najstarší. Mináš, tod bú najstarší, d'evened'esiat-šťiri maų. Na Víškí tamhor šo bívavu. Tod už zomreu. Teraz, teraz len, nedávno. Tag je už v jame. A ja som z Janom Kiráľom – neviém ši poznáš? – pri mlíne bívajú, tamloūká, tam. Tot, no tot, tot. Aj v mesacu ednom. Aj tod je tak. Tak po nás tá žena poxod'ila zo Šervenihho kríza po šickix. Tak som ja tej žeňe vraveu, doktorovi som fšera nepovedau, že len to som jej povedau, že najviac zmo daňi plat'il'i mi f Kl'enoūcu, a reku mesto potpori, tag mi daťi almužnu. Tag možno, že to dáko tam (zapušobilo). – F starom bívali ot'ec. Len edniho brata maľi. Lenže oňi bívali d'e Blxérouci, povišo, viēš. Ni prví dom, druhí, a ešte, treťi, lebo to bú Janoū učit'elou, ňebohiho, šo bú. Z Hašavi maų ženu. Treťi dom. Prerábeu si aj tam toho l'eta. Blxérouci, aj tam sa Blxérouci. To bú bencouškí dom. Tag naší toto kúpil'i a potom tam si dom porobil'i. A tí, ostáli, druhí brat, tam. Al'e ešte ni náš ot'ec, al'e ešte ocoú ot'ec. Tej Hrvnáškín muš, vera. Od Ostricou, z Ostrej, hej. Sestra vidaná, hej. Aj u Báľintoú za švagrom, aj tú si poznau. Aj u Ajtalou ešte buťi edná, pri most'e, tam. To buťi tri sestri a edon brat. Uš su aj tá het s toho domu. Sa šitko otpratalo. Al'e to spraviu Engl'er. Poznau si Engl'era, Sama. Tot postaviu tot dom. Vom to bú kúpiu – to je fundus cavarouškí, ot Cavarou. Kobi si bú vid'eu, akié barini tam buťi a vom tam takí dom spraviu hrdí. Potom vom to viriad'i a potom ho predau Hrvnáški. – Rozprával 90-ročný Ján Banco Kislix, príbuzný, 9. 4. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

6) hnúšťanské alebo hnúšťansko-brezovské nárečie

11. Hnúšťa (aj v nárečí)

a) Niekoľko výrazov, ako si ich pamätať z detstva autor Štefan Tóbič, rodák z Hnúšte. A šo si ti misl'iš? Ve je to ni l'en tak! – Ši plášeš, šo t'i je? – Nag mu nedajú niš, mama, kod' je takí planí! – Adaj bi si ta zedoū z toho buóbu, Jaňko? – Tod grbl'oš grbl'aví (hrbatý), aj tot tam boú. – Tu sec, aňi sa ſepohňi, l'ebu t'i bud'e jaj! – Bohdaj t'a poraňtalo, ti škamroš škamraví! – Mama, daľ'i vás pozdraviť uNšok (ujček) Bencove. – Šože tag drúlaš (strkáš) doňho? – Det'i, merkuj'te, l'ebu vás zakol'e bujal (býk). – Predňuo koľeso mi okíval'i pod vihňou. – Nože sa už l'en ſemexri, ſehúzri keľ'o, ti mretxúr edon naňišhodní! – L'enskeľ'o že zmo ſa ſevikoprcľ'i z jeseňim (žitom). – No ſože keľ'o d'aukáš naňho! Uď'i het! Ņestar ſa doň! – Jáj, tod naveki iba taktom kľ'ipkaū z ošamí! – Kobi ſi ho dađ'e ſretoū, nak ſa hned' vráťi talóu! (dolu). – Kobi ſa už l'en kcelo nabrat' na tod d'iš (dážd'). – Hor ſa vraj ritka, bud'e bitka! – Roskáš ſi d'it'aťu! – Akúo drevo, takí dim. – Skúór mu beží ſedlo ako kuóň. – Dakodi vraj tag vrvájévaťi, že tu veľká húſťava bola, tak ſa vraj aj Hnúšťa od toho volá. – Šijo že ſi ti, d'it'a mojo, ſijo? Maminuo.

b) O ednom xudobnom baxterovi. – Ďe bolo – tam bolo, boú v ednej d'ed'inku edon xudobní baxter (nočný strážnik). Keľ'o d'et'mí ho Pámboj_obdariu, že každí opšan v d'ed'iňe mu boú krsnim ocom daednimu s ňix. Tak ſa mu zas malo d'it'a narođiť a tomu ſi už vera ſemau koho za krsnix rodišou povolat'. Al'e ako edon vešer o d'esiatej zvoňiu na zvoňici, prišla k ſemu Smrt'. Pokloňli ſa edná druhimu a vom jej roſpovedaū, v akom t'aškom položenú je, že ſa mu maľuo narođilo a že ſi mu ſemá koho za krsnix rodišou povolat'. A tag ju aj prosiu, ſi bi ho ona ſešla pokrstiť. No ona to vd'ašne prijala, al'e že ona ſemuože niš vokmotri doňiés, l'ebu že ona ſasu ſemá hotoviť. Al'e že ſa mu veru za tú uctu dobre odmeňi. Tuš tak ſa maľiškuo aj narođilo. Smrt' prišla gu krstu, pokrstila maľiškuo a kmotrovi povedala, že vom od ſeská buđe xírnim doktorom. Tag vraj „vięš, kmotor, kod' dakto dađ'e oxorié a pre t'eba prídu, tak xod' gu xorimu a kod'

ma vidíš pri noháx xorimu, tak tot ozdravié. Poraž mu, nag dákié zel'jinki navaria a hneť povec, že xorimu ňebud'e ňiš, l'en žebi to užívavu. Al'e kod' ma vidíš pri hlave xorimu, tag uš ftodi spomožeňié ňiňt, tod už umrjé.“

Tag uš teráz o ňekrátkí šas oxorela edniho veľmi bohatiho pánová d'jéuka. Zvedeľi o novom doktorovi a prišli na hintóve (mad'. *hintó*, „koč“) preňho. Vom aj prišou k xorimu, al'e kmotra Smrť vera uš pri noháx stála. Domácom povedau, že jej vom spomuože, l'en žebi šicko tag robiťi, ag vom roskáže. Za dva dni tam bou a xorá d'jéuka sa naráz l'epši mala. Tu pána doktorovi na edon voz napakovali šakovakej živnost'i a jeho samiho na hintóve domou odvijézli z veľkou radost'ou. Pán doktor už bohatou a sa veľmi dobre mať. Šad'e ho volaťi a šad'e mu dobre platiťi. Už bou skoro najbohačší v d'ed'iňe. Al'e zas o ňekrátkí šas edon princ oxoreu. Poslaťi pre pána doktora hintóu, žebi šou mladimu princovi pomáhať. Tag aj tam kmotra uš pri noháx stála xorimu. Ako ju vom zazreū, naras povedau, že mu vom ešte myožé spomuoc. Bola veľká rados domácom a maťi ho laskave tam. Princa pekne vikurovať (vyliečil). Títo ho tag obdarovali, že šo l'en vládať voz odviés, keľo živnost'i mu daťi.

Al'e ňi dlho potom oxorela dad'e edná stará paňi. Hned' išli pre xírešního doktora a prosili ho, že mu dajú, šo l'en kce na svet'e, l'en nag ju vikuruje. Tak sa aj bou vibrau gu xorimu. Al'e tu ňestála kmotra pri noháx, al'e pri hlave! Pán doktor sa veľmi zarmút'iu a povedau, že tu inakšuo spomožeňié ňinto, iba ag budú takí šikoūní, že post'eľ tak obráťia, žebi xorimu nohi tam boľi d'e prvej hlava. Taktom kceu pán doktor svojú kmotru oklamat'. Ona sa ver aj nahnevala naň zato, šo vikonať s tou post'eľou. Vešer o d'esiatej id'e zvoňit' na zvoňicu. Tu sa postaví kmotra pred ňeho a vrvá mu: „No, kmotor, koť si takuō vikonať s tou post'eľou, tak teraz už misíš so mnou ís!“ A vom prosiu: „Ax, prosím t'a, kmotra, l'en ma ešte nahaj, teraz mi je už veľmi dobre na svet'e žiť, tag ma ešte l'en nahaj za dakeľo!“ Al'e vom ňemau mi-lost'i pred ňou a l'en miseu s ňou ís. Tag idú ces skali veľkje, aš prídú do ednej veľkej izbi, d'e veľa, veľa sviešok horelo. Spítá sa kmotri, že naš keľo tje svieški horja? „Tuto každí šlovek ednú sviešku má a kod' mu dohorí, tag už misí so mnou ís“ – povedala mu ona. „Ax, a moja že je kotrá?“ spituje sa d'al'ej kmotor. Jeho mala už akurát dohoríť, taká malá bola. „Ax, prosím t'e pekne, ešte mi aspom na ríf natoš, nak

si ešte dobroti sveckej požijem!“ prosiū sa kmotor. A ona nato: „A uš kmotor mūj ňi! To sa t'i už d'aľej nenužože urobiť, koť si ma tak prevíedou!“ Len ho domoū ešte pust'la ot famíl'ji sa odobrat'. – Tag dokonaū kmotor – xírešní doktor! Al'e famíl'ju tag zaopatrenú zanahau, že maľi každú zo šoho žiť. – **Rozprávala 58-ročná príbuzná Júlia Kolesárová v zime 1930. Zapísané rukou.**

c) Z rozhovoru so 70-ročným otcom Michalom Tóbikom v rokoch 1928 – 1938. – Tak sa bermo do toho sjaťé! – Šože tak dosnážiá do tej trávi – aš šo?! – Ve tod už buďe mať medu s tix pšelí! – Celí rújó sádou na mňa! – Kobi to ešte dákié pexkjé koňe boľi, šitko bi mu boľi rozrontovali (z mad'. *rontani* „pokazit', zahubit“). – No len ho vic toho paňgharta, ešte sa t'i mi ho aj posmijévat' buďe! – Dáko pomáli rosnú (ťekvice). Takié sa ak pest'e. – Éj, sa ho ti nareveš za ňimá! – Len ši t'i je taktom t'eplo. – Ve je to málo šo ňi vešá ag naša. – Ma nag do rájok (pletky) ňemoce! – Ņebuc takí muntaví (netrebý, nemotorný)! – No ti buhela ňetrebá! – To sa ňemožné veci! – Do prsú ma udreū. – To takí ag edon vražedlník. – On je prvorodený sin. – Smetľavá voda. – Akí si priézošľiví! – Nože rec t'ixo buc! – Si adaj spáu, ši šo t'i je?

d) Ako sme farára voľili. – To bolo takto, sin mūj. Mi zmo maľi farára Dudu. To nám bou samuū prvú učit'eľ, a potom z učit'eľa sa stáu farárom. Bou oxoreū jeho svokor farár Kolbehajer. Tak todi sa stáu farárom. Fájiška (manželka miestneho zemepána) ho veľmi rada vid'eila. Lébo ag je tod ňi, tag bi Fájouci tu ňeboľi bíval'i. Tag ona potom s cirkvoū tag urobila, že ona ho ako učit'eľa zvela a dala ho do teológii. A koť s teológii prišou, tag ho zvolil'i za farára. Tag vom ma aj sobášiu – Duda. To bolo – poškaj – osemdesiatom siédmom roku. Tag zmo mi žiadala'i od biskupa, žebi nám daū edniho kápláňa. Písobne zmo to žiadala'i. Vom al'e biskup Cékuš (známy maďarizátor evanj. cirkvi) nám ňeposlau toho kápláňa, šo zmo prozbi zadával'i. Tak som bou ja vislaní ako rixtár, aj Štefan Pareňarovce, do Rúožnavi gu biskupovi. Kod' zmo tam prišli, tag zmo ho prosil'i, žebi nám daū takihó kápláňa, žebi bou Slovák. Al'e že aj maďarski, dva razi do roka boľi spoved'e maďarskjé a dva razi sa odbavívalo po maďarski. Tak potom nám ho poslau. To bou Križan, Slovák.

Tak mezi tim šasom sa al'e Kubíni Gustová (iný feudál) céra vidávala. Tú prišinu kceu zadať, že preš sa zadrapil'i doňho. Ftodi že

ju ňehlašoval tag dákou veľkomožnou paňou, len že je z urozeního rodu. Šad'e zmo boľi zapredaní popretku. Kod' boľi konventi, už zmo tam boľi vimaľovaní a vimenovaní, že koto zmo panskovi. To len panslauštvo robilo šitko. Potom bou narriadení generálni konvent Pešťi. Tag zmo Kubíni Gusta zošmariľi z inšpektorstva a bou Migal'ec postavení – Migal'ec Paľo. Tak som bou – Migal'ec Paľo bou ako inšpektor, ja ako riextár, a Pareňiar, tag mi traja zmo boľi vislani do generálneho konventu... Kod' zmo aľe prišli domou s konventu s Pešťi, tag nám naráz na treći d'ěn poslali z Lušenca dvesto pedesiat vojakou, na šesnás dňí... No to bolo aš po Zeľení štvrtok tisícosemsto osemdesiatomdvejatom roku. Todi aľe, Zeľení štvrtok, nám bou pripovedaní konvent... Ednohlasiťe cirkev zvolala, že ňekcú druhého farára, len Križana.

Todi aľe stáu vom, tod rúžňaúskí séňor. Teraz to bou a stáu a povedaū, že pán biskup ňijak nedovoľí. Že ind'e hej, aľe do Hnúšti ni. Že je tu veľkí panskavizmus. Todi aľe ja som zo stošiški stáu – to bolo f kost'eľe – pítaū som si od Sentivániho, tuž ot konventu, dovoľené rosprávat'. Tak som s tim zapošau: „Znešení konvent! Lutujem a lutujem, že mi Pámbov_dau totot d'ěn pametní dožiť... Todi aľe prišou zástup veľikí z mečí a s kijmi tag, ako st'e vi terás prišli. Preš st'e poslať meče, a terás st'e vi prišli s kijmi a tag nás muší'e a bijet'e ako tí Kris-ta Pána mušíli a bil'i. Teráz aľe reku ja aľe terás tjež otxážiam, lebo st'e ma mušíli, bišovali. Staňem sa tulákom, bludárom a otxážiam s konventu tohoto.“

Ftodi aľe l'ut – ženi pošaľi ukrutne plakať a krišaľi: „Preč, preč, pekelní duxove, vi tu spravi ňemáťe! Preč, preč!... spievaťi. Preč, preč pekelní duxove, vi tu spravi ňemáťe. Toto mesto je Ježišovou, preš nám pokoj nedáťe?! Druhí aľe spievaťi zas Hrát prepevní jes Pánbúy nás“! (obidve piesne evanj.) A ftodi l'ud'e šici s kost'ela viNšli, aňi duša ňezostála, iba tot konvent. Ja som napredok a šicí za mnou. Potom aľe f konvent'e to ňeznesli, že ja som to popretku svet naušiu a búriu, žebi za mnou viNšli, že kod' ja vind'em s kost'ela. To vojsko pret kost'elom bolo, dvesto pedesiat a štiricäť žandári pred vojskom. Tag l'ud viňšou. A plakaťi l'ud'e, ženi, a že sa mi pohaní staňemo, krišaľi. Lebo zmo si buľi aj žadaťi g biskupovi katolíckimu, že ag nám toto nedovoľia, že celá cirkev prestupujemo na katolíctvo, písobne zmo buľi podaťi. A krišaľi, že bud'emo katolíci – tu pret kost'elom. Tak potom sa oňi dovraveli, že ja som to šitko virobiu. Tak poslaťi za

mno✉ potom štirox žandárou ma hladať. Tag ma došikovali tam a to vojsko stalo tak dookola s timí žandári a ľude okolo ňix. A gver (z nem. *Gewehr* „zbraň, puška“) každí mao naládovanú (nem. „nabitú“), že aš puójdú na vojsko a na žandárou, že budú strieľať...

Tag viNšou von Kubíni Géza (s konventu, s kostela) a povedau, žebi ma šikovali ňižo d'ed'ini a žebi ma tam žandári merkovali. Tag ma tam merkovali a ňikoho nedopustili gu mne... A potom vidaļi roskes, tak štirje žandári ma potom šikovali, dvaja napredok a dvaja nazadok, do Soboti (Rimavskej), ale v reťaski, takto poviazaní. Ale bulo to tak ľa na Veľkú noc, tak som boū kapcox a prišou nato d'íš a sňey a blato bulo. Nebuli také cesti ako terás... Potom s kostela odišli a tašli do provizorátu (obchod v továrni) taloučká a krišalí, že šo to so mno✉ porobilí, že skrivodlivos, a krišalí na ňix. A že Križan ňigdaj ňebud'e. Tak potom na každom konven'e buli žandári. Aj srcaja pobrali zo zvonou a do studni pometali, aj klúš a d'íérku olovom zaťialí, naši, lebo že to kostjél nás. Aj administrítora Homolu nám daļi. Zmo ho ňekceli pustiť, aj faru mu ženi pomazať. Ale f tom provizorát'e sa už dojednalí, tag už zvoľili bolí Zaxara z Ratkovej. To boū veľkí sút. Lebo ženi xiťili aj Rástockiho (pán držal s Maďarmi) popot pazuxi a višikovali ho von s kostela. Tag aj sedeli. Ondrikuľa, Júda Sudorove, našja ľetka, Bohášove, aj Reptiška. Bi ho buli aj do studni vrhlí, ak SlaNšo ňi. Zatvorili ix, lebo otprisahali skrivodlive xlapi, šo bolí pri Rimamuránu (spoločnosť, v ktorej podnikoch pracovali), šo sa fatinovať. Ale aj zomrel'i pod rokom. Adaj to zavel'je trímalo! A potom už gu koncu Jano Hašaucove viNšou na túreň – ale kus potpití – a zašau zvoňit'. Tak sa ľude zbehivali, že šo je. „Tuš praud'e som vraj odzvoňu.“ To Paľo Mocní boū srcaja pobrau... Aj piésniški Šakovié bolí tu ženi poskladali, ale ktože to viē... A potom ma uš prišli aj tí žandári otpitovať, aj Kubíni Géza – kod' už boū fôjšpan (hlavný slúžny), aj Sentiváni ma otpitovau. – **Zapísané rukou podľa vyprávania najstaršieho Hnúšťana 96-ročného Jána Hrušku-Pírika v lete 1939.**

e) Z rozhovoru autorovej matky 75-ročnej Judy Tóbikovej s 94-ročnou susedou Zuzanou Mušečkovou a 83-ročnou Zuzanou Hlôškovou Kovášove, Fíderove, v lete 1956. Prepísané z magneto-fónovej nahrávky.

Mama: Tuš tak. Keľo maľi majetku? – Miš.: Majetku? Ďeved'

hektárou. Keľo sa mu aj id'e s ňeho. – Mama: Aha, tag im to pobrať i šitko? (do družstva). Al'e si oňi ňedaťi, šak? – Miš.: Jáj, Fiľ'o (jej zat') si ňedať. Sa ňedať do drustva. – Mama: Tak sami si robia? (oniká) – Miš.: Sám robí, keľo vláže. – Mama: Al'e už su slabí (t. j. Fiľ'o sused)? – Miš.: Keľo vláže, keľo zaseje. – Mama: Keľo majú rokou pán Fiľ'o? – Miš.: Už aj on skoro keľo ako mi: sed'emd'esiat. –

Hlôš.: Ver už aj oňi ľen ped'esiat percent vlázú, višo, višo ped'esiat percent, preci že už vlázú. – Miš.: To šitko zoberú, kus pozd'ejší. Al'e sa už doz narobiťi, tag nag druhí robí. Už nag nám dajú živnos. – Mama: Má po mužovi, ľebo ja som ho kúpila bola. Ve im dajú, ale mňe, no. Stoš'iricad'edon korún, no tak s toho ži za mesac! No tak šože s toho, šak. A šitko drahú, šak. – Hlôš.: Janovi vravia, žebe mu bou precedom, tuš f tom drustve, Janovi. Ja žiadnijé funkcie už neprímem. Ja som uš f šezd'esiatom roku, ja. Mišo už má ped'esiat sed'em. To roki tajdú a on je dvomá rokmí mlatší. Ja si uš žiadnijé funkcie ňebud'ém na hlavu brat'. Tak. A im je uš keľo rokou, nénika? (ja). Mňe už na osiemd'esiatí tret'í...

Mama: Kod' bola tá povod'eň, tak zmo boľi f kost'eľe. Už zmo potom vijs ňemohli voňká, iba po stol'icox. – Hlôš.: Po stol'iciax zmo šli. – Mama: Veru, potom. – Hlôš.: Aňe bou sobáš. – Mama: Sobáš. – Hlôš.: A mňa nénika ňepust'il'i, šo boľi, koť tá povod'eň bola. A f kost'eľe uš plno vodi bolo. – Mama: Dvaciatihom mája – iba po vr xu po stol'iciax zmo šli. Tag nás Boxnicove viňjesli na vos. – Miš.: Moja Anuška bežala domou, u'ekala domou, ľebo vraj most sa váljal tuto. Prebehla ces tod most a cez zahradi domou. – Mama: Ti sa ňepametáš, šak? Ni. Tuž veru tak. Šitko zobraza zo dvora. – Hlôš.: Šitko bolo, aj súseki, na našom dvore. – Mama: Šitko. Aj kol'esá, to roznosilo talouká, nižo d'ed'ini. –

f) Z muojho života. – No v januáru mi minúlo petnáč rokou a v aprílu som sa uš sobášila. Hö, hö, hö! Sa ľude veľmi d'ívili na tom, ľebo muž bou starší štrnáč rokou. Tak povedali: ja ňebud'ém aňi do roka žiť. A už mám teraz sed'emd'esiat sed'em rokou hö, hö! – Pámboj, nám požehnaťi, náz obdarili z vuosmimí d'ietkamí zdarili-mí. Bolo nám dos tvrdo, ľebo bola vojna. A ftodi d'et'i xod'il'i do školi. Tak zmo sa miseli trápit'. Zárobok veľmi maľiškí bou. No ednijé koňe kovau panskému muž za sto zlatix. Todi ešte zlatki boľi. No veľmi málo bolo ftodi peňazí. No a d'et'i xod'il'i do školi a aňi sa ňemohli

ušiť pri svetľe, iba pri svjéškáx. A oňi sa veľmi dobre ušiľi, ľebo oňi maľi f tom pilnos. Ni ako druhjé. Tuž veľmi sa tvrdo žilo. Xl'eba zmo veľmi ňemaťi. Aj kukurišaní zmo jedli xl'ebík. No a osem d'etí bolo. Tag aňi na šati som im ňemala zaš kúpiť. Tak som potom išla pešo do Tisoúca. Tak tam bolo taký súkno ako vojenskúó, tak som im tam kúpila na tijé šati. Aľe niš sa ňemohlo dostáť, aňi na košeľu, aňi niš. Som ja mala šati spodňié, tak som im s toho košeľe šila, košíélki do školi. Z jablkamí som xodila na Maďari, do onoho, do Feledí (teraz Jesenské) a gđe tam, Jánošouce. A tag nám potom, dobre náz batohi ňezadrhl'i, kim zmo voňká viNšli. A tam nám potom edon ráz nám pobrali šitko a pokutu. A za jablká zmo dostáli kukuricu, zrno, ľebo jarec. Tag nám edoraz zhabala šitko a šitko dovedna zosipali. Iba potom, kod' uš telefonovali semká, tak nám ho vidali. – **Rozprávala vlastná matka, 77-ročná Judita Tóbiková v lete 1957.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

g) Z Hnúšťanskej gazdovskej knihy. – Oťahoval som Ondra našho do Brezna zo dwoma wolmj... Lesu na Hagnycj mogu užjwagú od roku 1824 na kteru som dowgezow 3. wozj prutge a wos dubowjch kolow, za to som žgadnu wjnahradu neprigal. Dal som ty zo štirj kosse kossarinj (otavy). Zápis z r. 1826. – Prigali smo wlni s Kalinowa... od pana Rechtoru, od Missa Jabloncowe... Poratali zmosa s Palkom pondelok na Rusadlga Roku Pane 1827 die 26 Januar. Prisslizme na zmluwu z Chanes Missom togest mim Pritelom Swagrom zaučna Syna geho Jana, Roki napret zwetge tri numero 3, na každj rok 2. parj bgelge šati. Z r. 1855: Čwosa placy dotiče bude mat... kamžu tlačenu... dwa ručnki belastge, dwe kosselice y oplecko patela – towwo... Čwosa dalo nabwork zrno... Dal som wam kilu krompli (zemiakov)... kod wam zacharowčane tu buli... 1831: Kodzme buka dowgezli na studnu wtot den... powdruha... požjčawsj Jano 3 grosse... Kowas (dnes Kováš) Jano na Skale... za mwog nwoš 1844... so Sewšan Janom... bude mat... tri pari bgelich šgat ednu tenku kosselu 1855.

12. Likier (aj v nárečí Likier)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 26. 7. 1938. – Ah ni, ve to ta narostjé. – Ľa ve si ti vedúx. Báťa BeNšíkove, Šivarove. – Fabrikantí užívali na poľo šo menšia zem. – Ņejdi het, bud'eš

krompl'e šistit'. – Aňi ňevié, že akou smrťou může zís zo sveta. Je dad'e f Tattrox. – Kod' je to dakotro takou viécnou, to hned' zavoňa. – Tajd'em preci do šparhétu priložit'. – Takí kelšík (z mad'. *költség* „výdavok“), ah jaj, ni vera, d'eze bi to vom boú f stave, ňevié, skiad' vom to má. – Aj so mnou edon šo boú a dal'i mu eš'e okuľiar. – Kim to dozrié po sviatkox v januáru. Na prvom raze som boú. Al'e tej hlavi bol'aňé dos šasto mávám. Mi prišla taká boľas, že som sa nazdaú že mi hlavu rozstriéská, ľedvóc som na noháx stáu. – L'ebo som sa aj f tom úfaú. – Tié inštrumentá. – Po okuľiaru som vid'eū. – Nám su okuľiare daromníé. – Krompl'u l'en ta vid'ím objeľiť, al'e l'en po okuľiaru. Aj do kost'ela s kniškou, aj z okuľiarí. – Lonskiho roku mala bit' pamiatka po ďekotrix cirkváx. – Ve na tom doz niš ňíto.

– Mezi koľesí, d'e koľeso xod'ilo, bola ráštubeň. – F tix fl'ašjax. – Nohi mi puxli, boľal'i ma veľmi. – Mala som srco klopaňé veľkú. – Že mi je xiba na plúcox, na hodnom darabe (z mad'. *darab* „kus“). – Že misím ís g aperácií. – F celom t'e'e maú tje krše. – Vo fórod'e (z nem. *Vorrat* „zásoba“) žebi bol'i takí xlapi. – Za sebe si zato spraviu. – A tod veľa spomohou na zapálenjé. – Sa misela zjédat' s nim. Ve si tot ňedusiu f sebe, vihaukou šitko. – Kod' ho podrážil'i (nahnevali). – L'en maťeru som poznala. – Jesto voda na labore. – Zas mi l'en stupuješ do svedomjé. – Náz adaj ňehrd'ja. – L'en táto d'eska, šo šepi tríme. Aňi žebi ho l'en ráz opitiho bola vid'ela. – Aňi vo spoľešenstve. – Prevážau peňaze, ag vedeū. – Tak som predala prednú izbu. – Tak som si aj peňaze kel'jé vihnala. – Mala som dake'o aj třy groši. – Doz ma tu aj vismiéval'i, vravel'i mi: ti blázon! – Sa mi tag unovaú živuot. – Von xod'ju ďekad'e. – Dáko upadívá tá rod'ina. Mad' mi umreli. – Starí rod'išjé bívajú od sestrníc. – A myój oťec ňeborášik plaťil'i za nu ot tix peňazí. – To na potstjélaňé slama. – Aj myój oťec sa tu. – Tam boú pikl'et, d'e tje srednjé dvere. – Prišou naňivoš. – Jáj, boľi aj ušnove, aj tovarišié.

b) Z rozhovoru so 60-ročnou J. Rybárovou 12. 9. 1938. Zapísané rukou. – Ahjaj, to kod' mi mad'_umreli. – Aňi bi som si ňeprajela. – Prišlo do spomienky, aj tá Vŕškuľa. – Edno sa zaseje, druhú sa nahá práznu. – Stráne – to sa ednostajne tak volá. – Hrbok – to je rextorovú pol'o. – Takjé rovnjé polá. – Brišťjé miselo dákou priépadlisko bit'. – Aj gu Rimave aj z vedrí xod'ja. – Starimu šloveku šitko vraj popoludňú.

c) Zo spomienok 94-ročného bátu Kisel'ove. Prepísané z magnetofónovej nahrávky z roku 1957. Tu, tuž á, f tomto (dome sa narodíu). Ďevedesiatri, minúlo mi het vo februáru. Najstarší, ďajto staršiho. Mñe meso ňexibovalo ďigdaj za mojej mlaďi v mojej hespodē. ďigdaj! Každuó ľeto som zabiú dva-tri dívčiak. Každuó ľeto, rok po rok. Mesa som maū naveki. Koť sa mi aj daedno d'it'a narodilo, bulo kršteňje cifrovanuó. Maľi aj druhí ľuđe mesa dos. A ši to aj tam pošujú? Ni. Veru som boū šikovní. Napadl'i ma edorás tu v našej hore dívčiak. Tag zmo xodil'i s kamarátom celí vešer. Bola žalut', tak po žalud'i xodil'i. A ďemohl'i zmo ďjak gu ďim prís. Tak som mu potom povedau ja: „Aľbo reku ti tu buc a ja tajd'em het, aľbo ti tajd'i het a ja reku ako tu bud'em.“ No povedau, žebi som tašou ja. Tašou som ja. Tak som pekne prišou boū popod ďe a prišou som napredok. A som si zastáu. A koť som už boū pred ďim obdaľeš a som si zastáu do edniho kríka a tam som tusaú. Aľe ni zaveľa viňšli sviňe sem ko mňe, predo mňa. Naraz ľen skvíkla tá sviňa a tijé šitki tijé sviňe okolo mňa do kolesa a bežali, a havkaľi ag besnje, tijé sviňe. Kceu som strieľať. Som pustiu guľu a tá sa mi zastavila v rúre. Tak kriši: „đe som reku. Tu som reku, aľe kod' ni dobre so mnou!“ Tak sa todi pošali ta rosxdíť odo mňa. Ábi som boū bežau, no tag bi ma bol'i rostrhať na kusi. Aľe som sa z mesta ďepohou.

d) Z rozhovoru 65-ročného Pavla Kocku s 58-ročnou manželkou. Prepísané z magnetofónovej nahrávky z 18. 11. 1968. – M: Lámerouci, hej s Klenouca. Aľe jeho oťec sem prišou na prístauki, do Gubou, on tu boū rodení uš. – Ž: Tagže on tu boū už rodení. Tag ľen tod edon. Tu naproti som sa narodila. Áno. Ax, tu aňi obišaj takí ďebou, tu rúxo ďevozil'i. Ľen kod' d'jéušatá prišli z druhix d'ed'in, po vežmo z Rimavici, zo Zdixavi. Tu jes veľa cužix, hej. Tak tu su vjacej kolónjáši, pri štácií šo bívajú, to su kolónjáši, hej, s továrni, s fabriki, tí si tu popostavívali. – M: Teraz mámo s tixto vrxoú už veľa. – Ž: Jaj veľa. Zo Zdixavi su tu, s Klenouca su tu veľi, potom vratím s tej Rimavici. Jój, tu najviac ľen z druhix d'ed'in. Ľikeršanoú už veľmi ubúdá. – M: Vimjéramo uš. – Ž: Ľikjer vimjérá. Áno. Aj v Hnúšt'i veľa jest uš cužix. – Hej, tu na druhej strane – Maďarová. A BeNšíka poznala, rixtára? No tak jeho vnuška som bola, áno. Tag moja mama zomrela tri roki, áno, pret tromá rokmí, a apo? Tod asi osemnáč rokoú, áno. Mi zmo bol'i ľen – no aj oňi bol'i dve d'jéuki, aj mi zas zmo bol'i dve d'jéuki. A má sestru v Ľeviciax, mlačšú.

13. Rimavské Brezovo (Ľudove len Brezovo)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v zime 1937. Boľ rozmaznanjé d'eťi. – Potom bud'e vešľo trápeňjé. – Žena si ta po konší. – To bolo poriadnu d'ieuşa. Al'e že jej povedaď doktor – hľa- d'eľi ju na tom rugeňu, ši ak – že ňigdaj ňebud'e mat' d'iťa. – Zo samix šistix t'jéhel. Jesto f nom aj ped' izbí. – A eš'e f terajšom svet'e, šo jix je trebaskeľo! – No ved' aj oní tam boľ, totod Jano. – Tri xiže su. – Tag je na penziji uš. – Tu pret tim uhl'jé vozil'i, vlášil'i zo seuşianskix huór. Daľ'i si šťabl'ini do voza a rakonce a tag vozil'i do hnúšťanskej maši. Cez d'eň to Baňanci, Hraxoveňe, to šitko vozil'i. – Za janoňíri (delostrelcami) xod'iu z roskaží. – Každiho civil'a na koňu. – Val'entík ved'eu ňemecki handrkovať. Keľo ako na hore l'istu. – Z reši do reši prišou. – Tam l'en s kukuríšjé majú xl'jévi. – S timá civil'i. – Za šez rokou boľ pri vojsku, za sed'em bohovitix tížnou. – Mau som šťest'jé. – Dúril'i náz Rusi.

– Kúpil'i si prasce. – Poved'ja, že vojna, al'e zato rašej tú krompl'išku. – Tuž bolo nám aj dobre. Aj jedla aj piťjé zmo maľi. V Rumunsku v ednom mest'e zmo prišli tag do takej pivniči, že vraj šo šitko vojsko bude pit', tak to víno ňevipije. No a potom dve kompanje tak sa daľ'i doň! – Tam zase bolo dobre. Zmo dobrího kapitána maľi. Oňi rad'i vid'eľi, šo boľ dobrí xlap. – Kod' bula súra. – Veť pret tim bolo horši, meňej peňazí bolo ako teras. – Ši pret tim kávu frišťikíval'i, ši šütemáne (mad'. *sütemény*, „zákusok“), a ši boľi torti a kusi d'ekajé? – Ftodi vraj najxudobnejší, kod' mu kol'ešňa najplňšia. – Iba práve onjé zostáli – kostrpke. – Gubíni (Kubáni Ľudovít), aha, Gubíni sa volaľ. Istotne ňevjém, al'e sa mi šarí, že ho dáki Škulkéti zabiľ, to už ist'e ňevjém povedať. To bi Kraskoveňe l'epši veďeľi. To pri kartáx ho boľi zabil'i. Tu boľ solgabírou od Gubíni. Mau aj dvox sinou, al'e tí pomreľi. Ňevjém, ši sa dad'e tárú (túlajú) po svet'e. Al'e edon xod'iu so mnou aj do školi. Naveki cicaľ, tak zmo ho Mogram volaľi. Tag boľi f kršme popití. Tu boľi páni: Malatinskí, Jármai, druhí páni a eš'e aj Gábor. To boľ kňas, al'e s tim komédiye robiľi. L'en d'e sa kartoval'i, tag bolo daš na otpor tomu kňazovi. Tag vit'jahou nožík a ho zaklaľ. Tag ho tu aj poxoval'i. On mau ženu, aj majetok.

b) O brezouskej šťavici. Spomienky 71-ročnej Márii Val'entíkovej. Zapísané rukou v lete 1938. – A túto šťavicu, aj tú st'e si

maľi popísat'. Tá už veľjé rokoū je tam f xotare. Boľi ľen skali dote-
ras, teraz je uš kadlup. Bola dakodi taká znameňitá, ňemohoū sa jej
dopíť šlovek. Al'e to pohubja z lánxoru (zo samopaše). Je v doľiňe.
Žernovec sa volá. Aj Šťavišná doľinka. Tá d'ivá je v Repnom, al'e je
zaňedbaná. – To je pravda. To išla na šťavicu. Čuráška to bola. No
a išla na šťavicu a boľi ju višist'il'i, tagže ľen na spotku bolo. Tak sa
zohla a že bola dáká opitá, tak ak sa nahla, tag že spadla a sa zadusila
(zatopila). Al'e ju viťiahľi. Potom ju zase šisťil'i. Adaj aj pet ši aj šez
razí ju šisťil'i. Akurát ju aj teras šisťia. Al'e už je kadlup. A mámo tu aj
d'ivú šťavicu. Kod' je na žalúdok xorí, doktori kázú, tak xod'ia na ňu.
Tak to tak troví, že zje aj ikri.

O Brezove. – Ve toto pret tim mesto bolo. Tu úradi boľi. Tam,
d'e Košút bívá, to bola kasáreň. Tu odberaľi (za vojakou). Tu pret
tim tamlouká v Hámre, tam pri Rimave, tam dakodi zeľezo koval'i,
dakodi. Ešte aj teras poznat', d'e hámre boľi. – Tu aj žaňdári bíval'i.
Náž báči Migaľec boľi banjdúr. Tag boľi preobľešení ako randár. Sku-
povali s píštel'kou randi (handry). Tašli po kršmáx a tu rosprávali
o tix zbojníkox. A tak sa vizvedívau a tag ix polapaľi uš potom. Al'e-
bo žobrau ako žobrák a tag ix polapaľi uš potom. Al'ebo žobrau ako
žobrák a lapaľ ix.

**c) Z rozhovoru a spomienok 50-ročnej M. Četnekiovej. Zapí-
sané rukou 22. 7. 1943.** – Ľen su zato aj toto tá vešja fajta (druh), ni
tié menšié. To potom xibí. S tix lúpaňkí bi sa l'epši daū uvarit'. A teras,
kod' je toho krmu málo opruót' druhiho razu. – Kim sa dá dostáť tá
sóda sa šlovek ľen ratuje. – Kolárom ho volaľi, al'e mu je priézvisko
Palkovič. – Ši si čání (detská reč „pekný, hrídý“)! Ešte sa tu. Tu sa. –
Kod' ešte bola vojna predešlá. Máliško ešte, máliško rec. – Kot' svo-
jo mljéko cicá. – Ešte dosiu optrímaľi. – Id'e ši-fö, ši-fö (g d'if'aťu).
– Kod' ňemá inkjad' zo soho sa živit'. – Tuto f tej l'ikerskej sa veľmi
pokazilo. – Boľi to tié varti cez noc. Tag bolo cez zimu. Tag mu totot
Ďula (z mad'. Gyula „Julko“) roskezovau, tag ho naskel'o opojiu, že
ho iba mrtviho našli. Tag Ŀen to kcem s toho povedať, že má tri d'eťi.
Tag jej daľi tú penziju do roka. Potom ju zvolaľi na prehl'iatku, tag
jej zaz aňi do roka ňedávali a zaz jej ju odňal'i celki, že ju uznali za
zdravú. No tag aňi zaslúženuňo ňedajú. Ona že je robit' ňevládná, tak
šože si pošňié, vera!

d) Z rozhovoru s 94-ročnou tetkou Z. Harajovou. Zapísané 22. 7. 1943. Al' e aj tátó si sama aj varí. Je ňetreba visluhovať. Aj sama si pere, sama – som ju na vlasnié oši viđela. Pri tom rádjove. – Zas som sa kodiže spitovala ľevesťe. – To su zase zrebe, ktoro su planié a kcú to ešte poprijas, tak to mikajú na hrebeňkáx. Aš tajde pazdžíér, tak to misí napravit. – Krizalténi na Fšixsviat nosímo do cmitera. A fšad'e bol'i vzápet za mnou. – Voňká pencl'e krájá. – Klíki sa viklíkať. Asi pred mesacom rostli, al'e teraz ňi, aha! – Komišja kim prišla. – Poznám ix tak po parsúne (z lat. *persona* „obličaj, tvár“). Adaj sa oňi do Brezova doz naxodil'i dakodi! Pandúrom bol'i dakodi – som takyó d'jéušisko bola – bol'i hajdúkom bá'a Migal'ec. Im je parsún vjondžiatí. Gazdom bol'i ftodi nad hajdúci. Bol'i ponat šitkimá. Aj to hrúza stálo, aj totot stoliční dom! A d'e si ho viňesla tot kuóš? Po sto po pedešiat pítam. Odmáli sa hádať. Pri mincjeru (staré zariadenie na meranie) sa zvadil'i. Al'e to bi boū peť kilo rozdil! Ňi žebi sa boū tot tag vľidne xovau.

e) O ednom mlád'encovi. Bol'i sa mlád'enci stavil'i, že kto puójde do cmitera o poúnoci, tag že mu dajú kilo čukoládi. No a potom tot šou a doňjesou domou kriš s toho hrobu a potom aj naspet ho odňiesou. A kod' išou naspet, tak todi bežau edon na bielom koňu za ňim. Kod' doxázaū domou, tag už boū vo dverox, ňestašiu prís nuká a hnet spadoū na zem a zomreū.

Z rozhovoru s tou istou. – Ņebol'i ešte ožeňetí. Tak prišli cimrmáni (z nem. *Zimmermann* „tesár“). – Len po Rusádl'ox prišou. – Tag vom kšeftuje s timto. – Že jej vezne sveder. – Maū ednú motorbicikľu. – S kolóniji, ve si ti spomnięs ešte! No na náhljé suxoti boū zomreū. – Ráz bi šľevek ňejšou vtipkávať bicikľu. – Rospiňki, šo sa plátno višpanívá s ňimá.

f) Zo života. Rozprávala 75-ročná Júlia Vargová 25. 8. 1964. A kobi ma len ņeboľalo tu. Al'e kod' ma bol'i, l'adve. Sed'emdešiat-pet', máju siédmoho mi minúlo. F tomto dome som sa narodila, áno. Mňe mama zomrela, tak som ja bola sirota. Ó, aňi som ju ſepoznala, bola som maľišká. Oťec sa ožeňil'i, tak som mala ſevlasnú mamu, macoxu. Al'e ma opatrovala dobre. Tuž vibuxnátovala doz razí, al'e zato uš šitko, šitko mi, šo bolo treba, daľi. No a to potom som sa vidala talou do Vargou. Tam som bivala. Ņemala som ešte iba šesná-

rokou. Mala som tix dvox sinou. O tix som prišla, ták. Tuž mala som aj druhix dvox sinou, ale tí zomreli ešte maľiskí. Ráz neviém, ako sa to mohlo stáť. Aňi struna, no takie nohi mať, no. Tuž a potom zaz aj druhí. Neviém uš, ši to už len doktori.

Al'e vom boú bl'eskom postihnutí. Tam zmo sed'eľi, nuká. Veľká bûrka prišla. A vom ftodi akurát raňajkovou, frišťikovou. Tag mu toto virazilo von taktom, hrNšok. Po stol'e šitká káva išla. No a potom hor stáy a iba l'eťeu, l'eťeu lóu. No a potom zmo ho odnijesli do postel'i. Naráz zmo išli pre doktora. Tod hrom ho boú tak tunuká, tunuká. Rádiô zmo maľi – bolo višróbovanou. Al'e zapetou bolo, višróbovanou bolo. Tak to prišlo nuká, a doňho. Tag ako sed'eu pri stol'e, tak-tak prišlo doňho. A ja som ešte... Ešte to bola maľutká, tá nu šo je (dcéra). Tak som s toú sed'ela tam jus pri tom obloku. Tag vom tag iba l'ežau. Zavel'jé boú takí veľmi slabí, bl'adí. No al'e mu to prešlo. Boú mocní, najmocnejší adaj v Brezove. No a preci takto spustoú aj tot. Boú aj v Brat'islave aj dva razí, márňe. Aj v Bistrici boú. Mu ňepomohli niš. – **Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

g) Šo sa muójmu ocovi stálo. – Á, áj – muój oťec tot xodil'i na uhl'jé. Tak kod' išli na to uhl'jé dad'e do Seuca hín, aj do l'ahockiho – no a xodil'i s pouznoci, skoro, kod' je d'eľako do Seuca. Tak kod' išli dad'e pri Hraxove, tag že kriší tam: „Juj, vraj, zima mi! Juj, zima mi!“ Tag zastáli: „No vraj kot' ti zima, tak hibaj hor na vos!“ A nevid'eľi ňikoho, aňi ňeprišou ňikto. Ak sa pohl'i, už zas krišalo: „Juj, zima mi! Juj, zima mi!“ To som len pošula, ale len to. Ja neviém, kto to. Tagže to len spomínaťi už len títo naši starci. No že išou a že pol'a ňeho išou dakto. Tag ho šibou. No a že si mu sadoú do lona. No a tam sed'eu mu f tom loňe. A prišou domou a už nemuóhou.

No to bolo druhou. To kot' pásli koňe. To Vargove pásoú koňe a že išli do cmitera cestou a on sadoú na koňa. A ja vraj misím ved'eť, kto je to. „Báčí, juj, báči!“ He, he, vraj! Neved'eu, že to báči idú na pol'ovašku. Tak a kot' prišou tam, už nevid'eu ňikoho. A kod' domou prišou, už ho zima vidrvila. Tag aňi na uhl'jé ňemuóhou ís. **Rozprávala 68-ročná Sabína Polčániová 18. 11. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

b) strednej 7) banské nárečie

14. Rimavská Baňa (v nárečí len Baňa)

a) O Ivanovi. – Edná na Príboji mala frajíéra horára. Aj muža mala. Ivan sa volaў. Spravela sa xorou a muža poslala do Soboti (Rimavskej) na l'jéke. A ona sa to aj z horáren dovravela, že sa urobí xorou. Tak kod uš prišou, tag už bola host'ina. A zavolala si aj bandu – muzikantom z Hraxova. Tag Ivan tajšou do Soboti a sriétoú bandu na kociskon pol'i. A vuón sa íy opítou, že d'e tajdú. „Žena mi je xorá. Tajd'en na l'jéke do Soboti.“ A poton mu Jóška starí povíedal: „Pošuje, ti Ivaňe, to je vrah ňi pravda. Vrac sa ti s namí naspet!“ Tag mu uš poton rosprával'i, že ako ho jeho žena klame, že ona má frajíéra horára. „Mi jej práve teraz id'emo hrat.“ Tag už ako išli cestou, tag mu povíedal'i: „Pošuješ, ti Ivaňe!? Mi vopítamo edon mex v Zalužax. A kot príd'emo pret tvoj don tan, tak t'eba vopxámo tanu do toho mexa. A potom t'eba odnesiémo tanu do izbi a vopxámo t'a pod lavic, žebi tvoja žena nezbadala, že šo je to.“

Tuš tag aj spravel'i, aj vopxaľ'i ho poton uš pot tú lavic. A vuón už boú tan pod laviciéu, v mexu. Tak poton prišou aj horár. Tag uš poton si roskázali, žebi jin banda hrala. A horár s tou Ivaňkou zašali ihrači (tancovat'). A uš kod ihrači, tak tí Cigáni kopli la takton doNho opceson (z nem. *Absatz*, „podpäťok“), lebo boú pod laviciéu. Kot tancoval'i, tag ona si zašala spíevači: „Tajšou Ivan na l'jéki – bohdaj tan boú naveki!“ A f tje šasi Cigáni skošeľ'i zo dvá z lavici a tod mex xiťeli a Ivana vo z mexa. Tag uš todi sa Ivaňka zľakla, že šo je to. Tuš tag í todi zašau biči, kod ho s toho mexa vitrásli. A tod horár ušou. – **Rozprával 65-ročný Ján Palkovič Paušúreve 27. 12. 1932. Zapísané rukou.**

b) Z rozhovoru so starými. Zapísané v lete 1935 rukou. – Za ped mesací boú tan. Stád_bou. – Okou Rimavi. – Više tricattisíc natrovel'i nan, na doktorí. Boú na pl'ica napadnúti. Tomu ňinto spomeniňé. Ay ňi! Oňi tag veľjé majetku ňíjemajú. – Len kobi mu bol'i

mohľi spomuľoci. – Xuód'a do Soboti. – Od jari ľežá. Tá šo ix slúža. – To otstrehňen. – Ľepší, kot sa rukámi opšíje. – Furt krmiči. – A zatvor dvere nu! – Majú dos xlapci. – Na edonác páson (natkala). To je sed' emnúó, d'evátno... Lampu pálimo. – Kurátok iba osen mán. A ši bi sa kromplämí vixovalo? To in_e tag urídenýó (bohemizmus „súdené“). Ved bi son_á ſedbala. – Ruke bol'á. Šo je pozaplétano. Aňi oblok si ňemužmo hor otvoríti. – Planin sa ſlovekon staňe, kotor xlap sa za frajíérkou oborí. – A že sa tod motor sán pužohou. – Ľen teras pred žatvámi sa naľáhli.

c) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 4. 8. 1936. – Dobre vo ňeviňišlo. Bolo tag nabráno. Ľa a vuón že d'e bou? Bou vo fabriki dáki posluháš (posluhovač). – Tu ſaſl'e robeľi dakodi, aj roške. V Zalužax robeľi ſúſeke veľkjé. Tu bolo veľjé bodnári. – Muój oťec d'e-ved' esátri roke, kot zomreli. – Bou sa zošúxo. Kot ſon predau meter pšeňici, tak ſon kúpeū ſakovu. Pret tin, kot ſon_á bou malí. – Tak si doved' iťe Cigánu! – Preto ju Baňéu volajú.

d) Z rozhovoru so 60-ročným Jánom Blahom. Zapísané rukou v lete 1938. A jā ſon koňa ſíbo. – Dán t'i mojié meso až bi ſi ňejjédo. – Za ſtriháňa. – Každimu vojákovi, kod bolo nadbe, tag iba ko mňe prišou. – Todi boľi verbuňkoſi. – V Zalužax gondáſen bívau. – Na remeňi ſpijndl'a (z nem. *Spindel* „záponka“). – Ve ſt'e vi ftodi hrúzu ſiéval'i! – A aš ſa obzreū, už bou pužoni mex. – Zákon tag urídeu. – Šo ujóje drží. – Aňi ſmo tag veľjé ňeorával'i.

e) Z rozhovoru so 77-ročnou ſaňiškou (tetou) Brnd'áreve. Zapísané rukou 27. 8. 1943. – Ši to už dve hožini, že idú kosiči, hrabači. Trojáci bívajú, aj tulóuka bíva ešče edon. – To ſviňán dávajú. – Takjé biele ſu ſitke. – Ceuki zohnúta xod'á. – Utorok ľebo ſtredu. – Tan ňigdaj aha ňijto... No, xoj! – Po dve ľetá tu boľi. – Ďeže tájdeš? Al'e bi ſi adaj ſkuór vodu doňiésou. – Ņevién, ši ta pohod'á (potrafia) g Lacevi. – Pri Jaušovej doľinke nažala, ved rakiťinu adaj raži. – Al'e z hrjka nán uš tešié. – Šo mi buďemo robiči? Al'e adaj tutto ſon položela na ſparhét hor. – Sa rozvará het. – A eš'e aj tu jesto. – Al'e to ňevién, d'e jej je, ſo ſi uvezuje na hlavu. Válaňišku, ſo bi ſi do Rimavi namoſela. – Že tájde na ſerňice, al'e že ſt'a príd'e, povjédala, že naobet príd'e. – Iba do tixto vedrí poſtaviči (vodu), nag naberú.

A veďá, veſer a zrán (ráno), uš kot ſlnce zájd'e, tak ſi rát poumí-

van. – Al'e šože kod_e ňi dobrá. – Viľeje ver. Edoraz iba po dva pauce xibovala. To si vedľa tag moší. Todi ju ešče ſeboľala hlava. A mámo veľjé hrabáňa. Ved bi sa vyuón aj zišou. A jā nošák (vſakže) mán tu rádu, uš si teraz toto porázžin tu. – Ak to pret tin bolo. Teraz uš prevrátení svet, ver. Al'e ešče aj teraz rok sa ſtareľi, koľko namlátę si, koľko zomlę si. Al'e je to tak šä (vſade) tak. Aj kod maſinujú, tak ſo je a teraz každej ednej ſčeri okruške xl'eba nadbe, kod ju zavolá. Tag nato nedajú niš. A ind'e ſát, ſát dávajú po kilo. A ſi bolo ag_e te- ras? – To preci adaj ňi tak. – Aj tú Sobotu, d'e ju tag odbraľi, a tan ſože na toj Hnúšči, tan ſag aj ſkl'epou (obchodov) málo. Vos ciskaľi, ſon iγ_vid'ela taŋ pret tokoj (humnom). Aj hrmeļo a d'iéš ſigda ſespádou. Sa l'en primráka, adaj sa l'en nabere nan. Joj, zišou bi sa veľmi! Ved ind'e pomoká. Aj na Hnúšče príd'e a lóu niši už ňi. Bol'á ma veľmi nohe. Nohe ma veľmi bol'á. To ſi ſemúóžen aňi ſadnúči. Naveki iba na tiγ_noháx. L'edva xuód'in. A oňi iba na ſjédmu puójdu, iba todi id'e (vlak) tahor. Lóu príd'e na pátu.

Náj aj novini xuód'a. Al'e ſítai edoraz v novináx, že dad'e ſpl'undrovali šitko, aj l'id'i. – Aj s tix svín žebi každí dobre vikŕmeu. Tag zo ſin že jiy_bud'emo krímiči, kod náj ſitko poberú! – Tag zo ſin že jiy_budu l'id'jé xovači?! – Naš ſte reku l'en povijédaľi. Edná koſeľa oſejd'eſát korún. A ſože je ſi nej, kod_e z dreva. – Aj krompl'e, aj to uš popisovali, že koľko metrou posad'eľi na jár. – Po vrškox ſon_á ſigda ſexod'ela. To boľi aj poſúl'i. Boľi živáni pri ňix, tak ſi toho umreľi. Boľi aj poxitaľi tix Cigánou. Ešče smo ſát l'id'jé hor boľi (nespali), buýbi sme lúſkaľi. Hor smo ešče boľi. Aj strieľal'i. Tag boū zo Sušán tod živán. Reťaz bola na ňen. Do dlaňi že mu prešla guľa ako ciskaľi dvere. – Mu pavus pricíſou nuóšku. Skoľókaū ſa (skotúľal ſa).

Aj kuz masci dámo. – Pamut ſa navije na kružnsna a prázjéu ſa tká a tak ſenadbe odmazívaci. – Ved al'e ſjémaju aj taŋ, iba ſlúzi ſa, trá braťa. – Vravá, že ho budú ešče prerábeči. Vyuóza aj tí, hrabú. – Aspon viďa aj tod ml'in banskí. – Ona doma gazd'iňa. – Aj ſviēčiči bolo nadbe, aj ml'eči bolo nadbe. – Povijédaľi, žebi stroje porižaveľi ſez zimu. – Jesto aj f tojto višnen dome, al'e tá niš ſerobá. – Aňi kravi ſedojí ako jā. – Vravá, že budú ešče prirábeči.

f) Z rozhovoru 80-ročného Jána Palkoviča Paušúreve s 84-ročným Pavlom Palkovičom. Nahrané na magnetofón v lete 1957. – Ján: Tak ſon jā tak zakálaū žandáren na Hraxove edoras. Boū edon

ormešter (z mad'. „veliteľ“) a žandári bolí păťi – šíesťi. No dobre, tag náz zavolaťi tanuka hnet. Kuz nás poučel'i. Háj, bolo tan šakoviho! Napel'i smo sa dobre. Potoj id'emo gu xl'jéucen s tima žandári, tak tan grédoú napísanúó: Páni žandári, vixovaj'e nán aj na teraz rok takihó!

– Pavel: Pret tiň to bolo veľmi dobre. Bolí s Kl'enoúca hrabáši aj šúó. Sa hrabalo het. Ední koseľ'i, druhí hrabal'i. Áj, todi dobre šlo. Al'e teraz l'en ako sáN si misín pokosíti, aj pohrabaťi, veru. Aj to f planon mest'e. Mi urobel'i títo páni drusteuňíci na stošťiricatdva kroki mi urobel'i cestu hore st'át! Éj, to sa betári! A poton mi dal'i vináhradu, no tak son tak. A takúó mi dal'i, kot soN sa obzreú, soN sa nazdaú, že je to dobrúó. Tuto buďe reku vāc ako na ton brehu preci. A d'e seno bolo skosenúó, tag mi takúó dal'i, pohňitúó. Tag iba pot kravu. Ņi, ſebola ſívarina, šo mi dal'i, al'e taká, takúó seno bolo, tak prerosteuňó.

Pravdaže: tuž žebi son ſevládaú d'aľej robiči, žebi mi až bi son do roka ta vládaú tot kontingent dači. A preto mi ſedal'i pasi na statok. A žebi bola gaľiba. Tak ſetko tak, prauďa. Že pasi ſedajú na statok. Al'e zato ho vola druhiho, šo ma oklamau tot Rádai, na toho bi mi bolí dal'i pas, lebo todi son maú takí kontigent a paz bi mi bolí dal'i. A boú bi son cigáneú, že ſi buďen majetok d'aľej robit'i, že kúpin mladié voli, že ſi doložín. Tag bi mi bolí dal'i pas a meso bi bolo šlo na kontigent. A bolí bi dal'i mňe peňaze. Takto oňi peňaze zobraľ'i, tak son nijémaú nišoho niš, kod ma oklamau. Tak su peňaze tak zobraťe. Drusteuňíci zobraľ'i, aj za edniho, aj za druhiho vola peňaze.

Dakodi nad opcięú boú l'ixtár (z nem. *Richter* „predſeda obce“) a viceľixtár. A poton maú tod l'ixtár pri ſebe ešte aj viceľixtára. Boú edon viceľixtár – to boú *propter furma* (z lat. „formálne, na oko“). A potoj bolí ešte dvá príſažní a poton ešte okren príſažníx boú dvanáć'lení víbor. Potoj šo tí urídil'i, tak tag bolo. Dašo ſi! Boú baxter, pougár. Bugnoval'i na bubňe. L'ixtárevi prišlo od solgabíróva, no tuš tak to bugnoval'i na bubňe ſetko. Da, xod'ela, aj to pametán, kosiba. Písmo to tak šlo z don na don. To bolo na takon dreve priľepenúó. Aj to pametán. Hej, taká bola krivá, tag na ton bolo priľepenúó písmo a tak to šlo z don na don. Pred bubnon to pametán – kosibu. A poton oťec bolí kúpeľ'i buben. Bugnovaú. Najskeúor boú totot, šo tan boú zomreú, tejto, ſi Berzéti, tejto muš: Košťál'ik najskeúor boú. Aj Košťál'ik starí boú, za veľjé boú, tejto muš, agže tohoto volaľ'i? Ďuriška. Aj Struhár boú a poton za Struháren boú Berzéti a poton prišou Kišák. Kišák za veľjé boú. Sa meňeli.

g) Z rozhovoru manželov: 81-ročnej Júlie Farkašovej s 88-ročným manželom Jánom Farkašom-Miškove. Prepísané z magneto-fónovej nahrávky z 18. 11. 1968. – Osenďesiateden. Teraz osemnáctiho novembra mi minúu, prosín. On: Podľa myojho mena Farkašová. Ona: Farkaš Júlia a rodéná Petrovič Júlia. Tan za Rimavou, d'e Laco biva. Áno, f treťen dome. Áno, tan. On: Pol'a Zúrika, aš sa páši ved'et'. Tak su sused'i. Osenďesiatosen, už na d'evjati. Ona: Eš'e vuón opatruje šetko, lebo Géza (zať) id'e o piatej. – On: Teraz uósmiho októbra mi minúlo osenďesiadosen. – Ona: Ved aj mama mi žela za veľjé. Osenďesiat aždaj pet ší šez rokou. Tá ni tag dáuno zomreli, ale oťec, tod zomreli už dáuno. Bol'i prexladli, tag zapáleňe do stáli. Tuž a todi ňespomáhal'i tag ako teras. – Ona: Áx, ve kobi ešte Kl'enoušanié, ale sa s tiy_vrxou, tu z Mošari a pájbov_vié skát. On: Veru už je na polovic. – Ona: Veru. Vera tu už veľmi málo starix Baňancí jesto. On: Zapadla Baňa, lebo tu, lebo to uš teras tí mladí šo sa, tak to je šetko po mestox d'ekáť, po úradox. Ona: Po úradox. On: Mi vimjéramo pokuse a ňezostaňe tu iba tito prídení.

15. Rimavské Zalužany (na celom okolí len Zalužani)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1932. – Okuliar son ešče ňejmala. A na Kocihi jesto edná ſaňa, šo majú sto dva roke. Tan bívajú tá ſaňa nad Dostáloucciéu. – O nišon niš ňevjén. Jā ňevjén povijedači teras, len: trpoū. Išli nu timá dreví. – Bud'en jesci, otpľívači. – Voū má rohe. – Trpoū ňebud'emo prásci. – Naſla son pot ciéneu stratiénu. – Žál' mi je. – Boū son na Nižnen Skáuniku. – Bol'á ma ladvé.

b) Z rozhovoru s inými starými. Zapísané rukou v sept. 1933. – Aj uheľ mi boū podvihoū na dome. – Tuž len sa čapce. – Kod draží luku. – Sklo smo vozeli, furmaňeli. – To len takjé ohnijé (80-ročný Čepko). – Kot son_á prádla, aj vezi ma boľali, šo son prádla. – Tuš to boū živán, daťe vraj aj zbíjaū, ale v naſen kraji ni. – A piéra maľi za kalapí. – Sa boū vopxaū do uxu volovi. – Aj to myož biťi. – Dáka kajla, kajla ju volaľi, tak tá koňe pásávala. – (79-ročná Ņaňa Maťeve).

c) Z rozhovoru s inými starými v lete 1935 (78-ročný báťa Pil'is). – To jesto tiéto písma, šo smo popísaní. – Maťeve Zuza. –

Driéú soj šla dađe. – Tá ňiéma d'et'i, ši ňejmala. Dve ňiémajú aňi muží. – Jaňko iba driéú tašou. – A tu boü járšik tak. – A sa to zastrábelo. – Druhí xod'eľi. – Nerobá už l'en ceuki málo. – Jaňko Vol'árove u Vol'árou. – Prišou s Ťirákovięc. – Hiba sa mi kus šarí (zdá). – Driéú sonu sriétoü. – Aj pohost'eľi ix, aj d'eš in dal'i. – Kotor ako ved'eü. – Piéra párali ženi. – Teras poved'á l'en nak sa páši. – To bolo l'en akobi krádou. – Šože todi bolo aj za tijé grajcáre! Takí bol'i smeuşí xlapi. – Jáj, to piúnovali fest. – Aj Beňeuci tak. – Tan už ňinto s toho l'idu ňik. – Padaü d'jéš. – Na dvore smo bívali aj dvojací. – Tié krompl'e hrát (Ľadovec) boü pohubeü. – To už ňeond'áli poton, tag zanahaľi. – To smo išli tag vovedne aj dvá, aj trá. – Za tima druhimá statkí. – Pret tin smo trímávali aj ouce. – Ve to sporše id'e s konmí ako z voúmí. Má gauš (znak) na ruki.

79-ročná Zuza Mat'jeve: Son bola prvá žáška. – Takú veľkú táfl'i (z nem. *Tafel* „tabuľa, stôl“). – U Kujóšikou šeci nás poznal'i. – Už bi si misela tajíči. – To starimu ni nadbe. – Muž mi zomreü, štiri roke budú na Krašún (Vianoce). – Tá zase buđe ved'eči daš povijédači. – A ši je f pátok Mihala? La a ši st'e so mnou ňebol'i?

d) Z rozhovoru so 72-ročným starcom. Zapísané rukou
29. 8. 1942. – Doktori mi bráňa až takuþ jien. Maü son nohe popuxnúte. Sed'end'esát dva roke mi už minúlo na Jána. Jesto ešče aj starší. Šepkove Paľo má vác. – Al'e kod ma hlava veľmi bol'iva, a l'en jej kcenc pomuþci. – Boü zo Seuca, boü si dáko plíca obareü. – Ho kašeü drveü, tak si tijé plíca adaj vo vikaþlau. – Uš ši vraj, Paľo, umrién. – Ešče aj haluške jiédoü. – Tuž dosáü l'en hor motaü, iba od dvux tížní sláboü. – A tijeto poñízeňe otpítan koNská iba ňedobizen robá. Po tej cest'e vuþiza, šodrvá. – Ši tu tajšou Pot skalu kosiči? Ďe je tot farahún, aždaj l'en ňešou na Príboj?! Žádna robota pri ňen. Kcel'i smo sa l'en do beláni (druh zemiakov) dostáči. Toto su ružáke beštelovanijé (z nem. *bestellen* „objednat“), misá sa zavel'jé variči. – Bud'en xl'eba piéci napozajtro. – Aňi ňekcú iči, iba za živnos (poživen). – Len s tou robotoü náki. Ver ag ňerobí, ňejma ňíš. Len s tix prác rúk. – Tu bol'i susešári, aj u Lajošięu. – Son tan mala starix rođiši. SoN si ma'era aňi dobre ňepoznala. – Tak sa vláša. – Na vešer buđen jiéisci pou l'iter zl'áto (ml'ieko). – Na totot predešl'i jármok (z nem. *Jahrmark* „trh“) aždaj ščeri hláuke. – Bol'i obidve vidáne. – Aňi u Karasięu ňigda ňejmaľi d'eči. – Aňi za xasnována ňedaľi. – Al'e ho l'en prinút'a. – Ďáko

sa ľen viperxoľí. – Z maňgí (druh ošípaných) jesto vŕac aj masci. – S cizima deťmi sa trápiči. – Tu maľi onié, tijé konská, aňi tijé ľevi veľkijé. – Son scíxou. – Iba ľen boľas a boľas veľiká. A tak sa natrásau. – Aj do Hnúšča či kázaľi príči. – Dakodi takijé veľkijé vuľodí kurence.

e) Z rozhovoru medzi 69-ročnou manželkou Zuzanou Šlajfiarovou a 70-ročným manželom Jánom Šlajfiarom 5. 7. 1967.

Prepísané z magnetofónovej nahrávky. Žena: Jáj a ši ho pámbory vié ot šoho sa mi to stálo. Jáj, vet sama ňevién. Aňi sama ja ňevién. On: Ņi, ňeskodí mi, iba že mi ředá díxač. Iba madrví, madrví. Ona: Jáj, ňi! Toto je noví don. Tanlouka v d'ed'iňe smo bivali aj mi. Tu ľen pár rokoù smo spraveľi. On: Ved smo sa nadřhlí pri řen! Ona: Tod muój sin sa nadřhou. On: Sin ňespáu f tej robotē. Ona: Najskorej smo tanlou tod robiľi. Aj totot smo od fundamentu robeľi. No ja son ho ňi, ňi, ľen vuýon, tak sa usilujú. Alé mi bolo ļepše, spokojnejši v d'ed'iňe. On: Tuto hnet, tretí don, šćvrť f tonto šore (z mad'. *sor „rad“*), ak sa id'e do d'ed'ini. Tot veľkí don tan, Beňeve šo bou tan dakodi, tag náž_e tan, f posretku v d'ed'iňe. Tak tot don, tan son sa narodeľa. Ņi, ja son samotná bola. Maľi edniho xlapca, alé in tod zomreú pedrošní. Nó, takuó ľen, na srd'jéško mu prixázalo. Hej. Ja son ešte ftodi ňebola. Hiba poton mňa maľi, kot tod zomreú. – No, prauda. Šez rokoù mau, kod zomreú. Jáj, už ľen ag apo zomreľi uš šezd'esiat rokoù. Aj tot na súxoti zomreľi. Áx, tuž ňemaľi tak veľa rokoù, kot zomreľi. Mama maľi sed'end'esiatzez rokoù, kod zomreľi. A oňi boľi starší. On: Vera uš.

Ona: Misít'e mu vešmi krišat'i, ňedopošuje dobre. On: Náz bolo šez d'ecí. – Už ňi šetke. Už dve sestri su het. Ešte žijú. Edná je na Príboji tu a druhá je f Čexák, už dávno, aj tej muž zomreú, takí iba, aňi šezd'esiat rokoù ňemaľ. Ped'esiatpet, tak dáko. Mladí xlap. Hej, no, prauda!

Okolo gazuďstva. No šože, majetok ňeboú veľkí, iba ped hektári. No poton do furmajki. Jáj, do hori. Rimamurán (spoločnosť) kod mau, ľen po hore, ind'e ňebol'i tag záropke ak teras. Jajaj, veru ňi. Na koňex. Mi zobraľi za Československej republiky bívalej, dva koňe, son aňi ňeotpítai, aj vos, sersán (z mad'. *szerszám „postroj konský“*). Zbohon! Ņigda son ix više ňeviďeu! Aňi korunu mi ňedaľi. Priš'i Ņenci, zas mi zobraľi koňe. Aňi korunu son ňeviďeu. Ver štiri koňe šli! A takijé. Tu bou po vojne, tuš po tejto vojne, tak mi poviedaú: No,

Šľajfjar! Kobi sťe vraj maľi tieto dereše (kone), stodvacat'isíc bi son ván vraj hned višítan za ňe! Boľi ohromníe koNská! To kod dvacatpet metrov pšenici položen na vos, aňi nevedeň, ši t'ahajú. Hö, ohromníe bolí koNská! Ni! To son boľ Šarovaň, pekne otpítan, za voli. Ja son voli ňigda ňerát. Ja son boľ sxovau také trirošnijé, peknijé, tak son iý-boľ Šarovaň za ňe. Son najviac l'en na koňex, na koňex najviac.

Ona: A to šo zistujeťe? Oblok zatvor! On: Jáj, po bijeďe žeľi. Ni tag ako ňeska. Veru, jáj, hmö! Tuž aj ňeska je dobre, komu je dobre, a zle, komu je zle. Na náz na roľníkou je najhorši. Na tixto žobráckix društváx! Ja prosín pekne, kot son šou do drustva, tak son maľ osen kusou, pekne otpítan statku, a koňe. Teraz už ňiéman ňiš! Dostaňen dvestošťiricatseň korún, kot tieto strovín, mužen sa tajs do hori páš ako jeľen! Ona: Mňe dávajú dvesto korún ako xorej. To je po praud'e, šak?! Jaj, už aj f Sobot'e boľ, už aj teras. Aj bolí ma. Ved ja po doktorox furt xod'in, stále. Aj v ňemocnici, kolko razí son ja bola v ňemocnici! Uš son tag bola dva roke, uš son umierala. No na smrteľnej post'eľi son už bola. Iba tag už uzeral'i na mňa pri post'eľi, aj prímár, šeci doktori, sestriška. Uš poton prímár poviedaň: L'en tak, sestriška, odobrať tú kru! Tag ag mi pust'eľi tú kru, štiri razi mi pust'eľi kru. Tag ma prebraľi. Skrijeseľi ma. A už bi son bola do vešera ta zomrela, bola bi son dokonala. Veru. A taktoN sa misín ešte trápiťi. Veru aj robit' misín, a xorá. On: Veru šakovak. Za pári rokou šl'evek šakovou skúsi. Veru kot son maľ dvanáč rokou, tak soN si miseň xľeba virobíti. Tak veru, sáň! Kot son maľ štrnáč rokou, už soň pekne otpítan na koňey-robeň. Takí xlapec!

16. Príboj (aj na okolí len tak)

a) O ednom xudobnom šlovekovi. – Boľ edon xudobní šlovec. Tak xodeň šez zimu do húori. Boľ na svet súci. Zválalovaň (z mad'. *válalni* „zjednať“) dáku robotu. Najaň xlapoň a že výón to zrúbe a misľeň, že aj na tix xlapox ut'jahňe. Al'e sa mu to ňevidarelo. A spraveň si koňtrex (z lat. *contractus* „zmluva“) a že bud'e dotodi a dotodi aj virúbaná. Poton ho páni prenasledovali. Tag uš si šakovak misľeň. Bože mužoj! Vraj ſo bud'en robit'i, že tak ňedostaňen žádnix xlapoň! Kobi vraj už aspon řerti prišli. PotoN xodeň sáň do hori l'en. Horár prišou, že ſi l'en sáň rúbe. Hej, veru vraj l'en

sáj. Už bi soj vraj zveu aj šerta, kobi prišou. Bolo tak predobeden, prišou tan edon xlapec. Že ši bi ho ſezveu do službi. Takí šas pred jarou. A vuón sa vivrávau, že je xudobní, že mu je ſepotrebni. Kobi si vraj bou veší, tag bi ſon t'a vraj zveu. Bi ſi mi pomáhau tu vraj v hore.

A nože vraj dajťe, poťahňen ván pilu! – A to bou šert! Kot píľili, iba in tak kláti prſkal'i het! Al'e poton poviedau na druhí d'en, žebi mu dáku ſekerku daťi ſpravit. Vuón mu ukezovau ſekeri, akié maū. To vraj ni pre mňa! Daú mu aj druhú. Aňi je to vraj ni pre mňa! Pot'e vraj do zeľeſniho ſkl'epu, taN ſi sán viberiēn zeľezo. Tag zo ſkl'epu vimetau ſetko zeľezo. A gazda l'en hľad'eū, že ſo je to. Ved'eū, že je to ni ſtísti dux. Tié zeľeſivá zvijazau ſetke dovedna a gazda ſa ſpíta, že ſo ſi tin budú robit', žebi to aňi na voze ſedoviézou. A vuón poviedau: Ņebojťe ſa niš, gazda! Sxit'eū na pl'ece a uťekau het aňi v luffe (z nem. *Luft* „povetrie“). Prišou poton tan g_ednej vihni, že tajd'e gu kováſevi tanuka. Opreu zeľezo o vihni, zval'ela ſa mu vihňa! Uťekau d'al'ej poton, tag mu zo ſetkiho ul'jal'i v ednej fabriki... Aj porisko bolo zeľeſnuó, že vraj z edniho kusa. Doňeſié domou xlapec ſekeri, položeu ju pot ſt'enu tan. Gazda ſa ho ſpíta, že d'e mu ſekera. Tan_e vraj pot ſt'enu. Vind'e voká, aňi poſtavu ſekeri neviđ'eū, hiba veľkí kuz_zeľeza. Uš poton: No, gazda, vraj dáki friſčik (z nem. *Frühstück* „raňajky“), tajd'emo do hori! Al'e vraj vezmiťe tri xl'ebi, aj ped l'itrou ſpiritusu, aj edon bok ſlaňini! No pet xl'ebou to bolo t'aſkuó, aj ſlaňina. Tag mu poviedau tot ſert: ſi ſekeri poňeſié, ſi kapsu. Šertovú ſekeri to aňi f pomisleňi. To bi aňi ſicí xlapi ſebol'i odňieſl'i. Šo neſpraveu? Sxit'eū kapsu na jeho ſekeri a hibaj do hori!

Na druhí d'en ſi zase dup'lon zobraľi: celiho brava, d'esad l'itrou ſpiritusu. Ako prišli do hori, tak povedau xlapec, žebi ſi zajíedli, Aj zapeli ſi a išli domou, že to ešte virúbu. Na tretí d'en ſi zas zveľi ešte viacej. Hodniho brava, aj petnáč xl'ebou a petnáč l'itrou ſpiritusu. A uš poton, kot prišli do hori: No, gazda, takto vraj ſebud'e niš z nás! Pomo vraj ſkorej kuz rúbat! Tak ſi vraj potoN zafriſčikujemo. Tu poN za hod'inu rúbu – treťina hori tulou bola! Al'e hiba ſán rúbau ſert. Poton mu poviedau: No, gazda, vraj, lebo ukladajťe, lebo kálťe! KiN ſa gazda babrau z ednin kláťikon, ſixti (z nem. *Schicht* „vrſtva dreva“) už iba tak stáli naklađeníé, že aňi ſedohladeu, keľo jix je! Prišou horár, aj tot ot straxu iba ſkapau, že hora zrúbaná uš. No tak

gazda iba iNšejé ňekrišau iba: „aj toto mojá, aj toto mojá!“ Tak ho poton nahau. Kod boū prišou tot šert po prvuō do hori, tak ukrádou xlíep a za tot slúžeū. Šerti ho vidurel'i, žebi si otslúžeū. Aľe vuón si to l'axko vislúžeū. **Dňa 15. 8. 1930 rozprával 75-ročný Pavel Novodomský. Zapísané rukou.**

b) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 4. 8. 1936. Zo žití smo malí xasen maľi (z mad'. *hason* „úžitok“). Jesto napršáno zo dve merke. – Tan e zen eš'e ni vixasnována. – Ružeuke a jánouke krompl'e (z nem. *Grundäpfel* „zemiaky“). To ešče ňeodl'ežána múka. – Nameci si za xlebon! – Na skapána je s tin zvázaňin! – Kot soj nahňeváni. – Šlapela zadňeję nohoū. – Kot sa uš s cižin šlovekoŋ zišou. – Tu jesto pukáce slúke. – Padá d'jéžd'ik. – Briško ho bolí. – Tu jesto tag veľa ako mraučí. – Korięjke su náki tuvo vimoknúte. – Koľkuō žito nán_e tuvo! – Aľe barsikol'ko. – Ši st'e ſera prestavúvaľi hrmatke (obilia)? – Že je iba tak priškriéta. Ďuriševe xlapec poviédaū. – Báčik Baňíkove, Kováševe. – Samí pokoń don. – Poštárevá d'jéuka. – Tájd'emo aspon tú ſeševic drví'i. – Aňi mi ſepožáda jiéisci. – Už iba tag rukujú z motikámi. – Kot sa zúvau (vyzúval). – Že vuón na d'et'i zreňjé njéma. – Já si poľakší. – Aj nabeu ma, aj vipláskau. – Vižádaū si víživen od d'et'i. – Kobi si ti šitko ſeverela! **Paul'ina Zaluská.**

c) Z muójho života. Mišo NovodoNskí. – Náz bolo väcej, pri-dávali. V osend'esáton treťon soj sa narodeū (1883). Hodne rokou. Už ſinto. Ahjaj! A kto až máš daš dobre, ag ni, tak ni. Ja dostavan dvestotricat korún. Fše vravá. Aj na doktorí píſen. Bol'á ma oši. V ſe-mocnici. Ta ſeprišlo niš. Áhjaj! No ona je aňi o rok ni mlačšá odo mňa. Na dvacáti. Ďeventnáci mi bolo minúlo. Ako smo ſa ſpoznaľi? Ja ſon maū ſestrú za ma'eriňin braton. Tak, tak. A ona bola v Ameriki aj z ma'erię. A zas tej muš, ſvagor mi, boū v Amerike. Tuš tag mi ſestra náki písala tan, žebi priš'l'i domou. Ja ſon ſebou. Á, mňa bi báči ſebol'i puſteľi za niš do Ameriki. Hm! Mňa za niš. Tuž aľe náj ſebolo zl'e, no. Majetok smo mi maľi dobrí, na kvarti, na kvarti (z lat. *quartus* „ſtvrtina dvora“). KiN smo bol'i vedno zo ſestrou, tak smo maľi dvacatšež holdou (z mad'. *hold* „0,75 kat. jutra“). Tak smo aj v Zalužax maľi tri kvarti. Štvrtka bi bolo do kvarta. A tu smo maľi dvacatšež holdou na Príboji. Huóru smo maľi svojí vo dvox mestox. Aj tan ſkad'e voda t'ešié. Tak poľa (vedľ'a) tej je naša. To je Vargove, d'e je voda a viši je naša. Tu najväcej cerová, to je cerová. Tan bola ce-

rová a tuto zas dubová najvŕac. Áhjaj, ňi! Dubovú drevo je ňi dobrú o veľmi na ohen. Len takto do buduňkou, na hradí, naš. A uš cerovú na ohen je dobrú o mocnú. Mocnú drevo veľmi, cerovú. To je ľepšíe. Já vеľjé razí v zime, ale šez zimu zrán (ráno) řeroskládan ohen. Náki jesto ohen f šparhét'e s takiho dreva. To píleu ciňkulár, na ciňkulári, akože. Žalud je ľepší ako dubi. To je ľepší. Zbiérať'i si do xmoū žalut, akože, to zbiérať'i si domoū, ale uš tavoka sviňe řexod'el'i. No ale šak šo boľi na dvore dvuórne, tijé xod'el'i tavo po horák pret tin. Tuto pret tin řebol'i biéle len maňge (druh svíň). Tijé maňge su ľepšíe. Tuž ale aj s tixto biélix, kod vypaží, tag je doz mast'i, aj mesa. Koľko smo vloňi maľi mast'i? Vloňi řebola veľká (sviňa). Smo vikímeľ'i, šo mala aj više dvox metroū. – Ona: Al'e kúóprivu ňi, s tin ja řexován. Ahjaj! Každí hľadí dakoho – šo sa rozumijé do toho. Tu len nužon zakálal'i, len nužon. **Prepísané z magnetofónovej nahrávky z 10. 5. 1964.**

8) rimavické nárečie

17. Rimavica (v nárečí len Rimavic)

a) Z rozhovoru s 97-ročným bát'en Jaňíkom. Zapísané rukou

1. 8. 1936. Polož do vihlada (okna)! – Išou na Suxuď drjéve (chotar). – Boū na krščenáť'i. – Išou do Ďirjéu, do Soljareu, do Baxtajeu, do Kovášeū a pod. – Ďireve báčik, Ďireve ťaňika. – Kúón kexuje. – Pol'ja na kvarte a na oktáve merajú. Šteri kvarte su edon dvuór. Dvuójja mu (vykajú mu).

b) Z rozhovoru s tým istým informátorom. Zapísané 4. 8. 1936.

– Šo ňeska xráňa (pochovávajú). Tod len náki ležia. Ešče vloňi vra veľi. – Babremo sa s ňima. – Tu f predňix dverjax. – Do posredňix dvieri. Aj pamet maľi dosaú. – Bagol'eve mamóuška (svokra), šo boľi u Bagol'ieu vidána. – Son aj unováni. – Šo to řebudú lítos maťi. Aké psote veľké dakode bole! – Ņigda vraj řezabudňen naNho. – Aj trpoū (teraz) xuþdi po svet'e. Išou s celou famílieu.

b) Z rozhovoru so staršimi. Zapísané rukou 7. 8. 1943. A sena tobúž lahodne buďe. – Aj z Líkera vuþóza. – Okolo fabriki ſiad' doz vlxko. – Tag huþole brázde, buþobi smo tri raze sad'el'i. – Burine veľjé, tej papjáňki, aj ſeševiški. – S takouto ľefajšíeu misí. – To sa tak ſiscí.

– To aždaj ňemúžmo takí biťi g edná druhimu. Ve smo sa ufovali, že bud'e košarina. – Tašou kosiť tan koňiec zeme. – L'a tuš tag í maznale žene. – Tadaū inšimu a už ſjéma. – A kod in d'aka stojia. – Tak starí ſloveg hibaj na peši do Hnúšťa! – Iba na požišánon išou. – Be ſa boľi dogáNšeľi (doráňali). – Ve tan l'en ſjat' jesto uhel'. – Tak ſmo maľi známosci dos. – A ona tu hľadala. – Ešte pred operáciéu. Vuón maľ priétrx (prietrž). Už e po mojen zdraví! – S Časkiho Brezova taďeto huórami xuóďa. – Vrxoucí tan jesto veľjé. – Driéu ešte naspet ſ ſjéu doňésoú. – Hibaj daš jíjesci! – Tí tu budú. – A na xl'eba bolo nadbe. – Zo zajiat'a prišou. – Najjédou ſa dobre. – Sa ho bojaľi. – Ax ešte kú t'aškú ſevoľi! – Mi ukiazaú obráske (fotografie). – Ešte tot pokoňi d'en. – Šo písaú za ſebja. – Ši reku veľmi krívie. Ax ni, veľmi nekrívi. – Tanu bou vbjéhou. – Takí ſl'vek ſa ſezl'jakňe ak tod bou. – Kod boľi l'ixtáren. – Ak ſa zas ſepoljépſa (lidie). – To pretin ſmo víkritke noseľi. To ſmo ſi vlase pred'eľi napretku a tuto vrguóš na rozmajrín. Soljéreve zadní ſon náki ſesávala, tá ſejmala maťera. Šitke prišle, tri, ſteri. Aj vo d'efat'ero ſon iN zapľetla vlase, do vrkuóši mašľe, na kon'e (z mad'. konty < slovan. kotъ „kút“, tu „cop“). – To xlapi ſa zase tag nosiľi. Muój ſigda ſejmau l'en kabanic, kožuxe, aj nohavice. Ŧejmau aňi takúto koſel'i zo ſirokima rukávi. Ho aj odmaľovali (vyfotografovali). Noseľi pretin ſirokié tje klobúke, aj krpce, aj gaše; ešte aj dnes mán po mojen staron. – Díeňšencen ſa ſekcelo prijasci. Tié rade pošúvale. Aj trpoú in vraj pán lektor (z lat. *rector* „učitel“) roſprávali.

c) **Jánkola.** – Bou edon starí ſlovek zo ženou. Tag bivali vo huóre a páľeli úhl'a. Al'e to ſa uš ſitko pominúlo. Umrela jin tá maťi a d'jéňšatko zostało. Tod oťec ſ ſjéu v hore bívaú, ako uhl'jari, f takon kráme, takú kol'bu, aš to dakode viďeli. Naroslo d'jéňšatko hodnúó. Tak kod už d'jéňšatko bolo veľkuó a iba ſama ſ tin ocen f tej huóre bivala. A tot pán, šo bola jeho hora, xod'eū na poľovašku tan. Edoras to d'jéňša ſjéslo vodu a tot pán jí viďeu. Tak ſa mu to d'jéňša zapášelo. L'enže bolo otrhjáno, l'en f takix xatrnix hápkox randavix (randa „handra“). Tajšou jej g ocevi: „No, Jánkola vraj“ – volal'i ho Jánkola – „ši to vašié d'jéňša?“ – „Mojjé.“ „Ši be ſt'e mi jí vraj ſedaľi za ženu?“ A tot ſa zl'jakoú toho. „Paňe muój, vraj, nak takúo ſevravja! Al'e vraj d'eze be to oňi miſl'eli takú xudobu vraj!“ Al'e ſa tot odvraťi ſedaľ. L'en d'jéňša pítaú a pítaú. Iba kot: „No teraz ván í nahán. Al'e mi jí miſí'e dat'i, ſi kcet'e, ſi ſekceťe, mi jí miſí'e dat'i.“ Ona plakala, ona

sa bojala. Tuš tag aj prišou na hintóve pre ňí, aj hábe jej priňeosou pekné. Al'e uš tot starí takto poviedau: „Paňe mňoj! Al'e vraj paNská láska na zajašen xúost'e! To je vraj ľen do šasu. Te si ľen hábe daj loučka! „Tag jej tijé hápke randavijé bou zobrau a za ruku požádau. „Tié sa ti vraj eš'e mňožu zísťi, hnet sa lapeu.“ Tag mu uš potoj iba ruku podau. No, Jaňkola, d'akujeN váN vraj, lebo ag be st'e mi jí ne-daľ'i, tag be soN vás aňi tu řenahau f tej huóre vraj. Tag_í miseu dat'i. A už jej tan poton bolo dobre. Bola ona paňi. Do roka mala xlapca. Aj d'íeūša bolo. Tak ako sa to d'it'a narod'elo, ľen okúpala ho bola prvý d'en a pán zveu d'it'a a hibaj het z d'it'a'en ta! To vraj ſezaslúži ot takej xudobnej mat'eri už adaj za d'it'a nahaťi. Tag jí hned daľ'i bod do srca. To jí ľen skusova. Mať sestru daď'e, tak tej sestre ho tadau do víxove, to d'it'a. A už ona mama poton ľen bola smutná veľmi. O dva roky mala xlapca zas. Kod uš sa narod'elo, tot xlapec, tag aj s tin tak spraveu tot pán ag aj z d'íeūša'én a ſesmela aňi slova poviedať za tijé d'eťi. PotoN žil'i pekne. Už bolo hodne roko. Iba edniho šasu jej po-vié pán: „No vraj trpo si xoj vraj g ocevi!“ Tag_í vipoviedau. A uš to ňi zadlho hnet vizl'íekou jí lou s tix hábo. Misela si zas starjé obliječi. Plakať už obidvá. Tag uš kot smutní obadvá bol'i, iba jej edorás príd'e ťis, že sa tot páN žení a žebi prišla za kuxarku a Jaňkola žebi prišou za starejšeho. Že adaj takú otrhánu ňekce ženu.

Uš to d'it'a malo štrnáč roko a tot xlapec dvanáč, okolo trináč. Tag mu tijé dovięzli a jej poviedau, že jí mat'era. Ona misela f tix randavix hábox variťi. Za kuxarku bola. A uš kot prišli s tou mlado, tag ix posad'e za stou ako starejšeho za vraxtola a z druhiho boku si ſjado vuón a jí poľa sebia, starú f tix randavix hábox. A uš kot prišli z mlado ňevestou, tak to bola d'íeuka jeho. A tot xlapec bou družba. Tag uš tote bolo radosci. Už ho potoN staroho ňepusteli. Al'e uš tot viNš (z nem. *Wünsch* „prianie“) tod in uš ňepovien, ſo in ona viNšovala, požehnáňa dávala. A vuón sa ta ſtrímau aj tote, ľen sa tak zapíerau. Tak poviedau vuón tod muž jej: „To sú naše d'eťi a ja ťebia tag rád mán ako son ťa dosau.“ Ój, bola svadba hrdá, bohatá. Zabeľ'i kravu rohatú a na tej krave bou zvoňec, už je tej rospráuki koňec. A Jaňkolu ňepusteli viac ot sebia, ho taN ſtrímaťi zo sebou. **Dňa 7. 8. 1943 rozprávala 84-ročná Júlia Sabová. Zapísané rukou.**

d) O priatkax. – Aha, išli na priatke. A na tix priatkox iba edná d'íeuka ňemala frajera. Tak poton uš tak poviedala: „Ax, kobi prišou aj dáki ſert, aj toho bi son kcela!“ Tak tod uš potoj naozaj aj pribiēhou.

Prišou gu ňej, vret'eno jej podaľ. A mať, kod' už prišla domou, tag jej mať povieť: „Jáj, vraj aľe mu vraj pozri na to, na nohe, že ſi vraj nebud'e mať kopitá.“ No, tag mu poton ona pozrela na druhí veſer. Tag vera aj kopitá maľ. No uš poton zas ako sa ho strijas? Tak potoľ vera ſeved'ela ak. Uš potoľ priviazala si zas cvernu (z nem. *Zwirn* „nit“), že d'e ju poſikuje. Tag jej tod uš potoN ſkošeľ do jami a zatvorela ſa jama het. A mať – poton príde g maťeri: „Jaj, mama, ja ſon vraj ved'e-la, vraj ma otſikovalu do cmitera, do jami!“ „No, d'ľučka moja, ti už l'en nato ſedaj“ povedala tá mať. Tag uš poton, no ſo tu robiť? Už l'en zas prišou. Zas jej podaľ to vret'eno. Ona ſa l'en bojala, že ſo buďe už robit'. A tak ſa ozvau: No, povež mi Mariša, ſo ſi to viďela f ton cmitere, kot ſi za mnou vibehla?“ „Ja, ja t'i nemužen povieďaťi.“ „A kod vraj nepovieš, zomrieť t'i mať.“ Aj tag bolo. Mať jej zomrela. PotoN zas prišla na treťí veſer: že ſo taN viďela? A vužón ſa l'en ſpitovaľ, že ſo taN viďela, f ton cmiteri. Aľe ona to ſekcela povieďaťi. Tuš tag mu nepovieďala, tak ſetko vimrelo: aj mať, aj oťec, aj ſestra. A žebi do oňho ſepoxovali, do cmitera, aľe l'en na krížne cesti. Tak to už vera tag bolo ſakovak. Ona už poton na ſtatoč zomrela. Tag oſtala pustá hospoda, aj ſetko. **Rozprávala 67-ročná Mária Antalová 15. sept. 1967. Z magnetofónovej nahrávky.**

18. Rimavská Lehota (v nárečí len Ľahota)

a) Z rozhovoru so staršími informátormi 1. 8. 1935. Zapísané rukou. Tan bole d'aťel'ine. Do Fil'ieu. – Maľi smo šteri voze veľkié. – Ouſe tan bole. – Pod vaſięu zemięu aj ſlúke bole pukáce. – Paľka za-streľeli. – Aj to je zase tan pruopti Hlavášeučí. – Tuž vo vaſix zemjach. – Kod'e planí rok. – Okou d'ed'ine. – To je d'ireuſkou. Oráče zeme. – Paľovi starimu ocevi. – Bol'i smo Pot Kameňišin. To je ni Ľahockou pot ſámi vrx. – Ver blíza id'e ſťiat. – Po ſámo zlatňajsko je ſitko ſeušaňski xotar. – To prezveľ ſtát. – Tot ſo boľ za Šiéleša. – Horkou pou mil'vóna! – Tuto robel'i fajnou šľajfováno ſklo. – Pred dvaciatimá rokí. – Kod uón xod'eľ. – Šo to hľiadaťi t'ie poháre v Zalužax. – Poľa neho. – Xod'eľi ſlúzi. – Tié ſas sa už nevráťa, žebe páni xod'eľi na hintóvox! – Gd'e je lepšie, tak je knazevuľ, okolo kripte (z lat. *cripta* „rodinná hrobka“). – Maľi dáku formíl'iji. – Oťec – tot držau bíreši (z mať. *béres* „nájomník, ſluha“). – No reku aj to je gľajx! (z nem. *gleich* „rovno, zajedno“). – Uš trpoľ ſexuódi. – Veďeľ tod dobre d'e xuþodi-

mo! – Paľevá stariho Maľíkove sestra. – Lahodne (málo) buďe košarina (otava). – Na pána dilektora (z lat. *director*, „riaditeľ“) ňestašimo tájťi. – Aňi na lúkax ní šadē. – Za Ľahockima húni, Za Ľahockié húna (záhrady).

b) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 7. 8. 1943. – Žene robele na polí pri kroňpljäx. – Id'emo kope rozmetúvaťi, petrejce rostréjsaťi. – Tan_e Rakitou potok (pole) a taŋ Suxuŋ drijéve. – Na Šix svatix aj na Ďira. – Mňe ňenadbe dávaťi. – Voka sa vilúpne. – Daŋ son sa odmaľovaťi (sfotografovať). Pozúvaj sa (obuj sa)! – Ostálo mi s korená. – Mámo dos piérat'a do caxi. – Son sa dobre viznojeū (vypotil).

c) Zo života. – VoláN sa Paľo Ultis, Ultis Pavel. Narodení v Ľahoče tisíc ďevecto pet, petnáctiho marca. Na Ľahoče son sa narodeū. Aj otec sa mi tu narodeū, aj matka, mama tu, hej, no. Maloroľník, hej, gazda. Aj mama, aj tá bolí z gazuškiho rodu. Mama bolí od Balážeu. – Žena: Od Balážeu z Ľahote. – On: Kot son boŋ takí xlapec l'en ešte za prvej svetovej vojne, otec mi boŋ felmentováni (z mad'. *felmenteni*, „oslobodiť od vojenskej služby“) pri Rimamurájskej spoločnosti. Xodeū do hore. Ja son sa trápeū tu ako malí xlapec, z gazuštvon, zo ženamí, zo starou mačeríeū, aj s cižímí. Poton vpršau tot felmentiš, ako tode poviedaťi, za Maďarska ešte. Tag ma otec ulapeľi do robote a ot tode soN xodeū, takí xlapec soN xodeū do hore. Kot son, kot otec mi poviedaťi: „Paľo, ja uš kamaráta do hore ňebud'én potrebovaťi, ňebud'én hljadaťi, uš te pilu ta poťahňeš.“ No d'e ako xlapec, takí štrnáč – petnácrošní son boŋ. Tag ma znoj zošibaū pri buku. A otec mi povedia: „Paľo, šak nevlážeš?“ Tag mi iba poviedaťi: „No, xoj do kapse, zajec si kus xľeba a ja bud'én rúbaťi zákiu, kiN si te kuz odíxňeš.“ No a poton, kot son už boŋ šak starší, šou son g vojsku.

V dvaciatoch piatich son boŋ odobráni. Narukovaū son do Košic g edonáctimu ďelostreleckemu pluku, druhej batérii. Tu son slúzeū štrnáč mesací, lebo nás poton rodíšie reklamovali, že potrebujú ma doma. No prišou son domou, tag kod be nán bivalo ľepši z ocen uš, son aj ja boŋ xlap, otec mi poton vo februári zomreū. Kot son ja prišou v januári, otec mi poton vo februári zomreū. Ottode soN sa stále trápeū sán po horáx, kod ní po horáx, tag na polí. V lete na polí bola šak robota, šez zimu po horáx, už ní po rúbaňi, l'en koňe son mordovali, do formáňki soN xodíeľeau. No potoN soN sa ožiňeū. Prvú ženu

son maų z Rimavici od Antalou. TaN son tašou gu žeňe. No tá mi poton umrela dvaciatiho d'evjatiho júla tisíc d'vevecto tricattri. Ostáu som dovec. No potoN soN stade odišou, stiat son odišou a prišou son domou. Tak tu bolo zas l'en. Xlapa tu ňebolo, bole l'en mačere, tak son iN zas pomáhau. No a ako mladí xlap zas son l'en po žeňe túžeu, tak soN sa ožijéneu potoN zas druhí ras s terajšou ženou. S tej istej rođine, od Antalou, l'enže z L'ahote, už ſti z Rimavice. No a ottode smo sa tak trápeľi na hospodárstve.

d) Zo spomienok na Pofstaňé (ten istý): – Dvanácti Ņenci, ſjéſt'i z ednej strane, ſjéſt'i z druhej strane nás ſikovali s tima l'axkima guľometí. Tuš tak smo prišli poton z Valaskej, smo prišli poton do Brezna. A ja tinto mojin kamaráton vrván, lebo smo bolí f civílu: „Takto reku, xlapi, pomecmo – iba ſo smo malí také hátižáke (z maď. *hatizsák* „plecniak“) na ſebe. Pomecmo me reku tieto hátižáke a pomo (poďme) reku het! Ja iden do Škrovinou, tan mán známos. A Danovi Páleševi vrván: „A te reku xoj g Barnovi, k Plevovi.“ Tu mi oňi povedia: „Á, ſexoj te, Paľo, dobrí Pánbox, náz vraj pustia!“ Ax, horkíže vifupstia! Ja soN sa uš poton bojaou, lebo už ma reku vivadlujú (prezradia) títo kamaráti, tag reku smrt! Doma ma reku nájdu, ma smrt ſemiňé! Tuš tag vraj ſejden reku. No aľe uš poton nás zase na okresní sút tahor na druhú posxodjé. Tak smo tan bolí. Tan smo nocevali, tak na dláški, na tje dile, ſti dile (z nem. *Diele* „dlážka“), to bole tje ſirokié, dakode to robeľi do peci také ſirokié to těhle bole, tan_iy_robeľi v Zalužax, tje těhle. Na toN smo spaľi. No tag zrán ja staňen, rozmišľan, tuž ve smo ſespaľi celú noc, na toN ſa nedalo ſpat“.

Tag zrán ja rozmišľan, akobe ſon ja tej Škrovinovej daū veďeťi. Tak ſon napísaou edon lístok a stáu soN ſi tag gu obloku z druhoho posxodjé, že dakoho taN zavoláj. Akurát edon báči (z maď. *bácsi* „ubo“) starí bou okolo ſezd'eſiat pet, ako ja teras, tak takí báči starí xod'eu tan popod oblok. Lebo tan (na ulici) xod'eļi l'idjé, vizeraľi stál'e svojix, ſi nevidia dakoho. Bola tá trma-vrma. Xlapi bolí po horáx. Tak ja otvorín tod oblok a našiahnen ſa a tú kártišku ſon ta kceu ſmarit', a Ņemec, lebo aj mezi namí bola stráš, tak xod'eļi, aľe takú mi drgou mezi veze, že soN ſa iba opreou o ſtenu. Éj! SoN ſi hnet po mišľeu: „Reku, boha mu! Kobe to bolo na slobode, be ſon t'i to reku ta aj vráteu!“ No aľe ſuo? Nedalo ſa niš robiť. Ná, ja, poton oblok

zatvoreū a mňa otstršēū het od obloka. No, reku, dobre. No a vuþón poton taþou – tak to bolo tak na viňkeľ’ (z nem. *Winkel* „uhol, pazucha“), tá xodba. Taþou tan a ja son zákiu zas g obloku taþou a tod báci ešte tan boú. Tak soj mu pust’eu tú kártišku. „Si reku poznáte Škrovinu?“ „Éj, vraj poznán, al’e kotriho?“ – „Tuž vraj toho, šo z Lahote, z dolíne má ženu, s Kocihi.“ „No, ved mi je to sused vraj“. „Tag mu reku iba túto kártišku tadajťe, ved vuþón už buðe ved’et’i kto son, šuþo son.“ **Prepísané z magnetofónovej nahrávky z 18. 11. 1968.**

9) kokavské nárečie

19. Kokava nad Rimavicou (v nárečí len Kokava)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. – Išou son na järmok do Kl’enoúcä. – Tak son_ä voziu tix todi. – No koľkié roke uš! – Takié šäl’enie koñe. – Son sá dohúdóou s ňin. Já soN ván ni vina. – Na tvojix rešex. – Já t’išín (som ticho). – Žádno kamaráctvo! – Ot šterex tížnou. – Aj kost’euñíkou sin tan boú. – U náz iy_e osen bíkou, švajcáre krásne. – Jäno, kobi vuþón pribièx. – Že sá tajd’e preobl’jéci. – Ojce, šo t’ähajú voli. – Kisel’ s kašiéu žltou, prosanou. – Ņenadbe t’i tu zubi od mäsa štixaťi! – Šteri roke uš. – Brnd’areucci. – Z ocen aj z ma’erijéu išou. – List’ín, hrábin ix xován.

- b)** *Joveška, joveška – trojákí užitok,
žintiška, brinziška – tret’á kabaňška.
Ṅexod’iu son za ňièu – sama prišla za mnou
ako tá oveška – za zel’enou trávou.
Boú bi Doušok doucovau – kobi sá boú varovaau,
kobi si boú svoj opaštok – na stol’e ſezanahau.*

V lete 1931 spieval 35-ročný Ján Bobro.

c) Z rozhovoru so 62-ročným Jánom Vicánom. Zapísané rukou 18. 7. 1936. Uš son aj starí, šezd’esátdvarošní. – K tin cestán bolo nadbe. – Nastaväli domou. – To šetko pot Kokavu patrí. Al’e su aj vrxoúci na ňen prídúci. – Ďekát ver ňinto. – Zaciétkanou je šetko, iba samí dlx. – Todi si popredal’i majetke het. To je strax, šo porobil’i z l’idon. – A kod l’en dáûke veľké žädajú. – Ved adá je to upadnúto! – Toho puólcä mán l’en kúšťik. – Jáj tag_e tak. – Tak sá o t’ebä

ňik ňeoziřié. – Taká žobraš. Madaráz_e najveší gazda na Kokave. Al'e šože kod_e aj tot zaciétkaní ceukon! Má šterex xlapciéu, al'e edon_e uš pri rodíšex. – To je tu fšivaš. Len pret pár rokí bola Kokava bohatá. – Mlinarevi voda doňesié. – Šo mu t'ehli pál'a na don. Don id'e robiči. – A dvox xlapciéu má rextorou. Tot Sakáloševe mu je brat, al'e sā Buóbro píše vuón. Buóbro po ocevi. – Ona zostála doviciéu a tak si toho zvála ot Kolárou. – To taká opicä. Tag hl'ädí ako borsuk, aňi pozor ňemá dobrí. – Edoraz poviédau, na Sušicáx. – A mňa ňenadbe višmarívači zo spouku! – Taká rända roskäzuje f ſen, ňemúžen aňi pozrijet'i nan na šklbana. – Kot sā jā to málo dozvedívan. – Kotriho Jakupciéu? Že je to tej Jakupcuľín. – Viplácäu zo starix hospuót. – A to doz lahodní bou. – Zbavil'i ho ſetkiho trápeňa. – Pre mňa šert ſi d'ábou – ſetko edno! Lebo d'e ſinto hlavi, ſinto aňi spravi! – Nás otrepau trex, timito hrid'ami. – A jā ſon ſás pokojä vojákon ňebou. – Ši kú ňevoľi! – Het krížen ſla voda po kapušnicáx, aňi sā ňeprätala povoden, ſetko aj zo zemiéu het vitrhalo, aj pon edonác petrenciéu zobraſala voda het. – Mán aj sáťa kus posáto. Tähańicíeu je zavlešenúó, miérna (samá) tähanicä. – Tu bi ſon_á na kata zubi viceriu! – Aňi spravodl'iví ſlovek ňezvíši ňigda niš, milí príelko, tod vera moxon ňezarost'íe! – ſon sā tak viperxoľiu (vytrápil, narástol). – Aj koľko lokt'íeu maū robiči. – ſon bou skormúcení. – Opríjet'i ſon bou. – Mezi kukuríšin bou puľivar (z lat. *pugilarium* „peňaženka“) spadnúti.

d) Z rozhovoru so 60-ročným Jánom Grečkom-Žandárom.
Zapísané rukou v lete 1938. Už adá ňebud'e padači. Sä ho zl'alo dos. – Tí xod'ā po mašiňe na Uťekáš. – Rád'it'el'en vāc ňebud'e!

O Ruňe. Bolo tu dakodi veľié bohactva! Preto sā aj Bohatuó tag volá, lebo tu bolo veľié zlata. Runa vraj mala d'et'i a tin kradla baňikon, ſo kopal'i v Bohatoj (chotár) zlato. Al'e ju vraj xiťili. Tag že todi poviedala: „Bolo Bohatuó bohatin, al'e už ňebud'e!“ To tag vrváv.

Tížden sā drijeu ot'elila. Dve ſeuce mán. Z járku ſešié. – Bohdaj sā zbesňelo! – Nak sā nuka spásajú Hrábin lebo Úsljukou. – Má rožišiéu. – Jej ſestrnicín ſin. Si jā to ňežádan. – Za d'evet mesáciéu. – Kā (kade) vāc čáu a čáu (tiav, tava). – Baňe na úheu. – Tan je vuón zavíeti. – Šcerié brat'ā. – Po priévrat'e bou na pokoji. – Vojáci z gverí bol'i. – Buóp sā cíži na ríšsici. – Raćice ſu vo viéšoku. – Už l'en na poxod (potreba) zídu sádnúči.

e) O Martíňkovi Klíňkáševi. – Bola edná mať a mala tri d'ľéuke. D'ľéuke bolí do roboti veľmi usilouňiē. Tiň soj mäno zabudla. A najmlačšă sā volala Aňiška. Tak tá krásna bola dos, l'enže bola daromná. Ņekcela robiči. A prišou edon pán. Zastihla ho noc aj zo slúhon. Poprosil'i za nocľäx. A koňa si daľi do xľiéva. Poton prišli do izbi a na košku (malý koch predtým) kládli ohen. A páN si sádou gu stolu. A tjeprádli dve z maťerię a Aňiška drjémala pot peciéu. Opítau sā tot pán, že prešo tá d'ľéuka ňeprád'je? Maťi poviedala, že pánbox xrán, ag bi sā tá dala do prádeňa, žebi aj strexe poprádla! A naostatku, žebi sā nanosila aj do jej šed'ivej hlavi. A to že akúo ešte prádeňa?! Že šetko obracá na zlatié nitke! Páj si ju obzerau. Viďela sā mu pekná a zlatié nitke ho lákaťi. Tak si ju vüpítau od maťeri za ženu. Závidel'i jej sestri veľmi takuo ohromnou šťest'ā, kot sädala do hintóva. A maťi bola rada, že sā zbavila daromnej d'ľéuki. Vďašne jí tadala.

Kot jí privijézou do svojho kašťélä, tak tan bolo veľkuo bohactuo a Aňe sā to pášilo. Poton po sobáši jí otšíkovau do ednej veľkej izbi a ukázau jej ohromnje hřbi konopí – našesanix aj těnkix, aj páseňic, aj länovíšok – veľkijé hřbi a poviedaú jej, žebi to šitko do zránu porobila na zlatié nitke. Ona ňešťasná d'ľéuka ruke zalomila a horko plakala, že šo si ona s tin pošne?! Že ona ňigda ňeprádla! Nariekala do samej edonáctej hod'ini do pouznoci. Kod ednú hod'inu bilo, odrazu sā dvere otvorili a d'e sā vezne, tu sā vezne, edon malí xlapiec s fúrikon f šervenej šápoški na hlave. Spítau sā jej, že šo tak horko plaše. Ona mu poviedala, že má takí roskäs ot svojho pána, žebi tje hřbi konopí šetkjé poprádla na zlatié nitke. Poton jej vuón poviedaú, že jej vuón to urobí, ag uhádne jeho mäno, o rok, šez dvanáctu hod'inu v noci. Tag že jí nahá pánovi, a až ňehádne, zoberié si jí vuón. No tak poton sádou za kolovrat malí xlapiec a za pár minút poobracau šetko na zlatié nitke. Poton skát prišou – st'át odišou.

Aňiška spala do zránu doz dobre. Zrán prišou jej pán. Ag dvere otvoriu a pozreū na tod l'igot – dobre z nuox ňespádou! Šetko bolo na zlatié nitke poobracanou! Poton si jí pritišou k sebe a odviedou jí do kašťélä. A bolí šťasní.

Potoj mala edniho xlapcä. A xílilo sā gu kojci roku. Tag jej na rozuj zišlo, že šo slíbila malimu xlapcevi, že to mala aj zist'i. Zostávala veľmi smutná. Pán sā jej opítau, že prešo je taká smutná. Kceu jí rozveseliťi. Al'e sā ona ňedala ňjak. Uš pret tížnen veľmi

nariékala a xlapcä si stál'e pritískala k svojmu srci, aj mužä. Žebi sä neprizerau veľmi na tié veľké útrape, odišou het, jej muž z domu aj zo slúhon. Šou do hori. Xoďu krížen-krážen. Už g ostatnímu dňi prišou sán bes slúhu g ednimu veľkemu kopci. Tan sä veľmi kúri-lo. Din a ňigđe ſebol otvor! Na veľkú namáhaňé sä dostáu navrx kopca, skát sä dimilo. Pozreū ſez d'íeru, skát din ſou, tanu. Tag ako vid'eū tan f tej d'íere a poſúu speu maliho xlapca s fúrikon a ſervenú ſápošku maū a ſpiévaū ſi: „Urobiu ſon zlatú prátku pánovi – buđe hádať mojé mäno tej noci. Až uhádne mojé mäno, ſekcen jí – až ňehádne, berjén jí!“ Pán d'íu z nuójx ňespádoù, kot to poſúu. Pomi-sl'eū ſi, že to buđe tod iſti xlapec, ſo mu Aňiška povíedala o ňen. Daú l'epší pozor a vid'eū na ſtoľe prihotovenú veſeru.

A xlapec zasi zaspíévaū: „Urobiu ſon pre dvox l'idí veſeru. – Uložin ſi mojí ženu do hodvabnej poſteľi. Až uhádne mojé mäno, ſekcen jí, až ňehádne – berjén jí. Mojé mäno Martiňko Kl'iňkáš, ſervené buđtke máš!“ Ņebolo nadbe pána poſiélať het! Akjé l'en nohe maū, tag uťekau ſi gu slúhovi a ſádou na koňa. Dobre ho s pari ňevihnau, tag bežäu domou! Práve dobijéhou, kot sä Aňiška odoberala ot svojho xlapca a plakala veľmi, že sä ňemohla od mužä odobraťi. Zd'eľaka jej volau: „Niš sä ňeboj, žena mojá, už uhádneš mäno xlap-cevúo! Povec mu, že je Martiňko Kl'iňkáš ſervené buđtke máš!“ No ona aj uverila ſi muževi, aj ňi, al'e zato l'en taſla kuz veselša do tej izbi, d'e naostatok prádla zlatié ňitke. Mala tan aj jablšká ſervené a ſekala edonáctu hod'iu tvrdo. Tag ako odbila edonácta hod'ina, tak sä dvere otvorili a xlapec s fúrikon vbiľhou do tej izbi. Tak tri razi okolo ſtola objéhou a ſpiévaū ſi: „Urobiu ſon zlatú prátku pánovi – buđe hádať mojé mäno tej noci.“ A prišou k ňej a xiťu jí za ruku: „Takto präži, Aňiška, takto zlatié ňitke, takto a ſprobuj mojé mäno hádaťi. Ņebud'eš sä zaveljé na svojho mužä poziéraťi! Hádaj, l'en hádaj!“ Ona si veľmi tăško vidíxla a povíedala: „Sprobujen hádaťi. Tvojé mäno Martiňko Kl'iňkáš – ſervené buđtke máš!“ Ako to xlapec poſúu, otrepau ſápošku o zen a fúrik uxit'i a skát prišou, ſt'ad odišou, dobre sä ňedolámaū, a preklínaū. Poton ostála Aňiška ſama. Ņeverila ſi svojin ošen, že je nahana.

Zrán prišou pán. Naſou ſi ženu živú. Od radosti spraviu veľkú hoſtinu. Tak proſili ednje tri ženi Aňišku, žebi aj ix povolala na tú hoſtinu. A to bol'i tri ſtrige. Edná mala veľkú gambu a edná mala veľkí paľec a edná zasi veľkú nohu. A iba žebi zvolala: „Tetke, tetke

– poľe na host'iu šetkijé!“ Hned aj tan boľi. Tak si iγ_ona posäďila gu stolu a pán ix privítal ako ťetke z rođini. „Jáj, ťetuška, akú vi máte veľkú gambu!“ Ona mu poviedala: „Ot prädeňä, milí paňe, ot prädeňä! Až vaša žiējka buđe prăſti, buđe takú veľkú gambu maťi.“ Išou g druhej. Tá zas mala veľkí paľec. „Jáj, ťetuška, šože vi máte takí veľkí paľec?“ „Ot prädeňä, milí paňe, ot prädeňä! Až vaša žena buđe prăſti, buđe takí veľkí paľec maťi.“ Aj k treťej tješ tak: že preš má takú veľkú nohu? Tak poviedala že ot prädeňä. Pán sā zlakoū. Ņigda poton ňedau väčej svojej žeňe prăſti! Aňi zlatjé nitke! No alej jeň boľi aňi nadbe, ľebo jiy_mala dos. A Aňiška ťetkán tol'ko zlatiy_ňitok dala, šo si ľen mohli odňiěſti. Ľebo jí osloboďili ot prädeňä, aj ot Kliŋkášika.

*Poton spraviľi ešte svadbu bohatú,
zabilí kravu rohatú,
a tá krava mala zvonšok,
už_e tejto rospráuki konšok.
A tan bola papiérová zen,
a stăt son jā prišla sen.*

Rozprávala v lete 1931 57-ročná Mária Sakálošová-Tovari-chová. Zapísané rukou.

f) Zo starix šásou. Jáj, už úžitok s toho maľi, ľebo aj vlnu maľi, maľi kapce, aj hábi si sami šil'i, aj hábi, aj. Aj jā son si sáj šiū. Zo súkna. Sukäňík ho váläū na tej Kokauki (potok). Maū stupi. Tu bolo väc stupí. F Klenouci bolo adaj aj pät párou stúp. Šo uš toto postaū drvíli. To ho mázgaľi a vodu hráli. To ho zbilo dovedna. Lä ved už aj krämplovať krämplovali. Todi ňeboli ešte tak mašini ako teras ho uš pokrämpluje sükäňík. To sā tak trhalo edná po druhon. Ho obrátiū, takto zašou a prevrátiū a tag zas. – Zverini bolo pret tin, jáj bolo dos. Aj medvet sā našou, aj medvet xodíū. Aj tu pot Salašamí zabiū kravu. Hej, ešte sā jā pamätáj, kod jí zabiū. A muój starí oťec, kod na jár vihnaū járke (ovce). Pod Hraba, tag in Na Hrabe lámaū porost. A vŕk prišou, sxit'iū a tan na Ďijaški a kij ho znięsou domou, tag mu vitřhou brixo, ohnię, šrevá z brixia. Aj vol'ke boľi, aj toho bolo. Aleňi tag dáu-no. Fše sā najdu d'e-tu. Aha aj Spodňákovi nohu skaziū zopár rokoū, ale ešte žije. Bola pol'ovaška a ag ho duriľi, tak viskošila medveďică z d'jéri. Mala maluō, tag mu nohu zlomila. Už nepošút. Aleňi vŕke prišli. Ho oddáuna ňebolo šúti, ale uš prišli. Zjävil'i sā. Aj tan boľi šát. – No

to ľen fše tag bolo, ſebola pila, ale uš poton spravil'i pilu. Tag ako tú pilu spravil'i, tak je uš tan. A tijé hutí veľjé hori vikántriľ'i (zničili). Ve tu l'ide s toho žil'i, s furmaňki. No aj s poľä. Ale kto aj poľä maľ, ale furmaňu.

Zarábäli to si tak. Poton aj žabici (kremeň) smo zháňäli po zemäx. Kot prišli svátki ťebo šúó, tak nahotoviú a zaviézou do hutí na cklo, hned bol'i tri zlatke. Tu bola huta, tan d'e je škola, d'e tá nová škola. Na cklo, na tabuľe, tabuľe robil'i. Za mojej pamäti jí aj robil'i, aj skaziľ'i, zváläli. Hej, kot son_á boú pri vojsku. Kot son od vojska prišou, ftodi robil'i tu těhli na ňí. A muój oťec tu boú kršmáren, tag nabrau veljé dlžobi ešte tod majiťel'. A poton ſou het. A mňa ako vojáka poslať oťec: „Xoj, Jäno, za ňin, ťebo vraj je dlžen, nak sá id'e porátať!“ Tak son ho s Xorepi naspäť vráťu a miseu sá íť porátať. Tod majster, šo robiu tijé těhli. – Al'e skorej bola tá papieren, aj tá bola tu. Na spotku bola, d'e su tijé kvarťéle. Ni tuto. Sťáto voda těkla ta, spuz boú a tak těkla ta potokon. Poton papieren skasírovali. – **V lete 1956 vyprával 89-ročný Ján Zdút. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

c) južnej

10) kocižské nárečie

20. Kociha (aj v nárečí na okolí len tak)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 29. 12. 1932.

Uón_e sed'ejdešejtše zrōšní. – Viľéjhou jej matriku (výťah z matríky). – L'a, jéj to ňevién. – A ſi ſt'e ve ſt'éjt? – Mezi Bistricejú a Breznon ňinto takjé. – Ostatný rok. – Boú d'esar mesací f kurze. – Teras xuód'i do ſt'vrtej triéde, klase. – Prepadoú z laťne. – Ďúla Keľeve. – Tretí rog_e f Košicex. – O koľko je Barna mlačší ot t'ebéj? – Paľo je prví žák v gimnáziji. – Dvá smo bol'i tan. – Po Hnúšt'e smo ſli vedno. – Uón maľ poton na ſkol'e ſkúške ſkládaťi. – Haluške z brinžiéu. – Medved'e tu ňinto. – Aj f t'ižmáx mi je zima. – Jemu je ni ohnúdano. – Kobe to voze ſle, koňe, tag be to zd'ubale. – Žebe mu opce trímale. – Daú pána rextorevi. – Kot prišli domou s kršťéňaťa. – Kobe aj maľ. – Spodnej d'eštiška. – Sa hňevá na Nho. – Pougár bubnuje. – Aždaj

buďe taŋ. – Žene robele a xlapi koseľi. – Maŋ péjťix xlapcí. – Našej d'ed'ina má trex horári a dvox kňazí.

b) Z vyprávania 70-ročného Ondreja Keľeve. Zapísané rukou

30. 7. 1936. Každý rok len ročnako sejemo. – Teras smo nějmaľi len pedesäjt metroú (centov) pšeňici. – Jarec nán bobáke (chrobáky) zožrale. – Kromplí tu mién sad'ej u nás, tu sa tak ňerod'ej. – Kukurice vějč sad'ej. – Aj títo robotníci cít'ej. – Také jesto sprostie d'jéušenje. – Voū hiba xrší, jazik viplazuje. – Maga šla na skáuňickí vrx na použaze. Maga náki zedla obet. Odvezl'i ji do Sobote a zatvorel'i. – Ňebola z dobrima duduxí.

O boji z Rusmi. Jéj son boū na ruskon front'e f prvej vojne. Rusi nás prenasľedoval'i, tan na Kárpátox, d'e Homona (Humenné). Rusou bolo veľ'ié a maďarskí oficiéri (z nem. *Ofizier „dôstojník“*) daľi hurá! Šturm (z nem. *Sturm „útok“*) na Rusou. Tag nás prevládl'i. Plaš, krik, šmrek boū ako kot prasce maljé lapajú. Čapate (z maď. *csapat „pluk“*) naspet ut'ekale, kotor bez ruke, kotor bez nohe. S namí boū aj Boto náš oficiér. Plakau aj vuón a nadávaū oficiéron, že iba šturm dajú. Poton o tížden som jéj šou do špitála (z nem. *Spital „nemocnica“*) do Ujheľu. Aňi ňeviēn, d'e sa tan zveu majorou adjutant (pobočník) a pošau náz na víslux braťi, že šo to Boto rosprávau vojákon.

c) O Valibukovi, Lomidrevovi a Miésizel'ezovi. Mad' mala edniho xlapca a nadájala ho za dvanáč rokou. Kod ho za dvanáč rokou videojšela, tak jej poviedaū: „Éj, maťi! Ešte ma misiš za šez rokou nadájaľ!“ Kod už osemnáč rokou maŋ: „Mama, takto ňevižijemo. Pujojden do sveta.“ Ako šou, tak sa zišou s kamaráton Valívrxon, aj z Miésizel'ezon. Tak sa šeci tréj daľi do kamaráctva. Tag ako šli, pod brehon stál'i furmaňi, zeľezo viézl'i na dvanáct'ix vozox a koňe ňevládal'i. Tag ix proseľi, žebe jin pomohl'i tje voze vitrhnút'i z blata. Tag vuón Lomidrevovi iba za malin paucen ix povit'ahovaū. Poton sa tí furmaňi spítaľi, že šo si vuón za to žáda. Vuón poviedaū že si vuón za to niš nežáda, len šuó si vuón odnesié. Tag in zobrau šetko zeľezo na xrbiét a odňiésou het. A tí ho pošali hrešiťi a hibaj za ſin! Al'e Valívrhx hned edon veľkí vrx do ceste zaval'eu, tag ňemohl'i za ſin d'al'ej. A tomu Miésizel'ezovi poviedaū: „Mi urobíš valašku, aj cepem pujojdemo na mlažbu.“ Tak spraveu troje cepí, aj ednú valašku, zo zeľeza. Poton tašli g ednimu pánovi. Maŋ veľa stohou pšeňice. Tak sa

mu šľi hlásit'i, ši be ňedaū mlátiťi. „A šo píta'e, kol'ko?“ A oňi mu, že šo si odňesú. „Áj, to ván vďašne dán!“ Tak sa xiťeli rano do mladbe. O ednej už bole stohe vimláťenjé. To sa l'en tak kúrelo! Šli pre pána, že pšeňic už hotová, že d'e mu jí majú odňiēst'i. Tag mu jí do sipárni odňiēsl'i, d'e si kázau. A potoj mu poviēdal'i, šo in slíbeu. Tag oňi mu pobral'i šetke súpárne, ta mu šetko pobral'i a odňiēsl'i het. On al'e z bireší, kočiší za ňima. Al'e oňi hned buke, dube zatarasel'i do ceste. Potoj si tú pšeňic poděl'eľi a rod'išen poslaľi domou. **Dňa 20. sept. 1932 rozprával 62-ročný Ján Laurinc-Laukoš.**

d) Z rozhovoru s inými starými dňa 30. 7. 1936. Zapísané rukou. Al'e to ktovię, d'e je rostrháno. Pošau hústi. – Už edno osej kíl smo aj poséjli. Bolo l'en ešte bolo ako f skupnejšen roku. – Tod veďeli toľko viNši (z nem. *Wünsch* „prianie“) šo l'en! – A tu sa jus trafelo kúpiťi vovedne poľ'a edná druhiho. – V dvacéton tret'en. Šou son_ej do miňisterstva aj za Jaňka, aj za Ondrika. – Lebo sa xválej, že Poléjici budu. **(63-ročný Ondrej Selčan).** – Vole sa nažrale, pele na obet. – To je rošejk. – Aj za beháňa brau. Vujón tríme (chová) náki bikala. Smo kupšeľi z vujoji. Veľjé razi son_ej bou f Pešťi! Aj s timá stroNšokí (vianočnými)! – To naskupovali na Polomi tje ložiške (lyžice), na Hašave tje stupke tošel'i z jauší, gormane na píle (veľké sane). – Na buku, šo je zot'éiti. – Varéj f kad'jéški, kot sa zvára. – Na pit'jé ni dobrá, al'e na variéňa doz dobrá. – Pred Veľkou nocíeū smo edoraz bol'i tašli. – PotoN son sa xiťeu kresaťi tje ojá. Tak son najdrięu kresau za peňaze, al'e potoN son si kúpeu vo huóre sán a son kresau na vagon. To plat'elo dobre, lebo ſebobe motore tote. – Šezd'eséit grajcári bole aj tri cujol'ovię. Aj kočišen bole nadbe takjé d'eske. Tájd'en_ej kuz odbrhl'iťi (odkosit') s tej tráve. To je utlapkáno, slíepke utlášéi pot tou jablňieu. Toto l'en taká zodrána kosa **(70-ročný O. Kel'o).**

e) Dňa 3. 11. 1968 rozprávala do mikrofónu 46-ročná Pavla Stanová. Prepísané z magnetofónovej nahrávky. Išla som raz do huóre z malin xlapcen z Milanoj na hríbe. No a prišli smo do huóre, al'e smo ſenašli niš. Postupne id'emo hore do brehu. A uš smo maľi doz hodňe. Sa nán pošťast'elo na takúd dobrú mesto prít'i, že okolo edniho hodniho duba bolo mnoho hríbou. Tak smo nazbiéraľi do pole kújšik a obráťeli smo sa druhin bokon ces Pecaňku. A odrazu pred nami veľikánski hadisko sa skrúťelo. Tuž al'e smo sa aňi otstúpiťi veľmi ſemohli. Iba soN skríkla. A tag bolo zo svahu louka a ſet-

ke hríbe s kľúčika sa mi visipale. A krikon a šmrekoN smo išli s tej húore. A zas louňiši, louňiši a tan veľikánski psisko boū. A to bolí zo Zalužán na hríbe istí, nevién mu meno reku ako sa volau, no aľe to psisko to bolo ukrutánsko! Tag edon strax boū na mňe, druhí zazlén ot toho psa. Šo sa aj bojín toho psa veľmi, aňi maške, aňi pse vuóbec nenávidíin. Tuš tak takúto sa nán nešťastíé povod'elo! Tak smo me domouň nedoňesli aňi edniho hríba! A straxu veľié smo maľi. Tan smo šetke nahalí prevrát'enié s toho brehu.

No tak išle smo raz hrabatí asi osen žien. Náz vibrau skupinár do Dolíne seno. A malí xlapci Švantnereve išli s nami, Paľo aj Dušan. A jéj son mala takú šťastíé. To bolo tak dáko f polovici júna. Hade uš ftode vixázale vo s tix diéri. Išla son na edon bok, hraben, vihrabala son edniho veľikánskoho hada. Skríkla son a tí xlapci tijé pal'ice pobralí a pošalí biťi tijé hade. Id'en na druhú mesto, aľe son_éj tak šurd'ela (zmizla) stade, že mi ešte aňi xír ňestáu. Id'en na druhú mesto hrabatí a žene sa mi smejú. „Vet te aj tan vihrabeš tol'kiho hada!“ A tu naozaj! TaN son zas l'en hada vihrabala. Otstúpela son sa na druhú mesto, treťiho son vihrabala. Išla son za priéhradu – štvrtiho! No tak sa mi žene iba smejí, že iba samié hade zhrabúvan. No aľe soN zato ňemohla. Zas son išla d'al'ej – péjtiho son vihrabala. A dopokoňa ešte aj šjéstiho. Tak son jéj už aňi ňeved'ela, šo mán robiťi. No a f tonto prišou aj obet. A tu ma uš poton visméjivale tieto žeNske, že iba hade vihrabujen. „Tag jéj poobed'e ňepuójden uš s vami hrabatí.“ No aľe kot roskaZ boū hrabatí, tak smo zas l'en išle hrabatí. Aľe smo išle na takú úvrat' poton, tan už ňebolo aňi edniho hada. No toto tješ: šez hadou son vihrabala edon d'en.

11) hrachovské nárečie

21. Hrachovo (aj v nárečí len tak)

a) Z rozhovoru so staršími v septembri 1932. Zapísané rukou. Ešte t'a ňik tak ňevipléjskau, ako t'e jéj vipláskan. – La ver_e pravda. – Takin_e ňískiN zroston. – Biléta (z franc. *bulletin* „listina, pozvánka“), šo prišla zo Seuca. – Sadnít'e si za stou! – Daedno je aj starí aj inakší je ako mladí. – Že d'eš, ako sa volá. – Aj me ňemámo veľmi toho krmu. – La vet sa pametán dobre. – Macko, aj te viéš, odúr

tjé husi do zahrade! (60-ročná Júlia Boháčová). – Jéj sin ňeboū iba edoras pod asentírkou (odvod). Uš tomu aňi xír ňinto. – To spáňa prišlo naNho. – VeNšiéri si zvelí kapse na xrbjét. – Ďiľušence doňesle vajca a múku a napekle koláši. – O šon_e šlovek presvešení. – **(Pavel Strečko 82-ročný).** – Robele smo dos za malijé plate dakode, ňeska už ni. – SoN šez Hnúšte prešla. – L'a d'liľušence s celej d'ed'ine sa hrále na „visín.“ To edon tajšou gu dveron a poviēdaū „visín“! Kto ťa otkvaší? – Kto ma najraši. Šo je aj prázna, l'en nag_e píxa. – Aj nažmu malimu Paľovi. – Na višnon konci. – Tu je ľepšá zen. – Xorí je na plúca. **(76-ročná Júlia Čechová).**

b) Z iného rozhovoru s Ul'kou Krokosove 70-ročnou. Zapísané rukou v lete 1935. Mán uš sed'end'eséitsed'én rokoū. – Do huþore tašoū. – Ved'ej iba kobe dvere hor bole, tak be son misela položiťi. – Tašoū dad'e pozriēti, daš zvējti. – Dvacat breméjšok. – Zveske robéj s prút'a. – Ņepol'jéu ho ňikto, tag ho ona pol'éila. – Ņinjo vraj kvete v oblokox. – Iba že sa ríca ve'mi. – Doňesien popeu, s ceste prax. – A s tou šerveñicjéu a tag ho napúštan. – Aňi šo be bola vicimenvována. – Juliški Pisonove páren. – L'ebó son bola plaňe na tot kašel'. Mňe je to unováno. – Kod nadbe aj do d'ed'ine, do skl'epu (obchodu). – A l'en misi staros maťi na sebéj, kot tje motore behajú. – Aj mňej f ton kašli tak bolí to srce. – Žebex ho zavolala. – A uš son_ej dos šakovuo prežela. – KiN son pela, tag ma tak ňedureu (nehnal) a náhl'e son prestala, tag ma zas. – Za pouðevéjta roka son slúžela na Skáuniku. – Aj mojéj maťi tan bíval'i, to bolo mojej ma'erino. – To bolo iba darováno na našú šéjsku. – S Paúkon, šo má Marku Herkove. – Son dosáu ml'jeko kupovala, každí zráN si noseľi. – S timá otrubámi son zaparela, ňi z drožd'ejimi. – Tot d'jéš ňekce padat'i. – F péjtok ho upékla. – Až be tí, šo dáuno pomrel'i, hor stál'i, šo be tí poviēda'i, kobe to viďel'i, tje veropláne! – Sa jéj ňeunujen. – Tuto ako sa skríca tanu. – Aj kost (nem. *Kost „strava“*) jej daľi za práña. – Vravil'i, že ho rok jiédu. – Mala son ednié dobré okuľáre, tak son si ix položela za réjdna (za košeľu na prsiach) a ona ix hl'ejdala. – Aj najstaršej sestra, šo je v Amerike, bola xorá, dostala srce klopáňa. – To bolo darobnú. – Ako že be sa sán boú myóhou. Tak sa tan kartúval'i. – Tak smo sa aj sméjli. – Ņejma aňi oca, aňi ma'era. – Bojaū sa.

c) Z iného rozhovoru so staršími informátormi z leta 1937. Uš ceukí viňiš'elo toto panstvo. Uón z huþore ňejima ani edon holt. – Kod

mau it'i na sobáš, tak si ju (bradu) ohoľeū. – Tí sa osobašujú. – Na Ťisouci bou, popredau si šetko. Bola mekiN srcon. Aňi be raši ňeboú xiرووا (nepočul) o ſón. – A razon t'i zapuxla. – Par_e dobre položiťi z octon. – Prala ſon a padaū d'jéš. Bola ſon ako Mikuláš obl'éjta s tin cmiéron. – Prídeň ta krívajúci, a tu mi povié. – L'en si sadní ſen lou. – Namoſela par. Bolo be mi koľeno zbehlo. – Dve brázde smo poskládal'i. – Rjétko je séjta (obilie, ſiatie).

d) Šo ſon ot starix pošúla dakode. Muójho apóu (z mad'. *apa* „otec“) ſvagor xod'eľi do Tokaja na víno. Tag z drevenin réjdon xod'i-l'i. To bola Tóutka s Pokraži. A oňi prišli domou, tag bol'i takí obeleňi, vešer l'en. Tode smo aj do edonáctej pradával'i. No tag oňi prišli – bolo edonác hod'in, domou, takí prelaknúti. „Jaj vraj ako ma zima prexod'i!“ A ako žena ſa ix opítal'i, muójho ocová ſestra: „Šože t'i je vraj?“ „No vraj vikrúcale ma ňevete.“ Tan bole krízne ceste. To bola prauda. A oňi ſa prizerajú, iba kod vijdú dve ňevete pruót'a ſníx, pruót'a ocouho ſvagra. „No vraj a ſo t'i je?“ „Jéj ſon vraj viďeū dve ňevete. Iba kod ma vraj poxit'il'i do tanca.“ „A d'e t'a vraj xiťele?“ „Tan vraj nad Vílovon.“ A že jin oňi poviedal'i, žebe ſle raši na vuós, že jix prevezú. Poton in vraj povedéj a ostáli tag za vozon. Pošalo ſa takúo, ak sud valit'i a za ſníma zostále tjé ňevete, za vozon. A viétor pust'ele za ſníma, že jix temer vivrátel'o, vos. Tak prišli xudák takí naplašení.

Tak to ſe timá mátohí! Al'e to vién aj jéj, ſe tima mátohí poviedaťi, l'ebu to ſkutešná prauda! Iſle smo z hrabáňa Z baxterňi (ſtrážny železničný dom na trati) domou. A už mohlo bit'i aj to okolo edonáctej. A ako id'emo domou a tag ni d'eļako naſej d'ed'ine už bolo. Tan jesto také spareňiská. A ſe toho spareňiska iſle tri ſviéške tag, ag be na ton nuóži bole! A maťere xiťele náz za ruke, l'ebu be nás ta bolo odviédlo. „Deti, ſen poťe!“ L'ebu to smo vid'eľi ſeci. Bol'i smo aspon dvanáct'i. A to ſvetlo bežalo tag ag najtukše mohlo ta a zdoxlo (zhaslo) pot tin brehon. No tak to bole tjé mátohe! To bolo pri Jazeráx, Za Hájon na Pokraži ſa to volá. – Al'e ja ſon zase raz ſla, mohla ſon maťi edno ſtrnáč rokou. ſon taká bola. Tak smo ſl'i – Jaušouka ſa to volá – okolo ſtvŕtej hod'ine. Tak smo vid'eļe edniho na ſtouci tan – Rovjéncu ſa volajú a tan bou dakode cmiter. Ako id'emo vo už domou, aj vuón ſou ta. Aňi smo ho više ſevid'eľi. – Raz zase to bolo akurát ſez dvanáctu na obet. Hraxovec – doľinka, járok a pol'e ſa to volá tuto. A tan jesto

taká hust'ina. Tak son ja šla aj z mojou sestrou – už aj tá v hrobe, ňeborka. A s tej hust'ine višou edon hrubí pán. Pinč (druh zvláštneho tvrdého klobúka prv) kalap maľ. A me smo sa tieto tak pozerala nan. Vušón šou pruót'a nás a šou a šou. A ednú bakuľu (palicu) maľ – ešte aj teraz vien ak, ako be son teraz nan pozerala, ako sa opálau lou cesťou. Aš prišou ta, d'e je tá tjeňava a me smo bole ako d'e je tá rošta (vejačka). A me smo nan hľadeli. Ako me tag hľadímo, ako ja ván do oší, tu na obed zazvoňeli a vušón skapaľ, tod dux. – Xod'jévali smo na Jánošouškijé lúke a tan smo aj nocívali. Maľi smo koľibu spravenú a posadal'i smo do tej koľibe už vešer, tag okolo d'eséitej. A prídu k tin koľibán, d'e smo tak sedeli do šoru (z mad'. *sor* „rad“), každí na svojon mesťe, dve d'et'i zo strapatimá hlavámi, maľiškijé, edno tri al'ebu št'eri rošnjé. A xiťej sa za tú koľibu a „didá, didá!“ A xlapi poskákal'i: „Hej, vraj, didá, didá! Ve ťa me xiťimo, poškaj! Kto si?“ Višli vo – žádnih duxa ňebolo vidjet'i. Zostáu smiéj: d'e sa vraj tje panjharte (prespančatá) pod'ele? Tak to boľ zaz dux. **Dňa 19. 8. 1938 rozprávala 67-ročná Uľka Foltínová. Zapísané rukou.**

e) Zo života 88-ročného Mikuláša Čecha. Prepísané z magnetofónovej nahrávky z 8. 5. 1964. Ja son maľ sestre. Aj dve. Aj tje son poviplácaľ zo šetkiho het. No. Edná je f Šerenšax vidána, d'jéuka, edná je tu na Hraxove. To be dobre bolo, šo xod'ej na ohný, do kína. Tu kto bívaj? Prauďaže tu, tu bívaj. Na Príbojji. Pristáu tu pri mojej maťeri, oťec. Al'e teraz mi najlepši na staros. To be ňikomu ani šo be najpláNší. Soj sa narobeľ a o šitko som prišou, tag_e šitko darobný. Pekñe uctín maľ son koňe, statok, krave, a teraz ňemán ňiš, o šitko son prišou. Al'e to bolo už v druhej vojne. Prauďaže, uš son tode boľ doma. Zostrel'il'i tan dakéjt, tan boľ stad'e vrx. To je nový, vrx tode zond'jel'i. Jaj! Al'e šítan novine. Pánu Bohu sa modlín, žebe ma ta zobrať, žebe soň sa tu ňetrápeľ. Naš je takí šlovek? Vet son aj jéj dos xorí. Aj xlapi soj boľ a teraz ňemán ňiš. No tuš tak, no! Ešte aj starí kot son boľ, ešte aj osend'eséjtrošní kot son boľ, tak son boľ ešte xlapi. Koňe vozéj tu do fabrík d'ekéjt. Strmši šou ako na volox, strmši na koňox to šlo. Zobral'i mi koňe het. Ej, vraj peknjé! Prauďaže peknjé! Jajajáj! O šitko son prišou! – Poprixázaľi s Kokave, z Málijnca, z ohniho, s Kl'enoľca aj Pánbox vié, skad'e s tix vrxoľ.

f) O rod'iene. Muój apo vraveľ, **ja**, aj ja son tak vravela a mama vravela **jéj**, tak son aj tak. Tuš kode boľ apo zomreľ? Z Hnúšti

poxážau. A mama stará od Franciscix, Franciscoúka bola. A apo boú prist'ahoval'ec, al'e ešťe dáuno, ešťe starí oťec. Mužoj oťec uš tu boú narodení, áno. Al'e ešťe starí oťec sa prist'ahovaú, no a mama tak sa tan zobraľi v Hnúšťi. To bol'i Franciscouská d'jéuka. Ņeviēn uš, tomu Jančovi, šo boú pot šibeňicou, tak ši ocovi sestríca ši ak, to takto dáko bol'i – uš son to zabudla. Mužoj oťec boú kováš. Aj oťec mu boú kováš. No tak tí ňemaľi tote l'en don, l'en don maľi tan. Mužoj oťec boú veľmi usiloūní mladí šlovek, tak si poton nazhonobeú, aj majetok si kúpeu, aj uš poton šetko. Poton aj zahrade árendovaú (prenajímal). No a tak šak árenda tode bola drahá. Al'e kot prišli tanto, skad'e, z Jagra Jágeršajke hužókiňe (vplyv českého *hokyně „kofa“*), tag ednú ňed'eľu predau za toľkujo ako za celí rok platię za tú zahradu árendu. Tak predau aj za tricad zlatix vod'ajke (hruške). No tak celí, celí rok sa naveki viplatielo. No a poton tan maľ zato aj trávu krave, šakovujo, lebo ovocina bola šak. Bole to veľkijé záhrade. Uš teraz rosparcelovanujo.

Iba me dvaja smo bol'i z mojin braton. No vuón sa viušeū, jéj son sa ni. No napriék toho, že naveki pán učitel poviedaú, že mňej „tú st'e maľi dat' ušit'i“. Lebo aj mužoj brat, kod uš takito mladí teológ ušeū sa, no uš tje kázňe, tag vuón sa prexod'eu a jéj son mu diktovala. Al'ebo uš kot sa pomíľeu „nože merkuj (z nem. *merken* „dávať pozor“), d'e son sa pomíľeu!“ Tak, no. Ja son mala takú dobrú povahu. No tag al'e uón sa viušeū za farára. No dos to bolo zato tvrdo, lebo viéťe ňebou aňi mužoj oťec dáki gavaľjér. Boú šel'adní xlapík l'en, naveki tin mlatkon rezat' miseū. Kovášski majster šak ňebou tode takí veľkí pán, no. Poton vuón sa viušeū, brat mužoj a jéj soN sa vidala. **Dňa 8. 5. 1964 hovorila do magnetofónu 80-ročná ťaňiška Strečkove.**

12) skálnické alebo skálnicko-čerenčianske nárečie

22. Vyšný Skálnik (na okolí len Višnej Skáunik)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. Rásoha, xl'ista, hrid'i (prsia), krava riší, rícaťi, kriťiťi, kríthava, na Ďíra, kl'iška, kl'iňš, znojiťi sa, káň najveší, pet, d'esat, jéj, te, vuón, me, ve, oňi, one, ňejman, el'en, robeú, robela, robeľi, robele (žene), dome, rebe, hlave, kvete, nohe, ruke, vrxe; piéra, s piéraťa, s kršťiňaťa,

doz úhľaťa buďe, ukéjzaťi, ukéjš mi, ſeplťeňiťe sa mi, Pužono, zanaháno, vidána, zapuxnúta, náš, naší, našíé, járok, jármo, žádaťi, žádon, št'áu, koſťáu, ul'ic, paľic, pšeňic. – Bolo jie (jej) suxo veľmi. – Iba be sa tanuka do zemi skrela. – Ľevjé pišťoke (kvete). – Po sedlējkox tag mávajú. – Ot Cigánu. – Povijédal'i, že jie maťi ta umrela.

b) Z rozhovoru so 76-ročnou Sabínou Durmisovou v sept.

1932. Umívala ſon rýde. Bou viétr veľkí. – Jéj svojí maťeriNskú reš ňezmeňin ňigda. – La, mojéj duša, ſo ſezo mňéj prešlo! – A edon tan bou zajéjti dvacattri mesace. – Tot Kiseľeve písať. Nán bou píſau na tri roke aj na tri meséjce. Šekala ſon tri roke na hlas (správu). Tak me smo l'eťele k ňemu talou. Aj hléjdaťi ho uš zo žandári, a niš, niš! – Tak ſéjt clamú. Kod mi prišou voják zo zajéjťa. – U nás ňekcú l'idjé aňi knaza. – To ſi pod'eľele d'eťi. – Už mužen tájťi do tiγluk. – Aj za Skáunickima húni. – Išla nuka t'éjt. – Doňeſle hiba to xábzda. – Kot smo bole z hruškami. – Sád'ej aj dohán na Ňižnen Skáuniku a ňeslobodno ſa mu aňi došknút'i. – Tak to trpoū na to id'e totot svet. Mňe ſa to edoraz ničako ňepáši. – S toho ſpáňa je niš. – Pot ſtuou kľašaťi. – Tag e f kórháze, ňebožéjtko! – Operoval'i jí na ſkáuke žlševjé. – Blíváňa ho poxielo. – S kamašľeu (topánkou) do mošidla stupeū. – Mojéj mamouka (stará matka) tag bolaťi. – Preš ve to voláťe pešťiéNskou?

c) Z rozhovoru so 60-ročným Jánom Feješom, priateľovým otcom. Zapísané rukou 30. 7. 1936. Aj ſa korenou vivráťelo. – V Jánošeucex ažda tri dome zhorele. – Nán hňet zaſláme (z nem. *Schleim*, „bahno“) lúke. – Slíbela ſa kofa. – Ňiéma ho ſin xovaťi. – Ve be vuón pojíedou! – Tot ſu dobrou obišajeū. – Kot smo dosiu ňerobel'i – Aj me smo tag zostál'i po rodišex. – Ňemohla ſa in krava oťiel'iťi. – Mužen ſa xiťjet'i na to ſtepiéňa (očkovanie). – A ſo buďe ſe ňié? – Ţeuce ſa odlušéj. – To je tan pužonura (smutno). – Na Ňižnen konci. – Lídjé xod'ej gu fiškálen (advokátom). – Aj koſel'i be tadau zo ſebéj. – Tan ſu ſici od matúre odmaľováni (vyfotografovaní). – Bol'i už aj operováni. Dašo v hlave miſej maťi. – Xoďeū aj vuón do tie ſobockie ſkole. – F tricéjton d'evéjton roku. – Žebe ſomrale al'ebu ſa namítale, to ni žebe bole také samopášne d'eťi. – Tin ňebolo ňigda nadbe roskaſovaťi. – Kod bou doma na tje svéitke, taſla ſon ſe ňin g Eſjéñimu, kaſel' ho duseū. Povijédaū, že má f koncex plícek katar. – Ako malin d'eťen koľená z lokt'ejma mu dávaťi dovedna. – Hriéšni rodiš je takí, žebe

si tadau aj duši zo sebēj. – Apóševá (svokrova) dlžoba ostála. – Do Antaľieu, do Val'kou. – Zomrele jin bole tri d'ieušence. – Aňi ovocinu son_éj v úst'ex žadnu ňíemala. – Iba rok viňišla zo škole. – Tod_e, hej, najmlačší sa ožíeňeu najdriéu. – Boľi be ma huóst'i pohuóst'eľi. – Totot sluhúvau u gazdou.

d) Z rozhovoru s iným 78-ročným starcom 30. 8. 1941. Zo samo sebēj tašou. – Sed'end'eséjtoSEN mi buďe. Odnoseu son in trávu šitkú tin kraván. – Išou do Hnúšta. – Dašo ni! Aleňi tag veľmi, žebe bou miseu lеžaťi. – Šo tag behať po ton dvore? – Aj ujących tu poton ešte d'esan dñí ostáu. – Ujón bou ešte skúšku skládaťi a poton prišou domou a ni zavel'jé ho zavolaťi a za tri tížne mať cvišbu dústojnícku. Poviédaťi hňet pri ljetadlák. Pri Pol'ejkovi bola tá pohrúška (hrôza, udalosť, obsadenie Poľska Nemcami r. 1939). Mať pod rukou dvesto ped'eséjix xlapou. – Podvíšel'i jin mesašňe. Zošite – šitko je drahuó, me jin stéjton posiéamo. – To ta zjijé šlovek. – Zuzaňka mojéj, poviédaťi poton. – Že mu slíbeťi, aleňi tag veľjé robote má. – Do trex miest ho volaťi. Sa nemužže rostrhaťi na dvoje. Len sen tašou, d'e son mu jéj kázau. – Son_í kúpeu tú zamišku. – Šo st'e plateli po školáx za mňéj. – Ta mu jí (zem) daj'e. Son daťi d'eťen d'evetnáč holdou. Šterex xlapci majú a už náz oňi opatréj do smrti. – Ši sa ta zednámo. – Aj dvacad hal'jéri, aj slúkovic, aj šetko, že st'e si do poréjtku doňesli. – Bou agzámen (z lat. *examentum* „skúška“). – Je operováni. Aj l'id'jé su poréjdi. – Najvýjic šuxavámi (zásterka) volajú. – A d'e su svatvi (pribuzná), ši su f konopéj?

e) O svojen život'e rospráva 67-ročná Zuzana Hanková. Nahrané 30. okt. 1964. Mojí rodišje, mužoj ot'ec, xodíval'i do sveta s takima hrjkí hl'iňanima. F Sušax ix kupoval'i a tag ix xod'eľi predávaťi a tak sa horko-ťaško živeťi. A šo si st'ejť, z Maďarska, zrno doprával'i. A že edoras si nabral'i, tak poprizezoval'i si tje hrjke, šez pl'ecá a prišli do edniho dvoru a tan sed'eu edon tušni gazda pri sxodox pri viňe. A mať tan stou pri sebe a na ňen pohár. A tu mu povijé tot starí: „Id'ál, te tót! – napi sa, te Slovák! Lebo vraj až řebuďeš pit'i vraj, tak ti tje hrjke s touto paľiciéu šitke vraj rostrepen.“ A tan ležale dva veľkié pse. A už oňi xudák řeved'eľi ot straxu šo robiťi. Takto son sa bojaťi vraj uťekaťi, aš tje pse vraj skošej do mňéj a zas vraj až nevpijen, tot starí mi tje hrjke šitke pobije. A tag vraj son uš poton len šou a peu, kiN son vládať a potoN son pohár o stou šmareu a gu koňen!

A koňe tavo ut'ekaľi. A tod vraj sa iba za brixo xiťeu tot starí a tag vraj sa smieťu na mojen ocevi xudákoví, ako ut'ekaľi het. A poton vraj aj krišau za ňima: „No, ſeboj sa uš, ſeboj ſa, te tót, ſeboj, oſtan vraj tu, vet t'i jéj to zato ſepobijen, šo aj ſevipiješ to víno! A to ſi takjé voze ſpraveľi: takton takjé drúke horka dookola opkládl'i a tag do toho tié hrnče nakládl'i. Poton navrx prišl'i rohože, tag dák to volaľi a tak ſi tin xod'eľi. A tak ſa ſi tin živeľi. Lébo muój oťec ſpomínával'i, že uš tu iba tréj l'id'jé gazdovjé boľi na Višnen Skáuniku takí hodní, šo maľi aj na Krašún xl'eba. A to potom tak na pujožiške braľi a poton o majetke po-prixážali a tí veši gazdovjé to ſitko pokúpel'i a to tag viNšlo ſitko na ſkazu, na buben. A poton muój oťec naveki no tag rad'i tié ſpomięjkę tak ſpomínaľi, že oňi pri ton, šo jéj vién, boľi takto naveki veselí, veſeloū povahou. Oňi ſa dobre naveki takton cíteľi, šo boľi aj xudobní. Al'e o majetok ſitok, kod ix doňiesl'i. Boľi xorí muój oťec l'en za tri dňi, tri dňi ležal'i. Tod l'axko umreľi. Aj mama iba tag zaspal'i. Tak pri tixost'i. Iba zaspal'i. Ņigdaj žebe tí boľi aspon vivetral'i! Al'e aj kot ſon uš kcela, kiN ſon in pozametala, l'en zen bola. A potoN ſi oňi takjé ſpomięjkę, že ako oňi f tix mestáx ſakovuó zažeľi. Že šes Ŧisu, Ŧisu tag že bole iba takjé plťe, tagže tié voze nakládl'i na tié plťe a tag ix prevezl'i ta na druhí bok. Ta, na Mezięu, na Mezięu ſa to volalo (z mad'. *mező* „pole, zem“). Oňi mama že xodívaľi za svojin ocen. Lébo že na Krašún že už ſjémaľi aňi ſeno, aňi xl'ebíka, že už ſe-vedeľi ako žiťi. Biédňe l'en vrvavín. Tan ſa xod'elo. No a poton už oňi ſa zobraľi takí xudobní, už boľi zadlžení oťec aj z mojięu mamou a tak do árende majetke ſi braľi a tak ſa takton, poton živeľi.

23. Nižný Skálnik (Ľudove len Skáunik alebo Nižný Skáunik)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou v lete 1931. Do Áreňdášieu, do Feješieu, ſaňiška (teta) Múšikove, Strakul'ejk starí. – Mať keušíke (z mad'. *költség* „troyv“). – S prſ'anom. – Kod ušíéňa ſjéma. – Zo Šerenšánci. – Po kúpeľex boľi. – Díeš padá. – Kod be ſt'e jí boľi viďeľi. – Najmijéj ſasú. – Ožiénej ſa brat'jé. – Pot ſt'erma venčí. – To je najmlačšei. – Naš be ſi ſla. – Osend'eséit hal'jéri strovín. – Išl'i vo. – Gargalovaťi hrdlo. – Šera veſer. – Ďet'i mojie. – Ledvác ſon prišla. – Mať pohubięne ſerve. – Podosiu dáko l'en bolo.

b) Z rozhovoru so 73-ročnou Máriou Uhrincovou-Šarkánove v lete 1932. Zapísané rukou. Al' e preci sa řenajjé dobre. – Smo me s ňima známi. – Tá xudoba sa spríjé vera. – Aj pšeňic ſevezmú iba ciľindrovánu (vyčistenú). Ako, gd'e, jéj si aňi nevién prectaviť. – Mňej hlava bol'i od muk. Mladí dřiéu umrú ako starí. – Me smo bole ostále šteri sirote. – Goudorka mi porad'ela tot dáki gás (obváz) a olovenú vodu, tag mi to viťéjhlo a sa zastrábelo (zahojilo). – Šo tu ostála dříel'a. – Skáuňike dva sa řed'el'ej slovon. – Koľko šasu pred žatvējimi. – Tak ſi veďel'i, ſo bole pret tin mline, tak kemen, tag na tod viňšla a vo dvox mest'ejx si zlomela nohu. – Teraz už do Ostrién xod'ej. – La ved_e to staršíe ako jéj. – Taňes Ul'eňki, xoj, no! – Veľmi poréjdni ſel'éjdňik. – Kto sa naš dá na ušijéňa, tú vec misí koňšiťi barsikto je. Al'e prosin ix má. – Pre véjč l'idu je to ceukon málo. Celúo ľeto smo ſt'ejt maľi, aj do ped'esejt hlávok. – Mámo aj ſerajší kapstu. – Smo maľi veľjé slúvok. – Nito ſo do ús položiťi. – Bol'i z Hraxovení zmiešaní. – Že to buďe ix erešitúo (z mad'. örök „večný, navždy“), erek, erek. Aj súkat'i cjéuke na fajfe. – Na dvox Skáuňikox sa ceukon málo zaoberal'i s prad'jéňin a tkáňin. – To je za knazijéuka! – To bolo na umrijet'a. Líd'jé ſestašel'i aňi slamu šatriťi (čistiť, vymieňať). – Povijédaū, že više (viac) mužožu sen aňi neprít'i. – Bol'i be smo jin daľi o véjč.

c) Z rozhovoru so 77-ročnou Máriou Šárkanovou. Zapísané rukou v lete 1932. Ťemní (slepý) bou. – Mama mojéj vravil'i. – U Miklošiéu jesto. – Xoj ta, riža (hrdza) padá! – Tol'ko misin dovl'jéci. – Det'en bola taN spovet. Skrze akej prišine? Son ix pestúvala. – V možd'jériku smo maku nadrvil'i a ſuprle (ſlíže) navarił'i. – Za ped grajcári son ríf (z nem. *Reif*, „miera“) tkávala. – Aj niťeujnice, aj ſiňke véjzaťi. – Každuó má svojí spravu (poriadok). – Bole hiba do zeme zakopáne. – Naráz jje húrike (z mad'. *hurka*, „crevo“) vibehle. – Teraz aňi pre sáN sebéj ſlovek ſiéma. – Bola ceukon poorána. – Pret tin aj tjéto móude ſebole takjé. – Me smo víkritke nosele, aj kon'e. – Z d'jésok je uš palaňk (plot). – Ninto xiba na ſen, praje d'jéušencen. – To je na vrade (vredy). – To hrNšéjru potrebovali. – Tan_e pri tie ſodroňki (z mad'. *sodrony-pály*, „lanová dráha“).

d) Rospráuка. Bol'i raz dvá l'id'jé a maľi dve d'et'i. Tag ix vixovával'i. Už bole veľkijé, tag in zomrela mama. Tak sa trápił'i bez mame. Bole ſiruňtke. Tag in vraví of'ec: „Jéj sa ožijéňin, kod nán ſemá kto

varit'í“. Ve sa vraj muľošťe. Tak sa ožiéneū. Tag mala aj ona díľuša ako jeho bolo. Zakus ľen bolo dobre, ale poton ji namítala. Tak poviedala ocevi si: „Me táid'emo do službe, lebo náz iba namítá“ „Ba ešteže šúo? Ved zakapet'e na cest'e!“ „Kod skapemo, tak skapemo. Ņebude'e náz ňik namítati. Ved me ňejmamo peňaze. Si vraj nájd'emo dobrú službu, šo buďemo obidvíe slúžit'i.“ Tag ňeboréjtko zobrale kapsišku. Tag in neapekla pogáške (postruhníčky) s popela. Tag idú, idú cestámi, tag ňigd'e aňi doNšok. Tak prídu na ednú lavišku šez járok. „Pánboy_daj, laviška!“ „Pánboy daj, d'et'i mojjé! Deže id'et'e, d'e?“ Bola zakl'éjta. „Jéj son d'jéuka zakl'éjta už sed'en rokou, ma edná baba zakl'éjla. Kobe st'e ma na druhí bok obráťele, be son sa ván jéj za to odmeňela. Tak tu ňi d'al'eko váz buďe edná stará volaťi do službe. Tagže poslúxaj'e, lebo tá vás zadrhne z hrebienky. „Ój, ve me bud'emo poslušní obidvá. Šitko bud'emo robiťi, šo nán bud'e kázaťi.“

„No Mariška, tak zedná, že te bud'eš vimetaťi edonác izbí, ale do dvanácte t'i bud'e zabráňeno. Al'e dobre merkuj! Sa pozmášaš, tak t'i budu zlatié šate. Tak si odlož do tje škrupiňki tje šate. Xoj do kuxiňi, kin puójdeš domou. Tak jie dala tri škrupiňke a jemu dala píš'euku a zlatié piérce. „Na, Jaňík! Toto t'i bud'e na paméjtku, za kalap to t'i bud'e.“ Tak prišli g ednie hruški. „Pánboy_daj! Gd'e st'e sa vibrale?“ Aj to bola d'jéuka zakl'éjta – „d'e id'et'e?“ „Id'emo si službu hl'éjdaťi.“ „Oh ved ván porad'in. Al'e kobe st'e tje hruške stréisle so mňej!“ „Ój, ve me strasiémo, prázne kapse mámo.“ Janík potréisou, spadle šetke hruške. Najedle sa a ona mu dala ednú sekerku. „Nat'i Jaňík túto sekerku. Tá t'i bud'e sama rúbaťi. A t'eb'e Mariška.“ Jie zlatú obrúšku dala. „Kod í zvrtneš na pauci – al'e že jí nedaj ňikomu! Skri si jí! Bud'e t'i na dobrje pomoci!“ Tak poton zase prišle g ednie peci. F tje ohen horeu. „Deže vraj id'et'e, d'e st'e sa vibrale?“ „Do službe.“ „Tuto ňi d'eľako bud'e edná stará žena. Al'e buct'e poslušní, lebo be vás tá zdréjpala. Al'e kobe st'e so mňej totod ohen vihrabale s tinto ohrablon, bola be son ván na dobrje pomoci.“

Zvela Mariška ohrablo, tag vihrabale ohen vo s peci. Tag dala edon kabáš (pagáč, postruhník) Jaňkovi. „Na, odloš si! Kot si pozmášaš šate sriébornié, do sriébra, kot puójde do kost'ela, tote si pozmášaj, kin to kuz usxnié, skri si do oriéška. Vet tan ňebude'e zavel'ie. Dobre vraj, dobre. Pekne pod'akoval'i a išli obidvá a išli d'al'ej. Prišli na ednú lúku. Tak prišou edon bika k ňin. „Dobrí d'en, bikaľík!“ Aj to

bou zakl'ejti edon xlapec. „Sirote smo, id'emo do službe.“ „Tag ni d'e-lako edná stará baba váz zedná. Aľe kobe st'e ma vihnaťi s tjeto lúki. Uš sed'en rokou ako sa tu pasiēn.“ „Éj, ve t'a vižeňjémo.“ Tag in daū – no šože in daū? Škrupiňku a korbašík. „Sa pozmášaš do kad'jéški, kot puójd'eš izbe vimetaťi.“ Aj píšteuku in daū tod bikal'ik. Kod na ni ihrau, eš'e aj ouče skákale! Tag išli d'aľej a prišli gu starie babe. Pred domom bola na zeľeznje vidle podopretá a vizerala. „Šuóže kceťe?“ „Do službe, ši be st'e nás ſezveľi.“ „Ój, ve vás vezmen, aľe iba ag buďe poslušní.“ **Dňa 15. 7. 1943 rozprávala 89-ročná ňaňiška Mária Bancíková-Sabóvová, slepá. Zapísané rukou.**

e) Zo života. Sadil'i aj tuna dohán, hej, fajín dohán! Nosíval'i aj s tulou, z Dolnje zemi dohán. Fiňačec vraj zavoňé dohán. Krista zavoňé! Raz smo vjézli dohán tuto hore ot Sobote na vagoňe. Aj tan bol'i viNšli fiňanci, no. A me smo mal'i mexe popod lavice vo vagoňe! Tak tan na Hraxove mal'i lou zít'i. Aľe ſezišli, iba kot sa cük (z nem. *Zug*, „vlak“) pohou! Tak tode mexe pometal'i lou z mašine a poskákaľi a tak fiňancí oklamala'i! Hö, hö, hö! Vravín: trináctiho februára ag dožijen, buďen maťi osend'eséjtširi roke. Volán sa Ondrej Kohút. Tu son sa narod'eū, tu, tu, tu! Tu smo bíval'i na árend'e. Aľe son poton bou kúpeū totot don. Son bou z Ameriki prišou. Tri raze! Šez razí son preplovať tot potok! Pánboym mi ta bou rozun odobrau, že son sa st'ejt domou vráťeū! Už napokon mi bola dala kompáňja (ang. *companie*, „spoločnosť, majiteľka baní“), že son virobou pod ňiéū dvacatdvä roke. – Suseda: Aľe ván_e aj tu ni z'l'e, bát'a?! – Ni, ni, len s koston! (z nem. *Kost*, „strava“). Bud'e to bijeda s nin aj na tú zimu! Ag buďen žit'i. Hej, to nevié šlovek. Bou son veľmi pláne na žalúdok po dva mesace, po Krašúne. Edorás bou son aj na rögeňe. Poviédaťi, že mán málo šťave na žalútku. A z'l'e mi xodí fše. Edorás stojín pri ton stolíku na stouci a edoraz len buxlo do ňje, do tje kaše a uš son_ej aj bou f povetri! Tak tanto do šparhéetu ſetrafin a ak sa toľto rukou ſexitín za stou, tak spadnen tan a tan zhorín, ot šparhéetu! Ma miselo otrepata'i, prauda. Aľe mñe hned ſebolo niš! Niš mi ſebolo. Hö, hö, hö! Poton son zasi pláne bou veľmi. Veru son bou xoríévaū. Aľe ni tak ako teraz oxorejú l'idjé tížden – dva, aľe tak po roku. Aha aj u Botoú, kot son slúžeū, uš son ſevládaū aňi za vozon seno zahrabúvaťi. Son tan slúžeū u Botu. Poznali st'e? Vo Vrboúcex. Starí Boto. A starí doktor f Sobo'e ma kurovau.

Bou edon doktor aj v Hnúšti, aha Hruška. A xodívale tote tu hrbáške, tak poviedať: „Podže vraj k tomu Barnovi ešte!“ No tak son sa aj vibrať. Tak stáť na dvore. Son sa aj ondrieť (okúňať) tanuka, na kapuru (z mad'. *kapura* „brána“) son kceť iti tanu a uón ma vihnau. „Á, šože te tu kceš, vraj?“ No bohuprisahán! „No, dolu gaťe! Dolu gaťe!“ Tak to bou doktor fajín. Bou takto šejlení, ale veľmi mûdri šlovek! „Te si žrať meso. Te máž od mesa na žalútku!“ No dobre! Pretpísau mi medecínu (liek): d'eveďeséitedon práškou! Takié, kod mi na jazik prišou, tak son sa nazdať, že mi jazik otrhne! Takie šerveniébole. A uón mi: „Medecínu tu vižer v apatíkeli!“ No ale apatekár mi poviedau: „Ale vraj dobrí šlovek, si puójdeť po cúgu a si len peši domou?“ „Peši.“ „No tak nevipit'e iba len doma – medecínu. No tag doma řebola gázdiňa. Vilieť son to šetko do použitroviho pohára a tak son vipeť šetkú. Poton son si lahoť na seno taj na tok (humno). Jaj, řeprešlo aňi pou hođina! Hibaj na hnoj! Nestašeū son naspet prít'i, zaz len! Tag iNšieňiš, iba gaťe son nahau a do rana! Hö, hö, hö! Aj řebolo mi niš poton. A ţrat'i řemujožeš, aňi onuó, vodu piťi! Iba pivo a takuótó poton: mlječko. Takú son už ňiémať poton ňigda. Éj, to bou potvora šl'evek, mûdri veľmi!

Poton už len zapáleňie son mať poton d'esan razí, praudaže, plíc. Za mladí po prvuó. Tag smo slúžili vo Vrboúcex. Tak smo raz kosiť na vrbouskix lúkax seno. Tan bou aj Jano Kováš, aj Paľo Poléjikove, aj jéj. Tréj smo bolí. Napeť son sa pri Vrboúcex pri mošidláx vodu. Kot prídien domou, tag už aňi vzdux mi ředoxázau! No ale maťi řeborka tá maťi naveki pijavice doma, aj po d'edine pobehali. Tag mi priložili tricat pijavíc. Poton smo tašli do Poléjikou, Mišou ot'ec ma odvíežou do Sobote g onimu, doktorevi, ak sa volau, no? Ni Esięni, ni. No ednin slovon do Sobote. Tak tod ma v rãjdáx zavrteniho popošúvať a vraj: zapáleňie. Ale je vraj už dobre! A hnevajú sa doktori na pijavice! Ehe! Nak, ale je to dobrúó! Tak ver! – A son jéj uš potstúpeť od muójho málisku! To iba sán Pánboy_vié! Jaj, tvrdo, tvrdo sa želo aj v Ameriki. Mi tag bola hođina. Sedendeséjdvárošní mi ot'ec bolí, kod zomreli. A maťi, řeborka, tá zomreli, kot son bou v Ameriki, tan. Sa mi sňivalo, že sa mi stena virútela na dome. Dostaňen l'is, že maťi zomreli! No bohuprisahán! Sa mi prisnilo, hí! Tá maťi osendeséjped rokou. – Ot'ec bolí len takí napsámoš (z mad'. *napszámos* „nádeník“). Xudobní bolí. A bolí aj zavéti (porazený) pon za dvanáč rokou.

A son_éj ňezhorekovaū ſiš. – Vyprával v lete 1957 do mikrofónu 84-ročný Ondrej Kohút. Prepísané z nahrávky.

24. Rimavské Vrbovce (Ľudove len Vrbouce)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané v lete 1931 u Toubikou (on 77-ročný a ona 76-ročná). – Vo dveréjx. – Jéj be nan aňi ňepo-zreū! – Sa poťiēl ej krave. – Mohla si otkázaťi. – Mláďenci i hrajú (tancujú) z diéušencí. – Tréj smo, šteréj. – F Sušax, v Zalužax. – To je ostatnēj cena! – Pod lavicéu boū. – Ljéš (levč), ukéizaťi, žádlo, šátor, hvéjkaťi, vravit'i, ot tix šás. – Pes zavíva. – Nepozovijé d'it'a inak. – Dos sa navad'ín na ſí. – Signe (z lat. *signum* „znak, znamenie“) dáva-le, kot slovenski vravele d'et'i. – Mojje d'et'i ňevravele tak. – Za paráde al'obo za kunſte (z nem. *Kunst* „umenie“, tu: „figel“), alebo kto sa zľe správau, tomu daťi signu veši (koľeso z dubového dreva). – Dosaū, záku, na poſteľejx, aždaj, borzok, méjzga, šesnok, Strakuľeve Jano, Sabóu Ďuro kurátor – Seušan do Nírikou, od Goudosiéu; krsní apa, mak fl'ingáš. – Oňi ako sa poxvál'ej? – Buďen obed varit'i žen-cen. – Spráu že jie veľaš! – Aj st'éjt xod'ej s tiy ňižniy lúk. – Teraz už ňevidno tix Spišéjkou. – Neklad'i do ust, buďež maťi zéjbra! – Podže ko mňe semak! – Mužože tje vraviťi! – A ſin ſon ſa dovrávau. – Kto má okou ſoho obrábet'i. – Škoda t'a je tag ond'éjt'i. – Pauko, nože daj ſen! – Šéjt pujno l'ido! – Daťi mu ped'eséjt dolári. – Ni ver_ej! – To kupúval'i drięu. – Iba veľie nadbe xod'it'i. – Aňi z ednje ňevién koňiec. – Maū ſon pon ſesnáč knížok. – Biéla l'al'ija je na porezáňa, biézoví kvet na kašeľ. – Šo jí na Trojic trhajú do slnca ſtáňa. – Hábe pošale zo ſebéj trhaťi. – Sa tá ſéjl'i ſez d'en. – Eš'e ſa oňi ňeožiénej. – Z Rimavici má maťera. Bárnu rostrhala mašina (vlak) dad'e na kíéri (zákruta). – Zobrikovaū ſa nan (rozkričal). – Napole, ni tretí ſéjsku ſi pod'eľil'i. – Uš ſon mu aňi ňedvojela (nevýkala). – Ďet'i ſi l'en tu popravele popeuňic (plachtu) a tu l'ezale. – Haňdaxove Števo. – Lovixove Il'a. – Bojala ſon ſa toho xit'jéjt'i. – Jéj ſon ceukti bes ſebéj bola. – Takou smrt'jéu zomriéjt'i! – Mužož bit'i, že kobe boū ſa pujnin ſou, žebe... – Ňebud'emo jí xváliťi, kod_e taká planá! – Tu ſi ſadňen na túto ňižní ſkauku. – Mezi potoškí, z vešima d'etmi. – Jie be eš'e doz bolo bívalo ſasu. – Tak to tadán onje, Elenki. – Bol'i na ſéjt'a. Za kol'ku a bud'ež moci. – Mexe bole namošíéne. – A prosin ix pekňe, nag mi poved'ej! – Zhvéjkoú (zakričal): „Pomáli vraj id'i!“ Mužožu it'i

skéjt kcu. – Dároe už ňeska prevrácono sveta zo šickin šinon! – Ej, Kristus toho ňubeskí pobeu aš pobeu! Žebe mu ruke skríželo! – Už d'esan rokou ako son po paľicéjx. – A puórušníka máe? – Nekceu interes prijai, ae aj do dríęku (kapitál, istina) dati daš.

b) Šatkoví taňec. Zapálej sviešku na posred izbe a xodęj okolo. Žene xlapou volale ihrai. – Ako s kláton xodęl'i. S kláton xodęl'i po d'edíne na Krivú sredu. Štiréj ho tahai zo zvojci a edon s karikášen (druh biča) pukauu. Tode sa navarele klbáse, herouče (múčne jedlo), každá na víliš (čo najlepšie, súťaž). To kot věj tancí. Jéj son ihrai aj ped harmatancí. Šo na mojí svadbu húdouu. Zabudnen verše za edná druhin. **V sept. 1932 vyprávala 67-ročná ťaňka Mária Sabóvá-Kvaseve.**

c) Z rozhovoru s inými, najmä 79-ročnou ťaňikou. Zapísané rukou v lete 1937. Hor sa zuj! (obuj sa!) – Daľi sa lou zvějti (sfotografovať), zmaľovať. Tá ťaňiška sa ešte aždaj staršej. Niňto iba ažda dve staršie odo mňej. – Boľi aj dvojací f každon dome. – Išli na věj nocí. – Metle robili xudobní lidié. – Oňi z Dúžave boľi tot Tóubik. – Dakode, kin starí apouuka žel*ı*, ta ešte ta. – Tod orex son bola doňesla, kot smo Vozárikoucen robięvali. – Veľmi riétko pozixázale kukurice. – Tanı hor kopai, ag nepríde dák pľeiga (z lat. *plaga* „choroba, skaza“). – Stvehai smo tan jahňence. – Bola bez hnojéňa. – Ceukon e ostáto ako úhor. – Hambjí sa voka viňtiı.

d) O priévrate. Tú veľmi veľkí priévrat sa bou stáu. Aj mužeuho brata mi boľi zastrelęli Maďari. L'a tak sa to bolo stálo, prosín Vás pekňe. Prišli tu Maďari (Kuhnovi bolševici r. 1919) a pošali sa tu vizvedávať mená pon dvanáctin gazdon, že d'e tod bíva, d'e tod bíva. Ale tí ňebolí doma. Vlasne aj muójho muža, ale tod bou na rošpontox (z nem. *Rosspann* „záprah pre vojsko“). Tuš tak kotrí ňebolí doma, tí opstáli, ale kotrí boľi doma – zastihli Antala, Kostolániho, aj Baláža Števa, tak tiyı otšíkovali na xotar talouuka a bes šitkiho lidi postríęlai. A pret šason, pret pár hodinámi, tag zbięrali takito réjt: lopate, ríle, aj motike – tí Maďari. Tak sa tinto mužen nazdale manželke, že to puójdu kopati dáke šance (z nem. *Schanze* „priekopa“) s tima réjdi. A jiyı žene jin zobrale talouuka jedięňa, žebe ňebolí lašní. Ale jin tu vojáci hnet povídalai, že tin už ňebude treba jesti, že uš tí ňebudu ňigda lašní. Tak sa tié žene vrátele hnet spoňiže d'edíne domou. O pár minút

iyuž vezl'i ako tjé zvere na voze nametáne – tix trex. Tan jiyzmetai f cmiteri do hulházu (z maď *hul-halotház* „márnica“) a tan pristúpi'i ňesmeň ňik, lebo be ho boľi hned zastreli'i. Aňi rođina, aňi ňik. Tan ix skládli a poton prišli, lebo tote mi muž bou starosta. Aj tote tí Maďari l'en do rixtára, do rixtára! A poton iba kot prídu do rixtára tí Maďari, žebe daū trex xlapoū vikopati jame, d'e ix vraj zahrabú ako psou. Tag ver nán to veľmi veľkí žieľ bou. A kod iyuš tí tréj xlapi zahrabal'i, tag zas prišli tréj taki veši, na voze, lotri, lebo ňeboli dobrí l'idéj. Že misí obec platiť za tix, že ix daľi zakopati. Tag už ňevien, ši šes, ši osen koňi pítaľi za to. A to žebe daū rixtár. Al'e muój muš tote ňeboú doma, l'en totot sin prišou. Tag žebe daū pešat d'ed'inskú a že napíšu takí ako jed'zö (maď. *jegyző könyv* „zápisnica“) knihu a že na to misí potpisaťi. A tot sa ňekceu. Uón sa vivraveu, že starosta pešad odložeū, že uón sa ňestarié, že je to ni v jeho moci. A dvere na prednje xiži nu zatvorili a tag ho tan naberaľi, žebe tú pešat daū a žebe sa potpisaū. Uón to ňemúghou. No tag in to uón ňepovoľeu. Tag me ako už matka a žena smo maľi f kuxiňi veľkí strax, že zas šo to už buďe s nin. Oňi uš poton odišli od nás, tí Maďari. A poton ix to zas Česi ta prehnaľi, Maďarí, tak sa to kuz bolo upokojelo.

No tak kot sa to kus bolo uspokojelo, kot ta poprixážali, tak každiho svojéj rođinke tixto postriēlanix si dala vibrati voka, tan d'e boľi pometáni. Daľi jin vikopati rájdni hrop a poxovali si jix pri tixosti bes kázni. Al'e potoj na pár šasu bívalí na tote farár Farkaš, šo su v Baňi, tag in spravil'i kázen šetkin tren vovedne f cmiteri. A toho Vágnera, šo ako vravili, že iyuón zapredau, to sa Česi boľi dozvedeľi, tag ho viviédl'i do zahrade a zastreli'i ho, Česi. Prišli tan k nemu a spítaľi sa ho, že šo je vuón. Tak sa ešte tak napeu na noháx a to poviedau, že je uón Maďar a že Maďar bud'e. Tak ho ftode hned zobraľi, aj zastreli'i tan v zahrade. Kod jeho žena to vid'ela, že jeho zastreli'i, tak tá hiba sa višuxla s xiži, krížen šes štreku (z nem. *Strecke* „železničná trat“) prebehla a ta bežala do Sobote. Sa bojala, žebe aj jí zastreli'i. Tag uš tí daľi tjé mená, že akí su Slováci. Tag be jix ta boľi vistriēla'i na vopust. Al'e šo to zvedeľi vopret, tak tašli pásti statok, šo ňeboli na rošpontox. – **Dňa 12. 8. 1938 rozprávala 62-ročná Mária Kostolánirová. Zapísané rukou.**

e) O xoron muževi. Uón bou xorí na žalúdok. Na žalúdok bou xorí, ňejjédomou. Jemu bola treba opa'era veľká. Ňemúghou jesti. Po-

ton kod boū prišou domou, tag smo boľi tajšl'i g doktorevi aj tan do Hnúšti, boū edon dobrí doktor, sa pametá'e nan. Tak, tak povie, že be smo mohli tájti do Pešti s ňin. Al'e smo taŋ ſemohli, l'en do Prahi sa dalo ftode. F Prahi smo boľi za dva tížne. Al'e mi v Prahi poviedala, že váš pán ſejma aňi d'e be gombašku (ſpendlík) pixou poruſenihho t'ela, uón má ſitko zdravuó, iba žalúdok xorí. A kobe boū prišou skorej, boľi be smo mu ſpomohli. Al'e uš teraz ſinto ſpomožeňe, lebo ſemá iba ſt'ricatſes kilou, tak takiho nemužemo zvējti na operáciu, lebo be operáciu nezdržau. Jaj, za dva tížne ſon tan bola. Každí d'en tan bolo mi povoľeno, že ſon zd'ełaka, no že mán d lí ſas cižiňe, tak žebe ſon prišla každí d'en, každí d'eN ſon taſla k ſemu. F Prahi na Jirickej uľici ſon bívala. Volau sa Jozef Roužíček. Tak toho žena ma zvela na bit za dva tížne. St'ejt ſon xod'ela ta g muževi do ſemocnici. A tag mi vravela: „Povecťe mi, paňi, že ſo váš pan tag rát, ſo be jedou, ſo be mu xuťelo, povecťe mi!“ Veľmi, veľmi dobrá bola. Ma ſigdaj pret tin ſevid'ela, iba tode. Uš poton kot ſon otxázala, ſon ſa ſpítala, že ſo ſon d lína. Jaj, že ſiš, že ſiš! Al'e už raňajke, obet, veſeru uš to ma tak ſekal'i. Al'e kot smo tajšl'i, iſla aj ſneveta ſi nami, ta smo taňjéſl'i, veľjé smo taňjéſl'i, ſakovuó. Ŧevién reku za koľkuo tan buďen. Smo taňjéſl'i ſuňku, klbáſe, ſlaňinu, xl'eba biéli smo upekl'i do tej Prahi.

Tak kot smo uš tan prišl'i, tak ſon poviedala: „No paňi Roužíčková, toto ſitko ván dán a kot ve reku dašo ſpravíte na veſeru, obet lebo raňajke, tag ma reku ponükniťe.“ Son jie ſitko odala, no. Tag už ona to ſi trímalá, no že ma opatrí. Lebo poton zas ſekcela ſiš zvējti, kot ſon ſla domou. Al'e jéj ſon baľike veľkijé poſielala, baľike veľkijé, že ſekcela ſiš prijat'i. Jajaj, baľike, ſo ſon l'en ved'ela, ſetko: mak, ſlaňinu, ſuňku – uš ſo ſon ved'ela, ſo smo doma maľi, tak ſon jie ſitko poſlala. A maľi smo me tan f Prahi edniho známiho. To bolo akurát f ſusectve, na penziji uš. To boū oťec jeho. To boū učitel a boū už na penziji. Tag bívali f ſkol'e, d'e ſa ſeviušovalo. Tu bívali ako, no, žel'jeri (z nem. *Siedler*, „osídlenec“). Tak ſi aj oňi boľi pítaľi túto ſkolu, tak taŋ bívali. Tag nán tí daľi atres do Prahi, že be smo ſa mohli k ſemu doſtati, lebo že ſo jéj ſevién. Tak smo na hotovuó taſl'i. Prvuo smo, to viēťe, kot smo ho odal'i f tej ſemocnici, tak smo za tin biton iſl'i. No tájd'emo reku najdrięu sen, aždaj náz reku dagd'e porad'ej. A tot pán nán takto poviedal: „No, viēťe aj edon z Hnúšti boū tan, Mišečka, boū aj kázau edoraz na Hraxove, no. No tak tí taŋ boľi v ednej izbe.

Víeť'e, tag nán takton poviedaťi: „Kobe nán to bolo dovoľenú, me be smo vás tak dúverne prijaťi, žebe st'e tu bol'i ako pri známix. Al'e nán šak žejskijé ňeslobodno.“ La, son tode aňi jéj nebola stará a ňevesta šak bola mladá. Nál'e daďe sa vraj pozriēmo. Tak smo išli na járdu (z maď. járda „chodník v meste“) a tan smo sa tak trápiťi, že gd'e uš pujoďemo na tod bit. Tag išla edná z nákupu, bola nakupovaťi – a uš taká staršej osoba. Tak sa tak prizerala a spítala sa nás poton takton. Tuž ved'eľ'i smo sa s nijéu dovraviťi, lebo tan šak f Prahi inag vravéj ako me tu. Že zaš sa starjémo. Reku za bit. Že mi muž v ňemocnici. Tag jéj reku buďen tu, kin uón tu buďe. Ax, tuž vraj kod_e vraj tak, aš prímet'e, váz vraj vezmen. **Vyprávala 19. 9. 1964 tá istá 88-ročná M. Kostolániová.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

25. Veľké Teriakovce (Ľudove Veľkié Tiréikouče)

a) Z rozhovoru so 65-ročnou ťaňikou Osmanove. Zapísané rukou 2. 1. 1933. – Potšívan si sukňi. – Vezni takú hrupší cvernu! – Na paméjtku bud'e. – Si ňevid'ín fléjhnuti do ihle. – F ſušájnskom jesto. – Pes zavíva aľbo ujuká. – Zasrięnela sa studňa, aľbo aj koňe. – Aká hrmada sňehu! – Volaťi na mnéj. – F kotrje ruki to máš? – Že to d'it'a má v hrítkax ňemoc. – Možge sa stréjsle. – To bolo o tret'je. – Šo vraj tu toľko l'íd'í? – Kus teji (čaj) si spravela. – Tašla do blázniuca s nijéu. – Bola na plíica napadnúta. – Me smo jíe dávali mljéko. – Na hrítku, na plíica son jie dávala opklade.

b) Rospráuka. Ďe bolo, tan bolo, za drevenou skalou a za skleňanin vrxon, tan d'e tod mex z vodoū a to zválanuó pri ton zrícanon: žeu edon bohatí gazda a ešte kceu biťi bohačší. Tak kládou veľié na lutriji (lotéria). Id'e raz domou nahňeváni, že uón už dva raze daū na lutriji a niš ňeviNšlo. Posretla ho Cigáňka Šára a spítala sa ho „Gábor gazda, šo st'e tak nahňeváni?“ „Uš son tri raze daū na lutriji a niš!“ A ona mu poviedala: „Jáj, vraj, teraz je Jána, tak ši ve ňeviēt'e vraj, že tú noc šitke poklade navrx vindú, šo su zakopáne v zemi?! Ked edonác hod'ín odbije, xojťe do cmitera a tan na posretku, d'e je kríš, tak tan sa ván ukéjžu poklade. Tan_e edon ker ruževí.“ No tag uón z d'ed'ine l'en šou smeūši, aľe kod za d'ed'inu viNšou, tag ho maū viétor odňiést'i. A kod gu cmiteru doxážaū, tag ho zimníc trepala. Ako doxáža naposriēt cmitera, tag viďeū tan ednú hroznú potvoru. Mala

veľkié ruke, bola šíérna a to išlo rouno k ňemu. A užón pošau krišaťi na strax a uťekati a mátoha za ňin. Al'e sa na tot krik hrobár zobud'eu a skríkou: „Gábor gazda, šo ván_e? Vet st'e sa ľen ňenal'akaťi tje mojie koze?“ Al'e Gábor gazda sa sfantazírovať, že je blázon a tak poklade nedostáu. – **Rozprávala tá istá ňaniška Omanove 2. 1. 1933.**

c) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1936. Ņeska je na skapáňa horúce. Al'e ſože kod ho tá zahubela, tá ſpaňolka. To mala aj bobáke, pandrave. – Čeľa mi ſkoſelo na užtlak pot paucen. Takí ſa dáki ňedúverní ſuſed'i. – Raſi ſa na cižiho oprién. – Robej zeme naſpole. – Tá je odo mňei pou druhu rokon mlačej. – Iba ſon_ej tu zabudnúta. – Príd'e ſa ſen zohrejti. – Šo mán tak naſpisováno. – Dakode do Brezna xod'jévali zo pšeňiciéu. – Al'e je odrezána. – Bohatimu ſloveku ſetko prejde. – Jaj vera aj myoj muž boū hrNšiéren. Len bádogovjé (z mad'. *bádog* „plech“) ſa teras xasnujú. – To bolo na pamut, na ſtrikováňa (z nem. *stricken* „pliest“). – Aj Ul'ka Sabove. Mojéi mama bol'i ſt'eit, ot Tatáriéu. – To boū mojie ma'eri brat u Me-kišiéu, šo ſa ſpitujen zaNho. – To je ot Frjtol'jéu zo ŠereNšán. – Išou do Karasiéu. – Bol'i na don – to idú mladí ſvadbiéri na don – za ňiéu, za ňevestoú. – Više ſt'iricat ka'endári ſon mala. – Zbojníci ſa pokriľi ſ pokladí, pošal'i het uťekati.

d) O mrtvon frajiérevi aľebo **Umrelí milí.** Edná d'jéušina mala frajiéra. Tak kod išou na vojnu, tak ſi prisahaťi. Prisahala, že za ſed'en rujoškou, ſed'en mesací, ſed'en tížni a ſed'en dñi, že ho bud'e ſekaťi. Pítal'i jí dos a ſekcela ſa vidaťi, že ona pošká Jaňka. Tak ſed'en rukou, ſed'en mesací, ſed'en tížni a ſed'en dñi prešlo a užón ſeprišou, aňi ſepiſau. Aj ſed'en tížni prejšlo. Už iba ſed'en dñi a ſed'en hod'ín mala doškaťi. Al'e ſože, kod už bola ſetrezlívá! Išla gu ednie babiški, žebe jie poraďela, že ſo má robit'i. A tá jie poraďela, že ſi je živí, ſi mrtví, že misí prít'i. A jí nahala tan. A ona mięſala, mięſala f kot'le tú hlavu. Tak kod zabela edonácta hod'ina a f kot'le hlava ſa pohňiē: „Už id'e – už id'e!“

Kod bolo pou dvanácte, zas zavolalo: „Už id'e, už id'e, už_e tu!“ A f tje ſase ſa zmetala, ohen ſa zaľiéu, tak zostála tak. Tag dobre! Milí prišou a ona bola už ako v dákon doNšoku, uťekala. Sa zl'akla. Do krajinu doNšoka vbehla a tanu do izbe. A užón klope a volá na oblok: „Od mesiaška hori bl'adnú – moja milá, ked' ſejdeš von, id'em ja dnu!“ – Tak viNšla vo. Tak: „Sadaj milá na koňiška, l'eo nán_e

ríxla cesta!“ A kod mu ruku podala, aj uón jie: „Jaj, akí si studení!“ Uš sa ho pošala bojaťi. A: „Len sadaj, sadaj!“ A ona mu povié: „Al'e akí je tot tvoj koňík, aňi potkove mu ſeklopkajú.“ A uón í zavíežou do cmitera. Aha, ešte aj to: „Jáj, vraj, al'e tu nás dašo vraj straší.“ „Niš něstraší! To su svadobníci naši! Strige, sove, kauke, vrane, nětopižere a havrane“. A kot prišli do cmitera: „Sadaj milá dolu s koňa!“ A uš sa ona naľakala a takto mu povíedala: „Akože si mán ľahnút'i? Ukéjš že mi to, xoj si najdrjéu te ľahnút'i!“ A kot si uón ľahoū, tag vrhla batožinu naňho a ut'ekala ako len mohla het! Prišla ona zas do toho do Nšoka a tan uón uš spaū, pooblíékau sa a zas jie volau: „Otvor dvere! Našo si ma zobudila?! – Od mesiačka hori bl'adnú – moja milá kod ňejdeš von, id'en ja dnu!“ Ona prosela kohút'ika, žebe zaspíevau ako na dvanáctu hod'ini. A tot jie povíedaū: „Al'e si mi ňedávala žrať! Kot si slíjepke xovala, mňeū si odháñala!“ A tan ľežau edon mrtví, zomrijeti. Tag volau na toho: „Otvor mrtví mrtvimu, id'e pre živiho!“ A tod zvolau: „Poškaj, nak si hlavu zodvihnen!“ A poton do ostatku aj ruku. A uš sa pošau aj uón dvíhaťi a tá prosela kohút'ika, žebe zaspíevau. A uón zas len povíedaū: „Otvor mrtví mrtvimu, id'e pre živiho! – Od mesiačka hori bl'adnú – moja milá až ňejdeš von, id'em ja dnu!“ A mrtví sa zašau dvíhaťi. F ton kohút'ik zaspíevau a mrtví sa na smolu rozlíeū. Tag e uš koňjec. – **Dňa 13. 8. 1943 rozprávala 82-ročná Mária Brsková, rodená Karasová. Zapísané rukou.**

e) O vlasnię xorobe. Ņemúžen it'i inak. Son povíedaū aj pána prímarevi: Jéj bex prišou, aľe ňemúžen! Lebo tu je blísko g autóbusu. Al'e tan (myslí R. Sobotu), kobe bola aspon vo dvux mestox laviška, šo bex si odíxoū! Žebex si sádou a odíxoū. A len ma pošnú ruke bolat'i a prsá. Ver_e uš tak: cukrouku mán. Vet son éj ňeveďeu, ot kode je cukrouka. Iba kot son do kravína xodeū, tak kod ma o zej otrepalo, iba ma dovezli bol'i domou. Aj tote son sa nazdaū, že je to ako s poráški. A ňi. Iba kot son boū poton v ňemocnici, najskorej povíedaťi, že mán žltašku a druhí sa iba sméjli. Lebo takí tan bol'i druhí na infekčnon, ako Čínaňi. A jéj son ňeboū. „Gđe be st'e ve maľi vraj žltašku!“ mi tag druhí povíedaťi. Iba kot ma G., šo je vidána za V., pozrela, ona tan zastupovala prímára – boū na dovoľenej – tag mi tá povíedala, kot son: „No paňi doktorka, ši mán žltašku?“ „Ahjaj, ňi žltašku, aľe cukrouku buďte maťi,“ už ona mi hned ako ma prezrela. Ve kin son do kravína xodeū, tak ktože viē za koľkúo, ot kode son í

mau! Jéj aňi sán ňevién. A doktori ſepovedeľi, že ot ſoho je to, ot ſoho ſon_í dostať. Povién prímárevi: „Pán prímár, kot tak záha pál'i, ſi ſi muóžen ednú kocku cukru?“ „Neslobodno!“ Al'e mi zato ſepoviedať, že kot príde tak slabos, slabos, poton hlat, veľkú poťeňié, ňervozita a hlave boľáňa, naveki misín pri ſebe maťi dve-tri kocke cukru. Virovŕnávaťi hladinu cukru f krví. To mi ſepoviedaťi prímár, iba doktor Z. Tod mi fſe doňeosou cukor na šálki, že až be ſon mau hlat, na noc. A preš to ſepoviedaťi? Iba inzuľín ſo mi ſtepeľi (injekcie dat'), tak tan v návode je napísanu, že naveki cukor. Tuš tag uš tod naveki mán pri ſebe vo vrecku. – **Dňa 29. 10. 1967 hovoril do mikrofónu 79-ročný Pavel Koško.**

26. Malé Teriakovce (Ľudove na okolí Malié Ťiréikouce)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 2. 1. 1932 u Čukíneu. Husi gágale. – Višní Skáuník, Nižní Skáuník. – Hor zobliečci (obliecť ſa) – louzobliečci (vyzliecť ſa). – Boľi smo ſa louzvějti odmaľovaťi (sfotografovať). – Utri jie ſoplíke! – Spodňei, vrxňei d'efka. – Z ednie uľici do druhie. – Puóni kúþ. – Krťic zrela lúku. – To ſi robéi s xábzdaťa. – Niémajú niš. – Tí tan xuþoda na vodu. – Šo be ta muóhou prít'i. – Tí ſlúzi to pozd'e robéi. – Aj žene, ſuþ zberale, aj t'ie bole zamazáne. – Tu už ſenadbe vrt'i. – Nadbe nohámi prit'iskat'i. – Hospoda ſemúþe biťi bes prad'jeňa! Krúþne cveke. – F Šeriénšax. – Ako ſi to urídeľi. – Reťaziéu je okována. – Tájdeomo za húna na lúke. – Vo dveréjx stáu. – Strehala z nožnicéjimi. – Išli na ſaňejx. – Si jí zle ſmaretu tú guľ'i. – Ďe ſa préjza navíja, kéjt plátno id'e pri ſáme žeňe. – Navéjzen, takjeto vuþoþka ſu na niťeuþnicéjx. – To je ſesnáčno, osemnuó, d'evéjtno. – Tan_e veľa halúzaťa. – A vence vele d'et'i na egzámen. – Kobe ſi ſi tixto trijsok položela. – Toto ſu ťiréikouškijé poléi. – Koľeso je vipuškováno puþkou l'éitou zo zežezza. – Pot'e do l'ixtára! – Drijeľa (prv) tu boþ. – Prítel'i ſu rod'ina. – Louz jie ji daj! – Zabeu (udrel) ma po ruki. – Až niémamo staros.

b) Z rozhovoru s 80-ročnou ſaňikou Markou Čukíneve (Čukovou) v auguste 1935. Ot toho járku je strháno het ſecko. – Jie brata pristaveli ko mňe. – Si zveu kronpl'i a tak štúreu do jie. – Ona je f ťarxi (v tiaži). – Kázau ſeska prít'i. – Dákoù maſt'jéu potreu. – Mán dvux vnukou. – Al'e uš trpoù ſon ſemohla niš robiťi. – Kode mohlo,

tode prišlo to d'jéuša. – Ľen s touto paľiciéu ottode gu stolu, kobe tašľi. – Na Skríšeňje tašou. – Ve si reku ľen sedl'éjčki sin! – Tag mu xuóďa, žebe jix slovenski ušeu. – Zákiu aj tijé škole ta vixuódi. – Tot ta zdúþxou. – Ľa ver_e veľa! – Tag in boú nadbe veľkí nákladok. – Ešte jesto edná staršíj odo mňei, tuto na sámom konci. – Že veľakode, kot xod'eľi tí – aľe akože ix volaľi? No, tí psohlauci. Turci. Ahah, to, to, to! Kot xod'eľi Turci, tag vraj d'it'a zobrau, na tú kúþipiji zopxaú a zalušeu a prelušeu šez doj.

c) O Maginhrad'e. A na ton Maginhraďa bívala Maga. Tak pret tin tí veľkí páni, šo tijé zájke maľi, tag maľi aj vojsko svojje. Tak kod išli tí husít'i aj Turci, tak tod Maga daú xl'eba loú metaťi a potkove si daú naopak pribiťi a tag ušou. Aľe poton ho znívošel'i. A tan bole viñice, piuñice. Ďiére aj trpoú vidno, ako tot pán tan bívau, aľe to bolo dáuno. – **Rozprávala tá istá v ten istý deň.**

d) O strigáx. To tode bolo, kot son_éj bola aha taká malá. Že vraj strige ſinto?! Da veru bole! Teraz ſekcú veriťi tijé d'ábelſké veci. To s Pokoraže boľi. To bolo skutešná pravda. Tak tan kod boľi na hostiňe aj z maľerjéu, tag bola muzika. Aj teras tag biva na Martína. Tag in zaduseľi svetlo a tag in edon xlapšisko vrkuoš ostrihou, vlase od hlave. Tak poton odišli s tje kršme a tašli g rodiňe plašúci. No tag už boľi spokojný aj s tima vlasima. Aľe v júniusi, kot ſená kosiľi, tak sa tá porobeňina stálo. Tag in povjédaťi, žebe zapréjhl'i vole a žebe prišli na lúke aj z vozon. A poton kot si vivedli vo vole, tag in poſale ut'ekaťi vo na vráta. Tag oňi ho kceli prebehnuťi šez dvere, tag in pixlo do nohe. A už vola xiťeľi a zapréjhl'i si. A uš poton tašli na lúke aj s tin vozon a už ix poſala hlava boľaťi. A už na tje lúki ſemohli aňi hrabaťi, šo in veľmi do hlave bilo. Ņevién za koľkuo iγ_bol'ala, za koľkuo ni. A uš poton ix zašalo vrtiťi na poſteľi, ſtějhl'o jix ako ješ – ſi ved'ej ako vizerá ješ? – a tag ix poſalo vrtiťi na poſteľi. Kod ix preſtalo vrtiťi, tag in miseli daťi hodne jesti. Uš poton – to bolo zaveľa – xod'il'i po doktorex, aľe in ni, ſemohli ſpomuþci. Ľen uš poton edon, ſo veðeu ſpomuþci, pruþt'a porobeňine, tag uš tod in ſpomuþhou. Za dvanáč tížní ſemohli oňi na veľkú, aňi na malú potrebu. A poton, kod in toho vešca boľi porađeľi, tak tod dáke zeľine vareu. Tak kot f kot'e pod huólin ſebon pošal'i variti, tag ix, kod vrele, tag ix nat tou parou parele. A poton tan boľi do tížna, tag in ſpomuþhou. – **Rozprávala toho istého dňa tá istá ſeňiška Čukíneve.**

e) Zo života. No poton son stéjt prišou domou, zas son si ľen dobré koňe. Oťec mať vole šes tú vojnu, kiN son taj tabou. A jéj son si zas hnet poton boū koňe premeňeu. Tag jéj ván povijén tak: u mňei prešlo každí mesac pár volou, premiéňau son, tak son sa tode živeu. Jéj son, aš son řepredau, ſekau son na koňiec, v jarmoku. Koňe za vole, vole za koňe, al'e to son náki ľen tak ſarovaū (z maď. *cserélni*, „zamenit“). „Šaruješ, al'e vraj tak, lebo srs za srs, bez doplatku, lebo tak“. Až jéj ňemán doplatok dostáti, tag mi ſkoda ſare robiťi. No tak ſoň sa jéj aj tag živeu, že son si náki otrhou peňaze. No poton ſak pokuse prišla tá ſvetová vojna. To bolo tisícd'vevectoſtrnácton augusta ſed'ën, pet-ſes-ſed'ën. PotoN smo si toto robiťi v ſed'emmácton, totot don. V osemnácton, son sa poton boū ožiéňeu. No tak Pánboý_nán požehnaū ednú céru, aj ňeska son pri ňie. Tuž al'e dobre, d'akujen Pánu Bohu že smo xl'eba náki maľi. A bolo takix, tode bolo dos takix l'id'i, u nás, aj domou, že ver xl'eba ſebou hockode na ſtol'e. Aj tu, tuto bívaū edon, už boū hodní xlapšisko, Paľo Zapaško, kot prišou do hospode a gazuďňa ſa ho ſpítala: „Paľo, ſi buďeš xl'eba?“, „Kobe ľen boū!“ No tag aj tag bolo, viďt'e. Al'e u nás to ňexibelo xvalabohu ňig-daj. Tuž doz na ton, že poton prišou tot ſtrnácti rok, že ſon poton ſou aj jéj na vojnu. – **Dňa 18. 12. 1967 hovoril do mikrofónu 84-ročný Pavel Mäsiar.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

27. Čerenčany (ludove Šereňšane)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 19. 9. 1930. Na úósmu ňed'eľi trojišnú. – Naľ'eľi voka. Iba otvorín_éj xl'íeuce, tu... Už_éj trpoū iba z rozumu potſtúpin! – Ņejmala ſon ňiš. – Aňi be ſebola poverela. – A ni žebe mu to ňekcela dat'i. – Boľi ho brixo, tag ho ſúxan. Celí je mexí zametáni (brav.) – A prosin ix tu veľmi kapú ošípanié. – Muž bit'i, že ſebolo ešte ſes tížní otſtato (prasa). – Toto mi je teraz už na dve dvoje (polovice). Ņijak ſa mi to ňed'elo (nezdalo, nevidelo). – Stéjton do Láiskošéu potéjhou. – Sebe ſon ſi pomisľela: za toto buďe aj totot veľié pítaťi. – Al'e ver_éj ňeid'en. – A ſo mu je oſtatnéj cena? – Okou ňiy_e. – Toto veſié dán do Gózonou. – Šo tje ſl'íepke vizobale. – Bole smo na padláši. – Ņebojala ſon ſa v noci xod'iťi. – Al'e kuz ľen vién aj jéj. – Aňi d'i'a ſon ňejmala. – Tag_e to tak ſi ňima! – Miseū muke znáſat'i. – Zakuoľemo ho ſkoro. – S péjti-

ma lítí tajid'emo do Sobote. – Tan_e šlámnuo seno a tan zasi miérna d'aťel'ina. – Kováška mi slíbela. – Kobe sa mi uhod'elo predat'i s ňix. – Dán_in aj teraz meru (40) korún razon (naraz, ihned'). A l'en striežeu a striežeu naNho. – Jí dobréj'dele, dobre pošlápale. – Baraňec vibiéhou do zahrade. – Kotorsi d'en smo tašle na pol'e hrabat'i. – Do stála vole za t'euce. – Nekcela bex cigániťi. – Óu, ťaňika ván tan ta daju! – Oňi stojéj šeit, aj na Pond'euku. – Do Caban Ďurou son tadala. – Da, tu sa povozáni aj tot. – Dvacatš'eri roke sa ešte ſevipršáne. – Aš sa mi daš zaúdá (pridá). – Kod ho zakládaťi, veľa mrtvix tijel stad'e vikopal'i. – Pametujen sa aj kode meraška (komásacia) bola. – U Halašíx ňejmalaťi takjé. – Horká skákau na mňej. – Bou na reťeiski privéjzaní. – Bola son ako umrięta. – Maľi smo aždaj aj šteri kile. – G žandáren ho jelentujt'e (z maď. *jelenteni „hlásit“*, tu len individuálne použité). – Jáj vera ho jéj otpole darmé ſedán! – Ved_e tot reku tu.

b) Z rozhovoru so 70-ročnou starenkou v lete 1931. Ved_ej ſedán ňiš. – Vole si kus políhale. – Tašou tod g_oceumu bratovi na šterex koňex. – Veže ho puz nuká! – Uón_e majster na to! Jáj majster_e uón! – Čelo sa tréjslo na ňje. – To spomínaťi dakode na večná na veki (individ.). – Kot prišou tatan. – Statke sa vikoprele a zodoxle. – Bojala son sa poľa voza it'i. – Obidvá ta umreli. – Zandl'ela aj ona. – To l'en tag ukratki spravele. – Boľi kmotre z mlínaren. – To bou (mlin) zo ſesnáct'ima kemeNšokí. – A ešte ſúó?! Žebe jéj to povoľela? To už ňi, na žádon pát! – Tréj bol'i išli tavoka. Mojí ocevię starí Halaševe. – Puþoni ml'in pšeñicię bou zasipáni. – Skapale bole peňaze. – Šle talou Rimavou. – Už_ej to ſevién poviedaťi. – Kúpimo idúci. – Ved_ej už ňejman niš. – Sed'end'eséjt buďen maťi na ſteťi Jána. – Sa to aj mezi ošípanima nájd'e. – Jes puþno hlávok na řen. – Budú sa buþoriťi. – Líto mi bolo aj poviedaťi daš. – Podosau to tag bolo. – Dakol'ko ſeméjšok mi požišala. – A kode že to nadbe trhat'i, na nove ſi na ſxod'e (t. j. mesiaca)? – Dveséjhovię d'ëske sa položéj krížen ſez ňí. – Ta ji vibeli z domu. – Už misí vint'i voka navozaj.

c) Z rozhovoru s 95-ročnou starenkou v lete 1936. Vravil'i mi, žebej son tašla do Štefaňkou. – Dve d'jéuke son mala, ale mi umrele. Mlačšej mi ſkúþ umrela a poton aj tá staršej. Tá mlačšej ňejmala aňi tricatped rokou, kod umrela. Bola vidána u Ďirásię. Tak jie najdrię muž umreu. Tod peu, tak sa tag zmárňeu s tin pit'in. – Bojín sa, žebe mi muxe ſenapl'ele. – Aj d'jéukiná d'jéuka tu biva z d'etma, tag in aj

groše nadbe a jéj ver ſejman mezi rukámi, jéj son xudobná. Son sa zdréjpala, tak xuþodin s paþiciéu tavo. Son í takú viðela. – Bole aj také hrade poþa stene, aj naposredok ſez izbu. – Tuž aždaj to boþi hned' zasad'el'i, kot kost'jéu robeþi, tje lipe. – Iba od vojne boþi ostáli takí bohatí aj tí Halaþeuci. –

d) Cesta do Ameriki. Tatan smo šli za dvanáç dñí. Bola preplňená šifa. More každí d'en sa dva raze prisporí a dva raze upadňe. Zákiu smo náki stál'i na šifax, na každix pet šúxoù (miera). To veþmi opsad'éná Aþgl'ja. Tú be tåško dostáu ſeprít'el'. Na menší vodu prišle, žebe šife pruþoþa nás, kot prišle tjeþo šife. Naþej bola díha. Len náz národu koþko bolo! Ŋebola aþi na pole tuvoka (z vode). Al'e planí kost smo maþi tan. L'id'en dával'i ako pre oþípanjé. Aþi ſeopráne (neumyté) kronp'le. To muþoþe reku jest'i šlovek? Al'e son éj ſejjéduňigdaj. Boþi smo zad'el'ení na obet. Najvéc dával'i to koNskuó meso presováno. Na šife málokotor šlovek jiþedou daš. Son aþi jéj ſejjéduňiš. Kot smo maþi pristáti tan do Nevijorku, tak son boþ takí ſiérni, iba son sa skreþ. Na šife nás každí vihnaþi na palubu. To tag blívalo, dáveþi l'id'jé ſejt, f každon kút'e. Aþi son jéj niš ſeþpaþ tan. Aj ſez noc son náki iba tan sed'eu. Aj domoù idúc tag bolo, al'e uþ kuz l'epši, nag ma veréj. Na veþkon Brjéme (Bremen). Aj tan sa šlovek ſeþoþisou nigde, puþono náz bolo na þen. Al'e tu vareþi kronp'le uþ strúhanjé, l'epšié. Su veþmi planin koston. Aj na ton bole zeþezníjé post'eþe, aj také remene ved'ej a zas na koþjéec hlave jesto puþone dugóve (z mad'. *dugó*, „zátka, ſpunt“). Na boku viþej ſljké. Smo preþeli tode aj vlnobit'jé, bûrka sa strhla. Voda len tak pláskala.

Každú minútú trúbela šifa. Bole nuka zaþróbováne aj vihlaðe (okná) okrúhle. Furt trúbela. A v mori sa ribe len tak premetávajú, veþkje aþi bika. Uþ tode muþoþe ſekaþi aj to najhoršej. Al'e to každá svojéu cestou id'e. Kapitán tan napráva šifu. Aj ponva (plaxta) je na palube preþeþnuþta, ved'ej. Prázni je posriþedok. A to každá šifa len ako jánoví bobášik (lienka) v noci sviet'i. Kapitán misí táj'i tan hore a st'ejt hľadí. Sa premiêňajú náki. Vo dvux mest'ejx. A to celá ſistá ocel'. To je veþká boská moc. To ju tahor tríme. Aj jedieþna to iba na pare varéj. A nuka elektrika sviet'i. Do ednié izbe sa véjic l'id'i sprace. Edon tu spáva a druhí tag ako tan. Nak táj'de na more sa plavaþi, kto v Boha ſeverí. Tan ſeci kľaþaþi a modl'el'i sa. To fse iba tag ako f povetri l'et'i. Tan inþej ſevid'í, aþi ftáka, aþi l'etáka, iba more a ſebe. A tix ftákou je fse puþono kolo šifi. Za ſejmu l'et'ej. Ot tix ſeþítajú šif-

kártu! A poton sa vráťeji. Náki sa takton tréjsla tá šífa celá. Više ťisíc l'ídu náz bolo aj tote na ňje. To na dĺhon, a plná! Al'e šlovek je od-hodlán na šetko. Akurát na d'en na Veľkú noc smo sadaťi na šífu. Al'e tan jesto aj edon múzeum f ton prístave. Tak kod smo ňemohli ešte na šífu, tak smo tan aždaj za hoďinu boľi. Tan jesto šecko. Riba bola ako s kostí vjond'ejta, aj slon takí uzorní (obrovský), tí kosliuci, aj tix ňebeckix králi be smo boľi vid'el'i, kobe smo boľi ešte viši išli. Smo aj peši prešli tatan, ľebo mi plaňe bolo. Bolo zima. Domoū idúci bolo uš t'eplo. Rúramí šlo povetrié. Bojaū son sa, že al'e tan umrijen. Aj zomrel'i pon šteréji. A reku ňedajú aňi na vedomos, iba až ukratki. A tá riba ohromná prišla. Iba sa jej tak xrbjet' šerňeu! A síkala vodu horka! To na sveťe aždaj aňi ňinto vešej šífa. A šo jí žeňjé? To veľmi ukruťitá sila misí biťi! To kod aj do ňje kladú, to strax naozaj. Tak tan vidno šteri numeránstovo, al'e ľen do trex smié biťi vo vod'e, višiňi, ľebo be bola poton šífa prepomožená (preťažená). Ver tak to bolo tote.

Vyprával 87-ročný Pavel Caban dňa 20. 8. 1938. Zapísané rukou.

e) O sinovi. Tak totot starší sin ho raz f kočíku vozeū toho mlač-šiho brata si. A bola tan na dvore edná hrnada, skale. Muój starí doviézou, že na potrebe, s poľa, tuž ag nán potrebnuo bolo dad'e. Tag ho vikoprcou na tje skale, tag mu zrazeū ťeme. Tag ňevraveū. A uš poton takuó maū naveki to ťeméjško. Tag uš kot son k tomu Blajere-vi doktorevi, tak: „Ešte ňebud'e vraviti. Ňeboj sa, al'e buđe vraviti a buđe veľmi mûdri! Ňeboj sa ňiš a ľen pros Pána Boha, pros o to, žebe ťi pomuđhou, ľebo ja son vraj ňi Pánbox“. Tak povijédaū. No tag uš poton, kot son tašla pokońi raz gu ňemu – uš son vějic ňesla – tak mi povijédaū; ag omlatau to ťeméjško: „Už_e dobre! Uš ťi bud'e vraviti! Al'e ho dráš, trhaj ho, stískaj a šetko možnuo na zlos, žebe sa pust'eu rosprávati.“ Tag mama krsná jeho, Vajdová, tak tá uš: „No, Milko, ši šo, Lacko, hibaj mi vraviti daš! Muój sin, ukáš reku krsnej mame jazik!“ Tak poton ukázaū. A uš tag vrván: „Vrau.“ Tá ho pošala št'ipati a vuđón tak: „Mama titá!“ Miséj otpustiťi: „Hoj vo, hoj domou, hoj domou! xoj domou!“ A už mu prišla oná. Al'e ho tá tag dokatova-la, viēte, že ňeved'eu, d'e sa má pod'jéti. Jéj son ho ňemohla, viēte, to mat'eriNskuó srce ňedopustí. Tag uš poton, kod išla do nás: „Mama, titita! Hoj domou!“ Nálež zl'e vrvaveū. Ďeťi ho tag ušele zl'e vraviti. A uš poton son ho jéj tak pekňe naušela. – **Do mikrofónu hovorila 28. 9. 1967 77-ročná Zuzana Bárdiová. Prepísané z magnetofóno-vej nahrávky.**

13) pokoradzské nárečie

28. Vyšná (Slovenská) Pokoradz (l'udove len Pokorac)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané v lete 1930. Jéj son bou tan, te si ſeboú. – Naší xlapi koséj, mlátéj, vozéj seno. – Našej mači už umrel'i. – Mámo veľa kosiči, robiči, plačiči. – Išou son z mojieu maťeríeu. – Smo iba sami dvá. – Ďiéž buďe padači. – Lekvár zo ſlúvok. – Robeū, robela, robelo, robeľi, robele (žene). – Vižín, xožín, ſeží, žiťéjtko, žíví ap. – Id'en ſi kabát hor zoblíjéci. – Misímo ſtějton iči. – Bou son zmúókou. – Zmúókou bex. – Zeleznišíeri ſu tan. – Ukéjš mi jazik! – Do Čiréjkoviēc, do ŠereNšán – f ŠereNšáx, f Sušax. – Daj to ſetkin tren. – Vužón_e takí voják. – Kto vié ſi jí viďele. – Jéj ſon poviédaū. – To me rožieu volámo. – Mámo doz drevíňaťa. – Bou ſon_éj dakode na krščéni. – Pougára ſjémamo. – Edon voú ſkapau. – Takié malíe pauče mau.

b) Z rozhovoru s inými starými obyvateľmi. Zapísané v lete 1935. Na višnen brehu ſa pásle husi. – Oňi ſa namodl'éj, naproſej daš! – Tu be ſt'e mi zavazaťi. – Tan ſon drięla potkana viďeu. – Šetke kronpl'e ta vižrale. – Aj na balockje dol'iňe padaū d'jéš. – Iba bežéj l'idijé z vedrí tavo, zo ſíkaükámi! – Iba kod edoraz vibukou ohen f pl'eňiku! – Do Kovášeū, do Cabanou, Kováševe don. – Ņiéma ceukki niš. – V ſed'eľi smo ſa jus dovrával'i o ňje. – A poton žebe ūón na ſon žeue? La ver ſa s ſjéu ſedá. – Aj trpoú viétr viéu. – Dosiú ſon vitréjsau na toku. – V Zaxareucex bol'i. – Na poľi, ſi pri kopáni, ſi pri ſad'eňi robiči nadbe. – Povíédaū, že nebuďe ſlúžiči. – Šo ſi uríd'ej, nag majú. – A kobe ho už zabeū zo ſamoxoťéjci (ſamochtiac, znenazdajky) aľebo ak. – Dáku roſpráuku pohľéjdaj'e! – Nag be žeue dobre každí na ton ſvet'e! – Aspon be nás tje gazz'injé aj pohuóst'eļe. – Aj kiseū ſmo varele. – To je tjeľuna krava.

c) Z rozhovoru so 45 – 65-ročnými a jednou 28-ročnou ženou. Zapísané v júli 1936. Sedl'éj ſa ſebořibí, iba kod zdoxňe. Pſeňiške ſa iba ſeševiška! – Aj tan miéľu tlš ſviňjen. – Nože rec tájdi, te ſudo! – A koľkože ſi navéjzala čomóvoú (z mad'. *csomó*, „hromada, tu kríž

obilia“)? – Ņemújós tuto stáči. – L'en na dobrújó zalušeňié stéjto. – Haluške na miski aj u nás povedéjí. – Ktovié ší sa už ožiéneu? – Zlié xíre šle zaŋ. – To už mi ňenadbe díérke do nosa prevrtači, bo jiy už dáuno mán. – Marka, Marka, ſevién, ak te poxožíš ešče! – Táid'en to ta visipači za húna na križne ceste. – Bola son pri Hruškovi doktorevi na svedectvá. – To šo ſepriviknúti. – A d'e ſte tan zameſtnáni? – To je poton rados rožiſevi, ſak? A ší si ta ſkoseu Na jazere? – Tan ſa ſkrítneťe g ednímu járku, tan xožímo s kršahí. – Braſi smo ſi najdriéu tuvo, aľe trpoù po rúre t'eſíe. – A poviše d'ežine pujojd'et'e poľa mošíd'eu. Tan ſmo ſi na práña ſpraveľi takuó, náki je pujoно. – Že mu to bolo nasadlo z úhlaſa do plícou (aj do plíic, na plíica). – Ni ver, me ſiémamo. – Al'e jí bou aj kujón kopeu do slabine. – Vet ſmo ſa aj bojaſi d'eči. – Že odiſl'i het t'i ſaňtiſerci. – Tan miſeu ſněy z rakadóva (z mad'. *rakadó*, „kde ſa kladie ſeno, ſeník“) vimetači. – Tan maľi pet d'ľeūſeňiec f tonto nižnen dome. – Starſej odo mňei. – To iba na takí hran (za okamžik) bolo ako niš. – Nuka zavéjſte tú kapsu, ebi ſa ſevisipau!

d) Z rozhovoru so 78-ročnou M. Maďarovou. Zapísané rukou

27. – 28. 7. 1941. Bože jin daj zdravié za tot cukor! Lebo bex ſpadla. Hlava ſa mi vrčí, tag v ednje ruki náki paľic nosín. Šo prišle tje zberaſke, tak ſa tje same budu xovači. Ešče be ſmo pokuse ta boľi, aľe to mljéško nán xibuje, to. Nagže ſi ta popišu, nak! F Prešove ſu trpoù, f Prešove? Su tan aj vojáci, aj ſtéjton. Jéj ſi ňenahán ſigdaj tak. Tuto mámo aj ſtudňi zakopánu. Bou ſa vraj dakode xlapace zaduſeu (zatopil), tag zameſtaťi nu. L'en slovenski, jéj mad'arski ſevién. Tu jesto vode dos. Koľko ſon jéj tin razí t'ižme poſiſtel'a! Hoznek mňei uſeu, hodní xlapiſko. A ni ver éj! Kmotra, nože no, počeze ſen! La, aľe mi t'aſkuó na xrپ'e. Pána lextorevi ſmo dával'i. Vravéj, ež ako ſmo žeľi dakode. Miſeu biči operováni, eš ſmo ho uš ta mohli dači po ſkoláx. L'en orién pokuse, hnoj vozín a ſi sán aj nakižen. Son z rięſu koseu, kod mi bou zomreu. Aňi za hod'iu ni. Iba mi otkvacla. Iba l'en ſeſt'ascié. Ktovié, eš ſi budú vedno variči. La, napeſiémo. Jedle bujóp kus, tuž aj ſitko. Tak ſa važimo. Taſla z dákin frajiéren het. ſmo ſa zosobáſeľi. Sa bola zopoznala tu f tonto nižnen dome f ſuſectve. Totot koſciéu má aspon ſtoticad rokoù. Paméjtku na Már-tina držímo, posviécku. Hoscina tode bíva. Sami ſmo me dosiu bolí otprvu, nás priciſl'i. – Zas Skáunik ix ſevoceu a nás ſeňiorát ciskau,

eš be smo jix prijaťi. Každú trećí ňed'eľi biva tu koscíeu a uš tjeto vešje svéjtke náki, na Trojic, Stupeňje. Šez mošidlá krízen šes poľe prosto id'e tot kodník do Zahorién, d'e sa ouše poséite. Nájd'e sa zato, na druhon šore. Dakoľko mesací mu xibí. Sestrnic mojéj bola za ňin vidána. – Z huóre nán zveľi. – A Bože jin daj zdravie! Dobre bolo pret tin. Pomáhal'i smo si edná druhin. Al'e uš trpoū ňi. Reumá, l'a, ver už dvanáč rokou, ag ma boľi. Al'e son takto po paľiški ňi, ňexod'ela ešče dosiu. Al'e ſo jesto tu starší ſlovek edon, tag_e to xorí náki, l'eži. Drahota je to trpoū. Vet smo me trímaľi na kvartíel'u, aj financi boľi tu na kvartíel'i, aj vojáci.

Tu na Pokorazi son sa narod'ela. Uš sed'end'eséit šes. Tag mi povié ňevesta, ež iba planiho ſloveka Pánboym nevezne. Al'e son po pol'i ňexod'ela, ved'eji. Robela son náki. Tu son_eji bola vidána, d'e su tijé žene. Iba pokoj, kobe bou búvau. Iba nak porad'eji dakoho na žel'ejrstvo! Živuót ma bolívava. A aj hlava sa mi trpoū vrčí, aždaj od slabosci. L'a, tol'kié roke! Aj totot muój muš, kot sa žiéneu, bola za tri dňi svadba. Tode bolo lacnijéše šitko, ved'eji. Al'e uš trpoū veľkijé svadbe ňi, ňerobéji. Boľi aj huci, ſo húdl'i. Jedl'i, peľi tote. Tode kod mladú vezl'i, tag vezl'i aj duxne (periny). Nanoseľi tote, al'e ňi tag hrdo, ako teras. Ver l'epší, ver spokojnijéši bou tote svet. Tod mňej prvú sobášeľi. Tode ix privezľi s Kocihi. A bez žene boľi náki, iba sestru mal'i, tag ix tá opatrolala. A obá sa tu ostarel'i. Maľi veľa rokou aj tot, pon sed'end'eséit rokou, kod umreli. – Tiéton tavo tajžiťe, na Sedlišče. Ved za cincerínon koséj xlapi, tag ván ukéjžu xodník. Tan za ſelínou, za cestou ſeit puójdeťe. St'eit xuód'a.

e) O vojňe. Bou son za osen tížní v Galícii. Poton nás odurel'i Rusi do Románska. A uš poton, kod mi ped'eséit rokou prešlo, tak ma pustel'i domou. Ver son_eji tan bou za dva roke. Jéji son bou f takon magazíne, d'e potrava bola. Najdriéu son vidávau aj hábe a poton son xl'eb vidávau. Xoďele čapate (z maď. *csapat* „oddiel, pluk“) gu mňe. Son vidau pon dvetisík kusou xl'eba a poton mi zas dovezli. A poton prišle voze a dovezle ſtafľe (druh voza) xl'eba. A tašou son g hadnad'evi (z maď. *hadnagy* „plukovník“), ňebe son d'áke hábe pre sebej potrebovau, al'e pre kamarátou. Bou son náki za fronton, za ňima miseu z magazínon náki. Aj me smo šli, ňebe ňeodoreau ňepréjteu potravu. To nán náki daľi xíre, ež be smo sa braľi het, ež be ňepréjteu ňeodoreau ta. Akože be ňi?! Son_eji bou voják aj pret tin,

son_éj ved'eu komando (velenie), son boú pri kanoňírex, d'elostreúcex, pri telefóne. Šo jéj povíén, to je šetko svatúó. – **Hovoril 76-ročný P. Astaloš-Paušúreve. Zapísané rukou 28. 7. 1941.**

f) Ako prišou sin o nohu. Sin mi tak poxod'eu asi, asi tak pred edno d'evéjíma rokmí, že prišou o nohu. Ver, o nohu prišou. A akí xlapisko je to vuþón odmaþováni, pokin nohu mau! Driéšni xlap, akurátni! Tuž dopixaú mu nohu kl'inec na bokanči (z mað. *bokancs* „vojenská topánka, baganča“), petu. A to poton tak vinšlo, že l'en doma sa d'ák ond'íeþ. Ăeš mu prikládale, ako žene, na ní, aš poton miseú iťi do kórhazu do Sobote. Otrava krvi! Tag mu odrezal'i nohu. Za pouþíesta roka f post'eþi l'eþaú! Šo sa ſepúþohou – a takí xlap! A takiho son ſevideu, tag zmužil'e to znášaú. To ní že be boú dakode, ako me hockode doma horekujemo, kot sa nán daš ſedarí. Al'e tot ſigda, žebe boú takúó reptavúó slovo povíédaú, že naþ toto l'ebo toto so mnoú. Tak spokojne ležaú ako, ako. Veru, veru.

A boú son aj l'ixtáren pon aždaj za ped rokou. F tricéiton, tricéj-tonjščvrton son ažda zašínaú a ȝósmon son už aždaj konšeú. A boú son aj f ȝemnici (v žalári). Maþi smo, maþi smo majetok, al'ebo šak aj mámo, šo je už aj ní náš, f sobockon xotare. Tode bola Sobota otpadla a náš majetok tan boú pri Maðarex, v Maðarsku. No tak prišli za mnoú Paušúreve: „No te máš f sobockon xotare petnáç holdou zemí, hibaj!“ Narad'eþi ma toþko. „Hibaj do Sobote!“ Al'e, id'emo aj me, l'ebo aj me mámo. Tak smo sa, aj jeho starí ot'ec. Pozhánaþi smo sa tricéj'i dvá. Hibaj do Sobote! A taþ viéþe, Sobota známa nán bola. „Hej, Pokoráði, ak sa máþe?“ a takto a takto. Hibaj aj do pijatiki! A taþli smo aj na vojeNskúó veþit'eþstvo taþ. Žebe nás prid'eþel'i gu Sobot'e al'ebo žebe nán majetok sen daþi. To boú rozun, šak?! Al'e nán tod hñet povíédaú, tod vojeNskí oficír: „Xlapi, vraj, aš to zved'ej vaþí, koži ván lou st'ëjhnu!“ „A ved nag nán sen dajú zeme! Tag me ſekcemo z Maðarí biþi! Al'e zeme nán nag dajú!“ Tak poton tricéj'i dvá hibaj do ȝemnici! V Bistrici smo t'uþaþi, tak. A potom eþte aj stoþisíc nás to koþtovalo! (z nem. *kosten* „stát“, o cene“). Plaþel'i smo si, boh_víþ ak to iþlo! Ši to za kost, ſi za šo. **Dňa 4. 7. 1967 vyprával 90-ročný Michal Očovai. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

14) zahorianske nárečie

29. Horné Zahorany (ľudove len Višňié alebo Slovenskié Zahorani alebo len Zahorani)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 14. 7. 1932. Kotson_éj bo_ mladí, Cigáni si na kúopku uklada_í peňaze a tak sa d'e_eli s nima. A_ e trpo_ aj tí ved'éj inak. Do zranu ho pošúvau_. – Tricad rukou ma_ – ako edon oduka_ec (silný) xlap. – Žádnu robotu n_éma_í. – Zato be d'_éj_é_ bou nadbe. – Aj s nej to bud'e taku_. – Sl'ibeli_í sa nánženi robi_.

b) Z rozhovoru s inými v lete 1935. Niš nepovijeda_í. – Zas majú na ned'e_í prítí. – Aj vejci razi in ukéjza_. – Ved'éj, aj pri l'ixtárevi bi najšl'i. Poku_ópre_ son sa vraj, tak poved'éj podaendní. Aj ocjéu_ brat pítau_. Ponat sáme daxe (z nem. *Dach „strecha“*) l'et'e_. – F Tírejko_úce_ ma_í naháno. – In aj po muževi ostálo dos. – Tu l'id'_é_ robéj statošne. – Aj po našen sa naušela rospráva_í. – Tak sa gu šetkimu l'axko xi'e_. – Ved aždaj smo tu biéndni l'id'e! – Pot tima zememí robímo. – Išou zo ženamí. – Muževú ma_era volámo mamouškou_. – V našej zahratki. – Zeme l'en na kvarti rácemo.

c) Z rozhovoru so starými v lete 1936. Za tri hod'ini do Hnúšta a od Hnúšta je dobrá prexácka do Kl'enoúca; pon pet kilometrov. – Préjti_í bi aj šez huóru prejšou_, a_ e teraz némú_ze strmo (rýchlo) ís. – A uš smo o pou d'evéjte bolí f Kl'enoúci. – Kin ho nevezmú za vojáka. – Že si opatréj dakoho namesto seba. – Uš smo ma_í tol'kix učit'e_í ot pá_ šasu, šu_ strax! – Tak sa už otec nestari_é pre takjéto veci d'_áke. – Aj d'e_í namíta_ takton na lúki. – Šakovjé seméjška jesto f nén: hraxorec, šeševic, šakovu_, ot pod'iu sveta. – Budú aždaj kod_e taku_ d'_éj_é_ evu_ l'eto. – Takjé pu_ódmol'ini jesto, že sa už aj ko_ní pobelo, podhrlo. – Aj horou_ bi obixod'e_í l'id'e, a_ e Zmeškal (pán) brána. – Teraz_e ta. A_ e kod_e blato, tak sadnē tanu po osi vos. Je aj tan sl'ibená tá hracká. – Tu ve_ mi su pobiti l'id'_é_ – ninto zárobok žádni. – Iba samí bodl'_éj_ je tu. – Tu nemié_emo. – Prú_ a túrni bívajú. – Mámo kraviške, pek_né uctín, šo prahámo. – Biéndni je nez živu_ na svet'e!

d) Z rozhovoru s inými starými dňa 26. 8. 1938. Pujojd'emo kuz dreva pretnúťi. – Zez naší huþóru ež nevozéj. – Kot to ot spotku spréje. – Preš tá hozde splesnijé? – Si to každí ňeond'jé hnet. – Ta box pobeü, abi t'a! – Ăeš soj taþ ojnd'éila. – La ve to tak kladú aj novinke. – Iba kot s kijákon idú. – Smo sa tag bojal'i veľmi. – Pecto hrámádok šo t'i tan stéjhnu, výc aňi tu ňezvíšej, kod úhlaen kúréj. – Nak sa ňestarej doNho! – Smo sa tu nasméjli na ŋix. – Tag už jéj to verín. – No hléjdaj skoro!

e) Konope. Iba pozd'e konope sa séju, kolo štrnáctiho mája tak pošínajú séj'i. To sa zorié v jesen a poton sa zas l'en na jar skoro orié, zúhorí sa a hnojaviciéu sa pol'jéva. Za tri kad'jéške smo viľéjli aj mi. Tak sa to poton zorié. To misí dobre rozrobená zen bit'i, veľmi prxká zen. Šo aká malá hruduþóška, misí bit'i rozdrvéná, lebo to geþglivuo (z mad'. *gyenge* „slaby“) veľmi tjé konope. To sa séje tri razi hin. To sa nemúþze tag ako pšeñic, lebo bi bolo riétko. A poton sa pobráni. Poton sa pred'el'ej, kot su dozretjé. Ednié kvitnú a už v druhiх je seme. Tié sa budú iba teraz trha'i, na druhi mesac. Prvijé sa trhajú na žatve, v august'e. To su poskonjé, šo sa teraz trha'i a tjéto sa ma'ernejé, f tix je seme. Kot sa vitrhajú, za dva tížne sa moþej v moþidl'e tjéto prvijé a poton sa vit'ahujú. Poprest'jéramo jix po lúki, usxnú a sa vitrepú. Mámo trepaške takjé narobenjé. Najskej sa vitrepú na trepaški, poton sa na trojki vyhlázajú, abi pazd'jér viňišou s ŋix. Poton ix uš taňesiémo do mlina drví'i do stúp. Povrt'ej sa pekne a žebi sa to udrvelo, lebo bi sa to zle préidlo, kobi sa to ňemjélo. Aj nohamí ix méjemo, kod l'en kuz mámo. Pod nohe si dámo a tak méjemo. To bi bolo veľmi ostruþ, slabuþ. Poton sa uš ſešú na šte'i. Jesto šteet taká zel'ezná. Kot sa povihlážajú, tak sa po tri ruke dovedna zloží a tak sa zvrt'ej dovedna a uš sa to povesná volajú. Do povesní sa zvrt'ej. Poton sa hor rozvrt'ej, a tak sa na trepaški rozbijajú, lebo je to vevedne zvrt'enuþ, zdrvenuþ. To sa hor rozvrt'i, to sa na duxnu pokladú na slnce tavo a tak sa ſešú na šte'i. Kot sa pošešú, tak to je už hrubuþ, šo sa stéjhne s ŋix. Tak to su klke a šo ostañe v ruki, to je tenejkuþ, to sa tak zvrt'i pekne do kol'esa. Ná uš tjé klke zas do kúd'el'i zvrt'imo. A poton ix ešte mikámo tjé kúd'el'e. A tak šo je horšíe, to sa zatkáva do hrubej préiži, na mexe. S tix kol'jés sa nad'eje a na kúd'el' sa zavrt'i a tak sa na praslič uvéjze a tak sa prad'jé. Kto má aj na kolovrat'e, aj na vret'eno, kto má už ako. Kot sa na prasliči prad'jé, tak sa oþahuje na vret'eno, aj zasukuje sa al'ebu na kolovrat sa vrt'i préiža.

Vretčená sa zmocú na motovidlo a lou sa vezme uš prad'eno. Pra'dená sa ozvárajú f kaďéški, viperemo, osušímo na slnci a kot su suxié, todi ix posúkamo. Dá sa na takié zvijaške veľkié a tak sa posúka na fajfi. Potoj sa uš s toho snuje na snovadlá. Šíta sa, na kol'ko rífovou má bit'i, kol'ko má prejži. Najmeňej na tricat l'ebu dvacat. Na meňej sa nesnuje. Aj do osend'eséjt rífovou mūóže nasnovaťi. To sa uš poton zbere pekne s tix snovadlím tak na vrguóš, do vrguóša sa to zbere. Aľe ešte skorej tijé fajfi sa pokladú na fajfíér a do d'eštiški sa fťahujú. Kol'ko fajfi, tol'ko d'jérkí jesto. Poton sa na tijé snovadlá privéjžu. Mi to šini volámo. To su kol'ike tu navrxu a naspotku su dva, l'ebu sa to poton dajú tan cíepke do prejži, žebi sa dalo naberaťi, po páre, l'ebu sa to tag misí. Kot sa na krujósna navije, tag uš sa do tix niťeūňic nabera s tix cíepkí po páre. No uš poton do brda sa zasi nabere z niťeūňic. Uš poton sa to privéjže na privezás, na takú pal'išku sa to privéjže. Edno sa zas prad'eno dá na zvijaške a st'ejt sa poton súka na cíeuké. Na kolovrat sa dá cíeuka a tak sa súka. Cíeuka sa dá do šlňka a tak sa tin zatkáva. Tkaťi sa mūóže šakovak, aj širšíé, aj ušíé a podľa toho sa volá šesťanuó, sed'emuňó, aj osemnuó. Na mexe sa takuó tká. To je brdo uš takuó. Odmáskou sa odmazívá, kefou. Otkanuó plátno sa na návojšok ovŕca. Z návojšoka sa otstřihne, kot sa nesprace a tak sa zberá lou. To sa tká na konce, to je uš d'esat – petnáč rífovou. Poton sa to zvára f kaďéški a biéľ'i na lúkax. Obarí sa vreloú vodou, kot sa zobere lou s krujosen. Poton sa zmáša každí d'en dva razi a tak sa visťéra na lúku. Misí sa aj za edon – dva tížne biéľiťi. Poton sa vival'ká aľbo vimangluje, vypere sa dobre a tak sa uš poton odloží. – **Vyprávala 41-ročná Mária Gregorcová. Zapísané rukou 27. 7. 1948.**

f) Zakál'aška. Tak kobi mi to šitko na rozun zišlo! Tak kot je sviňa už dobre vikrmená, veľká, tag už okolo svéjtkou obišajñe zakálamo. Vešer si šitko pekne porixtujemo: hrňke veľkié, korito zakálacié, škobli, nože a takuó d'eš. Skoro rano staňemo a postavímo vodu do veľkix hrňkou, žebi zovrela. Narixtujemo si aj soľ, žebi zmos dos maľi, aj šierni a šerveni píépr (korenie, paprika), aj sesnak, cibuli a iNšíé. Poton sa zohraje pál'enka a xl'eba sa napraží, aľbo aj slaňinu, kto ešte má, aj to dá. A to kot sa uš skoro rano xlapi zídu, tak ix s tin ponúknemo najskorej. Tu nějmamo mesiéra, tak to l'en tak xlapi z rođini robéj, to xlapi už ved'ej starší. Poton už idú k xl'jéucen. Mi smo náki tan f xl'jéucek zakálaťi, l'ebu smo sa aj bojaťi, ež nán ujd'e.

Xe, xe, xe! Dakodi nán vera aj ta ujšla, a poton aj po dvore behala. A mi smo po dvore miseli behať za ňiéu. A ráz nedaj Bože ju ulapíť, šo taká zdŕivená bola uš! Al' e poton zobraťi xlapi také kovášske kl'jéšťe vel'kjé, tag ju do tix boli xit'eľi dák. Za prednú nohu ju boľi xit'eľi a tag ju poton lou strepaťi na zen. Tag ju uš poton doklaťi druhí rás. Poton sa s tou vodoou obareľa celá, a tak sa rozberala. – **Rozprávala 69-ročná M. Gregorcová 30. 9. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

3. Nárečia gemerských vrškov

a) severných

15) polomské nárečie

30. Polom*

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. Pauce sā mi träsú. – Tu mä l'en hreša oťec. – Xoceū som tájč s ňima. A tu som l'en ňexoceū, l'ebó som ňemúohou. – Dakomu ix pocisoū. – Aha, d'e an tí tajdú. – Vom je starší veľaš. – Xod'á t'a lou zes zahradu. – S tobou sā ňebud'em važič. – Dvacäčdva roke maū. – Na to som xiba plaňí, na to. – Sä aj smäu, doktor. – Sä ocámo. – Jā som to ňepošú. – Vol'i pust'eu ocebe. – Ožéňím sā ešče. – Jā som to dakodi ňeposlúx ňikoho. Eš starimu už ňenadbe. O starího už ňedbajú, xiba koj bi ta zdúþx. – Išou do Cisoúcä. – To som už ta zabút. – Maľi smo pom dva mexe. – Pošujťe, l'en ag vuom buďe vráveč! – Kámsi ſúosi a uš to skapalo. – Bú tam aj dilektor (z lat. *director* „riadič“). – Vara jā ňemám niš vo vašku.

b) Z rozhovoru s inými staršími. Zapísané rukou v lete 1932. To je už dáuňeňšá. – Krščéne robeľi. – Tej buľi aj dvesto rokou. – Takí púóní oves mámo. – Ve bi tod ňebuľi robeľi, ebi ňebuľi t'a dostáli ſeš cisíc korún! Ned'eľä sā nám aňi ňelíši, koj si haluške ňenavarímo. – Už jix trpoū ňepuščí. – Ež dákí vedúx jesto tam. – Jäňík išou do Gižä al'ebó do ll'i gu krsnej. – Jíedou som šír z briňzou. – Kä (odkial, skad'e) si? – Dakä. – Poj t'a talou! – Pošin ta zaiđe aj do Hnúšči. –

* Polom je mestská časť Hnúšte

Bú z Mišom Val'ox. Petrokox Jäňík. A šo buďe tu na mňä d'äukač?! – Éj, bolo že to za kršćiéne tomu nažmu Paľovi, takiho kršćiéňa väč aňi ňebulo u nás! – Ve sā to pokuse vivedrí (vyjasní). – Akúože je u vás sáčié?

c) Ako sā plátno robí. Najskoréj sā id'e úhorič na jár. No a potomá sā id'e hnoj vozič a zas orač. Potomá sā séje. V ľet'e sā konope trhajú, najskorej poskoňie. Ňesú sā na rosu a nahajú sā tri tížne a koj je suxota, tak su aj za šćiri. A uš sā doňesú domou triječ. A uš potomá jix treba vihlázäc ešče l'epši a tak sā Ňesú do ml'ina do stúp. Tam sā vidrvä a odňesú sā domou a uš sā šešú doma. A potomá ix zase aj na hrebeňkox mikámo. Rozd'eľimo na dvojo, t'ejk'uo vit'ähámo a už hrubuó to su klke. Uš sā potomá ľen popräd'jé na präslicáx, aj na korovraťe. Potomá sā moce na motovidlo s tix vret'jén. Z motovidla sā vezme vräťeno loľ. Tak sā potomá zváräjú tje prädená f kad'jéški. A koj sā prädená viplásu, tak sā visušä na drúku a poprest'jérajú sā. A potomá jix zvijäamo na zvijäškáx na fajfi. Tak potomá jix na snovadlá zas snujemo. A tag ho potomá na krosná navijäamo. A tak sā naberá do niťeuyení, aj do brda. Potomá sā priváže a tak sā zašne tkač. Tag ho uš pokuse tkámo. Cięuka sā dá do šljka. Plátno sā kručí na návojšok. Koj sā otká koňjec, tak sā otstrihne a koj sā šitko otká, tak sā dá na spuščák. Plátno potomá zvárämo tri-šćiri razi a biēl'imo na sljku. Zamošímo do šäfľä, do vodi. Koj usxňié a na šćvrtom raze ho perjémo. Ak si kce, tak si ho odňesíe do maňgl'u. A tak potomá strehámo na hábi l'ebu šuó. – **Rozprávala 85-ročná Júda Grendel'ová dňa 21. 5. 1938.**

d) Pret tin rosprávali eš na Xval'kovej za Brezinoú, koj xožil'i pŕš vol'i tag eš stňa vol'i ušl'i domou. Tam xod'eū dákí Cigáň s takou veľkou pípoú a maú na ňej takí veľkí uhlík.

O psohlaucox. Na Brádom bul'i psohlauci dakodi. To tag do d'ežiňi xožil'i každí d'en. A l'ud'e sā báľi a kreli sā pred ňimí. To maľi ľen edno oko. Tag lákal'i l'uží: Il'uš, Maruš, Katuš, poj vom, uš tašli psohlauci! A to bul'i oňi. A psohlauci bi bul'i kcel'i l'uží tam vivábič a tag ix ješ.

Aj u nás tot Paľo Kvakox sā dávaú za verbuňkošä, ale Ŀen koj sā opeu. – To s Poprošä bú na svažbe a napítí šou, sā viézoú na tej šodronke na Branžovú, tam sā viés v hunt'e (z nem. Hund „pes, vagónik

banský“) a tă̄ spát. Ako vipát, prám (hned?) umreū. Alé ho hneč našli.
Vyprával 72-ročný báčo Jäno Balaškox 23. 7. 1938.

e) Rospráuka. Maū edon oťec trox sinoū. Maľi dom, kosu, šuo xod'eľi po kozbe, sljépke a kohúta mezi ňima, aj mašku. Kin oťec žeū, tak sā vuom o ňix stareū. Alé koi oťec zomreū, tak sā misel'i sami o sebă stareč. Ras povié najstarší sin, že sā vuom viberié s kosou do sveta. Ak sā vibrau, tak prišou do ednej d'ežiňi, d'e kosič ňeved'eľi a trávu l'en rukamí trhal'i. Hneč ak prišou tot najstarší sin do d'ežiňi, hneč sā ho opítau edon xlap, že naš je to a šo je to. Vom nu hneč poviedau o veci. Koi xlapovi vypoviedau o veci, xlap hneč bežäu gu kráľovi. Koi prišou gu kráľovi, kráľ hneč ho odviedó na ednú lúku. L'en si roskázaū pre dvox xlapou friščik. Najstarší sin, koi zjiedou friščik, poviedau, žebi šicí lúd'e sā rozišli. Koi sā lúd'e rozišli, vom hneč zašäu šl'ákovač lúku (prejst' medzou, z nem. *Schlag „rana, úder“*, tu „stopa“) a koseu a koseu ako zbesnetí. Na obed mu zas prňiesli obet. A už z lúki bulo hodne skosenýo. Potom zas koi zjiedou obet, zas šicí lúd'e sā misel'i rozič, ebi ho ňevid'eľi kosič, eš tá kosa sama kosí. Vešer mu zas prňiesli pre dvox xlapou vešeru, alé už aj peňaze za kosu. Vešer položeu kosu na posredok lúki a poviedau, žebi naveki prňiesli pre dvox xlapou friščik, obed aj vešeru a že kosa bud'e sama kosič. Najstaršiho sina ako kráľ viplaťeu, hneč od'išou domou.

Na druhí d'en prňiesli hneč pre dvox xlapou friščik. Kosu hneč na posredok na lúku položeli a lúd'e sā rozišli. Koi prišou obed, zas prňiesli pre dvox xlapou obet. Alé z lúki ňebulo niš skosenýo! A na vešer zas to istuo! Hneč išli hlásič kráľovi, eš kosa ňekosí. Kráľ prišou a roskázaū šicim lúžom papeke do ruki a vräj bič po kose koi ňekosí. A lúd'e drveľi po kose kim ju ňedolámaľi. Potomá prišou domou najstarší brat, doňeosou peňaze, tak sā zas l'en živeľi brat'je za dakeľo šäsu. Koi sā im peňaze minul'i, poviedau srední brat, že puójde vom do sveta s kohútom. Vibrau sā srední brat s kohútom do sveta. Ak tag id'e, príde do ednej d'ežiňi, d'e lúd'e xod'eľi ešče privolávač d'en. Rano ag zašalo svitač, tag oňi hneč išli na vrax a tak privolávali d'en. Tam sā ho hneč spítaľi, že šuo je to za zvijérä, že naš je to. Vom jim hneč šitko virosprávau: že to privoláva d'en. Sredního brata hneč otšíkovali gu kráľovi a rekl'i mu, že je to zvijérä, šo privoláva d'en. Kráľ sā hneč zaradovaū. A srední brat mu virosprávau o zvijéräču a hneč mu daū aj prenocovač a roskázaū lúžom, ebi už ňešli d'en privolávač.

Ľuďe si políhalí, do pouznoci spaťi spokojne a uš ot pouznoci každí ľen pošúvau. Po pouznoci hneč zašäu kohút kikiríkač. Každí sā veľmi radovaú, že ňemisí d'en privolávač každú ráno. Kráľ mu hneč viplatēu veľjé peňází za kohúta, že ňemisá každí d'en privolávač.

Srední brat, koj prišou domou, hneč ukázaū bratom peňaze, že už zaz majú za dakeľo šäsu. Koj sā im peňaze minulí, povie najmlačší brat druhim bratom: „Terás sā jā viberjém do sveta s kacúrom.“ Ak tag id'e, hneč príde do ednej d'ežíni, d'e bulo veľjé miš. Tam sā ho hneč povispitovaťi, že šuó je to za zvijérä, ako toho najstaršiho brata a odviedli ho hneč gu kráľovi, lebo f kráľouškej komore jix bulo najväč. Kráľ ho z veľkou radošcou prijäu, že mu miši vidrhne. Prvú noc ho hneč daťi na próbu (z nem. *Probe* „skúška“) do komori, kacúrā. Na kráľovom dvore každí pošúvau okolo, že ako xice miši. Kacúr veľmi hurtovau (hrmotal) po komore za mišima. Kráľ rano hneč viplatēu najmlačšiho sina s peňazmí za kacúrā. A najmlačší sin hneč odišou s peňazmí domou. Tot sin mať na tri dni cestu pret sobou a kráľovi prišlo ľen na druhí d'en na rozum, že šuó bud'e žrač kacúr, koj šitke miši poxice. Kráľ hneč roskázaū najlepšimu husárovi najlepšiho koňa a hneč za najmlačšim sinom, abi sā opítai, šuó bud'e zrač kacúr, koj šitke miši poxitá. Husár ho dohoňeū, ešče tot d'en doxit'eū toho najmlačšiho sina a zašäu krišäč nanho po ňemecki. Najmlačší sin sā obzrijé a zvolá: „Vas?“ Husár sā obráči a beži naspäť gu kráľovi. Hneč mu povie: „Koj miši kacúr požerié, bud'e žrač nás.“ Kráľ hneč dať kráľouškú komoru opsažiť strážnikmí. A každí dobre vizbrojení na kacúrā! Ak tak kacúr xice miši, rozbitje šibu na víhläde (okne) a kacúr s komori ušou von. Koj bežau polä stráži, stráž od ľaku aj spadla. A každí dobre vizbrojení strieľäu na kacúrā. Al'e kacúr im ušou. Kráľ hneč roskázaū celú d'ežinu potpalič, ebi kacúr zhoreū. Ľuďe hneč d'ežinu potpalovali zo šitkix strán. Ďežina zhorela celá, al'e kacúr ušou z dežihi het. Kacúr bú f cmitere. Ľuďe koj videli kacúrā f cmitere, veľmi sā hnevali, že si d'ežinu vypaliel'i pre kacúr a kacúr je živí! Takto sā živel'i tí trié braťjé a prešli trom kráľom zez rozum! **Dňa 23. 7. 1938 rozprával 19-ročný Michal Karas (Mišo Karasox).**

f) 64-ročný Ján Karas Maruňkox a jeho 60-ročná žena Júda hovoria o starých časoch 5. 8. 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky. Muž: Bulo Ŀen dvanáč domou na Polomi, Ŀen dvanácti gázdove mohli bič, koj to tá komasácijsa bula, no povezmo koj tá, tot

feudalizmus postáu bú. A teras to na ednom dvore už aj dvacäčí jesto, šúo sā to už aj na dvacäč rozd'eľuje! A teraz nastúpelo aha to drušstvo, no tak. Šćirciātom d'evātom. To uš tak v jeseňi bulo. Al'e adá aj teraz je ni na plánej koläji. Ahjáj! Nemámo ešče sústred'eňí statok – to je najhorši. A potomá sā nám tu obilniňi (vplyv novín miesto ľudového sáčje) nedaräňjak. Sáčie, koj príd'e suxí rok, tag vúbec nemámo niš. Krmoviňi bi sā darelo pestovač, al'e len koj mokrejší rok. Len koj prší šästo. No a celá, hiba edon takí víñimeňní, edon súkromník. Tod ňexoceū stúpičňjak. Aňi teraz ešče, lebo viží, ež je to ni na správnej koläji, tuš tak sā mu taktom samotnímu dobre darí. No teraz rok nám niš neviňšlo na jednotke...

Žena o Maréňe. Z Marénoū smo xod'eľi naveki na Smrtnú ňed'eľu pred Veľkoū nocou, hej, prauda. A potom je Kvetná ňed'eľä, a tak je Veľká noc. Tuš to obl'ekl'i snopka, no tak rädne, ako aj takto sā obl'iekámo. Takú sukňu ako nás zavíjäli, kažmírovú mu daľi, aj t'erás, tak šepec jej daľi, hor obl'ekl'i a šnúri, mašle talou, vizitku, opľecko – to smo obl'ekl'i nan. Aj fát'ol (z mad'. *fátyol*, „závoj mladuchin“) hor na šelo, pátrike. To tak smo mi robeľi fše. No potomá tašli a zes snopok prepxaľi ruke von, prepxaľi papek. Tak ju trímaľi dve a ňesli ju hor a potomá tag išli d'ežinou a spiévali: Marén! De tă ťaňesiémo? – Tahor na tú skalu /ká si zlámeš hlavu. – To vácej ňespíévali. Lebo koj to zaspíévali, zas išli dälej.

Muž: To išli cestou ká, fšá, aj do ſižniho koncä. Potomá koj obišli, prišli zas, alebo išli áj tă višnou cestou. Potomá koj prišli, tag vošli tanu do toho domu a koj im daš daľi, tag zaz dälej išli. A potomá na koňec ju zobl'iekli a snopka taňiesli spál'ič.

Žena: „Hej, za d'ežinou, za d'ežinou, hej! A potom ju tam aj zobl'ekl'i, snopka spáleľi a šati odloželi zaz na druhí rok.

Muž: Jáj, ahá, praudaže, koj bula tá Krivá sreda, fašänge, todi zas huórkali. No tak sā zas todi zišli d'ieušätá aj xlapci a huórkajú sā. Zišli sā dovedna a koho zavolajú, aj xlapcou, aj žeňi, uš každí miseū daš doňieš: kuz múki, slaňinu, aj pál'enku kúpič a tak sā posklaďali dovedna, doňiesla, kotrá šo mala. To sā poond'alo a to bula taká spol'ešná vešera náki na fašänge.

b) stredných
16) kyjatické nárečie

31. Kyjatice (v nárečí Kijačice, Kjačice)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané 4. 9. 1932. Husíťi tu da-kod'i buľ'i, tag nán starí ocevijé vravil'i. Mámo ešče starí kost'jéu, šo vraj aj strom bú fňen bú narúóstou v múri. – Skia že si, skia? – Líd'e ľen xod'ja voka. – Aj na Čisovec ni d'aľeko od nás. – Slíbel'i sa aj t'jeto žeňi susedove. – Piatok vraj zl'i zašiatok! – Ousa dve t'emer keľ'o bulo. – Do Sobot'i (Rimauskej) miseu ís. – Kažďimu nabe kus. – Kobi to tu mox sjač. – Na Babinci ceukon druhá náreš panuje ag u nás. – Jasón keľ'o ňigd'e ňevid'eu. – U nás je národ zato doš xudobní. – Vuón bú skonšeňi, akože! – Aj d'jéžžik padau. – Išla do l'ixtárjéu. – Tu mámo ped horári. – Vid'eu son trex xlapcí. – Zes naší lúku bežau. – Aj f Šerenšanax son ešče ſebú. Trpoú bi son už ňevládau. – Striézeuce su ni d'eľako st'jato. – Aj z Brádňiho fše xod'ja sen.

b) Z rozhovoru s inými 19. 7. 1936. Zapísané rukou. Zdraví ſľevek to buľ'i naveki vesel'i, sed'end'esjatrokou dožel'i. – Ší reku ta vlážet'e? – Bú son spát na túto nohu. – La uš poj dva roke son ňebú. – Takto dvoron uš tvrdo prejden, iba šo na pol'e viňíden. – Ľen ež mi je takton dobre nan. – Koj sa oprién takton rukou o piuku. – Trpoú t'ito mladí aj ňexocú robič. – Aj na triéme (z mad'. *terem „dvorana“*, potom tu „chór v kostole“) son bú. – Hlason e slabí. Aj mňe prňesli kus. – To ňebol'i oblátke, aľe akobi nakrájaňje mjadouňike. – Ja son to řiat' sxod'eu. – Povijédala, ež je dad'e f kancoláriji. – To vešjé d'jéuša bulo u nás, koj zvoňi posvičala'i, pri našej ma'eri. – Misela het odís. – Kiad' id'emo lou do Hnúšči. – Nejmaľ'i veľjé šasu. – Tanloú sa bou stŕhou tod ohen, petnáct'iho marca vešer o edonáct'ej. – Aj keušige jesto. – Mesiar bi bú zaplaťeu za ňí, lebo bula ňeot'jél'ená, aľe ni zdoxnúta. – Nevjén, f kotren xotári taká jesto. – Ag maľjé d'eči pošujú od rožiší, tag robja. Aľe už misí ič adaj nu.

c) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 16. 7. 1937. Uš ŭeráz aždaj ňemúóžu bić t'ito náhradní učiťeľ'e. – Tod'i ňemúóx službu

dostáč. – Koj si pilnoš dá na to. – Vuón_e prauda zo Seúca. – Ščerja xlapci buľi. – Kobi si s t'in bá'en našin tašou dad'e! – Tan pá'a to úhla. Čí zarobel'i dobre na ton! Smo mi viďeli ako edno ta zadŕx! – Ve opriēc toho ňemúóže vraveč ňiš. – Ako kobi bú viNš na túren. – Pozd'e sjaťe buľi pšeňice. – In'kod'i to ňespraví. – Aj dvekeľo bi zjié-dou. – Meži sobou sa vad'ja. – Ež vuón ňejjét meso. – Si mox prňieš vodu. – Koj son ja bú l'ixtáren. – Ja bi si tu ta aj od'íx! – Bulo scisnúto. – Bohdaj si t'i veľkí narúóst! – Si sa kuz muóx tájč umič. – Išou kravi páš. – Smo dakod'i prijadaľi hín po tricat prad'jén, po d'esat koncí.

d) O trex bratox. Tuž bú edon kráľ a maľ trex sinou. Koj už bú na smrtedlnej pos'el'i, tag jin poviéda: „Sinové mojí! Ja son uš starí, ja už zomrién a tag ván požehnání dán. Vi bi st'e muóhl'i tájč do sveta, svet skúsič.“ No a starší šou poton, vibrau sa. Dať mu oťec peňazí, poňiže otpítan_koňa osedlau a šou potoj do sveta. Tak prišou na ednú lúku, tan bú edon kašťjel'. A tag vošou do toho kašťjela a tan si službu pítau. Tak tan bula edná žena, aždaj Ježibaba bula, ši ſúó. Pítau sa jej, že ši bi ho do službi ňezvela. Tag mu poviedala, ež ho vezme, ež ňiš ňebud'e robič, iba že bud'e ednú kobul'i páš. Ta uš tag ho zvela, tak pásou. Rano ho naxovala a vuón šou s tímá kobulamí. Tak prišou na ednú lúku s ňima, tak sa tan pásl'i. Al'e koj išou, tak posriétoú edního stariho šľeviéšika. „Ja vién vraj, muój sin, eš si t'i prišou na smrt k tejto Ježibabe. Al'e vraj aš tag bud'e robič, ako či ja poviéden, tak t'a ňezmárni. Na či (tu máš) totod bíšik. Koj už vešer bud'e prixázač, tak či t'jé kobul'i skapú. Al'e ſibni t'into bíšikon, tak sa hneč domou po-stavia. A stará jix bud'e veľmi bič, eš preš sa ňestra'eľi! A koj prídeš domou, tak sa t'a spíta, eš ſúó si za službu zaslúzeu, eš si dobre pásou. Tak či bud'e ſakovuó dávač. Al'e si t'i ňiš ňeber, iba edon meč hržaví f kút'e, hiba si tot pítaj. Ona či ho ňebud'e xočjéč dač, lebo to je meč takí, až na cisíc, na mil'vóni vojska a hiba mu poviéš: Meč rúbi! Tak šitko vojsko zniší.“

Tak mu – koj prišou – tak sa mu spítala, eš ſúó zaslúzeu si, muój sin za tú službu, šo si dobre pásou? Tak si vuón pítau tod meč hržaví. Ona mu povedala, ež naš bi mu to bulo, eš tan visia hrd'jé meče, ebi si s t'ix vibrau da edon. Tag dobre. Tag vraj si vezmi a zbohon xoj! No tag vuón išou z Bohon. Išou, išou d'aľekimá cestamí, tak prišou do edního mesta. Ta bulo šitko ſjérnin súknou opt'jahnutuó. Tag vuón vošou – ňevjén ako sa volá, ši do kanťini, ši ak – tuž do xo'ela vošou, sa opítau, eš preš je to mesto tak opt'jahnutuó súknou ſjérnin.

A tan mu poviedaťi, eš kráľ má veľmi veľkí smútok. Eš zo šitkix strán idú do boja naNho, lebo že má ednú d'jéuku a tá za ňikoho ňexocela iš za t'ix kráľou, šo teraz naNho sa odaťi. Tak sa rozhnevali naNho t'i kráľevjé veľmi, že ho kcu znišiť. Tag mu poviedaťi, že kráľ poviedaťi, eš kobi sa takí našou, šou bi ho osloboďeū, ež mu dá jeho céru za ženu. Tak vuón poškau dva dni, kin sa vojna zašala. Tak koj sa vojna zašala, koj uš sa bel'i, tak sa vuón porixtovať a šou. Tak koj prišou mezi t'ix, tuš tan d'e sa bel'i, ona sed'ela na trúne z ocen. Tag hiba povedaťi: „Meč rúbi!“ Tak pod hožinoū šitko vojsko spadlo, šo bulo tan! A vuón sjadou na koňa a šou naspet tan do toho hotela, ši kršma, ši šo to bulo. Tag uš poton poviedaťi tomu kršmárevi, ebi poviedaťi, ež je vuón toho a toho kráľeu sin. Tak si vuón to vidobeū, mať tod meč. Tak sa vráťeū domou g ocevi.

Tak koj prišou domou, tuš tag ho oťec povxváleū a poton poviedaťi tomu srednímu, ež bi uš terás vuón sa vibrať, tot srední. Tak išou, aj tod išou d'eľako. Prišou na ednú lúku. Na t'ej lúki sed'eū edon starušíškí veľmi šľevjéšik. Tak sa mu pokloňeū. – Tak sa ho opítaj tot stařuškí, ež d'e id'e? Id'en vraj svet skúsiť. No tag vraj, sin myój, príd'eš do edního mesta. A f ton mest'e je veľkí smútok, opťahnuťo súknon aj tan. Tan f kráľeūskon dvore jesto edná studňa. A to voda f t'ej studňi taká bula, eš kto na sveťe bú xorí, uzdravuje – uzdravujúca bula tá studňa. A tá teraz visxla. A kráľ už zo šickih sveta dať zvolač múdrví, ebi povedaťi, eš šo sa stálo t'ej vode. A ňikto ňeved'eū poviedač, šo jej je. A sl'ibuje kráľ pou kráľeūstva, aj céru za ženu, kto bi ved'eū povedač, šoujó jej je. Tag viēš vraj, myój sin, t'i tajži a hlás sa u kráľa, eš t'i tú vodu prinavráčiš. Tan pret toū studňejou jesto edná skala a pot toū skalou jesto edná žaba. Tag iba tú žabu zober a spál'i ju! Tu tašou vuón. Aj tot tak prišou do kršmi ši kančína a opítaj sa, eš preš je to mesto tak. Tag mu tot poviedaťi, eš je veľkí smútok, ež má kráľ ednú studňi uzdravujúci a ež visxla. Tag vuón poviedaťi, ebi tašou hlásič, ež vuón puščí vodu. Tak tašou tot, tag ho hláseū. Tak vuón tašou a tak studňi dať kopač a poviedaťi, ebi tú skalu zodvihli, pot toū skalou tú žabu ebi viňaťi von. Tak kopaľ'i, aj viňaťi žabu a vuón ju spál'eū. Tag ag ju vikopaľ'i a spál'eľ'i, tag naráz studňa plna vodoū bula, ešče uzdravujúcejšia! Tak sa kráľ veľmi zaradovať, aj jeho céra. A daťi ho zavolač hneč do kráľeūskiego paláca. A kráľ mu poviedaťi, že mu dá pou kráľeūstva, aj jeho céru za ženu. A opítaj sa ho, eš skad'e to je

vuón. A vuón poviédaū, ež je toho a toho kráľeū sin. Tak hňeč xoceľi svažbu trímač. Al'e vuón ſeprijaū. Eš sa kce domou navráčič g ocevi.

Tak ſou domou potoŋ g ocevi. Priſou ščaslive domou. Virosprávau ocevi. Ho ot'ec poxválę, eš sa dobre zadržaū. Tak povedá tomu najmlačimu: „No sin muój! Uš číto dvá si vidobel'i, uš t'i t'erás!“

Tag iſou najmlačí. Aj tot ſou do sveta. Aj tot priſou na tú istú lúku, d'e tant'í. Tan ho ſekau tot starí ſlevek. Tag mu poviédaū, ež „d'e id'eš, sin muój?“ „Id'en ſvet ſkúſič.“ Tag aj tomu tak: „Prídeš vraj do edního mesta. Tan buđe veľmi veľkí smútok. Tan kráľeūskon dvore jesto edon ſtron, ſo zlaťé jablká roží. A t'jé jablká nikto, žádon na ſvetē ſ nemuóx ix umerkovač, d'e ſa t'jé podťevajú. Tag vraj, ſin muój, t'i ſa hlás pri kráľevi, ež ix t'i umerkuješ. Už doš bulo, ſuó jix merkoval'i a ňig iy ſ nemuóx. Tag koj prídeš gu kráľevi, hlás ſa! Na či totod bŕšík. Koj buđe dvanácta hožina, tak priľet'ja dva havraňi na tú jablon. Tag ix každú noc pooberajú. Tag vuón taſou. Tak ſa hláſeu u kráľa, ež vuón umerkuje, kto t'jé jablká oberá. Tag mu kráľ poviédaū: „Sin muój, už doš bulo. Aňi edon ſ nemuoy_umerkovač, ňito na ſvetē toho!“ A vuón poviédaū kráľevi, žebi ſa niš ſebáu, eš ſa vuón na to dá. Tak koj uš taſou tan pod jablon, tak ſekau dvanáctu hožinu. Koj uš prišla dvanácta hožina, tak ſa ſtľhou strašní viétor. Dobre vuón tan duxa ſ evipuſteū. Tag iba poſibaū bŕšíkon tri razi. Tak t'jé havraňi odleťeli a jablká tan ostáli. Iba vuóna veľmi krásna celí palác ovoňala. Tag celí palác ſa osviéteū ot t'ix jablík! Koj ráno ſtáu kráľ, pozrié na vihl'at, tag eš celí palác osviéteení. Tag dobre loú ſ espádoú aj ſ cérou. Tak poslaū kráľ narás pre veľkú bandu (muzikantov), veľká hoščina bula, aj jeho daū zavolač. Tag mu daū pou kráľeūſtva aj d'jéuku za ženu. Sa ho opítal'i, eš ſkia a ſo je. Vuón virosprávau, ež je toho a toho kráľeū ſin, tag ako aj či dvaja. Jeho hňeč tan ſtrimoval'i (zdržiavali), al'e vuón ſexoceū ſvažbu trímač. Šou g ocevi. Tak ſa vráťeū uš poton g ocevi, tag_iy_ot'ec ſitkix trex požehnau, koj priſou domou, a tag zomreū. Tak či tři braťjé ſi ſicko oceuskúo pođeľeli. A tag iſli het, každ'i kotor ſi gd'e zaslúžeū. A tak sā uš ſli už najskorši najstaršimu na ſvažbu. Slávnosťe veľkijé robel'i a tak poslednímu, a tak najmlačšimu. Iſli ſicí zo ženamí. A tak robel'i veľkijé hod'i pri najmlačſen. A tag žeľi. – **Rozprávala 70-ročná Zuzana Siélešová 16. 7. 1937.**

e) O ſebe, ako robeū hraſke. Ja ſon bú aj f Prahi. Áno, hej! Ved mňa tan kcel'i otpravič. Al'e koj ſon ſeſou. Son muóhou mač uš

pokoj, áno. Mať son famíľiji, viēte, tak son ňekceū to tu tag nahač. Ľebo šl'evek ſebú – pret t'in smo šak tak ſexod'el'i, tak šl'evek ſa báu do sveta. Ni tag ako už ňeska mlaďi l'iđe ſu zvikuňi, idú het. Tag aš ſ Prahi tu buľi páni pre mňa dvakrát. Ja ſon tan robeu ťié hraške do Prahi ſtál'e. Al'e mi to oši zahubelo, ſevižín, aňi ſepošujen už dobre, viēte, tag ja ſon to už nahač tak. A dalo ſa na ton zarobič. Tak kobi to druhí boľi kcel'i robič. Ja ſon robeu sán, furt, viēte, furt, ſtál'e, ľebo ſa dalo na ton pekňe zarobič. A ťié hraške buľi mocňié, ľebo to buľi ſ tvrd'iho dreva, tak to bulo trváce a lacnuó, prosín vás, ni tag ako fabrickié. **Rozprával 67-ročný Ondrej Sabó dňa 6. 7. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

c) južných

17) lukovištské nárečie

32. Babíneč (Ľudove Babiňec)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 28. 8. 1932. Aj poviedač, eš ſi mi dá'e košíér. – A len tak do parádi roſprávač. – Aňi ſa hrač ſehrali – už bolo pred nocnéu. – Son ſa živala eš tag ju brač. – Pokiež in! – Akýo to mocnuó tŕňa tu. – To je žouto. – Úhl'a pál'a. – Žeňi robié, ſad'í, krit'í povriésla. – Tragľ'e, to gd'e ſa korice položí. – Mámo veľié koseňié, hrabaňié. – Len kosamí robié u nás ſitko. – To je ni na edňiho šl'eveka robota! – Sa už rozixázajú het. – Mi ho porúbač nabe. – Šuó xožímo na ni, na vodu. Aj na ſviétko xod'í na ni aj ſt'íet z dol'iňi l'id'í. – A potomá aj roboti veľié jesto. – Tu ſezadúxne viétri. – Čeľa za cisíc ped'eſiét predal'i. – Tu ſebud'e veľa ovociňi. – Mi tu niémamo niš. – Ešče ľa aj todi, koj náš starí bou ťixtáren. – Uš trpoú na tonto vind'e veľié ſlívok za hožinu. – Aj tan pál'a ſlivovic. – To plaňi lidié tan. – Ko smo dakod'i ſli do Soboti (Rimauškej). Buľi huóri po sámu Sobotu. – Má aj ſčeri-peč d'eči. – Na trex holdox žije aj ſ famíľieu.

– Šezd'eſiétosen rokoú mi buďe v apríli. – Edná hožina nabe ič, viēcej aňi ni. – Ňeska je tvrdo xudobňin l'id'en. – Xod'í aj ſt'íeton žeňi ſi mlíékon na Hnúšče. – Xudobňix l'iží jesto doš, viēc ag bohačix. – Aj vol'i napol'i trímu, d'ekto vol'i a d'ekto kravi. – Kravi ſa dojié. – Jié ſa tag veľmi aňi trpoú ſestaréjen. – Oxoreu na brišní tífus. Za

osen mesací sa aňi ňepúóhou. – Zato jíé robotí dostáva doš. – Tak su aj oňi ožiénet'í?! – A uš potomá od'išli het. – A l'en potomá bi son misela sama xúóžič, a d'e? – Lébo iγ_aj namítali veľmi. – Todí bolo aj poslišno (počut'), ež baba (pôrodná asistentka) sa s nin ond'iéla. – Aj oňi na hodne viňišli. – Náki son sa zberala. – Aj u nás hor vjézu hnet. – Šo ňeska povjézu do piéčix, do šiéščix snopšokou. – Šag_e to dĺhi vek?! – Aj našíeū zahradoú ta prejd'eťe. – Takié cifrovaňé siéťa buľi a šitko to hrát zo zemíeū zhrúžlau, zabelo šetko. – Xoj sa pozriēć, eš ší je kurátor (hodnosť v evanj. cirkvi) ſinto doma. – To každá minút drahá. To xuť t'jehňe za dákima ňevoľamí. – Aj koj fabriku robeľi pametujen. – Koj už vikladá (rozpráva), to dúpkon idú vlasí stáč. – Dovjézou son d'evet ſtoukí. – Iba tót ſtuou čixo klaži! – Aždaj pod huľ'lin ňeben. – Tot son vitriésla z gazu (z mad'. „smeti“) po sed'jéški. – Tod ňexoceū truňk (z nem. *Trank*, „nápoj“). – Tak son sa tan opru kus. – Už aj voda zvrla. – Už umrl'i ſeci starí. – Vimetau sa mu na tvári vrat. – **Najviac podľa reči 76-ročného O. Maťaša.**

b) O Náňe. Bola edná d'jéuka a volala sa Nána. A mala na vojne frajiéra. A s t'in sa bola ſprisahala, eš koj príde z vojni, tag eš si ju zobera. Al'e ho dľho ňemohla viškač. Xod'ela ona na priétkę zes cint'erín. Frajiér jej bou na vojne a dáuно ſi ho ňevid'ela. Xod'jévala ona po ſtariy_babáx o radu. Sa ſpitovala, eš kto bi jej muóhou poražič, ako bi jej tot frajiér prišou domou. Ako tak išla f piétok vešer na priétkę za cint'erín, vid'ela ona pri búd'e poſtau. Hnet ſi pomisl'ela, eš ſí to jej mil'enec ňezomreú a ſí ſa jej ňeukjéza. Vrá'ela ſa naspet domou celá utrápená, ud'ixšaná a l'ahlia ſi spač. Na druhí d'en prišla gu ňej edná stará t'etka a dala ſa do roſpráuki s njéū, eš ſo ſa jej v noci prihod'eļo, koj išla na priétkę. A tá jej vrvá: „Aš ſi t'i xočeš svojho frajiéra vid'jéć, xoj do cmit'era a tan pri búd'e jesto takié rebrá z mrtviho t'ela, tak t'jé zober a var ix f prosaňej kaši. Ona to vikonala. Postavela rebrá do kotla a varela, varela, celú noc varela.

c) O Ježibabe. O t'ej Ježibabe roſprávala edná, že mala ednú žjéuku a ſirotu zas mala, ot prvej žeňi maū oťec. Tak tú ona iba namítala, a tú svojí žjéuku iba pripravovala do kost'ela. Tag rás povjédala t'ej ſiroťe, žebi ſ popela mak vibrala, kim prídu ſ kost'ela domou. Nasipala jej hodnú kopu toho popela na ſtuol. Tak ſa tá ſ t'in mušela, plakala, ež ak to ona poviberá. Tak prišli ftášike do vihl'ada (okno), tak jix pust'ela nu. Tak poviberaľi ſitok mak, iba samí popeu ostáu

šist'í. Poton jí zas šakovak namítala tá macoxa. Raz ju poslala aj do huóri na drevo. Vislala ju z ocen a tod jú tan miseū nahač. Ďelako ju ta viédu od tod otēc. Tak ňevedela domou príč, potrafič, xuďinka. Tak sa tam dad'e domotala do edňiho donšoka. A do toho donšoka xod'jévali na noc takí páni dáki. Tak tan bula skritá pot posteľ'jéu. Tak sa aj najjédla tan. Na stole bulo prihotovenú t'in pánon. A poton uš po tri noce tan spala. Tag iba na trečí noc zbadači, ež jin dakto víno popije a zjié z edňiho taňíera. Tag jí hľadal'i šjet, kin ju ľen nevinašli. Tak sa jej tan veľmi dobre vođelo pri t'ix pánox. Aj oňi sa jej radovali. Ona jin tan riédeli. A poton dáko sa z ocen stretla. Išou ju pohľad'eč, eš ši je ni mrtvá. Tak povjédala, eš sa jej takton veľmi dobre stalo. Tag mu tá macoxa povjédala, ebi aj tú jej žiéuku ta viédu tan. Ale to bola pluňavá (škaredá) a tá prvá bola pekná. To son na zašjetku ňerekla. Tak tú potomá odbel'i het t'i páni, tú ňexocel'i. Tú odbel'i het, ešče jej aj hábi rozdriépal'i. Tag misela poton naspeť gu svojej mačeri. Tak sa jej ňepovod'elo tak dobre ako tej dobrej. – **Rozprávala 62-ročná Mária Furďová 30. 4. 1965. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

d) O mňíxox. Bol'i rás mňísi f kláštore. A išli gu kráľevnej sa prosič, žebi in darovala ednú lúku veľkú. A ona jin, kot sa jej proseli, tag ona jin povjédala: „Ved ván ju dovoľín, tú lúku veľkú. Napíšemo vraj kontraxt za tú lúku“ a povjédala jin: „Xojťe vraj, to misí vraj kancelár potpisač. Už je vraj niš iňšie řenabe, iba vraj kancelár misí potpisač.“ No ale ak kancelár prešítau tot dekrét, tag hiba hlavou pokriťeu a „To je ňemožnuo vraj“! A kot to potpisaü, tak poljéu atra-menton. A povjedaü, že je to lúka štátna, že kráľ na ňej ľežau s cel'in regimenton vojska a ež je to lúka potrebná. Tak poton zas išli druhí dekrét písac, eš tot prví ňemúóže dač pret pána kráľa, kot je takí zbabraň. Poton povjedaü kráľeūnej, že čí majú svoj plat, eš sa in to ňemúóže dač. No tag jin ona uš poton povjédala: „Šak vižíte, d'eči mojje, akou son ván prajnoü bola, ale vašé vuóla sa pročiví mojej vuóli.“ Tag in už ňevidala druhí dekrét. A oňi sa vivrávali, eš sa ne-majú gde modlič a eš sa jin aj plat mal'i viđeu. Ale jin uš trpoü ona ňexocela popuščič niš. Tag jin tú lúku ňedala uš poton. – **Rozprávala tá istá do mikrofónu.**

33. Kraskovo (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so starými obyvateľmi. Zapísané rukou v lete 1931. F tricjéton treťen bud'e to uš. – Takúo peknúo žit'a, ag aj to bolo! – Išli aj našié žeňi zez húoru do Soboťi. – A zasi muójmu ocevi oťec naveki tak poviedal'i, eš to ni dobre. – Jíe iba pozrién na ni. – Sen sa rec, kto xoce! – Za šćeri roke viňišla. – Ped zajací bolo. – Pret třžen smo kopaľi l'en tak močikamí kukuric. – Skjét prišou? A ši tiét narosnú sl'úke? – **Hlavne podl'a reči 60-ročného J. Radu.**

b) Z rozhovoru s inými starými. Zapísané 8. 8. 1933. Na osend'esjéti trečí mi id'e uš pomal'i. Aňi ješ ňejman niš, iba koj mi l'id'je dajú daš. Slabo aj vižín. Nevjén, šo in_e mabe. – Ve oňi ved'je, akijé splácke smo plaťel'i – Suseži ma živjé. – Jáj, mojijé pamet už l'en taká slapšijé, ved'je. – Za mojijé mlaži bola psota. – L'edvác sa kriécen. – Ved_e aj to mál'iško rec. – A vraj ež mán majetok! – Niéma aj tá šo dač. – Nírházijé sin písaū ako tan pláne. – Sa ňexoceu dač Pol'jékovi. – Po Rusádl'ex tu budu. – Aňi t'in d'eťen bi ňedala. Z d'etmi son sa jíe trápela doš a doš. – Tod mi d'evetrošní umreū. – Pret Trojiciéu to bolo, pred vešeron uš sámin zomreū. – Čí tak poviedal'i, ež oňi ňémaju. – U Pástorjeu sa rad'eľi šeci. – Aj u Lukášeū sa zixožímo. – To rec t'aško sl'ibovač. – Jáj, stjét vidno aj Drijenšaňe aj Zahoraňe, až hín do Šerenšán. – Kravíér bou ako umrlí ot toho, šo sa prel'jékom.

c) Z rozhovoru so 78-ročnou Júliou Blahovou 25. 8. 1938. Zapísané rukou. Takijé šerveňjé oši mal'i. – Pri pecjéx, pri ohni son bou f tej Ameriki, pri koksi. Tod'i son ešče bou mocní. Al'e mi taň žil'i podrezalo, tak son het oslábou. – Aj Janou Paúkove oťec taň bol'i d'e jíe. Z jeho ocen dvá robeľi tú robotu šo jíe. Sán son t'jé pece vit'jéhou ag oňi dvá. Jíe reku raši bud'en robič tu. Jano Kamove kažďi d'en príšou k nán na od'ix. – Šeci úosmi z našié d'ežjíni krema edon, šo bou z Bard'ijova. – Jíe son bou usilovní. Náki son šou za robotou. – Zrobeu son aj pou piéta dolára na d'en. – A žádon truňk son ňepeu, l'en ag dvacat pohári piva. Ešče si jíe za mojijé peňaze xoroš kupovač?! Jesto stjéto aj v Argentíni. – Tú hol'ic, tú xasnujú aj na pl'evu, al'e tá vuósnaška sa vjécej vidarí u nás ako hol'ic. – Maū son záhnleč (omdliet'). – Ešče je zapuxnuto. A miseu son si lahnúč louka. – Do košči šlo, al'e sa višmiklo, tak šlo l'en popot koži. – Ďesjétiho júliusua

to bolo. To takuó viroščié ako šeševiška, tod otlak, tu mezi paucí. – Nože mi zretedlňe napíše. – Tag mi tod'i poviédať pán doktor, ež ma misié operovač opriéči toho. – Tan xoj páš, d'e t'jé žout'e l'ist'i! – Zrán padau kuz d'jéš. – Strepau ho aj vjétr. – Kod'iže kod_á Jano oráu. Za Mošarjeu, tak takiho stroma vitrhlo aj s korenom a tag ho vit'jéhlo vo. – Kod na Šaskon Brezove kost'jéu zrícalo. – A gd'e son hnojeu hnojen, tan_e slapšié. Boľi smo až hín f Prahi za ňin. – Tjéton smo xoceli ič. – La vera ešče tod'i na jár vozeli! – Oťjéu si vo húore buka, rásohe, takuó zohnútio. – To je maxlér (z nem. *Macher* „majster“) gu takimu! – Tu je na zdoxnút'a. – Misímo ho višiščič. – Išou do jarmoku z voumi. – Edon bok mu ohuľeu. – Bohdaj si zdúoxou!

d) Z rozhovoru so 78-ročnou Júliou Blahovou 28. 5. 1938. Rospáruka. Dvá brat'jé sa nevedeľi pod'eľič, šúo jin po ocevi zostála paľic aj čižmi. Tag aj edon xoceu aj to, aj to, aj druhí. Tak sa beľi, drhli. Tak išou edon starí šl'evek, tag in poviédau, eš šúo sa tak bijú. Tag mu poviédať. A tan bou edon veľkí vrx nat tou lúkou, brex takí. Tak poviédau: „Daj'e vraj sen aj čižmi, aj paľic! Tajden vraj tan navrx, tag ag mi tan poved'jé, tak sa vraj hnet tak pod'eľít'e.“ Tag ſigdaj viēc ſeprišou! Tak ſjémať aňi čižmi, aňi paľic. Skapau het.

e) O ednom kláſt'ore. Tag zaz bou edon kláſt'or poľa cest'i, kjet vojsko ſlo. A tan napísanuó bolo na ſen: Kláſt'or bes staroſti. Tak sa zastaveu kráľ aj z vojskon preſítač tod nápis. Tuš tak si kráľ poviédau „Každ'i vraj má svojé trápeňie a čito su vraj bes staroſči!“ Tak t'ix mňísi vo zvolal'i a poviédau jin kráľ, ež ag za oſen dñí ſneuhádnu, šúo jin vuón zaháda, tag ež misié od'ič het – ebi sa nauſel'i stareč. Tus tag in zahádau, eš kod'i bola voda žížňivá a cesta ustáta a kod'i bou xl'jép laſní. To bolo prvuó. Nak si to napišu prvuó. Tak sa či dobre ſeumuſel'i, ſi oňi to budú veđeč. Tak prišou edon xudobní šl'evek. „Ax zato sa vraj veľmi ſemuſť'e!“ Tag in poviédau: „Ve ván to jíe viſvetlín!“ kot sa trápel'i ſeci, ſužoval'i. „Tod'i vraj bou xl'jép laſní, koj Pán Kristus na púſči xod'eu a vuón ſcicirat dñí puósťeu, tag zlaſneu, poviédau, že je laſní. A uš poton kod'i bola voda žížňivá? To mi ſezíd'e na rozun, no. Ahá, hej, už vjén. Na kríži, kod bou zvolau 'Žížňin! A na mori kot sa topič maľi, tak sa báli učedlňici, tak sa ponáhľau k ňin. Tak tod'i bola cesta ustáta!“

f) Pofstaňié. Poton či poviédať: vi máťe z ednej straňi napad-

núč, Faješevá četa z druhej a Balážiková s treťej straňi. No aľe či prví pártízáni, šo bolí na Babinci, či sa poton pobralí a išli ta na Kocihu, staťe ta na Rimavic a na Kokavu. Balážiková čata tá poton ostála bez potpori. No a nán poviedalí, Balážik poviedal, hej, že „mojié vojsko je vraj lašnúó. Dajte nám friščik!“ No tak smo in poton zohnalí ješ. Kin smo mi tu šak friščik zhánať, aj kin sa nafrisčikovalí, tak na tú istú hožinu, ako bolí šak dobraveňí, tak Feješevá čata virazela. Tak číto xlapci tan dostáli svojé! A Balážiková čata tá z Hája sa prizerala, lebo už márne bolo. Aj oňi bi tak bolí prejšli, ako aj číto prejšli. Kobi ix bolí s trex strán xiťeli (Nenci), ako bolo dovravenúó, tak hej. Praďaže. Tu ix ſebolo tak veľa. Iba s Kraskova ſčirjé, z Lipoučca trié a Paľove ohňí z Hnúšči, s Poproša čatár Ľerek, šo in boū ako veľiťel, aj tot ſpádou. Poton prišou z Rimaúskix Zalužán Kisliška, tak tod nán poviedal: „Tan su nán popadaňi naší xlapci!“ A už vraj ſou za mnou vládni komisár: „Pán pokladník vraj, šo budemo robić? Tan su nán xlapci popadaňi. A uš ſon vraj volau.“ Oňi (Nenci) ſi ſvojix zobraľi, na doľinu odvezli a naſix tan nahať. Uš ſon vraj boū pri Jaňkovi Antalovi. To bolí ſlúha pána Šulkou, Ondréju, a čí mi poviedalí: „A ſo ma je vraj do toho, muój gazda je vraj dađe na Kľeunoúskix vrrox a jíe iden teraz vraj zubi nahač. Taň máte koňe, zoberťe ſil!“ Ná, jíe ſon mu poviedal bratovi komisárevi: „to je ni cižie koňe brač!“ „Tag zapriehnen jíe a iden jíe!“ Tak ſon poton tašou jíe a doviézo ſon, ſo smo naſli. Aľe Vaňešíka, toho smo ſenaſli. Toho ſenaſli iba na treći d'en, hej. Toho smo nevedeľi najš. Tak poton aj na druhí d'en hľadať a iba na treći d'en ho bolí naſli, hej. V ednom závoze boū ſpadnúť. Veru. Aj dobelí jix ešče, ſo bolí raňení, ſo želí. Toho Kmetá, Vaňešíka, aj toho čatára Ďurka Ľereka, tag ix poton zo ſvojima gvermi, hlavi in prozbýjať. Tuvo in bolí aj možge. Véra ſa to robelo! Tak to takúó robeľi! Jój, smo ſa mi naxovali partízánou! Véru! To xockodí aj v noci prišli. Hiba zaklopali, zavolať mi „Xazaj, stávaj! Smo hladní a premrznúťi“. No tak smo stáli hor, ohen smo nakládli a kot ſa najedli, tak poton taſli. Oňi xodeľi na vízvadí tatan, na Rimaúsku doľinu, mínovač, ſo len ni, no tak. **Dňa 15. 8. 1967 vyprával 71-ročný Pavel Šulko.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

34. Lukovišťia (Ľudove len Lukovišče, Lukovišt'e)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. Son ix veďela. – Ďeš xocela, na d'ēci maľjé. – Trpoū už vién. – Ved_e to dobrí šlovek. – Od zrana bud'e tu. – Dára tak. – Jié son xod'ela do škoľi tu v Lukoviščex. – Tvojíé mama ved'jé. – Ďe tá sed'jé. – Ši šo xoceš? – Dŕhou sa s koščál'en. – Isla do Ostrién. – Tan aj kňihe majú možne. – Stoušok na Luciji nabe spravič.

b) Koj son do vás xod'jévávau,

*psišok do mňa pobrexávau
a jié son mu metaū kúórke,
puz ma psíšok do komúórke!
Do komúórke do biél'eňej,
g mojej mil'ej primil'eňej,
do komúórke málo pospač,
šerveňié l'iška pobskač.*

Spievala 77-ročná ťaňiška Lašníx v lete 1931.

c) Povec že mi mojíé milá povec,
*kod'i bud'e našej láski koñec.
Tod'i bud'e našej láski koñec,
koi jié zomrién, t'i zostaňeš doveč.
Povec že mi mojíé milá slatká,
šijíé je to tá tanjo zahratka.
Teráz mojíé, poton bud'e našjé,
koi puójd'emo vedno zo sobáše.*

Spievala tá istá o rok neskoršie.

d) Z rozhovoru so staršími. Zapísané v lete 1936. Ve je to ceľki pouño. – Robjé s t'into hnojen. – To je st'jét, skjét puójd'eťe. – Aj peťela sa ež ňejd'e. – Riža (hrdza) ho zašla – Žouťi l'is. – Al'e potomá l'en tašla. – Po sámi vrx. – Lašníx ťaňa ved'jé. – Tašou do húori na potpiérke. – F ton dome na pazuxu mi sestrín sin bíva. – Kašeū ho duseū. – Ņigda ňel'ežín, iba takton sa mocen. – Aj žatvijéren nabe odňjéš obet. – Bolo zmoklo od d'jézda – tak to poprerostalo burinou, šeševiškou. – Z d'eviétiho robjé čí zatvijéri. – Na Žíra mala osend'esiét rokou. – Aj edňin šoron, aj druhin. – Tá je tremá rokmi mlačšíe odo mňa.

e) Z rozprávania 81-ročného Juraja Lukáča 18. – 19. 8. 1937.

Tavoj na Luhu bola dakodí edná studniška. Ras sa tan zaduseū edon pán s paňiéú. A eš uš poton tan mátávalo. Edon xláp išou stíjet na Babíneč o poučoci a pošú nariekač. Tag vraj tam máce. A vraj poviše naráz na Konkovej behá vraj kúón bez gambí o poučoci. – A zas vravíé, eš tan, d'e je Faráš, položeli dve kašice a t'jé ež viňišli na Skáunku pod viviéraškou, kijét viviéra voda pre Sobotu. Tag eš tan viňišli, krížen zes tod vrx preplovači. – Češi tu bívali dakodí a vihnači ix het. Maľi tu aj kosteľi, aj na Kraskove, aj f Čirjékoúcex. Tak sa misel'i vpratač t'i Husíti, misel'i újč. Tak peňazí maľi veľ'a, tag ix zakopal'i, pokreli. – Na Luciji dávali statkon sesnok, žebi strige mljéko ňederali. – Svede škola, a živuót. – To l'axko šlovek rozuméje. – Tan bívali piéci. – Každá sviňa l'en svuój valou xoce. – Rácimo iba dvacat domou. – F tonto šore na konci više l'ixtára. – Tot xl'ebík sa ňemuóx vidarič. – Tášike (vtáčiky) ňenabe viberač. – Aj v lonskon roku tan viroslo. – Nože zodvížmo toto oje! – Lébo to ňemuóš tan kláš! – Ņíemal'i smo d'eči, iba smo dvá. – Pricosňe t'a taj, uži het! – Jádra si do poljéuki nakrájaú. – Daú mu pomeži pliecíe tou paľiciéú. – Starí l'idé su horší ako maľié d'eči. – La, aľe poton pouňa šálka bola! – Po t'ix vešix mestíjéx jesto aj ňeska. – Aj s t'ima d'etma, z d'jéušatma bou veseuší.

f) Z rozhovoru so staršími z 30. 7. 1941. To je naozaj planouj siéta. – Son iba rekla, ež ak takto bud'e zarábeč, ež mu dobre bud'e. – Ņi barz dobré pšeňice toho roku. – Edňiho slpa nán pomuóx postavič. – Uš trpoú sa in ňexoce ič. – To naozaj uš tot svet ceukon prevráceňi. Ťeraz aj páni ta pristanú aj na sedl'jécku kuxiňi. Jaj, Bože svatí! – Iba sán pre sebe. – Ag zrícači pot ciéneú. – Daj tú sljépku, nay ho požube! – Už ho pokúše (pohryzie). Misí sa od mamouški vtipitač. – Tak sa najec halúšok! – A vi xoj'e het! – Natrápel'i sa doš segín (z mad'. szegény „chudák“). – Loú sa zuj! (vyzuj sa!) – Robeū si na svojí vuóli. – Sa loú pozúvaj! – Hor sa zuj! – Ak si tadá šlovek. – Šo z d'ežín prňesú. – Rano pribehňe zo ml'ina. – Jáj, stroskoce nán naveki veľa peňazí. – Poj ko mňe! – Aľe je to svatá prauda! – Už najstro bi smo bol'i šli. – A ši ma puščíš? – Piéra (kvety, kyticu) noseľi na kapox. – Kúóšik dávali pot šepiéc. – Noseľi aj opľjéca žeňi. – A t'ižme gordovánovje. – Vedno smo hor rostli. – Oňi sa dvuma rokma staršíe ako jíe. – Fše sa tak rospametán. – Aľe jíe sa ňepametán. – Daú sa do

vojenskix hábox zmaľovač (zfotografovať). – Už zabúdou šitko. – Nemisié hin tanuka tájč.

g) Z rozhovoru so starými z 3. 8. 1943. Našié ňaňška povíedalí, eš to ni präuda. – Číma dolinami išli. – St'e kúpeľi kapustu mesiérevi? – Čié topaňke mi ukeš'e, aj zoqt'e bokanče. – Al'e zo šín? – Kobi nán dal'i dáki hrNšok. – Za d'esat hal'íeri. – Aha, víc'e, akí je hrd'i! – Iba ma nadávaš (nadsadzuješ, hneváš). – Adaj tešié tan náki pokuse. – Ščiri ľetnié ťaťi. – Puóid'et'e druhima dverma. – Mi ta puóid'emo Rúdňin.

h) O Kraskovi. Tu sa narod'eū, tan na druhon boku. Tan nu je tabla. Jaj, xod'eū, šasto xod'eū sen. Tak šak maū tu aj mamu, aj sestru. Bou veľkí pohrep, bou veľmi veľkí pohrep. Aj teraz mu tan spraveľi hropku. Ņevién, ši st'e to viďeli. Oslavujú ho aj terás. – Bou mûdri šak šlovek, veľkí šlovek. G l'ido veľmi dobrí bou. Mi bi smo ňeboľi mał'i adaj aňi túto cestu – hrackú – ag vuón ňepomúóže. Jaj, už bi vuón bou maū više d'ved'esiét rokou. Osend'esiét dva roke maū, kod umreū. Ženu maū z Dolňeho Kubína, hej, son pošúla. Že oťec jej bou mesíér, tag že bol'i tri ši ſčiri céri, d'jéušatá. A edná bola za pánon faráren Hrobonon vidaná, šo aha umreli f Sobot'e, za t'in. Tuž vuón aj od Melexeži (teraz Teplý Vrch) dák hor. Tan bola hracká tod'i. Po Ostraňi bola šak hracká. Al'e tu ju šak robeľi a nu do Baňi ju porobeľi. **Rozprávala 28. 9. 1967 60-ročná Zuzana Tomová. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

ch) Obišaje. Na Veľkí piétok sa pametán, lebo son tod'i ešče aj jíé na vodu xod'ela. Za slnca stáňa, o tret'ej po poúnci. Eš sa f ton má hlava mič, aj šitko t'elo, že je to tag dobre, lebo že je tod'i šlovek zdraví. Tu xod'eli todi, al'e teraz už ňexod'jé.

Na Luciji zas žebi strige ňeimáli moc, tak sesnok jíedl'i pret t'in l'id'e. Aj xl'ieu si namazaľi zo sesnokon, aj rohe kraván, aj kľuške, žebi jin ňešli vraj nu do kuxiňi. Aj stoušok že robeľi pret t'in a tag do kost'ela že išoū s ňin a sjédoū si nan. Eš šitke strige poznaū. A t'jé strige vraj poton za ňin bežaľi a tag že bi ho bol'i aj zadrhli, až dvere za sobou ňezacapeū. Aj vravil'i eš, kto to aj tu robeū, tuž al'e jíé son toho šak aňi ňepoznala, iba šo rosprávali staré šak ma'ere.

Obesel'i, obesel'i jix, t'ix part'izánoū aj u nás, v našej d'ežiňe. Tan skjét puojd'et'e tavo, tak tá hruška, gd'e tod noví don spraveňi, uš po-

koňi. Koľešna je tuvo pri hrackej. Taká hruška tan, tak na ton gonári obeseliť iťix parťizánou, ež na reťazi. Jíe son sa ňešla pozriječ, ni. Ņexcela son sa tan prizerač naňix. Dvox tan obeseli. – **Vyprávala tá istá Tomová.**

4. Nárečia Blzskej doliny

a) severnej

18. krokavské nárečie

35. Krokava (aj v nárečí len tak)

a) Z rozhovoru so starými obyvateľmi. Zapísané rukou v lete 1933. Já vám vrävím, eš to ňebulo tak. – Ot krížníx cijest sā vipásalí ščiri voľi. – Robí, kod'i gd'e staší a vláže. – Od'išo z ma'teró do Ratkové. – Komu sā gd'e ag viží. – Mi l'en koi si inġd'e prňesjémo kuz mäsa. – To ňemohe ot xockoho peňaze zváč. – To son ni istí, ši ňebú aj s Cisocä. – Išo do Žil'ini po mašiňe. – Misím sviňám hráč. – L'en eš sā ešče ňeoprasila. – Tak sā nazdám, ež ako s Cisocä do Soboti. – A zas je ňito tu. – Bula u Žuránó na prátke. – Tam zahinú vom zes tú vojnu prvú. – A l'en sā ond'ejú mezi sobó. – Takié smrdľáki hnusňé! – Ši z hräblämí, z vozí tajdú? – Sáťe sā ponaprávalo, koj kus toho žižžika popadalo. Čá hor aj vom id'e. – A ňest'íd'a sā od ňeho! – Já tag robím ot svojho málu. – Tod'i bulo hladu doš. Aj nažížnil'i smo sā doš. – Ve tu po t'ix järkox d'eká sā aňi ňenaroží tag ako inđe. – A nótára smo tod'i maľi Mihál'ika. Navlas tod'i prišo do nás. – Aj zo ml'ina zobraťi. – Kobi som muóx mäňé dač. – Žáľ mi bulo aj hl'äd'eč. – Aha, ak sā sméje! – Tam su tri zmet'e (poľné medzniky). – To asi taký mohe bič. – Ve si mi to t'i vikladaū. – Ag bi si mä bú pl'äsknú. – Zdravi si zostaň'e! (pozdrav). – Treba si kažďimu od'íxnuć. – Ebi si mi ňeviľáu! – Áj t'jé (tamtie) su furt tuvon. – Hl'ä, tu kă smo vidal'i, naráz je s ňima. – Ešče naroščú aj krompel'e. – Tag ju xičil'i za pl'jécká. – Nohe no! Ţemer som spadla, t'i Greksul'ä edná! – Já naveki vrävím, eš s toho niš ňebud'e. – Tašla do Tomášika. – A ši som_á ni staršá? – S Krompaxócí a edon s Poľákócí majú naspol'i. – Už mohú aj u náz adaj kuz vitrímač. – Adaj tu dosáu tag bulo. – S toho ist'iho vína bulo.

– S t'ima huóramí. – Xoj za ňima! – Ňito su tu. – Sä mi iba važímo

na staroš. – Iγ_łen ix konope zrel'jé. – Adaj koj ju od'el'ā, tak prázni bok, ta viroščié. – Pátok otopludňā. – Mňä na to taká obida (zlost'), šúó strax! – Pokoň ras, koj bú v Amerike, tak nám aj poslaū d'eš. – Ona pokoňa išla. – Dlžobi žádňé ſenahau, ebi bú nahau. – Nohe zober t'jé krompeľe! – Ņevié sā dad'e vixičič ix páš. – Ešče án z järi povedal'i, eš toho roku ſebud'e ſena a jā veru ſepamätám keľo ſena! – Tak povedíval'i. – Tod bi tot ſtatok ſezaprähó. – Jäŋko, nohe poj ló! – Pri t'ix ſebud'e sā zmlávăč (zhovárat'). – Vrx sā z vrxiom ſezíd'e, al'e ſak ſl'evek ſ ſl'evekom sā zíd'e. – Poj ſo mnó! – A t'i, kā ſu to? – Sā aha rozixážā tá kňiška. – Jáj, tátu uš pekňe roſkladá (hovorí). – Najtro (zajtra) buďemo xľeba piéc. – A ktohe d'e tájd'e? – Zatvorá ſkl'epi o d'esáťe. – A l'en nak krú viží, tag bi aj ſ kľóži ta viľeťela! – Xoj tanu, án t'jé ſl'jépki viper! – Takí kľóš som nabrala viš mňä. – Už rozumeč rozuméjem, al'e rec vräveč ešče ūevié. – Jáj, Box xran ebi doktor bú treba! – Edná sā procesovala v Revúci, sā hadragovala ſ nim. – Ved' ā viém, pošujťe ſl'eveg muój lúbí! Som_ā ſkúsila došč od mojé mladošči! – Aj Kincuľa preščérala tam koňec nážho. – Tot sā tak ſerveňeje ako ſápka. – Kúpím či cuker, l'en t'eráz ló zíži! – Tam obdujuje inak. – Ktovjé ſi aj Bänkovjé idú páš? – Mohem aňi obed ūedožič! – Ņi ebi ſom buła ſkeltovala (ſtovila). Višo pätnáčači buľi v Amerike.

b) O Jäňkovi Hraškovi. Žių raz edon staršok aj zo ſtarkó a ſe maľi d'eči. Staršok išo poľo orač a ſtarká pekla doma buxt'i. Koj na-pekla, povedala ſama ſebe: „Kobi smo maľi ſina, taňjésó bi ocovi buxt'i. Al'e takto koho ſ nim pošl'jém?“ Položila kúd'eľ za pec a f tom viľézó t'ā daká takí maľí xlapšok. A to bú Jäňko Hraško. A zvolau: „Daj'e, mamo, taňejém ocovi t'jé buxt'i!“ Ona mu povedala, ež d'e bi vom tašó. Vom jé povedau, ebi mu l'en zavázala do batoška, ež vom odňeſié. Tag mu dala, tak njýsó. Tak prišo na edno krčiſko a zvolau: „Ot'ec, ot'ec! Preňez mä ſez krčiſko! Ņejem či obet, buxt'i!“ Ot'ec mu zvolau: „A d'ehe ſi?“ A prišo prenho a očikovaū tam, d'e oraū. A koj prišli tam a koj ot'ec jedó, vom tašó poháňač voľi a sádnú ſi volovi do uxu a volau na voľi. A tod'i išo t'ā edon pán a pošú ſpeu. A tašó gu gazdovi a povedau mu, ebi mu predau toho xlapča. A vom mu povedau: „Nepredám ſi ho!“ A xlapec ſkoknú k ocovi a pošepnú mu do uxu, ebi ho l'en predau, ež mu vom bestak ujd'e z vrecka. Tag ho predau za dvacäč ſtrjéborňix. – A zavázaū ſi ho do ſátoški (vrec-

kovky) a položiu si ho do vaška. Tá mu ušo a prišo si naspäť gu tomu ocovi. Prišo pán domó a povedau si žeňe, eš prňjésó jé veľkú radoš. Viťahnú z vaška šátošku a tam už ňebulo niš! Xlapec už bú dáuno doma pri ocovi si. – **Dňa 24. 7. 1938 rozprávala 16-ročná Paulínka Bänkovie. Zapísané rukou.**

c) Zo života. Kúščik sä pamätám, aha. Mama f tricátom trečom zomrelí. Dom smo robilí ftoďi. Tuž orala, aj kosila, aj hrábala, aj vozila som, tuš šitko, na volox. Peknjé smo mávali, jáj peknjé. Aj pášč som xožila na Trščié, po Trščú, hor. Každí d'eň. Jáj, tam je pastva adaj veľká. Koj bulo horúco, aj zigalí (statky), ver aj zigalí. Aj pastírā zabilo. Edon Cigán pásoú, zabilo ho. Tam pot Trščím na stádle, tam ho zabilo, hrom. Aj u nás zabilo pret tím tri kusi adaj ši ščiri. Tu vera ta aj zvlešjé, koj strmuó príde. Zvlešjé hät, aj kromplé, aj sáťä, aj šitko, ká voda uš príde. **Hovorila 9. 4. 1967 63-ročná Mária Zajacová.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

d) Ako smo konope sáli. Sáli smo l'en, aj konope. Konope vác smo sáli, na konopníci, na brázdax. Tu pri d'ežiňe, blísko. A potom smo ix trhalí. Rukó, takto: l'ávó rukó takto a do pravé smo si dávali. Dve hršče dovedna zvázaťi do edňiho snopšoka. Aj poskoňjé, aj maťerňjé, tak. Al'e smo ix najskoré obuxkaťi, to semä, a tak smo ix prestreli na lúku. L'en sä miseū dobre viváľäč, na lúke, na tráve. Po preščérali smo na trávu a potom sä obuxkaťi na toku pijestom. A potomá smo ho na sljko daťi von a treli na trl'icăx. To zmo do snopšokó dávali a zmäňe smo obuxkaťi a tak už bez semäna smo dávali do mošidla. Tam smo nahalí dlho, prauda, aj za ščiri, aj za päč t'ižnó, kodí ak. Potomá smo viťahalí a do koziškí a visušič. A l'en potomá smo treli na trl'icăx. – **Rozprávala tá istá.**

19) popročské nárečie

36. Poproč (v miestnom nárečí Poproš)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 21. 8. 1932. Keľo že je tix hožín? Tri ščvrče naše. – Mať šeš d'ečí. – Prišo do d'ežiňi. – Mox sá aj obesič. – Prosto z Róňiho prišo sem. – Tu sá vajcá vareli. – Už todí miseū ič. – Táto čí xožívajú šici, aj Zdixači, aj Polomäne.

– Tu takí sňex napadňe, šúó ho hiba koľenamí hrñiémo, ni ebi la-hodňe. – Al'e šúóže koj tod bú narás spát! – Fšera som i jā mala ednú miščičku. – Maľí žižžik popadaū. – Tot dobre o plúcā ňeprídú pri ňix. – Dára som á plakala aňi to maluo žit'ä. – Al'e jesto aj tu takjé brehi án_tam_taló od Zd'ixavi aj od Brádna. – Na ruke ho boľí. – Ďeže bix jā trpó šla, d'e?! – Voľi som sríetó. Ve koj si voľi tu sríet, tag aj jeho si miseu. – Jäŋko obet taňjés.

b) O svažbe. Jáj vera tu bula aj za tri dňi! Najskoré tašli žeňi na vohľäďi. Potomá išli ohniščo pozerač a potomá mladí zäč šó aj zo ženamí pre duxní na voze. Tod'i takto aha spiéval'i:

*Pusťeže nás, pusťe,
nedajte nám stáči,
ve nám uš pomrzli
pot kol'ená hnáti.*

c) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 28. 7. 1938. Kim prnesié tú vodu. – Al'e mocne hréje! Tu robímo aj zez d'en. – Je na zodoxnuťá! Tu bi ta zdúox šľevek. – Koj žižže veľé padajú. – Takjé hräďi po dvacäč päč metro dĺhe. – Čí bi mohli vozič hor od Burďi. – V ňižné fabriki bívá, al'e tak, ni ebi maų svojuo obidl'eňié. – Na Polomi trpó l'epšúó sáťe bud'e ag u nás. – Koj edno jesto, tag zasi druhyó ňit. – Aj notárä t'ä mámo. – Xoďeli, agže mám povýedač gu žieuke si. – Zes tamtú vojnu robeu tu kelí nárot šúó strax! Buľi tu aj Rusi, aj Pol'aci, aj Maďari a Rumaňi. – Často posielajú matrjál (rúdu) po t'ix štátox po veľié mil'vonó. Skasíroval'i to potomá, ebi ňerobel'i, ni ebi buľi zatrimoval'i šitko tak. Tam sä spročivil'i. Pom dvacäč päč d'ežín to zabráňelo tam. – Maų žieuku vidanú. – Sin mu xoží z loš-kamí a edon mu už umreu. – Robá aj od nás tam t'jé zeleznice. – To sa drobňé t'jeto našié vrxi. – Tak som dohán viňjés a pípu ni. – Tag rosprávău, ež vom xoce bič, eš šúó je nat profesorí – si bú preond'äu. Aj egzámeňi si poskladaū. – Vom je ni zľudňí, ňerát sä dovrává. – Aj vom_e tam. – Tri pó kil'i ot každiho osobníka. – Tomu stáňa ňebulo ňigdaj! – Keľo si ul'äu, keľo xoceu; myox aj šickú vipič. – Na tri pol'ä sä ňedalo rozdeľič. – U náz bi bú treba takí rextor, šo bi maų takí korbáš, šúó kobi sjéko ebi naveki kru vistriékla! – Aj ona rekla ež ni. – Tak porekujú, eš kto sä ňekce zostareč, tag nax sä obesí. – Ako aj t'eraž porekujú, ež buďe vojna.

d) O edňé staré žene. Bula ráz edná stará žena a ňemala iba edňiho sina. A tot sin ňevedeū ňiakú robotu, iba sā z mal'ima d'ečmí ihraū. A tá stará žena xoďela na trávu a batox trávi predala za gräjcár, šúo kupovala tomu xlapcovi jed'eňié. A koj bula veľmi stará, mu rekla, ebi ju vuom živeū. A vuom je rjékó, ež ag ju bud'e xovač, ko ňiakú robotu ňevjé. Tag mu ona rekla, ebi si zväu na dverox kapsišku a f pik-ľet'e pal'išku a ebi išo po žobraňu. Išo najskoré do d'ežiňi. A to sā mu zapášelo. Tak šó hät d'eläko. Tak prišo do edňé druhé d'ežiňi. A tam maū kamaráta. Tag ho tu potomá ňexocel'i prenocovač ňigd'e, tag mu povijédaťi, ebi išo do toho domšoku. Tak potomá tam aj tašo. Tod domšok bú f cinceríme. A tam bula zložená f tom domšoku edná láda (truhla) a tá láda bula sed'em obrušamí okovaná. Tri svjéški tam horeľi pri ňe. A vom ix kceu ló rukamí oddrvič. Tag rukamí beu okou a zubamí ju tähau a beu păščó, lebo ju kceu otvorič. Len xoceu ved'eč, eš řúo je v lád'e. A koj oddrveu, tag našo ednú kapsišku. Radovaū sā je, ež už má aspom d'e si múku zosípač. Potom išo a prišo na ednú veľkú lúku. A tam s t'é kapsi viskošeū edon veľkí xlap. A vom sā báu. Tag mu tod volau, ebi sā ňebáu al'e ebi zvolau do t'é kapsi: „Kamaráči, von sā s t'é kapsi!“ A čí zvolaťi: „Šúo si žádaš, milí paňe?“ A potomá im povijédať, eš ebi sā aspom dobre najjét a napeu. A potomá zabeľi na hoščinu kravu a tá krava mala zvoňiec, už e t'éto rospráuki koňiec! – **Rozprával asi 60-ročný muž. Zapísané rukou 27. 7. 1938.**

e) O svažbe. A prví vešer sā zišla mládež na dvore pri mlad'e a tam spiéval'i. Al'e aj svažbári buľi tam, ňiel'en mládeš sā zabávala tam. Trjé Cigáni prišli a ňevedeľi aňi smik tähac a hraľi a nárot sā baveu. Koj aj tu susedó, prišli trjé, dákí Ribal'ka s Kl'enócä. No tak tod'i ňebuľi tak vicvišení ak terás. Šúože, teráz majú kurzi, škoľi. Gajdoši zaz odbavíváli tod'i vešeru z gajdamí. Bulo ix aj u nás aj păč, aj jesto ešče. Al'e koj tot teml'ó (z mad'. tömlö „brucho z kože“) pokazeň! Ešče aj teráz dva roki hraľi, hiba tak sā lúd'e žíval'i! St'e vi poznal'i Xrijašcél'ä?! Buľi za dobrú s t'imto pána farárom Skleňkom. Tak stad'eto zvolaťi xlapó. Miseu gajdovač. Ední sā bavel'i pri muziki a ední pri gajdóx. To je z óci, tot teml'ó. Gajdoši si to aj ňevedeū každ'i porixtovač tie gajdi. Nazháňali si na ne. Stauce to povirezívaū a tak rospušcel'i cín a tak to odl'al'i. No a potom ócu stáhnút'i len v ednom. Zadok tak stáhnút'i na teml'ó. To ňesmelo bič rospáranú, len predok. A zadok tak stáhnút'i len v ednom. Zadok sā zvázaū mocňe. Bula edná predná noha, šo dúxaū.

To z dreva ako ciéuka a obvázanú tam na predné nohe a na druhé tam bulo obvázanú, tot stavec. A tam bú edon piskor. To bú huk. A potomá tuto ako pri ušox bula taká hlava a tam bula taká gajďic, šuó uš preberaú na né. Takjé žíérki buľi aj na edné straňe, aj na druhé, šo preberaú. – **Rozprával 70-ročný Ján Val'o. Zapísané rukou 30. 8. 1960.**

f) O hadox. Tag aj tam takjé hažiská sā nám pokázať! Tak rospáváťi, eš to su t'jé zl'jé had'i, eš to t'jé šárkaňi (z mad'. sárkány „drak“). Lébo tod'i sā takí víxor stfhó, ež iba tak hromi xräpsăľ'i, šuó stromi lámalo! Aj Pot Stráňamí húoru šitkú polámalo, ceūki. Aj koj mūj starí pásó vol'i tamhor na Šärt'äzi. Tak tam pásó f panskom, tak sā bù skreū do húori na tú šiščinu. A tam pošäu hvízdač, hvízdač okolo ňeho. Tak sā vuòm nazdaú, ež mu to dáki kamarát pohvizduje tam, ež id'e zo statkí. Tak vizerau a ňigd'e ho ňevivid'eū. A l'en pošuvá, d'e to hvižže. Ved'eū, eš to dák tamhor mu ponad hlavó misí bič. Tak uhľädeú tam hada. Takihó veľikánskoho, šuó bù adaj na päč metról! Tag na tom buku bù opkruťeňí. A vom potomá si povíedaú kamarátovi Jänovi Sušájkovié, tak tot prišo z valaškó. Spravel'i šcipeč s takihó veľkiho buška a do toho šcipeč xiťel'i toho hada. Al'e tak skošeū tod hát s toho buka, odrazeū tot šcipeč – takí bù dlhi, aspom na päč metró tot ščáp – tak to sprasklo za sobó a l'eū do víški. L'en vizeral'i, vizeral'i, ež d'e taľečí, no ňigdaj ho ňemohl'i vid'eč, aňi ho ňevivid'eľ'i vŕc! **Rozprávala 77- ročná Mária Kvaková v septembri 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

20) brádňanské nárechie

37. Brádno (aj v nárečí na okolí len tak)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 19. 7. 1936. To viém, eš takuó ňi. – Puójdú án_tam koňjec t'ix ósó. – Poslaú som ho mesto sebä. – Ve je vuòm ňi plaňí zato. – Jā som na to ňemúoy_aňi uzerač. Aj kopač tajdú z gräcó, z moňkó. – Ňito tam trpó na Lipócu. – L'en koj dobre dozréje, ebi pekňejé kláske mala aj tá pšeňic. – Koj si ňemá šuó dač kurom. – Aj Sol'árove Ondro pásó vol'i na našé lúki. – Áncí, šuó skoré xočeľi kosič. – Sädni si án_tam_taló! – Ot tod'i na Poprošu dudač. – Tak t'jé paňje takí vrisk robeľi šuó strax! – V Miškó-

cu vojáci – mladí xlapi – zašaľí vrískač. – Jáj z rísu slapšuó sáťe. – Iba pestvo robeľi naveki s ňima. – Koj sinove hor naruósli.

Svažba. Koj prídú vohľäďi, tag vrävá: Smo prišli do vás, eš ſi bi ſte nám ſepredalí tú jälovišku. Tag uš potomá prisľúbňa, ež dajú. A potomá o dva tŕžne bula zdávanka (zasnúbenie). Iba todi uš taſli k farárovi za ohláške. A uš koj bula pítaňka, tag mlađiho potpiéreli, rozmajrínovuó piéro (kvety) za kalap. Potom už iba na svažbu volaľi, družba sā rixtovaü. To pret tím tag išli pre duxňi a potomá na sobáš. Potom išli na vodu na studnišku, ebi veďela, d'e voda. A potom už bula hoščina aj z edné aj z druhé straňi. Aj za vác dňi.

Zas mu jú vezmú. – Na vistaňe kotro je slapšá. – Ţeráz ſebud'emo práš. – A tag ix navijámo. A potom ix nadbe do ňiťeujníc a do brda naberač. – S plátna robím mexe, Šaťi, plaxťi, poňvi a takuó d'eš. – Ká si to zväla?! – Basom vám svat'ihó! – Otšľäpcovali ho na vrxe. – Tod geňerális viži t'a šitko vojsko. – Kanóni smo maľi naťahaňjé. – A l'en kobi pokújó bú na sveťe! – Buóp zel'eňi som jiét. – Sa to plaňje lúke na t'ixto zemox. – Mlad'imu nadba mladú varovač. – A tu ká som_á bú, smo ot păťe ráno do d'evăťe vešer miseli robič. – Tag za pár dňí smo buľi aj v gimnáziji na kvarčiélu. – Mox som reku tam bič. Todí bi to bú mužóx urobič. – Potomá nás vit'ahlí po štácijáx (želez. staniciach). – Tam bula edná hrnada jáblik. – V Srpsku bulo keľo t'ix dreväňix jähľuot šuó strax! – Já tvojho svat'ihó, ebi já tvojho! – Som ju spljéškau tam. – Niš mi ſerekla. – Z mäsom óšäcum nás krmeli. – Aj f púost'eľi hlädaľi. Mezi tímí Maďarí bú aj edon pincír (z mad'. *pinczér* „čašník“) maľí. – Tot Tal'jan iba so mnó pestvá robeu, al'e to bú za xlap zato! – Tam niš ſito f t'ix ſkalňňix vrrox. – Todí ešče ſepiúnovali školu ako trpó. – Maľi prvuó ſasu žit'á. Majú aj mat'erá dobrú t'jé d'eči. – Kot tot kost'jéu robeľi, eš takí breybú tu, šuó tri kol'esa miseli zastavič. – A ká su? Takí su ako dolámaňi, porazeňi. – Ņedáuno ix pekňe prepítám, statke páslí l'en tak na priélohu, tag eš povjédaľi, eš tajd'em ix zastrelič. Al'e vom povjédaü, eš tajd'em s to sekeró, porúbem ho!

b) Ako sā robá loške. To mi robímo takjéto okrúhl'e loške už dáuno. Aj naší ocovjé to robeľi a xod'eľi s ňima po järmokox. To naj-skoré sā doňesjé drevo z huóri al'ebo si ho dovezjé na voze – osikovuó al'ebo brezovuó – a potomá si ho nareže na takjé kláčike ako mu treba na mijéru. Tak to si ho odmerá, sā prepäží to drevo takto aha (ukazuje)

a potomá si ho roskál'e na ščiri l'ebo na päč kusó – toho kláčika, tag ver. A potom má takí topor, šo kreše s ňim s t'ix kálaňšok – s t'im toporom ho nakreše. To sä volá kresaška. A potomá sä takimto nýožom opstrúže – rezákom – a potomá sä viškrábe s t'imato škrápkí a potom sä usuší. Sä misí usušič na šparhét'e, l'ebo pri peci v zime a zas na slncu v l'eťe. A potom sä oškobl'e, ohlaží zas takim hlad'árom sä toto ló zvr Xu opšiščí a potom uš su hotovjé. – **Rozprával 49-ročný Ján Guzman 3. 8. 1943. Zapísané rukou.**

c) O täškom živote na Brádňe. Koj šlovek – pekňe uctí'm – hnoj nosí a t'ešjé mu po xrpt'e. Jā som nosela do t'ry_brehó. Hnusní bú šlovek, nak Pámbox xráni! U nás horši ako ind'e. U nás tvrdo do polä. Tu maľ každí záprázňi statok. Al'e sä to ňeviplaťelo. Aj mamóka (stará mať) stukajú, sä doš nadrhl'i za mlaži. No, prauda, eš sä to už aj u nás hodňe zmeňelo! Mňe bi sä to ňebulo aňi prisňelo, ež bud'emo mač ráďjó! Poškajt'e, šuó vám kcem poviédač. Uš sä od nás veľjé ludu prestähovalo taló. Aha aj án_tam_tuló s toho domu sä vloňi prestähovali do Noviho Brádna tam pri Balogu na panské majetke. Jaj ve to už dobrá polovic naše d'ejzini maľišké je tam tuló! Tag vravá, ež im tam už adaj l'en l'epši bud'e, l'ákši živuót, l'ebo tam su ňito takjé vrxe ako tu, už je preci l'en róňeši a úrodňeši. To pret t'im dakod'i, ako aj jeho mač rosprávějú, aj na friščik l'en krompl'e bul'i pešeňje. Kávu ňevareľi. Iba koj veľkí svátok bú, bula káva. Každuo rano l'en pešeňje krompl'e. Tje pece kúreľi, ved'a a uš tam t'jé krompl'e pekl'i. Von sä oheň vihrábať a tak sä pekl'i. Aj do škoľi smo si l'en krompl'e zobraľi. – A f škoľe náz drvel'i aňi psou! Po maďarski nás ušel'i, aj pokloňič smo sä l'en tak misel'i, ni po slovánski. A takí hnusní bú tod učit'el', tak som sä ho bála aňi šärta, ta som ho na d'el'ako obišla, koj smo sä maľi sretnúč. Aj t'jé pobožňjé pjesniške náz ušel'i tod'i. A xlapci xod'el'i l'en tak f krpšokox a v gašox a f kabaňiski a šätku zavázanú na hrd'l'e. A f kalapšokox takix maľix s takó párcicó. Iba sä tak kalapi kotúl'äl'i, koj sä pobel'i na cest'e! Krpce noseľi xlapi aj žeňi. Aj v l'eťe, koj sä žätva robela, tag mi starí oťec zo sári (z mad'. szára „holeň“) zošel'i takjé krpšoke, zo staré čižmi, zo sári. Nepixalo nás. To smo si aj sami zo sári robeľi. A koj sä zodralo, zas sä prišelo. Xlapi aj návlake remäňaňjé noseľi f t'ix krpcox, al'e mi žeňi l'en takjé povráščike smo maľi. A f tom dobre bulo nohám. Aš si to ňeobú, miseň bič bosí. Al'e si to ňemuňóy_obúč xockod'i. Maľi smo aj čižmi, al'e smo si to l'en po

ňed'eľ'i miseľ'i na hač. Potomá bi šlovek ňebú myóx dagd'e tájč. Za päč zlaťix buľ'i čižmi. – Muž: Ņetári! Praúda, ež ňetári! Päč zlaťix smo plat'eľ'i, koj nám to ušeū. Boksovié buľ'i za päč zlaťix. Buľ'i aj takjéto boksovié za päč zlaťix l'en na d'elací d'en, l'en takjéto s kravi.

Dakod'i sā tu mrkvä veľmi rožívala. Tag nás tag voláva'i Brádňänó, ež mrkvári! Pret tím tag robeľ'i. To aňi gazda ňebú, šúo ňemau aj päč vozó mrkvi! Mrkvu a mak dakod'i sažeľ'i tu. Sä aj smál'i z Brádňänó. Brádňäne vräj l'en mrkvu séjú a mak pléjú! To ni tag dáuno na haľ'i. Koj som takyó žiäušätko bula, tag mä trápeľ'i s nô: ló obrezívač, pľeč, oblamovač, tal'e darmé, robič smo miseľ'i. – Mojá mač tu zomreľ'i. A aká zdravá žena to buľ'i! Krú im t'ekla na ustá, v nohi aha maľ'i. Osem'esát dva roke maľ'i. Čí za vác žel'i, čí starí. A z ósa xľeba jedl'i, koj ňebulo žito. Aj xlapi noseľ'i takjé dĺhe vlasí, iba šo ix fše potstrehl'i. – **Zapísané rukou 10. 1. 1961 podľ'a vyprávania starých manželov u Val'ov.**

d) O kríze. Tak smo sā poňeviéral'i furt za robotó tod'i, koj tá kríza bula za prvé republ'iki. Šervenú Skala-Margecaňi, na ednom úseku som bú šesnáč razí, f Straľené pri ednom stavbavedúcom inžil'jérovi. Bú, prauða, židóskoho oňiho. Už sed'emnáct'i rás mi, uš koj mi kázaū prič, ež už bud'em robič, ež uš sā myóžem aj s t'ižnókó vibrač, s kapsó, z batohom. Al'e koj som už aj po sed'emnáct'i ráz nastúpeū, že id'em robič, už mi ňepovijédaū aňi tak, aňi tak, l'ebu sā hambeū odo mňa. Vít'ahó pul'jér (peňaženku) veľkí s kabáta a odmeňeū mä v hodno'e sed'em'esát'ima korunamí. Já som od radošci aj viskošeū. L'ebu som si za t'jéto kúpeū hñeč bokanče za dvacäč'deväč korún na nohe, takjé celtovié pracovnjé šäť'i za trináč korún hiba a potomá aj košeľ'u, aj gaše a ešče som kus korún aj domó doňjésó. Aj zaobl'jékó som sā. Som takí bú strašne na'ešeňí, eš totot bú Žit a takto mä oceňeū, ol'utovau, eš som jā bú uš keľ'o razí darmé pri ňom za robotó. A veru som naveki l'en pešo, aj k ňemu pešo, aj domó pešo, a d'e je to šak keľ'i svet st'áto z Brádňiho zez Muráň a na Stracenú! L'ebu šo smo robeľ'i aj pri šodronjki (z maď. *sodronypálya* „lanovka“), l'en koj otkázal'i do robot'i. Ňebuľ'i ist'i ňigdaj páni, eš kod'i robota sā pohňjé.

Ešče meziťim potomá tuš, koj smo sā tam ňeuplatňel'i, tak taká firma taľjánská spoločnos f Cisócu, na cisóské Burd'e zakúpel'i tam huóri jedľovié, smrekovié. Al'e sā tam tag nazišlo sveta, l'ebu bula tá ňezamesnanošč, že to tak padaľ'i t'jé stromi d'eňe obróskjé kubike. Za

kažďim stromom uš šekal'i aj dvanáć furmanó. A už ak sä opšíšceū, t'ħahaħi hät na dol'inu. Na edné víplacki nám sl'ubel'i veľkí plat, aj viplat'ełi náz dobre. Al'e náz už na druhú víplacku ūevládałi viplačič. A tam bula strašná sila národu! To furmanó, capináró (nakladačov dreva na voz), cimrmánó a šuó jā vjém, ako robotník z drevom, šuó ved'eū narábäč, ešče ļen povjém, šuó bułi adaj aj dákí úradníci, šitko bulo nahnatuó tam, kto bú post'ihnútí v ūezamesnanošči. Tu sä potom utvorela veľikánská demonštrácijská zato, že ūeviplat'ełi ļuží. Robotníctvo to šitko si požádovoalo ļen svojuó, šo bulo sl'ubenuó. A zo šitkiho slovánskoho územá adaj šitkix žandáró pozháňałi tam. Al'e sä ūeopovážełi žandári na robotníkó paľbu zahájič! Žandáró bulo veľié, al'e robotníkó bulo adaj dvacäč razí vāc ako žandáró. Tak bi tam takuó krviprel'jevaňje sä bulo strhlo, ež bi bułi paľbu zahájel'i, ež bi to bula škoda šak veľká. Potomá sä zakonšelo. Al'e f tom okamihu prišó aj hlavnoslúžní robotníkó uťišovač, aj pánó, že šuó vlázú robotníkom, ebi jim viplat'ełi, ebi ūeprišli gu skaze. Ľebo tam bú kažďi odhadlaňi: bud' žijem, ľebo mriém! **Rozprával 62-ročný Ján Laco dňa 1. 11. 1967.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

21) zdychavské alebo ratkovskovzdychavské nárečie

38. Ratkovská Zdychava (v nárečí len Zd'ichava)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 8. 7. 1934. Taló dolinó sä budú pášč. – Aj án t'jé húori tavon, aj to je panskúó. – Dár adaj žujú ešče. – Tu ūit koňe. – Jeseňuó (žito) smo najväč sáli. – Po-säč sä ļen poséje. – To tu plaňié zeme, skal'änjé. Iba kobi náki hnojeū. – Nám dáko ūexocú dač. – Tod je injká. – Rosl'i päncl'e ťemer dosáu. – Kto ak si myóx, tak si predau. – Už ūeroščú. – Kobi nezmíľełi xodník! – S krompel'í šír varímo. – To fsá inak vrävá. – Takimu to z'l'e, šuó ūezná drahu t'á ta. – Poj sem ló! – Tá ta puçódú, kă tá húora. – Aj trojäcí bívámo v ednom dome.

b) Z rozhovoru so staršími. Zapísané 28. 7. 1938. Tú naušeli u Žurkó. – Ešče mä velmi hlava bolí. Rano mi vivetréje s ūé. – Smo aj mi tam potkívali. Ko smo išli zo Sobotí, tag smo sä tam sretli. – Aha an t'á som spadnú, s t'é rojtli. Ale bula dlkšá. Bulo to pret Puósnim

dňom (Štedrým) akurát. – Šā mä poznali, d'e som_ā tajšó. – A ako som viňišó, tak som sā zošmík na skale. – Táto košč mi bula zlámaná. – A jā som tod'i bula na Rónom (susedná dedina). Edon Krokavän ukradó ednú jäloku (jalovicu), tag ho xi'eli a rúbali donho. Ale mu koščál ňepreťä. Kceu (miesto xoceu) mu do grgu zat'äc. – S kočiší vozeli štompi do Hnúšči. Ak sā tam dovráva, aňi ňeved'e, iba koj sā zixod'eli lud'e. – Já som takto bú opret'í, iba koj mi fläknú (za'äl) do plecä. A kočišá mojí akurát tod'i doxoďeli tam z vozí. A čí zastáli trié ši ščirjé z vozí. Tu vuóm uťekau tavom hyóró. Vom už bú na hodnom kuse, ako t'áto gu past'írni, ale kámsi – šuósí ho doxi'eli a prišikovali gu mñe dobiťiho, zlomeňiho, zdrveňiho. Čí ho trímalí a jā som ho t'ä. A potomá ho do caraxtu zahrábali. Zú sā edon ló. – Buli v Revúci. – Iba na Orlic (susedná dedina) ušó hät. – To vuom vikladau (rozprával) – tot starí. – Kažiéška sā jé bula zosipala. – To len od onträxu (olovrantu) robeu. – Já som to len tak poklát. Rano misí prám t'jé bíki ta hnač, kán najskoré. Žišč ňebud'e padač. – Mali smo mi tu už aj na stáč xlapa (častý výraz) pšeňic! – A kotrié (vidly) hlädáš? – Poprošäne z rísu, z d'esáťiho robá žätvu. – Aj d'eváčix slúhó som mau. – Trié buli pri ócák: bú bašä, óšär, baraňár – kočišá buli ščirjé: edon bú pri volox a slúška bula d'evátá. – Zarábalo sā dobre na t'ix koňox na veki. Xockod'i som ešce tam zamírk na tom Zelezníku a v noci hibaj domó! Rás som sā sanovaú pána doktorovi, koj xod'eli na Krokavu. Táto peši viňišli. Koňä si nahali pri mňe. Fajín šlovek, mladí xlap. – Misím si ló sádnúč, kim mi viňíd'e tá boläš s t'ix nuóx. – Jaj, pamätam za mojé mlaži, koj som sā jā žiéneu. – Od róňanskoho Žida noseli oves na xleba. – Aha, tam idú gažžíne. – Tod aj inkohu prňjéš do skazi. – Až mi pomrjémo, šuó to lem bud'e aj s t'ím mojim majjétkom! – Já adaj ňebud'em ništ ješč. Na ontráf som jiédó sádnútúó (kyslé) mlijéko. – Edno žiéušä preci kuz voďi prňjéslo bez roskázaň. – Buli dvjé brat'ä aj čí Ošiškovjé.

c) Rospráuka. Ras koj prádli v enom dome, tak sā staveli. Tag edná žena, eš ta puojd'e do cinceríma. Tak tašla a tam stáu edon xlap pred bútkó. Tak sā tá žena nazdala, eš to čí šuó – čí tam prišli do cinceríma, šuó tam prádli. Ale to sā lem ona tag nazdala, eš prišli, ale čí ňeprišli. To sā lem edon xlap ukáza. A potomá tá sā ňebála a tomu xlapovi strhla kalap a taňesla hät, ká prádli. A potomá ukäzovala, eš ši je to kalap. A potom ňikto sā mu ňeprizna. Taňesla ho domó. Tak

prišo v noci na vihlät a volau: „Daj sem mojuó, šuó ni tvojuó!“ A tá žena sā bála, tag druhim dávala, ebi mu to podali. A čí mu podávali, ale tot xlap to ňekceú (miesto ňexoceú). Povijédaú, eš šuó mu zobraľa kalap, ež abi mu tot daú, kto aj zobraľa. Ňexoceú ot tix. Potomá tá žena prišla tanu do cinceríma a položela mu na hlavu kalap. Položela tot kalap, tag ju na kusi rostrhalo. Tak čí ju hlädali fšá a ňemohli ju nájč. Tak tašli do cinceríma, tag našli ju tam na kusi rostrhanú, aj z viganom (sukňa), aj zo sickim. Potom uš čí aj sā smáli, koj tanu išli a potomá šicí plakali. – **Rozprával 70-ročný báčo Urban 28. júla 1938. Zapísané rukou.**

- d)** *A mlinaró Jäňik, vo hruoťe leží
a kemänšok mu na prázno beží.
Ale tí Jäňik na hruoťe ňeleš,
pokuj kemänšok lepši zomjéleš.*

*Na Zd'ixave rextor bívá, povedajú gaše ňemá.
Rašé bi si gaše kípiú, ako cužié žení lúbiú.*

Dňa 28. 7. 1938 spievala 60-ročná Z. Kasavová.

e) Ako mi brata zabelo v baňi. A mlačiho som mala brata, tak to bi bú odo mňa mlačší, tak troma rokmí a tak toho v baňi na Zelezniku nat Sirkom zabelo, jus na d'en na Silvestra. Bú tu edon sā žjéneú, no a uš to ňevjém f'té veci, al'e mi to povijédal'i, ež ho dák ňevolali, eš sā sám ponúknú. A xod'eu d'eläko do té baňi tam na Zeleznik. No a že si kceú šixt'i (zmeny) šitkié virobič. No že koj kce na tú svažbu ič, no tag žebi ňemiseú sā náhlič zo svažbi do roboti, žebi bú doma. Tak tri šixt'i za edná druhim dáko virobeú, šuó tuvom z baňi ňebú. Tag ho zaxváťelo. Akurát už maū virobenuó. Tak že vráj taká skala ako tá st'ena sā zval'ela nanho. Tag mu dák aj nohu zlámalo, aj hlavu mu rozond'álo. Tag ani ňebú, iba po Novom roku ho privijézli domó t'a zo Sirká. Ale ešče tod'i ni na motore, len pekňe otpítám koňe na saňáx ho privijézli. Mrtviho, áno. Koj vom tam adaj šciri dni v márñici f cincereíme bú viñesení von z baňi. Tak tam vimrznú. Ruku mu, aj hlavu. Iba tak edňiho l'en zabelo, jeho. No, uš. Aha, tri d'eči buľ'i uš. Uš xlap, uš šuó ako maū xlapcä, al'e v Líkeru bívá, tam pri Hnúšci, tam, tam bívá. Tag už aj vuóm sā daká s Poluómki ožjéneú. A má už aj edno d'ieušša. Tak vom je narod'eňí, vom maū d'esäč rokó, tuš f šciričátom prvom, na d'en na Silvestra mu ocä zabelo. Rano dák okolo druhé. V noci. Aj

unáveňí, aňi sā ſevispaú, aňi ňiš. Vom koj aj doma bú, tag v robotे fſe aj drjémaú. Tam xlapi, ſúo s ňim robeli, ež už aj tam drjémaú, ag nahau robič, tag drjémaú. Tak potom akurát jé sestra vidávala d'jéuku. Tak ſevjém, ſi jé sestre maú íc za staréſiho a ſi tam, d'e sā mlaďí žjéneú. **Dňa 20. 11. 1964 rozprávala do mikrofónu 60-ročná Zuzana Kasárová. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

39. Rovné (v nárečí Róno, Rónuo)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. To je mojuo, daj mi to sem! – Zes tod járok sā xoží do Ratkové. – Sopan (mydlo) mi t'eraz ſenabe. – Mi vravímo ľen haluški na miske, ňi ako na Potoku (v susedstve) haluške na miski! – Čá puojd'et'e, ká t'jé skali, an t'á, aha, ká čí idú!

b) Z rozhovoru s 85-ročnou dňa 25. 7. 1936. Aj našá ſevela je t'á. Oťec jé umrú na trečí rok. Kobi veďel'i, ſúo zezomňä prešlo trápeňä, ſúzeňä! Sina mi baňíka zabelo tamto na Krízu d'evätnácroſního juž na Mixala. A zas mi žjéuka taſla do Ameriki. Aj t'é ſina zabelo v baňi. To aňi viopovedané veci! Už mi na osemdesať ſješčí id'e. – Aha, nax sā páší, nax si sem nohi položä! – Som_á najstaršä, lem edná jesto pom o ščiri roki mlačšä odo mňä. – Takí starí ſit v naſé d'ejíne hiba edon – Petrás Jäno. – Tu adaj nárot xudobní a ſemá ká zaplačič, aňi ſúo zaplačič ratajom (oráčom). – Krše mä tak kazä velmi. – Jaj ve, bár bi ſebulo! Vravá, ež budú krompele, ale bobáki jix poſáli bantovač (z mad'. *bántani* „dotýkať, kazit“). – Ba ſi su ňi u nótáró? – Roſčú obidvíe xlapci ag vrba! – Moγ̄bi si mi ednú xvoju Nad moſidlí tájč otnúč. – A kobi plat dali ako zaslúžá.

c) Z rozhovoru so 45-ročnou Zuzanou Palkovičovou. Zapísané 29. 7. 1938. Su dáuно aj sprſteňkovaňí, majú sā žjénič. Aj rožiſove sā im hñevajú. – To je hiba zle t'eraz s t'ima učiťelí, d'iplomaťiční ho vicisňe. – Mužóžem povjédač, ež dobre zarábajú tam. – Čito Poprošäne roſpráváli, eš tam ſerobá f'tix baňák po ſtojáški, ale na kolenox alebo po kläſáški. – Aj to je pokazeňí na plúcä, buđe mač adaj ſúxoťi. – Ako kobi mä pläſknú. – Velé razí tak povjédali starí. – Kelo razí mi rekli, ež dávaj pozor! – Smo posáli pó păta metra ósä, tag ako aj inkoďi. – Vera len su vrški fſá dookola! Koj viňíde sā tuto tavo, volámo na Žári, tag eſče tam je kuz rovina. Tu zhajtuje (z mad'. *hajtani* „hnat“) ſicko

s polä ló. Käc sā lem obráčímo, na šitki boki len dovrxu mámo. – Tu si zo zbožňa, zo sáťa vera peňaze ňestrhne! – Jäc bix t'ebä ta prepomuox (prevládal). – Tag ho iba strás. – Som to uš ta zabút. – Vom to ňondéje tak. – Bulo aj pastirkinuox žieusä. – Mi to tak ňeklažímo. – Adaj si len muox šekač máliško! – Jaj, tu su rozeňi aj tot.

Príhoda. Aha aj muójho brata, koj išo ráz o pónoci, koj gu ňé xožiú. Ale to je spraúd'i! Tag išo zez lavic, aha tam, kā je. Tak ňevideľuň pret sobó. Už domó išo. Iba ho zes poli scislo! Aňi d'ixnúč mu ňedalo a tlašelo ho do viďi. Ale vom je mocní, sā ňedaľ. Tak sā višo d'ežiňi ond'äu s ňim. Potomá sā vráťeľ naspät, d'e bú a lem rano sā vráťeľ domó.

d) O dvox bratox. Edná mač mala dvox sinó a čí sā vibrali na cestu. Prišli gu edňimu buku a zaťali sekerku dojho. A starší poviedaľ: „Jäc puojd'em napravo a t'i puojd'eš nalävo.“ Oňi sā rozišli. Podali si ruki a kto sā skoré vráči, sekerku si vitne z buka a koj kru poťešiē, tod'i je s tím druhim plano.

Starší prišo gu edňé húore a ulapeľ si leva a ešče šúó: tri zviératá si lapeľ: medvežä a živáka. Išo d'älé. Prišo gu edňimu mestu a viďeľ tam celuox mesto zaťahnutuox šíerňim súknom. A koj vošo tanu do mesta, tam mu poviedali, eš tam za mestom je edná velká žiérä a f t'ë je edon drák z dvanáct'ima hlavami. Každuox rano mu misá dač ednú žiéľku. Potomá vom išo gu královi a poviedaľ mu, že vom toho dráka zabije, až mu dá pó kráľostva. Král prislúbeľ a zobraľ si jeho žiéľku za ženu. Rano, koj sā zobudeľ, viďeľ z obloka žótú húoru. A poviedaľ si žeňe, eš puojd'e na polovašku. Vom sā vibraľ a prišo tam a zváu si sobó t'jé tri zviératá. Pri ednom velkom buku si sádnú, nakládó si ohen a piékó si slaňinu. A edoras sā ozve nad ňim hlas „Zima mi! Zima mi!“ Vom poviedaľ: „Koj či zima, poj sā zohráč!“ Koj trečí ráz volalo, vom otpoviedaľ: „Poj sā zohráč!“ Ono mu poviedalo: „Bi som sā išlo zohráč, kobi si t'jé tri zveri pošibaľ prútom, šúó bi od'išli na bok“. Vom tag urobeľ a zadúreľ t'ím prútom t'jé zviératá na bok. Ono prišlo gunmu a odvleklo ho do edňé velké jämi.

Ko sā druhí mlačší brat vráťeľ, vit'äu sekerku z buka a zašäla mu kru t'jéc. Už veďeľ, ež zo staršim bratom je zle! Išo napravo, prišo gu tomu mestu a viďeľ, ako to mesto bulo spustošenuox. Tašo do kráľoského dvoru a pítaľ sā ženu, tú králonú, eš si mu tu ňebú brat.

Ona mu poviedala, ež išó na polovašku do té húori. Vom išó do té húori, prišo gu tomu buku a nakladó si ohen a zašäú si píec slaňinu. Aj nad ňím sā ozvau hlas: „Zima mi! Zima mi!“ Vom poviedaú „Koči zima, poj sā zohráč!“ Koč trečí ráz zvolalo „Zima mi! Zima mi!“ Vom otpoviedaú: „Poj sā zohráč!“ Ono mu na to otpoviedalo: „Pošip tím prútom tľé zviératá, tak príd' em.“ Vom zväú prút do ruki, ale žebi bú viťäú na zviératá, viťäú na zem. A ono zišlo ló. Vom hneč priviedo k sebe zviératá a poviedaú mu: Ag mu ſepovijé, d'e mu je brat, ež ho dá rostrhač tím zviératom. Ono ſexcelo sprvu poviedač, ale potom miselo, že f té a f té jäskiňi leží. A dalo mu mašč, s kotró ho potreú tod brat. Brat ožeú. Navráťeli sā vovedne ščasne domó a žijú vedno až do'erás, ag ſezomreli. – **Dňa 29. 7. 1938 rozprával 16-ročný Július Hlásko. Zapísané rukou.**

e) Rozhovor 45-ročnej E. Hláskovej a 71-ročného P. Palkoviča o bürke. H: Aj bürki buli tu velkjé, veru, koj smo kravi páslí. Aha tu húoru viválalo, šúo to aňi edon buk ſestáu tuto za Húrnikovim, koj tak buło vivráťelo tú húoru. Aj edon išó oprúoči nás, šúo nás volali domó. Mi smo stáli, lebo šak aňi statki ſekceli. Hrát velkí padaú, ſicko vivracálo. A tod ešče išó a volau: Ax vräj ſebojte sā ſi! Ve to Hronci vräj z děskamí idú! A mi smo sā tak báli, ſag oši smo si, koj sā bliskalo, zažmurovali. Tuž ale to šak darmé ſlovek ondäú, koj sā len bliskalo. No a potomá tod'i aj voda id'e velká. Aj t'eraz zafše t'ato zes Róno bürki a vod'i idú velkjé. Tam aňi ſi tak, ako cestu novú spraveli. Ale t'ato taká voda xodjíeva ot Suxé, ež náz dobre ta ſeodniesié. A bi ſt'e aňi ſepomisleli. Tuto hore, d'e je tod dom, tag dobre ho fše ta ſeodniesié. A ftod'i padá hrát velkí, takí aňi ſlivi, takí zafše padaú. Aj viéte tag buło edoras, koj smo rano do Hnúſci do järmoku iſli, tag už žätvi buli a mojá ſvokra ſo buli – uš ſag zomreli – tak tá ſi ohnúo – iſli šak bosá do järmoku a koj iſli uš tam tag hrád bú velkí ſo napadó, tak ſi ſátku a záſterku na nohi opkruťeli, ſo ſemohli íč po lädócu, ſo buło velkúo napadlo. A ſáte zbelo ſitko hät, iba ho zaorali, aňi sā zobrač ſedalo zo zemi, ſo ſitko buło zo zemó zmiešanúo. A uš t'eráz ſi tak. – P: Ve to tak rekli, eš to ſárkan, koj tľé húori tag vilámaloo. – H: Aj domi pometalo. U nás tľéto ſtudňe ſak ſu narobeňje na Poprošu a tľé dreväňje daxi na ſix jesto narobeňje z děskí. Tag roznoselo ſitko hät do děžiňi. Kol'ešne, ſlamu, ſitko pometalo hät, poprevracálo. – P: A to ſitko tak ſát, ako sā tamhor děski pxali. A tot ſárkan, smo ho pekňe

viďeli, koj bú, tak xvostom takto metau a ká išó, prosím vás, fšá sá válali stromi za ňim, šitko. – H: Aj s korenom hät, s koreňí vitrhalo hät šitke stromi. – P: Zo sickim. – H: To ešče aj ňes trpnú, tu na poprošskú pastvu, tam ešče aňi t'eraz řenarostli t'jé stromi. Aj tuto šitko hät vitrhalo aj s korenom, to takí nošak takí zápor (príval, vetrisko). A ešče tak aj koj hrmeľo, tak vravá, že to fšá buli mátohi, že to t'eras tod hrom vihnau. Koj udereu, koj ud'erelo, tak šitkú zem tak strhalo pažič hät, tak strhanuľo pozostávalo, šitku pažič ló spálelo. Stromi páralo. Aj tu už ak som na Rónom tak bolo úd'erelo do edňiho cmreka – u Dudášo je f Sliuňiku. – Tak tot suxí hrom adaj zabelo. Takí ohňiví do toho bolo ud'erelo. Adaj pom aj za dva t'ízne tod vrx tam tleu. Tag u nás ſi. To na Krokave väcé. – H: Aj na Polomi bolo ošípaňje zabeu hrom. – P: Aj na Polomi bolo ošípaňje pobeu hrom. – H: Tu bolo aj past'írä, aj aj aj, taktom aj xlapcä edňiho bolo zabelo, aj kravi, aj tri ſi ščiri. – **Pre-písané z magnetofónovej nahrávky z 30. 9. 1968.**

22) potocké nárečie

40. Potok (aj v nárečí len tak)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1931. Varímo najväč len haluške z brinžó. – Aj paňkux (z nem. *Pfannenkuchen*, „praženica z vajec“) si fše spravímo, ko tak šasu ňito. – Varímo aj kromple z roscó, aj to je dobruľo, pre xorix, aj pre malie d'eči. – Uš päč rokó ot tod'i sá ta pominúlo. – Ďemikát zo soló sá vareu tod'i (druh polievky). – Aj ohlážidlo sá rozbelo na márnie kusi (zrkadlo). – Akuľo je zbršlätuľo (zreštené) to drevo! – To je áŋ tam taló už ſi našuľo polo. – Poviedau aj vom, ež vräj id'e taló.

b) Edná príhoda. Edon gazda maľ peknú ženu. A xod'eu gu ſe edon kňäs. A maľ aj edňiho slúhu, tag mu fše vräceu tomu gazdovi, ež mu kňäs xoží gu žeňe. Tag ſigdaj ſexoceu verič tod gazda. Tag mu tot slúha poviedau tomu gazdovi si, ebi si daľ edon gejč (sud) na puójt. Potomá prišo kňäs gu gažžiňi. A uš potom gažžiňa ſeved'ela, d'e ho skrič. Tag ho skrela na puójt do toho gejčä. Potomá už gazda prišo domó, tag mu slúha poviedau, eš kňáz je na puójd'e v gencu. Tag vom tašo hor na puójt a ſmarenu (hodil) gejč ló na pikl'et. A potomá kňáz ušo z gejčä, ništ sá mu ſestálo.

Na druhí vešer zas prišó. Tak tod'í ona ho skrela mezi óci do xľiéva do bund'i. A potom zas slúha poviedaľ gazdovi, ež má tam edňiho barana f xľiéve tam mezi ócami, al' e ež je dáki xorí, ež aňi žrač ňexoce. Tak potomá gazda zväľ bíš a tašó barana bič. A potom zašäľ t'áč tím bísom a baran viskošeľ z bund'i a ut'ekal domó. A ešče gazda aňi tod'í ňevereľ slúhovi, ež je to kňäs.

Tag na trečí vešer zas prišó. A slúha poviedaľ gazdovi, ebi poviedaľ gažžiňi, eš vom tašó na otpuz do Ríma. Tak potom gažžiňa mu aj narixtovala, lebo sā na tri dni bú vibraľ. Ag od'isó, tak prišo kňäs na druhí vešer zas gu ňé. Al'e tod ňesť ta do Ríma, len daďe do polä, a vešer sā vráťeľ. A zo slúhom potom šitko pojeľ, šuo bulo narixtovaný. Tak potomá slúha gažžinú poslaľ na vodu a zákeľ ona ta išla, skreľ gazdu na pec. A potom kňäs prišó na vešer a gažžiňa rixtovala zas šakový. Potom sā dali do vešeri, vešerali. A uš koj sā navešerali, rjékó kňäs gažžiňi, ebi zaspievala, ež bi sā patrelo gu vešeri aj zaspievač. A gažžiňa zašala spievač a spievala: „Mala som mužä Marčina / tašó na otpuz do Ríma / Bohdaj výón väčé ňeprišó! / Hale, hale, haleluja!“

A potomá už zašäľ kňäs spievač. Gazda na peci pot koritom bú. Tak kňäs spievaľ: „Uš smo sā navešerali / lähnímo si do posteli!“ A potomá zašäľ slúha spievač: „Skoš ló s peci Marčine / a vezmi korbáš na kline! / A bi pátra i gažžini! / Hale, hale, halelujah!“

A potomá Marčin zväľ korbáš s klina a tag aj po kňázovi, aj po žeňe zašäľ bič. A dvere zaňkó nu a tag ix mast'eľ. A tag iγ_dobre vihaseľ, tag eš kňázä iba odňesli domó. Uš potomá gazda vereľ slúhovi si. – **Rozprával v lete 1931 56-ročný J. Polóni.**

c) Z rozhovoru so staršími v dňoch 29. – 30. 7. 1938. Ona umrúla tag na ponáhlu. – Tod'í ňepamätám. Vojáci behali sem a tam. Koj im zatrúbeľ, eš keľo numerá zatrúbi. – Vidala sā za šustrá. – Doš ponukali za tot dom. – Pret tím svet velmi sprostí bú. – Teraz e horárom án_tam_taló. – Mojí vrstóńici uš šitko pomrúli. – Šo sā tu premeňelo už horári! Sed'emd'esáč rokó mali mojá mač, koj umrúli. – A mňe je uš sed'emd'esáč ščiri. – Ešče vráveli aj d'e je poxovaň. – Tu sā ňeotplačí bývač. Tu len t'jé krompliške sā fše urod'á, len na kromplák žijemo. – Tanu do oňoho. Potomá sā vikruťa tahor. – Vloňí ňebulo. To misí bič dobrá jiär. – Tá fšá sā roží dookola velé šerešén. – To naveki viétr zavéje. – Živáke a jeleňi, čí ix kazá. To jim edoraz búrka bula

velká. Tag rostrhlo mür na Meläxeži (mad'. *Meleg Hegy*, teraz Teplý Vrch). A buli tam f t'é ohräde aj medveži, dva. Pán ux zastreleū, ebi ňeušli hät. Ot tod'i ňešúč tu medveže. – Som si siédó kus na zem. – Furmaňka bula tu dakod'i hrdá. Uhlá vozeli t'áto do Šerveňán, do Cisócä. Pret tím tod brex šistá rúda, kă tá zvoňiška. Ve f t'ix brehox šo len xocú, šitko jesto. – Pret tím xudobní lúd'e xod'eli na žätfu, hín gu tokajskimu vrxu, aj fsá po Dolné zemi. – Tu jesto aj edná baňa, hiba tag dunší f né aj t'erás. Ež na Dolné zemi, ko xod'eli naší starci, tag eš tam sretli edňiho žobráka, tag ež im vuón poviédaū, eš tam – ako u nás – jes zakopanú velé zlata. – Kă rixtár ňito dobrí, je šitko naopak! – Ši je tu hoďen xudobní šlevek vižič!? Vera u nás tvrdí kus xlebíka! – Mužóže šlovek poviédač, ež bída velká. – A mňa zaz len tag nohe trpnú. **Rozprával 83-ročný Ján Oravec, starý otec priateľov.**

Mi Boha hrešeu. Ve reku len poj! Tu zabeu jeho Pánbox. Já ňexocen skrivodlivošč, ňigdaj, aňi som ňexoceu. Mi velé ňeséjemo. – Takto sā mi iba vrázňa. – Ale d'íka Bohu aj za totot d'en! – Vo fabriki som ňemúóx robič. – Bohdaj váz aj z husima! – Kámsi – šuósi bulo po ňix. – Ďe je Box, tag mužóže aj sto ňeprítel'ó prič. – To bulo ot stvorení sveta tak! – U náz jesto asi šešč polohí (miest v poli), d'e sā pšeňic naroží, aj bohdaj šuó, len kobi bulo bliši polo. – Páčí čí xlapšiskove tam. – Koj sā takuó planuó žiťä zroží. Tíeto d'eči su ňi dobré trpó, budú sā tlknúč mezi sobó ako vražedlňici. – A uš su najtro ňito tu. – Tu robivali šakovu. Tu veďeli šitko z dreva robič: košáre, kužele (praslice), vreťená, fajfi, d'eš takuó, čomóvi (z mad'. *csomó* „hŕba“, tu „metla z prútov“). Otrávajú (zasielajú) ta. Tu to plečú. Tu robeli z rúškamí košáre. Pokážem jim. Aj na merku, na pó kilu. Praúda, tu aj s košári robeli.

O mátohi. Táto bi mali tájč. Oňi sā zbuójníkó ňebojá, šak? Tag ak sā t'áto príde, tag je tam zrúcänila. Tag len mûri stojá t'eraz uš. Aj studniška je ňižo t'é, to hneč tu napravo, ňi d'elako. To bú najskoré mlin lipóckí a uš potom bula horáren. To Košovó volámo, aj horáren volámo košóckó. No tak to vravá, ež dakod'i dáuno mátalo tam. Ež edná paňi viňixážala tam, ež dákú paňú vídali tam, to ež dákú Remätu. Eš sama tag bula rekla uhlárom, ež Remäta som. A eš tod uhlár tak poviédaū: „No koj si vräj Remäta, tak poj uhlie splíesač“ – to koj ho hräblämí ohrábívá, šiščí. Tuš tak potom – miseli bič adaj dvie či uhlári – ale sā ona lem z edním dovrávala. Tag ež ho potomá našli

f kolibe – mrtviho. Tak to tag vräváli, ež ho tá paňi zadrhla, eš sājé bú ohláseū.

O víle. Tam na ratkóské doliňe, tam tā nižo Sási, tam bi jim to rekli, eš tam tú vílu xirovali. Ešče aj žijú takí, šúo ju vid'eli. Eš tam tá víla vispevívá. Ale už neviém ak. Tag edoráz išli edoraz dvjé, oťec zo sinom na liéske do húori. Tak sā tot sin pítá od ocä: a vráj „šúo je to?“ A že ňi velkúo, len taká malá. A len sā tag vrťela. Ešče aj sukniškamí hor. A to vráj pri vođe dađe. A tam ež aňi voda ňito. To koňjec panskix lúk, ak sā pošnýje húora. – **Rozprávala 53-ročná Zuzana Antalecová 30. 7. 1938.**

d) O mojé rožiňe. Ondrej Konček – do Brehó, Konček Brehó. Lebo je priézvisko. No váce bulo Končekocó, tag zato. Tu som sā narodenéū f tomto dome, ako oťec myój. A potom žeū do pädesát päč rokó. F pädesátom pátom roku toto zhorelo, dom. Tuš tag vom zhoreū f stavisku, ag bráneū dom. Tak pädesát pädrošní umreū, miseū, v núži eš zhoreū. Stavisko horelo, tag bežäū bránič, ostáu tam. Němúhó už von vinč s toho staviska. No a mač doželi d'evädesát osiem ši osemdesát d'eväč rokó aj šeš mesáčo, päč mesáčo a dvanáč dní. Ona dožela mač. A žena mi zomrela uš tri roke. Bula aj to xorá. A jā ešče žijem. Mi smo buli dve d'eči. A brat zomreū. Tot sā prebeū na buka, tod brat, hej, tuš tak. Jā som maū d'eväč rokó a brat maū dvanáč rokó. Tag išo ftáke viberač. Skošeū z buka, tak sā na halus prebeū. Tu, na Potoku. A ešče todiň neved'eli operovač, tag miseū umriječ. Už ňez bi ho ta vil'jéšel'i. – **Rozprával 75-ročný Ondrej Konček 30. 9. 1968.**

Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

23) lipovské nárečie

41. Lipovec (v miestnom nárečí Lipovec)

a) Z rozhovoru so 65-ročným Jánom Urbanom v lete 1931.
 Prišo s prviho ohňä, tak koj tot prišo, tak sā to bulo stálo. – Tu velé brezí bulo nasad'eňix. – Mala šitko, šúo jā dušä požädala. – Naklašte ohen! – Tak som_á tašo taló. – Tod jé uhoveū. – Bú s nó ako f poviécki. – Robä, šúo im d'äka (čo chcú). – Sem nabe ot Potoka aj krášäč do toho brehu! – Mi id'emo ta pomrúč o hlad'e. – Dostáli smo zan cisíc

korún. – Mám aj edňiho koňä. – Čiastočne nás pust'eli. – Kelo d'ečí ňito xožde. – Nabe nám xlapó na koseňje volač. – Sáťa trpó slabuľo, zbeu ho hrát. – To d'eläko t'ato. – Sadovina (ovocné stromy) sā vimlaďela. – Porášku mi veščujú doktori. Pán učit'el reklí, eš to oňi ňeved'ä. Toto preci vräj inakšä. – Hín ta, kă na Hrušovo xod'ä. – Vúom je hrdí na to. – Miškovix Marulä to rekla. – Bú som aj na šäri (z maď. *csere*, „výmena“) na uhorskú reš. – To edno žiéušä ňemuoš tag na hač. – Prišli vo ftorok a ši f pátok. – Maľ som s ňima ič. – Ríekó, ež jätka urobí s ňix. – Eš to ňemuoš d'älé vitrímač. – Aj tod z vómí tajdú fšäs. – Na Luciju sā zapošnje šakovuľo; kotor stóšok, bíš, kotor ſuľo, každí d'en daš urobí na nom, kelo-t'elo. A na Dohvížný vešer to dokonší.

Príhoda. Mi smo takí ňeščasní s ňim. To sā stálo na Rusadlľa, druhí svátok. Vom tašó s flintó do Gupšové zahrädi. Tam do dáké figúri striéläli. Tuš tak striéläli aj čí švagrove. Čím sā ňestalo ňiš; uš tráfič tráfeli, kotor veďeu. A vom potomá zväu flintu a xoceu striéläč do t'é figuri. Tu mu tú flintu rostrhalo. Já ňevjém, šo to misela bič za gver! Dák ňebula dobre zatvorená a gulä bula mocná. Tak flintu rosprasklo a jemu totod bok šitko rostrepalo. Aňi oko ňemá, ta mu ho vibelo.

b) Z rozhovoru so 75-ročným a jeho 70-ročnou manželkou

24. 7. 1936. Zapísané rukou. To doš, koj tricäč kilo hrmatka (kríž obilia) dá. U nás potsípala pšeňic. Ale uš trpó len takjé hrmasiške sā vážu, dve-tri žmijenke. Ňebars presixá. – Ve mňe ňenabe velé d'iškurovač o tom, som_á velé razí t'ä prešpacírovau! – Id'emo tam f t'ix Košicox poli járd'i (maď. *járda*, „trotoár“), tag edon fiáker išó a mä strepať na zem a prešo mä. Tag mä tam dali do kórházu. – Bulo nabe aj tam plačič. – Do velikoho brehu t'ä hor, tag aňi do ňebä. – Tie ešče ceuki ňiš ňerobeli. – Buli okolo ňix ščirä ako g edná druhimu. – Adaj hor zodviž ojo! – Tam smo zastávali án_d'e tá kršma. – Tot policebňí je kúščišok slapší. – Lebo tam smo dakod'i lopat'i berávali. – Išli von od Hnúšca. – Aňi rožič sā u nás ňenaroží velé. – Tag ňexod'eli ňikáť. – Ež bi ho tam xoceli zbudovač, kă t'jé lúke. – Tag_á pamätám, ež vo vihlädox buli (v oknách). – Aj edná žíérä, ež jesto hín do Drjénšän. Ras koj kašic pust'eli, tag hín v Drjénšänox viňišla. Tam ež aj stáč mužože. Sprvu sā len ftáhnúč misí, ale koj je uš tam, mužože aj hor stáč. Já som ňigda tam ňebú. Kňázä edňiho vídali tam pot t'im hradom a kňihe noseu pot pazuxó. Ale sā s t'im ňedovravuľ ňik, bo sā tot po-

tomá straťeu. Ale sā aj trpó nájdú, šujo ho vid'eli tam. Pámboj_vjé, ši to zakláťí bú ši šo. – Tag aj toto hrúzu peňází našo. – Tu pret tím na velé mest'ix naxázäli. – Na ščeščié, eš tašo pre nú. – Edná reklá, ež bi len si sádó lóká. Bi sā ňebú puóhó. – Mezi skalami mä prebjéhó. Bohdaj si velkí naruóstó! – Aj žižže padali velkjé. – Ve sā uš ceuki zažíkli óse. – Dára nám tot pomuóhó. – Ve tot ta bú zdúóx! – Potomá smo mali ednú, koj sin umru.

c) Spomiénke. Tag rás som cestovať zo svojim ocom po svet'e. Lebo náž národ lipóskí cestovať fše za voščinamí alebo za räjdamí. Tak smo mi ftod'i išli ako prst'äňari za rändamí. Prišli smo do Ratkové a z Ratkové smo išli do Repíšč. Tam smo prenocovali u známix. Mužoj starí oťec ako raži peli a jā ako malí xlapec opšmijétau som sā kolo ťix. Ale ako xožím po Repiščox pískajúci, zašla na náz noc. Vipítali smo si nocläx. Aj prijáli náz ední. Jā ako xlapec tak som pošú, ež v d'ejžne svažba. Tašo som_á na tú svažbu. Ďeči mä aj stfšáli ako to obišajñe bívá, eš to ſeznamí. Privezli mladú, nárot sā ciskau velmi. Jā ako xlapec mať som ednú kapsu poli boku remäňänú. Naskelo mä s to kapsó ciskali a dureli mä s peci ló. Takí velkí náhon bú na nás, ež mňä ako neznámiho vicisli na tú pec. Privezli mladú, sedeli okolo stola a každ'i bú na mladú zvedaví. No nakladli na stó koláše ako obišajñe, šo, páleňku, víno. Každ'i bú napití. Jā ako cuží xlapec teraz bix si bú rád vipič, ale mňe sā s toho ſeušlo. Mladí xlapci jedli koláše, páleňku si popíjali a jā som vizerať ako lašní pes. No ako tag jed'a za stolom, iba len odrazu zvolajú, ež horí. Nárot sā rozbiéhó, ſeostáu ſikto len mladá a jā na peci za koxom. Jā som sā naťähovau, iba edoráz buxňem s peci ló na hrňke, t'apše a rânice a šujo edno druhó. To ohromňe zhrkotalo. Mladí sā zlákli a uſli. Zostáu som v izbe lem sám. Poobzerať som sā a koj som vid'eu, eš som lem sám, a luđe pri ohnu, poobzerať sā po stole, a tu šakovu naklad'eno a vera som si zobrať s toho. Najjedó som sā, aj napeť. Nabraty som si aj pre ocä do kapsi. Zväť som im aj páleňku. Ešče pot pazuxu edon velkí pleťeñec. Tot som zobrať, aj mäsa som si zobrať. Ale g ocovi na hospodu som ſetrafeť. Tak som sā viškrábať na kopu sena, eš tam bud'em spač. Ale aj čí mladí prišli tam spač. Tag veru tak som jā skusovať svet. – **Výprával 70-ročný Ján Petrovský 9. 8. 1943. Zapísané rukou.**

d) Na Luciu. Na Luciu to tak len, to xodeli, že Lucka, Lucka orexe klucká. Prinieso son orexe, ebi vám ſliépkе vajcá noseli. To xla-

pi xodeli. Jáj, to stóšok robeli šak dakodi pret tin, čo to vedeli tak rosprávāč. Ako to spomínali? Tuš tak spomínali aha bášo (ujček) Pémer, aha tu u náz bívali. To takí xožili a tag mi rosprávali: Viete, Zuzajka, koj já son bú mladí xlapec, muój otec buli, todi šak xodeli, strážnim buli, baxter ako pret tin baxteron buli. Tuš tak šak oni tak povýédali. Vieš, Zuzan mojá, já son robeú edon stóšok. A tak son ho robeú od Lucii do Božiho narozená, do Božiho narozená. A uš každí den miseli daš urobič na non. A uš koj ho nesli na Božú narozená do kostela, tak každú strigu videli, kotrá bula taká. Raz bi ix buli aj banjtovali, šak. Tuš šak oni to tag zrobeli. Tag ot té Lucki furtom ho robeli. A uš koj prišli do kostela, tak viete, Zuzajka mojá, ako son išó do kostela, tag už mä len tak vizerali. Už videli, ež iden. A edná si bula rox zlámala. Tag iba edon bok bú otvorení na kostele, tak si takto misela hlavu zohnúč a tak prišla tanu do kostela, lebo sä naprätala, tak sä já rox ftodi odlomeū, ag mä zazrúla. A já son len išó a ako son išó, tak len na mnä pohlädela a ftodi strmo vrazela a todi sä já tod roy odlomeū, lebo edon bok bú otvorení na dverox. Tag už mala iba edon rox. No tag mi to tan robeli takúó. – **Rozprávala 67-ročná Z. Petrovská, manželka, dňa 19. 3. 1967.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

b) strednej

24) striežovské nárečie

42. Striežovce (v miestnom nárečí *Striéžeuče*)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou v lete 1930. Uš či Pauko iba tak boházuje (vplyv maď.). – Už dेväč rokó pominúlo, ak tod umrú. – Mojá mač z ocen sá tu narodení. – Mámo aj f trex srščäx. – Buli aj v našix krompljäx živjäke. – Todí smo trúli konope akurát. – Xlapi dražjä lúku. – Pujojdemo zes trečí. – Starí oťec páru lieiske. – To je nie našjä lúka. – To je kostrp, hrnjke sá nan kladú – Voda už zašala vreč. – Buli tu dakodí aj šcerjé. – Buli tu v nedeli tížden. – Išó z našieu maťerieu. – A už že sá in já ako otslúžin? – Mi smo len takí trpáci.

b) Tri prijatke. – Edná xudobná žena mala edno žieusä, ktoro nevedeľo prijäš. A potomá edon pán prišó, ši ona viē prijäš. A mač mu

poviedala, ež vié pekne prijäš. A pán si jú zváu za ženu. A zapraveu jú do edné izbi, d'e bulo velé länu. A dau jé kolovrat, ebi prijädla. Ale ona plakala, lebo prijäš ňeved'ela. Tagže šúó ona s t'in buďe robič?! A vizerala na vihlät (okno) a plakala. A vid'ela tan tri žeňi. Edná mala velkí palec, edná mala velkú gambu a edná mala zas hrubú nohu. Tak ix zavolala gu sebe. Oňi jé poviedali, ebi len ňeplakala, ež až iy zavolá na svažbu, tag ež jé oňi to popräžú. Tak jé to poprijädli. A ešče jé pán dau ednú izbu na druhú noc. Aj trečí izbu žiädau. A šitko to t'íe žeňi poprijädli. Tak poton si jú zváu za ženu.

Bula svažba a ona aj t'íe tri prijätké povolala, ako jin bula slíbela. A t'íe prišli a peli. Xocela jix posažič za stó poli sebä, ale mladí jé ňexoceu dovolič. Ale potomá jix prijäu. A potomá ju vidureu hät, koj misela pred ňin poviédač, eš to t'íe tri poprijädli. Tak sä edné spítau, eš preš má takí velkí palec? Tag ona mu poviedala: „Ot prädeňja!“ A zas aj druhú sä opítau, eš preš má takú velkú gambu? Tag aj tá poviedala ež „ot prädeňja, ot prädeňja!“ Aj tret'é sä opítau, eš preš jé je taká hrubá noha? „Ot prädeňja, ot prädeňja!“ Tak potomá si ňigda ňedaú si žeňe prijäš. – **V lete 1930 rozprávala 10-ročná Málika Majanova-Dudáseve. Zapísané rukou.**

c) Z rozhovoru so staršími. Zapísané 16. – 17. 7. 1937. Toho šäsu najväší boháš. – To ňedotkúta huóra po sámu Polon. – Bú sä zmúhóhó. – A potoní von bú predau Málinšänon. – Ah jesto aj tu d'ekja. – Ale šúóže je, koj zubi ňiéman. – Aj kliške nosáževje buli na dvero. – Ņeviémo, skia st'e? – Robeli tan na svojí ruku. – Ale bulo nabe dokument prňiéšč. – Je na celí živuót bedáren. – Zákeu bi ta prišo aj do Brádňiho. – Je ňi naskelo planá. – Aj liží srjétó. – Ve su jes, d'e su jes. – Dára jesto aj takí, šúó jí má doš. – No ši son dobre pozrú tú sliuku? – Tuš šúó sä staréješ do né? – A šúó son rjékó rano!? – Tu len t'íe kúóše a košjärike robeli ako aj trpó.

d) O Hlupici. Ale sä ňesméis, lebo bix t'a šapela! No tag buli dvá lid'e. Tag mali šitko, šúó in bulo nabe. A vuón xod'eu do huóri. Tuš tak starí sä vibrau do huóri a poviedau staré, ebi porjäd'ela a hábi poprala. Tag ako vuón od'išó, tag ona zašala zváräč hábi, kožuxe, kapce, čäpke. Šitko do kažjéški skládla a zváräla. A nato prišo hrnšjär. Tak pot post'eľieu bú edon hrnok. A f ton buli peňaze, dukáťi. Píni bú dukáťi. Stará sä opítala, eš „starí, šúó to pot post'eľieu f ton hrňku“? Ňexoceu jé vadlovač, eš su tan peňaze. Tak prišo hrnšjär a ona mu taňesla tod

hrnok. A hrnšjäär, koj vid'eu, šuó prňesla, tak povíedau, ež von aj šitke hrňke tadá za to. Tak jé tadau šitke, z voza dokládó. A ona prišla domó z hrňkí a na lesu ix pokvaškala. A tod najmänší sá jé ňesprätau. Tag zväla edon s tix väsix ló a pif-paf! po hrňkox, tag iy-rozbela a hiba tod nahala. A poton uš tašla gu zvárki a s kažješki vibrala hábi a na lesu pokvaškala. Aj kapce, aj širice (surovice). A uš potomá zašala s puójdu nosič ló slaňinu, klbási a to šitko nosela do zahrädi. A koj prišo pes, sxi'eu bok slaňini. Ale ho ona xi'ela, do pivníci dala a tan ho o čap (kohútik) privíjazala na genc. A pes sá metau sen a tan, vitfhó čap a víno hibaj po pivníci! – Uš t'eraz zas pre múku tašla na puójit a posipala po víne, ebi muž ňevid'eu. – A potomá vešer bú prišo starí. Vid'eu hábi si po ľese, kabaňice, tag uš: „Ti Hlupicä! Ta si mi t'i už len narobela kváru! Šuó já t'ebé t'eraz už len spravín?! A už vivrävala sá. „Starí, ta son vräj dala aj tot pláni hrnšok, šuó pot post'eľieu bú.“ „No vräj koj si t'i tot tadala, t'i Hlupicä, tak trpó sá len za hrnšjären!“ No a tak starí bežäü. Aj ona tašla hlädač hrnšjäärä. Hrnšjäärä nikde ňenašli. „No tak stará, eš šuó já trpó t'ebé spravín? Uš, už vräj ſtiš len to, ež buďe vojna.“ Starí jé to povíedau, lebo ho bulo zloš za t'ié dukáťi. „Ax vräj, len mä ňedaj, nay_mä ňezastrelia, ta mä dad'e skri!“ Tag vikopau jámu starí a do té jámi jú zakopau aš po hrdlo a na hlavu jé nakladó mox, ebi jú ňevid'eli. A potomá dobre ona tam čušala a vuón od'išo domó. Ale zle jé bulo díxač. No ale dobre tu uš poton ona len čušela. A naraz bula štúrma (z nem. *Sturm* „útok vojska“) zostála. A tu iba idú zbuójnici, rabovali. Éj, vräj, tu nabe zapálič sviešku, kobi dagd'e dákiho pňä našli. A tu akurát edon išó, kopeu jí do hlavi. „Aha – vräj, tuto edon pen! No zapál' tú sviešku, tuto si peňaze pod'e límo!“ Tag hrnadu peňází prňesli a visipali tan a koj uš svieška horela, peňaze d'eleli na kopke si ta. Tix hodňe miselo bič! A uš poton, koj si ix pod'e leli t'ié peňaze: „Ale vräj friško, bo uš svieška dohárä!“ A tá tod'i zhvíjakla (zakričala) a čí ušli a peňaze tan nahali. A starí spač ňemúohó bez ňé, eš ši zodoxla ši ňezodoxla f té huóre. Tašo pohlädeč jú, ši žije. Beží ešče iba obd'elăš a tá kriší: „Ó, starí! Poj skoro sen, kelo son či peňází zarobela!“ Starí prišo, skoro peňaze pobrau hät, jú vikopau zo zemi a zobrau a skoro bežáli domó. Tak si potomá nakúpeli šitko: aj kabaňici, aj kožux, aj šitko. – **Rozprávala 67-ročná Zuzana Palicová 17. 7. 1937. Zapísané rukou.**

e) O zveriňe. Rozhovor 71-ročného Jána Pohromca s jeho že-nou 69-ročnou Zuzanou a so 64-ročným Ondrejom Krokavcom

v lete 1964. Pol.: Zveri? To koj zašál'i t'jéto huóri rúbač, tak todí vjéťe srni to iba tak striéľaľi! No aľe todí ni ako trpó povolenúo, tuž aj povolenúo maľi, todí buľi rapšici (z nem. *Raubschütze „pythiak“*)! A gverí bulo hockeo. Aj eľeňi, srni, živjäke. Tu bulo živjäkó kelo ag miší na ton majetku! Potomá srni. Koj tašl'i aj krsní Mel'ixove, tag išl'i z úhl'in a zväli si do voza gvera. Koj vid'eľi a tak striéľaľi a naspäť idúc, koj išl'i s Cisóca t'jät išl'i vo a zveri si brali do voza, tak. Pražda, aj živjäke buľi. – Žena: Aj živjäke. Pol.: Živjé sviňe, to tu jesto. To naozaj sviňe, po svinskí robí. Aľe eľeňi ešče a srna, to ľen keľo srna ako ócä. Aľe to zato ňivoší šitko! – Krok.: Kukurice, takuó šo. Pol.: No eľeňi aj živjäke, hej. Ednín slovon živá zver šitká gazdó kazela. To aj nocívač misímo pri krompljäx. – Krok.: Kobi st'e aj t'eraz tag išl'i pri krompljäx, aj t'eras tag nocívajú pri ňix. – Pol.: F kukurici. – Žena: Aj t'eraz, ver. – Krok.: Už a t'eraz buľi živjäke f kukurici. – Pol.: No a potomá je to hlavnúo. Ako aj jā son tan maľ zen, tag maľ son jā peknú pšeňic, tag mi poved'jā žaňdári, to aj ofšäcovali tan škodu. Aľe na súd'e mi poved'jä, iba ež je blísko pri härcegovon (mad'. *herceg* a nem. *Herzog „gróf“*), eš son si to maľ opravič (ohradit'). Ax Kristus žebi to pobeu! Ábi st'e maľi toho gvera a vid'eľi bi st'e ho tan f ton vašen že robí, ši bi st'e, no povežmo si tag ako je, no šuó bi st'e urobel'i s ňin? – Krok.: Zabeu! – Pol.: Tag jä buďen robič ako otrok a ešče mä potomá visméju na súd'e, ebi son si opraveu zem a oňi si majetok ňevedeľi opravič?! – Krok.: No a uš smo to maľi aj v društve za tohoto zriädeňiä. Už nán tag buľi živjäke dokal'išel'i, oves sā mi viží. No aľe to uš žaňdári zápisníc hor zväľi. Tag aj to tak buľi otsúd'eľi, ebi drustvu škodu hrad'eū tot, kto zver pestuje. Xe, xe, xe! – Pol.: Aj tag oňi to šakovak vrt'jä aj ňeska! – **Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

25) hrušovské nárečie

43. Hrušovo (v nárečí Hrušovo)

a) Z rozhovoru so staršími z 21. 8. 1932. Zapísané rukou. Má päč rokó. – Ednó rukó son ho ulapeu pot pažerák a šmareu o zem. – Z našieu maťerieu buli tan. – Tan prešo zež járok. – Z Hruševa išli na Lukovišče. – Už mán doš trápeňja. – Aj mi poviémo: haluške

na miski. – Sa ihrau s tímato xlapcí. – Zišla bi sa aj edná óca. – Aj ťekvišťanka je dobrú jedlo. – Líto mu je za ocen. – Ďesač ši d'eväč d'ecí mali. – Jáj, čí už dávno umrúli! – Kodži že to bulo, jajajá! Dvá koseli ma Rakoťáši, opríeči Bátki prvá d'ezina. Tag ako si edon kosu vuóstreū, tag ho perun zabeu (hrom udrel doň). – Dakodži f Sobot'e buli z vozon, na voze. Pekne išli, ňigd'e sa in ňišt ňestálo. A iba tuto ňiže d'ezini jesto edon most – aj oňi pyójdu zezen – tag ako išli, tag vprahalo in daš koňa zo ščverní. A ňik ňišt ňevid'eu. Tag in kúón skapau. Tag ho mnoho lidu hľadalo celú noc. A iba rano ho našli pot ťin moston zabit'iho. – Koj umrúli starí líde, tag ix vraj tan noseli do Drjénšan. – A zas raz, koj išli kradnúč dubi do Hája do Langhoferóho, tak tan bula edná paňi, išla f šjérňix hábox, aj z žil'ačen, bars velmi plakala. A tam edňiho mrtviho viézli. A kríž išó napredok, edon xlapec ho ňjesó a za ňin išó kňas. V edné ruki ňjesó kňišku a na druhé ruki mu pauče horeli ako sviéške, ťié mu svíet'eli. Potomá čí, koj to uvid'eli, ujšli do d'ezini a dubi aj kalapi nahali tan vo húore. Ktože vié, ši to mátalo, ši ſúo to bulo!

b) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 17. – 18. 7. 1937.

Od'ixujen si kus. – Na piatok to urobja. – To ſja inak volajú. – Ot trex ťížní tan buli furt. – Ale to vién aj já. – Oňi su mladži. – Buďe aj to mocňësa. – Ešče su ňi istí. – Zdakja len príd'e daš! – Kobix aj to urobeu sán. – Vera ňebud'emo mäso ješ. – Trpó dá aj táto viac mlješka ako skoré. – No poj ló skoro, ťi fagan plaňi! – Ja bix ta maú krmu. – Povirostala nán pšeňic. – Sadni si na mojié hriži (prsia) sen! – To bú boloňdaví (z mad'. *bolond* „blázon“) edon xlap! – Až mi to ta splňa. – A ja son na to rekla, ež nán to ňenabe. – U Kebikó mali aj pretťimäš-ňié kňihe. – Košíke robeli pret ťin aj tu, aj mät sa vibíja. – Maú skaúke na pešienki, ňeved'eu aňi hor stáč. – Na našix zemjax sa ňeroží kelo kromplí. – Kobi buli vijacé horári. – Našié ſiat'e je rjétko, lebo povimokalo na jjar, ko padali žižje. – Jáj, oňi stašja, ňesúra sa. – Uži mi ho ſtja! To ňemuóx dač kažďimu peňaze do ruki! – Edná kloka sxová (vychová) pom dvacač-tricač kurjat. – Bú aj takí, ſúo aj cisíc korún vipljét (vyrobil pletením košíkov). – Šafle, kaďjéške, ložice, stupke – to šitko tu robeli líde. – Bú takí, ſúo v leťe k tomu ſiadó a do zimi robeu. A už druhí smo tašli s ňima taló.

Z voskon najvijacé händlovali tu. Xoďeli po svet'e za ňin, za voščinamí, až do Ruska, a po Temešvár taló. Vosk virábäli s ňix v zábojex.

Potomá to išlo, to otprávāli do Päšci, aj do Ruska. To mali kupcí fšia. Aj t'eráz ešče sa s t'in zaoberajú podaediní, ale najviacé na Striéžecax a v Hoščišecex. U nás aj úhl'a pál'a v Hrušeuci. Tan je vápeňka a tag ho vozia na dolinu (Rimavskú).

O Remäťe. Edná žieľka sa ſexocela vidač za edního mlád'enga. Remäta sa volala. Tag išla do húori do edního járku a našla si ednú jaskiňi. A na Koševé bívau horár, tak xod'eu gu ňé. A žena mu to zved'ela, tak sa nahňevala. Tag upekla xleba cipó (z maď. *cipó* „bochník“) a poslala je ho. A do xleba dala otravu. A poslala t'é Remäťe. A vúón prišo lašní a ona mu dala s toho xleba. Ale ona ſeved'ela, ež otrava f ňen. Tak si otkrojeu, najjedó sa a umrú. Tak poton, eš tá Remäta volala eš „Kto ſúro robí – ſebe robí“. A to t'erás, ko dakto zle spraví, tak to vravia tak.

O mraučevi a svrškovi. Ras tašo svršok gu mraučevi v zime a pítau si ješ. Tag mu poviedaū mravec: „Koľ si zez leto húdó a ſerobeu si, tak trpó tancuj!“ – **Rozprávala 60-ročná J. Uhrinová 17. 7. 1937.**

c) Z rozhovoru so staršou 85-ročnou ženou 31. 7. 1938. Do Mariki sa volá tan. – Vera osend'esiatpäč rokó ot pätnáct'eho d'ecembra mi id'e. L'edvóc sa híben. Aj na kuz dreva si len misín táč ſama. To len preďe pokuse. To uš takito starší ſlovek aňi ſeviží dobre. Aňi uš tak ſedopojujen. Aj d'eci ſon mala, ale koľ pomrúli hät. Šakovak zo ſlovekon ſa ſtaňe, kin žije. Mi na xorelu umrúli. Dosäu ſon taſla na napsán (maď. *napszám* „nádenníctvo“), ale trpó mi doňesú piéra párač, tag mi keľo-telo podajú ješ. Tjato ſu aj tot. – Kelá že tan úboš v ostrjanskom xotare?! – Tot ſa každí d'en oſtaruje z d'ecma. – Tag bi ſi ho ta podŕhó. – To velkí rozd'íl. – Kabát ta ſpát. – Muohó ſi aj mäňe otnúč. – F ſčerex mestox ſon poſiau. – Dagd'e na ton Hrbe pod Dílin ſon naviazaū ſeš hrmadok (ſiaťa) ako in'ko'd'i. – Takáto ſlama naplňi hneč koleňi. – To ſu Ščebikove zeme. – Vjac robia len ciží. – Aj Bordáš jix naklát ſeš kusó. – To ſu aj z dolinki ni lepší hor ič. – Aj mňe tag rjék, eš päč zobrau. – To tak na podrobnu jesto (málo). – Adaj totot vrx ſicok vápeňi! – Bi ſa jin hlava zakrif'ela. – Aj d'ianamiton ho striéľajú. – Druhú ſon taviés. – Oſen metró mu doš vliéš. – Priſli pon ſjéšci xlapi ako dubove. – Koňe smo dák ſcisli, zapäli. – Vúón rjék iba to, ež ſed'e. – F takix mest'jéx ſa to dá. – Kobi tak napáť takí väſí štát. – Aj tod bi ſi ta ſpomuóx. – Vos ſa vikídó nanho, tag mu vo trex

mestox nohu zlomelo. – Tak si adaj len poriāci! – Koj bix t'a volaū na drevo, tag bi si mi rjék, ež rašé ſepuojd'eš.

d) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1943. Ešče sa ňežjéňa. – Ništ aňi ſesadžia, iba inkomu dajú. – Číto aj na úhl'a buli. – Aňi pokin gažžiňa dá. – Ež vuón xod'eu gu myójmu žjéušači. – O tízden sa nán oťjéla dve kravi. – Hodňé t'jé rásohe na ton strome. – A šo vuóstra kosu, taká osla. – Zez húoru jesto velé c̄iest. – Potomá nabe viňč, d'e su t'jé sosňi, poli t'é cest'i. – Ko to fšia nabe peňaze.

e) Ako sa krave mlieko odberá. Aj odberač, ako odbere ot t'é kravi šak, no. To je už aj to ňi boská moc! A koj daš bi spraveu, tak tan tú ženu si volaū alebo toho xlapa veščíka a varí, robí tan d'eš. A koj príde tod iſt'i ſlovec tanu do toho domu, tag mu tod'i nabreše a navolá „Juj. Ti vraj, ſi sa ſehanbíš a Boha ſebojíš!“ Veru, to je pravda. Aj tod veščec šak daš varí dákijé zel'ňanke, a to si porobí.

Ako sa kravi dojia. No tag ag žebix ſeved'ela, adaj smo mi mali naveki – aj u Bändó – kravi doma. No tak šak podojí sa. Najskoré ſa poumíva pekňe, žoxtar ſa zoberjé, vodu do toho, poumíva, letnú vodu len. Pámbox xrán! Ras ſon ſi takú tēplú, tag iba tak ſvihla. Ja ſon ešče aj pána farárevi xod'ela kravu dojič. Straſne velé ſon dojela! Aňi ſlúška, aňi priblížič ſa ſemohla. Ja ſon jin xod'ela dojič pon za dva mesace. Kopala, ſtraſne kopala, prvoska. Koj bix buła ſadla pod ňí, tag bi ma naráz buła zabela! Ale uš potomá ſkrotla, prvoska, mladá. Krásna jalovic! Velmi krásna. Tak ſon ſi pokuse ta viljévala do žoxtara z vedra. Ale z vedro ſon nadojela od ňé. Jaj tag mi tod'i, tak tot pán farár! „Jaj, Sabínka, čo l'en bud'eš žádat' na ſvet'e, to t'i kúpime, hiba l'en nám ju prídi podojiť! Ale ved reku prídeň, pán farár, iba kin ſkrotne kus. ſon adaj tod'i buła mocná, mladá. – **Hovorila 70-ročná Sabína Molnárevá v lete 1964. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

26) ostrianske nárečie

44. Ostrany (aj v nárečí Ostrani)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané v lete 1931. To je z diésok spravenuó. – Sežín tu už dobrá hožina. – To je klinš (kľúč) od bl'axu

(zámok). Aj pšoli smo trímalí dakodi. – Hajdúk ix beų. – Na Melexeži uš pohrabali. – Xoj kosič lóka! – Ag ondéje do tix tánerí! – Rjékó mi, ež mán kašeų a ež mi operácia nabe. – Nevjén, ši to a ši ká skaza mi bulo. – Len šiščín pokuse. – Povec, eš kelo ván nabe. – A nahaj tu tié hropšoke aj na päč metró. – Ve sa to zelenié ako ruta! – Tak si sjad g ednimu dubu. – Aj na prvú nedeli tašo k né. – Von némauňiš. – Skreū sa za ruževiho kríka. – Dakelo ribí zjíedó. – A tá mač fše len plakala. – Zákiu neustanen vraj pošin si jú nanáden. – Pot postjéu sa ftiahó. – A šo mán robič, ko su nito tu?! – Na celix oklijéx nito taká. – Koj slnce vinixázalo. – Potomá, koj prišo vešer, vinišo tavon. – Oši či zožerié. – Viríteu sa na ní. – Bikalisko išlo gu tin vrátan. – Pošau plovač a nikto mu neotpovedau. – Jáger (z nem. *Jäger* „poľovník“) mi privijés edniho Šimka (koňa). – Nože pomo naší smutnú matera rozveselič! – Poli né ho poxovali. – Puz ma nuka! – Nexocela táč.

b) Z rozhovoru so staršimi. Zapísané rukou najmä podľa vyprávania 80-ročnej Zuzany Bottovej 22. 7. 1934. Ve či ja dán hneč papekon! – Na Lukoviščex neroščú takjéto. – Tan mán žiéuku na Melexeži, kurátor je muš. – A ste sa ani nepokjazali neská. – Eš to adaj tot papiér, ši ká nevoľa! – Do Ameriki piéra buden posjelač. – Kobi ešče trpó tag bula ako son todi bula, ko son dovrávala s vamí! – Bula ako edná geleta tušná. – Je iba tremi rokí staršia. – Tá už nebude zavelé. – Kobi ste vedeli, šuó si tot spraveli, ak tot poxodeli?! Tašli na potpori na járok, to sa in zapálo a oni hajde za potporó tanu! Ale preci si nedotrúli tié starjé košči! Skopŕckali sa tanu do járku, tak si to plece dokališeli velmi. – A rožiší máte ešče? Nabe si tan rozum namušič! – Iba ix pohubeu. Tu xodeu edon hožinár, takí šiflikár. – Ešče dosiau son ta bula. – Tag bi son rada bula, kobi ma stjato vinjésli, de son kelo rokó strávela! – Dáuno son takí cukor v ústex némala! – Nedala bix to žiťa za niš na svete! – Bi in to zle bulo prežrúč. – Ve si ani ti ni na to valušná (z mad. *való*, „súča“). – To bula moja vrstónic. – Nevjén na kú nevoli jú dovlekli sen! – Koj bi si tag lide buli poriatali, tag už na tú tár xu pätnáčiači gazdove bi ta buli pristáli. – Ve aj stjaton budú robič orsáckú (z mad. *ország* „krajina“, tu „krajinská cesta, hradská“). – Len platiča, platiča a némaju nikjat cestu. – Uš su niňto iba dvaciači. – Šu to velé padau tod dješ. – Múóže todi tráva rosnúč, koj kone podoxnú! – Po šon ste predali kuriatka? – Niš nevidno, iba samú šeševic, tag e skritený! – Aj previjés son sa na kuse. – Písali mi, ebi domó išó.

c) O bolševíkox. Koj či bolševíci sedeli, tu tag edon na koni hor išó. Sa spítau tuto edné mladé, eš kodi tu buli Češi, maďarski. Ona mu rekla, ež nevijé maďarski. Potomá eš skiat tašli, eš kodi odišli? A ona rekla, ež nevije. A vuón todi zašau kljač na to, hrešič a odbjéhó d'älé kus. A na to pani učitelka hor išli dežinó – tá Daniševá – a tá to videli. Tag vón to pošú a zašau kljač a zo šabliéu na nix ež „büdös kurva! Teras si nevedela a teras uš vjéš!“ Nazdau sa, ež je to tá, šuó jú skoré videu. A mau jí zotnúč s té šabliéu. Iba takí strax už bú po dežine! – **Rozprávala 49-ročná M. Sklenárová 18. 7. 1937.**

d) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 30. 8. 1941. Uš tag adaj nespréje na sljuci, ko tag mocne nesvijéci. – Nevijén, ako aj siate pozvážamo ló. – Ženi sa aj zberač strojja. – Son ja fše vravela, eš su ednací. – Xodja šušič seno. – Ešče sušja. – To žene sestrín sin. – Prjétrx mán, dvanác na priétrš operovali v Hnúšči. – Son bú pri oficiérevi, pri kanonírex. – Xlapó veľa poťahali tanu. – Néma žádnih duxa. – Ot toho zajiatá smo fše vedno, tag mi tak nexibä. – Koj kjavazau ič. – Bú ag edon šprnágel (z nem. *Spernagel* „klinec uzatvárací“) takí. – Nebude nabe vidlabíváč. – Krú tjékla s neho šiat. – Nag idú d'älé. – A jus todi bú prišó. – Z lenon smo todi robeli. – Mau veľa ščastié. – Siadó si ló na pažič.

e) Rozhovor medzi 84-ročnou Júliou Bottovou a jej 56-ročným synovcom, zachytený 7. 9. 1967 na magnetofónový pás. Osen-desjatščiri. Júlia Bottová. Tu narodená v Ostranox, áno. Otec mi bú Praslička Martin. – Syn: Tag nán povecte daš o tix našix rožičex! Otec šo buli? Gazda buli? – Ona: Gazda, gazda buli. Dobre vjéš, ež gazda buli. – Syn: Jáj ako žebix nevedeu! Oni to xocú vedeč, tag ebi ste rekli. – Ona: No, no gazda buli. Ni tu bívali, ni, ni, ni! Tanhor v dežine. Tan ako sa volá, no!? – Syn: Pri zastáuки (autobusu), tan. – Ona: La ve je kus takí lahodní dom. Ve ja málo tahor iden, tak málo vižín. Ale je dobrí. Tak tan bívali otec. Ale to už buli predali, ni trpó, tag už v novon bíva brat tan nat cestó. Kelo dečí náz mali rožišove? – Ščiri deči. Dvá žijemo a dvá umrúli. Žieuša najmlačšej umrúlo, sestra aj brat umrú. A mi, najstarší brat a ja žijemo. Dve umrúli deči. No vera dávno uš, ani nevijén, kelo rokó. Bude už pom păč adaj. – Syn: Ój, už jesto păč adaj ako krsní umrúli. Ona: A ona sestra pom ščiri roke umrúla. Syn: A nedáuno son ván zabúdó pozdrau odač. Krsní váz dali pozdravič z Drjéňšan. Syn: Len u Pincikó son bú, tak tan buli aj

oni. Tak len pozdraťte aj u Tomkó, aj u Botó! Tag ván teraz odávan pozdrať. – Ona: Aha, no tag d'akujen pekne zan. – Syn: A tá sa držia, xodia tan k té néne Pincikovie. – Ona: Ale ež bula xorá aj ona, Marka, vraj. – Syn: Ó, uš su ni, uš su nevesta. – Ona: Nax si len požije ešče za dakelo aj ona!

f) V ten istý deň nahraný aj rozhovor 59-ročného Jána Prasličku so 63-ročným J. Tomkom. Pr: Tuš kobi sa to aj u náz robelo, ako sa to robič má! Tuž ale sa to nerobí tak. Každí robí ag mu d'aka, hožak, ni dobre, ni tag ako si sebe robeť. A potomá aj tá robota zaostala. Uš takito šas mohlo bič aj posjato. Tuž ale tjeto traktori nemúžu ič na pole, pretože koj takto je mäko. No kobi to na volox alebo šak na konex, lebo to koj kone aj zapadnú, ale len preci vitrhnú dák tú bránu s toho blata. Tuž ale traktor vera koj zapadne tak, šuó uš trpó? Pásák lebo ag ho von, ale to pošlápe šitko. A poton iba skazu narobia a robota zaostáva, tak preto je tak. – Sused: Ale i toto pošuj, eš käušík je ovelé väší ako bú dakodi, no. Tak tjeto prími šo su z ohniho, drustva, tak to šetko stroje zožerú, no! Tag akí je to käušík velkí ta, koj to obrábali kone, tin konen sa viprodukovalo seno a to nestalo niš, ani, ani, ani facku. – Pr: Ani korunu! A trpó oléj, oléj a benzín a nafta a to sa šitko iba niší. A tje mnohjé opravi! A čí mnohí majstri, šo su tam f té vihni! Povalujú sa, opravujú todi stroj, ko je uš treba, ko je už nabe. A poton aj tje mizernié dijelce dostáč nemujoš tag, ež bi treba bulo. Bi aj robeť, ale práve preto misí meškač pre päč korún, tag nemužé pre tix päč korún, lebo nito náhradnjé dijelce, tak tan tak stojí. – Sused: Vloní sa pamätáš, ag bulo s tin, šo hnoj rosípa? Némau tú reťas, nemohli stroj tak po, poonďiač, prorbič skrs té reťazi. Tuš tag rukamí ženi hnoj roskidávali. Potomá ho dák len pozháňali, dák sa to kúpelo, tag na ton rossípali. A to tak velmi bržží robotu, zamešká. – Sused: Ale bržží potomá aj prími.

c) juhovýchodnej**27) drienčanské nárečie****45. Drienčany (v nárečí **Driňšane**)**

a) Z rozhovoru so staršími, najmä 67-ročným Ondrejom Švonavcom-Piščikoviä a jeho ženou 65-ročnou Máriou. Zapísané v lete 1931 rukou. Ale neviän, šua mi je. – Némau sā do toho stareč. – Dakodi tu aha tod Valgata panovaü. To tu bú tod zámok tuló na Krnóki, ako sā na Meläxäč ide. – To šjäd inakšjä reš. – Tu na zámku robeli dakodi páni stolic (zasadnutia). – Tiä múrike ešče sú starjä. – Pamäč na to nabe mač dobrú. – To si do smrči ta zapamätán. A svojí robotu som miseü ta nahač. – Jáj, tu bulo pret tin sila lidu! – Hajdúk ix beü. – Aj oni xocú vedeč o ton. – Boljä mä lädve. – Išla aj z materjäu nes rano. A mi detváke smo aj na vihlät (okno) ta viňšli na dvar. – Kuhan mu nevláže tăhač do brehu.

b) Z rozhovoru najviac s tými istými Švonavcovcami 18. – 19. júla 1937. Tu sa zixodeli páni, mali aj f kostele stolic (lavicu). Aha, šua án_tan_taló tešjä. – Šuahé či je, šua xoceš?! – Taku dobrú žitá to bulo že len. – Len ež je to mestí pozasípanu. – Zes tú skalu krížen bulo vribitú. – Každimu ednimu su rospracelovanjä. – Každí má svojí parcel. – Ale potomá ona vinišla hät. – Tan_án_g bužikóskin zemjän. – Išó son aj do Kemänjän. – Ja son bú už vo viäce opcjäx. – To volámo ež umrlá kopriva. – Nohe mi podaj tod nuaš! – To bi ani edon kuhan nevitrímau! – Aj krú mi tešjä stjät. – Najedó son sā skláganu mliäko. – Spadlo aj kuz džäzžä – A ši viäš bíš pljäš? – Rašé abix némau tan kosič. – Srjátó ho pod našjäu zemjäu. – To volajú inde zemnó krompljäü. – Nepošuvaj, šua lidjä vrävijä! – Na stó si zlošte zo sebä! – Maslo némamo, ta smo dali žätvjären. – Raži aj sen xodeli. Velé rokó náz do Soboti vozjävau. – Päncle smo škvareli na vešeri. – A s té svinskó mastjäü ix pomasteü dobre. – Tak sā, aha, rospúk tot xliäp! – Edoras son aha bú z brdma aj tan. – Ja len po svojen vrävín. – A muš sā je zasmjäü. – To mi je s pokreunošči, sestrnic. – Potomá ho len pšenicijäü zaséjemo. – Opréči toho nehodno tan ani kosó zatnúč. – Tašó son mezi mlačix. – Sedliäk iba té roboti má velé.

– To sä do Urbanó volalo. – Ag bi ni?! Ve to mne velmi dobrí šlo-
vek bú! – A tak nepuščí do sebä! – Poli toho sedeū, a ni a ni vajč nu.
– Tod mäd aj čí Židové s Polska skupovali. – Buli na ton hodne zbo-
hatli aj čí Kovášeuci. – Tan muoš préč aj vo ščerex mestex, tanu zez
Babinec. – Ale son dva roke sä neohláseū tan do nix. Ulka mi vrävela
aj kodiže, ež mi vräj iba sveta hrámo! – Smo bivali pon trináčjäci a ši
aj štrnáčjäci – Nevládaū ló zložič. – No tak sä trpó rec najemo. – Kožä
už len takton visela na nen. – Tiā ženská sä nán dáko nerónajú. – Ja
ani z ošípanima, ani z vóma nexožín. – Nenocíva nikto v letäšní šäs
v malé mjästnošči. – Na Slisku xožímo tin járkon, kijät vápno pálä, ta
vinídete. – Spraveli tan dáku fórcimru (z nem. *Vorzimmer* „predizba“)
ši koho šärtä! – Ako sä to volá. – A kurence jesto, aha! – Tak náhló
smrtjäū tašó. – To tak ani vŕbu zapixnúč nabe. – Némajú oni niš v na-
šen xotári. – Kope mä, koj muxe na né sedjä. – Súnoge (z mad. *szúnyog* „komár“) kúšu hät, nepamäťan taku leto. – Ale káj sä to viäcé
turbuje (nepokoj, trápi) šlovek, tin je horší. – To taká ako hát! – To
ani vipovijádané veci! – Ni ebi potupovaū. – Ló préži (od dverí k stolu
na stred izby)! – Snex na stáč bú napádó. – Len bude žuhrač fše a to
taku zderstvo, klamstvo šua strax! – Tak nat peciäū pukla hräda.

c) O Krnóki. Na Krnóki tot sä bú nahnevaū na nix, tag ix daū krí-
žen zez dolinu zahatač. A edná díjärä bula tatan na Slisku. Tag uš to
díjáró ušó hät. Maū ednú žjäuku, tag jí nexoceū dač, tag ušli. Koj vräj
mašku pusteu, tag na Sliskon vinišla. Ale šlovek vräj nemahó préč. –
Rozprával ten istý báčo Ondro Šuanauceviä Pincik.

d) Z rozhovoru so starými, najmä O. Švonavcom. Zapísané rukou v lete 1939. Tak son sä jäu xovač aj takjä óce. – Pozdéisí kus
iba zašnjä takto brblotač. – Nito je doma. – To doš lahodne platiä za
to. – U Miškó edon bú zamízó. – Poorali dakelo a dorana zamírs. –
Pokjäzaū bi ván hneč. – Cisíc korún vitjähó ag niš! – Tod len válä
tiä penäze! – Kobix vedeū povijädač. – Tak tan na vizbe stáu. – Mne
sä déje, eš hor višetrovali aj tú, lebo čí su temní (slepí). – Potomá sä
zatemnelo ceukon. – Tá viä obič prosto tatan, barsigde. – Ako vrävín,
ceukon zatemneū, ale to si zvíkó na to. – Nedôčkni sä ho! – Aj náž vó
(vôl) krívi. – Van (on) si to tag ani neondéje velmi. – Nahaj si to lit
tak rospráva.

e) Ako sä brdá robeli. To bula velmi ednoduxá robota! To naj-
skoré sä nastrúhali takjä prúčike tänkjä z vrbi, z liäski, aj zo šípa

mohli bič. A potomá sā navirezávali z osikóho dreva takjä deščiške tänkjä, asi cólovä zo šírki a zhrúpki asi edon ceňtimeter, ani kelo ho adaj nebulo. A potomá sā trstá to dovážalo z Maďarska – s Kéckí sā to najviäcé stjät sā to doprávalo. To trstá sā tu porezalo, len šo to buli falcne (kliešte) na to, na pó metra zvíški. To sā porezalo na koljäncex, nakrátko. A koj sā tak na koljäncex nakrátko porezalo, tak sā poščäpälo na kálanice a potomá sā to postrúhalo. To sā volali zupce. A potomá si ftodi tú deščičku, tjä zupce, tjä prútke zložeu po dva a drätvó to opkriteu a tú kobulišku vložeu do toho a uš to buло zašäťua. A poton sā tjäto zupce tan kládli a drätvó smolänó sā to opkrícälo. Na prútkox buli knäs aj rextor. Knäs toto trímau, svojí furmu a rextor roscískau prútke. – **Rozprával ten istý O. Švonavec v auguste 1939.**

f) O babe. Na Smrtnú nedeli tašli si žiäusätá od mladix neviäst šäti pítač, aj šepc na mladú, a tak s toho snopka pripraveli. A tomu snopku šitko tak spraveli, aj šepc, aj ako mladú nevestu ho pripraveli. A tak to potomá mänsin džäusäton tadali väšjä džäusätá, ež bi tjä nesli to. A to bula tá Baba (Morena). A xlapci lúšali za Babó aj z blaton, aj zo šin ni, parádi robeli. A džäusätá spiävali: **Hój, Baba, hój!**

*De tā tan nesjämo?
Taló na Drškóce, na prašivjä óce.
Zimu, zimu tanešjämo,
leto, leto prnesjämo.
Hój, Baba, hój!*

To zes celú dežinu spiävali. Potomá tašli tó cestó taló. Tan g járu nepristúpeu ftodi iba tanló. Tak tašli taló a tan snopka pospráváli (vyzliekli) ló pri vode a otrepali do vodi. Xlapci, huncúti malí, lúšali za nin, do járka deš, figle robeli. Aj ja son nosela Babu velé razí. – **Rozprávala 70-ročná nänä Matúševiä v auguste 1939.**

g) Hra na húsärá. To taňhor Na stádle taká roviňka više mlina bula, tak smo tan xožiävali. To vešjärke smo volali. To na nedeli vešer smo tan xodeli a ihrali smo sā aj na Hoja, Ďund'a, aj na húsätá. Smo behali dookola. To smo si väšjä džäusätá postávali tag do kolesa a smo si edno mänsjä zobrali a tak do kolesa. Edno sedelo a už husiärka nad nin stála. A už edná bula na slobode, tak tá prišla gu kotré je däka buło. Buxla jú a tag edná bežala bokon a druhá bokon druhin. A tag

uš kotrá pribehla skoré g húsäči, tak té bulo. A tá si zas tašla druhú buxnúč poli né. – **Rozprávala tá istá v auguste 1939.**

h) Z rozhovoru 82-ročnej Marky Šuanauceviä s 82-ročnou Zuzanou Fábri, 80-ročnou Markou Säňd'ord'ovou a d'alšou staršou ženou pri M. Švonavcovej v lete 1962. Šv.: No to je adaj uš tretjä ši aj štvrtu pokoleniä toto diäušätko. Jajajaj. Fa.: Däkodišnä piäsne. No tak aj to je mi uš sinó sin. – Šv.: Vnúšätá sā dožela. – Fa.: Vara je tak. Vara aj tú viän. Nedáuno son mu ta rekla: Jaňko, reku ši pamätáš, koj si stáu do táncä a si tancovaü, dupkaü? Xa, xa, xa, xa! – A neska Čest práci! povediä. Aj našiä Marta, koj príde, naveki poviä Čest práci! Koj príde zo školi. Xoží už do pokoné, do dvanácte. Tak sā tak pokloní. Ak páren piäriä lebo šua, tak Čest práci! – Sen.: To dakodi vovedne párali. A todi spiävali okolo páranjä. Tuš to kotrá mala gažžinä piäriä, tak sā zišli velé. A potomá mladiä spiävali šakoviä. Navareli kávu, kukuric makovú, kusi napekli a tak sā hoščinovalo. Starjä ani nešli mezi mladiä. – Fa.: Len išli, išli, dakelo. Rožina. – Šv.: Vara dáuno son tä už nevidela, Zuska. Dáuno si tu nebula! – Fá.: Prauđa ež dáuno. Ve koj mä furt dade pohánjä. Misela son táč g Ulijke párač. – Šv.: No, pošujte, pošujte! – Fá.: Fše tan tädemo, koj sā ona träsiä na celom tele už dáuno, ot prvé svetové vojni. A vižíte, nedá sā jé spomuac. – Sen.: No ale ja už misín ič. Majú mi drevo priviäš. Tag zbohon! – Šv.: Pobrali nán ta huari, pobrali aj huari tanu, šitko. Néma-mo niš! Iba uš, koj horár viznaší, komu šua. – Fá.: Ni len takinto, ale xockomu dá drevo. Takuato.

Šv.: Šua aj horár má, ale koj šlovek nemaže do huari, koj nehoden ič, koj smo mi uš starjä! – Fá.: A neslobodno rúbač, tak. A ja v Ameriki son bula, tak son si kúpela huaru. Tag mi vräveli starší: F ton či neskapú penäze. Vara huara rosnjä. Huaru si nedaj ta predač, lebo huara aj koj spíš, naveki čí rosnjä; ti spíš, ale huara rosnjä! Aha, koj kupovali tuto tú, viäš? Prišli aj tri razí, koj son bula prišla s té Ameriki. Máš, Marka, penäze, viän, tak si daj zapísac. Neboj sā, ve či tan neskapú! Huara bude naveki iba viäc a viäc. A už je tan, už néman niš! Po Babinec távo drjänšänskua, šjät huara. Fá.: Dakodi iba s to neščasnó robotó smo želi. Iba do roboti. Bula aj pónoc, koj ló liähó šlovek. Alebo koj smo aj že žätva prišla, aj dvanáč hožín bulo, ešče viäzali tan, koseli! A neská?! Neská tajdú o vasmé a dakodi smo už järec pokoseli na rose a todi smo prišli sā nafriščikovač a poton hibaj

do pšenici, kosič! Šože trpó vedjä opréči ako dakodi smo robeli!? – Šv.: A preci mladiä vräviä, eš šua dakodi robeli?! Vara šua? A koj oni táidu, už mi todi smo virobeli si, už nán bulo doš do friščika! – Fá.: A ftodi sā nefriščikovalo, kin rosa bula, tak smo järec pokoseli. A koj smo järec pokoseli, tak smo prišli domó friščikovač a todi hibaj do pšenici! – Šv.: Vara aj ja son sā vidala, šesnáč rokó mi pominúlo. Doma son nigdaj žmjänku nezodvihla...

28) pápčanské nárečie

46. Pápča (v nárečí okolia Pápeš)

a) Z rozhovoru so starými. Zapísané rukou 4. 9. 1932. Ve či je dán! – Beli ma velmi, náž báťa. – Na konex son robeū. – Trpó už nevlázen tak robič ako skoré. – To nán_e uš stará kolešna. – Aj tan za nięu mámo zahradu. – Xodeli tu lide za mukó po vojne. – Pote nu do vizbi! – Nabe sa nán aj do toho sjet'a puščič na tížden. – Mali aj oni takuó drobnuó žit'a, ale in ta umrúlo. – Tan_e dade na ton vihlade položená (oblok). – Koj son aj tan bó dakodi, tak to len tak uzerali lidje.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1936. Ľakší to živuót bó dakodi. – Tomu narícali tix peňazí, tix dolárí! – Dali tiňto susedocen. – Boli dvá na ednon dvore. – To u Balážieu aj u Piéterieu aj u Karasiéu tak bolo. – U posredníx Petró už nito. – Koj nebude mač zem robič, tak pomriemo! – Tri djeuke son vidau. – Zakúól si to prasa! – Tag_e to s toto ovocinó tak. Slabí xasen aj s toho! – Navozeli stjet kelo sena že len. – To je šitko len slovánski. – Takjé mená jesto u nás zemjén. – Aj u nás len žatvíéri robjé. – Zaroslo z hraxorcen, zo šeševiškó. – Bolo veľa dježža. – Prišlo stjet od Lukovíš. – Šuo to len bude s tó vojnó?! – Len ež dakodi na svietke tak bolo. – Na paucex ledvác xožín. – Šasi nexodjé uš takjé dobrjé.

c) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 19. 7. 1937. Jie son tu zrození. Naši xlapi tan kosjé a poton mláťa. – Nevién, preš sa to nežjéňa! – Na niš néma xuč. – Niš nexocela ješ. – Óce prnesú hodní užitok. – Djés padeū za celié dva tížne. – Potomá ho domó privezli. – Rjekó, ež vom néde. – Tag uš potomá sa nazdali, ež mi nexocemo ič. – Ledvíc vedeū rosprávač. – Tix vjéncí maū velé. – Oni dvá boli

sprastňkovani. – Tod bú ló spádó. – Nošnó hožinó išla pohľadeč. – Na Španen Poli bula. – Ež už nemúhó príč. – Koj bolo ceūki vivrúto. – To nemúoš tak poviédač. – Žóta kaša. – Brdá robeli a ešče aj trpó robié podaedení. Lide xodeli s nima taló na Dolnú zem. Xodeli predávač aj kosi, za voščinamí, aj mät predávali. Doma ho beli. Potomá sa zberali na Dolnú zem, do Päšci a tan ho predávali. – Rosprávajú, eš na ton Hražišči bó dakodi pret cisíc rokma zámok. To ež bó najtukší zámok. – Jíé ván kelo povijén, ež ani edon nebude šekač. – Akí je pročivní! – A jíé néman cúge (z nem. *Zug tu „záprah“*) privijéš si motor. – Najtro smo fertig (z nem *fertig „hotový“*) z vozenín. – Tan jesto aj bjéle eleni. Fše zatrúbä na nix.

d) O roku 1848. Bolo to v roku ščiricjéton vosmon. Todi generáliši panovali. Boli prišli Rusi, tag aj f Sobote panovali. Tan bola trupa (z nem. *Truppe „oddiel“*) veliká. Hlavná trupa Rusí tan ležala. A poton ix poslaū velitel zo Soboti trex Rusó vojákó na dežini. Tak prišli na Melexeč, vojsku zberač potravu, xleba, slaninu a šuo. Tag ix generáliši zbadali. Tak pošali pálič čí generáliši na nix a čí zas na nix. Dvox zastreleli, hnač tan umrúli. Tag ix tan na Melexeži aj poxovali. Sxodon bežali na padláš, tag ix tan zastreleli, dvox, a edon uš skošeū s povali ló, tag bežau dvoron taló. Tag dostáu tu do nohi. Tag ho v Drjénšanox edná žena kurovala. Ale potom ho odvezli do Soboti do nemocnici. Báli sa, eš kamaráton povié a čí ež dežinu bi buli viplundrovali. – **Rozprával 80-ročný M. Kiš 19. 7. 1937.**

e) O bolševikox. A zasi po prvé vojne son bó udaní, eš son rjékó liden, ebi tjé peňaze bjéle nebrali, eš sa to ni dobrjé. Tag ma šjéšči xoceli otšikovač a mali ma zastrelič. Ale son sa osvešeū zo svetkí, že to len navimíšťali lide na mňa, tag ma pusteli domó. – **Rozprával ten istý.**

f) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 25. 8. 1942. Iba komu nabe na pokrívku alebo na povriésla. Nán nedovoleli pán nótár. – Aš mámo pomrúč, tak xockodi. – Už bix aj bola zamíesela, ale ſaňa Mihókox mi rekli, ež ešče stašín. – Jáj našié reš je druhá ako len aj na Melexeži. – Už mezi sobó sa ta merajú. – Edoraz nabe ſez den ješ. – Tu son aj hor zrosla. Ale s toho nehoden upiéč. – No nag náz nestrašíé! – No ſi vidjé, akúo je to? – S kelix že to vajíéc? – Ni su velmi dáuňašníé. – A kelo su? Len rašé nabe vjéc podložič pod ní. – Milko, műohó

bi si zvijéč kupu a tan zašrúč kuz vodi! – Z desjéčix len kelo. – Kelo mi razí aj vuón rjékó. – Tu jesto xlapcí doš. – Tan ninto. Data edon jesto. – Hodní narúostó. – Tot s tima dvoma pásiškí mi podaj! – Daj mi ranžíšku na rjét! – Ešče án tan po Driénšanox tak povedié. – Málo díéušat jesto tu. – Na Žíra tu boli s njéu. – Ve vraj aj po Žíri nabe statke pás. – Aj na Šixsvjét son videla toho tu. – Mi len tak po sedlječki. – No poj ti gažžiňa, iden s tobó taló. – Su takí uš na žjénenjé. – Aj pšoli mámo. – Ste predali čikóva? (z mad'. *csikó* „žrebec, koník“). – Ninto ani mak vodi, misíš vitjéhnuč. – Tu aj povetrijé lepšjé, tak sa to adaj žáda. – Šuóže bi takuó žiľa robelo! – Ve teras slúzi drahí! – Naposret dežine bívau. – Oni mňa viplateli tjéton. – Nemuožen povijédač, lebo koj viží, eš son nahnevaná, tak popuščí von. Alebo koj viží žiéuša, tag len koj z druhima tájde. – Više Ostríén jesto múrik. – Ale oni na to netrpíé, čí deakí majstrove, ale takito lidié hej. – Šak rískáši ani tan nemuoš dostáč? – Ešče smo f ton ni skúsení. – Ot kelix šasó mu nedoxáza. – Ve nán to adaj netreba, ebi smo naozaj hladovó smrtjéu ta pomrúli šicí. – Len nán misié daš aj nahač. – Mán edon pár svíetošnijé a edon na delací den. – La a ši už ani in neverjé? – Aj to je zdéša žena. – Xočo nemuoš povijédač. – Sa mi nedéje, eš to tag má bič.

g) Ako sa brdá robié. Aj je son brdá robeu, aj, agže bi ni! To z Dolné zemi sa trstá prišikovalo (dopravilo, objednalo). To takuó ako palec z hrúpki bolo. Tak sa roskláalo, lebo na ščiri lebo na päč lebo aj na šeš kusó, a takiéto zupce sa nastrúhalo. A poton ho stjéhó doróna a tag ho vjézať tanu. To sa z dreva pališka odrezala a rosklálala a zrezala do róna, vrboví prúcik a toto s tin sa zapravelo nu. To je osika. Kobuliška sa to volá. S tin sa zvijézalo toto trstá. To su prútke. Aj väšjé aj mänsjé jesto. Su brdá šakovakjé, ot trex páson do dvacat. V ednon pasme su tricat zupcí. To sa predávalo na Dolné zemi, lebo to tan nevedié robič. Predávali smo vedľa páson. Dali ho na zeleznic, sto bý alebo dvesto, lebo šo s nima na peši. – **Dňa 25. 8. 1942 rozprával 75-ročný Ondrej Mihók, báčo Mihókox.**

h) Sušenie sena. Teraz nerobié rukamí, len na strojex. Adaj je tak ľakši, vera. Sušeli smo po lúkax. To sa porostrijsalo, koj nakoseli. A tak sa potomá obrátelo na druhí bok, koj usxlo na edon bok a potomá koj usxlo, tak smo pohrabali hor do petrejci, do takix malix kopkí. A poton smo ho na trečí den rozmetali, koj dobrá xviľa bola. A potomá smo ho do kopí skladali a tak sa domó vozelo, otpítan pekne na

konex. Ale tu neboli na Pápši voli, tu len kone. – Iná žena: Boli aj voli, adaj vién. – To pomáli išlo na volox, ale kone adaj išli strmo. – Trpó, koi jest úhl'a, tak sa nepáli drevon. Ale len lepší zato z drevon. To iba popela velé. Takí tot šparhét od toho úhl'a, aha nepostašín ho ani farbič. Hneč je šervení. – No f šesnácton bolo. Pätnáč jé bolo minúlo. Je son bola f sedemnácton, koi son sa vidala. Aj trináč-štrnácrošníe sa vidávali, hö, hö, hö! Blázon bó aj rožiš! Na sedemnácti rok už mala sina, xlabelca. Takiho ani buk.

O osiedlení Bukovini. To tanto aha tá Bukovina, ni deľako, len asi pó hožiňka xúzí do té huóri. Poprixázali stjét, z Hrona ló. Tak narobelí, naortovali (z mad'. *ortani* „klčovať“) si zeme. Aj domi si tan nabudovali. To je ni tak dovedna, ale rostrateno od edná druhiho, po huore tan.

O operácii. V apríli vúosmiho apríľa osendesiéton tri. Si osendesiéton rodená a uš sa píše adaj štvrtí rok. – Ale mi osendesiéton tri. Veru nevién, ši od jari buden d'álé xožič. Mán planjé sni. Jój, ni dobríe! Ešče son preci nebola tak oslabla, iba ag ma operovali tri roke, ot todi son taká slapšíe, šitko, aj na údi, aj na nohe. Son sa nexocela dač. Ale bi son bola zahinúla. Tag ma operovali f Sobote. Eš to je bjéda taká, ež do vešera budete umretá. Tu uš poton son rekla, nedbán, až aj zomrién pod operáciéu, to mi už edno. Tag ma poton tavezli na sanitki do Soboti. Slepúó šrevo, na slepúó črevo ma operovali, takú starú, no. F Sobote Kováš Lajoš aj tod bó na priétrx. Aj tot sa báu dač operovač, no a takí xlabel! A báu sa. A je taká slabá a preci ma operovali. A ani ma neuspali, ani niš, nedali mi niš. Ag ma položeli, tak son sa iba rano prebrala. Son sa iba spožívala, ež de son sa je tan zvela! A sestrička mi rekla: Ľa vi ste nevedeli, ale ste dostávali inekcie. Son tu sedela pri vás. Len to sa pamätán, koi ma položeli ló na postiéu a už d'álé ni, šuó robeli so mnó. – **Rozprávala 83-ročná Zuzana Kišová a iné staré susedky v lete 1964.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

29) budikovianske nárečie

47. Teply Vrch (v nárečí Teplí Vrx alebo len staré Meläxäč – z maď. Meleghegy „teplý vrch“)

a) Z rozhovoru so staršími obyvateľmi. Zapísané rukou 4. 9.

1932. Todi bi sā miseli smjéč, ši bi sā xoceli ši ni. – Buli smo té zimi päč razí na krščení. – To son jā uš ta zabudla, koj to šlovek fojtatuje (z maď. *folytatni* „pokračovať“). – Mužete sā ozrúč na ne. – Šujo je f piésni – nax sā kliésni! – Mi tag vrävimo, eš pomije. – Tan aj ohlážidlo (zrkadlo) kúpela. – Tot pes dáko zavíava aj té noci. – Ve takú mašinu (mláťačku) nabe aj kričič. – Ni, sesnok sā tu naskelo neroží. – Zez huóri ni däleko ani tan. – Aj to su edná nänéka (tetka) án tan taló, aha! – To bi sā tak läxko reklo. – Dobriho zdravíe aj ván viňuju. – Tá buli aj trpó na Maďarex. – Išli na Sjéš (z maď. *Rimaszécs*). Ani do Ostrijen ni velé treba ič. – Tie deči sā, aha, pekne iħrajú. – Tak son si aj jā kus ló siedó. – Mne je už meru (aj šcīricäč) rokó, vara meru, šcīricäč.

b) Z rozhovoru so staršími z 19. 7. 1937. Tu vara takjé nemujoš

dostáč ako su tijé. – Tan tak vikrícäjú svojí reš. – A to su in uš tretjé žena. – Poj sen rosprávač daš! – Bulo sā pon desäč naljéhlo pod njéu, pod nó. – Tu si ló sädnite! – Son sā ponáhlala – Aj tijét sā dá ič. – Jā son mojé mame pódala, ež mä mohli hneč f prvé kúpeli ta zadrhnúč, nebula bi son sā aspon trápela tak. – Tiét ta táde na Hražišče xodník. – Kin deči zo školi vinišli, bulo nabe opatera. – Iba koj ot samosebä viníde. – To je z nastidnútä. – Nevedela son, de sā mán podeč. – Aj trpó si jú misín pomaščič kus. – Tá šujo plno taŋ sedie. – Ukjéžen in, ako sā to robí. – Po slovánski sā to tag volá. – Dakelo slou aj vi povecťe! – Aj plakali smo, koj xocela odixázač. – Šlovek sā spolähne a vara je to ni tak. – Kobi ho iba šärt ta sxiteū kán skoré! – Ona robí, poš len možno, iba eš nemožno tag robič. – Iba sán zo svojjéu šelediéu si šitko porobeū. – Iba son čisela o ton, nikomu son niš nerekla. – Nexo-dela son jā nigda do toho krájního domu. – Tu aj toho nótárjéuho sina z Bužikovién tazváli. – S tobó sā néden hádač.

c) O svažbe. Pret tin buli velkjé svažbi. Vešer sā zašalo a rano sā skonšelo. Koj sā už oboznámeli mladí, tag uš prišo mladí z mamó si

gu mladé na vohlädi. Potomá už zasi na pítaški sā išlo. Tag bula zdávaňka. Mladí kúpeū prstene a edon s nix daū mladé. Poton pret svažbó duxni vozeli na konex. Do voza naklädli hábi, duxne a ženi spiévali a metali koláše. **Rozprávala 26-ročná Pavlína Známová 19. 7. 1937.**

d) Mátoha. Bula tu dakodi pret tin edná stará žena a tá sā strašne bála mátohi. Tag v jesjén xlapci, koj kukurice lúskali, tak s tekvici spraveli hlavu, oši, zubi virezali a do toho dali svjéšku a položeli jé do vihläda. A ona mala z rozumu viníč. Hlásela to aj rixtárevi, ale tod nemúhohó niš robič. Tag ostálo to tak. **Rozprávala tá istá Známová 19. 7. 1937.**

e) O kozíškáx. Bula ráz edná koza a tá mala malíē kozlätá. Tašla sā napáš, ebi prnesla f cecíkox mliéško. Ona odišla a prišo g dverán vlk. A volau na tjé malíē kozlätá, žebi mu otvoreli. „Kozíške, kozíške, otvorteže mi, prnesla son ván mliéško, f piščoku vožišku a na rohox sjéncä!“ A tjé mu zavolali: „Mi či neotvorímo, lebo ti si ni našé mama!“ A tod in zas opakovaū. A už mu potomá otvoreli a koj vošó nu, tak ix šitke požrau. Koj in prišla mama, už malíē kozlätá nenašla. Tak poton aj jú zožrau. **Rozprávala tá istá tiež 19. 7. 1937.**

f) Z rozhovoru so staršími z 19. 7. 1937. Kán väší štát, tin horší. – Aj stóke metaū. – Ot prva sveta len po slovánski sā tu vräví. – Za mūjoho xlapestva smo ešče na drevänix pluhox orávali. – V Ameriki ani penzija nito, vara. – A ši aj ván nabe mláčič? – Mán ešče adaj na dva peke múku. – Tan buli to zjélä ló kosič. – Ta a ktože trpó robotu néma?! – Vara takix frajíéri majú oni, naší suseži hrdí! – Edná žena zlatí slúp, kto jé verí, velkí trúp!

g) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 24. 8. 1942. Ešče son aj druhý leta tašla, ale trpó sā už njak nebizujen (z mad'. *bízni*, „úfať sa“). – Tjéto sliépké viljétnu ešče aj hin án_tan zes palajk (plot) ceukon! – Nože ji zabi hät, nag nekúše kelo! – Aj susedó Ďula (mad'. *Gyula*, „Julo“) pohánä už aj kone. – Mät sā vibíjä v Hoščišeúcex v zábojex. – Našjé deči sā vara nikoho nebojjé. – Sädnúto mliéko néhamo. – Na ftorok ež bude sxuócka u rixtárä. – Kto tā tag zabeū (udereū) po ruki? – Misímo sā pokuse aj poriétač s nima. – Ta ve neslúžä, ta ney ix pozatvárä! – To je taká tājká slama na to ni súcä. – Zohréjete sā velmi na ton sljuci. – Rekni jé, nag iy_nu zatvárä! – A jä len záhnláč

a záňhläč! – Vó (vôl) ho ló zošmareu z voza a tag neščäslivo spádó, eš si košč zlomeu.

h) O vojne. Tak koj bula táto ostatná vojna, tak son sama bula tag ako palec. Mala son totot don napretku, smo bívali f nen. A totod Piňuk bú malí – šúo to je terás, aha na druhé strane bíva, tak s tin f piňinci naše smo buli. A mač tá mi buli hluxá, segíňka. Tak tá furt tan hlädeli, iba vizerali mezi to vojsko. A bála son sā ix naveki von puščič. Ešče aj sina son tan v duxnák f piňinci skrívala. Toto nán buli šitko vitrepali. Vola nán zobraли a tuto zas tjé, šúo koj bula najväšé bitka – tuto bula velká vojna – tak mi šitko strepali. Napretku tot dom – aj to je nás – šitko našié bulo. A tod dom bú ako povežmo napríklad na druhon boku tavon, šúo tjé domi jesto, tak takí bú a to zes front šitko strepali, lebo zato, eš to bulo polä cesti. A ftodi prvú noc, ešče tu Nemci buli, no tak si misleli nošak, že su tu Nemci a poton šitke víhlädi rostrepali.

Tú pivnic mali smo velkú, tak smo si buli šitko tan sprätali, aj duxni, aj šúo. Jä nigrdaj, zes celí front son nigde nebula, iba tu f pivniči samá s to staró hluxó materó. Ale materä ešče len aj xovali, ale jä son – prädu priznán, jä son sā spravela, ako že son bláznivá, lebo son ftodi ešče doš mladá bula, pon ščiricäč šeš rošná son adaj ftodi bula. Tak son z dúxen ani von nevinišla. No a čito ruskí vojáci sā nazdali, eš sā bojín za duxni, ež mi duxni ta ukradnú. A tu son sā vara ešče za sina najviéce bála. Lebo u nás aj zákopi kopali. U nás bú velkí front, jáj strašný! Iba tak pukali s tixto zahradí. Buli tu dälé. Poton smo mali aj mínemeti, ruskié, lebo do Nemcô striéleli tahor. Ale aj Nemci, koj, kin Nemci ešče tu v dežine buli, no tak velmi virabovali buli. Po celé dežine otpítan pekne kravi, svine brali. Ale v našen dvore sā ani nedotkli. Tuto na této posteli, ni na této, lebo smo mali druhú postel, mi sin spať a jä na té a celú noc bú narek velkí ednú noc bú. A potom uš sin, son gu nemu misela lähnúč a tak son ho trímala. Uš pon osemnárošní bú, tuž alebo už aj starší, už adaj ja dvacäčrošní, tag len von tajde a tajde tavon. Lebo to kvikot bú, narek po dežine velkí. „A nédeš a nédeš! – Nak nán aj voli aj šitke statke ta odvlešú, ale ti nédeš! Žebi tā zabeli!“ Tak son, koj smo todi vinšli, niš nán nedotkli, nebantovali nás, a po celé dežine kravi, kone a komu dešuo pozaberali... No tak tan na tod hidrant smo xodeli na vodu. Tag hiba tak švihotali gulke ponad hlavó! Jä son taká bula, jä son sā nigrdaj nebála v mojen živote. Vidjé

aj prvú noc, koj todi buli Nemci prišli, tag aj do nás sā nahrnúlo velé, aj senjo aj tanto, no tag akurát prvú noc tan son sedela, tan smo mali takí druhí šparhét s tehlí robení, pri ton šparhéte. Ale uš koj zašalo pukač, eš to poli té cesti, tak son sā ván tan bula skrela do toho kúta, tag akurát nán tu edon roh aj prebelo bulo. A vinšla son na dvor. No a na ton dvore, ak son vinšla, tak prasklo zas do toho. Tak mä takto na nos ló zabelo. A tak son poton tijé šrapneli, ši šúó tak padali. Ale ši verié ši ni, vo mne ani kuz läku nebulo. Jä son sā nigdaj nebála. Ani ftodi. Jä son sā nigdaj! – **Rozprávala neobýčajne talentovaná, jazykovo tvorivá rozprávačka 69-ročná Júlia Nadoková 17. 3. 1967.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

48. Budikovany (ľudove Bužikoväne)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 4. 7. 1932. Tu jesto aj edno vrišče (prameň), de voda viteká. – Kelo že je tan tix studníšok? – Némamo stjét pána učitelä. – Tod zle zavívau, koj maū dakto umrúč. – Obráteū sā taló hlavó do cinteríma. – Pret samé dvere prišo a len tag reväú! – Lähó si poli cesti. – Pomo hät stjéton! – Urobímo aj to z Boha pomoci. – Dali smo sā ló zobrač (sfotografovať). – Z našieu pomoci to spraveli. – Ve či jā dán, ti huncút! – Aj tod bjés tak páxne (vonia). – Z našieu materieu sā zastaveli. – Mán piéčix brató a päč sestrí. – Koj su trié, tag in lepši padlo. – Ste pošúli, ež bi sā žiéneū? – A po šon vos na Španen Poli? – Aj s prívezon? – Vjén, kjét buli čí lidié. – Vuón ho ta zabije. – Eš nax táde po vandróki! – Už dozréje aj sjetä. – Pógár zakäzuje z don na don. – Kobi pod vihnieu bú kojvejt. – Pujde po vás kostiéuník. – Kobix mu ale rekla, ež ebi Žiro poslau vápno. – Aš tan tak rosprávali, eš tu rextor nenabe. – Jáj, aj oni pekne odbavíé kostiéu. – Aj tá sā sen ozrúli. – Do oší sā bojíe povíedač präudu. – Iba si myöhó povíedač, de kravi stádlä. – Do Hoščiševjéc ni däleko, ni dälé ako na Meläxäč. – Cibuli nemúožen ješč. – Nakoprela son si ruku s tó koprivó. – Penäze za to ščepenjé nabe do rixtárä nosič.

b) Z rozprávania 87-ročnej J. Bornaiovej. Zapísané rukou 30. 7. 1941. Nito su ani tá tu. Oni prerábjé dom na višié. – Piuku prnjesó povostrič. – To hät poopadívalo. – Tié už nedospéjú tak (slivky). – Do kotlä nabe uheū kláš. – Čí uš ta umrúli, segín (z maď. szegény

„chudák“). – Niš nevedno, ag bude. – To telä ešča cicá. – Ve tvojí materä adaj šicí poznámo. – To pot tin kotlen prehorená bläxa. – Takixto xlapciéu berú fsjét. – Mala dvox xlapciéu. – Xodjé od nás z brdí aj po Spiské dekade. – A na to sä nakričí prijäzä. – Ondro od Višníx trema rokma starší odo mnä. – Ukäž, de tā bolí!

c) O mrtvon frajiérevi. To buli ráz dvá lidjé. To buli už adaj frajiéri dovedna. A jeho ta buli zväli gu vojsku. A ona plakala za nin. Tak sä dovedívala, ag bi ho mohla domó dostáč dáko od vojska. Tag dáki žobrák jé poradeu, ež bi prihotovela drevo a edon hrnok, ež bude varič na vešer. Ale eš skoré misímo táč z mrtviho hlavu vikopač. A jä ju vräj príden na vešer varič, aj prnesién ju vräj s cinteríma. Tak tu tag aj buo. Prišó vešer tod žobrák gu né. Tag aj tašó na pónoci do cinteríma tú hlavu vikopač mrtviho. Tag ju postaveu do hrňka, ju vareu. Tak koj vrúla voda, zašnjé v hrňku volač: „Poj, poj, poj!“ Tak potomá za velé, koj vrúla, zašalo volač: „Už ide, už ide, už ide!“ Zaz len pošálo volač. Iba koj sä postaví do vizbi tod mrtví! Tu vräví gu nemu, to ništ, neohlaseu sä, iba poton na velé povijédau, prerjékó: „No son tu. Šuó žádaš, šuó xoceš?“ Ale sä už aj ona sama bula lákla, eš s toho nebude dobrúó. Jé povijédau, ebi šla s nin. A tá povijédala potomá: „No, tag vräj iden už len.“ Tak koj šli, vuón napredok a ona misela ič za nin. Tak kjét šli, ale to v noci šli, fsjét kfkali dáke vrani, ši kauke buli ši šuó. A ona povijédala, eš „šuó je to, šuó je to, šuó to tak kfká nad namí?“ A vón jé povijédau: „Eš šuó to straší – niš nestraší, to su svadobníci naší!“ Tak len šla, len šla za nin, kjét ju vjedó. Len narás prídu do edniho mesta. Len sä otvorí zem, jäma taká. Tag vräj „táži nu!“ vuón jé povijédau. Ale ona sä už velmi bála. Tag misela potomá do té jämi vojč tan a vuón za nieu. A f tie šäsi sä zem zatvorela, tag buo po šitkon. Tak sä nevedela segíjka oslobožič od neho. **Rozprávala tá istá J. Bornaiová.**

d) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 30. 7. 1941. Jä son bú tan a robeu son, kin son neodišo hät. – Len eš ot todi tak narostnú. – To vräj dobrí mlin šitko zomjéle. – Tak porekujú. – Xoceli mu vizvliéc šitko, aj šäti. Ženi ta buli tašli len prestrúč. – Nože mi podaj to kosänúó porišče! – Vo dverjéx to na kliški (kl'uke) visálo vo ftorok. – Do Revúci xodjé stjéton na buse (autobuse). To je vara edná nezaplatitelná vec! – A neposeží ani za minút. – To je opríeči toho kus tunši (lacnejšie). – Vara bi uš ta aj jiét! – Pohläc, akuó žitá je to huncúcko!

– Nože len pohläcte sen kus! – A tu či vu̽ón némaū ništ! – Todi ak son ho ló mazaū s té steni. – To šúo nabe, tag nabe. – Ve tot todi len eš tag zjoknú! – Ščikutká sā jé za nima aj trpó ešče.

e) O drustve (Jeerdé). No tag reku, uš šúo s toho bude? Mnä zapísali za člejku a toho sina za robotnika. Tag mä derú, len mä derú. Tag mi zváli dve kravi aj ednú šešmesäšnú jälovišku. Tak, a ščiri kravi son todi mala. A edná bula otelená, edná ni. Sä do rana otiélela. A tak pekne-krásne prišli, ako ste vi terás, eš son nevedela tunu, šúo sā tavon robí. Ani nešli nu gu mne, ale prosto z dvora do xljéva, do nažho. Prišli do té maštali a jä tag uzerán, ši to dagde tajdú na druhú dežinu alebo sen idú. A jä tak soj pokrošela za nima, de čí tajdú? A už oni šici v našen xljéve! A jä za nima tan! Tanu son nemohla, lebo ix bulo plno, tag len tag od dverí son sā žívala tanu. A tan sā obráci pán P. už ako zverolekár a S. K. – vu̽ón poxáza z Lipocä – a naší xlapi. Tak sā jin klanjén a oni mne. A pán K. sā tag ozrú ako známi: Tak, nénika, vráj, kotrá bude vašié? Reku kupujete lebo šúo?! Ši odberáte? Tuž vráj, tag vráj, a tak. Tuž ve to su kravi mojjé – a kotrá vráj bude vašié?! Tuž reku adaj su to mojjé! Ale vráj už aj našié budú! Vašié budú? A kto mi za ne zaplačí?! Koj son si jä tíē dve kravi kúpela. A oni mi nepovijédali, šúo sā robí a šúo ide na nás, ebi son si bula mohla predač. No dobre, tak si popísali hrdo: majú tri kravi odo mňa aj šešmesäšnú jälovišku a uš sā uzerá edná druhimu do oší. – Na dva tížne tan zisteli potoj ošípanié, pán doktor xodeū, tuž aj vjécé xodeli s nin. A jä: „No ale mi adaj zaplačíte za tíē statke?“ Tak pán doktor tak prišo gu mne „Nénika, neská o šiesté hožine budete volaná do kancoláriji a budete mač zaplatenú!“ „To je reku slovo, pán doktor! No tag reku nex sā páši. Ale reku krava sā mi v noci otiélela! Jä si kravu nedán. Lebo reku, pošujte, jä son za kravi zaplatela, tak kto mi to vráči?“ „Nebojte sā, zaplatié ván!“ „Jä son rekla, eš si jä kravi nedán!“ „Ve su ván ešče tu!“ Tuž ale aj rano len prišli a vitredovali, ocenovali. „No tak sā terás potpište sento, že odoberámo kravi od vás!“ A hiba si tú knišku pot pazuxu zobrali a išli hät. „Tak to je reku tak, pán doktor? Jä si kravi reku nedán!“ **Rozprávala veľmi živo 62-ročná Mária Kráľová v sept. 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

30) hostišovské nárečie

49. Hostišovce (nárečovo Hoščišeuce)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 8. 8. 1934. Vién, vién, ež je to ni tan. – Je se nazdán, ež aj vuón néde s nima. – A skjet ste, prosín? – Gde to skapalo to žite, to žiéúše? – Sedlijéci misié tvrdo robič. Mláte pšenic. Aj do ósa se dali, znúč. – Moje šíeska je kúščik vešié a vašié je menšíé, ši ako? – Aj našíé kromple se uš klíve pokuse. Kus popadaū aj tod diéš; ta se zišó, vara zišó! – Peč metró kopali tú bani. – Rjékó, ež niš tu nit. – Vreví, eš son ta zabút šitko. – To vižíte, to je vrej tak! – Ak se viníde, puojdete prosto járkon taló! Poli ščevici. – Zákeu ta vinídu aj na Sliskuó.

b) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 26. 8. 1938. A je son veščela tomu krátki vek. – Už je ceūki ožóknuto. – Peč tížní je tan. – Šjet nabe kosič košerini, uš se dobre zelenéje. – Zašelo padač zasi na nove meseca. Todi na splne, na celé ščvrči padaū diéš. – Jesto tu eleni aj živjéke doš. – Krščjéne bulo akurát na Rusádle vo ftorok. – Neprecú se tanu. – Son se nesriétó z materiéu tvojeu. – Tag vrej nabe ješč. – Uš son ta zjjét. – Tag bix tan bú čušeū, lebo todi nesanovali velmi takix legínó (z mad'. *legény* „mládenec“). – S kosamí smo xodeli dakodi. Aj v Košicex son bú velé razí! – To trpó néma odbex (odbyt) ako dakodi. – A koj je zhržavéje, nemúóže tkač. – Dávit prepomúóhó Goliáše. – A meso aj z jásní ta poscískan, kúsač mi netreba.

c) Zo života. Ta me buli dali otec do Jeuševi za kováše, za ušne. No ale vjéte, ako to šlo todi, alebo aj trpó tag ide, ež ušne hneč nepripraveli do vihni. Tag me majster ta poslaū voli pášč ta na jeušeuskí vrx. A nakládli mi pani majstrová postruhníke do vašku. No a je ako xlapec, koj son prišó navrx z vóma, tak son voli puščeū na paši a tje se pásli a je son kapsu otvoreū a jjédó son tje postruhníke, lebo son bú lašní. Koj son se najedó, prevaleū son se znaški a zaspau son. Koj son se prebraū, obzerán se, tu voli nito! Xožín – behán sen a tan po ton vr xu a volon ani xír! No šuó tu robič uš! Báu son_se_potomá domó tájč gu majstrovi, koj voli nito. Bú tan edon starí dup, ozaj vel-

kí. Viškrijébaū son se na toho a za ednú hrší son se tan skreu, tag meži rásohe, no, ebi me nikto nevideu.

Tuž ale me majster zavelé nedoškaū domó na šes, ako son xodjévaū, tag na druhí den me prišó hledač. Tag ako me hledaū tan, našo edniho vola zdoxnútiho a zožraniho. Možno ež ho bú vlk zožraū alebo šúó. A pošeū jájšeč tan nat tin volon. Eš se mu taká skaza prihodela! No ale už ag je tag je, poviédaū kováš, len bi aspon tot xlapšisko vrej tu bú! Lebo šúóže mu povijén ocevi, de se podeu. No a je son se zradovaū. Už me adaj nebude bantovač, koj tak porjédne rospráveu. A je son se ohláseu na ton dube. Ve son je reku tu, pán majster! No ló poj reku ti fagan, ve je tebe vreví dán! Ale šo son už maū robič? Uš son miseu zíč, koj son se ohláseu. Tuš tak se me spítau, ež ak se to stálo. Je son mu pekne poviprávau, eš son jiédó postruhníke a poton son zaspau a voli nevién, de se mi podeli. No koj mne ta zožrali vlke voli, tag aj tebe vreví nahaj zožerú. Tak šúó nespraveu? Privjezaū me hor za retjésku o tjé koščale, ruke, a nahau me tan. No a je potomá plakač, potomá son zašeū plakač. Šúóže je buden už robič?! Trhán z boka na bok, to se mi nepodalo, lebo to bulo teškúó. Ale potomá son pošeū drvič tjé retjéske takto do tix koščálieu, do skáu. Tag na ščestjé edná retjéska se rostrhla na levé ruki. A potomá son si aj druhú oslobodeu. A hibaj v nohe domó utekač gu ocevi. A poviédaū son mu, ež je za tovariše nigda nepújden, za kováckeho ušne. Tak son potomá zostáu doma, ani son nešó vjécé. – **Rozprával 65-ročný Ján Benčík 26. 8. 1938.**

d) O klade. Dakodi aj u nás tu bula klada tan više túrni. Tan se stará jetka volalo, de se meso váželo, aj zabíjelo se. Tak todi takí zákon bú Hoščišeucex: koj dakto daš previneu alebo se pobeu f kršme z dákin, iba ho zveli rixtári a do té jetki ho odvlekli a do té kladi ho zabeli zaškrtli. Todi takí porjédok bú. – **Rozprával ten istý Ján Benčík 26. 8. 1938.**

e) O zábojex. Záboje to je edon dom. F nen se vibíjejú voščini. Tan jesto edon kotel medení na piécku pripravení a do toho se nasipe do triceč do ščiriceč kiló voščín do vodi. To se najskoré voda naléje a potomá se tjé voščini suxjé visipú do vodi. A to za dve hožini vrié. A tak se potomá viléje do kladi. Tan jesto edon majster, šúó to robí, to je zábojník. Tod ho zaparí do slami. Poton se vitjéhne závora, pokladú

se klini a baraní se bije. A to tešié potomá do kadjéški, tag že voda ostane na spotku, šistí vosk viňde navrx. Tot se poton zberá do edniho medeniho hrjka a viléje se do šaflika, asi dvaceč kiló velkého – furma se to volá. To potomá stojí edno osen-deseč hožín a tak se vivalí a vozg_ e hotoví. A šo f klade zostane s neho, to se vinjé von a slama se kus viberjé s neho a druhú o se višmarí na hnoj. Klada je na spotku. To je dup a na bokox su dva slípi na konce. Na klade je diéra a tan jesto zas dva kusi štvorcev_é, šu_ o se položí na voščini a ta_ zas edno krízno drevo se založí – aj z edniho konce aj z druhiho konce klini se dajú. A t_é barani visjé na retezex aj na ednon konci, aj na druhon. A tak se to poton bije. Makúše zostanú a višmarjé se na hnoj To je slama a voščina, zmijéšanu_ o, takié šixti a t_é sa na raze, koj se edon ráz vibije, višmarjé na hnoj. S každiho razu se otrepú od medu a višmarjé se na hnoj het. – **Rozprával ten istý Ján Benčík 26. 8. 1938.**

f) Ako se robie brdá. Najskoré treba drevo, prútke se nastrúžu, kobuli_ka šu_ o na konce se dáva. To je z osiki. Potomá je tu tŕste, takjé palice, to prišikujú hor zdekjét z Maďarska. To u nás nemu_ ož dostáč, to tu nerošč_ é. To se poreže na takjé kusi, pokále se a poton se strúž. To su potomá t_é zupce. Potomá treba k tomu prieže, smola. Ti si varímo sami z brezovix kúorkí. A tak se to potomá vjéže. Naspuščejú se ló zvr Xu dretvi a tak se vjéže. To se potomá oškoble s takin škobláren a poton se višiščí ednin šiščjeren malin. To hiba taku_ o ako ihliška. A už je brdo hotovu_ o. Kobuli_ka tríme dovedna t_é prútke. Su dve: naspotku, aj navr Xu edná. To su z dreva. Tan se položí na t_é prúti, koj se robí, aj knes a knezi_éuka. To drží t_é prúti. Dretva se spuščí ló, šu_ o se opkrícejú t_é zupce. – **Rozprával ten istý Ján Benčík 26. 8. 1938.**

g) O mojen živote. Je son len okolo gazu_ stva najvi_ e_ robe_ u. Son se more_ u. Majetok son ma_ u velmi malí, tak si_ jé zeme son ora_ u, aj si_ éu, lúke koseu_ z rjésu. Vara je to tešká robota! Tu aha v Bužikovenox smo se dovrjéveli; tag oni: Héj, šu_ ože vi robíte za edon, mi za dva dni skonšímo! Vo vi_ e mestjéx su nán lúške. Ale tan príde na ednú lúku, tag nakoseli smo z vos. Lebo po žene son ma_ u aj je tan. Tak smo na edné lúki z vos nakoseli. A doma z dvaciéčix kusó smo miseli zháneč. Vara tak, taká to tu robota!

Ako se koselo? Xö, xö, xö! Tadaj videli kosu, aká je? Tu_ s najske_ ré si jí porixtovali, poklepali. Bula taká, nákovadliška se volala, aj mlatok. A potomá do kláta lebo do zemi se zabela a na ton si klepali.

Kto ak vié, kto ak si vedeū. Dakto si skoro naklepaū a dakto za viécé. Dobre lapala. A koj ni dobre naklepaū, tot se moreū s kosó. Praúda ež se ló zBELA kosa s porišče! Ale cí šúo xodeli ló z Brádňho, aj nevién skjét, cí si nigdaj s porišče ni ló kosu. Iba liéhó k ne a po ležécki klepaū kosu na zemi. Porisko si na plece položeū. No, práuda! To se dražela (prejšla) lúka, predražela a poton za tin se koselo na zákosi. A díeūšetá lebo ženi, lebo kto, tak to poton rostriésali z vidlamí, aj z hrablemí, koto ak. Ale u nás najviéc len z vidlamí rostriésali. Záko-si buli práuda eš šakovié, aj vešié aj menšíé. De bula vešié tráva, tag bú aj zákos veší. A dagde nebulo si ani kosu do šoho utrúč, koj si jí xoceu povuóstrič! Xe, xe, xe! Ale tag vreveli, ež de se dá kosa utrúč, eš se tan dá z riésu kosič. Tuš to bú, no akože? To bú plat. Nakoseli se tri kopke, tag edná bula tomu za robotu a druhé gazdovi, to bú tod riés. A to poton sxlo, koj ho rostriésli tak po lúki. A na druhí den, ko bula xvile, tak se obracelo a poton vešer se zhrebalo do petrencí. A na trečí den se tjé petrence rostehali do posteli po zemi, hej, do postelí. Obracelo se dakodi aj tri razi, len pretriésali. Todi sxnié dobre, ko ho pretriésa. A ko bulo ceukon suxuó, tak se poskladalo. Kto maū svojí lúku, tag len do edné kopí se skládlo, a uš šo len z riésu koseli, tag už ako bulo zednanuó, aj do trex, do šcerex alebo aj viéc kopí. Dakodi panskúó tu Na Salaši smo aj s piétiho koseli. To bulo panskúó, hercegovuó, Kóbburgovuó. Vuón tu maū huóri velé. Tu buli šjét huóri a horári f tix huórax, ako aj tu Pod Hradon, aj na Pasíete, na Perjéši, na Sliskon, šjét maū horáreū. Za Hražiščen to se tag volá eš Pod Hrat. Tan bú dakodi dáki hrat. Ale to už iba pamétká, de bú dakodi tod hrat. Preto aj vrX Hražiščen volajú. Ale múri vrej ešče stoe, ešče jix vidno kus.

O vojne. Son zes celú vojnu tan bú. Narukovaū son do Košíc a poton hibaj ta na front. Taišli smo najskoré, lebo son gu trénon (z franc. *train „vlak“*, tu „vozotajstvo“) narukovaū a potomá s tréní smo tašli gu frontu, za fronton. Gu pekáron ma zadeleli. Tak smo to vozeli, tjé pece, šúo su frontovié, aš ste videli, šo kone jix tehali, šciri. Ná poton nás, koj se už mladuó vojsko konalo (míňalo), tag nás aj staršix zadeleli na front. Tak son poton za dva roke tan bú, uš ako starší. Nebú son zajetí nigda, ani ranení. Nebú son na šitko zvedaví – xö, xö, xö! Tak son se skreu, de se dalo – xe, xe, xe! – **Rozprával 80-ročný Ondrej Benčík 6. 12. 1963. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

31) slištianske nárečie

50. Slizské (v nárečí Sliskuo)

a) Z rozhovoru so staršími u Hucjäu. Zapísané rukou 4. 9.

1932. Tan su takjé husnike (húšťava) velkjé, tan šlovek ani nepréže. Na léše (levč) je zakvašená. – Zez húoru son išó. – Deči sa trpó planjé. – Mač mi umrúla ftodi akurát. – Ešče nenarúostó. – Kobi vedela, eš príde žiš. – Buli f nen, f ton ósu. – Já son pošú, eš taň nito. – Na vrške nabe xožič. – Aj oni tan xodjä každí piňatok. – Potomá son riékó aj to. – Vo ftorok sä to zaséje. – A skjät prišó? Agiste stjät. – Päč náz bulo tan.

b) Z rozhovoru so staršími z 8. 8. 1934. Kin sä to zaceléje, pošin

bude boläč. – Aj tu bula pálenic. – Tu slabo dečí jesto. – Ona išla aj z dečma hät. – Len obzrúč buli. – Tu nit lúke. – Pána učiteljéu brat xodeli. – Nevién povjédač, len eš šerešne sä tu vedjä dobre rosiä. – Koj takton suxota a horúc. – Najskoré hrabemo hor do petrencí a potomá do kúop. – Nax nepovedjä! – Po osendesiät tisíc. – Rožiševe mu umrúli. – Velé groší. – Dobrú hožinu nabe ič. – Táden trpó trhač len. – Ni vera já. – Živjäke zrovali aj naší zem. – Dobre bulo, zákeu výón tu bú.

c) Z rozhovoru najmä s 36-ročným Jánom Hucé (Hudecom)

v lete 1938. Oni už len bujóp lúšču. – Nestaréjen sä do nix, nax si robjä ako xocú. – Blízo už ani slijépké nebudú njéš vajcä. – Više dvox mesäci. – Má ta vižjéräli. – To sä bars ani tak nedéje (nezdá), iba koj stuvon uzerá. – Nax tu duši poščín! – Tu aj po slepiäčki myóže xožič. – Já mán naveki šistí obuľ. – Tag veščovali, koj Vrxhúora sä zrúbala. – Bi sä to adaj bulo porozixázälo, koj zvonjä. – Elejka nito doma. – To ot prexladnútä tot kašel. – Ale bi mu lepši bulo, ábi maľ zubi. – Má bolälö žälúdok, tak son sä dala na rögene uzerač. – Ako Cigán zvíkó povjédač.

d) Ako robímo košíke. Košíke robímo z liéski. To smo ta xodeli

do Koprášä narúbač na vos, aj na Bistrúó, aj na Filjär, aj do Xižniho. To sä tu dakodi vo velkon robelo. Zarábali dobre aj zes tantú prvú vojnu. To sä najskoré páre tá liéska. Taká koza jesto a do té žiéri sá tá

lijéska vopxá a tak sā páre. Takjé dĺhe lupce sā páru. A potomá sā to strúže na dná aj na boke a potomá aj na tľé lupce. Koj si to narixtuje, tak sā zašne robič. Najskoré sā spraví dno a potomá sā zašne z lupci zapletač. A koj je hotoví, tak sā z obrúpkó obrúbi. To sā volá párta. – **Rozprával ten istý Ján Hudec v lete 1938.**

e) O múdré Žofki. De bulo, tan bulo, bú edon král a tot král maū tri žiéūšätká. A s tiy_buli dve dobré a ednú namiétali. Volali ju múdró Žofkó. Tu ráz vüpuklo, eš prišla vojna. Král miseū odič a žiéūšätá nahau. Nahau jin každé po ednon ftášiku, ebi si na tľé staroš mali, ebi si jix dobre opatrovali, kin sā jin apo naspät vráči. A bulo dookola zabránenou, nebulo slobodno nikomu tan prič. Stála varta dookola. – To tľé žiéūšätá mali frajärä, susedóho kráľohho sina. Tak si rozmišlali, eš šúó budú robič. Písali mu, ebi sā prišo zabavič. Ež bi jin otpísaū, eš kodi príde, ež bi sā obliékó do žobráckix hábó, tag ež ho varta prepuščí. Tu jin aj otpísaū a prišo. Ale ho tan nexoceli prepuščiš, len ho tľé žiéuke viproseli, ebi ho prepustela, ež mu dajú almužnu. Tag ho prepusteli a prišo na vizitu. Tľé ho velmi raži mali a tá tretiä, Žofka, bívala navrxu. Tá nevedela niš. Len sā tan mulatovali (z maď. *mulatni* „zabávať sa“). A už jin poton prišlo na rozun, ebi aj jú trečí volali. Jú zvolali vešer. A zabávali sā pekne. Povijédala jé najstaršiä, eš prišo mladí král, ale eš s kotró bude spač? Tá povijédala, ež z najstaršo, eš sā s tó patrí spač. Tak královič zostáu tan. Ona odišla a rano koj prišlo, tag jú zaz volali, ebi to ocevi nevivadlovala, eš tan spaū mladí král. Tu jú zaz vešer volali, ebi to ocevi nevivadlovala, eš tan spaū mladí král. Tu jú zaz vešer volali, ebi sā išla zabávach. Ona zas len prišla a zabávili sā pekne. Povijédaū jé mladí král, ež uš teraz ide z múdró Žofkó spač. Ona povijédala, ež ni ešče, ež nax spí zo srednó. Zas len spaū s tó srednó. Aj rano prišlo. Zas sā len zabávili. Tu potomá na ftášike každá zabudla, nepohládeli si na ftášike. Iba múdra Žofka si nezabudla... **Rozprávala 68-ročná Rozália Kasarová 25. 8. 1938.**

f) O mojen živote. Pädesiatpäč rokó mi minúlo v marci – štrnáctiho marcä. Ako xlapec vixodeū son šeš ludovix škoul. Po maďarski son sā ušeū. – Päč rokó son xodeū tu f Sliskon a šjéstu školu son xodeū tan f Padareucex. Son tašo taj na maďarskú reš. A koj son prišo domó zo školi f štrnácton roku, vüpukla vojna. Otec šo na vojnu a ostáu son sán z materiéu. Ostálo mi celuo gazdóstvo na hlave. Takí xlapec – dvanác rokó son maū a ostáli mi tu kone, majetok, to

son šitko miseū robič. Nielen sebe, ale son ešte aj sestre miseū robič. A hajtovali (z madž. *hajtani* „hnat“) nás šjät. Šlifre (z nem. *Schlipper* „podval“) smo vozeli na Zelezník. Vozeli smo štompi (z nem. *Stompf* „klát“) do Rimavské Soboti, aj šakovak nás šjät hajtovali. Cukor smo vozeli, múku, prídel z onoho, s Tornali a takéto veci. Tak jā ako mladí xlapec son sā zamoreū. Ottodi stále trpín na žälúdok, son xorí na žälúdok od dvacätiho roku podnes. No a potomá otec prišo domó z vojni v osemnáctom roku. Tuš uš potomá mi bolo kus lepší, ale son bù uš zmorení. Potomá son sā ožjeneū tjäton zo Sliskiho. Tu ot Koščáló son si zväū. Volá sā Mária Koščialová. Tak jā sā volán Ján Hudec. Do nás sā volá do Hucé. A ottodi naveki žijemo, myóžen povjédač, eš f pokoji.

g) O pálení vápna. Tu páleli aj trpó ščiri pece. To takto. Nevién, ši ste videli. To je taká pec nošak, tuto na kopci. Ale myóže bič hožde. To taká pec do cirkla (kruhu). Zo skáu postaväná. Najskoré sā vimúra a potomá sā na to dajú válke do peci, nakladú sā válke dookola a to sā potomá vimaže hlinó. Hlinó. Tan sā potomá nakladú skali, materjál. To sā pekne zasklepí. Koj je to zasklepený, na to sā dá tan zem, blato, to sā zamaže a tak sā uš vápno páli. Vipáleli sā aj trpó ščiri pece. Iba že sā nán to nevipláči dobre, lebo drevo drahú a vápno pítajú lacno. Tak to je len taká malá pec, šo trpó pálimo, s té nevinde viäc ag osejdesjät centó. A dreva nabe do né dvacäč metró. Porjäcite no! To je drahú vápno. To sā nán njak nevipláči pálič, lebo aj inde pálā a tunši predávajú ako mi. – **Rozprával ten istý Ján Hudec v lete 1962. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

h) Ako son si nohu tri razi złámau. Uš toto trečí ráz mán zlo-menú nohu. Trečí rás. Trečí rás, präudaže. A edorás sā mi to stálo vo huóre. To bolo asi f pädesjäton roku. A prvuó – tak spadlo mi drevo na nú, na tú istú! Ale prvé, to bolo ešte f tricjäton sjédmon. Todi lävú nohu. Todi zas sā mi stálo to doma na dvore, pri svokrovi. Prišli svokor edno rano: „Vräj kobi si prišo tavon. Vräj krava krívä, bi smo jé nohu pohlädeli“. „Tag dobre, tak príden.“ No tak smo ulapeli tan o ednú slivu a dali smo jé takú húžvu na nohu, štrajk (z nem. *Strang* „povraz“) a edno drevo a to smo jé tak zvítli. Tag ona si sama trímalá nohu hor. Tu jā son ulapeū nohu, to bola zadná noha. Ale ona skákala, krava skákala, skákala, jā son jú nepusteū a otec-svokor obzerali tan, uzerali, šúo tan má na nohi. Lem edorás krava skoší a ak son maū

tag nohu ednú nazadok, ednú dopretku, a krava skošela mi prednó nohó. Tag mi koščál roskálala, hej. Celú tú píšcel lävú. No aj von mi viskošela, aj z mesta viskošela f šlejku. Aj todi son si poležäť bú za osen tížnó. No, doma, doma len, nebú son f Sobote. Len tu bú takí šlovek v Bužíkovänox, sä volali Hronec, takí uš starí šlovek, vedeli spomáhač. Koj mi nohu pohlädeli, poviedali, eš to len doma na posteľi spravňa, ale eš to misňa bič dvňa xlapi, šo mi to potiahnu. A tak smo prišli domó a mnä dali na postel a oni dáku skalu si tan po ceste zo brali koj, smo išli do nás. – **Rozprával ten istý Ján Hudec, teraz už 66-ročný a bytom v Brezne. Nahrané na magnetofón 12. 4. 1967.**

32) Španopol'ské nárečie

51. Španie Pole (v miestnom nárečí Španuo Polo)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1930. Lä, lä, soplák edon, akí je sprostí! – Nohe mu šuxni ednú, Janík! – Vjéš, eš tā hneč pläsknem. – Zadáveu ho vos (prešiel). Ftášäcúó hnijézdo. – Sliépšäcúó vajco. – Skoseu som pšenic. – Ďula Jäníščokox mi vräveu. – U nás su bohatí gazdove. – Zez našú dežinu tešjé potok. – Skreū sä kuz na bok. – Vižím tā, vižím, aha! – Stähni mu hor nohaviške! – Dälé nevlázemo robič. – Nabe mi najstro do Soboti ič. – Z duxnamí, s pártó na svažbu xodā. – Zläknú som sä velmi. – Ale to je ni zo Španiho Polä. – Ti niktoš aj z niktošom!

b) Z rozhovoru so staršími z 20. 7. 1937. To nebude prám (hned'). – To nemuoš opstáč. – A šuó či ležié na ruke? – Tam mámo krompele posadenié. – Pot slamó má vizbu (dom). – Pokládlí smo na vos a okrúžleli smo ho. – Smo xoželi aj do järmokó a kofám sobockim smo predávali. – Ponásipali smo mexe. – Po tri, po ščiri boke. – Do Kemänän läfko préžete za pó trečé hožini. Poli zahrát ide tanu xodník. – Pod zemämí je kúščišok breščok. – Ve tot ta umrú segín! – Iba koj si okulár hor dám. – Narobeu sä nan vara došč, aj mač sä pläntala s nim a vom miseu ta odič. – A tak sä spronevereu velmi rožišom. – Nemá poclivoš mezi porádnima lužmí, nemohe nigde ič. – Tá šó taló a iba je kám horší. – Todi sä mohe xockomu spravedlne dostáč. – Tu neprávoščí doš a doš. – Prítelí sä s nim. – Volá rašé tā nuka ič. – Rjékó, ež jeho mač nevedela slovánski. – A ako sä taktomá zmlávámo, iba tu

naraz udereū perun (hrom). – Bohdaj tā zaválo! – Zišó bi sā aj žižjík na tijé polá. – Sä holím. – Aj mi ho uš skoro zakúólemo. – Misím stó (stôl) utrúč. – Tijé husi nabe zajáč. – Ve mi mač hneč rekli, eš to galiba bude! – A ko vom vinšó, rekla som mu. – Napísac reku nabe tomu paropkovi, lebo sā rospásári. – Starí otec umrúli aha už rok. – Rekla, ež nežádá niš. – Ko xiba idem aj já, tag mä nigda nito doma. – Sä aj tot zostaréje a deči narosnú. – Aj po páčox mali. – Iba si läš (lahni)! a pirule som mu podala. – Sä zmláváli pri mašinovanú, eš sā im nedéje (nezdá) takto. – Zostáu s neho potikel (naničodník) sveckí. – Daj, nay_já to sklažjém. – Vara od januárä je nito tu. – A ábix takí blázen bula bívala! Nevíem ši sā od dášoho zláknú, len ež dostáu f ton srco klopanié velkúó. – Aká neznesitedlná vec!

c) O Betuške. Buli dvä xudobní lude a mali edno peknuo žiéušä. Volali jú krásná Betuška. Potomá jé mač vlasná umrúla. Otec sā jé oženeū druhí rás. Zväu si ednú dovic. Aj tá mala ednú žiéuku, ale to bula pluhavá. A macoxa Betušku namítala velmi naveki, bola jé planá. A potom jé umrú aj otec. Tag ešče zatim, ešče fše bulo horší aj Betuški. A macoxa mala ednú tetku, strigu. Tak sā o té Betuški, bula bi jú, xcela jú o život prniéš. Tag jú tá stará prijala na oko tak pekne, vlídne. A už jé bulo pripravenuo neščäšjé. Poslal jú samuó prvuó do drevárni drevo premetívač. Ale Pájbox poslau jé oxráncu edniho pižimužíka. Tot sā jé palcom pohrozeu: „Milá Betuška, to nebantuj! Lebo ak sā ti mu dotkníeš, ta si naráz mrtvá! Xoj si ti odíxnúč. Já to mesto tebä šitko spravím.“ Tak potom zas, koj prišla gu staré strigi, tá ju zas na oko vlídne prijala a poxválela jú. A na druhí den jú zas inde poslala. Todi jú poslala do edné bošné xiži (vizbi), ebi tašla. Tam máš povedá kolovrat, mýožeš prášč. Tag zas tašla do té vizbi Betuška. Ak sädla gu kolovratku, ež bude prášč, zas sā jé zjáveu tot pižimužík a povedau jé: „Betuška, to nebaňtuj! Lebo su to šitko hadi na té kuželi (praslici)! Já to šitko spravím mesto tebä.“ Potom ju zas striga naoko vlídne prijala a poxválela, ale zlošč velmi kipela f né, ež je ešče na jäve Betuška. A potom ju zas na trečí vešer poslala zas do edné vizbi. Tam jé povedala, ež má tam v ednom kúte postel, ebi si na tú lähla a ebi tam spala do rana. A pižimužík zas prišó. „Betuška, tam si nelíhaj na tú postel, lebo ak si tam lähneš, tak sā prepadneš ta hät!“ Tuš tag jú aj tam oxráneū pižimužík.

No uš potom prišó pre nú posel, ebi šla domó, ež jé macoxa aj z jé

céró Pámbox potrestaū a z jé majetku jú vipúdeū. Tag ona aj odišla domó. A potom dostála porädnihho mladoženíxa, lebo bula dobrá, po-božná a milovaná. Tak sā vidala. A koj bula na sobáš, tak sā jé todi pižimužík zjáveū. Tag bula potom ščasná v jé živote naveki. – **Rozprávala 66-ročná nänä (tetka) Zelinox dňa 20. 7. 1937.** Neobyčajne nadaná, tvorivý typ nárečový.

d) Preš nás volajú Španuó Polo. To dakodi tu nebula dežina. Bula távo, Do viníc sā to volá. A tam bú hrat. A tam bívau pán. Lebo tu dakodi súdeli ako f Sobote, koj sā tje knježätá prenasledovali. Aj nedáuno našli takú skalu kresanú. To teraz nenáde. Odnesli ju do Ratkové. Tuš tak tot pán sā Španän volaū. – Tak po nom sā Španuó Polo volá. Aj teraz vidno šance. – **Rozprávala tá istá nänä Zelinox 20. 7. 1937.**

e) Ako dežina horela. Jaj tu horelo, horelo vara, ale uš to dáuno bulo. To de Janšo bívá, tuto kā samí krájní dom, tak tam bú takí starí dom drevení. A mi smo xodeli, šelät – tuto jesto edon domšok, kā do Hrušova xodá – tam bivali pastíri zemänskí. Tak smo xodeli na prátke žiéušätá. A to bulo tak pret Krivó sredó vo ftorok vešer. No tak smo prádli, prádli smo, smo sā ponáhläli. A šuó nám buli gažjinä, tak sā ozrúli na víhlät (oblok). Len takjé su šak aj teraz tje vihlädi mänšíe. Jaj, pódá, deči nezläknite sā pódá, nezläknite sā, pódá! Hläcte, akúo velkúo svetlo v dežine! Ozrijémo sā, si ho to svetlo, tak smo vnohe poskákali a ulicó smo ušli. No, idemo mi už gu onimu, tam gu čurgóvu (z mad'. csurgó „žliabok na studni“), de voda pijáčä, tak šuó s toho domu bula žiéuka, žije aj terás tá osoba – tag jiγ_dom horeū. A ak tá videla, eš to jix dom horí, tag vám spadla, záhlela. – **Rozprávala 34-ročná Róza Igazová 10. 8. 1943.**

f) O frájárox. Tag mi, povedá Zuzaňka Filex: Irén, príži na vešer, ta puójdemo dagde na prátke! Dobre, no! Tak smo tašli, tašli smo do Jakubó, tam, tašli smo do Šótísó gu Marike na prátke. No ale tam nám nebulo dobre. Len mi povedá Zuzaňka Filex „Irén, neviéš, de su xlapci?“ Jaj, jā: „Pomo ix dagde hlädač!“ Tak smo tam prádli kus, prádli na tje vretená, kus pokuse. A potomá smo sā edorás pobrali! Tam smo buli u Šótísó pri Margite na prátcox. Tak to tag bulo. Potomá smo tašli. Tag zmo si aj kužele zobrali a smo si aj vretená. Tag ako sā zašalo vreteno brúsič ot Šótísó, tak sā šā za namí nitke tähali,

ká smo len xodeli! Tašli smo do Jakubó. „Ší tu xlapci?“ „Tu su nito.“ Tádemono zas do Bänčikó. Ni! Tašli smo do Bugáró. Ani su tu nito! No tag, de su čí?! Aj u Jakubó smo buli. Ani tam nebuli. Aj ši tamhor da-gde smo ešče buli. Ani tam nebuli. „Ti vräj vjéš, de su tí?“ Tuš tag buli xlapci u Bänčikó! Tam buli! A tam napretku bulo visoko. Postavela edon Oberušní nuoš, stolok, tak som sā jā na tot vitrepala a Zuzana mä trímalá. Jaj, tu su xlapci, tu! No tak xlapci tam buli. Tuš tu xlapci nás zbadali, ež zmo buli tam, tuš tak vibehli, zašáli náz dúrič. A Zuzaňka pustela Oberušní stolok, šo bú pod oblokom a jā prask ló, tak na koléná! Sä mi šitko rostrepali! A utekala som táto ló s takima hluzämí velkima. Tuš tak smo tak, tag zmo lijtali za xlapcí celí vešer! Tak smo nenaprádli niš. A šúo smo aj naprádli, tak aj to sā po dežine pokrúcálo, rozvlášáli tjé nitke, xe, xe, xe, xe! Jaj, bože, bože!

No tak jā som bula žiéuka, mala som devätnác rokó. Buli bi mä xlapci brali, ale mä rožišá nigde nexceli, lebo som nemala majetok. Tak pódali tetka u Lagešex. A tod ix Jano iba tak xodeū za mnó. A náveki si otrhnú muškát za kalap, koj išo taló z hnojom. A tašo do Galó, ež jā nekcem ič zanho. Ve ni, ko mi rekli mač – tag rekli: eš kobi len z grácu zemi mala! Alebo dákú lúku! Tuš tak jā ani za svatiho za Jana za Xotváša som nekcela sā vidač! Tak mä beli po hlate a rás: No tuš ta koj ni, tag ni! Tak segín potomá sā miseū oženič a jā som len zostála. A potomá mä edoraz dali volač táto tetka zadná Vlaxox, ež ši bi som sā jā nevidala do Ameriki za ix sina, za Janíka. Éj, reku! Toto bi mi dobre bulo! Tuš tak. Tuš tak rada jā som hneč privolela. A mama mojá nekcela. Ale jā som vedela, ež ak stojímo, ež otec kobi sā napeu a nekceli bi mi kúpič ani šifonír (skriňu), ani niš. Tuš tak jā reku puójdem, tag mi bude lákši, nebude mi treba niš. Tag aj tag bulo! Tu mi písau, poslau mi obras (fotografiu), aj penáze mi, nakúpeli mi. Éh, toto bude dobre! Tak som jā cifrovaní xlap! A jā som potomá za dva roke mi furt písau. Tuž ale som mala druhiho frajára! Tohoto Jana Perlásä. Tak smo sā taktom aj zixázáli. Tak potomá mi písau aj od vojska. A mač mojá to zbadala eš, a tam mä nekceli mu mač. Tuš tak mä iba uxitela a nabúxala porádne, nahasela! Tag mä nabúxali. A jā som potom šitko zbalela do edniho batoška a tašla si gu staré materi do Širkovjéc. Som sā jim ponosovala, ag mä zbeli. Takí žiš padaū, šá a jā s tim batohom hibaj ta hät do Širkovjéc! Ale som si tod obrázok zo sobó zväla, šo mi bú daū muš, do toho batoška, aj šáti. A tá mä tak sanovali a mne tag dobre bulo! Tak som potom tam bula adaj do tíž-

nä. Ale som potom prišla domó. No tag dobre. A potomá bula vojna f šesnáctom. Nedaj box tavon tájč (do Ameriky)! No edorás som si uš šitko bula vikonšela. Vúóm mi poslau tijé dókladi do té Ameriki. – **Veľmi živo rozprávala 75-ročná Irena Vlachová (Vlaxox) 22. 12. 1964.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

II. Nárečia stredného Gemera

5. Nárečia Ratkovskej doliny

a) severnej

33) ratkovskobystrianske alebo bystrianske nárečie

52. Ratkovské Bystré (v nárečí Bistrúa)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1934. Puaj-dú tam án_ťň, kák je tá smrešina, potomá ló cestó. – Vrävíš, eš tā bolí brux? – Vara je to ni taká velká huara. – Tu je velé ťix húar. – Vam to ňemahe urobič tak dobre. – Ebi starix luží ſeposlúxali. – Za kočišó pri pánoch buli. – Nohi ma dák velmi bolňa. – Ež jā hrkocem. – Ņemala som mu šúa dač. – Buap zmo už uvarili. – Päč má ťix d'ecí. – Ukradnú groše za ťelňa. – Príde šitko naňivoš. – Ņemala som mu uš šúa dač. – Tamnu vo vizbe su krosná. – Tá taló xožimo aj do Cisóca, zes Korimóva. – Aha vic, akjä žóťňa ťňa jäblká! – Nohe len pohläcte skoro! – Poskoňňa a matrňňa konope. – Adaj len kúščok polcä majú aj čí. – Aj do Sirka sá len an_ťň bokom zes tú húaru id'e. – Ņevňäm kák bú. – Mala som tu maťerä. – Do ťížňa padaū jus tod'i žiš. – No tag im povňäm dúvernú praudu. – A to bulo takuľa úskuľa ako tod nuaš. – Ale že mä ſezradňa! – A len mä trápňa ťňa d'ecí. – Aj cijäukí sá dojho klažú, a tak potomá pokuse präžú na tom. – To je takuľa a tak biälo kvitňe. – Aha ak si zvlijakó ló tú kúazu! – Tuto taló bú vozič to ſkalňa. – Akí mokrý viätr dúxá. – Rojtla na puajt. – Mojá gažžiňa mä vara tak privítala, s prtkom na xpŕpe (obrúšok). – Mali smo len takuľa maluľa ohľäžidlo vo vizbe na ſteňe. – Hráli smo si ruki aj nohi od zimi. – Krompele smo lem močikó kopali. – Šte dáko velé d'imu narobili, ťetko. – Aj bašik ot susedó sá dovráváli s ňim. – Já uš slabu vižím nadäleko. – Bože maj, Bože maj, preš to ſlovek ňemahe poxopič!

b) Z rozhovoru so staršími z 20. 8. 1937. Ņemá kus toho ſeščiňa. – Ščasliivú cestu! – Som sá doš toho piäriňa napárala! – Takuľa biäluľa aňi len tot sňex! – Ax ſi je biädnuškuľa to žiťňa maluľa! – Nabrala som

si plnūa vedro vod'i. Takua mi bulo tăškua šua strax! A ši măťe došč toho uhl'jä? – Ve tutto vám t'ešjä! – Kislua mljäko, aj sădnútua. – Maj muž do baňi xoží už d'esäč rokó. – Náš val si zlomiú rox. – Aj klki šešemo na ščeči. To je pažšír, tot sā von vitrásjä s konuap. – Spádó s koňa a zabiú sā. – Vam už dáuno umreú. – Kod'iže st'e ho buli po-hläďec? – Teraz ſebud'emo aňi plátno bižlič, lebo zmo ſenatkali niš, ſeurožili sā nám konope, aňi len.

c) Z rozhovoru so staršimi. Zapísané rukou 26. 8. 1956. Vam sā do nás ſex ſestaréje! – Najtro bud'emo xleba piäc. – To je korito, šua sā mjäsí f nom. – Z otrubí sā takjä maljä gulki narobili a to bú tot par. – Lopata šua sā sázä na né xljäp. – Poſtruhen šua sā poſkrábe to korito ſtruškom. – Aj posúšok sā pešjä. – Dobrý xleba ſom fše napékla, len sā tak páre. Nemá aňi pukel, aňi krava mu ni odúlená, ni je octáta kvara na nom. – Sŕjätku mám najrašé. – Aj upražímo ſi a pomaſčímo zo ſadlom. – Aj buap nakislo varímo, fše aj ſčižraňku. – Kašä prosäná kukurišäná a krompelová. – Vo mliňe zomleli ako ſi kto roſkázau. Nasipali na kamän a poton a poton už na hänger (z nem. *Hänger* „valec“, dáuno pret tím na hrüat. – Za mojho mladu. – Räſoſki do hräblí. – Xoží ako koſiba po d'ežiňe. – Koloſne ſili zo ſúkna a nosili xlapi dakod'i aj tu. – Sljäpkä je velká a maljä ſu kurätá. – Pot kloku vajčá id'emo potsipač. – Na koňe dávajú ceňkášiki, šua tak t'eňko ceňkajú. – Ďeči majú ſerkášiki. – Na hräďe viſela hínja vo vizbe. – Maū edňiho hnusňiho vräda na grgu. – Bú takí t'el'í (lenivý), grbl'äví (hrbatý). – To volámo ſčižanka pot tó ſt'enó. – Cimbole lädoviä viſá z daxu. – Lenóva plátno je už lem kräjšua a bižličua ako konopnua. – Jesto aj klkóva plátno. – Vasnova bula aj päč pasmóva. – Mač ſtará, nohe nám pot'e vikladač dákú pripovijätku! – Voda už buďe vreč, už zvrela. Misím tot ſtujal utreč ſi tó rändó. – Poj ſi zväč ſi t'ix jablk! Na ſvažbe je aj ſvažbeňi of'ec a mač a mač ſvažbeňici. – Išo na krščeňjä. – Do koſčälá ſi zat'äu. – Hantúščok do vašku (vreckovka). – Hor sā obuj! Zuj sā! – Máju velkú doňjäſo na dvar. – Do Fſix ſvät buďe tu. – Na Žúrä strihalí óce. – Trpó ſom či dala, opä (zase) pítáš. – Na Mártinga, na Ondréjä, na Ščefana kráľa. – Z Marénó (Morena) xožívali aj u nás maljä d'eči.

d) O Vodníkovi. Išo ráz edon ſedlák na lúku kosič trávu. Koj ſitko pokosiú, zaſäu ſeno ſuſič. Ftoďi bula práve dobrá xvilä. Pred veſerom ho ſitko ſkládó do petreňcó. Velmi sā t'eſiú, že mu aspom

nepremokne, koj bi v noci padalo. Rano spokojní išó na lúku, eš seno dosuší. Koj tam prišó, velmi sā preläknú: šitko seno maľ rozvlášenú po lúke. Nemahó inša robič, len ho miseū zas pohrábač a usušič. Rano ho maľ zas rozvlášenú po lúke, aj do potoška, ša týakó ni ďaleko, bulo natrúsenú. Sedlák zas seno pekne posušiu a poskladau, ale v noci néšo domó, ale si tam lähnú pot krík a šekaú. Pret tím si bú nabrau kopu skál s potoška. Šekaú počixu až do pónoci. Až odrazu viskošiu s potoška malí zeleň šlovičák. Poskákovau a róno gu prvimu petrencu. Sedlák se len pozerau, koj Vodník zašäu rozmetívač petrence. F tom xičiu sedlák ednú velkú skalu a zalúšiu mu ju róno do hlavi. Tohoto to velmi zabolálo a pohroziu sā mesácu: „Koj máš sväčič, tak sväč a nebi mä po hlave!“ Sedlák zas zalúšiu skalu a róno mu do nosa. Zelenáš len tak spísknu od boläsci a zakrišäu mesácu: „Koj si takí grobiján, já odíd'em, najd'em si druhú mesto!“ A f tom nahňevaňí otskákaú. Ottodí sā tam vác ňeukázau. – **Rozprával 53-ročný Ján Filko 26. 8. 1965. Zapísané rukou.**

e) O druhé svetové vojne. To bula strašná táto druhá vojna, horšá ako prvá, lebo bula tu. Tu smo sā ukrívali, fšá smo sā ukrívali, gde smo sā len veďeli. Ša smo mali, to smo šitko parťizánom dali. Nebrali nám, ale smo im dali vďašne, ebi nás bránili, no dali smo im vďašne, šak. Mi smo buli zaklali dve ošípaňä, ni takjä strašňä ako terás, mänšä, ale to smo im tak po celé šuňke dali. Aj obuū na ſix, ša bulo treba. Koſelu pítau, spotki pítau, bú holí, tag mu ſlovek vďašne daū za to, ež nás brániu. A potom šak tuto buli tuto, f této kuxiňi kelí. Tak povedali, koj dađe kceli íč. Tak fše oňi tu buli a Nemci už išli nu do ďežiňi. Tak som jā skoro len skoſila nu – buli ščirjä cí parťizáni: „Jaj reku ludě dobrí, Ņemci!“ Tak cí aňi neviäm, kă poviskakovali ot straxu šak. Potom prišli Ņemci a šitko sprevráceli, ešče aj na poſteláx – lebo spali na poſteláx, sprevracáli. Ale nošak ſiš ňenaſli, ňebulo ſiš. A len smo jim ješč dávali, parťizánom, lebo nás šak xránili. Ale aj koj prišli Ņemci, aj tím smo dali. Lebo smo sā báli.

Ag mu ňedaú, tag na ſloveka zlo šó, no. Koj som povedala Ņemcoví tuto u susedó: „No a ſa t'i Ņemec a ſa t'i xožíš tu,“ mi povedau: „Koj tu nito pú ani ja niks pú!“ Tak smo sā zmláváli (zhovárali), tak. A vam povia: „No niks pú!“ „A t'i si ſa?“ „Austriják!“ „No tak reku brat, tak ſa reku strijálň do nás?“ To u susedó bulo. No ni jā, ni, nemecki pódau: „Koj ti ni pú, ani jā ni pú!“ No dobre. A tu bú takí starí

xlap u susedó. Tak ši mi to muš? Muš. A ši má šnaps? Ņemá. Ņemá reku. Tag ež najtro prňesjä šnaps. A ši vpijete? Ta, i jā. Ale najtro uš kopitá mu buli hore! Uš. Tamnu pri mliňe jix postrjäläli partízáni, tříx Ņemcó. Tag ag išli hor, tag ix postrjäläli, hej! „No už zmo sá reku napili“, suset povedá. „Náz reku opatrili, xe, xe, xe!“ – **Rozprávala 77-ročná Zuzana Haviarová 23. 9. 1965.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

53. Filier (v miestnom nárečí **Filjär**)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1934. To hrozňä zákoň vidávajú na nás! – S kažďoho edňho domu ebi prišo dakto. – Oko Hospožinova fšä hläží, šitko viží. – Daša im povijäm. – Som á ni lašní. – Aj tăto hor tăhámno seno. – Prinútä šloveka aj hrešič. – Nižo d'ežiňi som ho srjätó. – Tuto ňit takí. – To řemahú urobič s namí. – To je moju polo, ni tvoju. – Toto je žeňinu. – Oňi buli hlava gu šitkumu. – Tam Filár žădnú cestu řemá. – Nak ho spuščí! – Obecňi statok sá tam pasjä. – Až budú xočeč. – To je bistránskua, ni filárskua! – A Filáräne koj cestu tu řemajú. – Tu bi mi navozil'i skaľa! – Edorás som išó taló gu ſé. – A ši jā to misím šitko trpeč? – Nax si kúpä cestu! – Al'e ho řemahó prekúsič. – Nohe, no! – Mňe to iba žăl' na to hlädeč! – Tag vara, len lăli donho, lăli tú pálenku. – Pamätám sá jā nato dobre, ve mňe tu aj vigan řili dakod'i edná paňi ako ţjäyüştu. – Ņejži, Jäno, vräj! Vara jā tájdem! – Mahe tájč, d'e mu buđe d'aka! – Skoré mu oťec umre a potom aj mač. – Krū mu ťjäkla tăto ló. – Len dajte, tětko, ťjä groše! – Ebi šó g doktorovi Žuro. – Jā xiba plašem. Do ūevipovedaňa! – Tak pódá to spasob misí na šitko bič! – Tak prua šasu ūemax volač. – Prespaü ednú, takihoko koščürä (iba kost', chudá).

b) Mojho ocó živat. Jā som z dvanác d'ečí. Tod živat mojho ocó bú krvašní. Prva sá ožeňili osemnácrošní a ženu si zväli pätnácrošnú. Ešča opakováču školu xožila. Tak s té za d'eväč mesäč vedno žili. Pri pôrode zomrela, taká mladá. Tag žiťä ostálo. Do pó roka žilo, potomá zomrelo. No tak za pó roka sá trápili. Potom koj zomrelo to žiťä, tak sá zase ožeňili. Tod'i si uš staršu zväli. S té žili za šesnác rokó a mali osem d'ečí. No tak to už bolo deväč d'ečí. S t'ima ženamí. A aj tá druhá im umrela, tag zas buli dovcom. A ešče ūebuli starí, tak sá išli trečí ráz žeňič. Tak trečí rás sá ožeňili z mojó maťeró. A tá ťjäž mali mužä

pret tím, ale todí buli už dovicä. Tak s tó mojó matkó mali ešče tri dčeči. Tag iž už bolo dvanáč. Tak jā som s tix dvanáctíx dčečí. Som ostála sama. Pokoň zomreū tricäč edon rošní. A matka mi bula pri Lušencu vidaná pri prvom mužovi, na Tomášócox. Za sedém rokó žili. Tá bi vám veďeli vikladač (rozprávač) to trápeňa, ag horko tăško žili! Otec mi umreli merurošní (40-ročný). Im povijäm aj to, uš si je smijäšnua ši ňi. Tak volá sā tu do Fišerä tuto poňižo Grlici. Už je to tam ľerás len pustačina, sā volali Fišeróci. To buli inžilír. Tak to bulo šitko jeho tijato huari. Vam velé luží poživiu xudobňix. Tam si zarábali na xlebík. No tak zez d'en ako si šixtu odrobili a vešer od'išli to prač, to kuxiňu răžič. Šitkú robotu zez noc robili. Tak živili si maľerä xorú, aj siroči, aj ocä. A preci osemdesátščiri rokó dožili, xoci akí tvrdí živat mali mojá mač. Maj otec buli súkeňík, aj muzikant. Pret tím to bulo váčé takix, šua sā to s tím živili. A tak po Hroňe xožili za súknom, zeš Korimóva xožili, vlnu sem nosili. Koj spracovali tóvár, tag lužom zas xožili predávač to kološne, to kabaňice, súrovice. Tak to tak trápili sā ludě dakod'i. – Súrovic si oblijákó, takua bulo to aj s takim grznom, šua si to aj na hlavu zavŕhó. – **Rozprávala 60-ročná Júlia Borošová**
19. 7. 1954.

c) Robota s konopämí. Na Žófiu sā séjú: pätnáctí-dievätnáctí máj séjemo konope. Já som uš gu pokonu ňesála, ľeraz ňevlážem treč. Potom jix vitrhámo poskoňjä, koj sā žitá robá, mohú sā trhač aj konope. Takjä žmijäŋki sädajú na rosu. To sā nosá na lúku alebo na strn, d'e sáčjä, žito sā skosí. Tam sā prestrú a rosá. Pot pári tijžní sā virosá pekňe, potom ix pozberámo, žmijäŋki sā zas porobá. Dakod'i aj do mošidla dávamo mošič, ale z mošidla to su šjärňjä. Z rosi sú sírňjä. Ale su aj lepšiä, aj plátno je kräjšua z roseňix. A potomá sā trú na trlicáx. Tá šua prví rás ix pomážgamo sā volá mážgárka a tá druhá sā volá trojka, šua sā uš fajne višiščí na ňé, došista. Pažžír šmarímo do peci lebo na strexu, d'e je slamó pokritá strexa, ebi ňemiseū zakladač. To sā poskrúcä po trox-ščirox žmijäŋkox a tak to uš povesmo volámo. To je akua kce, väšua alebo mänšua. A s tím do mlina tájd'emo podrvič, žebi buli mäkšjä, fajnéšjä. Dakod'i su velmi ostrjä konope a to nám potom gambi velmi porezali. Ale d'e ľerás pajd'emo, koj mliňi ňit? Len nohamí poméjemo. No potom ix šešemo na ščeči a potom tag za tím hrábeňkamí mikámo tijä klki. Dagd'e to volajú zrebä po tix vrrox. No tag uš koj su pošesaňjä a pomikaňjä, tak präžjämo, kotre na vräťeno, kotro na kolovraťe.

Uš potomá koj sā spräžiä, tak sā zmoce na motovidlo, a to sā volajú prädená. Potomá sā prädená zvárajú f kažjäške, alebo kto ak, aj v hríku. A uš potomá sā vitrású rukámí a potomá sā na fajfi pokručí. To sā volajú uš snovadlá, šua sā na ňe nakručí. A taká sā uš potomá. Ťejkľa tkámo s pamukom. To je takľa kräjšua plátno, lebo sā u nás aj málo roží. Tak si pridávamo pamuk, hor sā dá a tak tkámo s prázó. Rónľa je to a takľa peknľa, koj je už hotóva. A ež je to ni drahľa?! A vara je to drahľa, koj si to hor šicko poráčemo. To šua sā po šezd'esáti šítok dá, sā volá pasmo a tricäč pô pasma edno prädeno. Bi smo to ňeved'eli bez rätaňa, kelo pasmóva kcemo tkač. Merámo zasi na rífi, na metre a pret tím na znaki. Edon znak je ščiri metre. Znak aj rox. Lakeč – to dakodí to súkno tak meráli starci. Tuž aha takto to tkámo (ukazuje na krosná v kuchyni). To je hor pamok a konope tanu. To šitko mi tkámo. A to s tím velká robota! Krosná to su t'jä boki a prijámi (prémi) a to sā tak zapasuje. Na boku su žijári zadlabanljä nuká a to sā tak zopnijä a to tak tríme dovedna. A tá prázä tam jesto, na tom návoju a na dvox kräjox su takjä d'ëski okruhljä, ebi tá prázä ňesťekala ló. A to bidlí si tak pekňe popúščä, a to s toho pekňe otxoží. Tú prázú navijemo mezi t'jä korbi na tot návoj a koj sā to navije hor, tak to dámna na ciäpkı. Dve šítki hor na ciäpkı a dve ló. To držä xlapi t'jä šítki, tú prázú.

A potomá to id'e do ňitelňíc, po páre: edná do zadního kot'ecä a edná do predního kot'ecä. Potomá to príde do brda, po páre, dve šítki odrazu do edního zuba. Preto koj sā tká, id'e hore a druhá ló, to tak pekňe zívňe. Ťjä konce potom na návojšok sā privážu na príväzňík. To sā vopxá edná pališka a tak sā priváže na tot návojšok. A tak sā už mahe tkač. To treba ešče edon šlnok, f nom je ciäpkä a tá zopxá na dreuco a do šlnka sā vopxá. A nohamí misí prezívač t'jä podnožé. Koj zívňe, tak sā t'jä šítke otvorä a tak sā to prešíná tím šlnkom, zatkáva sā. Bi sā to ňetkalo dobre, kobi to dobre ňezívalo. Hotóva, natkanľa plátno sā nakrúcä na návojšok tuló. Tam jesto na boku takí spuščák, tak sā fše edná utkaná prošeč spuščí na návojšok. Tam je takí šper (z nem. *Sperr „záver“*), takjä zúpki zeleznjä a tam sā to zapnijä. Na návoju je tot pes, tak sā tot spuščä, uš kelo treba. Aj to su takjä zubi dreväňä velkjä. To sā tam zalapí do t'ix zubó, ebi sā to ló ňekručilo šitko, len kelo treba. Tot pes to je hrupší kus dreva, misí bič t'äskľa, lebo ebi sā to samuňa ňespúščälo ló. A potomá napretku su zas bidlá, šua je brdo f ňix. S t'ima sā ubíjä to plátno natkanľa, ved'ä. To aj dva

razi tag buxňe. To ak a pl tno kto kce, tak a brd a xasnuje. Jesto aj štrn c pasm va, aj dvan c, aj osem pasm va. To id e štrn c rif  po šezdes t n tok. To je t  širk . Pasm  rozhoduj , ni  n tki. Koj je vel  nakru en , otstreh emo, aj po tri znaki, to je znak po š iri metre.

– **Rozpr vala a vysvetl ovala na krosn ch 60-ro n  J. Boro ov 
19. 7. 1954.**

d) O medve ox. Tu aj medve e jesto, j j  jesto. J j som xo ji  no šak aj von. O ec ako hor r mi da i f se fl intu, d e zmo kosi i, šak. „Xoj,“ poved  mi „na to mesto, mahe  s  p d a aj z roh som zi  alebo aj s t im, no, z medve om.“ I  o som tahor no šak do t ix zatk  za l ukam , ni  s t eto stra ni sem na fil rskom, ni  na bistr nskom. To Č  skov  tam s  vol . Tag i  o som tu hor za z rezom, za cest . A potom  id em l o nasp t. A mes c sv j ci  kr s ne. V noci to u z bulo, v l et e, ko  smo kosi i, v l et e. A bulo vidn u ko, šak v l et e. Tag hiba po ujem f tak  xra ci tavom d ak  durk ako ko  b ux  dakto. A j j len posl x m: tu  al e kto to mahe b ux c t er z v noci? Potom  mi pri lo na rozum. Tam b vaj , al ebo su e  e aj t er s tam, sre ne, tam. Tak  ska ina, tak tam f t e ska i ne bul i tak a m lad a sre ne, v j te. A medve e na t ix sre nox, xi, xi, xi! Tak! Tu  tamhor bul i na sre ni star i , star i  a m lad a bul i pot sre n . T i  si zaz zbj ral i. A t i a b ux l i papekom, v j te. V lab x. To uxi i a tak zrel i, aj taktom p  ci na sre ni. A t i a padal i l o. No a j j som tak pri o bl isko gu  nim, no celkom bl isko, na takix p  c - e  krok . Bul i tam f xl tku, v j te, tak som ix  nev de , ko  na t e sre ni bul i, šak. To sre ne bul i tak a m lad a, n isk a. E j, ta reku  evi z m ?! Kobi som ho b u dag e vid eu, ta bi som b u pukn  na  eho. Tu  al e  o bu em šak stri l a  a ni . Pr d em j j reku najtro. Tak tak  raj ulu (z nem. *Reitschule*, „jazdiare “) ako edon cirkus, to u  tam udupka i, v j te, udupka i tam. A hlad u ko bulo tam ag na tom stole. O ni tam xo ji i. – **Rozpr aval 74-ro n  J n  ipka 29. 9. 1967. Prep isan  z magnetof novej nahr avky.**

54. Hrlica (v miestnom n re i a na okol  Grlic)

a) Z rozhovoru so star imi. Zap isan  rukou 8. 7. 1934. Poj skoro sem! – Na Plosk a s  id e  n_ _tal . – Tam je da e aj tot t   rik mal  (z mad . *t olcs r*, „lievik“). – Tam   amo kuz v sj a l uki ako toto tu. – A tu tak a ni t ! – Kis a m  ako r ad j  m. – Ta ho ta do toho

tŕňa! – To uš tupuľa aj to šriňaslo staruľa. – F tľíx skalox sä vara ta zatupí šitko. – To je vašu polo. – Hustí d'ím išo s koxa. – Dakod'i sä polo len na reťas, reťazó merälo. – A ši mahem už vajč? – Aghe bi ňi! Maheš! – Podaj mu do vúst! – Akuľa je planuľa to žiťä maluľa.

b) O koziškáx. Bula raz edná koza a mala kozlátká, sed'em kozlátkí. Raz išla do polä a povedala im, ež im prňesiä na roškox siäncä, f piščoku vožiški a f cicíškox mläška. Koj odišla, tak prišo vlk a volau: „Kozlátká, kozlátká, otvorte mi. Pust'e mä tanu!“ A oni povedali: „Mi či ſeotvorímo, t'i si ňi naša mamóka. Naša mamóka má ūenkúha hrdlo a t'i máš hrubuľa“. Potomá tašo hät gu kovášovi a volau: „Kováš, kováš, kuj mi ūenkúha hrdlo!“ A kováš mu ukovaľ ūenkúha hrdlo. A potomá tašo zaz hät. Prišo gu kozlátkom. Kozlátká, kozlátká, otvorte mi! Tag mu potomá otvorili. Tag ix potomá polapau a potomá ix šitki zožrau. Xiba edno sä mu skrilo do stupki. Potomá prišla koza a volala: „Kozlátká, kozlátká, pust'e mä tanu!“ A potomá edno xiba ju puščilo nu. To jé povikladalo o šitkom. Ona sä f tom rozhnevala a šla za vlkom, kă sä vlk skriľ, do žiäri. Potomá volala: „Já som koza rohatá, do pó boka odratá! Já som ješ, prebijem t'ä t'ľaš!“ Vlka rospárala a kozlátká vibehli a zaradovali sä, koj ix vypárala z vlka. – **Rozprávala asi 60-ročná starká 8. 7. 1934.**

c) O naše d'ejžiňe. Eš to dakod'i pret päcto rokmí prišli sem bývač naší pretkové. Ež ix Maďari sem viciſli. Slováčo viciſli hor do tľixto žiäri. Eš to bú uhlár, šuľa uhlář páleľ. To tu buli šitko húari. To buло zveriňi a nárot sä fše d'älé rozmnožiu. Tak to tag išlo. Tag je to taká stará táto naša býädna d'ejžinka! Tak to tak mojí rožišá vikladali dakod'i. Mali tvrdúha živobičiä tu. Tu cesta ňit. Ņestaréjú sä o nú, t'eraz ňi. Aj na jähr a v jásen kobi st'e videli, ako to tu vizerá! Smo odrezaňi ot celoho sveta. Pret tím ešče, kim som aj já kuz mlačší bú, tod'i sä dalo ešče ako tak roskázač, spraviľ sä porádok. Každ'i okrem xožiľ pášč na pašu a t'eras šitko dovedna id'e. Len t'ä kozi mnohjä! Iba koj ix na samí vrxi ta žeňä, tam sä mahú kus popášč, po samú Lähotu (Muránsku). Do tľix višníx opcáx. Bašä tam xoží z ócämí. A aj rožní statok je tam po tľix bokox, šitko strepanuľa dovedna. To uzná každ'imu treba na svet'e žič, al'ebô že ho lašní ňemahe trímač tot statok, ko ho aj vác'e tríme. Ko mu ho druhí zožiärrá. Vi bi st'e tam ňešli vara aňi za ňiš na svet'e! A statki už aj poľihujú, šuľa jix nohi bolä ot kelé xuazať adaj, no. Alebo pošuľte, aj toto Fišeróva pokeluľa je to a t'eras

štátnu uš, ot sámiho mlina gu Hámru. Ale toďi sā spraviū porádok v d'evätnáctom, po tamté vojne. A ot toďi z roka na rok horší, kažďi roskäzuje. Ve uš, ko ho trímem tot statok, bi si dávaū vdăšne aj tot kontigent, ale ko to zrazá aj kravi mľaško, tag d'e ho zváč, no povec'e! Na celom lete bez kus mlijäška, aňi tím d'ečom ňemámo šua podač.

Xiba nás Slováco adaj tak utlášajú, xiba vera. Aj jā mám ot prvého apríla osemdesát korún té potpori. No šuaže je to? Zo soho mám žič jā sedemdesaťrošná žena!? A viäte dobre, akjä teraz d'eči. Tuž aj luđe. Edoraz mä kceli zabič. Šjäst'ho januárä. Išla som tā zez hýaru na Zďixavu. Tag mä tam prestáli, tam, prosím vás pom tromí. Trečí to bú uš prepušteňní tovariš šusťerskí. A tak išó xodník zez hýaru do edňé dolňjki tanu. Tag ako bi mi dakto bú pošopnú, ebi som tā ňešla. Tak prídem z hvari nu na lúšku, xiba koj prask tátom bokom zez hlavu a druhí zas tāto. Tak som spadnú. A edon skoknú gu mňe a čí tromí xlapi išli popretku, tix prepuštili čito zbojníci. Krú mä zaľala, na oši som niš ňevid'eū. A som zväü toho kola, šua mä s nim bú zaťäu po hľave a reku, pomo! Tag misí reku spadnúč, koj ho jā tím kolom zajd'em. Ale som jā vara už od moci otpadnú toďi. Tak povedám tomu xlapcovovi, kobi zmo reku ťen do té Zďixavi zišli. Tag mä potomá k tomu doktorovi ta odvezl'i. **Rozprával 80-ročný báčo u Žuriška v lete 1943.**
Zapísané rukou.

d) Starjä zviki. Skoré mládeňkovač tašli s prút'í xlapci. Tuž len prišli, kā žjäušätá mali, višibali ix s tím a prút'í a uš potomá jix po hoščili. – Na Velkú noc zas kúpaška bula, kúpalí žjäušätá. Aj na potok odvýädli a tak obliävali. – Na Fašängi – toďi fašängovali aj do týžňa! Prišó gajdoš s Krokavi, tak tot fše aj do druhé sobotí tu bú. Tajšo po domox. Fšá tancovali mládenci po domox. A toďi naveki len strúški vareli. Kúpili si aj genc páleňki dovedna a tak sā hoščili mládenci. Potom koj uš napokon tak žjäušätá nosili vo vrgušox tijä pantle. Tak xlapcom popripínali na kalapi a tak tajšli po d'ežiňe. Jaj to teras uš šitko pozanahávali! – Kosiba? To bula taká krivulka. To napísau rixtár kárčišku na tú kosibu a tag išla z_dom na_dom. Na ňé bulo napísanu, šua kceli. To ako terás koj bubnujú.

O pokladox. Náš bašík, koj som jā pásla statok, tak som taku žjäušä mohla bič edno d'esäč-trinácrošná. Tak som jā toďi išla s nima s tím a kravamí. Tak som_á išla tak nazatku a tak mi povedá „Táto iži“ a nahala som ix tam stáč. Tak vižím edon hár biäľí bes xvosta

sed'eu na edné skale bjalé, sed'eu tam. Zavolám: „Bašík! Aha, kelí hát!“ A oňi mi reknú: „Neboj sā fijäm (z mad'. *fiam* „synku“)! Kā som toho už velé razí viđeu na té skale. Vam tam na peňazox seží.“ A povedala som to doma. Tak Palo – aj mojé materín brat, tak tajšli s takimí folgamí (z nem. *Folge* „drúk ako páka“) do Hlaviňa a zašali kopač okolo té skali. Tuš tak koj už vikopali si tľä mestá a tľä folgi po-pxali nuká, ež už odídú, tak prišla hrnävic velká, šua aňi niš nevideli, velká búrka prišla. Tak ot tod'i nikto ňešo tam kopač. – **Rozprávala 79-ročná Judita Poláková v lete 1943.**

e) Búrka. Takjä búrki pamätám – akurát to bulo vo svetové vojne. Ešce takjä ňepamätám. To bú tot šárkan tod'i. To akurát v ednú rusadlänú sobotu bulo. Tag bú som tašó z maťeró. Ti si ešce ňebú tod'i na svete, ňebú si na svete tod'i. Smo tašli za maťeró do smrešini, ež otňem máju. Tag len šua prídem domó, tak sā lem zatmälo a vjäte taku ak tot kabát, šitko stroskotalo, šitki huari vivráčilo. Mahó si šlovek aj doma skrič, ale aj tam daxi len tak lňatali, iba múri ostáli. Taku zatmänjä. A huari zbit'jä, šitko iba takí xräpajk bú ostáu po nix. Eš tí Grändelóci na Filáru tam dagd'e im buli voli tuvon, tag iba o třížden ix mohli domó dopravič, koj ix prerúbali. Tag ix zalámalo bulo tu dagd'e. Pódali, eš dákí šárkan bú zajšo. Stroskotalo šitko hât. Aj ot todi buli búrki, len ež už ni takjä. – **Rozprával 59-ročný Martin Antalík dňa 26. 8. 1965.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

34) sirkovské nárečie

55. Sirk (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1934. Ţeráz id'e xodník tă. – Tam ňebulo slebodno pášč statki. – Vara sā nám toňjak neviželo. – To bulo na vlas ćeráz rok. – Mali zmo ednoho xlapčä, na nótára sā ušiu. – Nohe no, ve sā len ňedajt'e! – Pajd'e vam aj do Sobot'i, aj ňevjám d'e. – Xoj hât! – Ló poj! – Koj ix ňevláže zbič, tag ix kúše. – Aha, ak sā už vikrúcä! – Ve to adaj už každ'i dobre vja, akí je vam. – Treba si kuz aj odíxnúč. – Ši si to án_tam položiu? – Apo ňito doma, aňi oňi su ňito doma aňi edon. – Mámo takja loški na jed'eña. – Našua polo je len taku bjadnua. – Vara aj tu f sirkóskom mliňe dobre mjalú. – Vara len šakóva prezíje šlovek f tixto plaňix šáslox! – Ve adaj

ňemahem prič do vás. – Ťi rox sprostí! – Potom pajd'et'e len prosto tavon. – Akí velkí žím id'e z t'ix káxjal. – Aj to su našo zeme. – Xoj si prňiašč daš na hlavu. – Kto vi'a, šúa nám zima prňesja?! – Án_t'a húaró išó. – Vjatr dúxá.

b) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 15. 7. 1954. Ve t'eráz ňexod'á luďe na pešo, xiba na buse. – Tam ta préd'e za dve hožiňi. – Mlad'imu to ňišt, al'e stariho už nohi bol'á. – Tu do brehu fšá, ši na Zelezník, ši na Ploskua, ši na Bistrúa, to šitko edno. – Tam_án_som xožila do roboti. – Vara tam dakod'i dobre zarábäli xlapi. – Šúa von išla rúda, zmo žeňi brali do t'ix vagonšokó. – Kus aj toho polä má, ale ňemahe s toho vižič. – Ale kobi sā to pášilo vid'eč, akúa je to zaros-nútua. – Totod vrx je šicko iba skala. Tu buli pošäli hlädač tú magnésku. – Potom si uš každúa xice svojú robotu. – Zarobím si aspom päcto korunųak. – Aj z baňi t'ešja voda. – Porekadlo je takúa: Gd'e su peňáze ňeňí, tam je aj šlovek ňemí. – Ņemahe robič od d'esáťé dora-na. – Vo dvox mestox robímo. – Zmo sā aj báli velmi ot toho, ebi ta ňeumrú. – Od'isó navlas ftod'i na druhúa mesto. – Na to mu treba velé d'esuak. – Mač stará ňedostávali z ňiká aňi korunu potporu. – Ņikto sā ňestaräu do ňix. – U nás bi sā ňedalo traktorom alebo gombajnom robič: sklad'i velkja a fšá lem do brehu. – Zmo xožívali velé razí na jarmok do Revúci, aj do Rátkové a do Hnúšči. – Mahó tod aňi ló ňezič! – Do t'ix brázd zmo sjavaли konope. – To už lem tak na pamätok. – Jaj, horela d'ežina, horela. Ale to dáuno bulo, už velé rokó. Pamä-tám, šitká zhorela bula. A to buli d'eči potpáläli. – A to im je otspotku robenüa šitko. To jim zato spravili dom ňižo d'ežiňi, eš sā im starí už váläu. – Naposretku mali dakod'i tot krplet (piklet). Zez zimu už aňi ňemohli tanu, šúa velmi fušálo. Xiba si hlavnice nakládli aj do ob-lokó. – Ká tajd'e do Ratkové, to sā volá Sras. Naveki f gašox xožili aj tu na Sirku gazdove. – Bohdaj t'a aj z žit'äčom plaňim! – Vjam eš su nito doma t'etka. – Jaj šakóva som prezila uš.

c) Maj živat. – Tuž ot xlapečä, ot trináč rokó, nošak bašík, skoré tak bulo. Vjat'e, som ňekceū povedač. Má osemsto korún penziū. Sklamaňí je, lebo majú aj po cisíc päcto, po sed'émsto xiba. Naveki ag jā som šó na baňu, mäňe sā plačilo, tricäčtri koruňi brúderláda (z nem. *Bruderlade* „bratské nemocenské“), vedlä záropku. Ščiri gräj-cáre od zlatóki zmo plačili. Kilo oléjä bulo ščiricäč gräjcáró. A d'eväč hožín sā robilo. A rukamí robiú, ni ako t'erás: stroje, mašiňi porobá.

Dva roki mi zmo furovali. Vam v baňi robiu, voziu rúdu na koňix za velé rokó. – Mi Belánoci zmo prišli zo Spiské Belé na Zelezňik. To kúpiu osvícení hercek, to bulo hercegová. Tak tod bú prišikovať robotnicó, tak tod zašať tu baňe robič. Tam pri Šervenanox sā najšla rúda. Tak ix tam f kolibe osiadliu. Potom zas prišikovať druhix. Aj čí našli rúdu. No a tak sā to zašalo. A tak naveki d'älé. Ale kelo rokó to uš ottod'i, ňevjám. Čí prišli z Ņemecka Kontróci a Zaxaróckoci z Boci a Vernárskoci z Vernárä. A Sentandráši od Drnavi z edné d'ežiňi. A Dínajóci, aj čí daká z Ņemecka. A ešče koho vijam? Tix ňevjám. Tak to tak poprixázali, barz velé. V Novom Sirku aj fsá z okolá, hor ot Tornali (Šafárikova), hor ot Soboťi, Slováci sā mijäšali z Maďarí, ta sā rónajú. – No ale aj s tamté straňi, ale samua prva tu zašali, tag našli rúdu. No a na Sraze aj tam baňa bula, ako sā id'e taló, án_tod brex, šua ho vidno. Tam tak mäňe robili. To ostálo tak. Maj oťec vozili sem drevá do baňi na dreväňa stípi. A tak prišli zelezňa. Jáj to už velé vivezli t'é zelezné rúdi s tohotu vr xu, zo Zelezňika. To už velé rokó vozá. Najskoré na koňix, na vozox a potomá na šodronjke. Edná vozila tam_án do Cisócä, druhá na Lubeňik. Tri šodronjki furt vozili s toho vr xu. **Rozprával v lete 1957 70-ročný J. Tódo. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

d) Starja zviki na svažbe. Gu posteli to volali. To koj zo sobáša buli prišli, tag išli mladé pre kasnu, tak tú na vos z hábamí, potom popravili hor t'ia duxni, pret t'ia si stála nevesta z mladím a svažbánici kelo sā sprátkalo na vos. A to voli tähali. Mali hantúški (ručníčky) na rohox popriprávňa a čenjévi (z mad. *czengö* „zvonec“), len tak cejkali d'ežinó! Obehli okolo kost'ela a metali koláše, aj vipič dávali xlapom. – Aj drúška prekladali zes cestu, koj išli na sobáš a mladí miséu zaplačič, len tag ix puščili d'älé. – Aj kohúta ščinali. To zobraли ko-húta a na lesu o kolíka ho uvázali. A potomá sā oblijakó edon do také kanži ako farár a zobrať kosu, pomodliu sā a koj povedať ež amen, tak hlavu oťať kohútovi. Iba tag ofrkla fše! – Koj mladú zavili o pónoci, tag bú najskoré hajtúškó tánc. To zobraли edon tánjar, dali nan sviašku a do toho metali pre mladú penáze. Koj šmariu, tak zvolať: šijá mladá – mojá mladá! A vikrúčiu mladú a potom tag do šoru. – Aj na vodu išla mladá na stud'jaňku, ebi veďela na vodu xožič. Dali je žbanok do ruki a dvia muzikant'i išli s nima, vo dne. Do lampáša dali sviašku a tag išli. Tuš to takja figle robili fše. – **Rozprával J. Tódo v marci 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) Tu to Hé Hanó volámo. To na Smrtnú ned'elu. Tak to žiaľšätá rano fšas sä pozhánali, kamarátki dovedna a oblekli vešer ešče tú Hé Hanu. Snopšok oblekli, hábi na nú, šepec perlaví z nevesti a ruki tak zo ščápika spravili, šitko jé hor pozoblijakali. A tak tašli na stránu volámi, kă cinterím, tak tašli tam, alebo tam tavom, volámo Na skalku, alebo len do d'ežini a tak spjavalí:

*Hé, Hano, hé! Ďe tă tanjesjamo?
Taló na Drškóce, kă prašivja óce
Hé, Hano, hé!
Našá krajšá ako vašá,
našé oši ako trniki
vašé ceckí ako hryňki
Hé, Hano, hé!*

Takto vispevivali. A tašli fšá. Tašli aj do Lačináka (pán), aj tam tašli. A to im aj penáze, grajcáre dávali. Potom jú pekne pozoblijakali a snopok vrhli hăt. Ešče aj t'erás to robá, žiaľšätá xod'á s xlapcí.

Na Jána. Na Jána xožila mládeš spjavač tu gu škole. Spjavalí smo ež Na Jána, na Jána, každá žena pána Pod zelenim. Id'e jarmok id'e, ktože donho pajde? Pán rixtár zo sinmí, na tarkavé svini! – No a vispjivali šitkix mláďencó, no agže to spjivali? Aha ež Mesárovi xorápe, na žiaľki sä drápe a Hucove Hiki, to je xlap velikí a takton d'älé o každom... Žandárovi gambi, nex sä ženi hambí! xi, xi, xi! Potom nám to pán farár zabránil, šo buli f tom šäse, eš to ni pekne. Pekní bú to zvik, a len es sä aj takja veci mjašali, šua sä nepatrelo. **Rozprávala Zuzana Dinajová 18. 12. 1964. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

b) južnej

35) ratkovské nárečie

56. Ploské (v nárečí okolia Ploskùa)

a) Z rozhovoru so staršími ľud'mi. Zapísané rukou 5. 7. 1934.

Ploskùa je ni velká dežina pri Ratkové, poli hracké. – Išo zez húaru na Sirk. – Padaū velkí žišč. – Taká su už ako malá žitá. – Nemaže sā donho ani postareč! – Som si uš celkom zvikla na to. – Vjamo to dob-

re aj nasepamäč. – Žiaľšatá si pekne spivavajú. – Prnjašč si to misímo hneč aj mi domó. – Aj mi len tak prtok volámo obrúsok. – Bula uš kus tunší pšenic. – Maj otec tašli ló dolinó. – To je peknú žito, vara tak. – Zez mojua polo nebudú xožič z vozamí. – To je ploščanskí xotar. – Pri sirkóskom mline sā sretli čí dvia. – Zmláváli smo sā o tom. – Tá zmo prišli do vás. – A ká že ste išli? Án tam som ho položiu. – Už mažú aj vrúč tia kromple.

b) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 24. 8. 1942. Moja husi sā len doma pasú. – Mámo na této slive dobrú slivi. – Van je už aj šcicácpäčrošní. – Postaviu mi ednú máju. – Prišli smo s krščená. – Zo sáča nebude toho roku niš, slabu je velmi. – Lánova semá je na to dobrú. – Horku zjalia sā na to dává. – Konopnú semáško. – Jaňkovia kurátá cipšá. – A de je váš Ander? – Bojí sā od smrči. – Už mahe ič aj nu.

c) O baníckom živote. – Naša dežina leží na Ratkóské doline. Volá sā Ploskua. Tu je križovatka. Tam su križnia cesti. Edná cesta ide do Sirku a edná na Bistru, na Filár. Mi v našej dežine smo velmi xudobne žili. Mi smo sā živili väšinó len rolníctvom, obrábáním zemi. A xožili smo peši do roboti aj do bani. Já som nastúpiu robotu tisíc-deväcto dvacătomščvrtom. Náž otec nás spložiu, sedem dečí náz bulo dohromadi. Tri deči – žiaľšatá – umrúli a já som nažive ešče z dvoma sestrami. A tia su vidatia. Edná je vidatá u Mojžišo vo mline na Grlici a druhá je vidatá na Ploskom u Čajku Martina. Tretá je vidatá u Faklu Pavela. Živili smo sā velmi psotne. Náž otec virobil šcicáč dva rokó na závode rimamuránskom, v bani, na Zelezniku, na Krízu. Potom, potomá som já tam nastúpiu tú robotu ako spomínám, a ot té dobi sā uš takto žívim. Psotne smo sā miseli prebíjáč, ale aj pri mojom ocovi xlebík nigdaj nám nexibeū. Mali smo takí šjarní xlebík. A dnez našim dečom už ani žemla ni dobrá! – Maj otec xudák nemau vúbec niš. Koj maū osemnáč rokó, tak todi nastúpiu do té bani.

A do osemnátiho roku vam pásó svine na Ploskom. Xožiu od gazdu, lebo vam xleba nemau, tak xožiu od gazdu do bani. Gazda ho vprávau, ale víplatu gazdovi nosiu aš kim nemau dvacăcedon rokó. A koj maū dvacăcedon rokó, tak todi povedau si materi, kotrá bula už dvacăcedon rokó dovicä, tag jé povedau: „Nebudem vácé gazdovi zarábäč, ale budem sebe zarábäč, no!“ Tag mu upekla prva postruhníki s popelä a s tim išo do roboti na banu. Ale potomá vam dostáu

knišku a na tú knišku si brau f tom provizoráte (obchode) rimamuránskom, slaničku, múku a tak si to potom zadeliu, ež jeho mač aj vam aj s troma sestramí mali šva ješč pokuse. A bivali f Ploskom, u Jaňkó, f tom istom dome, gde aj jā bívám. No jā som teraz dom daū zrenovač pre moju deči. Maj otec, koj zašäu xožič na Zelezník, na Kríš, tak s kohanmí (kahanec) miseu xožič pešo. A koj prišo do roboti, tak to nebula osemhožinová robota, ale šesnáč hožín, no! Potom pozděši spadla robota na dvanáč hožín. A stávač miseu o pó treté rano. A s tim kohanom krížom zez Foróva do Sirká a zo Sirká potom hore na Zelezník, dovrxu, takix desäč kilometró miseu xožič a fšá lem do vr xu. No a jā som tjaš tak miseu xožič. Jā som potomá bú zadelení pri tom Rimamuráne gu šodronke (lanovke). Tá šodronka bula rostahnútá na štrnáč kilometró. A koj nám bulo treba ič nad Hnúšču, nad Likjar reparovač daša na né, tak jā som miseu z domu virazič o pó druhé, no.

A buli šakovia tja šäsi. Buli smoki (daždivé počasie), buli vodi, snehi sā topili a teraz zez Burdu, zes Poproš, Brádnän dolinó pešo pri kohancu. A velé razí kohanec zdoxnú (zahasil sa). Tagže koj som jā prišo nad Likjar do bútki, tak som bú celí mokrí ani ni od žižžä, ale ot potu. A o šjasté na robotu už miseu tam bič. Taktom smo to mi robili, tak nám to šlo. Jā som maū todi dvacäčšeš rokó. Od dvacäč šjastího roku som sā jā vara takto mordovaū, takto som robeu, no. V bani som nerobeu. Ščiricäčdva roki som jā vixožiu takto u Rimamuránu. No potom nám tú starú lanóku štrnáckilometrovú, tú nám likvidovali, rozobrali a postavili nám novú lanovú drahу z Lubeníka do Sirká. Tak som na té lanóke robiu a smo vozili rúdu, za dákix osem rokó. A teraz jā som už na penziji, jā som už vinšo na penziju, lebo som dovršíu šezdesať edon rokó. A teraz už likvidujú šitko, rozoberajú. Teraz rozoberajú tú lanóku – šodronku. A stála ščiri milióni korún. A teras to šitko vozá do dákiho šrotu.

A potomá pece buli postavenia f Sirku, ščiri. Ale tja sā neviplaciili, nestáli zaniš. Starja buli lepšia, na tix sā mohlo pražič, ešče lepšá rúda ako na tixto novix. Tag uš teraz na Krížu, na Zelezniku neegzistuje vúbec žádná robota. Ešče adaj pom tricäčsedem robotníkó jesto, ale aj tí lem dáku udržbu robá, kim šitki tja mašini nezoberú stá hät dade. Tag maj otec, koj rano o pó treté sā zobužiu, miseu si porixtovač kapsišku s plátna ušítú, takú dvatrakóku a tak kamarátó uš si tam volau. Ale u nás buli todi ešče aj takí, šva sā tak xvastali, šva sā kus lepši mali, tag matere im tak pódali, ež vräj sin néde, pošim si ednú

porciju nevipyje! Ale vera u nás porcijä nebula. Napiu sä vodi, alebo ani té, koj bú lašní, nemaū šua ješč. Tak to taktom išli a sä zvolávali edná druhiho tí xlapi a tag vedno išli. Tu s Ploskiho, s této naše malé dežinjki, išli takí desáčí, dvanáctí do roboti na banu. A do roboti si ako spomínaū, zobrau len onu, tja postruhníki s popelä a potom naveki len tja krompele. Slanička, slanička velmi málo sä mu došlo. Lebo slanička bula treba doma zapražič do poliauки.

No a xožiu maj otec aj do rákoské bani. Tá bula pod zemó, tá bula na Rákoštelepu (z maď. *telep* „kolónia“). Tá bula niši a bula bitá na šaxtu. Tá mala tristošezdesát metró hľpku. A s té šaxti tăžili tú rúdu, tot špót (z nem. *Spat* „hneden“). Ale tam bula veľká voda a tú vodu potomá pumpovali. A tak potom prišli v roku tisícdeväctodvacaťom štvrtom, koj naší robotníci pítali podvišok, naší páni rimamuránski z Budapäšči a roskázali banu zavalič. Tag banu zalála voda. Tag ona vinšla aj na desáti horizont, tag že sä tam nedalo nijak prikrošič. Tam buli mašini tamló a pumpovali vom vodu, tak tja maščili z maščo a eš to potomá viberú. No ale tu potomá prišlo k tomu, ež roku pädesäťdva sä puščili zas do té vodi a vitähali jú do samiho spotku. Lenže tja stroje buli úplne znišenja, zržavenja. A tak tăžili zas tot špót. To bú prvořiadní, prvá klasa. Tag ho tähali až do roku tisícdeväctopädesäťdeväč. Todi prišla uš taká žila vodi, že im prerazila takí ohromní mûr, ež uš tú vodu nevedeli nijak zastavič. A tak potomá to sä zaválalo, tagže už ani v Rákošu teráz niš neegzistuje. **Rozprával 1. 11. 1965 61-ročný Ján Janko. Magnetofónová nahrávka.**

57. Ratková

a) Z rozhovoru so staršími obyvateľmi zo 6. 8. 1934. Tam dade pot cinterímom bívajú, hneč tu skrajä. – Šuhae kcete s nó robič, ve ona nemaže na nohu pristúpič – A vi ste ká? Pomo hät tåto! – Ratkovänó aj kauškári volajú. – Naklac nu do kažjaški tja prädená. – Adaj si tja pänkle (huby) jadó ši šua? – Maj otec su nito doma, išli do Ribnika na pohräp. – To je jus takuako to našua polo, pom päč jíčiar (katastrálne jutro). – Pajdemo tå hor na pujjt. – Pastíri si misä vedeč aj bíš upljal. – Aj krü mi mocne tešia. – Nazbijaraj aj nám kus toho ščálu! – Prnesla som už aj päč vežiar vodi zo studni pri zakálanú. – Celá šrjada ide von na pastvu. – A vam bi to ta privjas? – Krompele

sä klívā. – Obida mä je velká nanho (zlost'). – Pujajdete prosto durk ze zahradu. – Šua tot tak furt liace? – Ve su vám pódá klepáški za stavenia! – Nože viper tíjato našja husi na dvar! – Toto si pekne sem poklažjamo. – Pódá, ež vam vloní bú, ale ež vam teráz už nepujajde nigde. – Tam án. – Naší f pátok oberali tíja srešne ló. – Edno ohlážidlo sá nám rozbilo na kusi. – Tu buli dakodi pret tim samí remeselníci: kúškári, kožári, súkeníci, šustri, čižmári, krajci (krajčír) a druhí. Ve Ratková bulo bohatú mesto velmi! – Ve či já dám dežini, ši nevižíš na túrni hožini!? – A narás sá mi šriaslo zlomilo.

b) Z rozhovoru so staršími 19. 6. 1954. Len ciskajú tod nárot, ciskajú hät. – A tag misímo behač do Revúci. Skoré tu bú sklad na šitko, aj na oléj, aj na mašč, aj na truňk (z nem. *Getränk* „alkohol“). – Mali smo šitko po ruke. – Národ iba šak ohlúpá. – Mi nemažemo pódá bič zo starimá. – Do pädesäč rokó má. Tu málo mladix luží vižíte. Len pohläcte sem, ako sá to nebojá nikoho. Len ež mládeš, koj zo školi vinde, koj sá viuší na daš, tak tájde do sveta. – To reku upadá, to néde níjak. – Len drobá šitko a darmé šak robič neská nikto nebudé, to je tak. – Šlovek nito, šua bi to vedeū zadelič, len šo do toho rozuméje. Žena mu je vedúcā tam. – Nanho tlašá velmi. Tu jesto vŕc Brädókócí. To su nám šitko z rožini. – Ve u nás velé zahrád, šcepnikó jesto. – Stupi teráz už nito ani v Ratkové, ani nigde na okolú. – Starí to vimrúlo šitko a mladí uš to nerobá. – To len koj po známošči ide. – Aj do zamestnaná ho buli ojndáli furt. – Mä potomá mesto ocä zobraли za majstrá k tim stupám. – Xožili po jármokox. – Ale tam nito dvar.

c) O Ratkové. Sá dakodi Ratková dobre mala, len pred edno šezdesať rokmí. Ale teraz už remeselníci starí šak vimreli, nerobí na svojú ruku nik. Aj cäxu mali. A mali aj cäxtábi. To bulo z dreva virezávanú, taká tábla, trojuhelník to bú. Na nom buli dva remänce pripraväňa. A za tíja remänce položili cedulku z nápisom, eš šua budú pojednávač. – To šitko tam bulo napísanú. S tim sá zvolávali dovedna do cäxi. A to robili tak na kvartále. A todi aj plačili, každí a zabavili sá aj do pónoci f té cäxe. To zvolili na tri roky edniho cäxmajstrá a gu nemu prenášali aj tú cäxu. A to uš todi takí spríavod bú po meste. Ale to sá uš skonšilo, už je tomu konec. Pokonja stupi sá zválali ni tag dáuno, pred edníma desač rokmí. Aj tí kožári mali osobitnja stupi, de súkno drvili. To tag buli pripraväňa takíja hrádi a tak s tima drvili. A tam bú prax velkí. – Hrubí krajec to bú, šua šiu tíja súrovice, kabanice, onuški

zo súkna. To súkeníci robili na jár a v jasen. Na jár, koj sā sopiu lät a nemožné veci bulo robič s timto súkeníctvom. Aj maj otec sā misę opasovač, lebo aj mi smo buli päč dečí, tag len zo dvox rúk smo sā živili. A pritom šitkom pri také tvrdé robote sā osemdesátsedem rokó dožiū, aj tito druhí súkeníci tak. A buli velmi spravedliví. Koj odišo po tixto opcáx, rašé sebä ukráčiū ako druhiho. Aj onuce robiu do čížiam súkenja, šua nosili sedláci. – **Rozprával 69-ročný Ján Sivoš, súkeník, 19. 6. 1954.**

d) Zo života. Vara šakóva som jā uš prežila. Dve vojni, aha! Muž mi zomreū dvanáč rokó. Vam maū kamäne. Tri razi bù operovaní, šó po trečí ráz na tú operáciu do Soboti, tag ho už len mrtviho dovezli sem. Do bani xožiū, na Krížu tam zašäū ako dvanácrošní xlapec. Tamnuká pod zemó robiu. Potom sā pítau do Rákošä. Dvanáč hožín robiu. O ščvrté zmo stávali. A išla som o dvanácté z obedom. Slabí bù na žälúdok. Potomá dostáu bù tja kamäňki a išo aj do bani. Ednim slovom vam naveki xorí bù. Ftodi len ednú zlatóku zarobili na den xlapi. A tod maj sin, koj prva išo do školi, tak hábi kúpič, za päč korún celja hábi. Tag mi suset tak pódá: „Nebojte sā niš, s toho važho xlapcä bude daš“. Van to pod minútou skonšiu šitko.

Zeliňki. Mojā mama buli ako doktor. Do nás xožili ženi z dečmí z dežín. Mi zmo plnú zahradu mali s tima zeliňkamí. Palín to na žälúdok, to sā varí ako čaj. Harmún to je ako malim dečom kúpanja, tak to naveki malim dečom tod harmún dávali, varili. Aj pržliva, s toho aj kapustu na jár vară. To sā poumívá a obarí. Aj matrná dúška, to na hlavu dobrúa. Harmún to zakladali aj na oši. Šistec to koj hlava bolí, ež z ošú prišlo. Pódá, hlava mä bolí, ež z ošú prišlo. Umi sā s šiscom! Lälijä je na zbijaradlinu. Žívú pržlivu, jedovatú, dávámo na lámaninu (reumu). Na srco len mokrja ranđi prikladali. To aj na zapálenja (plúc) dávali umjšlági (z nem. *Umschlag* „obklad“). Teraz už len ščepä, tja inekcije dávajú. Dnes len doktorä volajú na xocšua. Ale dakodi ni, to sā len takto ljašäli lude – zeliňkamí. – **Rozprávala 78-ročná J. Černoková. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) O kúaškárox. Kúaškári, čí kúašku virábäli. Tu jix bulo plno, skoro f každom dome. Z ovjaci kúaški virábäli. No, čí išli taló aj do Debrecína, do Níredházu, do Jagrä na järmoki a tam si kúpili kúaški a potom päčí-šiaščí dovedna sā dali na edon vos a privezli sem domó.

A doma sā potom delili s kľaškamí. Na to potrebovali duba, hodne kľarki dubové. Strúhlia dubi po tixto húarox. To si nazhánali tia dubovia kľarki, to pokrájali a do kotló. To vám z óci kľašku pozosívali šitko dovedna a ednó žiaró ljalivali do né tod gár (z nem. *Gäre „lúh“*) z duba. A zas potom takia temloví (z maď. *tömlő „čo sa napĺňa čímsi“*, tu „špec. kože ako nádoby“) to buli a tak to tam miseli naljavač a tak sā to virábalo. To nebuli dákia cifrovanja kľaže. Remeslo aj kľaškári robili vo vizbe, prosím pekne, f kúte. Nó, aj maj otec tak robili. A tia temloví, šua zošívali na stole, zošívať ihľo. No tia kľaški, no. To už buli vpratia, aj to. To už väša robeta bula. A kožári to buli zaz druhí, šua veľkia virábali. Poviam, tia na čižmi a na podošvi. Lebo tu f sklepox nepredávali dakodi tia kruponki. A zas na vrškokx krpce nosili. Tak si kúpiu na krpce poviam nožini, to najlepšua šua bulo. Popixať žiari a remäncom postähívavu – už mať krpce! Donedávna krpce nosili Krokauci, hej. To bulo läxkua v lete.

Bú tu rás takí xudobní kožár, volajú ho do Žuriňdó, jeho otec. Tot od onoho, ot Suxášo, kúpiu kľažu, ešče mokrú a taniasó ju na drúšku zo ženó, lebo to tăškua bulo, ščiricăč-pădesăt kilo, tá kľažă na podošvi. A doma si to vistrúli na drúki, potom aj tia rospinjki buli, tak to bulo povitahívavu a sxlo. Na sljuku. Ale koj to pomáli sxlo, tak šästo to namášali do vodi, ebi to tvrdia bulo a tag zatuhlo, ebi to mohli ló pozbíjač. No a potomá aj či nosili na dežini podošvi predávač. No a ozaj, sā aj napili fše, lebo dobre to predávali. Koj už bú na dežine, tak vivolávav: Krpce kupte aj podošvi! Fše bulo tak na dežine, ež haukau pes. Tak poubíjäu toho psa, šua haukau nanho. Tag druhí rás, koj prišo a zvolau: Krpce kupte a podošvi! Tot pes vo vizbe len viskošiu a to ot straxu, báu sā od neho. No a koj prišli domó v nedelu vešer, aj doma sā zas napili. – No, šustri, to buli zas okreme. Botošári – buli takí šustri, šua nevedeu niš inšua ušič len botoše (kapce). Aha, Dano Žurindó-Botoš, tag ho aj volali. No, buli aj takí zvlášnéši, takí ako gruntónéši. – **Rozprával 69-ročný Ján Sivoš 7. 4. 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

f) Ako Mária Terézia dala Ratkové ščiri jármoki do roka. Tak tašli Ratkovéne. Ež dákí jármok bi bú, eš tu je veľkua okolja. Lebo to dáuno ež bulo, ftodi ešče ani f Tisócu jármok nebú, ani v Hnúšči. Ratková prvá dostála. No tak tajšo Palo, Ščefan – aj ešče ako sā volau, no? – Filip. A to buli tajšli pešo aj zo somárikom, z Luckó, do Vlăadni. A Mária Terézia práve todi na šír miásila. No tag ix tam privítala. Oni

sä nazdali eš to slúžebná, nevedeli eš králóná. He, he, he! Tuš tak! A Joško (syn Jozef II.) spať na lavici. Todi len lavice mali. Joško, stávaj hor! Prišli bašci z Ratkové! Dajú či po gräjcáru! (Smiech). No to som f knihe višitala tak! Dáuno uš! Áno! – Tak ona pódá: „Ale totot somárik je lašní.“ Tak králóná tašla a f šurcu mu ló zo šopu seno prnesla. Teráz bi tašla?! Xe, xe, xe! No tak potom toho šíru navarila a naxovala aj tixto Ratkovänó. Tak potomá uš tajšla obliac sā a vinšla ako králóná. Dala jix tanu povolač. Tak číto xlapi poklákali pred nó. Ot straxu dobre nepomrúli! „Ale sā zato pódá nebojte, to som pódá jā bula!“ Xi, xi, xi! „No tak šua to pódá, ak kcete?“ „Tuš pani osvícená“ – pošali titulovač. „Jáj, mnä netitulujte! Ako sā voláte?“ Tuž jā som pódá Palo.“ „No tag bude pódá na Paula jármok. A vi ste šua?“ „Já som Filip.“ „Tag aj na Filipa bude, trečiho májä. A pódá vi?“ „Ščefan.“ „Tag bude v auguste na Ščefana, ebi každí mať. Ale pódá aj tá Lucka bi daš zaslúžila. Lebo aj tá šak prišla s vamí, no. Tag aj Lucka – na Luciju jármok, v decembru trináctiho.“ No tak každí obrdžäť honor. Tak šak to bulo naozaj pekne. Xi, xi, xi! Tag aj Luciju požehnala. Tak ot todi v Ratkové buli jármoki na Luciju, na Ščefana, na Filipa a na Pala. Na Ščefana volajú aj ósäní jármok, lebo sā todi ósi žali. – **Rozprávala 78-ročná Júlia Niháliková, veľmi nadaná rozprávačka. Nahrané 17. 11. 1968.**

58. Repištia (v nárečí Repiščia)

a) Z rozhovoru so starými obyvateľmi. Zapísané rukou 19. 6. 1954. Krompele som si upiąkla. – To fšá inakší volajú. – Jā uš sedemdesať šťastí rok žijem. – Len tajdem pokuse pomučac, drevo prnjašč. – Pom šeš tvrdošíkó (hríbov) som bula našla. – Xiba koj si sádnem, nedá mi díxač. – Pán doktor mi aj trojákua pretpísali, deakia pirule. To nebulo takua strašnúa. – Jā som taká žena netrpáča. – Xiba poobede zišo tā ló. – Potpiarám tja dvere, ebi mu bulo xladnéši. – Jáj ale mi zmo takia prišli dokonanía s té horušešči. – Jā to nemám trpezlivošč na to. Ale smo kelí svet snožili. – Ká pastva, ká sā otpítám pekne kravi pasú. – Som to naušená od málu robič. – Už otec slabuškí buli todi. – Todi bula len bjada, psota, ale to dnešní lude nekcú verič. – Zober si taló aj zimošnja hábi. – Tá do stebla zhorela bula. – To zhorelo šitko do ag maku. – Xiba som utekala taló. – Ktovia ši to ešte s toho pokolenia, ši ni. – Sä mi sanovala, ež mu mocne škoží to sedenia. – Bú tam

za toho horárä a potomá ho za toho răžitelä sporădali (urobili, vymenovali). Xiba tod miseu xožič na vartu (stráž) a tak mi prnjasó v mexu krompele. – Zo šiarnima kanžämí (sukňami). – Mu len povedá, ebi ho len ta vjnadó, aj jā mám povedá šelátku. – Tak Pámbov_vja, ši sā mu to xiba f tix xljavovix dveráx stáu a plakaú. Xiba uš státo príde edon preklátí, hnusní, tag ak stáli na Rónon, xiba eš kúriu pípu, naráz ho zastreliu mezi kelima xlapima, pom păčima. – Tá taló ho scisnú do té uliški. – To sā xiba tag hrnúlo s tima vozí, ale potom hneč tašli hät. Jaj, edon Ruman, to bi bú tak po tú hrädu, tak o pó noci bú prišo. – Ander, Ander, poj, šua, sā to vlešja sem! Ale tí Rumáni buli samá merná voš. Hamba reku toto šua robíte. Ale sā nikto nezaškrábaú. Preci dákovač Bohu vešer prišli a rano tašli. Bi mä tag buli zapljanili zo fší, šua sā to ani vipedeač nemaže. – **Hovorila väčšinou 76-ročná Judita Mazorová.**

b) Rozpráuka. Bula edná xudobná dovicä a mala edniho sina. A to bú takí poxabí velmi, to mu bulo tag od Hospožina. Tag ona kceľa ho tá mač oženič, do porătku prnjašč. Tuž ale šua ho tam poznali okolo dežini, nekceu sā nikto zanho vidač. Tak tajšó ta dälé, kā bi ho tak nepoznali, na druhja dežini. Tak tam bú edon farbär, šua farbiu hábi. Tuš tag_aj tod maū takú žiaľku. Možná ež aj tá nebula takim dospelim rozumom, to šak šlovek nevja, len eš sā sporădali dovedna (vzali sa). Tak svažba ostála. Potom zabijäli je rožišá, ale tak bivali pri je materi. Aj jix volali tí je rožišá ež budú zabijäč. Tak tajšli na tú hoščinu. Tak koj išli za cestó, mu pódali: „Ale to koj položá na stual, ebi si ti nešo hneč prví do miski, ale misiš poškač, vjaš, pódá, len koj či jā kopnem do nohi. Tak si pódá ftodi budú z miski brač ftodi pódá budeš ješč uš.“ Tag mu ona došč kopala do té nohi, ak si nabrau si to jedená a nahau tak. Tu potomá bú vešer. Tašli spač. Je rožišá tašli do druhé vizbi a jix nahali tam. Iba uš koj polihali, xiba povja: „Éj, žena, jā som lašní!“ „A preš si pódá, preš si ftodi nejadó?!“ „Ve koj si mä kopala.“ „Ale som tā jā doš kopala, ale koj si nejadó. Tam pódá za koxom pešianka, xoj si zváč!“ Tak tašó. Bula tam maška okotená, jadó mašätá. Len prišo na postel gu žene, eš žena, žena, šuahe to bula za pešianka, koj som pódá zakúsiu, naveki to spravilo mjaū, mjaū! „Éj, bohdajže tā! Si ti ale tja mašätá požrau!“ „Vera to pódá takua daš bulo, pódá.“ No tak sā to zas len prešlo.

No nax otpustá, ale šua je f prípoviatke, to misím povedač. „Tak

povedá vraj misím ič potrebovač.“ Tuš tak do té šua bula farba. Vraj naveki len durk, durk! „Jaj, pódá, si sā ti ale ocovi do té vani!?” „Tak to povedá, len takú bulo.“ „Tag ho xoj povedá virázíč, lebo koi otec rano stane, tak to bude povedá hamba.“ Tašó, rázíu rukamí a povedá, „ale mi reku ruki zamazanja“. „Bohdaj si skazu zväu! Tam pódá pod laviškó pomijäcí hrnok, tak si xoj, pódá, poumívač tia ruki!“ Tajšó. Vinšo jé otec pot tim šásom na dvar z druhé vizbi, vopxau si obidve ruki do hrňka a uš sā mu nedali vislobožič von z hrňka. A hrnok bú hlinäní. „Tam pódá na dvore klát, tak sā či pódá zabije, koj uderíš nan.“ Uderíu ocä zez hlavu, zabiú ocä z hrňkom. „Éj žena, žena, šua to bú povedá za klát, koj som udereu, naveki povedalo ež jaj, jaj!“ „No ti sprosták, ve si ale toho ocä zabiu?!” „Ve to pódá len takú daš bulo.“ „No tag uš povedá sā iba zobermo a pomo hät, lebo kobi nás pódá rano najšli, a ti si ocä zabiú, tak šua bi to s toho bulo?“ Vinšli za dežinu a jé povedá. „Tuž ale pódá, ši si ti tú materu zatvoriu? Ešče nám pódá aj tú do rana dakto zabije.“ „Ni ver som jix já nezatvoriu.“ „No, tak sā pódá vrac a zatvor jix!“ Zváu dvere na pleco, vlijakó dvere. A to buli velkja dvere, zeleznja. Tuš tag mu ona: „Jajajaj, ale si ti len blázen! Ve som či já nekázala njašč, iba zatvorič!“ Išli, išli nadeláko, a vam njasó tia dvere fša zo sobó. Miselo to bič dák deláko, tag ix tu už dáko noc natxázala.

Tag išli ednó hajaró. Tag ako išli tó hajaró, tak prišli na edniho duba visokiho. A tia dvere njasó tahor na toho duba. Iba tu, ak tam buli na tom dube, prišli păčí zbojnici pot toho duba. A či zbojnici nakradli oviac a zašáli kláš ohen pot tim dubom. A uš koj tod ohen kládli, dali kotel a mäso don. „No tak šua je uš toto, zas nás uš pódá ta pobijú.“ Iba len povedá: „Éj, žena, žena, pódá, já bi som ščäu!“ „No ti šlovek preklátí, no ve nám či uš teraz dajú!“ Tak ščäu s toho duba taló a či zbojnici volali: Božia rosiška, pomo! Pomo! A uš potomá zas ež na potrebu. Tag zas len. A uš tá mala o rozum prič. Tag zbojnici uš krišáli, ež božia majdáti padajú, a róno do kotlă tanu! A tia dvere furt len trímau hore. „Ale povec, ženo vraj, já uš tia dvere nevlázem.“ Puščí dvere z duba, zašáli sā konáre lámač, šua buli tăškja, zeleznja. Konáre sā lámali a zbojnici buli f straxu, tak zašáli utekač. Penází bula hrnada veliká, tag aj tia nahali tam, šua mali strax. Tag ednimu otrhlo ruku, druhimu nohu, trečimu jäzik – tia dvere, šua penáze nekeli tam nahač. Koj nevedeli šua je, tak tam nahali a utekali. A trečimu otrhlo jäzik. A tot na samí pokon utekau a krišäu: „Vi doškajte

mä!“ A čí mali zas ot straxu vileteč. Tak tí potom zišli s toho duba ló, koj o zbojníkox ani xír nebú. Tak penáze zobrali zo sobó, tuž aj šitko. Tak prauda, eš sā potomá zobrali a buli bohatí a netrpeli potom takú bjadu. A už je konec. To koj som ešče žitā bula, tak som si zaxovala.

– **Rozprávala Judita Mazorová 19. 6. 1954.**

c) Zo života. Som Pazdúrová Karolína šezdesátdeväčrošná z Rešíč. Poxážam z Pazdúróčó. Otec mi umrú, som bula ešče malá. A matka mä vixovávala ako dovicä. Potom som išla edonácrošná slúžič. Potom som sā už vidala. Prišla som domó, lebo mi brat oxoreu. Dostáu zápal plúc. Tag bú za velé xorí, tak som ho opatrovala. Xiba som za sedem rokó žila s mužom. Išla plano roботa. Van robiu v Hnúšči tú tóváren, tam bú majster cemrmánskí. Tak tú fabriku postaviu. Potom už nemali prácu, tak sā rozhodli do cužini. Tak tašo do Urugvaja. Dve deči zmo mali. Xlapec bú takí ščirirošní a žiaľušä dvarošná, koj otxázäu. Tak van sā velmi tăško lúšiu, lebo totot xlapec strašne plakau. Tag vam aj z vlaku ló skošiu, ež néde, ale preci lem odišo. A som jā todi povedala, eš to bude lebo velkua nešaščja. Ale sā to stálo velkua nešaščja. Lebo van xiba dva roki písau a potomá uš prestáu písac. Tak jā som deči sama vixovávala. Xlapec bú osemrošný, xožiu dve meščáňki, potom išo za ušná. A uš potomá, koj tá prišo, tak kceu študovač. Tag išo do Prešova na stavebnú, do premislóki. A uš koj bi bú mať skoňšič, todi prišla nemoc. Dostáu zápal možgové blani. A xlapec umrú. Tak to bula taká, tomu je už dvacäčširi roki ag zomreu a mať dvacäčdon rokó. Takí mladí. Tak toto nešaščja šitko som misela prenášač. Tam v Likjaru tuto bú v nemocnici. Zmo ho sem dali do Likjarä. Potom mi to nešaščja, šitko mi hinúlo. Todi nám ešče zahinúla, todi zmo mali svinu, kravu, šitko zahinúlo. Ostáli zmo na holizni. A jā som xožila jemu gvali do Sirká do roboti, pot pece, do také tvrdé roboti, žebi sā. Tam zmo preberali tot perkelt (z mad'. *pörkölt*, „preženú rudu“) a potom zmo to naberali do vagonó, do vozíkó a ciskali tia vozíki. Jā som tam robila dvanáč rokó. Jā som tam išla preto, ebi vam mahl študovač. Pešo zmo xožili. Žižže, blato, šakovak, snex po kolená: koj zmo xožili. A todi šak nebú takí odeu ako neská. Todi len v boganjčox xiba a zmo si sári s kapcó takto hor naondáli, ebi nám nešo sney_hor, lebo sney_bú velkí. Terás takja snehi ani nito. Bíval višo koljan, závéje, tag_ež_zmo sā tam dobre nezadrhli! A potom zmo mi ešče robili, ešče zmo íbrovali (z nem. *über*, „nadčas“) pozděši

zmo išli. Tag zmo, koj zmo rano išli z domu o păté, tak potom zmo prišli domó xiba o edonácté, o pódvanácté vešer. Kodi akja buli šäsi, ak sā dalo ič. Tam bula velmi tvrdá robota. – **Rozprávala 69-ročná Karolína Pazdúrová. Nahrané na magnetofón 17. 11. 1968.**

36) lehotsko-brusnícke nárečie

59. Ratkovská Lehota (v nárečí okolia Lähota)

a) Z rozhovoru so staršími dňa 4. 7. 1934. Tod žótí lis. – Tot potušok tešja tā z húari ot Suxé. – Tamnu bude dagde vo vizbe. – Sädnite si ló na lavic. – Ve dehe bi aj ni kelí nárot! – Ni tak dáuno jé umrú muš. – Ostálo edno žitā s nó, materó. – Prnesjam vám obet na lúku. – Nexceli ho ani puščič. – Ani neviám, ši som si bú todi lähnú, ši ni, len eš som dáko bú zadriamó. – Matrnja konope smo práve tamtot tížden vitrhalí a pometali do mošidla. – Zez vojnu nebú ani sopan (mydlo), tag smo si z mašci varili doma. – Hržä spadla. – Adaj uš tajdete, bašik? – Ved oni trpó fšá rosnú peknja. – Kelohe íčiar (itro, jutro zeme) máte dovedna? – Ló cestó Drjákom paídete. – Viam, eš tā ta nemahú ič. – Tak pódali eš tam dakodi buli zabeli knäza. – To dákjia ako klki rostrhanja. – Ši reku nemám dašua na pomije. – Takja len malja snopšoki văžemo. – Bula som na xliave seno metač. – Ani neviám, kă tešja tá vožiška. – Zato si takto kus poreparovač maže šitko. – Ako tamtja domi pot tó slamó. – Xoj von pot ščiajku (násyp pred domom)! – Tam je f tom malom rajtopíku na obloku (z nem. *Reintopf „hrnok“*). – Ve či já dám hneč po hlave ednú! – Poj tod buab zelení ješ! – Aha akí žišč sā spuščiu! – To xocišua povia! – Nito ništ, pomo dälé! – Ani srešne nebuli terás. – Taiži tanu! Uži hät! – Koj smo po klăšácki miseli kopač. – Daū mu hneč ščiri tisíc korún. – Na záhumnú, konec krompeló smo pom tri rádoški mali. – Ništ nerekli. – Velé rešnovali o tom. – Xote hät do Čupká!

b) Z rozhovoru so staršími z 18. 6. 1954. Od májä som dáki xorí. Aha, na plúcä. Aj fšera som bú na prehlítku. – Som xodeu aj tam gu té magnéske. A mám len pädesätpäč rokó. – A ani so dobre nepošú! Mä zaxitelo tam do mašini (stroja). – Nedá mi díxač. Báu som sā velmi a kceli mä len tam naхаč. – Uš ste vibialeli (dom?) Tag z väšiho. – De si koseu? Tuž od panskiho xotarä taló. – Aj hañdrlok (ret'az na

hamovanie) podvržemo, koi zvr Xu idemo. – Nikto nito doma. – To volámo híl, šua hnoj na nom vozá. – Ruažžia to na roskladanja ohnä xasnujú ženi. – Na takua deš pleňniki mámo. – A to tam je Knäzó potok, ká nám ide xotar. – A tam volámo do Brezä. – To su tam drustevníja zeme. – Na oblok xiba nu pere (žišč). To velká voda bude opä. – Perun iba tam udereū, uderívaū. – Šcirox zabelo. A v Drškócox dvox xlapcó zabelo. – A tamló Baložänom tricäč svín voda ež zobrala. Vara smo vloní nemali velé krompeló. – Preto, ež nédeš. – A preš nepuščíš do xljava to stašja (od statok, tel'a). – Ale šua kelo jojšíš?! – Aj to detelinóva semäško ošernéje. – Mestí možno ni naskelo, nepoškožilo tak. – Nak svoja groše dál! – Rihoce sā. – Šjaščí lude smo tu na ednom xlebe. – Tak smo už na dobrom porätku! Len hläžimo zes tod oblok, hläžimo na to biadnja säčja (obilie). – To pódá teraz xiba na tja srcä xoží. Táto buli aj oni. Má došč pítali, koi som bula mladá. Ale ag reku si takix starix rožišó nahám? – Šua už dáko nečušíš, eš šua? Si už lašní, šak!? – Takto či adaj lepši bude, ni? Som sā váz daš navlášela, aj sinovix sinó. Ale ti potvora, do dvox rúk ulap! Aha, ag ho otrepau, jedoš edon! – Ot krájä do krájä. – Krvašne smo jix nazháneli tja grošíki. Len fše bliši hrpmelo. Tadaj ona tag rekla, ež nemahemo mi tájč, koi Marína tak rekla, ež ona tájde. – A to aj prăšč, aj tkač bulo treba fše. – Poj, Mila, poj! Zuzajko, poj aj ti skoro! Aj teras jā sā najam xocšua a vlázem, aj po húarax xožela som húaru sažič, aj smreki, šakova. – Na Likjaru bú otec, mu do hlavi prišlo na mozgi. Krú sā mu pustela. Ani o svete nevedeū ništ. Uš pódá váčé s neho nebude. Ale ak sā mu tá kru puščela, tag mu bulo hneč lepši. Ni, neumrú tod uš potom.

c) O mojom živote. Jā som ostála ešče v osiemnáctom roku dovicó. Uš to pätnác rokó ot todi, ak som jā dovicó. A uš totot sin má trox sinó, šua som s nim. Uš som sā váčé nevidala. Ftodi pätnácrošná som sā bula vidala. A f sedemnáctom roku mala som uš tohoto sina. A muž mi oxoreū na plúcā vo vojne, tag mi ho domó poslali. A trápeū sā od järi do jeseni a tag zomreū.

Bú sā mi totot sin oženeū z Dubócä. Aj to xorá na srco. Teraz je v Róžnave uš tri tížne v nemocnici. Koj jé tak nespomužú. Že na to nit spomožená. Hneč zamdléje. Slabá je na to srco. Jáj, majú ešče aj edno žiaušä. Taká pätnácrošná. Kope aj tá. Xožela aj ona aj do meščájki a koi už na tú materä tak prixázalo, tag ostála doma. Tajšla sā s nima motač, aspom jé skoré šás préde. Aspom im pléje, ká kopú

(vyberajú zemiaky). Vi povedá doma buchte pri žitátu. A tak povedá eš sā tátó xoroba xice. A mnä sā nexitela. Ani nejadó bezo mnä. Okolo polä furt som robela. Aha, ruki, akia žili vitáhanja. Pot pece som do Sirká xodela robič, pot pece nosič, ohen vitáhivač ot tix huntó. Som vara šakova prezela, koi som bula mlačšá. Napešo som xodela. O ščvrté smo sā pohli a o šjasté do roboti za tricäč gräjcáró. Tomu xlapcu som tašla daš virobič na zedenja. Otec mi buli uš starí. Aj tod nemahe, je slabí na ruku. Aj tod má na šezdesaťi päť rok a mne osemdesať tri budú teráz v decembru uš. – **Rozprávala 83-ročná Mária Koreňová 18. 6. 1954. Zapísané rukou.**

d) Fašángi. Koi som bú ešče parobok šesnácrošní, tag mä prišli povolač starší paropci, ež budú fašángi, tánc, ež oni mä kcú za žiaľšárä, ež budem volač žiaľki na tánc. A jā si myslím, šua he to bude za funkciä, jā som ešče nigdaj netancovať, ež mä zavedú tia žiaľki! Tak prišla nedelä. Od obedu som už išo volač, každú žiaľku: Zusku, Marišku, Haňku. Nax sā páši prič na vešer na tánc do pastírni. Muzikanti su uš tam. Muzikanti budú dobrí. Tatelová banda. Ale najlepší Cigáni trá a to šicá trá nemali iba dve oši, ale zato dobre hrali. Starí paropci privezli páleňku sto litró po dvacäč gräjcáró liter a dali ju do komori. A jā som miseū meräč, kto kceū pič, lebo jā sā neopijem, nigdaj. Dávať som po dvanáč gräjcáró póliter. No prišo vešer. Treba svetlo. Tak som nakúpeū sviaški lojovia a dať som po stene. A pastír bú na peci a ednú sviašku mi ukradnú a zjadó, lebo bula lojová. A potom skošeū s peci ló a zašäu tancovač a spjavač: „Má žiaľšä pukanú, do né xlapci kukajú“ a potom hibaj na pec! Ale potom aj na mnä prišo šor (z maď. *sor* „rad“) do táncä. A som sā hambeū, lebo som nevedeū, lebo som nigda netancovať. Prišla Mariška: „Éj, to je pekní frajár, šua ani nevivežia!“ Tag hibáj do táncä. A to sā každí na mnä prizerať, ež už aj Janík tancuje. A tu som potom oxoreū. Bulo mi z oši prišlo. Tak som si miseū uhlíki metač do pohárä a sā umič. A rano prišli gu mne muzikanti a jā na posteli xorí. Tak som miseū hor stáč a hibaj z muzikó do pastírni pálenku meräč. Už mä tam šekali paropci aj xlapi.

No prišo pondelok vešer ščiri hožini, šitko miselo ič do kostela a z muzikó aš po faru a tam smo kus potancovali. Po kostele zaz do pastírni tancovač. A tod huncút pastír Dulaj zas mi ukradnú dve sviaški a zjadó, lebo buli lojovia. A zas len skošeū s peci a tancuje

a spiąvá ež: „Má žiaušä kolovrat, kobi dalo na nom hrat, mali bi šua kolísač“ a s tim hibaj zas na pec. Potom prišo ftorok. Vešer zas do kostela a po kostele zas tančovač až do pónoci. Na pónoc prišo rix-tár a povedaū Cigánom: „Ani mak dälé! Už je sreda popelová“ – už nebulo slobodno tančovač. No zas len na mnä prišla služba. Každimu žiaušätu som miseū povedač, ež bi prnesla vajcā tri-ščiri kusi, aj mašč – bude sā pražič paňkux a bude sā ješč a pálenka pič, lebo ešče bulo v gejcu (sude) došč. Koj smo sā potraktovali (pohostili), tak smo sā rozišli každí spač. Len jā som miseū genc ot páleňki odač Židovi Švarcovi do kršmi na Rašmu, aj penáze viplačič. No ale som aj dar dostaú od Žida, desäč zlatix. Takto sā skonšeli fašängi. Sedemdesať rokó ot toho šasu. **Napísau 82-rošní Ján Ochat. – Len pravopisne upravil Š. Tóbik.** Napísané v jeseni 1968.

e) Páraški. To na páraški smo xodeli z dom na dom, xocde, gde mali piarja, ako aj terás. Navarā kukuric, aj páleňku dajú. Tak sā hostā, hoščinujú. Buxti napräžā, – adaj im povecte tag zejména (podrobne). Šakóva to bulo. Aj mládenci prišli. Tí fše rozmetali, zafúkli alebo s kalapí rozdúxali piarja, xiba tak liatalo po vizbe! Tak smo ix nekceli meži sebe. Z husí, z husí, ale dakodi aj s kačkí dobrú. Na dva razi sā sklbú, na jár no a takto už v jäsjan. To si otkladámo, zbijarámo piarja do mjaška, zosípamo a potom páremo. Tak smo si posädali okolo stola a párali. To do takiho ako duxna velká a to koj smo sā už zišli, tak to položeli na stúal a s toho smo si pokuse po kúščoku tähali to piarja. Ež ako to páremo? Takto, vidā, ukážem im. To piarja sā ulapí do lävé ruki a s pravó sā potähuje, otrhuje ot kostoňki a dává sā na kopku na stúal uš popáranu piarja. To sā tam klažia na hrmatku a tag ho potom pozbijarámo tā zas do také cäxi, duxni. Kostoňki šmarímo hät. Ale daedná gažjinä si to aj dovedna zmjašä. Len kto má velé toho piarä tak si aj len moxovú duxnu napáre. To je najlepšä. A uš kto má vácé dečí, tak ani nevimetívajú kostoňki velmi, ebi bula väšä duxna. Šakovak to robä. To koj raz osklbú, tak pódá na ednú hlavnic došč. Lebo to hlavnice zato misä bič hodnja. A dávajú terás po dve posteles, ni ako dakodi len ednú. Dve duxni a po tri hlavnice. A koj majú vácé žiaušät, tak misä opä vácé nazbijarač toho piarä. – **Rozprávali sa 60 – 70-ročné susedky. Nahrané na diktafóne v januári 1957.**

60. Sása (aj v nárečí Sása)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou v lete 1934. Xoj hät odo mnä! – Len sä mi tag zmrklo pred ošämi! – Ti polúxnä (vlastne Poludnica) edno! – Tu narás kjan skoknú a späť sä, ta xiba na grgu sä mu zastaveli. – Nám aj gazdu pošlápali. Buli jix kúpač vo vode na rjake, tag buli xorí pom dva mesáce. – Pujdete tavom tétéšom (hracou, z maď. *töltéš* „vyvozená cesta“). – A jā nemám ešte niš posáťta! – To sä muž tag răce. – To zle, kto nevja. – Takú jamu vikopalo na stáč xlapa. – Vam bú spadnú na té prvé vojne. – Blíza (asi, akiste) aj vam tam bú. – To vara nebude prám (ihned, skoro). – Aj čí navlas tam bívajú. – Som si len pom tri otrhnú. – Išo som len sám zes tú húaru velkú. – A rožišá vám kodi umrúli? – Tam de je to velkú zvriščo (vyvieračka, prameň). – Misíš to jármo hor zodvihnuč. – Aj ruka sä mi zbijará. – Má pódá lóp sonáli (zosnali „sfotografovali“). – Ve že si ló sädni, neodnesjaš nám adaj spanja! – Za to sä ta bizujem (maď. *bízni* „úfat“, odvážiť sa“). – Nehín velé bude teraz aj té ovocini. – Nehín takú je suxú to sáčja. – Ve to tam tak klažú.

b) Z rozhovoru s 80-ročnou Zuzanou Líhanovou 18. 6. 1954. Vam si tam zohráu. – Na pokrútki (ľadviny) xorá. – Kuršätá som xovala. – Okopívajú, áj tam, ix nevidno. Tájdem rostrásač do humna (záhrady), pani kmotra. Horušeč velká a celí máj padalo. – Vináli (vibráli) je ednú pokrútku. – Tuvon xožeū aj totot. – Su len dvä a obidvia žijú ešče. – Treba ho nu zanknúč. – Kotria deči su zdravja nag robá, ale kotria nemahú, tag nag ni. – To sám vja šlovek, nošak, a len sä silí a potom tak príde na skazu. – Každí minút xodá k nemu. Už je hor, uš sá prebrau. – Pirule aj dákua zelezna víno mu pretpisujú doktori. Prežite tanu ho pohládeč! To ni súcá. Má bolácu nohu. Kelo potstúpí šua strax! Kobi len vládau pomáhač. Vara nat tím zdravím nito! Hobliška skazená, pešianka skazená, šitko xorua. – Teraz rok aha Kúdelovič pes, susedovič tak takú mäso je vitrhó z nohi ako päšč. Ohlásela to potomá, ež ju suka ukúsela. Skokla do né. To xiba zes pisk zabič, koj hrizja. Jā nemahem f xladnom posedeč. – Dobrá toto voda na pičja velmi. – Tak tu su fšá luteráni, xiba v Lähote katalíci. Ale aj tam ež buli luteráni. Ale xodeli aj naší pretkove aj zo Sási, aj z Lähoti, do Ribnika do kostela a potomá eš sá títo pri lavicákach buli pohádali a tak prestúpela celá Lähota na katolíkó. Tak to tag bulo pret

tim. – To ot té mašči kúščik ako ščípe. – Vam préšo na jé dvar. – Xoj gu mame krsné! – Ebi si dák neumrúla ta?!

Jáj pret tim robeli s konopämi, robeli aj u nás, ako aj fšá tu na okolú. Ale už ot pár rokó ni! Nemajú de sáč konope, ta pobrali lužom zeme, utrúli ustá ot šitkiho, to društvo. – To iba koj im pokázaū. Tunši to vypadne takto, koj si to kúpimo hotóva f sklepe. – Potomá zas bula na tom taká sprava (zariadenie). Už nerobā s tim. Roboti velé, nestastá lude. Aj velé to koštuje (z nem. *kosten* „stát“). Už nikto nepräžia ani u nás na Sáse. – Sä ti len najac hät! – O pó päťe pôde hor a potom o hožinu opäť ló. – Minulí rok robeli f tom drustve, aj vam, aj ona. – Jáj tu smo mali školu cifrovanú! Ale koj dečí málo bulo, od váč rokó bulo málo dečí, tak nám nedali pána učitelä. Skoré xodeli taló na Ribnik a teraz uš tahor do Ratkové. Tam je nová škola postaváná. – Ve ste ju adaj videli, ši ni? – Ale xoj hät án_tam_taló, lebo či dám hneč ednú po xrpte! – U náz ni rónia polá, ebi to mahó pristúpič s tim strojom. Xiba samia jami, briňaški, járki! – Ako to oberámo? Tuš tak. Vezme sá rojtla gu stromu a roščep sá, koj sá otrhne, klažia sá do košárä. – Tuš aj to sá len tag robelo, ako sá aj teraz robí! Prauďa ež aj žatva tag ako skoré. Koj idú aj žitko alebo aj pšenic robič, tak ni zo srpí ako dakodi, ale s kosó. Mi tu len kosímo. Misí si najskoré čapó (z mad'. *csapni* „hodit“, tu „rásoška, prút na kosu“) porixtovač na kosu a tak kosí. Jáj dvia misá ič žäč. To xláp kosí a žena zberá. Tuž u náz ho volajú, koj žnia, koj žena takto vezme pot pazuxu, aha, eš žmjančka. A potom žmjančki sá väžú do tix snopšokó. Teraz najváčé dve dajú, lebo teraz neväžú ako dakodi, dali aj desäč, aj dvanáč žmianok, eš to leban vedeū xláp na hlavu položič. A snopi dovedna dávajú do hromátki, aj osemnáč snopó klažú. Naveki ag jā pamätám, ni velé žito, len pšenic váč sjavaľi u nás. Pšenic sá fše váč narožela ako žito. – A tu aj vápno pálivali dakodi pret tim, fijäm, ši sá pamätám? Tuš praudahe sá pamätám, dobre. Tu tavom nad dežinó, tam su takia briňaški a poli ednoho mänší jesto briňašok, tak tam páleli. Xoželi aj z druhix dežín. To velé centó napáleli. Vedeli eš tu pálā. A teras koj nám uš potreba kus vápna, nám treba táč na sliščánsku. Tam ešče pálā aj teras. – A robeli aj válki, aj košáre a kužele (praslice) dakodi u nás, vo dvox – trox mestox.

Ohen. Jā pamätám len edorás. To tag v nedelu bulo, samí pokoní dom. Okolo treté alebo štvrté to bulo. Jā som bula tåvom pri rožišox

tag okolo štvrté, tag iba koj volajú: Jáj, ohen! ohen! Tag iba vižímo, ež horí stodola. A todi bulo práve šitko pozvážanu. Tak potom vihoreli pom ščiri domi, lebo prišli síkalki (striekačky) z Ratkové aj zo Sirku, pom ščiri. Tag zahaseli. Len šäščja bulo, ež bulo čixo, vjator nebú.

O této druhé vojne. Tuž aj u nás nebulo tak najhorši. Najskoré prišli tí Nemci. Bivali pom za dva tížne tu po dežine. Len eš tí nikomu niš nespraveli. Edná žena tašla do susedó, tam ež bú dák velkí pán vojánskí. Tak tot pán pošú, eš tá žena narjáká vo vizbe. A maľ pri sebe edniho, šua vedeľ kus slovánski, tag ho poslau, eš šua ona tak plaše. Tuš tak potom prišo tot voják gu né, ež „nénika, šua vi tak plášete?“ „Já som pódá uš stará, nemám xiba edniho brata a teras pódá šicix taberú.“ No tak potom tot tašo povedať tomu pánovi si, eš preš plaše. Tak tot pán povedau tomu vojákoví: „Taižite jé povedač, ebi neplakala, eš s této dežini ani edniho nezoberemo“. Tag ani nezobrali. Od nás nikto nebú partizán. Sä báli ič za partizánó. Ani z Lähoti, ani tam. Ešce Maďari skoré prišli, Rumaní, a tak Maďari! Tu bú front konec dežini, vara. Strelba buľa, horkuž že ni! Aj pom ščirox Rumanó zastreleli tu povišo dežini. Aj poxovaní su v lăhockom cinteríme. Hí! A uš koj prišlo ruskú vojsko, tia katuše! To ani préč nemahó! Len eš taktom nebaňtovali ani tí niš.

c) Zo života. Tájde, mladuž tájde hät. Už ag zakladali štátne majetok, tak vräveli, ež maže tájč, ež už netreba lucká pomoc, no. Tuš tak sā vara rozišli xlapi mladí, šua ešče buli pri sile. A takuato sā už darmé stavá. Oj oni koseli, robeli žátvu ešče, hm. Já som sā keko navadela na nix: Oxoréjéte reku a potom šua? F ščirciťom ščvrtom. A f kravíne som každí rok – f kravíne. Ujde pokuse. Tu bívám. Som sā vidala tuto polä Palánocó. Ale muž mi uš štrnáč rokó zomreľ. Jeho buli na žälúdok, v Rožnave. Todi smo si patreli do Rožnavi. A potom zas len sā nevarovalu, vjate. To ešče bulo súkromníctvo. Zašäu skoro po operácii pracovač. Tuš tak potom aj do Košíc smo ho ta, tak tam aj zomreľ, f Košicox. Vara. Tuž dobrí šlovek tú taktom, čixí. Aj starí Balok uš tam zomreli f Košicox. Ale toho domó dopraveli, sem do Sási. Oni do Sási už neprídú bývač, lebo oni si tu dom predali, Balogóci. – Smo si dakodi obrábali zeme, jáj, bože. Mi smo len na kraváx obrábali si. Ale sā nám naroželo naveki pšenici keko šua nám došč bulo. A šitkiho. Trímalí smo ščiri kravi.

Koľ som jā totot dom robeū, tak som s Ploskiho-tri kilometre, ščiri, piások vozeū na totot dom. Alebo hor od Brusníka ščiri kilometre na voze. Tak vám teraz daša poviam o mojom živote. Ostála som vdova dvacäčdeväčrošná. Ostáli mi tri deči. A f tom jā som dostávala pädesát korún penžiu, ako po mužovi. Tag hibaj do roboti! To mi šak málo bulo, taká penžä. Misela som si drevo nosič na celú zimu na xrpte. Potom koľ mi uš xlapec narosnú, maū šesnáč rokó, koľ išo do roboti na Zelezničnik. Tag vam xožeū tam do práci a jā som xožela na brusnice a na borónice na Trščja. A tam som dečom na xlebík virábala, šua som tam zarobela, šua som tja borónice predala. A koľ som ix horko-täško nazbíarala, tašla som ix predávač až do hín do Jäušävi, pešo. Hor idúc, koľ som išla, tak som kúpela múku na Ploskom za tja groše a na xlebík som si zapravela. Ale tot xlebík som tak pekávala, že som ho zapravela f pondelok a len f sobotu som ho upekla. Bo som misela skoré tájč na Trščja, tam zahládač si koruni a tag z múki dečom xleba napjaci. Takí hrozní živat, akí som jā mala. Som aj rúdu nosela f košärikox a tak smo jú sípali do šuta. A koľ už išla tá šodroňka, tak smo noseli na takix, takia deski nám buli narobenja hore, hor, a to ednó deskó išli hor ako naplno s tima košärikí a naspäť smo sā vráčeli a tak. Jajajá! Sedemdesätsedem mi minúlo. – **Rozprávala 77-ročná stareňka. Nahrané na magnetofónový pás v lete 1956.**

61. Brusník (aj v nárečí okolia tak)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 7. 7. 1934. Akua studenya prišlo! – To si už oni otkúpeli tu. – Ve tu len pom šesnáč domó jesto f celé naše dežinke. – Ag volajú nažho pána farárä na priazvisko? – To len aš pajdú dälé taló. – Ilon, nevjaš de mi je tod okulär? – Ešče ósi majú deká po zemi. – Vara napešo ta préde za päč hožín aj hor aj ló. – Ag he bi nebulo suxo, ko nepadá uš kelja šäsi žišč. – Néna Čipkovja, nemáte tam nikoho. – Na Ribnik deči xodá do školi. – Mne sedemdesätosem. – Umrú rixtár nedáuľno, pom šezdesätdva roki maū. – Aj nótár takí planí bú. – Uhlia pálā do tix gépó (z mad'. gép „stroj“). – Nito su tu. – Koľ som jā hor rosla, aj todi bulo slíu naveki došč. – Išo len tak poli biciglä. – Jáj, xoželi aj do nás fše. – Na Višnovja (susedná dedinka), ale tam nemaš biciglu, len poli biciglä. – Neuroží sā tu ani strova (strukoviny). – Už aj tricäčpäč

rokó ag otec umrúli. – Šua si kus krompeló posažímo. – To bi mahó xockto povedač. – No len sem pohlæcte naňho! – Nevjam, ag buli Rusadlá toho roku. – Aha, a to, šua vižíte an_tam_taló, to uš španájskia lúki. – Pajdete len róno taló za tétéšom. – Aj tja nestojá ništ. – Mezi krompelí spadla. – Nemámo už iba na edno varenja. – Nohe len poj sem bliši kus, dám či fajní cuker! – Jesto aj skláganu mliako, to je ani slatku, ani kislu a kuz nabrzgnútu. – Hád bi tä pokúsau! – Tam pri mošidlox, kä stádlá. – Prédete xocde, aj kä na vodu xožímo. – Já som prnesla aj tú tähanic (druh trávy). – Tanu neslebodno vajč. – Trím sä mocne! Tam si sädni! Ši šua je to? Hrnšok si ulap a jec skoro! Nesputuj sä, koj jaš! – Aj Milo bi ta zjat. Poj, Elko, poj si ló sädnuč! Poškaj len, ve ti uvižíš šua je to?! – Nohe no, len sä nepuš tak! To len takja dve dreucá buli tam. – Išla na puajt. – Vistrúze sä. – Vretená sä robá na Brusníku, v Lähote. – Ag he bi ni! – An_tam_tí bi kceli prič. – Teráz_e nito ništ. – Lude misá bič z lužmí.

*A tá mojá rožina,
na kršme mä našla.*

*Dau som jé já tri groše,
ebi domó tašla.*

b) Ako sä vretená robá. Vretená robímo na strige. Ale najskoré sä prneslo drevo, osika alebo lipa, z huari, v zime alebo na jár. To sä naščiapalo zo sekerekó zdľški edon šúx no a potom to v lete usxlo. V zime sä to potomá strúže rukó a rezákem na té strige. Zasekne sä do takiho vrapcá tá deščiška, šua sä s né strúže to vreteno. Tam jesto taká kobuliška, tak do té sä zasekne, ebi sä to nehíbalo, ko ho strúže. A uš koj je doš tänkua, tak sä to tošelo na té strige. Dlácom sä to priaslo to vreteno, ako sä ono kručelo koj smiškom potáhnú. Aj to kolúško na koncu sä tak pekne vitošelo a potom sä urobela žujarka a to sä zopxalo na tú pališku vitošenú a už bulo vreteno hotóva.

Búrka bula dade tamhor. Prišla voda velká a šitki lúki nám zamelo. Voda brala šitko hät pret sobó, aj svine s xliaucí, aj zo šitkim. To misela bič búrka taká ako strax. Len u nás preci ni, nepadalo tak ako druhí rás. Aj rádió hlásalo, ež bude padač. – To zmo tu starí Brusníšane už len zopár rožín. Tamto ostatnu šitko len prídúcí. Kotro kä, z Detvi aj od Zvolena hín.

Brusník eš dostáu mäno s toho, eš tu dakodi sklo brúseli. To ešče aj teras kuz vidno, tja sklá, aj trosku tuto nižo dežini na tix lúkax. Tu

dakodi buli rúdu vozeli. Bú takí hámer tuto, tak to do toho vozeli. Aj otec vozeli ešče tú rúdu, tag vrävívali.

O svažbe. Koj zmo mi svažbovali – to uš kelo rokó? Uš pädesäťtri roki – Jojojój! Todi buli dobrja svažbi! Todi sā dalo svažbovač za dva dni. Todi bulo túno (lacno). Bulo pálenki, vína aj mäsa doš. Ój, som jā aj z vretení xožela tā taló, aj na Dolnú zem, na voze. Vara sā šakova pridalo. Aj s Padaroviäc hrňki zmo vozeli taló. A už zrno (obilie) zmo s tā hor vozeli za to.

Polúdnica. Dakodi buli povedali, ež aj tam bula tá Polúdnica. Eš krišala, ež ju pošúli. Aj svetlá ež videli, šúa vodá luží po mošärox. – Dakodi ež aj bane tu brali, tu na boku, bula na zelezo rúda. Edon Žid bú, šúa ta zahinú. Maľtu velkja majetki. Vam aj kršmu dávau a maľ aj kočišó, slúhó, statku maľ velé. Aj sin mu umrú. A ženu mu vihnali hät. To pri tom hámre si kelo nagazdovau bú. To jé bulo šitko. No ale je uš po tom šitkom, už su nito tu.

Polovaška. A maj starí išó ráz na polovašku. A tu ni däleko za dežinó iba ide edon živák opréči neho. Streleu, ale neträfeu a hiba živák sā výlau nanho. Len eš to bulo velkja božja zmilovanja, eš sā tot živák rosšmirgnú (zošmykol), aj psa rostrhau. Vedá, maj sā zošmiknú a ftodi tot živák nanho sā valeu. Len horko-täško sā ho ubráneu.

Polúdnica. Ale bulo na tom dašua, na té Polúdnici! Prišó maj otec dakodi na liaski. Košäre sā s toho robä aj dodnes. No tak tašó na druhí bok do húari na tia liaski. Ako bú f té húare tam, xiba zašnja tancovač tam okolo edniho kríka daš ako maluja žitá alebo uš šúa. Širokú kanžu malo na sebe ružovú. Tag eš to tá Polúdnica, šúa to xoží. To tak povedali. – A potom zas druhí raz buxkali tú na boku vo húare. To sā buxká drevo, dup. Ftodi išó do húari zo Sási. To už bulo v druhom roku. Ako šó xotarom za cestó, tak to istua zase len tam videu. No ako prišó do húari si tam g zäčovi si tam, tod už hneč videu, eš sú dákí preläknútí. Tag eš to istua videu ako na Brusníku koj bú na liaski. – Dakodi aj báci Baník aj druhí vikladali, eš to huhuká tá Polúdnica. Tak šúa bulo, šúa ni, nevijam, ani som jā to nevidela. – **Rozprávala 63-ročná M. Fazekašová 19. 6. 1954.**

c) **O ednom královi a jeho žiaukáx.** Otec maľ tri žiaušätá. Potomá rás sā vibrau na cestu. A povedali tia céri: šúa nám prnesibate, otec?

Tag edná povedala, ebi jé prniásó šperki zlatja. Druhá mu šati kázala a tretá ebi jé tri ruže šua na ednom pnu budú. Tak sā otec odobrau a išo hät. Kúpeū šperki, aj na šati kúpeū, ale uš tja tri ruže nigde nevedeū nájč. Navelé videu v edné zahrade vikvitnútja tri ruže. Tag iy otrhnú. A ag ix otrhnú, tag edon medveč zamumle najho, ež ag vam to smia. Tag mi misíš svoju céru sem priviašč, mi jú misíš dač za ženu. Vam prišó domó, odaū šperki edné žiaľke si a druhé na šati a trečé daū tri ruže. Tag jú tja vismiavalí. No povedá ti Ružáňka, ju volali. Ale otec bú smutní. Tak sā opituje tá najmlačšá, Ružáňka: „A šua vám je, otec?“ Vam povedau jé, ež jú slúbeū medvežovi a eš si tot príde pre nú. „Niš to za to, otec, já pajdem.“ Aj prišó pre nú tod medveč. A tam bivali v zahrade z medvežom. Xodeli po zahrade. Ješč mala veľé tam f tom zámkju. Len tu edorás skapaū medveč. Ona plakala za nim. Nigde nebú. Navelé išla do zahradi, tam bú zodoxnútí. Zohla sa gu nemu. „Tádem ho napokon opcáč (bozkať) a dám ho zakopač.“ Tu ho opcála – tu krásni prijc viskošeū a ulapeū jú, uš sā neoslobodela. Radošči bulo doš a doš. „Mnä zaklala striga, eš som si jé céru nekceū zobrač za ženu.“ A potomá si sädli na zlatí koš a išli gu ocovi si. Prišla gu ocovi a sestri jé závideli velmi, ko videli, eš sā za takiho prijcä vidala. Ale ona potom išla naspät, kă medveč bívau a tam bivala s princom.

– Rozprávala 70-ročná Rozália Pivniková 25. 7. 1955. Zapísané rukou.

d) Zviki na svažbu a na krščenia. Koj mladú zaveli tag mladí miseū mladú hlädač, skreli jú tja ženi, šua jú zavíjali. A vam prišó tanu a to préšla aj hožina, kim ju pohládaū a už ju todi šak poboskaū a tajšo s nó tancovač. – Buli aj takja svažbi, eš tajšli, to sā volalo na dom. Svažbári stáli tuvon, ši bula zima, ši bulo leto, lebo jix tanu nepúščali. Tag išli na dax a šrepi vibrali a edon tā vajšó do domu a tag im hiba otvoreli. Ale to trímalo aj veľé hožín, za kelo stáli tuvon. A ešče aj to: koj mladú vezli gu mladimu, šakoví huncúckí lude narobelí šakovja prijaspravi (šíbalstvá) bud' na tétešu, alebo koj vašli do dežini. Bulo takú mesto gu tomu, drúka velkoho alebo aj hrádu zes cestu položeli a vozi miseli zes to préč alebo sā obišajne vikupovali. Dali pálenku sā napič tim, šua to robeli a len tag drúki otprätali hät. Ale uš tam nikto nebú, tak vozi zes tja drúki! Iba tak vilušovalo svažbáró, šua sā dobre nepolámal! – **Rozprávala 72-ročná M. Fazekašová v lete 1962.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

37) sušiansko-rybnícke nárečie

62. Rybník (v nárečí na okolí len Ribnik)

a) Z rozhovoru so staršími obyvateľmi. Zapísané rukou

7. 7. 1934. Bula som pri kravox. – To na voze mávajú tot paholok, šúa to hamuje, to drevo na kolesox. – Kočiš pri konox bú. – Nás kostel ež ešče husíti dakodi robeli. Za pätnáč rokó bú zatvorení. Neviží sā velkí stuvon, ale zato má ščiri xóri nad edná druhim. Velé tix svatix tam jesto f nom. – Fšá je dookola mür a tam je aj cinterím, viäte? Tag na brjašku je, treba dovrxu ič tavon. – Tu su nito dobrja lúki, len samá mošina (močiar). – Vráceli zmo sā domó tā. – Mámo len takí malí dvar. Tá xožímo aj do vizbi. – To len tak povijämo, ež: mljäko, xljäp, liänska, bjälí, šjärní, rjätko, vežjär, žjän a tak dälé. – Tu buli aj oni na kvarčjalu. – Akú šäščjä mohla mač, no ni?! – Vara bi som nebula pomislela, eš s neho ešče daš bude. – Vam bú celkom bez vali. – Toto su matrnjä konope, takjä bjäljä. – Budemo na noc xleba piäc. – To takjä žižžovjä oblaki. – Bude ho blíza pom desäč ičjär toho nažho polä. – Aj f tom roskäzujú. – No ni, tu vara nito nist! – Jáj, na Sliskúa treba vara za dve hožini ič a furt len dovrxu. – Misím ix kuz opšiščiť tijä krompele. – Aha, to je šrjäslu s pluha. (**Najviac podľa 75-ročného Dana Driäna a 78-ročnej M. Stachovej.**)

b) Z rozprávania 70-ročnej Márie Stachovej 25. – 26. 7. 1955.

Len eš tam kă ribnickí Cigáni bívajú, tam mámo velmi dobrú vodu, takú studenú. Aj maj muš takú rát peų. Ani jā letnú nevijäm viperič, iba frišnú, ako je tá tá tavom. – Ešče majú sušič sená, velé kosená, robená. Koj má velé jednotkí (v JRD). Sā iba kúše, važí edno druhu, xoci mu ag dobre. – Na tix strojox to je rozdil. – Eš to dá hät otäč, eš do májä bude cak-pak hotóva. – Buli aj snehi, aj zima. – Len eš to pomali ide, povedajú eš to darombná vec. Naskazu prnesú nárot. – Toto aj oni žäzú, toto. – Zmo cítili, ež mámo to aktívnu vojsko. To nehläží na niš na svete, to ako živa, šitko bere. – Nex Pámbox xrání ot toho, to sā žrijä, zahräbaū bi ho aj do zemi, ni ebi si to prálo edno druhimu. – Ak sā zle opšuje (cíti). – Do trná ho bulo otrepalo. – Ag bi sā mu nedálo (nepáčilo). – Tu velé cigáňšät jesto. – Majú drustvo založenú aj tam. Xiba šúa tito dvojmí su nito v drustve. – Druhí dom ot kräjä. – To urobí aj treba šúa. – Bú ožóknútí ako šúa bi žltašku bú mau. – Bú f

straxu, ež ho zo školi višmarň. – Len ju zniäšč nemahem. – Misí jemu vale robič. Dala ho do jäsiäl. – To šitko Amerika robela a šua druhu. – Aká mu širošč treba. – Tí dvojmí šua prišli. Tam su pon šesnáciäčí. – F Kemänänox volba bula, hlasovaška. – Mašte mi zapluč aj do oší. – Tak sä totot tak oslobožeu od nix. – Šitko je drahu. – Uš len sporádajú (usporiadajú) tja opce, tja kontigenti. Tak sä zašali zmláväč (zhovárat'). – Tähali telefóni ot Kemänán sem hor. – Takua to bulo visoko, až hín tam taló. – To bes šitkiho svedomä buli. – Eš tot bjäli xleba uš sä im aj kazeu. – Dákú šeškáren si kúpeli. – To takua ako temnic (žalár). – S cigánskima klincí zabeu. – S takima píšcelämí ako striabro (striebro). – Šua su zdéší dvä alebo triä gazdove. – Nekcú ebi im dakto roskäzovau. – Jaj, Bože, Hospožine, kto to takua aj vinajš? – Já bi sä to bála aj vajč (vojst'). – Tam sä natáleli (naplienili, vyrástli) šervíki. – To bulo len lenóva plátno šitko dookola. – Vjätr véje, mohli smo aj do žižžä obracäč. – Tá si inakší porádok vežú tam. – Nestaréj sä nikto donho. – Mezi spolešnoščó misí trímač. – Tag vam diškurovau o dešom. – Obrádā a opšiščā okolo korena šitko. – Ani nepajde, zákim, kim si nesporádá svoju. – To iba závíží edná druhimu. – To šitko na edon parsún (z lat. *persona*, „osoba“, tu „tvár“). – Akua tu dobrúa povetriä véje fajín. – Zišo bi sä kuz žižžik na ne. – Pódá september – šitko s polä domó ber! – Buli zmo za dobrúa s nima. – Idem dáki obet sporádač. – Peknä tja deči, ani svatí duxove. – To pluhavo aj povedač. Zamknú dvere. – Mali pšolinec an_tam_taló. – Záhata – to koj domi tak xrptí dovedna. Ko už svinä nemá pret sobó vo válóve, tak druhú do boku duasiä (udrie). Zakualemo si ednú svinu teras. – To pod minútó príde dáká bjäda! – No takua velkua šäščia má.

Baba. To na Smrtnú nedelu, koj deči išli spiävač, takú babu spraveli hodnú z rändí, sukní, hlavu velkú. Vibrali hodnú žiäuku, šua to vládala niäšč. To im nadávali vajcă, šua. Xodeli z_dom do_domu a spiävali tja skoláršätá. Pobožnä spiävali. – To kelím pšolám aj tot cu-ker treba velé. – To s toho pažírää. – Koj som smädná. – Sä mi läxko zmikne noha na tom. – To taká širäva zem. – To krvašná robota velmi. – Dajú im kelo si žázú. – Aha, hläcte len, akí ftášik lečí an_tam_taló! – Šuahe robíte, mač stará? – Fšera vileteu edon rujaj. – Zmo aj prítel-skí (priatelia, rodina). – To šitko nova piäriä. – Mä tak spanjä poklúšelo, eš som misela ič narás spač. – To mali s tima piäri kalapi. – Aj to su ni tu, zdéší, to injká buli prišli sem.

c) O ribnickom kostele a zámku. Jā som sā tu narodeū, tu som na Ribniku furt bívav a tu som sā aj ušeū. Tag o šom budemo rosprávāč? Mnísi, prosím, dakodi za husické vládi spraveli totot nás kostjäl. Tu buli mnísi a mali ribnik, de xovali ribi. To tam bulo, kā sā ide na Španu Polo, f té dolinke. Potom to voda zalála tak sā to premjästnelo sem, celá dežina sem bliši do dolini. Nás kostel evenjelickí je spravání ni tu v dežine pri túrniske, ale mámo kostjäl tam hore na tom briäšku. A tod je, tot kostjäl nás ribnickí na posretku gemerské stolici ag dakodi bula. Tak tot kostjäl tam stojí. Ho nedajú bantovač. Do deväcto rokó už má. A jesto f nom povežmo, tam jesto takjä katolíckjä ohniä, ag bú dakodi urobení, jesto takjä obrazi Kristovjä aj taktom, ako u katolíkó. To zoškrábali ló. Išli to tam obzerač, tag zoškrábali to tam ló stenu. A tak su tam tja obrazi Kristovjä, aj taktom ako u katolíkó. – Zámok tod bú tamhor na Driäjku áj_tam_ká xodá na Sliskuá. Tam bú zámok, tam, na Driäjku. To aj teraz ešce poznač, holí mür dospotku tanu. Tam, tam bú tod zámok. Tam nito xodba pod zemó. To f Sási povedajú, eš prešla tam s toho hradu, šua ste videli tod briäžok vihorení, holí, okruhlí, ta stát eš prešla tavom do Repíšč kašic. Ta kto viä ši to präuda. Bo tá voda naiste aj dnez ide do Repíšč s neho, s toho sáckeho hradu. – **Hovoril 68-ročný Samuel Brašo v lete 1956. Pripísané z magnetofónovej nahrávky.**

d) O partizánoch. Partizáni, tí nás oslobodeli. Ale ló niši už nešli. Báli sā Nemci ot partizánó, no. Len fše rekli: Partisan, partisan! U náz bú nošak ftodi, ako aj oni Nemci volali, v našé xiži jáj, u nás ix bulo velé ubitovanix. Tag oni sā tix partizánó báli. Jā som povedala, ež neviäam, šua je to partizán, lebo já som to nigda nevidela. Eš ši je to šlovek, eš ši je to šua, tak som im povedala. Tak sā oni tak rozhnevali, lebo to buli huncúti, xodeli takto aj po domox dešua skrič, skusovač. A jā som iba takto pódala, ta jā reku neviäam, ši je to šlovek, ši pes, mi to nepoznámo. A oni vraj jesto, eš su aj Cigáni partizáni, no. Ve to bulo zapredanuá šitko. Tí partizáni tu neboli, u nás neboli, buli, ale len tamhor na Bistrom, na Krokave, na tix vrrox. Xodeli taká patról tí partizáni ló z Bistriho – to buli najväč tam z Bistriho rodení, Bistrane. A raz išli adaj pom šesnácti ló dolinó. A jā som bú akurát tu na ceste, tu pre_domom. A to bulo v noci, ni, takito šás vešer, v jäsen, ale ni v noci, takito šás to mohlo bič. Tak pom štrnácti ostáli tam višo dežini tí partizáni a dvä išli ako ló dežinó, ako patrol. A tuto na koncu dežini,

tă višli dvă Nemci. Jă som bú tu a jă som sám nevedeū, kto su, lebo to buli f civílu: edon maū takí plášt na ruke, a edon maū, aj tod maū plášt, si to už nepamäťám.

A tito partizáni s timato automatí. Tak sā tam sretli na dežine. Ale tito len išli a tamtí tjäž len išli. Pokloneli sā a jă som si ani nefšímaū, kto su. Došč na tom, že tí dvă partizáni tašli ta nižo dežini, tak si tam zastáli a tí druhí buli na višné dežine. Potom tí Nemci išli timato dvorí tahor, len ež jă to už nemahem povedač, šúa bulo, len došč na tom prosím, že tí Nemci sā zašáli tähac tíma dvorí akurát aha tam, kde je tod opxot. No a tito dvă partizáni, šua tu buli, ix videli. A potom tí, šúa tam buli nižo dežini, ix zašáli haltovač (z nem. vojenskej terminológie „zastavovať“), ebi stáli. No ale oni len išli a zašáli utekač. Tag zvolali za nima pom šciri razí tí partizáni a potom už zašáli strijäläč za nima. Tak poskákali aj tí druhí Nemci v dežine a mocne strijäläli, to len tak hušalo. Ale odišli tí Nemci, otrepali sā aj dva razi g zemi a tak sā im podarelo ujč hät. Potom smo rano pošúli, eš to bú dáki tist (mad'. *tiszt* „dôstojník“) aj dáki pomocník. Vräveli, že ako bi bú spádó! Lenže to Pámboj_vjä. Lenže tu aj potom tähali ta na Revúcu a ednú ta na Polom. Tak tam edon hrop, miseū spadnúc dáki voják. Tag vera tak oni strijäläli tí partizáni. To ftodi išli do Hoščišoviäc. **Zhováral sa ten istý Brašo so svojou manželkou tiež v lete 1956. Prepísané z magneto-fónovej nahrávky.**

e) O zeliňkáx. Tuš šakova. Tuž ver šakovakí buli lude aj ftodi. A svatí buli a hrešili, tak, tak. Koj na plúcă bulo, tuž dávali tu vjäte, no nevňäm šúa na plúcă dávali. A na šjärní kašel tak tod jahodoví lis, kvet, aj bjäzoví kvet a lipoví kvet. No tak s tim. Vareli ako koj téju (čaj). Aj maj sin tod repík teras pije, lebo mu lámanina v nohe.

Buli dagde v Rúaznave pri dákom tam. Tag žebi tod bú povedaū, žebi tod repík. Tak som bula nabrala tod repík, tak tot pije. Hiba rano ho pije, ko ho navarímo, a to vpije z hrnšoka. A tuž misí dač kus cukră, kus cukră do toho. Tak som ho našla a som ho prnesla bula, tuš tak. Koj iba rano fše pije. Eš to tag ako kru šiščí. Aj títo, aha, susedóci, aj tí naveki iba to pijú. Eš to aj na plúcă dobrúa. Na plúcă. No a akua je to? Tuš takí visokí, tag belavo kvitne, ni belavo, tag žoto kvitne, takua ako ohnúa a takua sträpkava. Takua, ni ostrua, ni pixlăcua, ni. Vám ukážem, ni? Nohe tak. Tu ho mám aha f kredencu, v mjäšku. Aj tam aha ešče kus s neho jesto. Len taktom do hrnšoka pólitroviho, len

tak koj to kus postojí, tak to narás takuž žótua. Ni za velé, len ež do horúcé vodi a kus povriä a ló ho zložič, precežič a pič. – Na žälúdok tod áloves kupovali, na živat. A táto ako pódamo, táto Staxovä, tak to taká akurát bula, šúa aj z mojó žjäükó buli pri doktorovi, aj fšá. Aj krištírovali jú, aj šúa a niš nepomohlo. Tak toto je na šitko. To sä tak potrhá a to usxlo a to sä odloží nabok. Tuš koj kus zletnä. A tak to sä dávalo. To tag išlo kus vácé, vácé, vácé kus, dakelo, do edniho hrnšoka. A tak s tó fšá xodeli, aj doktori, aj maščeli, aj šakova a niš. Tak preci po tom tod áloves poradeli. Tak koj domó smo prišli, narás smo jé ho narobeli. Potom áloves prežrúla f xlebe. Tag ju to tag ako kus pohlo. Tak to takuž s né padalo, to takiaž bopki, vräveli, šúa xodeli k né nocovač. Tak jé to potom préšlo. – **Vyprávala 82-ročná J. Končeková 18. 12. 1964. Nahrané na magnetofón.**

63. Ratkovská Suchá (v nárečí okolia Suxá)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané v lete 1934. Potomá pažete ló tátom taló poli dežine. – Bolí mä mocne živat (brucho). – Pastíri húkajú z bíší (pukajú). – Vam už mahó mač takix šciričäč rokó alebo ako starci pódali meru rokó. – Tátom od nás s tohoto sušánskeho vrchu vidno taló aj na Lipovec, Drižänšane, Kemänäne a hín do Tornali. – Idem kus krvi ulapič do miski, koj zabíjaška. – Ve je to ni tvojuž oko, hläcte len! – To na šix svät klažú u nás tú križaldínu na hrobi. – Na Puasní vešer misí bič každí doma. – Nohe poj domó! – Kosiba xodela a xoží aj terás. – Mám pädesäť rokó a vera fše len f té tvrdé banícké robote som bú celí živat. – Já aj tod gotigent misím plačič tak ako aj druhí. – Mohem povedač, eš sä já teraz dobre cíčim. – A mne nit svätok! – Já som sä v prauđe narodeū a f prauđe aj zdoxnem. – A starí lude vikladali šakova, ež ako xodeli na Dolnú zem s portékó (z mad'. *portéka „tovar“*). – Mi tu mámo dobrú vodu, kislú na tom vrchu viviära, na sušánskom. Tam jesto aj taká búda pri šodroňke. – Pret tim sä šakovak živeli lude, ká ho vjäatr zafükó, tam žeū. – Já som zrození baník. – A šúa som prniäas na tot svet? Niš. – Dakodi bulo deväč korún deci špiritusu. Tak smo sä zohráli pri nom. – Vás vižupujú (vyšupovať) za hranice. – Toto je Bižálí potok, tam je aha Poproš vidno a pod nô s tamté je Brádnua a tuto f této jáme hneč Rónua.

b) O banícké robote. Tu som ležäu v Likiäru f špitálu, v nemoc-

nici, za mesäc. Bi mä buli aj do kúpeló poslali, ale koj mi skoré nepovedau, eš slabuľa srco mám. To šitko len edná xorošč: to baníctvo, to mä pohubelo velmi. Ščiricäčdva roki som v bani pod zemó virobeu. Uš som žádnú únavu necíteu a potom ottodi mä tak bulo ulapela tátó biäda. Štrnácrošní som bú, koj som išó na banu, takí xlapec, ešče žítä, povijäm, no. Vjäte, do té opakovácé školi som xodeu. Vo sredu a f sobotu náz miseli puščič z roboti do školi, takix xlápco. Vám povijäm, ež mi velé razí do plašu bulo, koj nás stará mač zobúžáli o pó treté v noci. Šua je teráz roboti ako todi bula?! Tam dozorcove stáli ag nad väzní, rabmí! Terás si zapálí, odíxne si, koj na banu príde. Ve jā povedám našim bratom, eš ſuahe je to terás robota! Ve kobi som vám jā myaj živat rosprávau, ſua som jā potstúpeu, toho bi velé bulo! Todi pamätáte, nezamesnanošč bula, prevrátenu šitko hät. S namí tág bulo, ſua zmo robotníci buli dobrí, tak smo si losi tähali. Kotor si vitáhnú, tak išó domó, kotor ni, potom na tú štreku na Šervenú. Ve som videu aha tot film, nám ho ukäzovali aj tu. Velé som jā veru prežeue! Ščiri deči zmo mali, smo buli ſjäščí. Bulo sā treba hibač aj za staré republiku. Len eš som jā takí bú, eš som jā robotu vihládau aj pod zemó, barsigde.

A mali smo takoho nótářa planiho. No ale to šicí nótáři takí buli. Som mu pódau: „reku pán nótár, reku rašé hladom zahinjam, len nex tja deči zaxráním“. Som rašé tašo za robotó. Tak fše vräj sxiteu ſloveka od zlošči a ſmareu ho tam f kancolárii. A to bi sā nemohlo so mnó stáč! Bi som ho bú zabeu! Deči nemali ſua ješč. Roboti nigde nebuli, ſlovek nemahó nigde zarobič. Vera jā vám povijäm: mnohí bi sā rašé bú otstreleu, kobi bú vedeu, eš ſua ho to v živote ſeká. Za dva roki jā som bú strašní mordár na robotu. Tak tot, ſua smo robeli pri nom, robeli smo ag otroci do ostatku pri nom, otkázau nám dozorcä. A ešče ſi vjäte, ež deväč hožín smo peškovali, ſi vjäš, pódám, ſua je to deväč hožín peškovač do roboti?! Celjä nohi xiba samí mexúr. A za tja dva roki zarobeu som fše len keľo ſua na tot kus xlebíka bulo. Aj to vám povijäm, ež bi ho ta bú taktom scísó. Ale som ſätreu si familiu, žebi mala ješč. Prajud, buli aj tam takí, ſua prelumpovať f kantíne, potom zdoxívať a nemať niš. A hnali nás do roboti fest. Koj sā iba kus oprú na lopatu, uš kceli aj desáči na jeho mesto. Koj som išó veſer zo ſtreki domó, som si dlane nevedeu otvorič. Tag maj živat je takí. Som prežeue ako málokto. Nemahe bič potom zdraví ſlovek. Ebi bú zdraví,

už bi nebú na Rónom, ani na Suxé! Už mä xrptäná košč zašäla boläč velmi. Tag mi aj tot doktor tak; bi som vás bú skoro zabeu, lebo slabuľa srco máte velmi. Ve už lem budem trpeč, kim sā dá. Vam je dobrí xlap. Príde mä aj domó pohlädeč.

Mahe bič tak do ščiricäč rokó. Nesanuje sā vam. Táde za xorima.
 – V zime smo miseli povedám o pó päté ič z domu, do šešč hožín sā miseu ustanovič tam na bani. A ni ako terás, šua jā kodi kce. Todi len za vozom, za vagónom jädó. Osem hožín sā miselo durk (nem. *durch „cez“*, tu „bez prestania“) robič. Do druhé smo robeli. O druhé smo išli domó. Najskoré bú felés (z mad. *felelni „odpovedat“*, špec. pri zisťovaní prezencie v bani). Vjäte, to na mäno volau každiho xlapa tod dozorcä, hutman, ši je tam. Ag neprišó, tak sā miseu ospravedlňič a koj ni, tak alebo s práci hät alebo uš šua. Potom uš každí šó, kā bú zadelení. Jā som najväč tamnu do bani bú zadelení, po trojmí smo tam pod zemó na ednom štrose (z nem. *Strasse „ulica“*, tu „špec. pracovisko“). Jā som vrtau a buli dvojmí, tí brali do vagonšokó tú magnésku, lebo na Burde je magnésková banä. Len na štrosi smo meräli, číslá smo mali, každí štros. To sā volá felezovanä. Najskoré z edniho štrosu a potom z druhiho felezovaū a tak dälé to išlo až na konec. To nám višitovaū mäná dozorcä z edné knihi, felesknihi vo felescimre. Eš kotor de ide robič. Lebo sā to aj menelo, koj dagde na daktorom štrose daedon xibovaū, ež neprišó do roboti. Aj to sā stávalo. To zmo tak volali mäná si nahlas, alebo eš „tu!“ alebo „ide“ to jes do bani, do roboti. A tam su uš štoli takto nabok nabitjä a to každá má svaj profil, profile sā beli. To mali smo úkol, to sā tak volalo, koj kán najskoré zarobič. Buli aj slapší, tí narobeli mäné magnéski. Úkol je takí. Kelo mu viplateli, kelo vagónó nabrau. Tot dozorca kontrolovaū s kotriho pracoviska, štrosu, kelo vagonšokó magnéski viňšlo. Kto si zle šikovaū, ale sā maū, kotor dobre, si aj zarobeu. Jā som len s tó vrtaškó naveki pracovaū a tí dvä mali takjä mlatki velkjä, kladivá, tag s timá na mänšjä kusi drveli tú magnésku a potomá ju naberali do tix vagónikó. To rukamí metali do vozó, a to sā potom ciskalo na výtäx, gu šaxte a tag išlo von na zem. Tá to potom už nakladali do tix hunjtó a tak to odvázeli tó lanókó do Hašävi.

Jáj, horizonti sā robá tuvon, napovrxu. To je uš polävkota, tam lepšu povetrijä. V bani pod zemó kazí to povetrijä planuľa xlapó mocne. Jáj, ve baník, to tvrdá robota a koj to misí bič. Pri tom vr-

tanú ebi sā to nezvalelo, tak si to zavážā za sobó planim matriálom, si to zasázämo to volámo, ako koj f kuxini díle robä. Tak koj sā to edon profil vibije, tak sā to zasaží tim planim matriálom a to sā volá potsácka. A tak sā ulapí zas noví profil. A potom zas dälé, kim sā tá dobrá magnéska nevibere. Magnezit to je v ednom kuse. Len jesto dakodi aj tu takjä gláni. To je taká žila planá. Dakodi sā hlavná štola prebije až na to planu a tam sā potom šaxta prebela hor na den (na svetlo, na povrch). A f té šaxte je tod vítäx alebo šolnä a na té sā vívážā magnéska na vagoňšokox na den hore. Jáj, tu na Burde sā necimruje, to len na Zelezniku, na Krízu, v zelezné bani, de sā zelezná rúda robí. – **Vyprával 58-ročný baník Ondrej Sakál v lete 1957. Zapísané rukou.**

c) O partizánoch. Na Pofstánjä smo robeli uš tuto na Suxé v magnéskové bani. Tak to potom aj tam zastálo, lebo xodeli partizáni šua lem ni. Buli smo doma za dakelo šäsu, aj koj Nemci tu buli tāto tu. No partizáni šak xodeli tāto furt. To zmo im miseli nosič potravini hor na Zdixavu a tam zas Zdixaväne na Krokavu noseli. No ale ešče pret tim, najskoré koj buli prišli sem Nemci, dávali smo aj Nemcom, tuš šua bulo treba, aj tim zmo dávali. A gu tomu uišo edoras Nemcom edon partizán tāto z Lipócä – ale vam ani nebú partizán, len im miseū kopač zákopi. Maďar bú. Tag vam bežäü tāto tot šlovek, zez nás dvar a myaj sin šua je teráz v Radnócox, tak tod videu, no präuda, aj jā som videu. Tak tot, šua budemo robič, ak tádú Nemci hät, lebo tā z Lipócä strijälali za nim, za tim partizánom. No tak smo, povežmo, ež zmo ho nevideli. Ale darmé, lebo tam, kā bežäü z Lipócä, bú edon xlapec, f škole je teráz v Ožďanox učitel, tak to takí malí xlapec bú ftodi, tak tot povedau, eš tāto bežäü tot partizán. No tak prišli sem nošak. Mnä. Šua? No, tāto bežäü tot partizán! Jā som nevideu s kuxini – tam smo mali ftodi hor kuxinu. Tag aj tot velitel šua bú, mladí, tag mä tam gu té stene šua ho válamo (múr), tag mä tam postaveu, ež miseū tāto bežäč, eš tāto bežäü. No tak ona plakala žena aj zo svokró. A toto sin šua uš ženatí, tod ftodi bú len pódruha mesäšní xlapec todi ešče, tak tá žena pódá: „Koj ho pódá zastrelíte, tag aj tohoto zastrelte hät!“ No ale sin šak, šua je teráz v Radnócox, tak tot potomá už videu, ež je zle, tak viňšo von s xljäva, šesau voli tam. Tak: „jā som ho videu, otec nevideu.“ A jeho f tom pläsknú tot Nemec. Tak to tak bulo šitko, tak. Tak vam potomá tot partizán bežäü, eš kā bežäü tot partizán? Tag mu po-

tomá aj sin povedau: „Táto tahor bežäť“. No tag mä potom uš pusteu tod Nemec. Šli za nim. No ale nevedeli potom, kde sā im skreu, ujšo hät. Do húari ujšó, kā sā na Rónu ide.

No a uš sā vráteli a zas gu nám tod velitel. „Už náz idú daedniho otstrelič! Už ide pre nás, už nás otstrelá!“ (povedala prítomná žena). Tag uš potom prišo a povedau: „Kotor je tod mladí“. Žena: „Kotor je tod váš sin šua viä de šó tot partizán?“ Tak som potom povedau: „Tu je reku, aha muaj sin.“ Žena: „Mi zmo nevedeli reku, eš to vam ujšo sem tot partizán, kto to uteká, mi smo nevedeli!“ – Muž: Tag uš potomá tod velitel: „Vi ste šicí partizáni! Vi nám nepomáháte!“ Zašäť tag volač tot Nemec. Muž: „Ag bi zmo vám nepomáhali?!“ Žena: Volau slovánski, lebo bú Čex. Lebo mu rožišá buli f Česku, tak tod vedeu po česki. Tag ešče vam povedá: „vi ste partizáni!“ A mi zmo mu na to tak: „Mi zmo ni partizáni! Mi zmo takí, mi koj treba pomáhamo, tag aj vám pomáhámo. Mi zmo vám vozeli seno tavom na Lipovec, oves, pre váš statok. A to vaší vojáci zobrali mi svinu, tak šua som maū robič?! Tag aj vám zmo, tak pomáhamo ako aj partizánom.“ No uš potom rjákó: „No dobre! Tag ebi ste vedeli: koj prídu partizáni, tag nám dajte vedeč hneč a mi prídemo.“ „Ve kobi oni tu buli za tot šäs kim vi prídete! Ale oni prídu len na jedená a odídú hät. Potom nám zas povijáte, ež zmo vás za bláznó trímalí (robeli)! Tak to mi nemužmo taku robič! Ale koj vám treba pomáhač robič, tag aj vám tag misímo pomáhač ako aj im, partizánom.“ No a uš potom ašak odišli hät. Iba sinovi dali cigaretlu, no že si zapáleu. Žena: Zato vraj, ež mu tľa facki vilepeu: „Na, zapál si, na cigeretlu! A druhí rás koj budete videč utekač takiho, tag nám vraj prížite hlásič narás!“ Xö, xö, xö, xö! – **Vyprával 72-ročný Ján Rohár a jeho 68-ročná žena. Nahrané na magnetofón 30. 9. 1968.**

6. Nárečia Muránskej (Revúckej, Jelšavskej) doliny

a) severnej 38) muránske nárečie

64. Muráň (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so staršími. Zapísané rukou 29. 7. 1934. Najtro mi prídeš pomuć! – Pou treťa jazre (z maď. *d'ezér „tisíc“*) šingľ nám treba na tú stodolu. – Éj, mámo u nás pekňé voľi. – Maď ma vihrešili. – Tag l'en kriší na t'jé voľi ag besní. – Idú Muránšaňe s kláť. – Tu v Ržavom jesto aj medveďe. – Padaū ftod'i aj d'išť, aj hrát. – Ve su to mojí braťa! – Takí maľí hrnšok som nadojila, aha! – Tuž a šúo? – Maška sa škrábe hore na stenu. – Naľal'i zmo si po edňej. – Ax ve tam naveki xod'á po t'ix bokox. – Bud'emo sa ešťe rosprávať, d'iškurovat' s ňimí. – Takí bijél'i xl'jép sa nám upjékoū, aha! – Teraz veru ſebud'e-mo aňi prást'. – Misímo sa kus zohráť. – Žito je uš posátuo. – Maška mrauší, vid'ela mäso. – Id'emo väzat' žito. – Taiđ'emo do Suxa dola z vozom na seno. – Käzaļ'i mi vzáť t'je peňaze. – Meskí košíšá sa ňez už ſevrát'a z vozmi domou. – Sked'e puojd'emo domou? – Sused'imo tuto dolu s filárskim aj z bistránskim xotarom. – Bud'emo krompeľe ſkrobať na vešeru. – S prvou fúrou ešťe l'en ta išou. – Nesl'ebodno tam buť! – Pod'mo het! – Na ftorok aľbo sredu prídú ſicí păťi xlapi do nás. – Preš si takí nahňevaňí? – Som sa aj zasmáu na ťix. – Plnú lošku si nabrau a tag do ús. – Akí nám aha pekňí buop narosnú f'ejto zahratke. – Ďeže to poňese? – Vera t'át dobre vidno fšá.

b) Z rozhovoru so staršími, najmä 80-ročnou Máriou Vrbiarovou a 70-ročným J. Bábelom 29. 8. 1957. Na tom umušeňú. – Slováci majú takí vid'eľeňí cincerím. A mi tu volámo, že ho povozujú na baštu. – Jáj, veru aj tu na Slovánsku jesto. – Kuóže taká rospukaná, ni pekná bula na ňom. Šitko vidoxnútuo. – Dvié, štiřié naši Muránšaňe viézli adaj šjésťox a ſi păťox vojákoū z d'ed'iňi het. – To calá dol'ina taká úská. – Ftod'i just takjé lampiški buľi postáľi. – Koť som

šou s tou t'arxoú domou. – Tam su štiri štrexi poľi edná druhiho. – To zaľéje calkom to moro. – Po šo som já šou, už bi som vác ňešou. – Tam ňesmié bict' žádná robota. – To sa ľen prevracá. – Malí kárik (zákruta) je tam. – To takí oheň sípe (sipí). – To nikto ředokáže, šo já, veru ňik na svet'e! – Pret tromá dňi sa sretľi. – Po osemdesát kilo dávajú. – To ľen t'ito keťasá f ton. – Prišli na tú svad'bu bohatú. – Nigdaj za života ňeplatiľi. – Šou som dađe kus sa prejs. – Som potáhnúu já tou cigaróu. – Já som takí xlap búu, ale ňi na pijačiku! – Mňe sa to ňepášilo, ved'á. – No a ſi ta vidá reku, ako sa tam ſicá okolo ňeho držá. – Ve to ňemusí na prvom raze bict'. – Maū iba päť centou na hod'inu. Kotriho višmaril'i z robot'i? – Bula kažďi d'eň víplata s t'imá papiérovimá peňází. – Višo dvacat' talárí (dolárov). – Tam ňesmié mäso ňigdaj xibet'. Ve povedám, že na kotor bok sa naxílila, tak tam bežali ľude. – Tjé eľektrički náki tak nastaváli, že stáli. – Ľen ſez ľeto a ſez noc. – Ľen zeľzivo pozbyérali. Joj, a t'ix kúr keľo šu strax! – Ľen odrazu odúrá het. – Koť viľahňe, tak pošim cicá, kim kce. – Tí Anglišaňe zanahalí šickix tak. – Krompel'e tam buľi také drahijé ag aj mäso. – Sťáto buľi aj tí tam. – A hned' do vagona ňese. – Veľej razí sa to ňešťast'á staňe. – Som dobre zarábäu. – To ľen pošim bulo t'eplo sa tam robilo. – Aňi mojo kľipaňice (mihalnice). – To rádne ušeše. – Adaj aňi vi reku z dvomá loškamí nejet'e. – Na mal'ini xodá aj mojá svokra. – Spiťi búu ňi žúp. – To hnet' zvlášá. – Bud'e vám aj tá daš rosprávät'. – Ņemaū som aňi itro zemi. – Sa už aj ľen ožeňiu. – Takí xlapšisko búu f Slaboške. – Zmo bol'i traja na dvore. – Tjé ňebožátká hrebaľi. – Jaj, ľen tu v Muránu su vidaňié obidve. – Sed'em drevánok krompel'i.

c) O sinovi. Búu šou do roka g vojanšiňe, gu vojsku. F Xižnom konau službu, daľi mu tam štáciu. Pri kanoňrox (delostrelcoch) búu. Tam vozá šakovuo, xodá tjé t'aškijé motore. Je striézliví. Aj kravišku si myóže trímať. Za poutref'a roka búu v Ružomberku. No potom museu do Kvetníci. Búu ako Jánošík mocní xlap. Al'e búu ako ňedbanliví na sebä, poprexladívau sa tam dad'e. Tag museu aj do Tát'er, ľebo že ag ňi, že upadňe do tuberi. Veľej zmo sa mu napítaři. Reku zišli bi sa mu inekcije. Musí xodit' dva tížne na ňe. Po trox tížnox maū íst'. To bulo ako na Stúpeňá, svátok-pátok. A to ňekcú tag odrazu zármuťit'. Tag vám ho napísali do Rúožnavi do ňemocníci. Že do ľej pravej straňi sa mu to lapalo. A že koť mu to ňeodíd'e, tag vraj ňišť, ľen do

ťix Tát'jer konat'. Tag zmo šekaťi. Tag mu žena mala dve d'jéušatá, tag aj t'jé zapísala'i. Vám to vraj buďe vráťenuó. Tag aj šou na tú prehlátku do t'ix Tát'jer. Vom to ešte ot tamťej vojní prvej búu dostáu. Sa dobre zmláváu. Tak potom ležau tam v Ružomberku vo vojanskej ňemocnici za poutreťa roka. Potom ho na Prednú Hvóru premiestnil'i. Nárok na l'jéšeňá má, ale je fše l'en tak v ednej miére. Ņerobí ništ. – **Rozprával ten istý J. Bábela 1. 8. 1954.**

d) O skal'e Cigáňke. To kapitáň dákí vraj búu. A zobrau si ednú ženu. Pekná bula. Ņeved'eū, že je Cigáňka. A potom mu vraj tak orodovala, že bi mať jej vuóľu viplniť'. Tak sa vom vibrau ráz do sveta, ale sa vráťiu. A ona si už bula Cigáňki povolala a oheň si rozduxoval'i f kuxiňi dookola. A vuom to pozorovau zboku, že ak sa to d'iškurujú. Tak sa potom rozhnevau milí muž, Cigáňku ulapiu a durk s t'ej skaľi dolu. Tak sa to ot tod'i volá Cigáňka.

e) O medved'ox. Kot' sa mi narodila d'jóuka, tu je za Vrbárom vidatá, tak som vám šou na salaš tuto na vrxi, na Voňácu. Maťi zmo robit' kršteňá, krst mať bict'. No tak som šou na salaš pre oúcu na to kršteňá rano o pár'ej. Tak som rano ňevid'eū ništ. Tam som šou na t'jé lúški, gd'e bul'i t'í valasi. No a potom som prišou na t'en salaš. Zväu som ednú oúcu, povázau som jej nohi a zväu som ju do taňistri na xrbet. Šou som zas tou istou cestou domou. No tak som prišou gu trom medved'om. Ako tamto t'jé kríki t'áto id'e cesta a oňi si zbijeraľi bukvu popod buki, páxaľi po zemi. No tak som k nim prišou, tak som skríknuu. Tuš tag aha som bú d'eľako od ťix. Hí, ta šo je to?! Sa tak prizeraľi, pán Tóbik, takto trímaľi šitki tri labi a hľad'eľi na mňa! A já som si popustiu kľušku na taňistre, žebi som ju mohou šmarit', kod' buďe treba. A potom som buxnúu sekerou o skalu, žebi ix postrašilo. A oňi sa tod'i tak zmetaľi na edno desať metrou pot cestu do dákej xrašťi a zas si postával'i na zadňé nohi a zase sa prizeraľi na mňa. A to bulo na našej lúške na kraju a já som mať možnos ist' na ednú lúšku a t'jé bi maťi tod'i bul'i príležitos ma pred'is. Já som to dobre zakrišau, šo to aj t'í valasi pošúli. Tam bul'i aj Muránšaňe rúbare. Tak t'í mi potom rosprávăli, že šo mi to bulo, že som robiu takí krik. No tak já som sa aj obávau, já som sa nazdau, že ma na druhej lúške zas prestaňu. A krišau som. No tak sa t'jé zas l'en poobracal'i a bežal'i zas d'al'ej. A taňistru som mať za to tak porixtovanú, že já taňistru šmárim a že ujdem, kim sa oňi s taňistrou zabavá. No ale na t'ej druhej

poľáňke už ſebuľí, ſa ſezjavil'i. Uš ſom potom ſpokojní búu.

Já vám poviem aj takí plaňí prípad z medveďom. Tam, aha prosto na Kosteľcu ſa to volá, zmo páſlí statok, tak v jasieň. Pri ednom gazuovi ſlúžiu edon ňemí. Tag gu tomu prišou edon medvet'. A kceu mu vola zabit'. Uš calki mu ho lapau. Tak tod ňemí hvákau, krišeū, aj ſekeroū zvijau a kuz ho odúriu na bok. No a vuom ſi ſtati hnau het, tot ňemí. A mňe ſa tam dva bicki páſlí, väcej ſa to tam ſtatu páslo. Viéte kod'i to buло, pán Korfant? To buло na dvacátiho vuosmiho októbra, kot' ſa to stálo. Tod ňemí ſi voľi dohnau domou, aj mojo bicki prišli domou. Al'e ſusedová jaloviška ſeprišla. A to bula taká tušná, trirošná, na oteleňu. Tag ju tod medvet' zohnau tam dolu g vode a do ťej vodi v doľine ju ſtrepau, zlomiu jej prednje lopatki a kruj jej vicicau a tam ju nahau. Rano ju tam naſli zabítu. A vuom iba na bok otskošiu. Ešte ho videli, kot' ju hládal'i, ſicá trije ju hládal'i. – **Rozprával ten istý 1. 8. 1954.**

f) O xl'ebíku. A pekávali zmo aj zo ſamej jarشاňej. Akurátne buło to ftod'i za vojni, f štrnáctom. No prišli Hroňki a povedal'i, že ag mi to pešemo xl'ebík, že kot' ţen xl'iéb je takí pekňi. Že im ſa roſpadá ſitok, l'en takí že oſtaňe ţen xl'ebík jarshaňi. No a já ſom im roſpovedala, že ak ſa to robí. Že treba aj kus žitnej múki do vodiški dat', to rozmút'i' a ſim treba poumívať a do toho cesta treba pár krompeľou ostrúhať a porajbať, ako na haluški. Ná potom ſa to zavarilo vrelo u vodoū tje krompeľe a viľalo ſa nuká do toho kvasu. Tak potomá tam ſa toho ſo ſa zmútilo, roſkolotilo dovedna a tak to uš ſim kislo. Tak takí búu krásni aj tod jarshaňi takí a takjé ňemohli najſt' iba t'ato tuto. A zase kod' buło poroſnútou žito, tak tod'i ſa zas muſelo taku ſobiť, žebi ſebu zákal. A mňe to zas, já ſom to poſúla od druhi, tak já ſom tješ tak robila. Tak ſom já iſla do vodi, ſitki ſkauki poumívaňi ſom zobraſala a položila ſom do ſparhétu. A tá ſkauka ſa zohrála na ſerveno. A já ſom potom tú ſkauku zväla a kus kvasu položila ſa toho žitňiho. A potom to pekňe tú poroſlinu viťahlo. Kim to vikislo, tak pekňe tú poroſlinu viťahlo, že ſebu xl'ebík takí zákaloví. Už dopeſenou to buło aj tod zákal, l'en ſo taku dovedna, taku, taká caňga, veďá. Tak xl'ebík pekňe viſkoſiu a ſadnúu pekňe. Tak taku to buło tod zákal. L'enže to buło f posretku, pod vrxňou kúorkou. – **Rozprávala 80-ročná Mária Vrbiarová 1. 8. 1954. Prepísané z magnetofónovej na hrávky.**

65. Muránska Lehota (v mieste a na okolí Ľahota)

a) Z rozhovoru so staršími z 29. 7. 1934. Id'emo do Dlehelúki. – A tí že šo kceš? – To je takúó žóútúó. – A šo sa tak rihúňáťe? – Ta Fero ťeráz ňjés. – Vom ho sem privijét. – Šo si žádá? – Či sa l'en šál'iš. – Čímá tromá prútamí ho šibnúú. – To tí bud'e na pamätku. – Tašľ'i do cencéríma. – Hano, poj het! – Joť si priš gu nám. – To je ňi našá, to je cužá lúška. – Viťáhnúú som päť vediér voďi tomu statku. – Jaj, tu fšá roskladajú. – To bula väšá hvóra. – Išľ'i zez našo zahradž'i. – Moťiki ťeráz l'en xasnujemo. – Takúó malúó d'iťa. – Skäďe id'e tot d'ím? – Aj dojšáre buľi na salašu. – Prišľ'i dvajá xlapi obzerat'. – Já šo bi som aj iš, sa ſebud'em doňho stareť. – Aj tu z Ľahot'i xod'iľ'i rúbáre do sveta hvóri rúbat'.

b) Z rozhovoru so staršími 1. 8. 1954. Uš trúbă past'ire. – Koďiže s kínom tu buľi, aj mi zmo buľi. – Aj tí šo od'išľ'i státo, s ťejto našej d'ed'inku het. – Hľac, ako sa ſkrábe tahor! – Aj t'ix l'jéskí tuto mámo dos. – To volámo rázvora na voze tot spodok. – Ve to viém aš sa biédne mät'e aj tam. – To tu xockod'i takúó padá. – Bud'emo struki (zelená fazuľa) variť na obet. – S ťej ťepl'ej voďi si kuz odl'éj! – Som sa adaj já batohou doz navláſila aj stá. – To zmo maľi v brázde posátuú. – To volámo psúó trňá. – Tu muóže bisti' aj krajšá pšeňica. – Bula ešte väšá tma ako ťerás. – Trášok do gäťi. – A d'eže si ho mám zváť, kot' ho ſemám! To potomá ozvárámo f takej kädjéške. – To na ſpuľáru krút'imo. – Kot' s d'esáťoma fajfamí snujemo. – A tag uvážeme na prošest'. Koď nám id'e edon kraj skorej ako druhí, aľebo kot' sa zľe ubíjá bidlamí, ostávajú ſedoseki. Nohamí prezjévámo a tak sa to tá práza otvárá a zatvárá. – Aj odmazívámo s tou šľixtoú. – Šo sa zatkává ſlňkom, to volámo do útku. – Treba nám uš novuú pošáť. – Kot' sa takto rozprávámo. – Nože xoj umiť tod rát! – Aha, aj tod Ďuro Vrbár búú tam s namí ftod'i. – A uš käd'e som si já nakládla hore, tak si aj vuóm kceu tak. – Ta kto vié, d'e vuóm iš! – Tam klát'i rozňovali dolu zvr Xu. – Jaj, to ſexodá fšá statki na pášu na calí d'eň!

c) O kozl'átkáx. Bula ráz edná koza a mala veľej kozl'átki. A že im ona id'e na jed'eňa dađe. A povedala im, žebi ňikomu ſeotvoril'i l'en jej, koď im povié, že ſeſe im f cecíškox ml'jéška, na roškox ſiéńca a v ústoškox voďišku. A prišou vlk a volať: „Kozl'átká, otvorťe mi, ſeſem vám na roškox ſiéńca, f cecíškox ml'jéška a v ústox voďišku!“

A oňi mu povedalí, že „našá mama ňemá takí hrubí hlas“. Tag išou gu kovášovi, žebi mu hlas na tienšú ukovaú. A potom kod' mu tod hlas stenšíu, tag išou tam a volaú. Al'e oňi mu povedalí, že „našá mama je bijela.“ A vjom išou gu mlínárovi, že abi ho mukou opsipaú. A potom zas len išou tam a volaú a oňi sa pokrilí: edno do stupki, edno do peci, do hodín, do posteľi, pod lavicu, aj inde. A potom vlk šitki požrau, len to f'tix hodináx ňemúho dotáhnút. Potom išou gu studniške sa napiť vodu. A tá mať id'e s tím kozlátkom tam. Rospárala ho, kozlátka vibrala a dala mu skalu do bruxa. A pri tej studniške bula vrba, na tej vrbe zvoňšok a rospráuke je konšok. – **Rozprávala 11-ročná Helena Salajová, 1. 8. 1954.**

d) Zviki u nás buľi šakovakié, vjete. Tak pret svadboú išli tu u nás v Lahothe najskorej ešte na pítashki. Tam pítaľi mladú a tak višerívali. Mesto mlaďej fše dákú starú prišikovali. No a to sa opakovalo aj tri razi. Napokoň došikovali tú pravú mladú a tag ju uš pítaľi. Potom na svadbe, kod' ňemať uš páleňku, tak aj koxi išli vozit'. A mlaďi sa museu vimeňit' a zaplatiť. A mladá musela dať l'iter alebo dva l'itre páleňki. Potom jej aj duxní ukradli. Aj za t'jé musela zaplatiť. Potom aš to ešte málo bulo, tak sa šicí svadobníci skladala'i na páleňku. Dakoďi vivl'jekli na strechu plux alebo cal'i vos a tam ho poskladala'i dovedna na tej strehe a gazda si to zas vimeňit' museu za peňaze alebo páleňku. No potom bula zavíjaňka a mladá spiévala: A t'i družba pekňe t'a prosím, nahaj mi tú pártu, rada ju nosím. Kobi si t'i pártu rada nosila, ešte bi si raši, ešte bi si krajši družbu prosila. A potom uš šicí spiévali: Na zelenej lúke kopa sena, fšera bula d'jéuka dnes je žena!... No a potom nato tancovali tod mládeňiň tañec. Tag jej skladala'i peňaze kto keľo kceu a maú. Každ'i ju kceu vikrútiť. A pri tom krišeli „Šijá mladá“? Potom uš tašli gu jéj rodišom gu mládeňiňim a tam zas tancovali, krutili'i sa a potom zas len tašli gu mlaďimu na druhí dñeň a robili figle. Kradli husi a tak predávali, žebi na páleňku zas maľi. Duxní zastavívali do zálohu. Šo najsl'i v dome, to kradli a na druhí dñeň to prevážali na saňoch alebo plužních koljéškax. A obľjékal'i sa žeňi za xlapou a xlapou za žeňi a takjé srajd'i dorábali.

Na Luciu zas takjé zviki buľi u nás, že d'jéuki xodili na prátki a tam si buxt'i pražili, takú hostinu si robili z mládejencí, halúški variili, mená do halúšok zakrúcali a kotro meno si viťáhla, tak že za takuó meno sa vidá. A xlapci zas kľina biľi do dreva do Krašúna. Pljéti'l'i

tíeto, agže jix volajú, ahá-šviháre a tag na Krašún išľi do kostela že sa im strigi ukážú. Džéuki aj jablšká zakusovali na Krašún a xodíli z orexamí na uhel (domu), koho vidá prviho, tag že sa za takú meno vidajú. Xlapci kod' na pou noc išľi do kostela, tag merkovali na strigi, že ak tiahajú toho kľina, kotriho xlapci biľi do dreva. To každ'í d'eň edoráz buxli od Lucii do Krašúna naň. A potom už na Puósni vešer tak merkovali, že kotrié to budú tíe strigi, jix poznávali. A sa aj bál'i xlapci, tag len tag ukratki merkovali, aj păťí vovedne.

Ako zmo na trávu xodíli. Kod' zmo mi d'jéušil'i, xodíli zmo na trávu. A tod'i, vié'e, sa to ňemohlo xodíť ako teráz – voľno fšad'e, d'e bula tráva. Nás tod'i horáre naháňali. Srpi nám braľi, plaxtiški nám rezali! Al'e kod' zmo sa nazháňali d'jéuki aj štvoro – päť, tag zmo vera fše aj horára poviplácali! Al'e mu ňejdem meno povedať adaj, xi, xi, xi! Tag bú ftod'i edon aufcéger (z nem. *Aufseher*, „dohliadač, horár“), tag zmo tomu aj flíjtu zvel'i a pot cestu zmo mu šmaril'i. A zbil'i zmo ho! Do pržlavi zmo ho otrepala'i a tak vizl'jekli do hola f'nej pržlave. A horár šo bú, tak ten ho naštimovať (nahováral), žebi išou gu nám gu d'jéukám. A vúóm sa daū nadat'. Tak takim porátkom išou z bánu het! Potom sa horár smáu na ňom, že preš sa daū. A eš'e sa aj teras spituje na mňa, že si žijem, lebo to ja som bula takí faktor na to, vié'e! – Vié'e, já som takí betár bula dakod'i, kot' som mladá bula. Al'e kobi sa mi teráz vrátil'i tíe šasi, ta bi dobre bulo! – **Rozprávala 61-ročná Mária Labošová 6. 11. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) Ako xlapci máje staväli. Na Rusadl'á staväli máje xlapci. Al'e skvíérkovo (smrekový) postavili xlapec len ten, kotor maū frajíérku. A ráz nás strašne mrzelo aj s kamarátkou, že xlapci staväli skvíérkovo máje a nám ňemaū kto postavit'. Išli zmo do zahrad'i. Tam bulo žito a pod ňim zmo najšli máje skvíérkovo skrit'jé. Išli zmo domou pre sekerku a máje zmo popreťinali a prikriili žitom nazát. Xlapci prišli pre máje, že si idú d'jéukám postavit'. A ag dvihajú na pl'eco, máje sa prelomiľi. Na druhí d'eň xlapci strašne hrešili, že máje si ňemohl'i postavit'. A nám uš to dlho bulo, tag zmo sa vijavili, že zmo jix mi popreťinali, že kod' mi ňemámo máju, žebi aňi edná ňemala. A muzika bula. Xlapci xodíli, gd'e máje postavili. Museli d'jéuki zaplaťť za máju. A s toho robiľi muziku. – **Rozprávala 47-ročná Anna Šuhajová. Nahrané na magnetofóne 6. 11. 1967.**

39) dlholúcke nárečie

66. Muránska Dlhá Lúka (v nárečí okolia Dlhá Lúka alebo aj Dľehelúka)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Já som státo z Dľehelúki a mám už sedemdesét rokou. – Nax tam ſejdú, lebo poblúdá. – Tam nevidá ništ len húoru a húoru. – Já som tam búu a uš keľo razí! – Já im tam ſheradím is. – Tam taká xraſť bula. – Pri takej robote ſa ſtefti ſlovec bars rixtovať, cifrovať. – Čeraz už nedúdrá na poľo ani ſviňe. – Brat mi búu v zajatú. – To len kim ſom bula mlatšá. – A ſo ſi ſa tíi ſem ftáhla! – Ve ſa to pásí nauſiť. – Skladámo do poſtelí a ſi poſtelí do bogli (kôpkas). – Aj naſo xlapi už koſé, vozé, nosé a potom mláta. Aj muž dakodí voziu to uhlá z Uhlárskej. – Najtro nebuďe ſvetok. – Tam ſpadnúu vom do toho trňa pot cestoū. – Dobriho zdravé! – Žeňi tu nechodá s tím. Každuo dŕia ſi muſí rádne opatriť. – Akúo je peknúo, žoutúo to jablisko. – Močika je mi uš tupá. – Dakodí koť ſom tam koſiu, tag vibehnúu edon zajac s trávi a bežeū dolu. – Tu f každej dŕedíne inakši dŕiskurujú. – Taſou ſom len pomali dolou dolinou. – A bratá ſu. – Jáj, tam padau velkí dŕiſt. – Poť ſem, Ďurík, poť! – Vom uš pokuse roſpráve.

b) Z rozhovoru so staršími z 2. 8. 1954. Do Mokrej Lúki zmo taſli. A vind'emo z vlaku, tak tu len takí dŕiš ſuxnúu. Iba ma tak ſtréſlo! – Oňi ſu uš osemdesetširi rošní. Som im povedala, že oňi eſte ſkúór oſtanú ako já, oňi ſlabo jedá. Majú ſrco mocnuo. Štríettížna už nigde nechodá. – To ſo poprerábeli na tú ne mocnicu v Revúci. – Jáj, ſtríelaſi aj tam dolou na xotare. – Aj ľan ſa len tak prede ako aj konope. – Nože, ukéžem vám daš. – Ale neviém, aké ſu.

c) Búrka. Tak tu ni dŕeľako u ſesedoú bívala edná dovica. Muž jé búu umreū. A mala veľkúo gazdouſtvo. Tag mala ednoho ſina, ale ſi trímalu aj ſlúhu. Tag ſa rás poobede poſalo mraſit. Tak tot ſin zaprehau koňe a ſlúšku na vos a že idú do poľa, na brázdu. A tá mať, taká staršá už bula, ak to viđela, tak viňsla na dvor a tag zalomila rukamí a povedá mu: „Jój, ſin muž! Som ſa uſtarela pri twojom ocovi a nigdaj zmo v nedeľu nezvázaļil!“ A vom ju opkríknúu: „Hibajťe het!“ Puknú

bíšom a hibaj! Pozvážau, šúó maú suxuó, kopence. Šitko pozvážau do stodoli a povedau: „Mojo je uš f stodoľe, už myóžú pre mňa aj hromi bit!“ Raz zahrmelo strašne, durklo do jeho stodoli a zhoreu mu calí majetok. To, že Box, šo je jeho, aj f stodoľe si najde. Vera tak.

Tag_án aj kodžíže tu bula hrúza veliká. Dvori podmívalo. Edon takí tuhí komuňista, viéte, mladík, tag mu povedám „Jano, jesto Boha, ši ni?“ Tag mi povedau tak: „A šúóže t'en kuz vod'i prejde a zas buďe ako bulo. Že kobi t'en Pámboj_bú, tak že tomu, šúó sa tak modliká furt, tag že bi mu poživeň ňeodoreau.“

Hrát ňi, len voda ťekla bars. Hasišá mali poplax aj v Revúci, šo voda veliká prišla stá od Muráňa. To už dvaceť rokov buďe ot todži, tak bulo, ale preci ni takú strašnuó ak teras. Mojí rođišá f tomto dome bivali, tu, na nižnom koncu dolóu. Našú d'ed'iu volajú D'leheľuka, bo je ona dĺha bars. Jáj, poznali zmo sa aj s tímá Sojákoúcamí dobre. Oňi tu bivali na áreňde oňi tu aj umreli. Povedali, že vom iš tam, ale uš to ňeviém kodži. Najskorej bivali v Revúci a potom prišli sem. Aj to buli roľník. Buli mladík. Prejšou ix vos s kapustou. Mali aj kabaňicu, aj myój oťec. A buli smo ostáli pet' d'etí, najmlatšú póu-druha rošnuó. Kodž mi oťec umreu, bula som pedrošná, treťá som bula. Bi som vám mala šo roskladať, kobi som stašila. Mama zomreli iba rok pominúu na Krašún. Osemdesátpet' mali. Aj svokra taká umreli. Buli taká xoromislná, na hlavu. Oťec nám vozili uhlá, no, a robili šitko na gazdouštve. Tuž aj šitko možnuó robili. Aj séli, vézali, sadžévali krompele, aj štíri vozi krompelou taviezli. Tak aj ni d'iu, že skoro umreli. Rođina Pájbox a príťel miešok, ako to povedajú. – Veru tak. Mali sed'iem d'etí, šesť xlapcou a len edno d'jeuša. A edon išou do Ameriki, najstarší, štrnácrošní. Ftoďi tak uťekali len bes pasou. Ten potom kus pomáhau kus matéri. Tjéš ňemala aňi oca, aňi matere. A edon brat tak voziu drevo, tag vos ho zaxiťiu, tag ho zabilo. Vera už aj pom keľo, adaj aj ped' rokou tomu.

Tam jesto edná studňa hlboká, na tom zámku muránskom. A že dakodži buli spustil'i tam ednú kašku, tag že višla tuto, ké idú na Prednú húoru. Tam je viviéraška. Tag že tam viňšla. To je velkí vrx a ďaleko, tag žebi bula viňšla tam, tak roskladajú. Tuš šlovek tam ňebúu, tak ktože ho vié, ši to prauda, ši ni.

Alebo aha šo aj táto našá susetka povedá. Tag má kamarátku, šo do Revúci xodži do roboti. A ona má dve sestrnice, šo t'jéš tam robé

daďe. Tag vraj roskladali – ale že je to skutočná pravda. Zabudla som uš sked'e je tá ich kamarátka. No tag že prišou ras si zo ženou do tej ňemocníci porodiť. Tag že vojšou aj do tej aperáčki a tam viseu križ. Tag že povedau tomu riaďiteľovi, že abi to umušeňa zložili het, abi to jeho d'itia neviďelo kriš. Riaďiteľ že mu povedau, že vúom to ňemouže, lebo že kod' vúom prišou, že to najšou tam a že vúom to aj tag nahá. No tak potom že vúom vinšou het stađe a že tá jeho žena porodiila d'itátko a že bulo úplne slepuó. Tag vinšou gu ňemu t'en riaďiteľ a povedau mu, no že to d'itia nebud'e viđet kríš, lebo že je úplne sl'epuó. Tak to tak sa stalo.

Ja som sa rada sméla. A teraz uš kot' som xorá, sa mi aňi sméť ňekce. Darme je. Kot' šlovek án nepracuje šak, to je najhoršá vec. Aj tá sedlácká robota nošak. Ale aj porekadlo je takuó: Ot tisára po žobráka – každúó žije zo sedláka. – **Vyprávala 58-ročná Zuzana Martinková 2. 8. 1954. Zapísané rukou.**

d) Z rozhovoru so 79-ročnou Máriou Lábajovou a jej 83-ročným manželom Jánom Lábajom. Prepísané z magnetofónovej nahrávky zo 17. 12. 1963. Muž: Tu koť bûrka, príd'e príval veší, no tak to s t'ix vrxou to príd'e takjé zápoli. Koť taká vešá hrúza (bûrka) príd'e, zobere šitko. To je Razím totod vrx tu. Aj s toho zbehne šitko lou. Tu na tomto boku edná húora tam pri Revúci, potom za Zd'ixavu smeruje. Tag aj st'ađe hned' zbehne voda lou a zmije brázdi (zeme). To šitko lou zhajtuje (mad'. *hajtani „hnat“*). Aňi ňemajú sked'e z vozí prejs, takjé skali nanosí: xe, xe, xe! – Žena: Ve som jé já otkézala, že už ma ňeposlúxá. Al'e ona nejd'e uš sem. Ni je xorá, al'e bula xorá, d'jéuka mi v Lušencu. A to uš takimu šloveku, kod' uš prexládne, tak škodí. Na noc idú, žebi rano tam prišli. To šak o šjés'ej sedňe do toho vlaku a do rana cestovať. A potom tu zase o štvrt'ej že má otxod vlak, tag zaz l'en nocou íst'. Som išla dakod'i aj já do Lušenca, tak som tam mala zamrznú'. Nesesla som si hnet' za tú lokomotívnu, žebi ma inak hrélo. Som dobre ňezamrzla. Vlak búu dlhí, rixlík búu dlhí, na koncu, tuš tak tam veru zima bulo, tak som dobre ňezamrzla.

A kot' to šasto treba vimjétať túto pec. Tag misím aj túto rúru vitáhnúť von a spopot t'ej rúri vibrať von. Aj tam jesto uhlá, saze. Tak to misím povimjétať von aj st'ađe. Tak to zostaňem taká ako komiňár. To od uhlá. To vâcej toho popela dá ako drevo. Kim zmo z drevom kúril'i, tak som xiba v jeseň vimjétala, ňebulo treba inkod'i. No a uš

teráz ag nakladajémo toho uhlá – aj to je ni šistúó, hah – už je za hanúó, uš treba vimjétať. Smrat, ňeštota! To je inak uhlá ako drevo. Lebo kot' sa položí vécej toho uhlá, tak tot šparhét ostaňe takí, šuo myóže kovat', šerveňí. Ja reku ňebud' em každí tíždeň vimjétať. – Muž: Bo tu sa drevo šak ešte dá. Zmo tu meži húrami. Skorej zmo dreva si aj na lúkax narúbaťi. Teraz je to šitko drušstevnúó. To štát prezveu šitko. L'enže to skorej bulo dobre, ni tak ako aj teras, aj šez l'eto zima. A rano ak svitalo, uš kosiú, za rosi! A spaú tam, l'ahou si tam, oheň si nakládli. Vispaú sa, odíxnú si a tag rano už vládaū robit'. A teras šak l'en kim hore vijnd'e sa dokoná a šuo uš potom vláze robit'?... Ako sa pametám, tag iba raz medved' bú prišou. Bul'i ouce f tom boku, tuš tag v noci bú prišou. Al'e ho zastreľil'i. Búu f košáru, tag ho naráz zastreľil'i. Šekal'i ho tam, pozoroval'i, videl'i ho. To v d'e vectodvacém bulo. Al'e dva roki bú v húre, v Háju statok. Maťi zmo zo Zďixavi ednoho past'ira. Tag ak kceu is na Poláňki pre šuo maū tam ešte, dák'jé veci, a šou cestou a tu naráz ag do húri vojšou tak sa narás stretnúu s tím medved'om. Tag maū strax veľkí, ſeved'eū šuo má robit' tam. A medveť sa gu ňemu brau. Al'e potom dák sa mu podarilo ujs.

40) hutianske (muránskohutianske) nárečie

67. Muránska Huta (v nárečí a na okolí Huta)

a) Z rozhovoru so staršími 28. 7. 1934. Tu sa nam iba krumpier (zemiaky) rodi dobri, nič inšuo. Tato cesta id'e dolu do Zďixavi a tato zase pot Červenu (Skalu). – Ked' nam aj ona ešte pomaha robit', aj doňese aj dreva z hori a takuo d'ečo. Ale ona ňesliši, je hluxa už davo. – Troje zme mi tu na ednom dvore, a dobre sa znašame. – Tam prosto prid'e tanu. – Kim som buu mladli. – Aj oňi už robä žatvu. – Keľo to uš tix hod'in može but'? – Ve tam kycop a kycop! – Edon Burgal' (Bulhar) v Muraňu predava. On barz veľa rozdaū l'uďom zadarime. – Zobrala som si na sebä taku malu plaxtičku. – Inoked'i vam poviem, teraz ni. – Ti čo fcelara, dostaňe cukor tunši (lacnejšie), al'e zase mäd musi štatu odat'. – Tam väcej bivaju l'en po stodolax. – Po pol'u maju tie stodoľi. – Aňi našo ocove to ňepamätaju. – Tu robä aj prez ňeďel'u. – Kislo ml'eko jeme furt. – Susedovo xlapci sa u nas zabavaťi. – Hano, nože pot' xitro sem! – Kebi l'en ňepadaū keľo ten

d'išť! – Veľej koscox zme zavolaľi. – Tu fšad'e inakši rečuju. – Tam len päť kilometri jesto. – Calkom popri cest'e pojdeťe. – Nax si odloža. – Potom ho do babičcou poskladame (petrence). – Ked' je suxo, tag ho odneseme domou. – To na Zd'ixave tak t'ahaju reč. – Ni som doma. – Von ni je tam. – Buďe uš pokoseno. – Nože mu daj tu lošku, nak je! – Keľo maš rokoū? – Ja t'eraz uš ſeprad'em. – To su tam našo zahrad'i. – Von je taki ſaľeňi. – Pojdeťe dolu dol'inou. – Tam aj xlapi kosa, tag vaz oňi vod'a tam.

b) Z rozhovoru so staršími 14. 7. 1954. Ket' sa vojna strhla. – Fťej sa pritrimovaū. – Ja som tam xod'evala. – Naspoli zme obrabiali to poľo. – Ņebuū dorobeňi ešte aňi kostol. – Prerabali aj faru. – Rečovau, že len taku daropčinu (darmo, zbytočnú vec) robä. – Išli do Po-horelej – Pri ňix virosla. – Oňi buli takto velmi dobrí šlovek na xudobu. – Jaj vera šakovo zme mi to uš prezili, len dobrúo ni. – Tu aha na Prednej Hore sa velej vilječa. – To zo Šumjacoho priňesla. – Zomreū mi sin. Maū tricatšťiri roki. – Jedna je na Hvorke f sanatoriume. Bula za maľarom vidana. – Ve to trapeňa, čo som sa ja natrapila od mojho maličku, toho velej bulo. – Bitka tu ſebula, ale tu sa osidlovali za velej času. – Mi tu len z groša žijeme xudoba, mi tu poľo nič ſemame, ako viďa. – Poj papať mlečko, hibaj! – On tag barz aňi ſepisaū, ſerat pisaū. – Na pešo zme xodili aj do Muraňa aj do Revuci. Prosim vas, keľo som ja t'erxou preňesla na mojom pažeraku! – Xoďa, pešo len na tom autobuse sa rad'i voza, to uš t'eraz ſexod'a luďe pešo ako daked'i. – Aj t'eraz mam len nasaťi, ale to väčinoū ſkape. Už aňi starší ſekcu kolo toho robiť. Joj veru, s tím je velej robot'i. Kto viē, či bud'e dačo s ňeho. Zbiu ho hrat (l'adovec).

To po t'ixto vrškox, ved'a, čo aj pohnoji, to šitko voda zobere het. Sa zadarme človek narobi. To ked'i sa narod'i, ked'i ni. – Hej, aj horelo. Dva roki budu. Prave zme sa prexazali tuto. A už mali aj pokoseno. Tak taka počopina, drevareň to šitko zhorelo. – Dostali klubovu lamaňinu. Kažďi na ňix ukazuje. Oňi sa pitali sem do Sobot'i. Xibä jix brat potporuje. Čo to s ňima bud'e, ňixto ſemože povedať. Oňi ſi z ňikim aňi ſeporečuju, aňi nič. Mi tu f takej d'ere bivame a ešte drapu ot takix žobrakoū! Len čo potok t'eče. Malo tu jesto toho poľa. To je mizerňi život tu. Povetra to je dobro, čisto. Vodu mame akukceme, i vapenu i žďarnu. Kebi ta bula na doliňe, bi stala t'isice. – To tu fabrika bula na sklo, na tabule, na obloki, taka huta. Preto sa to aj

Huta vola. Ale to daked'i davno bulo, uš višo pädesat roki. Material privažali aj zo Spiša, ten pjesok. Aj moj o'ec tu robili. Ale oňi buli stol'ar, obloki, rami robili. Ale druhi to nosili na xrbate tje tabule. To tu cala d'ed'ina buli sklenare, obločare. Uš teraz ni. To tu daked'i sklo robili. Tuš že tam bula na Javoriňe otpitam pekňe, d'e sa nam statki pasu a druha huta že tu bula v d'ed'ine u Dorčički, tu na brišku. Tu aj teraz jest take gramorki (gul'ky) zo skla. Ale to ta zahinulo. To sa už ňepamäta ſixto na hutu. To možno bulo aj pred dvesto aj pret tristo rokmi.

– Ak som vojſla do vlaku tak ako bi mi tak ihľou buu prejšou križom. A potom ja som si to harmuňa varila, ja som si umšlagi (obklady) kladla a to nič ňestalo. Len som misela odísť do ňemocníci do Košic. Uš f tret'om mesacu. Mi povedali, no us sa ſeda pomocť. To mi povedali paňi doktorka, po trox mesacox. No čo bud'em robit' s ňima. Ot toho cugu (z nem. *Zug „prieval“*) mi povedali že je to. No vid'ime paňi Kulifajova, na meno ma volali. Som sa vizlekla do pasu a na stol a dali mi tje inštrumenti. Ňeňika či mohli oňi opstať na boleſť. Oňi bi tu mohli buſť. Nax si od'ixnu. Ale ja som len domou kcela is. Tag mi dali pirulki, tag ma ot tix ſigdaj ňeboli. Recep mi napisali a žebi som si len tje dala doňies.

c) O ſeňe. To najskorej xlapi idu s kosami kosiť travu a potom pridu žeňi z hrabľami rostrasť zakosi. A potom jag ix porostrasaju, ked' je xvilia, potom si pekňe pohrabaju do poſtelkox. Poſtelki potom poprevracaju na druhi bok a večer skladaju do babincox, takje menšie kopki (petrence). Prez noc je f tix babincox. Na druhu rano porostrasaju tje babince do poſtelkox zas len a prevraťa ho raz alebo keď treba aj dva razi. Ked' je uš suxu do kopi ho klad'u. A kopu spravā tak. Zabiju kola do zemi, okolo toho kola daju, zadrvä dreva, takje falatki (z mad'. *falat „kúsok“*), takje kolieska, žebi sa kol ňehibať sem – tam t'en kol, keď sa dava to ſeno okolo ňeho. Potom naviťinaju xvoja naspoďeň, to pekňe naskladaju na spodok, žebi ſeno ňehnilo ot spotku. A tak klad'u ſeno pekňe až po vrx. T'en kol je aj sed'em metrov, aj d'esat' metrou, čo sa sprace aj d'esat' cejtoú ſena do ňeho. A tje kopi možu ſtať aj šťiri mesace, aj rok. To ňehnije, ot spotku ma luft (z nem. *Luft „vzduch“*). A tje xvoje zato sa klad'u, žebi to ňehnilo ot spotku. A to si položa spodok uši a potom ſireuju a tag jak hruška do vrxi fše kuz uši a uši dovrxi. A už jag ju spravi tu kopu, dokonči, ta

jej vitnu taku kvaku drevänu z ľjeski alebo z buka a žena ju zakvačí kolo toho kola a sama sa spustí do dola. Ņema sa ziňkaďe spustiť. A tak to tam stoji a len v zime, ked' je sňex, tak to zviknu na saňox zvažať do domu. **Vyprávala 77-ročná Katarína Hlodáková 30. 7. 1957. Zapísané rukou.**

d) O svojom život'e. Ja ňevjem ňi, ja už ňexodím do poľa, prosim. Aj fčera som ľežela tu na tom sход'e. Na tuto nohu a tu ruku ňemožem sa pohnuť. Ta som tag ľežela a kričela, čo som sa ľen tak učila xodiť, čo ňevlazem ňič na nohu. Taka čjerna je jak ten kapec. Uš po osemďeset', prosim. V januaru mi vypadne už osemďeset' jeden. Dvanásťiho januara. Jak sa vola? Tuž rođena Ďurdák a po mužovi Fraňko Marija, ano: Marija. Tu som sa narodila v d'ed'iňe, tam dolu gde aj sin biva. Muš xodíu z oblokami a ja som robila jag Box prikazau. Kim som vladala. A teraz d'et'i sa hnevaju, že ňejd'em ňigd'e. Tuž a d'eže zajd'em, ked' ňevlazem, prosim, d'eže zajd'em?! Moj ot'ec už davno zomrel'i, sa ňepamätam na to. A matka už adaj aj više tricet rokou jag zomrel'i. Taka dovica xodil'i s košom, d'ečo predavať a tak nas živil'i, jag nas mohli. Šest'ero nas maľi. Mi zme takje sirot'i buľi, ta ľen tak bijedne zme sa živil'i.

Z Marmurenou xodil'i, praudaže xodil'i. F takom čepcu, d'et'i, školskie d'et'i xodil'i a spievali dako: „Aj ptačku, čo tag rano šteboceš? Ma zima trase. /Trase ma trase v zelenej kraste./ Zeľeni maj, kravičkom daj. /Dajže im daj, ten zelensi haj.“ Z_dom na_dom to tak spievali a čo im dač daľi, tak si upekli a sa hostili. Tu čepce si zváli d'et'i na hlavu skorej. A potom jak otxažali het tak: „Bohdaj ta t'etka sto sinoú mala, žebi nam každej po jednom dala. Zeľeni haj, kravičkom daj. Dajže im daj, ten zelensi haj.“ – Tak pekne to bulo. To s tix d'jeučat urobili jednu tu Marmorenou, to živa bula. **Rozprávala 81-ročná Mária Franková 20. júla 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

41) zdychavské (muránskozdychavské) nárečie

68. Muránska Zdychava (v mieste a okolí Zdrixava)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. To mi ľen babince volamo (petrence). – Ņema ju xto pas. – To su krompele, šo sa saďa. – Kot' som tam robiu. – Mali zmo edno d'i'a takuo dobruo bulo. – Oňi su dvä brat'a. – Tu už uhl'a ſepaľa. – Dakod'i aj tu buli. – Nože xoť aŋ_tam! To nikto ſezna. – Kotor že to buu. To z močikou kopemo. – Iſli dolu calou d'ed'inou. – Koť ot Školniški umreli t'etka.

b) Z rozhovoru so staršími 3. 8. 1954. To je jalovica, kod' je ni oťelena. – Na koňa si sadnuu. – Prinesem mu daš. – Zakosi sa rosträsu a ſuša. – Zuska, pod' heu (sem)! – A t'iže ſo kceš s t'im robit? – Akurat na obet ȝvoňa.

c) Ohen. Toho leta ešťe t'eplo nebulo, zmo sa nezohrälí dobre. Ani burka nebula. F št'ricátom prvom bula velka burka. A ot tod'i každ'i rok biva. A kod' zaȝvoňa, tak prestane burka. Ale raz aj do ȝvoňiški, šo su ȝvoni pripravenie, udrelo. Ja som žnula pržlivu na dvore. Som čupela a tak som žnula. A edoraz len udrelo, ale tak strašne, že mä len tak sträſlo. Zabralo aj an tam xiž (domy) dve, st'eni vitrhalo z murovanej xiži zukol-vukol kolo nej a ſo f xiži bulo, to šitko voda nesla. Na tom potošku šitko viberali z vodi. Aj stajne zobralo, aj vozi. Nam odneslo ftod'i xljevi pre ošipanje. Mali smo dve. Tak som povedala, žebi smo jix vifustili, žebi nam jix voda neodnesla. Tag smo jix xitro vifustili. Duxne ſi luđe museli odnestr' do komori a tam spali. To len boska moc, ja len tak poviem, to žebi smo sa kajali.

Aj t'eraz na tri metre snex napadnuu. To tag bud'e Panbošt'ok dopušťať na nas. Tag velej ſasu je ni do konca sveta. Bud'e aj krvavi d'išť, aj centovi hrät (l'adovec) bud'e padat' z neba. Bulo vraj dad'e napisano, že calou Slovánsko sa ma zaťať vodou. Ja nexodim po ſvet'e, tak nevjem. Ešťe pred mad'arskou (t. j. prvou ſvetovou) vojnoou ſom bula. Ale to fšä ednak bulo.

Jaj že ſi xoda z Mamorenou? Veru xoda! To na Smrtnu ned'elu pret Kvetnou ned'elou to je. Ta to tak spravä: s kiški (snopšek na ſla-

menej streche), to pooblekaju takže habi na nu aj paňtle jej naklaďu, naviešaju po nej šakovje a zopxaju na šťap a tag nosä aú (tam) d'ed'inou. Obidu dookola a spievaju. A potom zdola d'ed'ini pridu, tak kišku pozobliekaju, habi si vezmu domou a kišku vrhnu do vođi. A to tak spievaju:

*Hejže, Mara, hejže,
d'e t'a ponesemo?
Za hori, za doli, d'e piesok dubovi.*

A potom ju šmarä z mosta do vođi. Lenže uš tak hrdo neprípravuju ako koť som ja d'ieučila. Ftod'i hrčsi, lebo t'eraz ani paňtle nenosä. To len tak.

O Dovšikovi. Dakođi že xod'iu. Ag ja pamätam ni, len pred mojim narodením, tag že xod'iu aj Doušik. A že ho tu dađe aj ulapili. Tu že sa pritrimoval pri ednej žene, ni deläko kršmi. Tag ho tam ukrivala. Ale ho potom ulapili pri nej, tag ho odviedli dagđe do areštu (z franc. *arret „žalár“*). Xudobníx napomahau. A potom že ešte prišou nazat kā buu a že prišli za nim. A že dak tabla šes poli sa rozlomila ag buxnuu a tag ju šmariu do nix, do t'ix žandarou, ši šo to buli.

Janošík najšou vilu na luke sed'et'. A že ona mala v ruke taki opasok a že mu povedala, žebi si ho do roka neprípasau, tag že bud'e furt mocni.

Na Luciju stolšoki robili, aj štranžoki (z nem. *Strang „povraz“*) pletli, koť kceli vid'jet', akje su strigi. A tak t'je d'ieučki si stali na stolšoki a tak hľadeli šes to. Aj na štranžokox ak pletli tak sa šez d'ierki d'ivali že idu strigi, aj šo robä. To na poūnoc išli a zobrali aj Krašunoviho maku a ihli. A že oni strigi ut'ekaju za nim, ho zbašä a že treba vbehnut' d'e najbliši daki dom, bo oni kod' ulapä, tag hocšo vikonaju. A mak rossipať treba a oni to pozberaju a šez ihli sa musä preprixavať, šez t'je d'ierki. **Rozprávala 83-ročná M. Bystrianska 3. 8. 1954.**

d) Ako buduju drevänie xiže (domy). Tu najväcej len drevänie xiže jesto po vrrox. Aj t'eras tam len takže robä. To ot spotku pozakladaju skali do fundamentou a tak potom uš cemrmani t'je breuna založa na t'e skali. Fše viši a viši sa to klad'e dookola a uš potom ag vind'e hor, da krovänice a potom pribije krovci na to. Murpaangi su tam t'eš. Na t'e hrädi aú tak popribijaju a po latax lebo šingle pribiju, lebo kiškami pošivaju. To zo slami žitnej sa robä. Taka hlava sa spravi

a to s tím pošivaju. Zaväže sa ta hlava na kiške. A už na vrch potom poklaďu slamu a škrekle daju až tak že abi to vjetoval nezduxnuť. **Rozprával 61-ročný Šimon Siman 9. 8. 1956. Zapísané rukou.**

e) O vojne. Ešte ftodí v Jelšave, f kupeli zmo xodili na asenčírku. Zváli ma s prvej. Ďevätnačošni som buť. A potom vijo! Do boja! Narukovať som do Lušenca a z Lušenca zmo potom išli na Rusko, na front. Ale som tam malo buť, tam som nebuť xibaj adaj do tŕžna. Som ostal ranený. Oheň tam vypustili. Zmo povixať z dekungou (z nem. *Deckung „zákopy“*), ta Rusi tuhi oheň vypustili na nas a to na rovine, ta nas tak sekali, kosili het. Tiež edon z Miglesa kamarat ako tak asi na tri kroki buť odo mná, tag dostal do nohi. Mi volal: Siman, podľa ma ratovať! Nestašou to povedať, durg do mná! Tieš. Mať som tuto patroni a tam som sa museť xraňť. Každú mať taku lopatku a som už mať okolo hlavi zemi obloženou, no okolo hlavi. Ale tu som mať naboje, no na opasku a to ma tlašilo. Ta ja som si tohto rukou tag až vopaxať pot sebe a ležať a šúo ako d'alej bud'e komando. Zavolali že: forverc! (z nem. *vorwärst „dopredú!“*), že dopredú ako, lebo mi zmo mali nemeckou komando, že dopredú! No ta ja som si pomisleť, že ja tu šeď edon jarok som prešou, ta že ja už idem do zat (dozadu), bo ma len dašo tu ušťiplo. Tuš tu šeď loket' mi prejšla, a tu do boka. Len to štešťa, že tato von nevinšla ale sa zastavila. Aj dneš ju tu mam. Tato šla a tato vinšla (ukazuje). A uš potom sa v boku stavila, bo šla aj šeď opasok, d'jeru som mať. No ta som si pomisleť, že idem do toho jarku a že sa obvážem. Bo každú mať obväť. Tak tam buli už druhí xlapi, krajane najväčej. St'a buť, z našej d'ed'ini, no. Mi zmo buli vovedne. Ja som vopredú buť a oni ostali f tom jarku. Tuš ta naras prišou sanit'erc, že šo je so mnou. Ostal som ranený. Ta naras četar, ni ako sa uš teras, cuksfirer (nem. *Zugsführer „čatár“*), kapral a potom je cuksfirer, hej, ta prišou, t'eš mať pri sanit'erco buť, že šo je so mnou. Aha, som ranený! Tag naraz zvolal xlapou: Obväšťe ho! No tag mä obväzali, batoh mi zašmarili s xrpta. Košeľe som mať dve, bula už zima, dvacet'ho tret'ho októbra to bulo. To bulo šitko krvou zaťatou. Ta tie košeľe len sxitili, rozrezali a šmarili het. A potom mä obväzali a ruku až tag na grk a bluzu tu len tak zahrnuli, aj plášť a toto holbo na tie nositka ma a niesť. No a zima bulo, tag mä len tak tráslo na tix nositkax! No a uš potom ma prinesli het, šo dekung buť naš a potom zas taki pred dekungom pred drvoťi zas pre dvox xlapou šo bula straš. No tu t'eš sanit'erci skošili do toho menšeho a povedali

mi: Koť t'i d'aka (ked' chceš), tu stan na nohi a xoť a koď ni, tag nak t'a zabiju. No ale uš potom som im uš: kobi st'e ma aspom podvihli. Ta pomali prejd'em pomeži drvoťi, bo bulo poprestrihovanuo, pomeži drvoťi na druhu stranu už het a na druhu stranu sa prevažilo. A len ot kanona kobi buľ dašo dostať, ale od gvera ni. Tuš tu prid'em gu tomu dekuňgu, a tam už druhu xlapstvo bulo, no, v rezerve. Tuš ta edon viskošiu z dekuňgu a preložiu mä šes tot dekuňg a prevažiu som sa na druhu stranu. A uš potom pribehli saniťerci gu mne. No ešťe som kus vladau, no. Potom ma nesli na d'aleko do ednej d'ed'ini. **Rozprával 73-ročný Šimon Siman 17. 7. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

42) revúcke nárečie

69. Revúčka (v nárečí okolia Revúška)

a) **Z rozhovoru so staršími 7. 7. 1934.** Našo malia d'et'i – našo malia d'it'e. – Adaj lud'í jesto fšá plno. – Toto cestó príd'et'e do Zd'ixa-vi. – Aj našo xlapi vozá klát'i t'a s Karafové. – Akí si žot'i! – Už dáuno nepadať d'išť. – Bud'emo skoro kosiť aj ósi. – Každ'i t'ižden tu buli. – Bud'e ho vera aj pet' veďiar. – Ve t'i já dám! – Koť som bút v Revúci, tak som nevid'eu xiba edno malia d'iauše. – To husom dávámo. – Mahól si ešťe kus narosnút', t'i huncút edon! – Viam že se me hle-dal. – To takí nískí šloviašik. – Jój, Bože maj, Bože maj, akurát som se tam pozrela. – Néďeš t'i pódá d'iškuovať vácé! – Pajd'et'e an_t'a, kă uš pokosili trávu. – Vara bi smo se mi nebuli nazdali, že ešťe rás príd'et'e sem. – Bút tam za d'evet' rokó. – Tu t'eras každ'i d'en padá. – Mlad'i šlovek ta aj vláze, ale starí vara ni. – Krompeló nebuďe, rža ix zabilia. – Státo dló išól gu vám. – To xiba takia priáškrupki t'ja našo krompele (drobné, nanič). – Pokrájámo ix na malia kusi. – Takto sa t'i zmláveli (zhovárali). Ve se adaj ta domlovímo! – Oni buli dvá brat'á a buli calkom róní, edon ag druhí. – Vam už dáuno oral. – Ve to adaj nemažeš tag nahat! – Už bud'e ist'e d'evet' alebo aj d'eset' hod'ín. – Ďim se xiba tak valil s koxa. – A ednoho sina nám na vojnu zobrali pret t'ižnom. – Kobi som nebula bívala z je maťeró. – To mi t'eras šak neviamo, šva sa maže stáť. – Koť tot d'išť t'je krompele ta sprúl. Teraz aj z mrtviho spravá živiho. – Už aj mojá d'iauška bud'e mat' ped'esätpäť rokó. – Z ohreblom sa sázā do peci. – Tu nito dvar. – Ši tu

su nito doma!? – Tu bívajú aj od Janeka. – Aj maj svokor buli len takí xudobní. Nemali ništ’.

b) Z rozhovoru so staršími 3. 8. 1954. Mám ednoho sina pedrošního, vara tak. Tád’em im zháneč dákí frišťik, idú kosiť, tak šva se doma naja. – Janík, ve bus len o siadmé pajde taló zo Zďixavi. – Už od jeri se ukezuje tak. – Po hvaráx xod’ňa, po rúbanú. – Tuš tu pri staúbe som robil ftorok, ved’ňa. – Jáj aj tam mámo ednú džiaľku vidanú, aj. – Vo dvox šáskáx som buap posadila. – Hibaj, idemo vedno do hvari, ak se najaš aj tí. – Na pluhu jesto aj šrjaslo, aj stík. – Nože tixo bicťe, d’et’ň! – Nax prebáša. – A tā dló, ká su t’ja hvari, tam kobi st’e vid’eli, tam jix jesto! – Mámo edon genec kapusti. – Áno, tí su nito doma.

c) Konope. To v máju séjemo, ale se maže aj skoré. Aj sad’javali smo, koť se konope séjú. To mámo okrem konopiská, tak je to tak okrem polo, šva se donho séjú. Potom ix trhámo takia kašiškavja, t’ja poskonja prvja trhámo. Dávamo ix na rosu, na lúku ix prestremo. Tu nito mošidlá, ved’ňa. Matrnja len pozd’ěši trhámo, skoro už v jesen. Na t’ē rose su za tri t’ízne, kim se to vlákno neotrhne, neod’elí ot toho pazd’írá. Potom jix pozberámo, ved’ňa, visušimo a tak se trú. To tu mámo takia trlice, sekaški spravenja, šva se to seká. Pazd’írá von už vifrká. A ešte aj druhí rás se trú na trojke, hlad’árka se to volá. Na t’ē už vihlázamo. To su uš šist’ja konope. To se trú takia žmjaňki a t’ja potom vitremo, na št’et’ň ix šesat’ treba. Tam uš to pazd’írá šitko viňd’e, vypadá. Tak tam su aj zrebe, šva na plaxti, na mexi užívamo, aj na takia d’eš. To už ak se višeše aj na druhé št’et’ň, také hust’ěšé, tak se pokruti do povesianca a šesť povesian do edné svípk. To tak se volá, ved’ňa. A to se uš s toho pred’e. Na kúd’el nad’ejú a potom se pred’e na vret’eno. – Kto má kolovrat, tak na kolovraťe. Tam uš taká fajfiška jesto a tak t’ehá do toho. To treba sliniť a pekne pot’ehovať, že bi to išlo róno tanu. To rukamí okolo toho robá. A uš ak se to spred’e, tak jesto takia motovidlo a po šezd’esát nítok se zmoce lebo z vret’ena, lebo s fajfiški. Tricet’ pásiám do ednoho pred’ena id’e. To si správ takí motús a to si každ’ja pasmo okrem zaváže. Potom se pred’ená musá viváreť v hríku blexovom alebo aj f kad’jaške. Najskoré v letnom lúhu a potom vrelim lúhom se poliavajú, že bi to tá práza kúš’ik zmekla, ved’ňa. A tak se viperú, preplásu t’ja pred’ená, žebi buli šisťja. Tak se visušá a potom se uš tká. Prvia ho ved’ňa ešte snujú na snová-

kox. To se tak pokuse nakrúť na fajfi a potom s t'ix fajfí snujú si luďe. A potom se na krošná nakrúča, na návoj. S toho id'e do ni'elníc. Tam su takia ošká, tag do edné edno, do druhé druhja, to nesmja križovať. To prvja se bere do zadné (ni'elnici) od návoja a tak do predné, a potom do brda. To idú, po dve nitki se naberú do ednoho zuba. Z brda id'e na pališku a to se priváže o pališku tam, ká návojšok. Aj ciaučki jest do šljka a tak se prešluje a na spotku se privážu podnože na t'ja ni'elnice. S tímá se zjavá. To mi navarímo krompele a potom kefamí ho višúxamo tú prăžu, žebi se to nerepila, aj nebula meká, lebo ta takia nemaže buť. To musí buť suxiá, lebo bi se to lepilo. To se volá šlixta a s nó se odmazívá. Potom se to zas vizvára a na lúke bjalí a tak je peknuškja, bjalja. S toho se už dá šitko ušiť, šva v domácnosti treba. – **Rozprávala 57-ročná Mária Poliaková 3. 8. 1954.**

d) Ako zmo pálili dakod'i uhlá. Tuž aha aj d'e t'ja huari tu za d'ed'inó vid'ň, fšá som jā to pálil. Aj na Trščú. Robili f Xižnán Vod'e, a tam len takjato uhlá bulo treba. Koj zmo prišli do šlógu, d'e bulo narúbano dvaťisíc-triťisíc, tak to trímalo aj pó roka, vedle toho, kelo nás bulo. Mali zmo aj kolibi spravenja. Tam zmo si aj nesli z domu šitko, na dva t'ízne strovu, t'íznoku a potom zmo si zas prišli domó pre druhú. To zmo museli buť dvá pri tom. Tak koj zmo to pálili dvá, tag edon naveki tam musel buť aj šez ned'elu. To musel aj šez noc dva-tri razi obzret', nahat' se to nemohlo tak samia. To zmo si najskoré takú št'jet' vikopali, takú roviaňku, takia mestisko. Na brehu bulo treba hodne kopat'. Na tú št'et se navozilo drevo. Samia prvja se zabili dva kolíški a mezi ne se položila trjaska. A potom na spotku zmo pot'ehovali edno poleno aš pošim, kim se kládlo drevo, ebi d'jara bula róná. A tak zmo ukladali dookola, dookola, metrovinu vo dvojo, edno na druhja. To zmo tak skládli od dvaceť až do sto metró, akia bulo kluxťi aj okruhlja, akia naroslo, šitko dovedna. To ani ni dobre robit' zo samoho hrubihho. Aj teňkja musí bust', lebo to treba aj vixpávať d'jari, lebo to šim najhusťší, tím lepši horí tá mile. Koj už drevo naklad'enja bulo, to se volala mile. Koj drevo už bulo hotovia, tak se listom obložilo a zem musela bust' dookola nahotovená fšá a tú zmo na tot list nametali. Ale se najskoré asi za pól hod'iu muselo rozhoret', len s tím listom bulo prikriťja a len koj se už dobre rozhorelo, tag zmo ju primetovali zemó po pól hod'ine.

Ftod'i se mile uš calkom zametala, zatíšilo se calkom. A ak se

zaťíšilo, tak zmo takim papekom d'jari napixali na t'é mile dookola a tak t'imá se kaďilo. A to zašne, povežmo ako je mile visoká, tak bjalí d'im id'e najskoré. A potom za dva-tri dni se t'jato prvja d'jari zemó zašmará a dló niši se spravá, fše niši. A to aj za šez dní horí edná dvaceťmetrová mile. Velká potrebuje aj do šesnáć dní. To plamen ne-mahe von biť, to neslebodno, to se len dusí tod ohen f t'é mili pot tó zemó. To horená zíd'e dló, odvr xu zašne horeť a zíd'e pomáliški až na zem a todi je uš konec. Potom tú zem s né šitkú zhrebemo, aj tod list, len holja uhlja zostane. To len tag vre ag voda, koj se dotknemo t'é mili. To se tá zem do šistuška zhrebe, višist'í, namece nazát na milu, a musí dat' dobrí pozor, lebo bi to hnet' zhorelo, naráz bi bulo v ohnu to uhlá. Zamecemo to šitko dookola tím šitkim nu a tak to stoji d'en tak, kim to nevixladne. Potom se zašne rozhrebovať mila t'imi hrable-mí, šo som vám ukezoval. A tak dookola se na t'é mili naťehá to uhlá. A potom treba to ešťe asi dve hod'ini tag nahat' vixladnút', kim voz nepríd'e, lebo se to naveki ohen zjevuje. To zmo ostávali rano o tret'é to uhlá rixtovať, abi to bulo hotovia o šjast'í, kim prídú furmani. Tag už dotod'i zmo ho museli spliasať to uhlá a tak porixtovať, žebi ho mohli brat'. Furmani prišli z mexí a do mexó se sípalos s košármí. Furman to odviazol lebo do fabriki, lebo kovášovi, lebo gd'e se to vozilo. Mali smo aj osem, d'eset', aj dvacęt', vedle šesu, akí šes išól. Prvja smo ednú zapálili a potom zmo išli robiť druhú, na druhú zas drevo zvlašovať. Bulo treba aj drevo zvlašovať na šteť. Daďe nám tak padlo d'eleko, že nám bulo treba nosiť aj dvesto metró. – **Rozprával 55-ročný Pavel Valent 3. 8. 1954.**

e) O život'e. Já som narođení tisícosemstod'eved' esátosem, dvacăt'í siadmí sept'ember. Sed'emd'esăt'í prví rok žijem uš. Ján Jo-han, hej, se volám. Jój, já som se narođil tamhor. To smo se sem len f št'iricătom pătom preſtehovali. Ftod'i smo toto robili, to zmo predali. Tuš to tak smo virostali od xlapca. Maj ot'ec gazdovali aj na polu, ale aj tak v leťe do rúbani xod'jévali, do hvari. A potom ak som aj já kuz odrosnúl, tak som aj já xod'il s nima do hvari. No prišól potom zas, tisíc'd'evečovasmom prišól ohen, zhorela nám calá d'ed'ina. Tak možno ešťe aj t'i pametáš, Jano? Nepametáš? Xto to zapálil?! Tuž já ako malí xlapec, len som už mal vjām ež edno d'eveť rokó, tak se to dobre pa-metám. Maj ot'ec kosili tu za humní ednimu bašíkovi z Vrbini. Jano, nepametáš?! Pod, no, Pod Úkorovó. Prišli potom, ak tam dokosili, ta

prišli takí kus podnapíť, no ako pri kozbe. Xiba – a bašík Smolník tot tľaš robili, nay_im Boy_otpustí, tam su na súd'e, tak tod robili na pile. Akurát prišli s pili z roboti a mali tag oblok na šop priatí nažho obloka a tam si vinšli lehnút'. No to búl štrnáctí júl tod'i. Vinšli si lehnút' do toho šopu ako unávení, tam si lehnút' a že budú spať. A bula tam von pod brehom od mlinu dló, tam bula v ednom dome svad'ba, vjat'e. No a stňat dúxaū vjator velkí, dúxaū vjator velkí ftod'i. No a meziťim ta vikríkli, že horí! A tot sused náš na tom šope tam dríamali, tak pošúli, ta vikukli, vitršili hlavu von, ta ež uš takja šľahali plamene ako dúha, uš ťať dló. A d'ed'ina pokritá len kiškamí, slamó, vjat'e. No to bi st'e buli vid'eli eš šva to búl za ohen! Jój, strašní! A slama na slame, vjat'e, zo slamó. Jáj, to bulo hroznja ftod'i! He, he, he! Len zopár domó tam na višnom koncu zostalo. Prišli hasiča z Revúci a t'i vjat'e, kă šli?! Ta hore rjákok, potokom, zo síkalkó, bo nedalo se za cestó is, bo tam se plamene krutili takto, pre ohen. Tam se plamene krutili po ceste. Nebohí Ferdinand'i, šva buli ako obecní hasickí velit'el, tak aj tot su už na súd'e, tag nám roskladali, koť prišli gu nám gu hasičom, že smo až gu, až gu mlinu t'ehali pódá rjákok síkalku. Kim smo ju tam dostáli, tak se nám podarilo tam zaxrániť páru domó na višnom koncu.

– Rozprával 71-ročný Ján Johan 16. 7. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

70. Revúca

a) Z rozhovoru so staršími 14. 7. 1954. Za koscom treba odberať. Snopi ukladámo do kopencó (krízó). – To na Rusadlá máje stavéjú xlapci. – Mne robiť neslebodno. – Búl vam fajín xlap. – Prinjasol si aj kijenku. Z visúkanimá rukávamí robili. – Pot' sem reku aj ti! – Lebo mne šak zabránenko robiť. – Jemu zahradí šisťili. – Já bi som búl veďel pris. – Calí d'en som búl o hlad'e. – Tag že bi búl aj vlk sítí, aj baran calí. – Nekceli mi viplat'it'. – Tak se t'ehal proces aj d'elé. – Já som si d'eset' korún zarobil. – Tak som si to na pamätku trímal. – Mal som povolenko šitko robiť. – Tepša je okruhlá a brotvan (z nem. *Brotwanne* „pekáč“) je podlhovastí. – Xodíš ako kosiba. – Jáj, tod'i už žetva bula aj tu. – Tag vam išo do míhela (z mad'. *mühely* „dielná“). – Na fašengji se fašengovalo páru dní. – Som se aj zmlávela s nó, ale smo se nedomlovili. – Mámo ednú prasešku na oprasenú. – Mne toto spuxnút'ja šitko, tľato palce. – Už t'erás nemisímo xleba piast'.

To len alebo aj konope najskoré vitrhajú a tak se rosňa na lúke. – To se uš potom krutí na vreťeno a tak se pred'e. – Jaj, mámo aj takí malí tóšärik (lievik). – Pološ si hajtúšok (z nem. *Hantuch* „vreckovka“) do miaška (vrecka)! – A mal som ešte velkja št'est'ja, že som nespadnúl na tom kliskom led'e. – Na jercu je takja ostrja vast'ja. – Kod' bula svad'ba dakod'i, tag aj s post'eló išli. – Jaj, akja je zharilja (strmé, šialené) to susedovo d'iauše! – Ve to starí šlovek už len ako to d'it'e malia. – Aj pret t'ížnom padau takí strmí d'íšť. – To se obrus na stval prestre a tak se loški aj tanjare poklad'ú. – Buap len močikamí kope-mo, aj sad'imo. – A vam len na jelovo kvitnúl. – Ešte xod'ím, koť tak robota jesto. To si nemaže sám roskázať. – Tajd'emo si aj do huari na xvaje a potom nás horáre tag dúrā fše. – To je takí t'ehácí, šva se na tíki hor t'ehá. – Vam je ni Revúšen. – To se voda aj vracă.

b) Ako se sadí buab aj inšja. Tuž aj buap se sadí na jár. Ale tak, že ho mrás nepošťípal, len kod' už mrazi prédú. Lebo mráz ho narás spálí a buap potom tak ošernéje a už je potom ništ s neho. To se len takja menšja jemoški nakopí z grecó. Ni velmi husto, ale ani ni velmi rjatko, len tag rádne. Ani ni velmi hlboko se nemaže sad'it'. A dávamo po ednom, po dva kusi do edné jemki. Potom kod' už vijd'e o pár dní, tag ho id'emo okopat'. Mi len aj tod'i z grecó. Ale dakto aj z močikó okopívá, aj prví aj druhí rás. A to se uš tak obhrebe hore zem okolo neho, takja hropšoki se narobá zo zemi, ale ni takja ako pri krompe-lox. To se zem kus gu korjanjom nahrne. To aj močiki, aj grece treba ostríť, lebo se to zod'ere, koť su skali ako u nás. Já mám takú dobrú grecu, dobre se mi s nó robí. A van se potom tak t'ehá na tíki hor. To id'emo do huari a tam narúbemo t'ja tíki. Z liaski alebo aj z vrbi su dobrja. To ni velmi dlhja, ale preci kuz višja ako jā a aj doz hrubja, mocňa misá buť, lebo kod' dakod'i velé buabu na nom jesto, tag bi se to aj dolámalo. A jesto aj tot svinskí buap. Ale tot se neja. Tag na tom buabe narosnú takja strúški malia, najskoré len takja t'enulinjkja. To se na zeleno vará v leťe. A potom uš koncom leta buab ožókne a tag ho uš treba oprhat'. Potom kod' ho je váč, ho aj mláťimo cepamí na humne alebo najväč ho len lúščemo rukamí. T'ja luščini statkom dávamo, to zožrú, alebo aj do ohne se to vrhne. A koť sljoko sviaťa a d'isť padá, tak tak pódajú, že orža padá. A potom je aj buap takí oržaví, zabití, ni dobrí. To šmarímo het. – **Rozprávala 73-ročná Z. Paulíniová. Zapísané rukou 14. 7. 1954.**

c) Z rozhovoru so 71-ročnou Máriou Šoltésovou 18. 8. 1955.

A mi ťeše na hlavu. Mi aj kod'íže ťeklo. Sed'emd'esát edon mi budú. Kobi táto xoros nebula vajšla do nix. Ča ustá me pálā bars a slini mi ťešú. Me šťixá bars. Na ríaku id'em a umívám si vodó. Jajaj, bídni je to živat! Mám ešťe silu v rukáx. Ot koljan po podošvi. Ani doktore se nekcú zo starim šlovekom zaond'ávat', ani oni se nestaréju do toho. To buli barz dobrí šlovek. Tot kod' me vid'á, tak se tag ud'iškurujú s kažďim. A šitko si len s t'é malé potpori d'irigujem. Treba mi aha aj gátránoví (z maď. *gátrány* „dehet“) papiar, aj dakelo šenjglí na tod dax pokrif', tag zas kuz d'elé vitríme adaj. To mállokod'í tag bívá ag bi to šlovek kceu. Kim to zas nazhánam d'eká. Ale naozaj nex se len páší dló prést! A maj muž živat zložil na tamté prvé vojne. Tu ani kuz mesta nito. Ani oni su nito tu. Me len tá z mljaškom kuz obživí (koza). Krvašne mi je to s nó. Vešer zas príde za xlebíkom za mnó. Kod'í ak. Bjadne, bars psotne mi. Dá tag dobrí pól liter na edno dojená. Takia milja hovátko je bars to naše. Tag mi potpora pajd'e na to. Len koť se okoť. Já nepajd'em vistávať dopokona. To se musí odnjas het. A lud'e si d'eš robá. Dva d'ľaušetá a edniho xlapca mali. Nemali tu ništ, len ednú post'el požišenú. Aha v akom som položenú. Če to noci som tag zle spala. Uš se aj brjažd'ilo a ešťe som bula hor. Se ani nu nezatváram na noc. Jebík aha bud'e teráz dos. To su t'é nénikino šo išla terás. Štrúdlóki. Se tu ponevijarejú po želárstve. Som si iba terás objalila toto. Koť se takto želívajú, cigánā edno na druhia, zapredávajú se lud'e. A to je vera malí dvar totot maj. Ona je vera staršá, o edno d'eset rokó maže buť staršá. – Mi zmo aj z rokí ednakí. Já som osem'd'esát, ona má osem'd'esát rokó a ona sed'emd'esátsed'ém rokó. Tá do nás xod'ila kažďí d'en. Oprosto nás bívala. Buli bez rod'išó, sirot'i ostáli. To buli takí tvrdí Slováci. Lenže t'ja su xuťó lepšia ak t'jato poli cest'i.

d) O edné žene. Najšla groše edná stará. F Sirku bívala a ona st'á išla sem do Revúci. To bulo v zime, sneg_búl. S xrpt'ením košárom na jeblšká sem do Revúci šla. S tím se živila. A pred nó išli ední baníci, trá xlapi. A t'í baníci buli na Zelezniku pre groše, lebo na Krašun nebuli peneze, nemohli viplat'iť na Zelezniku xlápó, tag ix vipláceli mezi svátkí. Tak iba t'í trá išli pre peneze aj tam'ím druhim xlapom. A oni ag išli zvr Xu dló, tak t'a groše mali dagd'e a t'a groše im vypadli s kniškó. Tá starká jich najšla a na ist'ja mesto si ix zahrebala do snehu. A potom ona kod' uš t'ixo bulo, hej, tak ona kcela t'a peneze zobrať.

Ale tí xlapi zbadali, že t'a peneze dagd'e straťili, tak se vráťili hledať. Spítali se jé, ši ix nenašla. Že ni. Nedala jim ix. Tí xlapi se potom obešili šică tră. No a ona potom t'a groše dala do jelšauské šporki (sporiteľne), na tot šes, uš to dáuno bulo. No ona žila, žila, za roki žila, ale ona pokoje nemala. Ráz ju dostihla xorost'. Už bula stará a naskelo rozum stratila, že si i žili na rukáx porezala, i do studni skošila. Mojá sestra ju opatrovala a velkú galibu mala s nó. Rozum nemala. To nám bula staré maťeriná sestra. A sem prišla gu mne bívať. A naveki se jé ukezovalo daš na sťene. „Aha, už idú pre mne f šervené šápoške! Nedajťe mne!“ To asi bulo tak za póldruha roka, kím nebula f t'é xorost'i. A zakrutiťla si tvár, škandále dokezovala. A potom už mala, višo osemdesát rokó mala koj umrela. Ani neužila s t'ix penezí ništ, len ix trímala f šporke. Bula preklátá. Tuž ag je to prauda. – **Rozprávala 82-ročná M. Šoltésová 18. 8. 1955.**

e) Ako Revúca horela. Ta to už dáuno bulo. Jaj tag mi lúto bulo t'a zvoni, kod' uš tá túren horela! Tak som povedala ednimu, že se to bars kadí. Pán Daňko, to se reku dáko bars kadí f tom kost'ele a viňšla som von. To pódá ništ nebud'e. Uš koť som išla, pódám gu švagrovi von, pódám mu, to se reku bars kadí. Uš podá, ni, už ni, už napravili. Id'em sem domó šes plac (z nem. *Platz* „námestie“), už bars horel kost'el, kím som domó prišla. Vodu som si zhánela na dax (z nem. *Dach* „strecha“). Koť vjatr búl, bars velkí vjatr búl, tak som si bránila totot domšok. Vodu som si nosila. A túren uš padala, uš padala dló. S pajdu som si dló nosila, poznášela dló šitko. Vjatr velkí dúxal. To len tak nosilo f povetrú, takja ohnivja metalo. Vo dne to bulo, prví apríl, pátok, no, to je pamätka. A edon gazda tot se prizeral takto a dom mu horel, stajna mu horela, d'e kravi mal, pom pet' kusó. Tag vam dve vislebod'il a tri mu zhoreli na uhel. Veru. A vam na ulici se pozeral, ag horá druhja domi. Dák zabúdol na sám sebe. A uš statki neved'eli ot sám sebe vinst' z velkoho dímu, len po dva vinšli. Velé zhorelo aj domó, tam ot kost'ela calí dvar zhorel. Tam bivali dva-tri-šťiri-šjastí vo dvore. Tag zo šickim im zhoreli statki. Ale to neviám ši to mal biť sobáš ši pohrep. Pohrep adaj, tak kúrili do káxjal. F kost'ele kaxle buli takja velkja a to špácia (z lat. *spatio* „škára“) musela biť ši ak, že se to zapálilo. S kost'ela s koxa vinšól ohen a tak se potom dax zapálil. Ftod'i ešte šinjgle buli. Ťeráz ho už inak sporádali. To se nedalo ani obrániť, ani kríš, ani zvoni, to šicko spadlo dló, calá koruna

túrni. Potom se nosila vakóka, šva bula, do rjaki, aj zvonó šva se to rostopilo bulo f tom ohnu velkom tak takja kusi. Tag zmo to potom viberali z rjaki von a tak se to het posíjalalo. Jaj, to škoda velká bula! Terás se nazdám že je na kost'ele miat' (med'). Se skladali luđe. Dali to do porätku. To se nedalo s tím spomiac ništ. Tím zvonom tím búl xír adaj velkí. Jaj to bula ftod'i hrúza na Revúcu, jajajaj! Aj zijká prišli tí tüzoltóvi (z mad'. *tüzoltó* „hasič“, individuálne používali starí). Ale ani to nestálo ništ. – **Rozprávala tá istá.**

f) O Hurbanové vojne. No ta bivali, Matajs Ladislav se písal na našom dvore. A maj starí oťec buli v ednom roku. Mali po osemdesať tri roky. Tak se zmláveli: „Martín, se t'i pametáš, kod' zmo išli do té vojni do Muráne?“ „Éj agže bi ni! Pametám.“ No a na to se maj oťec ohlásil, ocovi svojmu: „Agže oťec, ve vi st'e neboli vojakom, tuš ta ak st'e vi išli do vojni?“ „Ó, to ftod'i musel is kažďí.“ „No ale vi st'e nestrialeli, vi st'e nemohli stríaleť?“ „Ta jā som si zobraľ drevenja vidli. To ední si zobraľi vidli zeleznja, ední drevenja, ední tíki ot krompeló, druhí kijáki, ední zase kosi. No ta išli zmo pódá do toho Muráne. A calja mesto muselo virukovat?“ „A kto vás šikoval?“ „Starí Nandráži.“ „No a vam šva búl?“ „Ta dákí hétman búl.“ „No a vraj ešte kotrí buli?“ „A starí Vikrut, tot pódá, tod Andro Vikrut, to búl cuksfirer. Van sed'el na konu a mal šeblu (z nem. *Schebel* „meč“), lebo vam búl kanonír, pódá, f Komárne slúžil. A van išól vopredok aj z Nadrážim.“ No ta prišli pred Murán a zastavili se tam a pódá Nadráži tomu Vikrutovi: „No, Andro, šva bud'emo robit'? Tu iγ_je velé!“ „Pán hétman, nex se nebojá, nag len ulapá kone, kim si na pípu zapálím.“ No tag vam mu potrímal kona a vam si, Andro Vikrut, zapálil na pípu a „Xlapí za mnó a na útok!“ Koť vrazili do d'ed'ini do Muráne, už nebulo nikoho. Hurbani ujšli. No ední ešli na Lehotu. A v Lehoťe tam edon s tix Hurbanó, tak se skril do vrbi do krika. A oni ho len opkolesili a ho trímalí zajmút'ho. Prišól tam tot Vikrut na konu zo šebló. „Ta šva id'emo s nim robit'?“ Hurban se prosil, abi mu darovali živat, že má doma dva d'et'i. A Vikrut, vam búl pódá cuksfirer a zo šebló roskázať: „len ho zabít!“ Ta ho zabili kijákí pódá a bulo po vojne. – **Rozprával 68-ročný Karol Benko v zime 1966. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

b) strednej
43) mokrolúcko-turčocké nárečie

71. Mokrá Lúka (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so staršími 8. 7. 1934. Vara buli aj u nás takia šesi, že aj do tľízne padal žišč a hrát. – Susedócom ujšól kvan s pole. – Vam bút z Naďdražé, ni s Kemenän. – A d'e to vlešeťe to žiťe malia? – Až án f Prídeľu jesto velé pejcló. – Ve to aj zinjká prídú sem. – Nag mu buďe po vali (vôli). – A kotrija d'eči xožili na náz dvar? – Nevjām povedač, eš ká tajšli het. – To mu mahú rašé nahač. – Aš (že) si tam bút aj t'i na dovedň (vohľady). – Ta xoj het d'elé! – Tu nebud'eš nanho krišeč! – Aj ix Žuro bút opitý ot t'é páleňki kelé! – Kobi st'e buli vid'eli, ag vam vizerala?! – Vjatr ju vinjasól na dax. – Uš či mahe došč bič, Andro. – Trá brat'á se zmláveli vo vizbe. – Uš pom šešč rokó, ak su dovicó. – Uš pódá umreli šjaščí na tífus. – Ktože ix vja, akja su. – Vižím ix eš t'a dló idú šicá. – Nohe poj, povjām či dašva! – Šitko mi tu postŕšaťe. – Aj žiaušetá xožili na páraški, aj s kuželamí prášč na prátki dakod'i pret tím. – To se volajú cjaukki, šva se práže na ne kručí. – To se bes toho tkač nemahe. – Borsuki su f ščet'áx vo hvare. – To edna na druhá klipká. – Aleže tajži, t'i svine ožraná! – Xožila edná gu Homolke do Bopkó, z Revúci. – A vam si to hor písal. – Zusko, nohe t'i zaspiajav tomuto báčimu, dajú či cuker! – Mašt'e im zaspiavač ednú. – Jaj, vara oni velé piasní, vedča! – Si t'i už aj Argent'ínu obišól. – No, t'i zubane zubatá! – Nohe Andro, ulap ho tu na spotku! – Neγ_váz Boγ_ubije! – Ká kceč, t'a vajdeš nuká do t'é žjari. – Nohe kelo hožín už na ix? – Poj he len sem, Janík! – Toto su Zuzanino od Rákoški krompele. – Tu ani drján nito, xiba v Lubeniku. – V mokránskom xotare nito takia jelxi. – Edorás len skelo eš nespadnúl. – Koi mi d'eka bulo. – Bulo mi velmi do smiaxu. – Aj f Cisócu má buč jermok najtro. – Tam takia kvarčiale cifrovanja jesto narobenia. – S takim xlapom si ani dvia nesporadňa.

b) Dňa 2. 8. 1954 rozprávala 85-ročná Zuzana Uhrínová.

O naše d'ežine. Eš našá d'ežina kelo razí horela? Pom peč – šešč razí. Horelo aj u Ganaje, ale to nikto nevja, ak se to stálo, nevijevilo se. Tod'i som ešče len takia malia žiaušátko bula.

O rožine. Toto si kúpili, vedľa, lebo oni buli trá braťa. Edon si kúpil hel (z maď. *hely* „miesto, fundus“) a tag edon ostal na nelisku. Každí mal svaj dom. Se prestiahli do novix domó. Maj apo buli remeselník, cemrmán. Ale nám došč skoro, ešče mladí umreli. Já som ostála edonácrošná. Mu polámali otpítám pekne kone rebrá. A f prvé vojne búl, otprvu do pokone buli f t'ě vojne.

O čertovi. To tak rospráveli dakod'i, ež bola edná žena a mala edno ži'e. No lud'e fše povedali, ež je to ni dobr'a ži'e, ež je to lem tak'ja počmarenja. Tak preci to nebuli tod'i takjato, no. Tak pokládla vajc'a, ale zakriťa a položila tam to ži'e a po t'ížnu povedá to ži'e mat'erí si: Akí som, živí som, starí čert som. A to len tak kúpali, aš se ono ohlásí, ši je planja. A potom zvela ho na xrbet a že id'e do Lehľatki. Vlekla ho lúkamí, d'e tá studniška, vjaš. Tak se s t'ě studniški ohlá-silo gu né. Ona nepošúla, mač, len ono muselo pošúč. S toho xrpta se jé ohlásilo, ež do Lehľatki na poživen. A uš potom ništ.

Aj Šiarnoknežník eš xožil a tuto f trečom dvore až volal nu oblo-kom: Maruš, Katuš, hibaj von, uš tajšli čí kuruci! A takto ag buxnúl po st'ene, tak eš fšá horelo. – Povedajú, eš tam po t'ix zemox buli psi – kuruci pokriťi.

Dakod'i aj svetlá xožili. Išli do robot'i xlapi, tak nemahól ič len posretkom. Ak zišol s posretka, naráz ho otšíkovalo het. Tomuto oce do Lehľatki otšíkovalo. To tak vistúpili s cest'i, kă mali ič, alebo šes t'ja mošere do Lehľatki. Len se uš tam spametal že plano šol. To prau-da svatá.

A dakod'i tvaj of'ec xožil na konix na Kríš. Ta prišli tuto na totot mošer pot Kríš. Tak len muzika se stála. Z mošeri viňšlo. Tu tak'ja mošere jesto velk'ja, vedľa. To len hralo a išlo het. Vam išol na konix domó, tag ho tá muzika tam préšla. Vam se zleknúl a len koj préšol, tak vid'el, že je to ni dobr'a.

Tuš to edná žena povedala, ale jā to neviám, ši je to prauđa, ši ni, ale to ona tak povedala, že xožili ponat trnja ponat šípi, t'ja ženi, že jix vožili. Dakod'i aj planja ženi buli, strigi, šva vedeli aj tak porobič, vedľa.

c) **O Čurkox-psohlavcox.** Aj v našom kraju rabovali dakod'i dáu-no Čurci. Naši lud'e ix volali psi-kuruci, lebo mali na hlaváx šápki zo psó hlavó. Rás tak koj prišli do Mokré Lúki, lud'e pred nima ut'ekali.

Pred dolinu a tam se skrili v jemáx. Len u Lukašó mláčili na toku dvä hluxí a nemí. A čí neved'eli šva se robí v d'ejzine. Koj gu nim prišli Čurci, zašnúli ix mláčič cepamí. A čí psi-kuruci takto pódajú edon gu druhimu: Pomo het, bo nás ešče len t'ima malima, ale koj nás zašnú t'ima dĺhima, tag nám bud'e beda! Tak čí dvä hluxí a nemí zaxránili calú d'ejzinu ot Čurkó. – **Rozprávala 59-ročná M. Paličková v lete 1959.**

d) Z rozprávania asi 63-ročného starca. Nahrané na magnetofón v lete 1960. Toto se volá Mokrá Lúka. Mokrina je, lúki su nám na mokrine. – Na jár séjemo oves, aj jerec. Potom ak dozréje, id'emo ho kosič. Xlapi si porixtujemo kosi, dámo si takaró na ne a uš se mahe kosič. Kosa se ostrí z osló koj je tupá. Kosec si viťahne z oselníka oslu a tak si zaostrí a kosí d'élé. To je kvase tá malá rúška na porisku. Ženi za xlapí podberajú sáčia (obilie) a kladú do kozľát. Potom ag už usxnú t'ia kozletá, tag ix povážú s povrijaslí do snopó. Ale koj su ni suxja, tag ix aj obracámo. Snopi se dávajú do kopeňcó (krížou). Ďeseč snopó se položí dovedna a potom se vozí domó. Na rojtlákox se vozí. Potom se to zloží do stodoli a tak príde mašina (mláťačka), šva ho vimláči. Aj pret tím buli mašini, ale rukovia.

Jánošík aj tu bojoval. Prišól na Hrádok do kršmi a mal valašku. Zatnúl do edné hred'i, do také hrubé, tak se xiba na kuse trímal. Takia hrubia hred'i buli pret tím na domox drevenix.

O medvežox. Raz zmo buli tu pot Kohútom drevo rúbať a išli zmo tak zo susedom, doz d'eleko edon od druhiho. Iba raz zavolá suset predo mnó: Hibajťe, povedá, medvet'! Tu príde'emo tam, tak dva takia malia medváški. Tag viskočili hor na stranu, vibehli. A potom edon z nás šól tahor, ix odbil. A ednoho s nix zmo ulapili. Edon ujšól. Tag zmo ho tam do horární došikovali, tag zmo ho, ulapil ho horár na smereká, taká reťáška, ho ulapil. No dobre. Ale mu tam tvrdo bulo, tak sa prešmaroval zatkom na bok. Tag mu pot'ahnúl edon pokrovec a tam si pekne popravil, žebi mu meko bulo, no. Tag ho tam dího trímal tod horár.

72. Turčok (v nárečí Turšok)

a) Z rozhovoru so staršími z 27. 9. 1934. Pódal mi, eš vám tam búl uš tŕžd'en. – Mi nemámo srešne (čerešne). – Prížit'e na svažbu. – Kobi st'e nestashi prič do nás vešer, otkázač nám maheťe. – Nohe no! Nahajťe ho tak! – Vara bi si nám mohla kuz voďi prniňašč, Elko. – A tam spadnúl do voďi. – Aha tam id'e Palo do Nazahrad'e. – Že ši nepajd'eťe ló dolinó. – Ani oni su nito doma, išli do Revúci. – A vi st'e ká? Stamťa. – To malia žiťe je velmi dobrja. – Na tot ta zobere aj d'eseč návižjal (petrencov). – Potom ho obracámo na okruželi (inde postel'). Asi d'eseč návižjal (petrencov) dávámo do edné okruželi. – Tu se nemahet'e vozič na lede (kízať sa). – Čia hožini vám pozd'á. – Preš si takí žót'i? – Spadla erze nan. – Pódá sused vám umrúl v noci.

b) Z rozhovoru so staršími 30. – 31. 7. 1954. Uži het, spadneš do voďi! – S koxa se kaží žím. – Dobre t'e vižím. – Krompele okopívámo mot'ikamí. – Ag he bi ni! – Žena mi dobrí xleba peše furt. – Aj t'áto mahe voda t'iac. – Nemámo šva prášč. Ani ona nepreže. – Maheťe naklášč ohen. – Misít'e ho sem privlijac! – Privežú ho do nás. – A tam naklažú nan. – Vam se pridal gu nám Slovácom. – Pri d'esáčox vojácox se to lexko mine. – Akí si velkí narosnúl, Jeno! – Už smo šitko zožnúli. – To velé povrijasjal misíš narobič na tú pšenic. – Aj konskí ščál rosne tam. – Matrná dúška je na šitko dobrá. – Koj se dašva oberá, tak se lelije prikladá. – Horkia zjalja se pre hižinu obárä. – Burjan xocďe narosne, aj na dvore. – Aj to aj pole potoka rosne. – Jesto v našé zahrad'e aj zízelen, to šva na hrobox se t'ehá, takia zelenja list'i. – To se ja, to se mahe ješ (č). – Poslali nám zo zabíješki susedóci. – Z visokiho tlaku krvi se mi to stálo. – Prišli nám kuxinu malovač. – Našo vihled'i buli práve na ulic. – Jáj, Kemenene su o velé vešja ako náš Turšok! – Nemisím aspom taló tajč. – Pomo het t'áto! – Fšá tod'i taká xorošč išla. – Ho majú aj odmalovaního (sfotografovaného). – Som nevládala ani hor stáč. – Aj tot tanjasól fše aj srešne, aj šva. – Fše mi príd'e opréci. – Ta len xoj pokuse taló. – Oni mi buli od narožená t'emní (slepí). – Já som se tam narožila, ká tá jeblon na dvore. – Aj to velkja trápenja šloveka doond'éje. – Tag vam si zvel potom tú za ženu. – Vam se najadól aj v ned'elu rezancó s poliaukó, aj buabu s krúpó, aj halúšok aj šitkiho. – Rašé tadaj aj tú lúšku z víkosu pokosič. – A zoš či dali? – Néži ló! – Pajďeš aŋ_tam_ló a potom opá d'elé. – Aŋ_tam,

ká xodďa zo sáčim, tam tŕa. – Pódal, ež bud'e ale konim na šešku. – A palce (prsty) mu buli pekne viprost'enia (vystreté). – Predali aj toho sredniho uš. – Tavom ix zaper tŕia kuretá, nax tajdú za nó! – Som se tak oprúla na túto ruku. Koj drotár prišól s Kríže. – A už dopošim mi nükali kim som si nezvela s nix. Ve jā reku koj hor stanem aj strapaški (halušky) uvarím. – Ale me reku za parťizána polišá (budú rátať). – Švahe porábäš, suset.

c) Okolo žit'et'a. Uš koj se puščí (bežat'), tak se jé koljančá dovedna, ež viklubenia lapki majú. Hneč to treba ič. Potom je dího kim se to napraví. Mala košci zmeknút'ja. Vižíš a néde. Helen, d'e si? Volaj nanú! Poj domó! Poj! Sem daj, mojá! Aha d'e su. Volaj jix! Nahaj, ebi si mi nezabila! Neslebodno baňtovač! Se bud'e mama važič, koj príde domó. Nahaj! Aha, čeče! Bud'eš spiňkač, poškaj no, pajdeš spiňkač. – **Hovorila 71-ročná Z. Kuricová 31. 7. 1954.**

d) O macoxe. Tag bút edon oťec a mal ednú žiauku a té žiauke mač umrúla. Tak tod oťec si vezmúl druhú ženu a tá žena mala dve d'eči, dve céri. Raz oťec se vibrál na jármok do mesta a tak tŕia dve céri si naroskezovali šitko. A prišól gu té Marienke a pódal jé, šva jé má kúpič. Ona mu povedala, ebi jé to kúpil, eš šva se mu tam kalapu tíkne (dotkne). Tag oťec pokúpil šitko a išól domó. Tag na cest'e se mu kalapa tíknul trom orjaškám. Tag vam tŕia tri orjaški vezmúl a tašól domó. Prišól domó, tak rozdal tím maťerinim sestrám, šva nakúpil a té najmlačšé prniásol tŕia tri orjaški. Tag rás bút kost'el. Tag oni se vibrali do kost'ela a tú ednú nahali doma a dali jé popel z makom viberač. Prišli holúpki trja a povedali, eš preš tak plaše. Tak ona jim povedala šitko. Potom jé povedali, že oni jé šitko porobá. Tak potom prišla aj ona do toho kost'ela, sedla si do lavici a pomodlila se. A koj farár povedal amen, tag ona ftod'i uťekala domó.

Prišla aj tá mač s kost'ela s céramí a povedala: „Kobi si t'i bula viď'ela, aká pekná bula edná ši princezná ši šva.“ Ona povedala: „ved jā som jú viď'ela“. Oni se jé spítali, že gd'e ju viď'ela. Že bula na studniške, tag že tam viď'ela, ako uťekala het. Tag hneč dali studnišku zamurovač.

Na druhú ned'elu zas to ist'ja bulo. A na trečú uš tot knjaže, už aj ona zas išla do kost'ela. Tag van tot knjaže na ščvtú ned'elu dal poláč pret kost'elom smolu. Tag ona ag uťekala, tag jé šreviška ostála tam. Tak princ poslal t'eraz vojsko, ju hledač. A ona bula skritá pot kori-

tom. A mala edniho takiho maliho psíka a tot psík se dáko volal – no neviám ag se volal. Tak potom išli na pajt a kim oni išli na tot pajt a potom zas išli ló s toho pajdu a kim oni buli na pajďe, tak tá macoxa jím odrezala s petí. Ale aj tag im nebula dobrá. Tak potom zas vinšli na pajt a našli pot koritom tú žiaľku skritú. Tag je sprobovali topaňku, tag je bula dobrá, ag ulátá. Potom jú hneč do koča a vezli het ku princovi. Potom t'ja žiaľki povedali ocovi, žebi aj im tri orjaški prnjasól. Tag vam tajšól pre orjaški. A oni si jix rozbili. Tak se haži viplazili s nix. Tak potom tot knjaže si vezmúl tú onú za ženu. A otec koi prišól, tak se velmi zaradoval. A d'élé neviám. – **Rozprávala 11-ročná Iduška Kuricová 31. 7. 1954.**

e) Ako som se stal baníkom. To vjaťe, koi som jā prišól prvja na banu, tag mi dali prvja lampu viššič. To bula karbitka. No a potom, vjaťe, ako to bulo, koi som tú lampu višščil, tag mi povedal hlavní hutman (z nem. *Hutmann* „banskí dozorca“), tag mi povedá: „Vjaš, pódá, gd'e je voda? Krokoška pódá?“ „Ag bi som pódá neved'el! No jā reku vjam d'e je.“ „No tak pódá zoberesť kancjó (z mad'. *kancsó* „džbánok, krčah“) a prneseš nám frišné vodi.“ Koj som to vikonal, tak tod'i povedá starcom tod hutman: „No tak pódá, tak si beret'e tohoto mlažíka pódá a bereťe si ho na tod najtepléši stros nuká do bani.“ No ta koi som uš prišól nuká do bani, tak mi pódá edon s t'ix banícó: „No pódá, tvaj otec bül baníkom. Tak se zdá, že aj s t'eba buďe baník.“ Pokázal mi grecu a ebi som si zastál poli neho. Tag mi povedá: „Vjaš pódá, ak to máš robič?“ Naúsel me. Zastaneš si takto a levú nohu pódá dás takto do pretku. Potom mi dal košár – tod'i z dreva vešinó buli – a t'eras si tu položíš, pódá si tu položíš na levú nohu, opreš si a t'eraž bud'ež hrebač.“

No a potom tam bül ned'eleko takí malí hunčík drevení – pom sed'ém košáró se spretalo dojho – tak se tam sípalо dojho a potom tam buli po zemi takja d'eski, tak po t'ix som ho uš sám ciskal gu vagónu. Na edné strane bül takí xvast a na druhé strane toho hunčíka bula taká žiara vidlabaná, d'e si rukó ulapil. A potom prišól s nim gu šutu a tam se to ráčilo. Zráčil som pódá sed'ém huntó. Do vagóna banskiho sed'ém huntó bulo treba. Daedon šut bül aj na peč – sed'ém vagónó. Tak to uš tag bulo, že koi si totot šut už zasipal, eš šut bül plní, tak si tod'i povedal kamarát kamarátovi, kelo huntó se sprece do neho. „Ta pódá už je plní, nesprace se už ništ. Ta id'emo t'eras pódá

gu šax' e pítač si prázničná vagóni a id'emo rúdu vípuščič.“ No tak koi se to vípuščelo, tak se tam zviklo aj zaseknúč krúxi. Na tom šu'e bula rízen – rízen se to volalo – to bulo z d'eson, s takix foršťí (z nem. *Forst* „les“, tu „silnejšia doska“) – no to s fálí (z nem. *Fahl* „drevo, kolík“) je spravená tá rízen. Šut (z nem. *Schut* „výsyp, syt“) je do zeňkla (z nem. *senken* „mať spád, šikmo“) a tak takia d'eson šajplódne (z nem. *Scheitplatte* „druh dosky širšej“) idú tag dohora. A na spotku buli takia rígle (z nem. *Riegel* „závora“). To se povedalo: no zaloš pódá d'eson. To se t'ja d'eson volali – alebo: pódá dávaj pozor, ebi t'e to nezaťislo. To koi tú rúdu f tom šu'e dobre popixal s takim ohnim, no t'kom, papekom, takí dvametroví, aj pól druha metra. Daj pódá papek, nag ho pódá potpixnem! Tam si bulo treba pozor dač. Dakoďi rúda nebula f tom pisku (ústie sypu). Tam už nemá ništ, se pódalo, f tom pisku, tag bulo treba pixač tahor. – **Rozprával 61-ročný Štefan Kriak v lete 1959. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

c) južnej

44) rákošské nárečie

73. Rákoš (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. To sä volá tam na vrchu na Zelezniku Kráľov dvar. Mámo tu f xotare aj Skalic, aj Rovjanek, aj Zánšok, Ósäní žjal, Pot štolu, Konopiščo, Za hutu, Do klenó, Gu mošidlom a druhia. – Šva kceš, Andro? – Nás Jäno je nito doma, išól páš kone. – To je dlhí vos, rojtlák na seno. To edon kyan nevláže tăhač. – Na rojtlicáx sú pripravenia lóše (levče). – Aj cibule sä ta naroží u nás. – Košärina sä rostrásá a zhrábuje a skladá do rudašó (petrence). – Milen okolo domó mámo aj humná (záhrady s ovocnými stromami). – Tam nerosnú liaski, len vrbi a jóše. – Já som kosił už ako edonácrošní. – Koj som búl malia žitá, todi mi umrúli rožisá. – Vezmi si tod hlinení žbanok a xoj na frišnú vodu na studnišku. – Strmí žišč padal f pátok. – Hläcte len akí huncút je van! – Našo deči su vara ni takia živja! – To buli dvia bratá. – Idemo na krščenja. – Už nepajdem s tobó nigde.

b) Z rozhovoru so staršími 20. 7. 1954. Išól som dakodi do Drškoviac. – Xoj do vizbi! – A mojo husi nito doma. – Van ako malia žitá spádnúl s konä. – A edoras som tajšól do Bužikovian. – A už opäť

(zase) niš nemali. – Síčia rosne na mošärináx. – Mi to volámo kukušáci ščäl tia zelenia líski kisľia vo húare. – Tu už nito staršá žena odo mnä. – Nedali smo im vedeč, ež vam ta umrúl. – Dverce mä stršili, tak som tam spadnúl mezi dvercí. – Mi bulo dvacäč päč rokó koj som ostála dovicä. Som bula fsera f cinteríme hrobi opšišič. Ši ste to Károlovi nosili tia kveti na hrop? – Ko to néde ani na tot regen (röntgen) ši rögen. – Já som de mlačšá a nédem. – Jé muž búl policajtom. – Netreba ništ pláčič. – Mahól adaj už edoras prič do nás. – Ani státo nevidno tahor na tod bok. – Tak to je tam tim šjaščom dovedna vimeräno. – Tá daká sā moce. – Ve to blíza (iste, asi) na Kríš misí tájč. – Sirkóskí doktor nito doma. – Teras krížanskí misá prič, koj daedno xorja. – Ani do ruky nezváli. – Ohlás sā, ko pajdeš hät. – To je uš rostrhanja kus. – Prví treba rostrásač. – Vara som vāc len planiho prezila ag dobriho. – A ši si bula pri mačstaré? – Ta bi mä mohli zváč. – Mač stará sā hnevajú z apostarim. – Teraz žiaučkiná žiaučka má prič. – Skoré bulo sto razí inak ako teras. – Ale to len šva sā zja, kúpič si ho nekúpí. – Totot zäč sā dál zapísac za Francúzä. – F Parížu bívajú. Tot tam po zeleznici xoží. – Tá vja šakovakí jazik, ešče aj po slovánski vja, ale jé deči už nevedá. To živná reš. Kobi to pošúli, ak sā to zmlávajú! – Aj za Cisu (rieka Tisa) zmo xožili dakodi pret tim. To aj pret tim tak roskladali (rozprávali).

c) O vode na pičja. Od Róní tam takia žrijadlá jesto. To šitko do rezervoára zobrali teras. Smo skoré len státo nosili, z Rakišä. A smo fše vodu nemali. Smo miseli deläko do húari na vodu xožič, aj do Vožici sā to volalo, v žbankox. To bulo deläko. Aj teras koj suxota, buli zatvorenia pumpi. Todi neslebodno ani práč. Misí sā todi aj z vodó gazdovač. F Kemänänox tam majú doz vodi f studňax vo dvorox. U nás banä stähla vodu. Bula zaláta vodó banä. Ak stáhnú v bani, tag uš zasi tam nito voda. – **Rozprávala 70-ročná M. Nemogová 20. 7. 1954.**

d) Kráľo dvar. To je totot vrx, na Zelezniku, tod vrx sem nad Rákoš. Tam dakodi vojna bula. Tam kráľ aj bíval. Tam aj mûr jesto, ež ho aj vidno kus. Tam xožili aj na vodu. Aj studna bula tam na vr xu vikopaná do samiho skalá. A vidno aj ká vizbi buli. Tá, ká kosá, tak to prosto idú na tod vrx. Tia mûri si nevidela, ti, ká tia vizbi buli? Jój, tam takto aha mûri vidno zo skál. – **Rozprávala 84-ročná žena 7. 7. 1954.**

e) Bíval tu dáki Rácockí, tag eš po nom volajú aj túto našu dežinu Rákoš. Tuto tod bok sā volalo Gu favoru, Jama. Tag dakodi vezli rúdu. Tag ag išli zes tod vrx a navlas zes to mesto kā ti bíváš. A to im padalo na stval. Tag ag išól edon, misel tú rúdu dobrú poznač, nepustil ix dälé. Tak potom ež mu dajú groše. Maj starí todi takí xlapisko búl. Velé jim buli dali tix groší.

Pokladi. Na Velkí pátok na pónoc xožili kopač. Len kopali, kopali a zem hor viložili. Tam bíval Jánosík, tag zato volajú Rákoš. To som ot starix luží pošúla, eš tam takia sxodi šeš buli spravenja. Adaj tam buli dvanáctí, ako zbojníci, vedā. Tak to tí mali tia penáze. To buli bohatí. Ale dosá to xožili furt na Velkí pátok kopač tia penáze, hládač. – **Rozprávala 70-ročná Zuzana Gordijánová 20. 7. 1954. Zapísané rukou.**

f) A na fašängi za tri dni smo tańcovali. A potom po fašängox xožili mládenci po dežine a spíavalí. A tag im už dávali slaninu, hor na rožen, si z dreva spravili. Aj vajcă im dávali. S toho si napražili paňkux. To bulo už na trečí den. Viárendovali si vizbu. A uš ká bulo žiaľšá, uš každé mač napražila z misku buxcí a nesla tam do toho domu. To uš tam volali tix mládencó. A nadávali im tia piará (kvety) kupánskia, voskovania, a tak okolo kalapó si mládenci nakladli. Dae-don mal aj okolo celiho kalapa. Tam si spravili hoščinu. Aj páleňku si kúpili. Za tri dni Cigáni vihrávali tam. – **Rozprávala 70-ročná M. Nemogová v ten istý deň.**

g) Ako Rákošane hlavu varili. Aj mi koi smo xožili do Revúci do sklepu tag nám: aha vraj idú Rákošane, šva hlavu vară v hrňku. Tu vară, to prauda bulo. To možno aj pošúli o tom dakodi, ši ni? Tak tá žena na pónoc tašla do cinteríma a vikopala mrtviho a odrezala mu hlavu a varila ju f kotle zes pó noc. To aj jā víjam. Ši to prauda?! Tá hlava eš frflala f kotle. Tag volalo hor: Daj mojo šva ni twojo! Tak tá žena aj zamdlela. A jé žiaľka umrela. A tá žiaľkiná žiaľka ešče žije aj terás. Bívá na tamtom boku. Ti to nepamätaš, Júde materä, tú mač. Ale tá bula dagde groše rixtovala. Tag eš ju potom buli tašli varič tú hlavu. Tak fše tak pódala: Ve či to aj bulo, ak to frflalo f tom hrňku. Ešče aj této Mile volali: šva či materiná mač tašli do cinteríma hlavu odrezač a ju varili!

h) Ako mi žiaušä zhorelo. A mežitím som mala ešte to žiaušä, Margitku. Tri roky je buli v novembri, ni, vo februári bi je buli tri roky a v novembri zhorela. Ako? Mi zmo šli s prebášením dojič, aj zo svokrom. Muž mi búl v Lušencu. Búl ranení. Tak to bolo takia, eš takia milia žiaušä nebulo tu v dežine. Aj takia mi visvešenja učitel dal, koj som ako na pravo (právo, na súd) išla, ež ani v dežine takia žiaušä nebulo. Koj doktor išol: Margitka, de si bula? Margitka, šva robíš? A tuto bivali Židove, kă táto zahrada. Tak tam bolo to žiaušä. A jă som tašla pre nú: „Margitka, poj domó!“ Aj ni, „nédem, mamóka, nédem.“ A ešte mi tí Židove tak povedali: „Ale Zuska, koj či tak nekce ič, tag jú nahaj!“ A jă som sā tak zdrhla: „éj, ši jă neprídem druhí rás pre nú!“ No tak smo prišli domó. A svokra tá naveki porixtovali, bo zmo dve kravi dojili, ebi bolo šitko sporádanja, aj ebi som jă skoré g dečom išla. Tot sin je v Bratislave, ot Károla starší, najstarší, tod búl mališkí. Sā šúkal. A jă som je tak prikázala: „Ale Margitka, nepuz Andriška gu popelu!“ „Ni, mamóka, jă ho nepuščím.“ Ešte som sā na tot kuxinskí oblok prizerala nu. Išla g dverom. – „Na či toto, Andriško, na či toto!“ Xiba šva som sädla pot kravu ednú a potáhla za cicík, uš krikom von zez dvere a plamänom horela! No jă som šva spravila? Tam bolo vedro z vodó, oblála som ju s té vodó. No tak do rana pekne žiaušä žilo, a rano odrazu usnúlo, umrúlo. No tag vešer šól telegram, eš sā popálila a rano ež je mrtvá. A aj prišol muž, ako otec, domó. – Muž: A to ani nebulo tak s popálenini ale zadusenia. – Žena: Tot plamän sádnul na nú. Lebo koi som potom bula na prave v Rimauške Sobote, tam búl šva aj rozberal (pitval), doktor, tak tot povedal, ež ona nebula bi ot toho zhorela. Ona len tuto mala kuz rúšku a tuto kuz líško a nohaviški tuto popálenja, horela. – Muž: Len tot pričavan ju. Žena: Pričavan je vnírmeste obaril. No tag mi povedal tot doktor, z Jelšavi búl, vam ju rozberal. Zadusilo ju. Ešte maj brat, koj prišol a: „Ti Zuza, aš sā tomu žiaušätu daš stane, jă tă zabijem.“ A ona mu tak, rano uš: „Ale ni báči, ve to ni mamóka, ve som jă trijasoški išla kláš do šparhéta.“ A ak otvorila šparhét a trijasoški kládla, tak sā je tu nohaviški zapálili. A to bolo ftodi zez vojnu. Furmana dostáč ni, lekárä ni. Ale ak som sā spôlnoci puščila ednim rädom ló a druhim hor za furmaní pre lekárä, na ednom meste mi dali vos, na druhom kone a tak kim prišol doktor, bula mrtvá, umretá. Vara, zažili smo mnogo, mnogo zmo zažili! – **Rozprávala 72-ročná Zuzana Nemogová a jej 76-ročný manžel Ondrej Nemoga 29. 12. 1963. Prepísané z diktafónu.**

45) chyžniansko-šivetické nárečie

74. Revúcka Lehota (v nárečí Lehuatka alebo Umrlá Lehuatka)

a) Z rozhovoru so staršími 8. a 14. 7. 1934. Jä som nemohla ništ pôdač. – Zeč nám prišól o pól noci domó z roboti. – Mamo, neplašte! – Já vám pódá spravím g vali. – Vi tu pódá žijete z hvari, horkí z hvari! – Šva pódáte? – Mladja ženi teráz nerobá na polu, idú po fabrikáx. – Pom do ftorku se tu pritrimoval. – Išol za robotó do Straceniho (Stratenej). – V Roščáru vo mline melemo. – Uveš mu šnuarku, rozvázala se mu. – Hneč ako vindete z dežini pajdete na levú ruku, pajdete šez vrxi tim xodníkom, šva je najutlašenší. – Se neznámimu zle púščeč aj hvaró. – Šva he kelo diškurujú?! – Prežite ló! – Tag rosprável, eš ne-mahe prič. – Xoží aj ona tā taló gu krompelom. – Nedostává niš na tia-to dva žiaušetá. – Kotor xotar veší, xižnánskí alebo jelšeuskí? – Viate, našo husi nexodá z nažho dvoru nigde. – U našix susedó bude skoro svažba. – Tu bívajú Xlebušoči ot Kotiki. – Aj bašik od Handulákó povedali. – Vilála som na nú pom peč vežiar vodi. – Krplet je ká se nevarí, len takia deš tríme. – Kto via, ši dvajdete na mašinu o páté. Jáj, na Pasní vešer spjavadajú pastíre. – To je ako tá voda teše. – Dobriho zdravá vám! – Tod má toho šešča! – Aj mi mámo velé kosená. – Pažží som vitrásala s konuap. – Posažila som aj maren (mrkvu) kus, aj kuz buabu, aj šesnoku kus. – Mažete ho aj kuz delé potáhnúč. – Mi len na toku (humno) mláčimo naveki. – Hlecte, akí hoste nám idú! – Prniasol som vám kuz maku. – Dnez je pekne vijasneno, ni je zamrašeno ako fsera. – Vezmite si hrable a pohrepte do násăt (postelí). – Uš se skoro bude miseč žnúč tod jerec. – Šá se ta zmloví.

b) Z rozhovoru so staršími 24. 8. 1942. Neviaam kodi pajde, tak se ponáhlám. – Vara je nito doma, aj mi ho šekámo. – Ešče ho misímo aj druhí ráz trúč, na druhé trlici. – Ta ve bi se teráz zišla dobrá xvile na tia otavi. – Búl aperovaní na pokrútku (ľadvinu). – Si zveli žiauškinho brata za pristaše. – Koj to šlovek nemahe pôdač takia veci. – Furt som vistavení ako kvan. – Mne sa ešče od mojho mladu nepolevilo. – Na Xižnán Vode už dávno nerobá ništ. – Xoj do šerta! – Bi som im aj kuz mljaška dala, ale mi vizba zamknútá. – Jáj velmi je horúco od

rana, bude ťišč padač skoro. – Koj vojna bula dakodi, tak ftodi taká suxota bula, ftodi málo otavi bulo, ako aj terás. Dagde Boy_via gde se to podelo! – Každú nedelu trúbā, okolo té síkalki robā tí xlapi. – Si im mohla stolok vinjaš. – Idem tomu baranšetu šmarič kus sena. – Xote kuz vodi vitáhnúč, napijem se kus. – Jā vitáhnem dvaceč vežiar vodi koj kone napájám. – Nexcel predäč, ve koj su každí (kvan) treba. – Aj našá studen došč hlboká, ale voda zimná (studená) f né. – Tag do ed-noho mexa zavážemo a dámo het. – Misíš dobrí buč. – Nex mu ozda šistja šeti dajú, ko ho oblijakajú. – Nevjam si spomnúč na to.

c) Ako z lenom robímo. Tuš ta to šak se najskoré zaséje. To na jár se zaséje, no, a potom se to trhá v auguste. To na žmene. Potom se to misí virošič, na lúku popreščiarámo. A potom ho pozbiarámo a to si tag dovedna tri žmiaľki povážemo. Ta potom ak se už hor s té rosi poberú, tak se ide obdrvič. To si dámo na skalu a to si s piastom vibuxká von to semáško, zíde dló a potom se to s fujódó (z mad'. *fujda*, „vejačka, rošta“) višiščí, ako aj koj se pšenica vivéje. Tak to misí tag buč, peknja, šistja. A uš potom se tot len prestre na sljko, okolo lesi se to dává na dvar. Misí se to oprúč hore, ebi to dobre usxlo. A tak se to potom ide trúč na trlici. To prvja misí vimázgač, posekač dobre a tot pažžír s neho von višiščič. Tá prvá trlica se volá mážgárka. A potom se ešče misí na hladárke vihlázeč. Todi se uš calkom višiščí ot toho pažžírá. A tak len idemo do stúp, do mlina. Tam se dobre f stupox udrvá, žebi buli mekja, fajnovia. Potom jesto ešče taká ščeč. To je taká deščiška a f né tak dookruhla zubi, klince nabitja. A na tix klincox se to šeše.

Tak planja ostanú na ščeči a to su klki a dobrja, mekuškja ostanú v ruke. Tia se skrúcejú na takja bápki, žmiaľki. Tia se dávajú do povesian. Koj se uš šitki višešú, tak idemo prášč na kuželox. To se prvja vezme tá žmiaľka, rostrepe se, rukamí takto povitehujú kráje, žebi neboli skomašenia a s toho se zavrčí taká bábika a tá se hore na užel priváže špagátom. Kúdel se priváže na kužel. Prátku si potom prisedne na dniščo, na praví bok a sedne si pot kužel a preže. To zašne tak, že levó rukó vitáhne s té kudeli kus lenu, nasliní si palce a mezi nima to vrčí a preže na nitku a fše delé otehuje ot kužele. Konec priváže o vreteno a to vrčí, a vrčí fše niši alebo aj zasukuje dvoma rukamí a puščí na zem a tak se nan navrčí natkaná práže. Potom se s tix vrečjan zmoce ló tá práže na motovidle na predená. Koj ix je vŕac, tak

se zvárejú f kažiaške. To se poukladajú edno na druhia tia predená, potom navrx se dá popel do plaxčiški, aj kus ósane slami se vrhne, aj na spotku se na kažiaške taká vivrtaná žiara zapxá tó slamó, žebi voda hneč nevitekla, ale len tak pomali stekala, cvrlikala. Potom f kotle se hréje voda a koj vre, se nabere do hrjka a léje se navrx na tia predená f kažiaške, šes tot popel. Tak to je už lux a tot vitezá s toho lenu ši prežian to šiarnia, aj tod gas (z maď. *gaz* „špina“). Tá brudná voda se oxlaží, steše na spodok kažiaški a pomali zes tú slamu viteše do šefle pot kažiaškó. Tá se furt odljavá do kotlíka, opäť se zohréje a viljavá navrx do kažiaški. To aj calí den treba tak zváreč, vimjaneč tú vodu a hráč. Predená f tom lúhu se vibjalá, ale kuz aj zmeknú. Potom se misá viprač na stolku na potoku alebo na rjake. Tak se visušá na drúku a koj su suxja, se snujú na snovadle na fajfi.

A potom se už ide tkač. To mámo takia krosná f komore alebo f ciani. Tia si poskladámo f kuxini a na ne potom navijamo tú prážu. To aj šciri misimo buč pri tom, fše aj edon xlap. To edná trime mocne tú prážu, edná ju kručí hor na návoj, tretá zakladá rátku a do né nitki práži a šcvrtá ju privezuje na prívezník, a kručí na návojšok pot krosnamí. Ešče se aj nabrac misí do nitelníc, do zadné edná a do predné nitelnici edná nitka, do oška, potom zase do brda se nabera, do každiho zuba po dva nitki z nožom a potomá ešče fše aj na ciaučki se dává. Potom se uš tá, šva bude tkač, sedne za krosná, vezme si šlnok s ciaučkó a na tot prívezník zašne tkač. Pot krosnamí stupí ednó nohó na ednú podnožu a koj práže zjavne, to se tak otvorí mezi tima nitelnicemí a brdom, tak prešmarí šlnok z ednoho boku na druhí, tam ho šikovne ulapí, podnožu puščí hore a ftodi zo dva-tri razi udre s timi bidlamí gu sebe o natkanja plátno mocne, žebi to bulo husto natkano. Dakodi si misí dač hneč pri brde na natkanja plátno šperútki a dobre plátno višpanovač, žebi se to dovedna neprehinalo. Alebo se dakodi aj repí, koj je sklmašeno (sklbčené). Preto se varí s krompeló a múki šlixta hustá a s kefó se odmazuje tá práže ako ide z návoje na nitelnice. Ale se to misí usušič, žebi tia nitki, tá práže bula hlatká a se nekomašila dovedna. Potom koj otká väčé, šva se už na tot návojšok naspotku nesprece, tak se zobere dló, otkručí se a ostrihne het. A koj je uš šitko hotovo, tak se plátno zas dá do kažiaški zváreč a potom se ešče bijalí na tráve, na lúke, aj v zahrade se mahe. To se tam pekne popreščiará takia pási a tak se na sljku bijalí. To se poljavá s kupó poljavácó a koj usxne, zas se poléje a to aj za pár dní. Potom je plátno peknia, bijaluškia. A tak se

dávalo dakodi ešče aj do maŋglu (z nem. *Mangel* „hladiareň“). A len tak se išlo strihač na gaše, koſele, plaxti, ponvi a ſva bulo potreba. To bulo dobr̄ia, mocn̄ia a trvácn̄ia plátno, ni ako kupeňsk̄ia. Ale teráz už netkámo, len si hotovia kupujemo aj mi. – **Pekne rozprávala 52-ročná Zuzana Žuréjová 31. 7. 1954.**

d) O mojom sinovi. A potom tot xlapiec maj, tak bút velmi milí, krásní, dobrí. A potom se vam uſil tamló v Lubeníku f kancolárii, až bude ako za nótára, tam. Hm. Potom mal volno a prišol domó vo februáru. Tag apovi piasok pomahal vimetovač. A potom se napil vodi. A dostál náhlia zápal plúc. Tak nežil na ne xiba za šciri tížne. O ščiri tížne zomrel, neborák, dvaceďvarošní. Tak nikto ozdaj ešče nezomrel, xiba s tisíc edon. Povedal mi tak: „Mamička mojá, já už idem umreč a vjate kodí? Já – mne v nedelu misí buč pohrep.“ Takto. A šitko náz zavolal gu sebe: „Kobi ste vi vedeli, že ag mne tam bude dobre a ak je tam mne velmi dobre! A neplaſte, bo já váz budem pošúč, koj vi budete plakač. Abi ste neplakali!“ A majmu mužovi bratr nec iſol do hvari, do Prídela, tak vajšol do nás, tak mu povedá: „Báči, ale vi néžite, povedá, do toho Prídela, lebo já už idem umreč. Já som už mal umreč. Bo mne misí buč najtro pohrep.“ A už bula sobota. – „A v nedelu – pódá – mne je to uš pretpovedano, já už v nedelu mám pohrep.“ A vam mu povedal: „Ale, Žurík, ti máš horúšku!“ „Ale ni, báči, já neblúzním, ani horúšku nemám. Mne tak ag bi dakto prišol bút a šitko mi porosprável.“ A potom ag ván viňšol za humná, za našo, tak naráz umrel, dokonal. A tak mi rosprável šitko. Ešče som mu aj koſelu misela ukázač, aj ſeti, aj šitko, že kotrija mu obleſemo. A potom mi povedal tak: „Mamiška mojá, ešče mi dajte aj puliéř (peňaženku), tod maj, a do puliéra mi dajte peč korún, bo aj tam treba mi na oferu dač.“ A potom dokonal. – **Dojímavo rozprávala 69-ročná matka Zuzana Belicová, nadaná, tvorivá rozprávačka. Prepísané z magnetofónovej nahrávky z 28. 4. 1969.**

75. Lubeník

a) Z rozhovoru so staršími 31. 7. 1954. Tu jesto šakovakí lude. Pri této ſtaubé jesto velé Cigánó. Od víxodu prišlo tix Cigánox. Nex si to nenexajú tak. – Tu vāc len konope séjemo. Koj su žoltja, tak jesto dáká kaſiška žoltá f nix, tak ftodi se trhajú. Tja volámo paskonja a tja

druhja matrnja konope. Potom se dajú mošič aj pólpäta dne. Šešemo ix ščeči a na hrebeňkox a takia kudelki si robímo. Na kužel se dá hore a prede se na vreteno. A to idú tricet hrubix nitkox do ednoho predena. – Z dvanástix fajfox bulo. – Zo snovákox dló dámamo. – Ftehuje se to po dva nitki do edné nitelnici. – Zo šljkom se prešlná. – Ak se zjavá, povedá, na tix podnožáx. – Lude se tu mjašeju. Tu se stavá velé. – Dakodi že tu bút len majer a že tam buli len dvia lude. A že se líbili, tag že se preto Lúbeník volá. – Som se bars oberala s plátnom. Len dva konce otkámo. – Šo nepovedá! – Majú dva žiaučki. – U nás nosili rox na vartu (nočnú stráž). – Hneč pri tix kvarčjalo. – Otvorte hor tia dvere! – Pajdem potkíváč tia kone. – Tam jesto aj dvä kováši. Robili potkóvi na kone. – Ve to velé treba pri dečox. – Ani krompele už nito. – Treba teraz zašnúč robič. – Dva vizbi mámo. – Furt len poprskívá tod žišč a padač nepadá. – A švahé si nám prniásol? – To uš tam splesnéje. – Len koj budeš poslúxač, tak či dám s nix. – Aj tod mal teškja díxanja, zádux. – Čixo bucte! – Já mám srco rossírenja, aj plúcā. – Koj se takto zmlávamo. – Smo teraz len šiaščí tu. – Bulo adaj už aj deseč hožín. – Nex to otec nebeskí xrání ot toho! – Se či nepáši, šak? – Fše len delé pocisli tot front, a hán do Cisóce.

b) O starom Lubeníku. – Tu buli prettim dva fabriki. Už buli zbudovanja, koj som jā hor rosnúl. Edná bula magnézitová a druhá bula zelezná. Tam robili rúri, kaxle, šparhéti, aj rúdu prepalovali. To bút Henclman majitel a van to potom predal bút Kóbburgovi. Tu na Xižnán Vode, tak se to volalo. To patrilo g Lubeníku. Potom furt išla, do té prvé vojni. Xiba v dvacátom devátom išla do Trnavi, tam ju prenesli. To za osiemdesať rokó išla tu tá zelezná fabrika a tá magnézitová pom za triceč. To mašini (stroje) a takia deš poodváželi do Trnavi. A f této magnézitové bulo velé tehjal. Aj v Lubeníku vibudovali s nix kultúrní dom, aj lude si porobili domi na okolú. To tam múri velkja, aj pece buli. Tam som aj jā robil, aj v edné, aj v druhé, na konix. Najväč už len f této zelezné. Ftodi váčé roboti bulo. To aj koj bulo treba na foršpangi s páni do Plešiuce alebo tahor de, to len kone buli. Ale dobre bulo ftodi: málo zarobil, ale túno (lacno) bulo. To uš kočišā tak, koj už zarobil na kabel (gbel) ósa – pedesäč kiló ósa, to už dobrí zárobok bút pre furmana. F té magnéske bula americká spolešnos, tak tam dávali velé lužom zarobič. Šva mu bulo slúbeno, to mu nedali nigdaj. Tam išli doláre z Ameriki. Tam už zarobil aj rás kelo ako f

té zelezné. A s tixto dežín dookola fšá, tam národa hodne robilo, aj tristo xlapó. Tam zarábeli groší a groší. Toláre (doláre) išli todi doš. V zelezné fabrike len drevenia uhlia xasnovali a už do pecox len koks. A magnésku s kamenim uhlom. Pot kotle kamenia uhlia dávali. Tam velé uhlá se strovilo. A teraz už ani xíru nito po tom, iba táto troska (truska), aha, kelá. – **Rozprával 69-ročný Onrej Kysel 8. 8. 1955.**
Zapísané rukou.

c) Ako me strašilo. Ve to se mi stalo tak na Ščefan krále, vešer, v noci. Len mi tak pod oblok prišlo a zašelo bužič. A jā som stála hor a obzerala som, eš šva je to. A jā som vara niš nevidela, len hlas som pošúla, len speū. A potom to za pól hožinu každí vešer trímalo za pól druha roka, každú noc. Ani som se neoslebožila. Aj s pánom farárom smo šakovia zháneli. Len prišlo pod oblok a zašelo volač: „Triceč funti, triceč zlatix!“ A niš som nevidela, len kelo som naveki pošúla. A uš som taká žoltá bula, lebo som robila na den a v noci som spač nemohla. Ešče aj veker (z nem. *Wecker*, „budík“) som pri sebe trímalu. Tak som aj misela táto odič bívač inđe. Išla som za pastíren a tak som se ot toho oslebožila. Ale lude mi to neverili, koj nevideli. A potom u pastíró xiba tam som se toho oslebožila.

d) O varte (strážení v noci). Tak prišó edon na vartu (z nem. *Warte*, „stráž“), žajndáre buli tak do pól noci. A spól noci prišól tot šlovek na vartu a pódá mi: „Krsná reku, dakto je tam!“ A jā pódám: „Ni reku!“ Potom vam aj do trečího razu tak pódal. „Ale reku neboj se!“ Žajndáre buli do pól noci a po pól noci už neprišli. A jā som uš potom na trečom raze šva mi lude ražili, som sxičila metlu – som mala postavenú tag hor. Tak som s tó metló do koxa drvila: „Bohdaj te reku poráška sxičila!“ A do trečího razu som s tó metló drvila. „Bohdaj te reku poráška ulapila! Aj s tvojó materó!“ Ta nevijam, ši som se to s tim bula oslebožila, ši ak. Jā som do trečího razu volala. No potom som mala pokoj. Dekovač Bohu, xiba s tim som se bula oslebožila.

To aj visvijaceli dakodi xiže, žeži strigi nexožili. Ale to niš nepomáhalo. Tak aj mne tag ráz išli do staji, že mi idú gu bujákom. Dala som kiják ednomu a druhimu zas vidli. Tag zmo niš nevideli. Ag zmo s té staji viňsli, tak pot tim oblokom zas strašilo. To takia ženi buli dakodi, tja strigi, šva se to spravilo aj na mušku, aj na hada, aj na xocišva na svete.

e) Hé, Hana! Na Smrtnú nedelu oblekli žiaušetá takú kešku zo slami (zo strechy) a oblekli do šát a ako ženu spravili na takí papek. A tak ju nosili. A spívali fšťat pri dverox:

*Hé, Hano, hé! De te tanesemo?
Taló na Drškóce, na masnja perece.
Ptášik maj, ptášik, šo tag rano ščeboceš,
ši te zima trápi?!
Zelení háj, daj kraviškám daj!
Šva im mám dati? Bohdaj tá mati sto sinó mala,
žebi nám každé po ednom dala!
Navarímo, navarímo šervenihho piva,
opojímo, opojímo rixtáróho sina!*

A dali im vajcā z vohan (slameník), múku, slaninu a nosili to vo vohane. Potom si traktu robili, várgi. Potom ju zoblekli a tak do vodi ju nesli šmarič. – **Rozprávala 84-ročná J. Hencelová 20. 8. 1955.**
Tvorivý jazykový typ. Výborná rozprávačka.

f) O májox. No skoré na Rusadlú xožili xlapci do hvari máje rúbač. No a edon gazdó xlapec ix doviazol. A dva si položil na bok, že si sestre postaví. A edon príde a ukradnúl mu tia máje a odniasol si svojé frejárke. No a tot príde a povia: „Xlapci, de ste mi dali tia máje, šva som si sestre porixtoval?“ A edon s tix príde a dal mu po pisku: „Šva se tu budeš roskrikovač!“ No dobre! Aj van mu tag navolal. A dali se do bitki. Prišól tomu, šva mu dal po pisku, brat, pomáhač. A otrepali ho tanu do dverí. A tot devetnácrošní, tot kočiš, šva doviazol tia máje, zobrať si z miaška edon žabikláš, tag dakodi to volali. A kcel mu pixnúč do ruki, no f sebeobrane. A tod bičák (z maď. *bicsag* „žabikláč, nožík“) se zošmiknúl a ni tomu, šo mu dal po pisku, ale bratovi mu, tak prosto do srca! Ale vam nevedel, že je pixnútí. Stál hore a šol delé zakresívač máje, bo on zakresíval. A vam povia: „Ale xlapci, mne totot soplák misel pixnút!“ A f tom, ak to povedal, už aj klesal a už búl aj hotoví. No tak stála se trma-vrma po dedine. A terás prišól edon gu tomu mladimu, šo ho zaklal, otec, alebo xlap a povia: „Báči, dajte mu dákia peneze a pódá dajte ho gu vojsku, no gu československemu.“ Bo ftodi tag bulo, už raz buli tu Čexi, raz Maďare, bo to bulo v osemnáctom (1918). A povedá, dajú ho na front. Kot se mu niš nestane, to bude povedá jeho šcestia.“ Ale otec pódá: „já mu nedám žádnia peneze“. No a toho mat, šo ho zaklali, tag odišla g Maďarom. A tu bulo štatá-

rium (stanné právo). Tak tí prišli a van se skríval, neborák, f komore pot koritom. Ta mat ho možná tam skrila alebo kto vŕa ak to bulo. No a hledali ho, nenašli ho. Vistrelili do luftu (z nem. *Luft* „vzduch“) a van skríknúl, bo se nazdal, že do neho. Ta ho našli. Potom ho šikovali hore dedinó, tam na ednú lúšku. Tak tam se ho ešte opíitali, ši bi kuz vína nevipil, alebo ši bi cigaretlu nevikúril, alebo šva bi si uš präl. Tak cigaretlu vikúril – víno nekcel. A že mu oši zavážu. Ale van ani to nekcel, že jemu netreba, že sa nebojí. Tag ho aj zastrelili. Dvá odrazu streli na neho. No potom ho odnesli domó, položili na zem. A ftodi uš prišól aj otec a spravili mu pohreb velkí. No a švaže uš s toho bulo, koi van bút umrútí! – **Rozprávala 60-ročná J. Hricová 29. 10. 1967.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

76. Chyžné (v nárečí Xižnia)

a) Z rozhovoru so staršími 14. 7. 1934. Mojá stará mač odišli f pátok do Cisóce. – Hana, já či ušijem peknja šeti, neboj se niš! – Ale nám príži pódač! – Nepajdete taló tó brázdó, ale se skrutnete na levú ruku a tā tahor do toho briášku pajdete na Ostrí vrx a potom delé do Slaboški. – Len potomá án tam merkujte, žebi ste se zvr Xu nespuščili do Lehoti, tam se lexko mažete pomílič. – Aj nám otkázala Margita zo Mlinšän. – Konec dvora mámo vodu. – Jáj, vera to šakovak bívá! – Fšá len prosto ižite taló! – Oni už ta umreli, táto suseda naša. Tá bi vám buli vedeli vikladač! – A ši ste verící?! (tu baptista). – Vam maže ič aj do nebe. – Takí malí žižžík padá od vešera, len tag mrholí. – Akurát edná hožina xvaži táto. – Tam je teráz žetva. – Xoj tanu, Andro, mač či daš dajú. – Pódá, aš van tam už bút edoras. – Tu vera málo srešní jesto. – Tam to se volá Mezi xodníkí, tam zase Brnóckja, ló niši Na žjal, Od lubenickího, Za humná (zahrady), Višo dežini, Nat kostelnja lúki, Na Skalicu a tak delé, tu velé tix mjan jesto. – Utekaj het! – Budemo narano xleba pjašč. – Tuž adaj nebude naveki tak. – Ozdaj te len nevolajú? – Ve či já dám hneč ednú! – Ag žebi ni! – Bulo velmi zamrašeno. – Tam bude tamnu vo vizbe tod jerec.

b) Z rozhovoru so staršími 29. 7. 1954. Zapísané rukou. Idemo ho kus podrvič. – Bívámo hneč popri hracké. – Ale xiba koj tak na tvrdja uvarímo tja vajcă. – Ako Hindulák povedali, nex tag bude aj nadelé. – Dakodi zmo to aj dvanáč kozlát (kuriat) do edniho snopa

vázali a šesnáč-dvaceč snopó do edniho kopenca išlo (kríž). To van sám klaže naveki, ni žiaľki. – Tehle idú robič. – Van zarábā na konix. Jā mám velmi zdravja nítrnošči. – Ve mne tá kce o živat prnjašč! – Jā som se len na túto trímala naveki. – A má aj edno žite malja. – Bo su mi kelja roki tam virobenja. – Nex si len odložā het, ve se im to ešče ta zíde. – Jā se s nó nezmlávám. – Tag dúverne vám poviam. – Len ho dagde hledaj, xlapec maj, pohledaj skoro! – To pre starix luží robā. To ani ni spomnúč. – O vasmé idú, inkodi ni. – Se mu neprjačivímo. – Tí holdí, majú velé zemí, tag im už robič nemá kto. – Aj lúki im len takia planja dali, tak majú trápenä došč. – To je vovedne pom păčom to polo, tak po itre. – Šva se dá robič?! – Vedá aj na okrese, eš Xížňa je robotnja.

c) O búnke. Ta kodi to bula tá búnka? Ta to bulo v júnu dák okolo osiemnáctoho, lebo viam, že to bulo ešče pred Jánom, zmo tedi deteli-nu kosili. Mi zmo kosili nižo mesta. Jā som akurát nebula doma. Tu prídú pódá stará mač plašúci, že je velká voda. Lenže to ni tu bula búnka v našé dežine, ale to z vraxó velká voda prišla. Pastír aha bút zo statkí f Stránine a v Hutnom tam f tom potoku bula tá voda, kā prezázejú statki tā hore. To na vraxox padalo velkja, hrát padal velkí, vedá. Tuto už len taká poprška bula malá, vedá. Tuš tag zmo vešer išli naproči statku. Tak pod most spadli. Voda bula hor zaróno z mostom. Aj za cestó voda tekla. Tak to takí šes aj tot statok se xiba dokopi pere. Tak aj ftodi. Dva kusi se zabili na ceste. Na vlašuhe buli pre ne tu f Klinšární. Tá voda šla taló. To šitko bulo vilátiá. Poza dežinu a poza zahradi išla voda, gde ako já prišlo. – **Rozprával 65-ročný Ján Hamar 29. 7. 1954.**

d) O ednom juhásovi (z maď. *juhász* „ovčiar, valach“). No tak juhási páslí óce. Tag juhási páslí tja óce a bača nazadok ostál a juhási hnali óce. Pásli se, páslí se. A juhási nakladli ohen a okolo neho si šicí stáli. A tu kámsi – šosi prišól edon hár velikí. A tí juhási ho zahnali do toho ohne, do té pahrebi, kā tod ohen kládli. Tak povedá druhí s nix: „Ax, pódá, nahajmo ho! Dajmo mu pódá pokoj!“ Ale oni mu nedali pokoj. No ale potom se len naprosil tod hár. „Ax pódá, daj mi pokoj! Hlec, nenahávaj me tu, ale me odnes gu mojmu ocovi, van se či dobre odmení.“ No tak ag ho zobrajal na palicu, hár se mu na hrdlo opkrúčil. A juhás povedá: „A to se mi tag odmenuješ, pódá, že som či nedal zhoreč?“ „Ax pódá neboj se! Jā se či pódá odmením velmi

dobre. Len teras poj pred hadecú bránu, odnes me gu mojmu ocovi! Neboj se! Vŕaš šva si budeš pítač? Ti si niš nepítaj, peneze lebo šva. Maj otec či bude dávač, šva len budeš kceč na tom svete. Ale ti si pítaj šva či jā povíjam. Abi si zvijarecú reš vedel, ako se zvijaretá zmlávejú. Daš inšia ti nekci.“ Tag aj bulo. Vam si to žádal. Došč mu tot král povedal, žebi si daš inšia vibral, vam si len tú zvijarecú reš pítal. No tag mu povedal toto král: „No tag vižíš! Tak si otvor ustá a jā či zaplujem tri razi do vús, a ti mne nazát tri razi, tag budeš šitko vedeč. Tak teras xoj zbohom!“

Tu veru prišól vam g ocovi ukonaní, že si iba lehnúl a spal. Xiba ko prileťť vrani nad neho a tia se zmlávejú. Už vam vedel tú zvijarecú reš. No tag uš potom – aha – spal ak sa tia vrani zmláveli edná z druhó. „Jáj, kobi, povedá, kobi tag baša vedel, akí tam poklad veľiký, povedá, zakopaní, de vam spí? Tam sila penestva, pódá.“ Vam to už juhás vedel, šva vam povedal. Vam naráz rano tajšól gu pánovi. „Jáj, pane, pódá, daj mi s tvojix služebníkó! De som jā pódá fšera ležel, jesto edon poklad velkí. Tag aj vám dám s neho.“ „Já mám doš šitkiho. Nahaj si ti šitko! Nexcem jā pódá niš! Len si ti poklad vikop a tvojo budú aj óce, aj zeme a budeš pódá aj ti takí bohatí pán ako som jā.“ Tag veru tag aj bulo. Vam kotel velkí vikopal, peneze. A búl jus takí bohatí pán ako šva mu óce pásol. No tag uš potom se velkim bohášom stál. A potom jim povedá: „Viate šva? Najtro je nedela. Uš ste mi vraj došč óce pásli, spravím vám hoščinu velikú“. Tuš tak tam tancovali, jedli, pili. Ale tu mu skapali óce! Za tot šes im skapali dva óce. Prišli vlci a zožrali jix. A pán se hneval na to. A povedá tia psiská našo tu buli?! A potom se njasol pán na konovi a gažzine na kobule. „Šva se ti pódá neponáhláš? povedá, veru tak.“ „Já nevlážem utekač.“ Tak se zasmál tot pán. Veru tak! A už je konec. – **Rozprávala 29. 7. 1954 84-ročná Anna Gregorová. Talentovaná rozprávačka, tvori-vý typ.**

e) O Tomášikovi Samuelovi, xižnenskom knezovi. Jā som vdo-va Ana Gregorová. Šesnáč rokó som mala, koj som se vidala. No nex poráčú oni, oni su múdrí šlovek. Jā som se narožila f tisíc osemstoo-semdesátom roku. Tak šag už osemdesaťčiri roki mám? V zime edon pán s Prahi tu buli, hín s Prahi a tomu som jā o tom Tomášikovi mi-sela rosprávač. Ni vosvet! Tak ju kolísaj! – Jój, ved me vam sobášil. Akí múdrí to šlovek búl! – Ale až nespadne ló a nerostrepe si hlavu!

Muž mi giser (z nem. *Gusser* „zlievač“). Len takia staria domi tu buli na Xižnom, koi som se jā sem vidala. Taká povoden bula, vedā, ako teras, ešče vešā, ešče horšā potopa ako teras. A bez okuláru vižím, aj šítam šitko. Len zadakelo som jā potrebovala okulár. Do Galó se tu volá, do Galó. Na tamtom rede to šitko vimrúlo het. Sestra mi umrúla, mač mi umrúla. V Amerike mám jā dva céri. Furt im písem. Kobi oni pošúli tja listi! Mojá staršá céra má dva žiaučki. Jā som nemohla tam priviknúč. Jā som aj na pôlnoc hore bula fše. Tam calá noc len ak Sodoma-Gomora. Ej vera som jā bula xorá. Som se nazdala na jár, ež hneč umrem, v minúte. A preci me otec nebeckí vislúxnul.

Nex se len páši obzreč. Tak tot pán Tomášik koi se ženil – ako vam búl s Teplici (Jelšaúské). Jeho otec búl tam za pána farára. Tak ako takí mladí prišól sem, tag zmo si ho mi sem zvolili za farára. Aj deseč razí búl f Prahe. A tam ho študenti vozili na hiňtóvox. A koi se ženil, tak si s Ploskiho brali Palatínovú céru za ženu. Veru. A tá istá už mala frejara. To búl velkí pán vojenskí. Aj maše (hámor) jeho bula na Ploskom. Tag vara si tú zvel za manželku. Ale len za šeš tížnó s nó bíval pán farár, vāc ništ. Ak se osobášil, ko išli na sobáš, ta se tam sobášili.

A tu oni si zveli takú ženu, ale oni to nevedeli, ež aká je ona žena. Koi išol hiňtó do dufartu (z nem. *Durchfahrt* „prejazd, pod bránou“), ag ix vezli tu z nevestó na hrdix konix, tag im koleso z hiňtóva odle-telo. Tak, tak tot pán farár povedali: „Jajajáj! No ve som jā to už len vikonal?!“ Tak to každí den prišól list ot toho frejara. A pán farár buli zarmúcení, ako im rosprávám. Tak tu vedā, každí den jé prišól list ot toho vojenskoho oficíre, každí den jé prnesli list. Tak tot plakali, lebo im ho dala fše do ruki, zarmučil se a tak jé povedal: „Mojá drahá! Tag nak te otec zobere a bívaj si zo svojim pánom!“ A o šes tížnó kam-si-šosi búl aj rossobáš. A potom si oni, náš pán farár Tomášik zveli ženu z Réarové, sedlášku. Už nekceli potom panú. Bohatiho sedláko-vú céru si zveli. A s tó oni mali tja žiaučki: Nina, Liňka, Karla, Olga a sinó dvox. Jój, edon búl velmi statošní. A oni už buli velmi starí. Tak takiho zmo si ix zvolili za pána faráre. Akí buli neščesní, jój, barz neščesní!! Tak se im už ako s tix žiauvok vidali dva a edná bula nemá a tá pokoná se dobre vidala za herceckoho pána do Muráne – drevo nám vidávali. A edná se im vidala sem. Búl na Xižnán Vode edon pán s Peštu, Šafárič se volal. Tak tot pán prišól a mal aj ženu, aj tri deči.

Tak se zalúbili edon do druhiho. Tak si ju tot pán farár sám sobášil s tim Šafáričom. Za šes tížnó bívala s nim xiba aj ona. Buli dagde tu xiba Pod Marvanom pri vode, tak xiba kámsi-šosi pán skopal, ostála sama. Tak si misel pán farár vozi naječ a šitko naspet poprevážeč. Jój, akí uš starí bút ftodi pán farár! Ani edno žite se im nemalo dobre. Tak vara se tot váčé neukázal tu f Xižnom, tot jé muš Šafárovič. – Potom tu bút istí dilektor (z lat. *director* „riaditeľ továrne“). Erp se volal, tak tod mal velé dečí. Tag ona tá Nina bula potom pri tix dečox. – **Rozprávala tá istá 84-ročná Anna Gregorová 29. 7. 1954.**

f) Na Ondréja zmo se tjaš pozhaneli žiaušetá na prátki. Prádli zmo na calé noci. Aj mládenci s namí buli. A potomá ag mládenci odišli, tag zmo mali takí tánjarik a lošku, ši bula varéška. Tag zmo to olovo dali do šparhétu a ak se rozhrálo, tak si žiaušetá hor sedli na takí stolok a zveli tot tánjarik a naláli vodu do neho. A to uš to olovo tuš tag ho viláli do té vodi. To se s toho obrazí šakovia narobili. Voják lebo takjato podobi šakovia. A uš kim ho viláli zmo spialovali: Ondréju, Ondréju, na tebe si olovo léju. Dajže Bože znači, akiho budem muža mači. Tá uš potom to olovo se vibralo a už zmo tak kukali, kotré se šva ulálo.

Na fašeňgi nám Cigáne hrali, furt dva noce a edon den. A uš potom to bulo na druhí den, tak xlapci fsā tašli s tó muzikó, po domox, po žiaušetox. Xožili calí den. To uš terás nepošúč. Každú nedelu zmo se bavili tam, ká na prátki zmo xožili. Xlapci, zmo im miseli žiaušetá prnjašč peč litró pálenjki. To bulo len dvakoruni dvaceč filiaró. A tak se potom xlapci bavili s tó páleňkó, s té si popíjeli. A potom si spialovali. Ag mi zmo se rozišli het, tak šicí po dežine daká šarapatu robili. Vara tak. – **Hovorila 80-ročná A. Nemogová 17. 12. 1964. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

77. Mníšany (v nárečí okolia len Mlinšene)

a) Z rozhovoru so staršími 15. 7. 1934. Van mi potom pošepnúl daš. – Nemá pódá svedomja. – Vešá som ag van. – Misímo šicá umrúč. – Poliaučku mi nigdaj neja, nekce ješč. – Krompele se klívá. – Neboj se ništ! – Ozdaj se len vijesní dakodi. – Tam buli tja krížnja cesti. – Poli samé cesti teše potvašok. – Budemo se pódá zmláveč. –

Ve tot nemajú žádnú valu na to. – Tuž ve nemahe šlovek šicko vedeč. – A nemali zmo ftodi naozaj xiba edno tele malia. – Aj tod val nám ta zahinul. – Pohlec, akia ohležidlo som kúpila! – Muž mi dva roky umrul. Edná je vidaná za inžilírom. – To je taká dáká xorlevá. – Tam som ho nahala na xlijaucu dade. – Až_á im tam povedali, kă buli na koste (strave). – Už vjam až do štvrté xoží. – Koj ožídú, potom vám povjam. – Tí nebehajú za zajecí. – Taká rasoškavá. – Ag ju pleskne, tag bude mač došč. – To xiba samá xrobaš! – A deže pajdú f tom žižžu. – Zo Slaboški bliši aj do Róžnavi. – Ale ti kúsaj tú slaninu, ani se neobzri na bok! – Treba mi na ohen naklašč. – Tak teraz je do vasmé den. – Tá aj jā vjam cestu. – Tam šloveka nigde cesta nespuščí. – Maren (mrkva) se tu vara dobrá naroží furt. – Len na xudobnja svedectvo si šól na uradi. – Ale oni musá buč ozdaj kuz viší ag mak. – Maro mojá, som jā taká neščesná! – Ale akia je huncúckia, aha! Hajaj, búvaj! Uš se nedá zakručič. Nemažeš buč otkritá! – Len za slaninó nejec mljako, bo si želúdok pohubíš. – Koj to neslebodno robič. – Ona skoré ráno stane ako jā. – Planú máš xviliu na pranja. – No nestukaj (nejač) uš kelo! – Xoj že obzrúč tia kuri, ši tia vajcā neznesli! – Xoj len maj, xoj Žurko, xoj! – Pógár, šva xoží pre poštu, aj bubnuje. – Tu nebívajú Hevárikóci, Jano od Galó bívá án_tam, aha. – Opá (zasa) se umrášť. – To takí kvasní cuker máte. – Mojo husi se len na dvore pasú. – Do redu si stante aj vi.

b) *Zdupotali ščiri kone na moste,*
nepajdem jā dneská vešer g neveste.
Ale pajdem g žiaušetu švárnimu,
šva mi dajú na Trikrále za ženu.

Na Trikrále na jesen,
koj otpadne drobní lístok, šerešen.
Už otpadnul, už aj leží na zemi,
ešče se maj starodávní nežení.

Moší žiauše konope
v zelené úboši.
Šuhaj se jé prizerá,
ši má sivia joši.

*Kobi sivia jošišká
fsklepe predávali,
vera bi si žiaušetá
xlapcom kupovali.*

*Ešče bi mu kúpila
za kalap tulipán,
žebi lude pódali,
že je van velkí pán.*

Spieval 16-ročný Ondrej Meliška 15. 7. 1934.

c) Rozhovor so staršími 28. 7. 1954. Ve či povedám, že to zo záhumiaňku bolo. – Aj xlebík pešem ešče. – Neslebodno vāc trímač, xiba po ednom kuse. – Parto, ne! (na koňa v chlieve). – No xote za nima! – Haľko, poj aj ti! – No len hlecte, šva to narobá svinstva tåto deči! – Ešče na pajt daedná xote! – A kto si s nima sporaží, s timato bitaňgí! – Šva mi tag dobre padlo, to sednútia mliaško, že len. – Tag jā potom vezmem bíš. Ve ti mažeš tu ostáč. – No len hlec stariho sopláka, ani se mi nepoklonil! – Šva to máš, Milo? – A to iba samí gas (z mad'. *gaz „špina“*). – Daj mi hrnjšok, šva si doléjem. – Prnesla za deseč korún šťavi a švaže s toho bude? Pon peč litró. A preš len s tixto robíš? To su ni domášnja. Oni pódali, naš to len zhánáš kelo! – Bohdaj vás vixičilo aj z husima! Gagaga! Taló, ta! – Ani za svatiho ni a ni domó! – Néna se važila na neho. – Najtro pódá prídem do vás. – Za jednotku nám platá po osem korún. – Ale tåto detváki nemažú tam na pajt. Aha, tu su či mama! – A de ideš? Do Galó. – Tot fšesní jerec zmo už vimláčili. – Za ščvrč hožinu som išla tam. – To takia koše ani xrp-tená kočč nevláže. – Vera krvašne musímo robič na ne. – Po šes tížnox zaz ho poznovic operovali. Takí žoltí búl ako bi ho len žoltó kašó búl posipal. Že mali vreda na želútku. Bolelo ix to velmi, vedá. – Ani dló, ani hor! – Se taká šiarneva strhla. – Tuš tak rešoval so mnó. – Aj naša stará pódali. – Poslali peneze na starú materu. – Má tot sili za desáčox xlapó, má. – Kone ho preskokli. – A z voza misel dló zič. – Vikladali stará mama. – Piasne vedela spiavač aj tá. – To taká papula, to žiauše našo. – Tu su xiba tria v drustve a gu nim pristúpili ešče dva ženi. – No pekne balókaj! (detské spi!).

d) Robota s konopamí. Na trlici tremo. Edno je mäzzárka, dru- há je hladárka. A uš potom ho (len) musímo dač do peci horúcé, ak

se vimāžgá a uš potom tak se hlaží na té hladárke. A uš potom se šeše na ščeči. Ešče je aj terás pripravená pot šopom. Ak se vihlaží su žmīaŋki. Potom dvanáč žmánok dovedna dámo a to je už vázaniška. A uš koj se višeše, su z edné vázaniški dva povesmá. Do edniho šeš, aj do druhiho šeš žmīaŋkí. A uš koj su zas šeš povesjan, je edná pól-
kitka. A klki to robímo na kúdelki. Kitki se už len prežú na kuželi, aj na kolovrate. Práze se kručí na vreteno. A uš potom se z vretena na motovidle moce s tix prežian. To mámo tricet pásjan do ednoho pre-
dena. Predena zvárámo. Smo mali skoré kažiaški. Tam se popelom
poposípali a obarili se vreló vodó. Potom se to vipláše f šisté vode
na potoku porádne a tak se to visuší. A uš potom to dámo hor na tja
pavúzi a tam sxnú predená, hor se vikvašejú, vitehajú. A potom ix
kručímo. To mámo takja kozi. Na ne se položá zvíješki, takja velkja
drúški, tag na kríš a na ne se položá predená. Na tom su na koncu takja
žiari, do tix se vopxajú takja bábiški, kolšoki a pret to se dá kolovrat,
na tot dámo fajfi a tag uš kručímo dló tú prázu s toho vretena na fajfu.
To treba dvanáč fájf nakručí na ednú vasnovu. Ta to uš potom zas
snujemo. Mámo snováki. To su zas takja drúki. A to na tja s tix fájf
na fajfár a práze ide na snovák. Potom to zberámo do takix perencó.
To se tak pekne spúšča. A tak to potom už hor navijámo na krosná,
na návoj. Jáj, to už na snováku si pasmá robímo, znašimo, znašimo.
Koj deseč razí se skrútne, tag je to edno pasmo. A podle toho, kelo má
práži, tag uš podle toho aj steni znašimo takim uhlíkom na tom snová-
ku, na tja stípiki. Aj steni podle toho snuje, kelo má práži. To dávámo
do osem-devečpasmeniho brda. To jest brdá od sedem hor do šesnáć.
Panskja zmo tkali dakodi osemnáć pásen. – **Rozprávala 61-ročná Z. Balcová 28. 7. 1954.**

e) Z vyprávania tej istej Balcovej 28. 7. 1954.

Hé Hana. Tu xožili dakodi s nó. To na Smrtnú nedelu pred Velkó
nocó. To zobrali zmo si papek a na papek zmo dali kešku (slamenú)
a tú pooblijakali. Na hlavu dali šepec, aj šeti a už zmo tašli spiavajúci
hín tam pod Marvan na Xižňia, aj do Xmelnici a tam zmo to pozob-
lijakali. A xlapci to zapálili a šmarili do rjáki, bo tam rjaka teše, pod
Marvanom. Aj spiavalí pri tom. Ši to Pámbov-via, ktorá se to spiava-
vala!

S posteló na svažbu na ščirox konix xožili a tak preváželi postel.
Aj jedliški dali na vos a spiavalí a figle robili.

Zavíjanka. Nevestu zavíjeli na pôlnoci. To dakodi do šiarnix šát oblijakali a teraz už hantúšok (z nem. *Handtuch* „ručník“) šervení dajú. A skoré len šeti a šurec šiarní dávali a tag bula už zavítá nevesta. F Slavošócx nám robili tia perlavja šepce a f Šivečicox zas takia šiarnja nám robili. Maj je ešče aj teras f komore.

Štreku (trat') s Xižniho do Slavošoviac robili f této vojne pokoné. Calá dolina xožila sem robič, od Mokré Lúki dló a potom aj Nandraš xožil. Buli tu aj zajetci ot predešlé vojni, tak aj tí robili štreku. Do predešlé vojni tu najväč len furmanili. Vozili tú magnésku.

Ako se robí na magnéskové bani. Tu, aha, na Dúbrave nad našo dežinó, strialejú tú magnésku. Skoro s každiho domu xoží dakto na banu. Jesto štolne, ko málo magnés navrxu. Aj ko planí šes tak f štolnáx robő. To volámo štambrox (z nem. *Steinbruch* „kameňolom“). Len štolne jesto, šaxti nito tu. Zavrce se vrtaškó a octrelí. Takí velkí kus skali se volá patár a patárovač to se musí takí patár zavrtač a na menšia kusi rostrialeč.

Dereš. Dakodi že na dereš bili, tam mu viteli dvanáč palíc. To mojmu starí otec tak vikladali. To až buli devedesätdva rošní koj umrúli. Tod vikladali, že rano prišli tí hajdúci s korbáši a uš tag do roboti viháneli luží rano na panskja.

O Turkox. Aj dakodi rešovali, že koj vojna bula a tu Turci buli, tagže lude utekali do hvar. A ak prešli het tí Turci, tak se tak vivolávali tí lude: Maruš, Katuš, poj domó, uš tajšli tí psohlavci! A to po tixto hvaráx buli velé popot Kohút tā.

O Muránskom zámku. Tu nebúl zámok, len na Muránu búl. To dakodi že Mária Terézia že bojovala a že už napokon nemali xleba, ani injšva ješč, len edon koláš. Tak že tot koláš zakolókali dló do nix. Tag že se polekali, že doteraz len xleba mali a teraz že majú koláše. Tak se rozišli. Ale už vojna musela búč, lebo tam su aj takia Ďiari na tom hrade.

Aj o tom rešovali, že xožili peneze kopač, že se peneze presúsheli a koj prišli tam, že se prepadlo šitko.

Aj o **Jánošíkovi** rešovali, tu bulo pošúč. Tod že bohatim bral a xudobnim dával.

Ako mi muže zabilo. Mi zabili kone muže. Búl f Xižnom na drevo mojmu apovi. Ani ho nevolali, sám išól nasilu. Ņaklóvu (mad'. *nyakló* „ohlavok“) se roztrhnúl konec, tag uš kone vos zatrímač nemohli, tag ho pot seba strepali. Z velkoho boku. Tak pod dvacečšíarma hožinamí umrúl. Beželi g doktorovi, dobre nezdoxli tja koníki, ale už darmé bulo. A ešče búl voják odobraní, mal narukovač g husárom. – A edniho zas stá furmanili, z Dúbravi vozili skalu, magnésku. Tag ho ojo udralo šez bok, tag mu slezinu odrazilo. Tak kim tá slezina nezhnila tak se trápil do roka, aj višo roka.

f) O magnéske. Magnés, to ide vedle glánu (z nem. *Glan* „žila“). Dagde jesto aj deseč metró glánu, tim je tod magnés poprerostaní, tim dolomitom. To je tvrčšia, skala. To len tak drvilo, kim tam zarižoval žiaru, a ešče baštárdu (druh diery). Rano se išlo len pešo do toho str-miho brehu tahor na Dúbravu, tāto prosto. Vara košela mokrá bula, koj smo vinšli tahor. Museli zmo si košeľe zobljašč ló, ši v lete, ši v zime. To tešká robota bula velmi dakodi. Teraz je už ni tak. Nexodá napešo, ale sedne tu hneč pri ceste na sedašku rano po páté a viveze ho hrdo calkom hore, nedokoná se tak ako skoré. Jā som robil na druhom štrose. Skoré to štolnami sprobívali, gde magnés jesto. Bili se štolne. To je ešče ta, koj ho len zvr Xu viberámo. Ale koj se vibije taká viška aj dvaceč metró, tam uš potom velmi teško magnezit virazič. Štolna se zašínala z horizontu, stuvon. To zmo len tak rukamí bili, vrtali. Jā som už, ag mašini prišli, nerobil. Se aj cimrovalo zvoňká ako aj v rádné bani rúdové. **Rozprával 62-ročný baník Lajo Šmíd v lete 1956. Prepísané s magnetofónovej nahrávky.**

78. Jelšavská Teplica (v nárečí Teplica)

a) Z rozhovoru so staršími 16. 7. 1934. To se volá zimórije, šva lúki rije (krtica). – To se tam klaže nat xliau. – Aha, to je xodník, kā xožímo do hvari. – F tomto dome áj tu, posrednom. – Jaj, oni mali už ozdaj aj višo osemdesát rokó. Takiho starího sem ešče nevidel. – S toho bi nemahól lekvár uvárič. – Ot toho bi ta umrel. – A to je šijo žite, šva ho tam vižím? – Jaj, tu je málo dečí. – Žím, šva se kaží s koxa, zo šparhétu. – Tu se roží dobrá kukuric, aj pšenic, aj šitko, šva treba. – Dobriho zdravá! – Už vám prnesli kosibu. – Stál poli hruški. – Maj brat tam bívá už ot skoré. – Tá nemažem išč. – Koj se na vos

naklaže sáčja, treba ho dobre zapavuzič, zatáhnúč štrangom (z nem. *Strang „povraz“*), alebo retáskó. – Jestrep, šva kuri lape. – Zhoreli mu šitki nítrošče. – Ag že bi ni!

b) Z rozhovoru so staršími 26. 7. 1954. Ve jā nevlázem už ništ, len ko kuz dreva prnesem do šparhétu. – Nevjamo s tima telcí na porádok prišč. – Ta hibajte sem, koj ste tu! – A de tod žbanšok malí? – A tá naša jelovic, to xocšva zožere. – Ve si to edná nesporazí s timto varením. – Vam se hambí kuz od vás. – Tot kotel je nito plní, treba kuz vodi ešče doláč don. – Poj no, fijam. A dekujemo pekne za cuker. – Zuska, de si? Prnes kuz vodu! – Vará se aj meso, aj košče, koščale, tja baranja koščale, to mekja. Se to nemusí precežič. – A koži pajdeš domó? – Pološ tomu teletu do tix jasjal kus sena! – Ši nepajdemos na xrambu (pohreb), ko smo ani spiavač nebuli tomu mrtvimu. – Aha, ako me zavracá to žite. – Podaj he mi tú menšú páuňišku! – To ni ako dakoži, ko len panščetá xožili do školi. – Xoj aj kus krompeló prnjašč do poliaukki. – Podaj mi tod nvaš! – F sánkáx mám reomu. – Tam stojí pred vrátí. – A švahe to robíš s tima prascí? – Nohe len xoj tanu pozrúč, šva robí to žiauše?! – U nás malja deči na tríjam xodá (v kostole chór). – Idem kus triaski preščjapač. – Viatr füká, tag ho zadusí tod ohen. – Nedovolte mu néna v blate se babrač! – S peknima rešima mu rosprávějú a vam na to niš nepodbá. – Xiba visméisú staršiho šloveka! – Ujžíte het tāto! – Ba si len vezmi tot prtošík (prtok „obrus“). – Ot toži nigdaj váčé nebú zdraví. – Jā som se bula sprúla prijači toho. – Naxoval fše aj desáčox vojácox s xlebom. – Tag vam vjate tehal hor a jā som ho s tó metló bila, vera. – Aj naša mamóka (stará matka) tam hledeli nanho. – Koj ho zastrelā. – Si kleknúl na kolená. – To nemajú de buč tja deči šitkja. – Ale nejlen idú pozrúč tja našo krompelíki!

c) O Korine. Buli raz ribári a bívali pri velké vode, pri moru. A mali edno žiauše – volali ho Korina. A muž odišól, ako otec Korni, ribi lapač na moro. Bula pekná xvila. A potom pozděší se strhnul vjatr, búrka. A žena mu bedákala: „Jaj, Bože, Bože! Zase se morská pani rozihrala. Zatopí se nám otec dagde f tom moru!“ A tá žiaučka len pošúla, že šva ona to povedá. A spituje sa mami, ež aká je to tá morská pani. Tag že koj má dobrú valu, sedne si navrx na vodu a voda ju nese kā kce, kolembá ju. A lude, kotrí su na moru, bedákajú ot straxu a ona se sméje. Žiaučka kcela vedeč, že aká je to tá morská pani. Tak si postavila stolok gu obloku a hledela na nú. A morská pani ju zazrúla,

tag jú sxičila a odnesla jú do jé zámku pod vodó. Tam jé dala šakovia veci. Dala jé aj zlatia jeblko, aj cukríki ješč, aj inšia. Tak se jé tam dobre vožilo. Tam bula asi do tízne. A potom xiba vraj se dvere otvoriли a stúpil edon žobrák starí gu té pané morské a povedal, že má do žiaľušťka právo. Žebi ho dala tam rožišom, de ho zvela. Tag ona perle nakládla a vinesla na vodu. Posažila ju ribe na xrbet a roskažala ju g ocovi odnjašč. Tag riba uletela s nó, utekala. A otec práve toži búl na moru, tak se prizerá, že šva se to tag ligoce. A ono volalo: „Apo, apo!“ A riba pribehla s nó k nemu a tag uš potom išli gu mame vedno. A tá pani tak povedala, žebi uš šli het stá bívač, lebo že ešče aj ix vezme. Že jú už nekčú. Tag už išli bívač het do mesta. Tag už nebívajú vác pri vode. A Korina tam xožila aj do školi, a tam aj hor virosla. – **Rozprávala 56-ročná Mária Macková 26. 7. 1954.**

d) Zo života. Tak som se dostál domó neviám kotriho júlia. No a ohen vípuknúl tu u nás f Teplici štvrtiho septembra. Tak som uš potom nerukoval do vojni. Lebo potom buli náš pán farár, som im povedal, že kobi buli takí dobrí a išli nám pítač ot panstva do Jelšavi dáčia deski na budovanja, predač tak ako aj Židovi predávali. Éj, ozaj ni! Dámo aj im. Ale že im tam povedali, že kobi zmo buli furmani pri panstve. „Ve ko som voják!“ „Ve budete felmentovaní.“ Tag ag mi to povedali pán farár, tak jā som na to: „ta jā se prví potpíšem ako za toho panskoho furmana“. Tak som se potom potpisał, tag me felmentovali. Fošner (z nem. *Förster* „lesník“) me ako herceckoho furmana zapísal. Tak som do vojni potom vácé néšol. Jā som potom búl doma. F šesnáctom to bulo a vojna se skonšila v osemnáctom, tisícdeväcto osemnáctom. Tod edon rok, šva som búl na vojne, som búl pri žandárox. Kobi som búl kuz rozumom pohól, nijdaj bi som nebúl musel narukovač. Mal som tajšč gu föispánovi (z maď. *föispán* „hlavný, slúžny“) do Soboti. Ale koj som jā nejšol, tak som musel narukovač. Potom som se tam ražil, že mám motor (mláťačku), tag že dostanem pol roka felmentíš. Potom že zmo vihoreli a že som se búl potpisał za herceckoho furmana a že som búl aj rixtár, no tak som jā vácé do vojni nešol.

O vápne. Tuto páliili nižo dežini. Dcéra: Edon páliili, Petráš se menoval, Petráš. Otec: Jáj ale aj skoré, Petráš len párok. Aj pret tim vo vojne páliili. Jā som iba takí xlapšok búl, ko tu vápno páliili. To spravili takú pec velkú skoro ako táto kuxina. A tu potom tu samá ska-

la totot vrx nad dežinó. Nalámalí skál a potom tag do té vápeňki, tag ix tak namurovali ako murár dookola. A vrx pekne zasklepili. A nahali do peci žiaru, kă zapalovali drevo, tú pec. Dcéra: Ale tudéši lude, ši dakă inkšá? Otec: Tudéši (tunajší) lude to páliavalí to vápno u nás.

– **Rozprával 86-ročný Ján Macko 18. 8. 1958. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) O robote v drustve. Zhovárala sa 70-ročná Mária Macková s 55-ročnou susedou Zuzanou Garajovou 13. 12. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky. Garajová: Tuš tak povíiamo: Lapší dobrí suset ako planá rožina. Hej, tak. Alebo: Kim rožina to zvia, dotoži to sused aj zja. Tag zmo takí suseži dobrí. Táto mi je prexladená, tuš ta me potom fše bolí. Aj presilená. V drustve robím. Viestate, že ag je to, šak, koj teraz zmo robili, mexi dvíhali, šva, no tak zmo si ruki aj presilili, aj prexladli nám. Macková: Aj prexladli, vera, Aj z vidlamí zmo robili v jeseni. Málo xlapó. Aj teras. Garajová: Málo, aj teras. Xiba ženi robímo vág, ženi. Macková: Ženi, ženi, veru. – To nigde kelo nerobá, šva mi. Tu xlapi šitko napospol xorí. Aj maj muš, tod uš. Garajová: Vloní ešče robil a teraz vypadli. Uš su xorí. Kobi ešče šak pred roki, ale su xorí. Asmi (astma), tijato asmi ix mušá, no. Aj mojho. Bo to len furt f prahu buli. Ag zašeli na drustve od jeri, aj maj zašel od jeri, ta len furt do jeseni f prahu. No ta to potom dostanú asmu. A potom aj tijato xemikálie nošak, sáč, aj tijato, aj zrno se vitroví, no ta to šitko len škoží. To je to. Tag aj nám ženám. Aj mi zmo to ešče donedávna rukamí rossjavali to umelja hnojivo. No aj nám to kus zato škožilo. Macková: Teraz už ni, uš su tia roseváše. Garajová: Už ni tak. Ale skoré zmo tak len rukamí. A xlapi na tix mašináx. Ta to prahu plno.

79. Gemerský Milhost' (Ľudove Miglés)

a) Z rozhovoru so staršími 9. 10. 1934. Iba smo dvia. – Jā som tam dakoži bula. – Je tu edná z Roxoviac vidatá. – Z Mikóšan aj kă len ni. – Ni, ti su nito takí. – Ščiri deči majú oni malia. – To z Lehutki prišli sem bívač. – To nemahe šitko tak pódac. – Mojá mač umrúli osemdesätrošní. – To si uš tia roki ani neráceemo bars. – Buli dovicó za velé. Buli na posteli mojá mač, buli velmi slabí. – Niš ix nebolelo. – A de ste xožili do školi? – Maj xlapec mi takí pečrošní umrúl. – Pajde-

te tā tahor iba. – A tu samotná misím stáč. – Vjate, to nemahe šlovek ani vipovedač. – Trinác rokó už od našé svažbi pominúlo, vera. – A to se mi naveki ta žáže kuz mesa ješč. – To málokoži se pridá taktom. – Nexcela som njašč obet. – Erža zabila struki. – Po zemáx vpršel oves. Zmo ho obraceli. – Z rādí se zbijarajú taló het. – A ešče aj ušnó trímalí dakoži maj otec. – Xce pláčič ši šva? – Ká su vācé šelátku. – To je ni na nix prepísano, tix peč ičiar pola. – To bút strašní žím v našé vizbe. – Buli zvedaví, ako se mi zmlávámo. – Spomahnemo mu kus. – Na žetvi mu pominúlo deseč rokó. – Toži bulo ešče uhrske (maďarsky). – Som si mislela, eš kus porážim tú vizbu, a tu horkia! – Nešúla som nigde. – Na meskom až dome tak pódali. – Na inžilíre šól študovač. – Švahe či je, šva kceš? – Taká je njaká a opä se okočí. – A f Šivečicov opä inak rešujú. – Nám dreváňku (miera obilia) dala každá kopka (snopov, kríž). – Na zdravia! – Nemažem prežrúč. – Po školox musí xožič. – To už dlkšá noc aj o dva hožini. – Tiato našo hožini pozde idú. – Ve ani tot je nito tu. – Vam je pódá ni zdraví.

b) Z rozhovoru so staršími 20. 6. 1954. Jáj tam aj peč – šešč zakvalú. Nex se páší dló sednúč. – To nemaže tak robič. – A došč xodá za nima. – Vam plaše iba potom, ko mu na rozum prídú. – Išli dvia do Jelševi na jermok. – Narás te zarežem! A pluňdre či de? Buvňač si mal išč. Aha, požupkajú či kurki noški, poj skoro het tā! – Tak, fi-jam, tak, nahaj ho, vam bude búvač. Nahaj, sin maj! Neslebodno! No beškaj kus! A de su či plundruški (nohavičky)? – Skapali mu. Ba ši ix nemá Andro! Nahaj kloku, pokúše te! Hijo, hijo! Aha, kelí papek má! A de či zeliasko? A de tájdeš? Néži tam! Ho kus pocicá a zase ho nu dá. – Aha, ptášik! Ulapím či ho hneč. Ho naráz vicápem. Akí si ti bridoš (hnusník) planí! Poškaj len, poškaj, ukážem jā tebe ešče! – Ciskali ho dló tétešom. – To velká polehota s tim. Z nišoho niš zašeli utekač. – To prijazdiliví nárot! Išli poli nás het tāto. – Ve som jé pódala: aha to ti pajdeš na traktu (hoščinu). – Pódal, že ho naveki zobúža. – Aha, hlec, akí vam má nožík? – Pajdemo hín deleko. – To takí loter tot xlapec. – Aha, tam át ho pološ! – Aj tu_át mámo skalenú komoru. – Na záhumnú bula najvešča voda. – Scisnúl ho. – Aj tia kuretá čišča. – Na krščenja išli.

c) Z rozhovoru s 84-ročným Jánom Bartókom 20. 6. 1954. Ve dožije, kto dožije, ale jā to nedožijem. To ozdaj velé s této malé dežiňki kelí nárot tam xoží. A vnuk mi terás priš od vojska. Ba bi

kcel, ale se mu to lepší viží, koj dostane, lebo šva mu dajú tam tix pár grejcáró. Lenže tu robič misí. Nebude ješč ko nerobí. Ale teráz aj na nás starix jesto ohlet. Ak som aj jā, tak fše len dajú. Ešče aj to vedel povedač. Neská velkima rozumí mladí lude. Tam dobre znéje aj f tix novináx. A ši jā pódá budem robič za pár korún. Ale oni aj tam len bitanjujú (darebácia). Xiba ko uš tix Nemcó het vihnali, tak toži tajšli tam. Aj tot dohán xiba za dva roki sažili aj tu. Ale prišol bút hrát, tag im ho rosstrepkalo. A mali ho barz velé! Buli se ušič aj pri Tornali. Ale ho potom nemali de klášč. To tag miseli bič listi rónja, hladuškja a peknja. Tak to potom tak nahali a už ho nesadá u nás. – Ale že šva je tu toho maku, vedá?! Edorás xiba fšesnja sažili tja krompele, ohrebali pluhí. A teráz ho už opá prestali sáč. – Jā som tam nemax otspač. A ši to ni došč? Tag mi pódal, ež „apóka (starý otec) hlecte, toto som šitko popísal jā!“

– Xožili zmo aj mi z hrjkí na Dolnú zem. Privezli zmo tā za ne aj deseč kabló (kablík, miera obilia) pšenici, nebulo se nám treba stareč za xleba, mali zmo došč. Mi zmo predali z nažho erekú (z mad'. öröök „večný, dedičný, t. j. majetok“) deseč centó. O velé bulo lepši. Za prebášená, že už len tak oslovujem. Xiba tod edon bút mlačší odo mne. Ale se tot prevráči aj terás, ši je svátok, ši je pátok. No za to Pájboy_hleží na nás. Se to svet neprevráčil, ale lude f nom. Mi aj písali ottoži, žebi som prišol. Reku nemahem. Ta se s timato pár rátkami obracám na vás. A šva som se toho najat, prosím! Ko nito Pájbox, ale zato koj tak triaská, toži se každí krší! Vam bút tam šofér, ale se fše do dúxian zakručil, ko búrka bula. – Ve to su starja múri, starja vizbi, už teraz nišja obloki robá ako dakoži. A už nám opá aha treba stodolu robič. Ako som jā hor rosnúl, mali smo, tag buli u nás aj dvia slúzi, dva kone, ščiri kravi. Ale maj otec skoro umrúl. Ve to se nauší sám zo sebe. Našo ošípanja nepajdú uš távon. Aj vloní smo takja tálili (krmili). Do tix trox stodúhal se sprecú. – Ko som_á xožil do školi. De he bi to nebulo tak. – Smo mu predali, bo nám je prítel (rodina) po této žene. – To edno miselo bič tu. – Jesto aj tu takja telce. – Jā som si ftoži nalefko zmex pšenici na pleco višmaril. – A uš fšera som ani nejat, xiba šo som kus s toho mesa kureciho zjadól. A tak krišela, ale to slišno bulo, nemohli smo spač. – Toži som priš pre tot plux. – Ale som aj domó prinjas s nix. Nezmlovíš se s nó. – Buli z ocom aj zo ščirma koní tam.

d) Zo života. A veru mám už došč rokó. Minúlo mi už osemdesač, no agže mám povedač, f prídúcom roku mi bude osemdesačedon rokó. Uš, uš. A ešče vera pracujem (miesto robím) pokuse. Robota jesto fše. Tu som se narožil, v Miglése. Tam, kā zmo buli, tam hore na višnom koncu, tam. Už šezdesačdva roki, ak som se oženil. Vera uš kelo rokó ag zmo vedno zo ženó. Otec búl osobník, ako aj jā, sedlák, rolník, ako aj jā, áno. Pracoval tak ako aj jā. Šezdesač osem roki mal ko zomrel, ko umrúl. Búl mocnijéší ako jā, tušnéší, hrupší. Tvrdo se robilo aj pret tim, vera tvrdo. Terás tak nerobá tvrdo mladí lude, mládeš. Pret tim veru ak petnáč rokó mali xlapci, tak se uš kosič lapali. Vera tak. Ag mi trináč rokó buli, tak som xital kosu, lapal kosu, a kosił som s xlápi do redu. Žetva rukamí se robila, prauda. Kosilo se šitko, aj pšenic, aj žito, aj oves a jerec. To žena podberala za koscom a kládla na kozletá a tak se väzalo do povrijasel. To zmo si doma nakručili povrijaslá zo žitné dlhé slami. A to velkja snopi navázali, teškja. To do edniho snopa len ščiri kozletá išli a bulo došč, lebo to aj kozletá velkja buli, ni malia. A už deseč snopó do edné kopki šlo. Ni, tu dakoži kríže nekládli. To tri rohi buli, tag_án (ukazuje na zemi). Tu búl edon snop, tu búl druhí snop a tu opä búl trečí snop. A tu se nakladlo edno na druhja tri snopi, aj tu, aj tu, a navrx ščvrtí. Knes se volal tod pokoní ščvrtí snop. Dámo pódá kneza navrx. Tak, tak se to kládlo, len kopki, ni kríže. Ale uš potom pokuse tak se snopki menšia väzali, tak se kríže kládli. To zmo potom aj sami prišli na to, že to nebulo dobre takja velkja tja snopi väzač, šva zmo ix len rukamí brali a na hlavu kládli a tag do voza, lebo to vidlamí nevládali xlapi klášč, to bulo bars teškja. Aj do voza se len najväč ščiri kopki spretali, ščiriceč snopó na vos. Edná kopka dala aj ščiriceč-pedesač kilo zrna. – **Rozprával 81-ročný Ján Danko**
16. 8. 1958. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

e) Prátki. Koj zmo xožili na prátki, tag nám xlapci tak povedali: „Ko budete prátki robič, nebudemo vám robič zábavi“. No šak tag nám xlapci povedali. No tak enú calú zimu zmo xožili na prátki. Tak xlapci donesli válok a polapali nás a bruxi nám valkali, šitkim žiaušetom, do redu, veru šitkim, tak. Ta takja buli figle. Aj „na visím“ se hrali. To stáu xlapec na dvere a povedal: „visím!“ No kotro kceū žiaušše zavolač, tag ho zavolal a ona ho musela poboskač. A potom tá ostala zas vo dverox a volala „visím!“ – Tag zmo rás tak spravili, koj zmo na tia prátki xožili, edniho xlapca zmo obarili a vam skoro na to umrúl. Mi

zmo ho nahali, a to robili fígle. Tak toho zmo postavili tuto a dali mu špárgu tuto ma hrdlo a táto popred neho nasipali tot puškení prax a to potom potpálili. A tot, viate, šlovek búl takí ako mrtví toži. A mi zmo se šitká šeläč smáli, šva zmo tamnu buli, len van pri dverox šva búl. Len edoras se mu štrajžok otrhnúl a van spadnúl akurát takto do boka a tam tag bula roška ako tuto. Za dvermí si trímalí tetka Sliukovia pomije, vedro s pomijemí. Tag do toho hrnjka zelezního spadnúl. Tag zmo se toži polekali a tag zmo ujšli het, bo zmo se nazdali, že umrúl.

To se noc merá toži na Luciu. Na Luciu zmo noc meráli. Popravili zmo si slamu na zem a tag zmo tam spali, žiaušetá a xlapci. To fígle. Lampa horela a robili fígle. Noc meráli.

No dobre! To im jā dopovijam o fašeňgox. No tak xlapci potom šli rano, tag gu ranu žiaušetá išli spač, nad ranom uš, kus si odíxnúč. A naveki edná tetka – Hajka néna od Mesáró – nebuli kelo oblekó tak pódá „kim si Zuza ospala, tak som jé suknu oprala“. Ale zmo len f tix ednix išli na bál. Ni ako terás: naveki druhja a druhja šeti si preobliekajú. A potom rano xlapci šli tja žiaušetá zobúzeč z hudáci. Hudáci šli s nima a tak kā žiaušetá buli fšá. To se pódalo, ež z Hajnalom xodá. Nevijam ako se to inak povia. To je maďarski. Tag na ednom meste mali dva žiauški, tag ix tam bars hrdo pohoščili. Dávali im praženic, mesá, aj buxti šakovia, aj šva bulo narixtovano. Ag viňšli xlapci tā s toho domu, tak povedá edon: „Xlapci, uhádnite, kelo som buxtí zjadól? Ščiriceč!“ Xe, xe, xe! Tak to takí búl ešče mlačší xlapec. Takí buli takí lašnéši. Veší se hamžibili, ale tí mlačší ni. Zas na tom meste, kā povedám, tag edniho s nix druhí rás nükali: Jecte s nix, jecte! Ale van se hambil, tod veší. Tag druhí mlačší pódá: „Dajte bašik, jā zjam!“ Xa, xa, xa! A uš potom ag vinšli s toho domu von, tak se važili na tix mladix: No tag reku neropte takú hamžbu nám starším xlapcom, že takto pódá nás do posmexu nesete! – **Rozprávala 66-ročná Mária Kováčová 13. 12. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

80. Šivetice (v nárečí Šivetice, Šivečice)

a) Z rozhovoru so staršími 10. 11. 1934. To ednomu ni tag lefko robič. – Dobrá xvile ftoži aj u nás. – Stáli zmo si tam pod ednú jelxu, ko prišo velki žišč. Jáj voru u nás vešá šrjada bula statku da-koži! – Nemahemo si šitko sem prnjašč. To si sami narobímo ciauški z

bjazdu. – Bože maj, akí si ti lenox leniví! – Našo husi nexodá nigdaj nigde z dvora. – F tixto našíx hvaráx jesto veľé žívákó, zajecó, sŕn aj borsukó (jazvec). – Aj tám_át bežel edon zajec malí. – Viam aš se či to nepáší. – Šez našú dežinu tešja len malí potušok. – Jój, pote skoro, kelí hár! – A van ho udral po xrpte. – De ste kúpili takia malia ohležidlo? – Nemažem se ani zmláveč s nima. – Mali zmo takú velkú maren (mrkvu) vloní šva strax. – Aj Andro Páterovia šol tā ló dolinkó. – Zuzul, a de si poslala to žiauše? – Aha, akí je žótí tot cuker. – Deči se mažú tam ihrač (bavit’). – Jáj, vera už musím išč het. – Hlecte len lude, akí šiarní oblak ide! – U nás se ftoži už nesvjačilo.

b) Z rozhovoru so staršími 25. – 26. 7. 1954. A ešče xožím aj do žetvi žnúč. – Nevjam, šva im to tak bráná (zakazujú). – Bula aj tu velká búrka vloní, tia járki buli plnja, tag voda šla tāto našim dvorom. – Hubá sa velmi tia cesti aj tu. – De to len mahe išč? – Tu málo mladix luží v dežine. – Já ko som priš domó z vojni, už mi otec nežili. – Tri mesece furt padá, na polu hine šitko pre tiazo žižze. – Ale ak som priš, tak som hneč vedel, že šo je. – Mašte si len pomisleč, ako to vizeralo, ko kelo razí menilo gazdu. – To bulo dašva hroznja šes túto druhú vojnu! – Telefon bút aj šez náš dvar vitáhnutí. – Horušeč bula náramná, dobre nás neupeklo. A ešče smo buli dakelo Slováco pri nix, zmo se dali zajmúč. – Jáj aj u nás bula výstava hrnšárska, ve tu bút hrnšárstvu koren, f Šiveticox. – Konope smo sáli, na Žofiu sjavali fše dosă u nás, v Žófinom tížnu. – No a potom za deseč tížnó rosli a v desätom tížnu smo ix trhali, paskonja konope. Do zmení zmo zavázali. – Zavázali do povrijasla, do bremjan. – Povázali smo to edno dvacečpeč žmianok dovedna do edniho čomóva. – Dali smo jix na dvar a tam smo jix trúli na trlicáx. Vitrúli ot toho pažíre. – Aj šesali smo jix na takix šečáx. – Potom se to motalo na motovidle s tix vrečjan. – To na krosnox je tkanja. – To se volá písмо (vzorky v tkanive). – Šlnok se preondál a z bidlí se priseklo – A kto si grajcár kcel spravič, tag musel išč do Kemenän.

c) Na fári smo se ihrali. To dva se trímalí za ruki a edon volal fári! A rozbehli se na dva boki. – A tot lapal a kotrú ulapil, tá zas volala fári! – Aj na žmúrki, na klepaški smo se hrávali. Edná takto žmúrí, alebo zavázali oši. A tamtí se skrili a vam ix potom hledal. A koho najšól, tak viklepal a uš delé tot žmúril. – **Rozprávala 67-ročná Jutida Janková 25. 7. 1954.**

d) Ako se hrňki robá. Tu pred vojnó skoro celá dežina virábela hrňki. Šicá buli hrňšári u nás. Štát dal takú velkú banu vikopač na hlinu. Tá jestvovala až do prvej vojni. F štrnáctom roku ju zalála voda. Ottoži hlinu dobrú f Šiveticox nemámo. Kopali zmo a aj kopemo na kemenájskom. Po prvej vojne potom velé hrňšáró nahalo remeslo hor. Buli smo kúpili edon velkí majetok, tak to lude potom hor nahali to hrnšárstvo. Po prvej vojne len asi desäčí provožovali remeslo na vlastnú ruku. Remeslo bolo uznanja ako vedlejší premisel a nebúl treba živnostenskí lis gu tomu. Pret prvého vojnó, ko ešče calá dežina robila, tak se xožilo aj po Dolné zemi (v terajšom Maďarsku). Nabrali ednú velkú fúru na voz a išli až za Cisu. Tam zmo predávali za zrno, po dežináx, po drobno. Zložili se v dežine a predávali smo. To pláčili zrnom, tagže daedon menší kus dva razi naplnili, aj tri a veší opäť edon alebo pôldruha razi. Do prvej vojni bula tu aj cexa hrnšárska. Zorganizovali si to sami mezi sobó. Mali edniho cexmajstra a skladníka, šva vážil, predával f prospex cexi. A xasen (z maď. *haszon* „úžitok, zisk“) si potom podelili mezi sobó. Za bývalé republiku v tricătom štvrtom búl tu keramickí ústau, lebo se pošínalo robič kuz modernéši. S Turčianskym Svatim Martínom búl kurs štrnáč dní z domáčeho priamislu, trímal tu kurz z hrňšári. A za tim kurzom bula tu aj hrnšárska výstava. Na té se zúčasnili aj Drškóce, aj Meljata, lebo aj tam buli hrnšári. Trvala do tízne, ot desätiho do štrnáctiho júna tisícdeväctotriecčiri. No a bulo tu petnáč cisíc luží, bulo ziščeno. To každí den prišli aj dva tri autá do dežini z víletnící, s calé republiku. Bulo tu aj velé Čexó.

No potom v roku tricečosem smo buli opsadení Maďarmí. Na vojnu objednáuki šli, eksport búl až na Dolnú zem, lebo tam potrebovali tjato šrepi najväč. Po roku ščiricečpeč to ale upadlo a ottoži se už nerobí tak, lebo smo buli velmi zdanení. Zostáli smo len pom păčí hrnšári. Nebúl odbít. Dopokona robili edno păčí-šjaščí. Ale ako zniklo jéerdé tak to calkom upadlo. To se už nedarí terás. Hlinu smo už gu pokonu len stá s Kemenán mali, alebo aj z Maljatu a z nažho xotara, ale to bula kuz horšá. Jesto tu došč dobré hlini, ale tá je velmi hlboko, dvacečpeč metró, gu té prišč se velmi teško dá. Štolu bi bulo treba urobič a to je drahá vec.

To se kope hlina rušne ako aj xockotrá hlina, šekanom, motikamí alebo grecó. Na voze se to priveze domó a visipe na dvar, na hromadu. Potom se to misí virobič dobre. To se namece do feršlóga (z nem.

Verschlag „debna“) a tu se rozmoší. Dosă se len tak rušne virábela tá hlina. Teráz už jesto na to stroje, takja valce. To se s takima drevenima bakóví – kijene to volali – drvilo a zo zeleznima sekáši se sekalo a tak se mjasilo z vodó. – Takja cesto mekja se to virobilo s té hlini. To si uš tak hledeli porixtovač na ednú calú pec. No a potom se už robilo s né, dosă len po vizbáx, šva aj spávali f nix. To robili na kruhu. Tam je najskoré spodná koloda, je asi osemdesäč centimetró široká a vrxná asi dvacečpeč. To su z dreva a spojenia su vretenom zo zeleza. Spodná koloda se nohamí kručí, honí a na vrxné se robí, toší. Na vrxnú kolodu si kelo hlini pribil rukamí, akú nádobu robil, na vešú a na menšú mené. Hlina se vodovila z vodó a tehala se rukamí hore a hore. Skoré se to miselo ako vyprešovač rukamí a potom se to tehalo a bulo fše teňšia a teňšia, lebo šrep musel buč tenkí, peč-šešč milimetroví. Potom se urobila žiarka s palcí a tak se vitáhlo rukó hor a len potom drevenim nvažíkom, s tim se uš potom momodlovalo, hlažilo. Tamnu len rukó a stuvon aj s tim nvažíkom se robilo. A ag zatuhli kuz len, tak se priliapalo nan. Uši se tjaž rukó robili.

Na to se virobila hlina mekšá. Edon žbanok se skladá zo sedem kusó, zo sedem kusó to se virábelo a šitki se pozliapali. Ko uš kus zatuhlo, ta se len ftoži mohlo zalepič, šva se mohlo nadlepič. Potom se tjato kusi usušili v lete na sljku a v zime nat šparhétom na platni. Ko usxli, tag nafarbili a malovali. To se aj vopredok malovalo. Na to zmo mali pret tim farbi kupeňskja, to zmo si sami virábeli. To smo dostáli na Hrone hruščín (mangán) – to bula šiarná a bjalú zmo si objednali z Holoházu ot Košíc, kaolín se to teráz volá. Zelenú smo si robili z meži. Mjač se spálí a tot popel medení smo zomleli a to zmo zmjasili s kaľlínom a dostáli zmo zelenú farbu. Šervenú farbu smo dostáli tu f xotare. To je hlička, šervená hlina. Aj teráz ju hličkó volámo. Belastú, belavú farbu smo si objednávali takú smolku. Žltú farbu zmo robili zo špigľou (z nem. *Spiesglas „antimón“*). Teráz se to volá antimón. Aj gléti (z nem. *Geleit „sprievodná farba, poleva“*) zmo si sami robili. Glétu zmo dostávali surovú a doma zmo si ju s piaskom, zo žabicó (kremeň) prisázeli a sami smo si aj žabic drvili na múku a tak pripravili. Glétu smo farbili tak, že medení popel zmo dali do kila gléti osem deka a dostáli zmo zelenú glétu. Z hruščína smo to robili. Priahlednú smo mi tu nexusnovali.

Ak se vimalovali, tag zmo jix pokládli do bani. To bula tá pec. Aj

bane zmo si sami robili, v humne (v zahrade). To je z vŕalkó. Pret tim buli tak veľkja, že do edné vajšli asi tisíc kusó. To bulo na ednú fúru, ale lesicu si misel hor uplijač. Bane je okruhlá, víška asi meter dvaceč a priemer asi dva metre a stena ščiricečpeč horká, pól druhá vŕalka de je okruhlá. Na spotku su tehle, zo dvox strán usta, šva se tam kládol ohen a tak se pálico s tiy ust. To se misí naklač tak, žebi se nepozlia-pali, lebo f tom ohnu ako odmeknú tja hrjki. To se na edná druhja pokládlo a navrx se zakládlo šrepí, žebi ohen tak lexko neusixal. Na prvja pálenja smo potrebovali do edné velké bani asi meter. A pálico se až do devecto stupnó. Muselo to buč do bijala, bijalí ohen. To viži šes tja šrepí. Pálico se asi tak tri hožini, akja drevo bulo. Ko bulo suxiá, to skoré dostálo tod visokí ohen, a ko ni, ta pozděši kus. To se pálico vešer a do rana to vixladlo. Vo dne se to nedá pálič, lebo to neviňa kontrolovač. Rano se vibrali von a gléčili se (glazúrovali). Stuvonjká i stamnuká se misel obláč s to glétó. To se vilálo don a tak se kručilo a stuvonjká ho opä oblál z varékó. To hneč usxne a fpije do sebe, lebo vypálení hrnok je velmi suxí a to se fpije hneč. Ak se pogléčili, tak se pokládli do peci ešče rás. A to bulo hlavnja: misel dobrí pozor dač, žebi jix velmi nevypálil, lebo bi se to zláli dovedna. Prví rás se volá prepaločač a teráz upálič, žebi se gléta nezlála. To se opä vešer pálico a rano už bút tóvar hotoví. **Veľmi pútavo a podrobne rozprával 61-ročný Ondrej Macko 26. 7. 1954. Zapísané rukou.**

e) Ako se mi to s to nohó stálo? Já mám nohu planú, aha. Ešče som nemala iba triceč rokó, ko se mi to stálo bulo. Pavúz mi virazil, ag zmo buli na slamu, februáru. Tak pavús se zlomil na poli tag edon kus ponat kone preletel, edon konec, a druhí konec do mojé nohi. To už ag zmo ho ló tehali tot pavús. Zmo už zapavúzivali, vedā. Tak se napoli zlomil na voze, naposretku, tak mne nohu virazil von z mesta. A já, já som tehala nohó het pavús. Tak mi bula virazená tag án (aha tak), tag án, zlámaná tag án, tag án. A tu f kolene. Tak potom me dali, šli zmo do nemocnici a tam mi ju povázali a potom me gu mame odvezli potom a tam som ležela za dvanáč tížnó. Tam som já ani ló nezišla za dvanáč tížní. Xiba me tak brat aj apa prekladali. Veru! A potom se mi opä pom pret šešč rokmí. Nesla som tag án vodu ako som aj teráz nesla, ló so sxodó som kcela ič, ak som krášela, krášela tutto, tak se mi toži zošmikla noha, zošmikla, opä se mi virazila. Tag že já nemám tú mázgu, vedā. Ani nemažem takto, ni, ni! To su koščale,

vedā, tak aha, ni tak aha, ag bi to malo buč, ale to su tag_án. A to ani doktori nevedā. Jā to doma namotkám, no ale tomu se nedá. Pravdaže je, jā neviam o kelo centimetró ako je, o pól centemetra ši ak je, delé ako je, aj otrhnútja, vedā. To tá māžga je opruhaná už druhí rás. Ta to se uš nedá šak spravič, nedá. No tak jā nemahem teško robič, vedā. A velé xožič ni. No nevlázem, lebo jā nemám, nemám košč na tom boku, na ednom. Len tu totot bok mi zatríme. Ake tod bok, tam mám takú jeminu. Jajajáj! Ale ak! Šitko len pre robotu, vedā. **Pútavo rozprávala 62-ročná Judita Janková od Jakubó 13. 12. 1968! Pre-písané z magnetofónovej nahrávky.**

81. Kameňany (v nárečí Kemenene)

a) Z rozhovoru so staršími 17. 12. 1934. Ká ste? – S Kemenän. – Búl dakodi aj tu edon pán. – Šva či treba? – Misímo ho ale tam na hač. – Neviam, ak se tot žotí kyjatok volá. – Xlapi kosá f Kemenän potoku. – Tod val nám slabo tehá. – Ve to nemisá naráz na retu (z nem. *retten „ratovat“*) krišeč. – Nito je tu malí Andriško. – Mojá mač umrúli už velé rokó. – Mi len v zime páremo piaria. Treba nám ešče velé do dúxian. – To je dašva strašnia! – Zažižilo se. – Xoj het! Pakuješ mi tāto! – To je len takí xociąkí šlovek. – Ve som či povedal, eš to tag bude, vižíš? – To je barz dobrá ovocina. – Pálili špiritus aj z dŕjajkí. – To šitko lude hor ponahávajú. – To bi adaj preci len nemali naskelo luží drač. – To bude hustia, uvižíš, poslúxni me! – Oni se za Bábelúcí pítajú, za Kovášócó. – Do Miglése je ni bliši. – To skoro vivre. – Van je s tāto. – Aj jā som na to meno rožená. – Tu velé dečí nito. – Ale prídúcí jesto došč. Mám ruki vistavenia do roboti. – Aj tu len edná gažzine bívá sama. – Pozbjarám tia jehodi hor. – Xlebík takto nezaplesnéje tak skoro. – Aj jeblká se ló museli oberač. – A Galkovia husi mažú xocde xožič a škodu robič?! – Zez našo polo prosto pajde cesta. – Oves do hrájkí se ešče i terás klážia, po deseč snopó. – Voru bi som ho za ništ na svete nedala! – Aha aj dnes xleba pešiam. – Ale vám už adaj ta vrja tod lekvár? – Pret tim se len tétéšom xoživalo do Prihražň. – Pret tim len prtok, ale dnes vŕc len obrus poviamo.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1938. V našom kemenánskom mline dobre mjalú. – Na jár si robä xlapci píšcelki. – To ni dobría, to horkia zjalo. – Val krívňa. – Musímo zič ló. – Mažeš se lexko pošpočič

(potknút'). – Tam búl takí roskes, voru. – Ako zrili tia lúki tia zimórije (krstice). – Tak se mi déje (zdá), eš som ho už dagde videl. – Nemá rát tot kvasní cuker. – Nevia ho prežrúč.

c) O kozecom kopitku. Tak bola edná koza a mala tri kozlátká a išla im prniač dašva žrač. A povedala im, ebi nikoho nepuščili kim ona príde. Tri kozlátká buli doma zatvorenja. Tu lem dakto búxá na dvere. A ag volal, oni se ohlásili, že kto to. No a mama im tak prikázala, ebi se len todi ohlásili, koj ona zavolá, ež nesiam vám na roškok sejca, f piščoku vožišku a f cickox mliaška. No a vlk pošúl ak se ona s nima rosprávela. Tak ván prišól a tak im povedal. A koj van tak pôdal ako im mama pódala, tag ho puščili nu. A vam ix požral, šitki kozlátká. Potom prišla koza domó, tu dvere otvorenja a kozlátká nigde! Zobrala nvaš a utekala, utekala aš kim se len z vlkom nesretla. Videla akí je vlk nažraní. Zobrala tod nvaš a pixla mu do bruxa a rospárala mu brux. Kozlátká viskošili a hneč z mamó buli. Išli šicā domó a pôdali jé, že už nigdaj váč nikomu neotvorá, xiba koj ona bude volač, mama im. – **Rozprávala 25-ročná Elena Molnárová 21. 7. 1954.**

Zapísané rukou.

d) Ako rúdu vozili. Táto z Rákoše se rúda vozila. Smo xoživali aj táto z našé dežini furmani. Tu se zelezo nerobilo, to xiba f Cisócu a v Likiaru. Aj tam som xožil z rúdó. Jáj, ve kobi ste to buli videli, akia to tia furmaňki buli tu dakodi! To voz za vozom šól a den a noc, a furt išól. A to dakodi buli aj takia menšia opce okolo, áŋ tam de su tia lúki. A to potom prišlo šitko sem a tak založili Kemenene. Mi smo tā prišli sem do Kemenán. Tvrdošovo se volalo tam. Na furmaňki xožili aj táto. Tu dakodi rás kelo národa bulo ako je neská. Xožili aj na žetvu a tak si zarábeli na xleba.

Ako hrnce robili. Robili aj tu hrńki vo velkom. Ešče aj mne maj otec na to remeslo dali. Ale jā som to nahal. Do pól roka som tam búl xiba. Potom som prišól domó. Smo mali fše ščiri – peč koní, tak som jā rašé na tix konox vožil. – Vi ste to nevideli? (hrnčiarsky kruh). Tag vo mline ste adaj videli, ve to adaj jesto aj po dneská, gde se pre ošípanja miiale naprostó, gde se zmele. Ale to se inak robí. To si najskoré virobá takú hlinu fajín. F té nesmja bič ani edon pjasok. A to majú takia koleso. A to na spotku je edno velkia okruhlia koleso drevenja. A to nohamí kručí. A na vr xu je menšia, tam na to tú hlinu. A to si

rukamí kručí a to tak ako bi smolu tehal. To bi vám tam dobre bulo videč v Šivečicox. Ešče aj terás tam robā pom dvia-tria. Ale jix bulo tu aj petnáč takix majstró šva to robili. A to xožili taló po Madarox predávač. Rás kelo luží tu bívalo dakodi u nás.

O drustve a starix šesox, ako se žilo dakodi. Zato su aj našo drustevníci f planom položenú. Nevlázú obrábeč. Xotar velkí a luží málo. Dakodi bulo tu národa vácé. Každú păž zemi obrábeli. Tu aj statku bívalo hodne. Lenže aj pastvi bulo velé. Aj pastvu zobraľ herceg na komasáciu, koj komasáciuje bula. Tag uš potom aj statku mené doxovávali. To se zmenilo šitko uš. Ftodi si zarobil, šva mali z rok xleba, zabilo se prase a tak pokuse žili lude. Aj za šesnáč grajcáró robil xlap zez den, voru. Lacnéši bulo šitko, to je pravda. Ale teráz lem nex ništ nespomne šlovek, šva takja, to nekeú pošúč títo. Bulo aj za šeš, aj za ščiri grajcáre meso. A teráz nito meso. Buli aj ščirá mesári, todi mohli ješč meso lude. A teráz aha nit g dostánú! Šitko nám vozič misá dnes. Se páslí a se vitálili statki. A to jā som uš šitko pozoroval. Dašo je dobrja aj to dnešnja, ale dašo bulo dobrja aj to dávnéšnja. Septemburu a máju buli jermoki a to vera bulo dobre. Tja jermoki xí-bejú f každé krajine. Xožili z jermoku na jermok a uš xoci to aj lacnéši predal, grajcáre dostál. Tu u nás zato nebulo velé takix gazdó, šva otpredávali. Šva se urožilo, tak se aj zedlo. – Aj našu školu za vác kládli lude. A to nebuli dákí ušení učitele. Búl takí sxopnéší, tag ho zveli za učitele. To dák nezáleželo ani štátu, to nebulo ani nútenja dečom xožič do školi. Ag ideš dobre, ag ni, tag ni. To zato bula aj sprostoš. Nehledeli na to, ebi to aj rozum nadobudlo. Bulo šakovak, ako len jā pametám. Koj tak prišla neúroda u nás! Ani zeleznice nebuli. Len na vozox bulo treba vozič. Xleba búl drahí. Tá fúra velé potrebovala. Aj na tja žetvi potom tak nexožili.

Ale jā zato pametám eš to strojom nebulo ani xíru. Aj zeleznic pametám. Len taló xožila, tu hore na Revúcu ni. Len pozděši ju robili. Si šakovja rozmíšlám, ako to dakodi bulo.

Pálenka se pila vo velkom. Tuž ona nebula drahá. Tu u nás f každom trečom dome páliili pálenku. To zo žita páliili pálenku, aj s kukurici, pozděši vimisleli aj s krompeló, ale to už nebula taká. To se fše premjanelo, to aj todi tag bulo: hneč kuz lepší, hneč kuz horší – ako aj terás. Ale zato je už len ovelé lepší ako dakodi bulo. Jáj, mojá žena, ona ešče aj hrebe, ona má dobrja oši. Šak na mne bi bulo velmi zle, jā

bi som zahinúl, ebi ona nebula. A ešte tag robí z mladima, teráz ona pomáhá šát. Ona je mlinárka. Já som tadal majetok dečom. Dobre bi mi bolo bivalo, mne bi nebulo bivalo treba štátne potpori. Niš trímač smo nemohli, ta uš smo len na tú potporu bídnu uciisútí. Ale koj preci aj to lepší ako ništ. Tuž ale bi smo aj tak adaj nebuli zahinúli od hľadu. Mámo mi peč dečí. Ale jesto takia deči, šva se na rožišó neobzrú. Jestoz teráz velé. Ak si rožišá vixovajú, ako si jix od máliška pritehujú, napomínajú. Ešte aj od mojé materi som pošúl, ež gu dečom naveki tvár zúrivá, ale misl dobrá. To se misí v reguli trímač, bo inak je ništ.

– Já som najstarší, odo mne mlačší pomrúli. Aj s timto susedom, s tim se zmláveč nedá. To je takia, že vam len polihoval, na šistom povetru. Ale jesto zato trija-ščiria páro rokí mlačší odo mne. Pri lužox tia životi su ni ednakia, ni ednak zadelenia. Lebo já som tvrdo pracoval (miesto robil) od málu. Tá bane je zato mordovisko pre šloveka, tuž aj fšá. **Pútavý rozprával 86- ročný Ján Brúsik 21. 7. 1957. Zapísané rukou.**

e) O Kemenenox. Kemenene buli dakodi mesto. Tu bivali jermoki. A uš teráz nemámo jermoki. Todi smo mali svätki naveki za tri dni, koj mal bič jermok. Pekne smo se pooblijakali a šli smo na jermok. Až zmo mali daš predač tag zmo predali, až ni, tag zmo kúpili, až zmo mali grajcáre. Ščiri razi do roka zmo mali jermoki, veľkja jermoki. Tu ból plac, tu buli šátre šakovia a višo dežini tamhor tam predávali kravi, kone, bulo jermošisko, jermošisko bulo veľkja. Jój, fšá z okolá xožili! Potom zas tu kemenenskia ženi buli kofi zo sesnokom, s cibuló xö, xö, xö, xö! Aj to bulo tu velé xö, xö, xö! Prišli takia ščiri-peč vagonó sesnoku tu každú jesen. Cibulkári volali Kemenencó. No, pravda: Kemenenci – cibulkári! To preto tak. A potom do Jelšavi na každý trh žena tašla s cibuló na xrpte do jermoku. A po jermokox na vozox xožili. – **Veľmi živo rozprávala 6. 11. 1967 85-ročná néna Bábelíška. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

82. Prihradzany (v nárečí Prihražene)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Jáj, tu se len tak po slovenski spjávávalo aj pret tim. – Smo buli ako za Maďaró prinútení. – V naše dežine len calkom slabo koj dakto rozumia po maďarski. – Nerosprávajú po uhrski (maďarsky). – To len pri Slovácox mahe bič. – Buli smo aj váčé razí tam. To málo kotro vitríme takia horúcja

sljko. – Xodā stāto do Jelšavi. – To kto ak povia, tak nex aj spraví. – Tu jesto zopár jelxí pri potoku. – Dajte mu, šva se naja. – Šva je tu takí žím?! – Maren smo toho roku nemali peknú, podžrali ju pajodi (chrobáky). – A teraz opäť ništ nebude na nix. – Ta mi tam barz málo xožívamo. – Ko to ani pôdač nemahe šlovek ag bi kcel. – Bodnárovia Andro nebûl ftoži tam. – To dosâ tag bulo naveki. – Tu su nito takí lude šva bi to mohli pôdač na neho. – Aj susedovia deči prídú fše do nás g nažmu Janíkovi.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1938. To nemaš šlovek tak robič. – Nohe len poškajte kus! – Na Rusadlă xožívali z Hé Hanó aj u nás deči. – Dva sestri za dvox bratô vidanja. – Ko som priš domó, hneč som musel išč do roboti: kosič, zvážeč a šitko robič. – Tak iba záňhleč a záňhleč. – Zaválo te aj s Cigánom! (porazilo ľa!). – Van se nerád umívá. – Jáj, tod báči už umrúli vloní. – Tam je dade na pajde položená. – Zuska, nohe jé xoj dač žrač! – A to len šez zimu najväč prežemo. – Kobi ste išli taló dolinó, tâ bi ste videli aj takia studne. – Aj van išól s nimá domó. Dvíja su len. Viper tia kuretá z vizbi von! – Nebude nám aspom zavažeč pod nohamí. – Rža ix zabilia. – Našim dečom se velmi pášilo tam. – Strapaški (halušky) smo dakoži aj rano jedávali do roboti. – Hlec ako ide, len se tak kolíše z_boka na_bok! – A to se na takia malia kusi poščiape a s toho se to potom virábâ. – Táto neslebodno tam išč!

c) Z rozhovoru so staršími 25. 7. 1957. To ednó rukó sem a druhó tam kručímo. – U Balážika majú ešče aj terás tia nožíki šva to s tim robâ. – To kolocjar a pôdajú že to na rani dobrja. – To se tu nedá dostáč. – Tam aha je našâ dreváren. – Hlinu smo na kemenánskom, Xrašč se to volá, kopali. – Umrlá pržliva rosne táto hodne. – Kotel to šva zváreli dakodi ženi šeti. – To horkja zjalo do Žúre zbiarajú deči. – Oni to nemahú ani znjašč. – Jáj ako pekne páxne (vonia) toto zjalo! – To bi ste pôdali ež van na šibenic valušní (mad'. való „hodiaci sa, súci“). – Préči partizánox stál. – Pomo státo delé! – Z drustva nás višmarili, nás súkromnícó. – Smo se buli dohadovali. – Na želúdok som už ni takí ag bi som mal buč, me dáko fše poboljaviá. – Nemáš tu ništ, ani steblo trávi. – Mi si misímo najäč luží do roboti. – Ta ko préde nak préde, mi se nebudeme do neho stareč. – To tag bulo namereno šicim. – Tam aj lúkamí mahe préč, tak xote tâ! – Ale dehe je to ot toho?! – Jâ zas mám priatrax uš kelo rokó! – Do dvox hektáró

len sadenisko mámo. – Krompele zmo ohnali pluhom, ale tia biele se nedali niak, to zaroslia bulo velmi. – Každá vasmá kopka naša. – To je mladim lužom velé, vera velé. – Mámo aj zahradi dva, aj dvar došč velkí. – Ko jā si po lefko živobitja zahledám. – A maj muž je takí ne-trpáci, tag im to van pódal. A to obidva našo husi. – Smo zapálili ohen a ona mi povia: Néna, hlecte, pódá sem, šva vám poviam. – Kcem prehač – kantáre nit. – A búl mocne najedovaní. A tí precedove mali oko na nás. – Ktovia šva to bude s namí? – Treba nám bulo dač 1080 tisícosemdesäč vajac. – Neprávošč robä, nemajú svedomia. Ale de he to!? – Ve to kelimu statku treba hrúzu žraná! Ko si to tak políšite (porátate) tu z_dom na_dom šitko smo buli prítelskí, rožina. – Aj to lem tag_át. – Pom pedesäč vežiar vodi som s kuxinku vivlekla von. Ko s tā ló voda navleše šitko sem.

d) O kobule. Kobulu smo kúpili. Kobi oni (v drustve) len tia peneze rătali, šva aj tá nás stála! A len rop! Tag smo tašli na né orač, aj že budemo krompele vozič. Tag dotodi tá kobula naozaj xorá nebula. Len ko smo išli orač prví ráz na né, tia krompele sažič, ona dostála velkja hrizenja. Ale len išla. Uš stará bula. Pom dvacečšešrošná, aj rok. Koj smo ju kúpili, nám pódali, že dvanácrošná, no a mi ju trímalí deseč rokó. A tehárka bula dobrá, dobre tehala. Ona dobrá bula na šitko, vedä. Potom ko se otrepala, smo ju miseli, to bulo hroznja, len ag bi jú búl z vedrom z vodó poliaval. Tag zmo mi tú kobulu museli došíkovač domó, ale bars krvašne. Aj šciri razí se nám otrepala, kim zmo mi to prišli domó. A potom je to préšlo. Aj kromplele smo na né posažili. Ešče aj kukuric smo pasažili na né. Len potom opäť prišlo na nú. Tag ak se nám otrepala, bo zmo domó nemohli prič, tag zmo z domu vodu prnesli, šva smo ju tam krištírovali. Ale to bulo šitko márne, šva se ona lúselo, metala. Tag jé to buli uš šrevá prekrútia. Tag do vešera smo ju tam ljašili ag smo ju mohli. Ale vešer ju uš zastrelili. Ale tá barz trpela. Tam je aj tot plac šva se statki xráná (pochovávajú), zakopujú. – **Rozprával 73-ročný Ondrej Galovič 25. 7. 1954.**
Zapísané rukou.

e) Ako postáli Prihražene. Éj, ozaj ni! Tu buli samia prvia len pom dva domi. No a to tag, že se bulo zapošelo. A to tí dvia bratá šva se buli samia prvia tu osažili, tag že si hražili zahratki. Tak povédá už mi je prihrazeno. Tag že se ottodi volá Prihražene. Tamhor búl edon drevení dom, tak tí ho na cirkeu porušili. To búl samí prví

dom na zahrade. No a uš potom títo druhí lude že ak to poprixázeli, to jā som šítal v edné kniške. Som ju búl prniásol zo Šivetíc, tak asi od dvestoštrnáč rokó. **Rozprával ten istý O. Galovič v ten istý deň 25. 7. 1954.**

f) Ako zvoni zberali za prvé vojny. Koi tá prvá vojna bula ta prišli zvoni zberač aj do nás. Zveli edon s túrni. Išli tahor a tā ló ho s túrni. Jesto tam takia obloki, tag ho tima oblokí ló puščili. Ni, ne-rozbil se. Tag buxnúl, že se nerozbil. Tag ho potom aj hed odvezli. A brali aj kotle, aj kto mal, šva mal mjažovia (z medi), tak to šitko brali het. A to každí misel odnjašč sám do Jelšavi, do mesta. A tam pobrali. Ale za to nikto nedal nikomu ani filiar. Takí dal, šva mal. Ešče aj varéki mjažovia, šva bulo, tak šitko brali. Ale za to nikto nezaplačil. Zadarme. – **Rozprávala 82-ročná Judita Galovičová 25. 9. 1968.**

Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

g) Akia hrňki robili dakodi u nás. Buli mljašäre. To buli úskja, na spotku ušja, potom viši kus širšja a potom vrx ešče tjaž ušší. To tag buli tehanja hor a to buli aj dvalitrenja, aj pečlitrenja. Aj uxo mali. A na ne se aj pokriuki robili, bo se robili šakovia, aj menšia, aj vešja. Aj tja spodnáki to buli takia širokja ot spotku, zo širokim spotkom a hor buli kuz ušja. A xasnovali se aj na vodu, aj na xocšo, aj na stravu. Aj strava ko se zvíšila, tak se viliavala don. No šakovia buli. A žbaňki (krčahy), to na vodu. Buli aj menšia, aj vešja, aj šakovia. Ot spotku bút úskí len, potom mal brux a hore mal hrdlo. Ale to se šitko, každí kus okremē robil. Ak se pošel tak se vitáhnul do pása a potom hore. Odrezal se z ničo pod hrdlom, pod grgom. A potom ak, ak se to vitáhlo, tak se to prilepilo a len potom zas spravili hrdlo a potom takí oní, takia ako usta spravili na nom, a do neho dali riašišku. Aj tú okremē robili. A tak to šitko popriliapali hor. A scisli navrxu a dali aj šerkáše do toho, žebe šerkali (štrkali). Tja šerkáše to narobili takia bobulki malja a dali do popela a tag vložili do hrdla, do toho žbaňku žebe šerkalo. Aj tot cicík na to uxo prilepili. A to tehali vonkoncom tim uxom takú žiarku, šva se mohlo tehač, pič. To už obišejne deči tā len pili. A potom tot kúpeláš, to aj to bút tag robení ako aj žbanok. Ot spotku do vrhxu, ale na tom bút len širokí vrhx, širší, vrhx mu bút slebodní, len mu bút grk kus zúžení. – **Rozprávala tá istá v ten istý deň do mikrofónu.**

h) O mužovej smrči. Ve kobi maj starí teras stál, tod bi se žíval šva se tu robí! Kelo rokó už umrúl? – Zat': Peč lebo aj šešč. Ona: Éj už vāc! F kostele umrúl. Nebúl xorí, ni. Búl xorí pred rokom ši droma. Zat': Ale nebúli takí xorí žebi buli leželi. Ona: Totot vodovod po dvore to šitko van porobil, toto poprerábel. A potom ras ednú nedelu buli pán farár prišli – sin mi búl kurátor – Sivák buli prišli sem kostel odbavič. To buli prišli práve na túto nedelu, ale pominulú, dvanáctú šak, v jesen. Tak prišli do nás gu sinovi ako kurátorovi. Naveki tak prišli. Tak prišli aj todi a „pódá, pán kurátor alebo pán Galovič, ak mám kázač“ – lebo vam takí búl ako pán farár, šitko vedel. Tak oni tak povedali: „No pódá, ve jā idem tahor za vamí. Len pódá kášte že to je ako založení xrámu lebo posviacka.“ Ni, hoščina nebula, len tá dvanáctá nedela (po Stúpenú). Hej. A van jím pódal: „ej, len tak pódá, ako na dvanáctú nedelu, len tak kášte! Ved jā pódá idem hneč za vamí tahor (do kostela)“. Tag aj išól. Ako prišli do kostela, pošeli spiavač „Skríšení čekejme“, no po našom, na zašátku. A van tak sedel f stolici, tak pekne. A sin mu sedel za nim. A van tak sedel f stolici, tak pekne. A sin mu sedel za nim. A van se pozeral, a nevidel ho van, sina si. Hiba ak pošel spiavač – a van búl spevák dobrí – tag rás klesá, klesá. Ani nedospívali, už aj ho nesú mrtviho. A ešče pret kostelom zjadol pól litra kávi a nevjam ši ščiri ši peč búxt na friščik. A tamnu stál vo vizbe a jā mu pódám: „Ti, reku, xoj a prihotuj reku aj mne topaňki, aj jā pajdem“. A vam mi pódá: „No ba či reku ešče aj vigan!“ Tag_án_zmo se zmláveli. Tak van tajšól a jā som ostála doma. Rixtovala som obed. Tag ako ednú úhorku strúžem, už aj volajú: Galovičoci, Galovičoci! A šva reku!? Báčia vám mrtviho nesú! Tag_án. Jaj Bože, akí to šlovek búl! – **Rozprávala tá istá do mikrofónu v ten istý deň.**

83. Nandraž (v nárečí tiež len Naῆdraš)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Van je zvetí za vojáka už višo roka. – Ni a ni, nemahe se ix zbavič šlovek. – Jáj, edon xoží tāto už velé rokó a tag ix predává. – A vam totot xlapec búl ostál doma, lebo nevedel ništ. – Švah je vám, vi nemáte kelo toho trápená ako jā. – A šlovek nigde pokoje nemá, ani za mladu, ani terás na starošč. – Ve to se každí nemahe viušič. – Jé mač bula v Amerike. – Koj bi mal rozum, tag bi nemahól takja robič. – A uš tod bi len došč rád išól dagde.

– A lude tak pódajú, ež van je nito doma, že jesto velé takix, šva o tom vedā. – Aj aha tuló náž rixtár má dvox sinó. – Nohe postaute tú vodu na šparhét, maže vrúč do obeda. – Ve to fsá tak sedláci misá robič veru krvašne. – A ši to tebe som jā natehala tú vodu ši šva?! – To edná gažzine nemahe za velé diškurovač a robotu tag na hač stáč. – Nex si tag urobí ako se jé páší. – Vam je naveki takí živní ko si vpijje. – Aleže xoj dagde do pekla! – To takia dákia malia krompele iba narosli vloní. – Som s plnia vedro natehala. – Tuš tag ešče fše len tajšó taló. – Uš či je to len takia dákia ni ebi to bulo ak treba. – A len mu pódá, reku hlec, šva se to tu robí. – To mi tok volámo kā se sáčia mláčí, ni humno ako to iňká volajú. – Aj tia žótia žune mámo velmi raži. – Tam zmo sedeli na ščianke pod oblokí. – Voda nám fše aj nu tešia ko padá velkí žišč. – A deže ho tam klažia dade? – Aha ide počtár, ale vám nesia dašva. – Bože vám daj dobrí den! U nás se len takto klaneli pret tim lude. – To takia liskácia ako striabro. – Tu fsá inak mlová po tixto malix dežiňkáx. – Pódá eš kelá šrjada toho statku aj velé paši potrebuje. Ag he bi aj ni! – Nás prosili ebi smo im daš pódali. – Bi ste nám mohli kus prnjašč ló s toho mesa.

b) Z rozhovoru so staršími 20. 7. 1954. Jáj, ej tí sažívajú krompele, aj tí. – Nex sa spítá, eš ši to ta mahe tag bič. – Tod xožde mahe tájč. – Néšol tā, vam len zez most preletel s tim vozom a letel f povetrú, tia kone šálenia se mu dašoho zlekli. – Tag už vijam eš takito šes bút prišol. – Tim nemá kto roskažač. – Tag na vlas tu som se s nim sretla. – Mahe bič, ež aj takí jesto. – Mne tu reku núčíte doš a druhiho ni, no tak šva je to za spravedlivošč?! – Nex se len páší delé vajč do vizbi. – Spolešne se to robí. A kelo jednotki má virobenia? – Tag iste nepaj-demo het. – Furt si to len zapniam tú elektriku a to tak perem. – Tag vam je už nito tam. – To si už len tag líšimo (rátame). – Len tvrdiho zrna smo dali deseč centó, i jerec, i šva, tag že je to šlovek nehoden delé vitrímač takto. – A to kim len pozhnáná furmanó! – Aj na sanox v zime smo jix vozili. – Pastírka si príde pren. – Mliaško se naléje do rajtopíka a odloží se postáč. – Pred Velkó nocó se nám to zašnja telič edno za druhim. – Tam furt viatr füká s té hvari ló. – Néna (teta) su-sedovia tak povedajú, eš oni ešče takia daš nevideli. – To bulo planó xučó. To kotró akó xučó bulo, ni ednakó. – Tag smo to potom aj tunší tadali (predali). – Eš pól druha mesece mi na vlas na to treba. – Ba voru toho jez velé!

c) Ako se peneze presúšejú. Dakodi pódali starí, eš se peneze presúšejú – to títo Medvežói tak. Ež edoraz išól edon žobrák a nekseli ho nigde prenocovač. No tak zato ho nekceli prenocovač, ež van šitko vedel, ež van povia mestá, kde len tak bliŋgotali peneze. No a oni potom povedali, eš to ni prauđa. Tak to bulo f kotlu, to takí kotel bút tam. No a van im pódal že van za to ruší, ež van to videl. A gazda se ešče zloščil na neho. Vi ste pódá opití, koj takja povedáte. Zobujte si pódá ló z levé nohi čižmu, zobujte se pódá ló a tú čižmu nahajte tam. Aká ste videli to svetlo, tak xojte a tak prídete na to mesto, de se tja peneze presúšejú. Tak prišli a uš potom to aj zobraли a čižmu tam nahali. Tú nesmeli zobrač. Zostáli oni boháši velkí. – **Rozprávala 60-ročná J. Antalíková 20. 7. 1954.**

d) O sebe. Já xožím do školi, do edonácroški do Revúci. Doxázám každja rano. Misím stávač skoro, už o päťte rano, žebi som prišla autobusom do Jelšavi gu vlaku do Revúci. Domó xožím o treté autobusom. Našá dežina je ni deleko od Jelšavi. Prvá dežina je Nandraš ako se ide na Sirk. Našá rožina je ni veľká. Otec je z Drjanjsán a mama z Nañdraže. Otec má len ednú sestru a mama tjaž len ednú. Ední aj druhí bívajú deleko státo, ta mi len sami tu v Nañdražu bívámo. Aj já mám dve sestri malja.

Toto leto mi prešlo veľmi skoro. Celja tri tízne som xožila robič na štátnej majetki, žebi som si zarobila dašva na cestu do Nemecka. Ako zmo se domó vráčili z roboti, xožili zmo se každí den kúpač do Rakiše a tam zmo aj raki lapali. Mali zmo tam postavení edon šparhét, tag na také staré ránici zmo si ix pekli. A vešer zmo xožili pozde domó, len o pól desáté. **Hovorila 17-ročná Lubica Podhorániová 28. 9. 1967, žiačka 2. tr. SVŠ v Revúcej. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

e) O vojne. Uš koj vojna bula, zmo róno len do Lušenca rukovali, gu pexote, k treté kompánii (pluk). Tak zmo stá išli do Ruska. A tam zmo buli prišli do zajetá, tam dade pri Belhorode. A tam náz dali gu ednimu grófovovi na majetok. Tam nám ešče ta bulo, dobre. Nebulo najlepši, ale ešče opstojne, lebo tam se len kapusta varila každí den. Na obed navarili a to bút aj obed aj vešera. A rano teja (čaj). Ale tag bulo ni len pri grófovovi, ale aj po dežináx. Aj tam. Bída bula! Ale len tag dakodi, ni naveki. Lebo tam majetki mali malja gazdove, len po ed-

nom koníkovi trímalí. Tak to len se tak živilo. Grófi mali. Tak tod gróf de som bút, tak se pametám ak pódali, tak na šezdesať mestox mal na osemdesať kilometró ednú tanu (z mad'. *tanya „majer“*) a druhú šezdesaťpeč. Já som nerobil tam po nix, len šva povedali. Edno žiaľuše mu bulo umrúlo todi, koj som jā tam bút. Aj kríš som mu njasól. Majstri robili, ako cimrmáni tam ruskí. Tag ho zaxránili (pochovali) tam pri kostele, ni na cinteríne, ale poli kostela. A volal se Botkin, Botkin se volal tod gróf. Bút velkí pán. – **Rozprával 82-ročný Ján Šeševiška 5. 11. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

f) O gazdostve. Lenže se zeme inak obrábeli dakodi ako terás. Hm! Terás koj orú, tak tuto lape brázdu a opäť tuto a toto se zahrňa len tak po vr xu. A todi koj dobre oria, tag je to dobre. Neroskazoval tot šva nemal majetok, lebo to takí nevia ani dnes. Nerozumia se, daromňa. Tuš tag zmo se takto trápili, ag zmo vedeli. Ale dobre bulo. Šitko zmo mali: mljako, óce, sira bulo, masla bulo. Našo je polo velkja. Mámo xotar na tri šáski, viate, podelení. Ale se len dve šáski obrábejú, aj to ni šitko, a tretá niš. Tá spí. Tam se kosí a óce, kravi se pasú po zemáx. Asi tristo ičiar (jutrov). To je asi ščiristopedesať ičiar totot najdraskí xotar. Tale de se oralo, ta fšá bulo dobría. Trávi jesto velé tu. – **Rozprával ten istý v ten istý deň.**

g) O kuretox. No ta koj kura kloká. To najlepši ko hneč jár, koj v marcu su kuretá, to su najlepšia kuretá. No to koj kura skloká, tak se jé položá vajcá do košára a za tri tížne seží na nix a o tri tížne se viláhnú. To pozerajú se, o tížden. Aj terás se tak kuri nasadá, potsipemo ju a o tížden pozéramo do svetla ši su zavázanja. Koj je šiarnja, tag je zavázanja a koj je šistja bjalja tag je ništ. Tag nito závezok f nom a treba ho višmarič het. A tamtia se viláhnú. Hus za ščiri a kura za tri tížne. To obišejne f kuxini seží na vajcox na teplom. V lete si to nanesia vajcá aj na šope a viláhne jix. To se sami nažupkajú o tri tížne. To uš se vivinja samo to kure. A dakodi se viláhne takia malia vajco. To se volá klokoš (záprdok). To dakodi povedali, eš to treba prelúšič zez dax (strecha), koj kura klokoš znesia, lebo eš to prináša neščečia. Zmok je s toho, hej, tak pódali pret tim. To koj uš tak vinesená kura, uš tak velé nesia vajcá, tag znese napokon aj takia mališkia vajco. A to se pridá aj vác razí. – **Rozprávala 71-ročná Mária Bugárová v ten istý deň. Nahrané na magnetofóne.**

h) O Mateš královi. Tak dečom som fše vikladala o Mateš královi. To takí bút spravodliví. Bo tí išpáni, šva buli, ako teráz ministri, si pítali podvísic plat. Deseč groší na den mali. A xožil tam rúbár rúbač im drevo. Tak tomu len tri groše dali, ako na den. Tak prišól Mateš král gu nemu, gu tomu rúbárovi. Obljákol se tak xudobne ako tod rúbár. „No, pódá, kamarát, nevedel bi si mi pódá dagde robotu náič? Mám aj já drobnja deči.“ „Ta hibaj pódá gu išpánovi“. „A kelo zarobíš na den?“ „Ta tri groše.“ „A došč su či tja tri groše?“ „Ve šva bi mi len došč buli! Ale ednja požišám, ednja vracám ši ednja vracám a ednja požišám, druhja vracám a s trečiho se sám živím. Tak.“ „No tag dobre. Prišól Mateš král tam gu tomu išpánovi rúbač. Ale ani tod rúbár nevedel, ani tí nevedeli: van mal monogram pri sebe a ako pílil a ukладal to drevo, tak naveki monogram udral na to drevo. „Éj, kamarát, toto mám malí plat. Pajdemo si pítač pódá podvišok.“ Tak povia. „No, išpáni, to nám málo pódá tri groše si zarobímo, tak si prosímo podvišok.“ Tak že ši kcú na dereš? Ež hneč im dajú podvišok: na dereš! No tag dobre. „Tag hibaj kamarát! No uš koj nám viplačili, tak pódá edon groš či dám pódá, šva si me kostoval (z nem. *kosten* „stravovať“) za tja dva dni a koj príde Mateš král, tak neboj se, pajdemo na hoščinu aj mi.“ „Netári! Ve nás pódá nepustá. Ani psó náz budú od koščáló odháneč! Nezhánéj!“ Tuš tag dobre. Prišól Mateš král. Hoščina bula velká. Dali – dal zvolač Mateš král aj toho rúbare. No a tot se už leknúl segín, že ho už na dereš idú bič, iš pítal tot podvišok s tim kamarátom. A tag ako prišól, tag mu povia Mateš král oblešení: „Kamarát! Hibaj sem poli mne tuto sedeč! Tak tí hiba hledeli, tí išpáni, ež ak gu tomu príde edon král a rúbárovi povia eš kamarát! „No ta kamarát pódá s kelo ti grošo žiješ?“ „Ta pódá zo trox, tri groše si zarobím.“ „No vižíte! A vám je málo deseč. No a má šešč dečí, pódá delé král.“ Tag dobre! „Tak teraz plati šva bi som vám mal dač, tadámo rúbárovi a najtro pajdemo mi k nemu na hoščinu.“ No dobre! Najadól se. „Kamarát, tu máš tja peneze a najtro pripravu hoščinu! Tak teráz van kúpil ócu. No a vam to jadól, i rezance s poliauki, i meso, krompele, i kapustu. Tag van do kotla toho barana posekal, dal krompele, kapustu, cesto a to bút segedínskí guláš.

No tak Mateš král prišól a tak si sednúl pri takia drevenia miski buli dookola. Taniare nebuli, len koj menšá miščiška, koj dašva ako haluški varila žena. No a do tix vajlingó drevenix ponialaval toho gulášu a prestrúli plaxti na zem a posedač! Prví si Mateš král g miske

si sednúl a s tima drevenima loškamí jadól. A tí išpáni: „A ši zmo či mi takú hoščinu pripravili fšera?!” „Mne se nepríde zo trox groší taká prepixa ako pódá vi teráz máte. Jā len misím z drevené miski ješč a z drevenima loškamí, šva si vjām sám spravič.“ „No tak ste teráz neuhádli že šva je to: van s tix trox groší aj požíšā, aj vracā a vi z deseč groší neviňate vinč! Tag uhádnite šva je to?“ Išpáni nevedeli uhádnúč. Tak terás šva príde mesec, tak vašo plati dám tomuto rúbárovi, bo ste neuhádli. Timto požíšā. A timto starcom vracā, ako starim rožišom, a s trečiho se sám živí.“ Vižíte, takí to bút spravodliví tot Mateš král!
– Rozprávala veľmi pohotovo a pekne talentovaná 70-ročná rozprávačka Zuzana Borošová, tvorivý jazykový typ, 14. 12. 1968.
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

46) jelšavské nárečie

84. Jelšava (v nárečí tiež Jelšava, na okolí i Jelševa)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Viper tja kuretá von! To je tam za tó vodó. – Tam prosto mala most. – Velé hvar sú dovedna. – Rano pajdemo na Višňa lúki hrebat otavu. – Mi zmo buli vāc razi višikovania. – Mali zmo aj šrepi na daxox rozbitja. – Tu buli aj járki nakopanja. – Ko tu robili, tak pódali tak. – Ni, oni tu niš nena-hali. – Ko dakoho nenádete doma, ko nebudú doma. – Aj taká malá zeleznic xodí tā gu bani. – Vloní im umreli žena. – To su bratovo džaušetá tja tri tuló. – Aj brató sin se oženil, pátok mu bula svadba. – Vzál si z Revúci zo sedláčkiho rodu edno porádnja džauše. – Aj mojá mat len tak rospráveli ako i já rosprávám. Aj mi se tak zmlávámo, diškurujemo šică. – V Ratkové uš calkom inak rosprávejú. – Aj tjiato mojo deti xodili so mnó. – Jáj, ve vam má rát kisľia mljako. – Pološte to lem na stval. – Ag že bi ni, ved vam príde hnet! – Mašte ho tu na-hat. – Kobi nemahól prist, vám otkáže. – Uš som se dávno nesretnúl s tebó. – Pot si sednút sem! – Dvja horári buli ftodi v Jelšave. – Tu pri této štácii (zelez. stanici) veľkí dím bívá fše. – Mi nemámo ani takja kljašče doma. – Ščiri deti mali aj tí susedóci. – Ešče se nám zvíšilo kus. – Do Grendó ni deleko státo. – Poli dedini teše potva-šok. – A šva vi tu hľadáte? – Se tag nezdali, že bi bula tašla do Žida (do obchodu). – Aj tam se len furt dló dolinó ide. – Planja to dite velmi, furt plaše, kríká.

b) Z rozhovoru so staršími 26. 7. 1954. Ta jedenā pokradli dost.

– Tá pohli Nemcó. – Van je bars statošni xlapec, tot maj Andro. – Ko na krstenja idemo, se pešú pajkúški. – Van nemá ništ. – Len ščiri alebo pet korún mu vrátil. – Majú len ednoho maliho xlapšoka. – Se mu dáko bars ščikútká. – Zarúbal si do kosti. – Nemámo ani kuz masti doma. – Iba se tak lál tod dišt. – Už ide nazat. Zašnúl si tja peneze. – Obímúla si mamu. – Najmúl si kočiša. – Krompele se na jár sadá. – Si to musíš nohi utret. – Nemažemo pódat nanho niš. – Kot sem príde. – Ag že bi ni, aj vam nemaže šitko zest. – Jáj, už misímo ist domó. – Mi treba ešče aj izbu zamiast. Sedemdesätpet rokó mi na Krašún budú. – Muža som mala takiho barz dobriho, vedá, tod mi ani edno planja slovo nigdaj nepovedal. – Prišli ho aj oni obzrút. – Juhás je pri ócăx, van tja pase. – Buli smo pátí, koj nám otec umrúl. – Bi som se nekcela nazát vrátit. – Aj dvä stašá tam ist. – Já to nevijam takia dašva.

c) Ako smo dakodi sušili seno. Samia prvja se tráva pokosí do zákosó. A to potom ženi rostresú z hrablemí. Potom se obracá na sljku edon ráz a dakodi aj vác razi ko sljko dobre hréje. Pokuse se zhrebe do násat a s toho sa vešer narobá tja rudaše (petrence). Rano ko posxne rosa, se rozmecú do násadu (postel') a zas se pára razi obracá, žebi dobre usxlo. Ko je uš calkom suxja, ta se sklade do kopí. A tak se odveze domó na velkom voze. **Rozprávala 61-ročná Júlia Krištófiková 26. 7. 1954. Zapísané rukou.**

d) Ako sa žnúlo dakodi. Dakodi, já to ešče pametám, se srpamí žnúlo. Ta to bula pekná žetva! Takia krásňa to bulo! To žena zberala pekne za xlalom ako van kosil. A to se do žmeni volalo ako to ukladala to sáťia. Potom to buli kozletá s tix žmení. Hej, na kozletá se kládlo. A kozletá se vázali do snopó a snopi se skladali do križó. Kríš to ko sedemnáč snopó a ko len deset, ta to buli kopí. – **Rozprávala tá istá Júlia Krištófiková 26. 7. 1954.**

e) Ako zmo xliap pekli. Ta to zmo mali takia pece tu f kuxine alebo aj na dvore. Tak zmo si porixtovali múku vešer a preosáli do korita. Korito na takix tragliškáx bulo. Mi aj terás ešče doma pešemo xlebík, nám kupenskí nešmeká dobre. Potom zmo urobili kvas a zapravili. To se z otrúb robil takí pára, takia gulki. To se precedilo, dali se k tomu ešče aj drožže a tak se to s tim spravilo tot kvas. Tot pára to takia hrutki buli. No ve se pametajú aj oni iste dobre, šak to takia bulo. To se na

ednom koncu korita dobre rozmiasilo a do rana se nahalo kisnút. Ale se dobre na teplja muselo dat, v zime se aj hlavnic dala na to. A na korito se dali takia tragliški, žebi obrus do toho cesta nespadol. Skoro rano se to potom vimiasilo a nahalo se to asi za hodinu kisnút. Potom se viválkal a posážel. To zmo dávali na slameniški a do tix váleniška šla. A tag na lopatu a do peci. Ale do peci se muselo uš skoré zakúriť. To za dva hodiny se peše f té peci. Potom se to korito takim škrápkom pošistilo a s toho cesta se upjakol ešče postruhen. Ale zmo pekávali aj posuxi. Mi to posuxi volámo, ni pretplameníki. Do nix se dal už aj kuz masti, žebi búl lepší. Tuš tag zmo to dakodi piakli xleba. – **Rozprávala tá istá Júlia Krištófiková v ten istý deň.**

f) O sebe. Sedemdesátped-rokó mi bude na Krašún. Tag vera. A muža som mala ni takiho barz dobrího. Ale zmo zato vedno bivali. Tam xodil na Dúbravu. Tam skalu lámú, tod magnés. Tam búl edon hutman, ale zomrel už aj tot. Tag musel takú velkú skalu zodvihnuť, tak puknul. Tak vo štvrtok ju zodvihnuľ, f pátok ešče žil a v sobotu už umrel. Xiba ščiricetščiri rošní. A jā som mala ščiricetdva ko umrúl. Vera tak. To pret tim nebuli tja korháze tak. Ale mi pódali, žebi som mu dala pokoj. A ko prišli pán doktor, povedala som im: „Jáj, pán doktor, ve vam už nekce ani si zahríst, ani pálejku“. „No ešče šo? Pálejku?!“ Ta uš potom umrúl. Buli ho obzrút, ale mu už ani niš nepretpísali a pódá „Len mu pokoj dajte“. Tag aj umrúl. – **Rozprávala 75-ročná Júlia Judášová v ten istý deň.**

g) O zvonkárox a ako se zvonki robä. Samia prvja zelezná blexa se pomerá s timto mertukom. Potom se postrihá z nožnicemí a tak príde puklovanja na tom kláte. Tam su takia jemki a tam se pukluje. Vipukluje se a tak se na tom šperhókmí viróná tá blexa, aby to bolo hlatkia. Lebo ko se pukluje s kijaňkó, narobá se jemki a blexa je ni hlatká. Na druhom šperhóku se zahne a zanituje pomocó nôglajdeni (z nem. *Nageleisen* „nitovník“). Djarka se zamoší a duršlágom (z nem. *Durchschlag* „prebíjač“) se spraví djarka na nitovania. No potom se to zanituje. Úško se položí, to se zase duršlágom na uškovania prebije a potom tjato broki se zaklepú pri grgu zvonka. To se volá oklepívat. Potom se dá mosáč, odváží se rôdne, aký je zvonok, tak se do vimiasené jemné hlini s plevamí se zvonki zamažú z rukamí na zemi. Kot je planá hlina, tak se to v ohnu rozíde a zvonki zhorá. Od hlini velé záleží. To aj šez hodín trímalo v ohnu. Samia prvja se dá

hlina na zvoňki, potom se klátikom na mazácom stole urobí takí kabát a potom okremé se spraví kalap na otvor a tak se pokuse zamaže. A palcom ednú džarku spravímo na kalap, žeby zmo vedeli z rožnom narábet. A aj mosac se tam zjeví, kot se uš rospúšťa. Ag je toto už hotovia, prídu zamazanja zvoňki do sušárni. Tam posxnú a postupne ag usxnú, prídú do hniazda, pet-šes odrazu, veľkia po ednom, menšia aj dvanáč-petnáč, podle velkosti. Tam do toho se nadúxá ohen, dámo na spodok uhlia, potom edno pet zvoňki, zas uhlia a zas zvoňki, aj tri redi. To se pekne z uhlom zakrije a okolo ohna se ostatnja zvoňki hréjú. To potrebuje tisícsedemstošedesäť stupne. To je calkom bjalia kot vinde von. Tam je asi pól hodinu. To je tam takí dúxací mex kováckí. No, a s tim rožnom se obracejú a višmarujú von a s timto cánikom se obracejú že abi se to róno zalálo kim tuvon nevixladnú. Potom se zahartujú (z nem. *härten* „zaocel’ovať, stvrdiť“), zaléje se zas tá džarka vodó a poobracejú se a tag dámo calkom vixladnút’. To je už vypálená hlina. Potom se tá hlina-troska rozbieje mlatkom. A to se volá že podrvit zvoňki s troski. Kot je to zaletovania, tak se už dá srco donho a tak se porixtuje. To je rixtovania (ladenie). Pravda, samja prvja se dajú do toho bubna a tam se vihladá edno od druhiho. To se krúti za ednia deset minút, ale ni plní, lebo bi todi nemal spát, len dopoli, šim su mené, tim lepši. No a potom se srcká dajú do toho a se porixtujú (vyladia). To hlas majú takí diví. To treba na šparhéte mlatkom porixtovat. Na to pret tim býl osobitní majster.

To treba vedet, de mlatkom buxnút. To aj kot starí zvoňkári buli a nevedeli zvoňki robit, miseli nahat zvoňki robit. To tod hlas záleží na velkosti, hrúpke blexi. To se vibrál hlas a na tot se druhia zvoňki robili. Pret tim se aj pílili zvoňki. To buli direkt piláre, ščirá xlapi to pilníkam opilovali. Ale to nebulo velmi dobre, lebo pilník slabil blexu. Bulo treba rátat žeby hrupša blexa bula. Potom se zvoňki dali na drvat. A to býl edon zvezok zvoňkó. Malia po sto, po pedesäť, po dvacetpet, po dvacet, po deset veľkia a tak se to dávalo na edno druhia a do skladu se dávali. Objednáuki xodili, a to aj dva razi zez den odváželi na štáciu. To šlo do Maďarska, do Rumunska, do Jugoslávii, do Turecka. Ednimu do Rumunska bulo treba aj dvasto cejtó zvoňkó. Šťastí majstrove zmo robili pren. Mojí kuřčafti buli tam fša. To veľkí opxot býl s tim. To dakodi bula f Peštu vístava buli tam opxodníci, tak se im zavázali dodat tia zvoňki. A vo Viedni bula baňka, tak

tam platili za ne. To ako maj otec povedali edno dvesto rokó se tu robili tia zvoňki. To len tu v Jelšave se mohlo robit, lebo taká hlina se len tu nexáz. Majstri buli ako jā pametám šjastí a každí mal pet pomocníkó, tovarišo a aj štrnáč ušnó. Aj maj otec a potom aj jā som mal pom ščirox-pátox tovarišo za republiku (t. j. prvej ČSR). To mala každá šrjada inakší hlas. To musel vedet ulahodit tod hlas. **Rozprával 56-ročný zvonkár Ľudovít Kenereš 26. 7. 1954.**

h) O društve. No preš nerobili aj druhí tak?! Nebúl som len jā. Jā som na prvom meste stál. A potom mi valu odobrali, no ši ni tak?! To potom odbere aj druhom valu. Ední budú drhnút ag mula a druhí se bude ulingovat (individuálne použité miesto *ulievat*) a jā budem na neho, beťára, na bitaňga robit?! To zodoxni, porazilo te! Ako že je svätá nedela, jā se nebojím. Tu je mojá ruka, jā se nebojím njaké roboti! Pre mne bars šo, ešče rás prebášá (prepáčia, odpustia), aj druhí rás, šak, ešče aj tretí, ale uš štvrtí: nex te fras ulapí! tak ti se budeš uleňgat a jā budem na bitaňga robit?! Uš to neegzistuje! A tag bulo, vjate. Ni?! No vidíte! Spítajte sa, že kto prví búl fše. Jā som si aj kone mojo, aj šitko mojo, a druhí šól tam gu rjake si nohi mošit, no a jā, a ti rop! A ko bulo treba stox klás, kone voprehaj, hibaj na stox, bo nemá kto. A už nex prebášá milostivá (tam prítomná pani)! Ta uš šlovek len ozdaj ni tak sprostí ako tá baganča?! Jā budem na bitaňgo robit?! Teráz už vedā robit a todi buli xorí. Terás stane aj o treté. A todi búl xorí! Éj! Toto je nám xiba! Ale takix ludí bi zatvoril hned na betón, jā bi ix dal zatvorit! Kelí zmo buli? Robili zmo len vasmí. A oni išli gu rjake! Porazilo te aj s kvaškárom! (vedúci JRD bol z Revúcej, platí o tom). – **Živo rozprával 60-ročný Imrich Kána 28. 8. 1957. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

ch) Zo života. Na devedesiatí na sjadmí mi už ide. Narodil som se tu ni deleko v Jelšaúské Teplici. A potom to tu maj otec, to buli f štiricátom vasmom f Košútové vojne štrnácrošní xlapec. A potom, prosím vás, tak to buli kúpili totot dom tu v Jelšave. A jā potom ak som od vojska prišól. V Galícií som slúžil, prosím vás, pri husárox. Edonác kilometró od Žešova (pol'. Rzeszów). Tam gu ruské hranici zmo xodili na konix, na husárskix konix. Tak som letel na nom! Jā som mocní xlapec búl. Adaj koj Verko kapitán prišól tam – búl Nemec – tak nás komajdíroval (velil) tam. A to bulo treba vitrímat na konix a to takia teškia šeble buli ako ni, aha! Tak jā som za najväčé f pravé

ruke vitrímal tú šeblu. Tu priskošil gu mne – jā som se nazdal že mi dá ednú zlatóku. „Na, na, basom az aňádot!“ (mad). *Baszom az anyádot* „J. tvoju mater!“) Tak mi na cigaró dal. No ta si me reku potešil! Jā som nekúril nigdi, ni. Ani žebi dakodi vácé bút vtipil. Som se naveki vedel opanovat. No dva deci koi som tak vtipil dákí nápoj, tak som uš vácé nekcel. Šva aj kelo kamarátó bi buli! – **Rozprával 97-ročný Ondrej Almáši 28. 9. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

85. Kopráš (aj v nárečí tak)

a) Z rozhovoru so staršími 14. 7. 1934. Jā neviám, šva pódajú? – Tam tak rešujú, f Slaboške. – Dostáli zmo tricet sedem kilo, kelo se na nás prišlo. – To malja dite ani doma nahat nemaže. – Dvacetsedemrošní búl ftodi náš zet, kot se táto prvá vojna zašela. – Ši vraj rada cuker?! – Dló viši v dedine bívajú. – Nevidím ho dobre. – Vam tátom xodí zes tod vrx. – Pódal, až aj vam tam búl na moste. – Hodini nám zastáli, kelo že už bude? – Se kelo narobímo ak tot kvan. – Ve ti jā dám ednú! – Tam toto vitlašení xodník. – Tam nemažete poblúdit. Hlecte furt len pret sebe! – Prosto tā tavon vijdete na Ostrí vrx a potom se dáte na pravú ruku dló do slaboské dolini. – Teraz lude xodá velé tam. – Xoj het! Aj to se maže stát. – Sprvu mu vera len plano bulo. – Šva musel kelja tia peneze zaplatiť za to. – Koi šlovek róno krásä. – Jā som šól za cestó domó. – Ši šva mi dáte? – Z borsuka je znamenitja meso a najmasnéšä mast. – Musím pódá toho kone oslebodit. – Tu len takja žoltja krompele jesto. – Aj susedoci už robä žetvu. – Aj nám uš treba kosit tú pšenicu. – Vidí se mi kus kvasní.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1937. Mámo z mex krompeló zo starix ešče. – Xto že to vŕa?! – Zahubila grecu. Už jé prešol hneu. – Šva to len zhánáš s tim? – To si si rostnúla velmi. – Zašiješ jéj jú, aj zavážeš. – Zuzan, ti bi si mohla kuz býabu navarit. A tá gazdine bula kus sprostéšä. Tak se potom smáli fšá tahor. – Xote rostrášt otavu na Prídel. – Ešče bi kuz dlkši mali but. – Aj mi uš pajdemo vázat tod oves. – Nemažemo, len kod bude mat prist. – Obloki nám stunuki a stuvoňki zhoreli. – Tá ta prexážamo do Štíknika. – Deže su títo, ši su ešte nito doma? – Dvox sinó mám. Tam nekčú starix ludí ani videt. – Xodá šva nemajú sprex (záprah). – To ak svatja slovo. – Vadá se na mne. – Iba mati stará ulapá to našo diaľu za ruku. – Zmo se zmláveli

aj kotorsi vešer. – Mamo, hlecte len, xto nám to ide?! – Tu uš starší nito odo mne. – Jáj, tí su nito doma. – Ani baran nám nito doma. – To bars fajín šlovek buli tod bašík ot susedó.

c) Z rozhovoru so starším 27. 7. 1954. Andriško, vezmi slameňák a prnes kuz orjaškó. – Jesto aj košárik f pivnici, povec Anejriškovi! Naber do xocšoho, len prnes skoro, fijam! – Malini bars máliško bulo, vloní vácé bulo. – Nebudemo xleba piac. – Tam bulo robotníkó hrúza. Ednoho brata mám v Róznavе. – Jáj, tak pódá, že asi pól hodinu za namí. – Nemajú potešená s nix. – Dva sestri zmo buli aj mi. – Na tia tehle žebi si nesproboval ist! – Mali uš pedesäťčiri roki aj maj otec kot zomreli.

d) Zo života. Jáj, oni tam bívajú aha, oprosto. A jā som už dávno takí slabí. Som xorí. Mám zádux. Se xockodi zo spaná zobudím. Len mi nedá díxat, mám už asi tri roky to díxanja takja teškja. – A nemážem ani niš robit. Má srco rosšírenja. Ot pedesäťtihо roka me zašel totot kašel tak podusjavat velmi a dodnes mi nedá pokoj. Tag už len trpet musím, kot to nevedá ani doktore spomahat na túto bijadu. Jā uš s tim aj zakapem.

O vojne. Búl som f Srpsku, na srpskom fronte. Na ruskom som nebúl. V dvanáctom som narukoval a potom ešte za pól peta roka som búl vo vojne. Poxodil som calí svet zes tú vojnu. Búl som aj pri Verdune vo Francúsku. Nemci to nemohli zabrat nijako. Jā som pri delostrelcox búl. V Bulharsku, Macedónii, Taliánsku. Za pól siedma roka vo vojenskom mundíre (rovnošate) som búl.

O bani na magnés. Tu aha ni deleko od nás na tom vr xu, na Dúbrave lámú tú skalu magnéskovú. To aj od nás lude tak xodá na tú banu gu magnéské. Na štambrox. Na Dúbravu. Majú akort (z franc. *acorde „úkol“*). To na partíje su zadelení. Má svojho mínera a ot toho platá. To asi šezdesať rokó ak to tu zašeli dolovat. Jā kus pametám. Som zašel do prvé xodit. Najskoré to buli dákí Xorváti tam od Zágrebu, tí dolovali samja prvja. Potom xodili xlapi aj státo. Zašeli robit s nima. Se to naušili od nix. Lenže to skoré len zeleznima neboscí vrtali. Edon vrtal a druhí bil s takó kijenjkó, z bakima (z nem. *Back „cap“*) se to volá. A to potom len na vozox vozili furmani nuká do dolini. A teraz uš takí brems (z nem. *Bremse „výťah“*) majú a to po

tom spúštejú tú skalu magnéskovú dló. Tu v doline uš štreka spravenná od bremzu. To dákí inžilír spravil stá od bremzu gu pecom, de jú vozňa, na Teplú Vodu. Lenže tia staria pece buli viši gu Lubeníku, tam gde se do nás cesta zakrúca a ednja pece buli zas nižo Jelševi. Na dva mestá se vozila tá skala. Jä ak som vixodil školu, tak som tiaš zašel vozit skalu na konix, takí xlapec, šez leto. To dvanáč grajcáró bulo od Jelšavi za cent a na Teplú Vodu bulo deset grajcáró. A najväč odviazol petnáč-šesnáč cejtó, dvanáč-trináč cejtó obišejne se vozilo. A sám si to musel naklást na vos a sám aj zmetovať vo fabrike. Na den (cez deň) sa dalo obrátiť tri razi v lete.

O Xižnán Vode. Aj po hvaráx uhlia lude pálivali dakodi. To bulo Kóharióska, tia pece na Xižnán Vode. To bül todi Hanzelman z Lincinjac pán. Ale potom to bula Kóhárióska maše na Xižnán Vode, pri Lubeníku. Tam uš teráz nito niš, bo to tia pece rozobrali a tam baraki postavenia su. Na Premstave (priemyselné stavby, národný podnik) pódá robí. Lenže tam slabo platá. Jesto aj takí šva vāc zarobí, ale to musí byť majster, cemrmáne a muráre. **Rozprával 65- ročný J. Šeševička 27. 7. 1954.**

e) O škole. Za šez zimí som xodila do školi, ale som najväčé xodila len štiri zimi. Xö, xö, xö, xö! A tia dva zimi som bula f kuxine furt pri pána učiteľovi. Todi bül učitel gazda. Mal dva kravi a sluški a to som jä tam musela f kuxine bič. He, he! To tag bulo, že som tam ešte aj spávala xockodi. Zo sluškó, no. Tak kot som xodila päť zimu, vinšli buli takia rajzovácia (z mad. *rajzolni „kreslit“*) písanki. Tak tia pametám ešte aj teras. Tak to takia bulo, vjate, len v ednom rošku virajzovano. A to bulo treba potom skreslit na calí list. Ta jä xockodi som tri boki skreslila, kim druhia po tom ednom vikreslili, xö, xö, xö, xö! Ta som už vedela, lebo ak som prišla do školi, bulo devet rokó, ako mi otec umreli, vjate. Za pet rokó nám bül xorí. Mali úrazovia súxoti. Hej, oni buli spadli s túrni. Zmo túren pokrívali. Oni buli cemrmán. Ta spadli s túrni dló. No potom tak kapali, potom bars takí buli, no. A šva todi bulo. Nez nito dovica, ani sirota. Jesto? No! A todi se kto postarel o vás? Ta mojá mat se tak musela trápit, že mne bulo edonáč rokó, pošujte, jä som si musela za školu odrábet, ist šez leto kopat, hrebat učiteľovi. Šezdesať grajcáró se platilo za školu. Áno! A knihu se museli kupovať! Vera tak! Vi to nepametáte. – **Rozprávala 79-ročná Z. Sirkovská 13. 12. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

7. Nárečia Štítnickej doliny

a) severnej

47) čiernolehotské (lehotské) nárečie

86. Čierna Lehota (v nárečí Šiarná Lehota)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Budú pódá psotu klepat.

– To tak xudobňamu šloveku aj z hrjčka vikipí. – To si edno druhia-mu musímo pomahat. – Kim semeno f ňix narosňe. Jä som v naše d'ed'iňe najstaršä. Starsä už ňito aňi ednä. – Mňe je šezd'esátd'evet rokó a mojmu starimu už višo sed'emd'esátttri. – Na ňižnom koncu kă tod most, jä som se tam narod'ila. – Tam bívá mojho sinó sin. – To je róna ako len tot stval. – To je takja pekňa, šist'a to maľja d'it'e. – To zmo dakod'i sjavaли. – Kot ho řesejemo, ta ho aňi ſemámo. A vera ſa, to tag ſebud'e. – Nože xot prňast t'a konope s pajda dlókát! – Sad'imo aj mi najväč len t'a gromple. – Vo ftorok padal d'iš(t). – Aj t'a d'aušetá se tak zlekli ot toho. – Bašík (ujo) se vara ſeukázali ot todi. – Aha, d'e to d'auše id'e. – Sedňi'e ſi tu po zemi, ſa na trávu! – Koďi pajde'e domó t'ä? – Už maſte ist. – Šúli zmo o tom aj mi. – A ſa to pódá'e? – ďe ſt'e buli? – Tu ſe ſedá aňi d'íxat. – Takí mladí lud'e bívajú f tom ňižnom dome. – Ve t'i jä dám ednú po papuli! – Ve t'i dostaňeš, len domó prídi! – Daj'e do t'imto d'eťom! – Van ſe ſeuší barz dobre. – Tá dává doſt mljaka. – Bvab okopívala. – Do kuxiňi ſuďi umívat (riad). – Povináſeli ſi a zamknúli xišku. – Van nás kcel virabovat ſi ſo? – Ňeſe prázni kvaš. – Maľja mámo bivaňa. – ďetnim d'eťom to už buđe. – A xrobaš ix ta vižre. – S pluhí ohrebujú, ſa má nasad'eno. – Takí ſa je možňeſí (majetnejší, bohatší) gazda, aj vácé má zemí. – Raſe to plátno volí šlovek kúpit ako s tím lenom alebo konopamí ſe calí rok babrat. – Tu ſe šlovek tag lefko ſeošud'í (neporaní). – Abi ſa tá fabrika, tu bi bulo t'až doſt psota. – Van kce barajška. – Aha, hle-ct'e, akí to xrobáſik leze s t'é zemi von!

b) Z rozhovoru so staršími 19. 7. 1937. Kod ona domó príde'e, ta ix opere. – U riſtáró ſad'imo už aj d'esan rokó. – Vara ſe to ſemaže

šekat, kim d'iš príd'e. – Mňe už bud'e višo sed'emd'esátdva. Nohi me bolá velmi. Len mi zašne lámat šitko, i ruki, i nohi, ša se ňemažem aňi pohnút. – Doz bi bulo bjad'i aj u nás naist'e, abi ſi tátó fabrika! Bo zmo tu xudobní luďe temer váć ako bohat'i. – Pon trirošňa d'it'e má. – Mlad'aho každ'i sanuje. – Pric prat poobed'e. – Musímo šekat aj starí, kim mu hod'ina príd'e. – Tod vja pekňe rosprávet. – Takia su tam t'a onia ako klupká. – Van si až z edňé straňi bral pol'jačku. – Kobi búl prišól ešťe ráz edon sňex, tak bi nás tu búl zasipal. – Št'recet kráu se ŭeško sprece tam. – Len z dvox rúk se živímo. – Tod'i aj drevá túňa (lacné) buli. – Do sedem'desáťho druhjaho to má už hotovja but. – Vara nám už ped'esát rokó od svad'bi. – Mám sto korunžki na mesec. Ta s toho barz ŭevižijemo. – Nože upošinj'e kus (prestaňte)! – Pri holendrox robí calí rok (papierenský valec). – Ta, nám bula šezd'esáť grajcáró pláca. – To podle toho, d'e kotor robil. – Tod'i se robil papiar z ránd. Rand'i se calkom zomleli a tag jix dávali do holejdró. – No rešuj t'i kod vjaš! – Baraňški xod'a pást. – Bjadňe som jā len hor rosla, bjadňe. Oca si ņepametám kod umrel. Mat zas xorá buli za velé roki. Potom ak som školu vixod'ila – aňi som ju ņodoxod'ila – šla som hned do robot'i pri randox. Rand'i zmo osiąvali pri také mašiňe. Mali smo d'eset grajcáró na d'en, ta s toho ņemahól šlovek hodovat. Som jā dos se psoťi nadrvila. I okopívat som xod'ila a fše plašúci, ša som ņevlá-dala. A musela som se rušet (hýbat'), kot som kcela jest.

Tri d'et'i zmo ostáli. Edno umrelo maľja na hint'e (hojdačke). Ale mi zmo ņepametali si oca aňi edno. Ale uš t'erás ņevlážem. Hrud'e me bolá. Ale kot musím aj na potok prat. Lenže na potok už ſa, tam ňemažem ist. Dakod'i som ix mala tam, ale t'erás to už len poléjem horúcó vodó a tak viperem. Bo to starim luďom fšá zima. A ag zašel padat d'iš, ta hibaj na pajt! – Doz majú s ſíma tot pán učitel. – Nám aj zinjkát (zinakial') prňesú. – Oňi ved'a ešťe dobre tkat. Zostrúže se s ſí. – Jáj, d'ekod'i bívá na ſíx velé orexó. – U Haňeskó jest edon bašík (ujo) starí, ká tod zadní dom. – Išli zmo si posed'et na ſtaňku (na stienku). – F petnáctom roku me mojá mat zadrhli (vydali). Ťeráz mi budú pred Mihalom a jemu bulo dvacet, starimu, na d'evetnáct'aho aú-gusta. Bolí me i živat (bruch). A mám len ednú d'aučku, ša tu u Gara-nó vidaná. – Ale je dobrja toto d'auše našo. – Dašijo husi nám zožrali šitko do ag maku. – To strax ša t'ato kuretá nabrid'a. – Až podňes planá xvile bula na t'ato ósi. – Ona xorá na zapáleňa. – A jā od mladu som bula fše slabá, xorlevá. – A kelo razí zmo ho uš premetívali! – Pret

samó vojnó zmo ju murovali aj túto xižu (dom). – Číto mladší se nám ňerónajú (nemeria).

c) Poludňice. Poludňice buli na Klimentové tu f xotáre tamhor kā zmo kosili t'a vrxovo lúki, to je tam. Tag ak šól xlap kosit a ſnasol si na plecu taňiſtru, ſa ſnasol si jed'eňa f ſné. Ta ſi jú položil na zem a len ſe prizerál. Tak prišla tá Poludňica. To bula taká d'auka, kotrá ſe dva razí prevolala (v koſtele ohlaſoval pán farár pret sobášom) a potom umrela a ſnebulu sobáſená a potom umrela. To tak luďe rešovali. Tak ſe tot xlap prizerál na nú. A tá len hrebala, hrebala, lúſela to ſeno. A ag iſol pokukat, tag ſnebulo aňi po hnúťa, že ſa robilo. A že mala na hľave pantle naprivezovaňa. Víat'e, ag dakod'i t'a paňtle nosili, ſnevesta mala zaplet'eňa kolo hlavi, ſitki vlasi v ednom vrkoſe a viſel jé po pás tod verkoſ a f tom verkoſu mala zavázaňi tot paňtel na dlan ſirokí, aj na pól druha metra bút dlúhí. A s ſneho mala dva maſle ſpraveňa ſ toho pantla a dló jé viſel, tag ag mala róno kanže. A na hľave viſelo pet-ſes kusó pantle a to každí bút na meter dlúhí a to mala tag horka ſpraveňa. A na posretku mala na tom pantlu veňec maľovaní, vibíjaňi bút na nom tod veňec, na ſervenom pantlu zo zeleňim a na zelenom ſerveňi tod veňec. To bulo zo ſitkix farbox. A to bula tá Poludňica, ſa mala toto povázano. A ag zavolala „ujú!“ a dakto ſe jé ohlásil, ona bežela za ňím a tancovala ſi ňím ſa bi ho bula aj o živat priňeſla. To starí luďe takto rešovali. – **Rozprávala 14. 8. 1941 63-ročná Mária Adámiová.**

d) Ako starí z obrazí xod'ili. Dakod'i, ale dávno uš, t'ix rokó je už velé, ta xod'ili xlapi starí, ſlabo ſe živili, ſ nemali živnos, ta muſeli po ſveťe xod'it z obrazí, predávat. Ta iſli, dagd'e na Spiše buli. Já ſnevjam d'e ſe dagd'e bút tod Jánošík narod'il. Já ſom t'až dos stará, ale ſnevjam gd'e. Ale to ſpomínajú. Tak tam do t'é d'ed'ini prišli dagd'e a nocnak ſi pítali. To buli dvä xlapi. Ale f calé d'ed'inko ſ nemohli doſtati nocnak. Až idú napokon, že budú dagd'e tuvon nocovat. Ta tag von z d'ed'ini búla tam edná taká malá xiža drevená. Ta poved'á: „Hibajmo ešte tu opáſit, ſi bi nás tu ſ neprenocovali.“ Ta vojſli nu. Ta vara tam buli velé, ozdaj buli aj d'eváťi. Ta ſi pítali tod nocnak. Áh d'eze vás tu prenocujemo, poveda, xiba kot dagd'e lebo na pajd'e lebo pódá dagd'e f ſtajní, f xljave. Tak vojſli nu. No pódá mi xocde buďemo ſpat. Ale tam ſed'el edon starí, júj, edon velmi starušíkí ſlovek. A van ſe ſpítá: „A ſkáže ſt'e vi, dobrí luďe?“ „A mi zmo mu otpovedali: Hín z Ge-

merské.“ A van na to si zdíxnúl: „É, ve som jā stŕát dakodí xodíl! Ši vŕaťe xto som jā?! Jā som ostál ešte z Jánošíkové banďi. Ta povedá a s kotrež že st'e d'ed'ini? Še bíváťe?“ „Ta povedá, mi tu bívamo, volá se naša d'ed'ina Šiarná Lehota.“ „No tam, povedá, kobi st'e veďeli!“

Tam se volajú Zápole, tri Zápole jesto. Edná je krajná, druhá je postredná a ešte druhá tretá je pódá tam. Ale f t'e postredné Zápole kod bi st'e dakodí tam šli, ta tam jesto edon velikánský javor. A ot toho javora na edno petnáč-dvacet krokó tam je virobená edná malá studaňka. Ta tú som jā kopal. Ta to je povedá na koncu ag id'emo dló to Zápoló. A na pravom boku stojí tod velkí strom, no. Tag ot toho stroma tag na takix edno dvacet-tricet krokó povedá tam jesto taká veliká skalica. Ale to je tam ťeráz už ist'e pozarostano. Ta tam takí stval bút, ša mi zmo t'a tam xodili. Náz ňigdaj nikto ňemahól, tam nám bula najlepšia skriša. A stŕát kod zmo rano vinšli von, kolo poludňa alebo kodí, tag zmo vinšli až dohora, tam ká idú na Hron, na vr xu. Tak tam zmo si spravili, tam ozdaj ešte aj ťeráz jesto. Okolo tam buli smereki velkja a mezi t'ima smerekí zmo si spravili edon velikí stval. Tam skalu zmo prňesli a tú skalu okrúhlú ako stval se podobá, a okolo t'e skali dvanáč sedadlá. Ta su tak víkresaňa ako zo skali. Tag Bože! Zo skali a tak sed'a na ňix. A na každé kotor sed'el, na kotrom mest'e, tak si tam do t'e skali meno viril. Tak povedá, kot dakodí bud'eťe xodíť t'a, ta to si pozrit'e a to si spomen'e, že to Jánošíková banda tam sedávala.“ Jā som sama tam bula, aj vi'dela som to mesto, d'e je to. Nat Stolicó. Ale už je ťeráz ni tak, ako zmo to dakodí viďeli. – **Rozprávala 70-ročná Mária Svačková 29. 3. 1966. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

b) strednej

48) slavošovské nárečie

87. Slavošovce (v nárečí Slavošoce, Slaboška)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1934. Nehaj ix kuz obzrú. – Kto vŕaťa ši bi ona šla s šeflíka do žoftáre. – Svekra ix dlúho šítajú. – Aj tisíc kusó za šterečet korún. – Ale im daráz donesem. – Som se zmiknúl a spadnúl na zadok. – Som ledvíc stanúl. – Gu samimu pokonu prišli. – Tá mojá mat barz velé majú na hlave. To najvešťa staros s to

šeledó. – Rašé nepovia niš. – Vedá, tam má šakovia pokladeno. – Jáj, xodili zmo dakodi z obrazí, pískat po dedinox. To ťa raňdi na papiař zmo zbijarali za ťa pobožňa obráski, aj za prstene a takia ďeš. – Aj kodisi som tam búl. O tom vám nebudem rešovat. – To neobaze niš. A to je takia horkia ag blen, teškia na želúdok. – Iba len raz viskoší priati né. – Ťa orjaški zmo si drvili na skalox. – Potom zmo stanúli horká. – U Petrástix nemajú takia hreble. – Práve som slúhovi roskadal. – Budú daxi pukat, tak mocne pritehuje v noci. – Kelo snehu bulo že tam ani nemahó is. – To usilouňa d'auše, tá naša Zuzajka. – Nože len sluxajte, ša vám poviam. – To f Petrmánócix dakodi košare robili. – Sin priati oca se postavili a tak se pravotili. – No pote obzrút, ši daš bude s neho. – Ta ti ix neukázali? – Toto su takia letéšia jabúšká. Dajte im aj s tixtox palúškox (druh jablk) okoštovat, aj to su velmi dobría. – Tú lampu voleli rašé sem dat. – Tá hor idúci zase prišla. – Zmo se dos aj pri tix svjacoškox narobili, naprádli tod len. – Kod zmo mi hor rosli, todi len fakli kresali a tag robili ohen. – To aj petnáč ženi sedelo pri košku a tak prádlo. To na calé zime prádli a tak na neho (na košok) pokuse prikladali ťa fakle. – Naša mat buli tam vidaní. – Na samí Krašún, na Božia narozená bulo blato na hracké. – Pot tromá dní se to stálo. – Já som tak šúla, že to tá d'auka šitko porobila. – To je len tak vo svet porobeno. – Ta to potom bars začítkali. – Tima ssvajdí do ssvajdika som musel is. – Som si šól pre nix (pre grajcáre). – A potom se tag obémúli ťa deti s té materó. – Kukali fše na hodinku. – A šlovek se tak lefko spodeje že ani nevja ak. – Viviadali jú sică na bále.

b) Z rozhovoru 75-ročného Ševčík bášia (Ondreja Klenoviča) a 67-ročnej Márie Brdárovej v rokoch 1935 – 1940. Do drvatox ho polapali. – Takiaho zabit’aho ho privezli sem. – Tag aš calá dedina zhorela. Todi aš Slavoške nixto nemlátil niš. – Ta bežali horkát a krišeli: ohen, ohen! – Tag mojá mat takí šikovní buli. Aj nažho starjaho fše spomínávali. – Aj u Brdare ša su pri rukox. – Kotriaho ste videli? – Ednomu se nemaže šitko dat. – Do pokoňaho januáre. – Za mrtvja-ho nemažemo poslat do pár’aho decembra. – Takia nepotrebná veci robíte. – Ťa majú but na okrývaňa jix potrebox. – Na cenganú smo se rozejšli domó s toho komputu (lat. *comput*, „výročná schôdza“). – Kelo zmo prímúli na mesec, kelo zmo aj vidali. – A kto vja ši ni! – Mi nemámo žádnú dlužobu pri nix. Žebi se im vrátilo po ťa dva koruni. – Ag bulo zapísano, ta tak musímo robit. – Naiste se šlovek len tim di-

mom nabere a potom musí stukat na želúdok. – F tom bude kuz milka (omyl). – Každí haľiar kot se zraxuje (z nem. *rechnen* „rátať“) tak se vidí príma (príjem) aj vídaje. – Buli bi zmo prinúcení pódat. – Buli na jezulani (stromčeky) v Úboši. – Pastvu rādā. – Takia jedliški róňa ani maj drják. – Kobi zišól snex dló šicok. Ale popot Pavlovú tam hodne kopnó jesto. – Už zmo se mali vivrátit, ale van skošil na zadňa koleso, tak zatrímal vas. – Treba mi zaplatit za detelinu vozeňa. – Hlecteže to dite ot Pastrnáka, ša to tag beží dló cestó? – A že daxto bút f sade (záhrade) ot Kabalki hrozno kras.

To pastíre preto pukajú z bíšom na Pasní vešer (Dohviezdny večer), abi im statki dobre xodili. To aj belúše dávali pret tim pastírom, takia smašňa buli (chutné). – A tak zmo šli po dedine spjavajúci, tančujúci. Kodi se budemo várgat? Bula tam edná rosprestrútá plaxta. – Mara prišla šentajúci (mad'. *sánta* „krivý“) domó z Rvažnavi. – Aj z ocom, aj z bratí buli pri né, materi si. – S nima som se zmlável ftodi vešer. – Pri pána farárovi nixto nebút, ani pri pána notárovi ni. – A uš som_á to darás pódal, že jā to nekcem ani za niš na svete. – A ona za nima krišáci išla. – Bulo bars premrznúťa to dite. – Že de uš kolvek pajde, ale že si to musí vinajs. – To se len tak pod ednim minútim stálo. – Náž Andro t'až bút vo mlíne, ale mlinár nebút tamnukát. Tod z Bistrjaho išól práve vonkát na šisťa povetria. – Ši jā vjām tāto kotrí su? – Tá nevesta tak strmo kolo toho maľjaho deteta. – Se otec xiba na t'a ženi vadili za to klaňa, že mne samjaho nukát zatvorili. – Preš si neprišól pódá kā som jā bút?

c) ***Šerveňa kaxle bjalá pec,***

nevedela Žofka xleba piac.

Iba ednú kašku, kašku rapotašku upekla,

aj tá je speci utekla.

Pod babo na tanec!

Nemažem pre palec.

Kí ti čert do palca!

Len ti skoš do tača!

Bula edná pani

v edonáctom lete.

Kcela ona vedet

ša se dej v svete.

*Nuže manjko, nuže, nuš!
Ši me skoro dás za muš?*

d) Starja zviki a obišeje u nás. To na Smrtnú nedelu, ša deti nosili po dedine, to strigó volali. A spíavali:

*Tanesemo, tanesemo
tú kletú zimu.
Prnesemo, prnesemo
to novia leto.*

*Zelení háj,
kraviškom daj.
Žebi náš rixtár
sto sinó mal,
žebi nám každé
po ednom dal.*

Ta ju nesli do mlína a na koleso jú šmarili na vodu, žebi koleso nemrzlo vácé. A už im mlinárka dala daš. Smo xodili ledovat potok, prerubovať, lebo to šitká voda šla na lúki.

Klada bula aj tu. To kod daxto daša previnil, tag ho do té kladi dali. „Dám ho pódá do kladi.“ Na dvox koncox bulo takia ša za nohu prilapilo. To se tak zložilo a tak se zaklatkalo. Ešte kodisi do nás jú buli prnesli, na pamätku nej_ostane. Darás kod budete v zime doma, ukážem vám, ot podivu sveta šakovia mámo na pajde. Ešte i Dovca vjiam se rospomnút. A kapusta mu visela nad hlavó, ša ukradnúl. A v Hejckócích postavili edon slúp na polu a tam ho obesili, vera. Dakodi ešte edon býl ukradnúl jelovicu z Lehoti. A kvažu mu dali na xrbet a žandáre ho vodili hor a dló dolinó.

Na Luciu vešer do xľava zo šesnokom dvere pošúxat, žebi strigi něšli nukát. Mojá stará len poklade na stval jabúšká, šesnok, zo šitkiaho zrna, žebi se zo šitkiaho zrna narodilo. A uš hidine musímo mi xlapi odňas. – Pri našé staré materi smo museli zobrať mex na pleco, aj sekeru na pleco a ká kuri spávajú. „Tak, kuri, ag mi s tod mex vajcá neznesete, tag vás pobijem!“ To žebi vajcá nesli. – A už oblokom Bože xrán se pozrút! To žebi neulapili kot dade ide z volmí. – Se presipal piapr v bráňkox a tim strigám se kíxalo. – V noci treba knišku pod hlavu dat, Tranoscius alebo takú dákú. V noci treba zobrať knišku

do ruki a de se otvorí, tag že se bude do roka vodit. – Bohdaj si pódá takia štest'a mal ako cigánskí piklet. – Išól s pískanň, tak se pošpotil (potkol). Todi nebuli xibaj Maco ot Čipku a Krištof zo Zatku, starimu ocovi brat. Já tak vjam že xodili pískat, aj z obrazí. Ešte kot som se aj jā ženil som nemal kabát njakí, xiba kabanicu. Takia kalapi zmo širokja mali. A uš kot som se jā ženil, tak spravili svekrovi mertuk na mne. A ešte kim som aj do školi xodil, tag buli čižmár. Tak fše nám detom robili šervena alebo žolt'a čižmiški zo šervenima alebo pódá zo žoltimá sáramí mekima, a ni na kopito šit'a, ale len z dratvó. Inak len krpce nosili dlúho. Kot se mojé materi brat ženil, tak fše nám tak roskladali, tak neveste nesli čižmi darovia, aj svekrovi, aj svekre. Aj mne kot svadba bula, ta mi jix ušili, t'a čižmi. – **Rozprával 73-ročný Ondrej Klenovič Ševčík v rokoch 1935 – 1942.**

e) O búrke. Tag edoras bars pršalo, bars velkí díšt padal. A potom prišla búrka, povoden. Tak se virazila tá voda s potoka a prosto do nás, do dvora. A mali zmo ednú sípáren drevenú, tag do té nám vajšla voda. A potom f komore tam d'aru vitrhala. A šitko nám zobrala zo dvora, ša zmo tam mali. Otpíram materiál (hnoj), drevo, skoro aj ošípaňa nám malo odňas. No ale zmo ix ubránili. Barz velká voda bula prišla s tix vrhxó. Tak jā som f té vode plavala po páš. No ale potom uš prestálo padat, uš potom hned aj voda uplasla. Ale to strašna bula. To bulo v dvacätom štvrtom roku. A v dvacätom päťtom zas taká povoden prišla. Tak aj ftodi nás tag bralo. Šitko nám zobrala, ša zmo na dvore mali. S tix vrhxó to kamsi-šosi hnet tu bulo. Aj Žídlava, ale tá ni naskeľo ako státo od Lehoti. Ftodi v mašine (tovární, papierní) zobralo ša blísko bulo pri potoku. Otpítam pekne aj xľauce svinskja, aj drevá, aj šakovia, to len tak nesla dló. Aj to bulo hrozňa ftodi. Tu búrki strašna bívajú fše. Nevjam f kotrom to roku bulo, ale ftodi udralo a hrom zabil pom štiri ošípaňa. Ftodi búl tu s Šinglára edon za pastíra, tak kod je búrka ot todi uteká hnet z ošípaní na domó. Pret tim aj zvonili kot búrka išla. Ta že t'a zvoni rozoženú búrku. Ale to už zanahávajú. – **Rozprávala 67-ročná Zuzana Lakatošová 28. 8. 1958. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

f) O kozbe. Na vrroxovia lúki išli xlapi šak aj na tížden, ša uš kosili tam. A už jedeňa zmo im mi vinesli, aj hrebali zmo potom tam. Dobre bulo barz po tix vrroxovix lúkax kosit! Aj hrebat bulo dobre. A to uš potom tā dló se vozilo, zváželo, ale ni šitko. Aj kopi se nahali a šez

zimu se na smikox a na sanox zváželo domó, bo to v zime lefkéši išlo ag v lete. – Aj tuto v Masníkove kot zmo kosili, viate, tak to takí speu búl, že se to len tak rozľahalo! Z ednoho boku na druhí. Vera! Tam barz veselo bulo, kot se tam kosjavalо. Lebo i tam horká, de teraz Lehoteň majú, i to zmo mi kosili, Poza Búšja. To bulo našo, slavošóckja. Lenže to teraz majú prideleno Lehoteň tam. Ša majú tam tot zadok, tam calkom za Mašinó (továrnou), toto hor calkom, to šitko bulo našo. – **Rozprávala 65-ročná Zuzana Krištofová 20. 7. 1958.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

g) Ako nás kone mali zabít. Zmo sedeli na voze a potom nás pošudili (poranili) ľa kone. No toto bi som mohla povedať ak to bulo? A potom tag mne omrášilo, že som ostála omdletá, len me potom skrísili, šak, no. Ta to ni tag dávno bulo, ešte aj pani farárka žili. Akurát som mala na druhí den im ist mak obrezávat do Róni. A mne ftodi túto ruku ošudilo. Ani nigdaj ľato palce nešujem, nigdaj. Ľato kosti som šitki mala pošťapaňa. Ani nevjam ako mi to prišlo, nevjam. To zmo išli gu takimu velkemu járku. A kone leteli strmo. Kočiš ot, ot, nahali kočiša a ši se zlekli, ši vam jix nemusel zazubadlit, asi to bulo. To buli takia staria kone. A to bulo z brehu, zo Šela, s té strmini. A xiba tuto ká tá nová štreka, zastáli s namí. Tag zmo se dva vezli. Tá druhá dagde viskošila, ši otpadla. Já už len ak som, prišli zmo tam ag je tod velký járok a to toho járku ak viburtala búrka, tak tam taká strašná zákluka. Tak to som ešte videla. A uš potom ak som si mislela že ľa kone skokli nu, tak som omdlela. Uš potom niš nevjam že ša bulo so mnó. Len ruka mi bula taká osinútá. Na calom lete som nemohla niš robit. Dvacet šes pijavíci mi pilo na té ruke. Ale mi je ottodi fše taká slapšá. Vidíte ľa palce? Takto mi museli prist pot koleso, tag mi ix tak calkom vikrívilo, calkom, ešte aj teras su mi nabok. Lenže tu mi buli popukaňa kosti a nešla som, xiba, uš potom, ak se mi dohojilo, ta som šla g Révésovi (lekárovi), ša som se bála, abi mne nedali do nemocnici. Hej, g Révésovi. A tod mi uš potom povedal, že mi kosti buli popukaňa, no. Ale ta to se mi potom tuto viklojndalo (znetvorilo), ľa stavíki. – **Rozprávala pútavo 60-ročná Lina Štrbková 28. 9. 1967,**
vel'mi talentovaná rozprávačka. Tvorivý jazykový typ. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

88. Rochovce (v nárečí Roxóce)

a) Z rozhovoru so staršími 1. 6. 1936. Tu majú aj grúle (z nem. *Grundbirne* „zemiaky“) barz dobrí šmek (z nem. *schmecken* „chutnat“). – Ni velé, netreba velé muka. – Musím si kuz odíxnút. – Ta se sprecemo tu. – Xlapcu bulo štiri roki. – Já som dávno samotná, nikoho nemám, vera ſa. – Maj muš robil v maſine (továrni). – Len som šúla daſ o té svadbe. – Ta len zvonili a zvonili a žebi zmo iſli do hvari. Vi tetko nédite negde! Psó hambó som vinſla tahor. – Už me ſa nohi bolá. – Za mladu me neboleli, vera ſa. – Som si fſe ednú kraviſku trímalá. – Kot ſe to inakſi nemaže xasnovat. – Idete taló aj vi? – Já tuto zvıknem ſedet. To keļo hrebaňa ſa strax! To zúkol-vúkol hrebú lude. – To je aj rás takia velkja ako toto. – Aj tu zato doz jesto toho. – Krížom ſez vos teklo. – Táj! Tag hrmeľo, že ſe zem len tak trásla a nebo ſe otvárelo. – De ſi bula, Maro? – To ſvégerinino dite. – Hiba bi smo ſe hadrigovali (ſkriepili). – To meži ſedláki tak bívá fſe. – Za dvacet roki mi buli ſa deti pomrúli het. – Eſte mlađa pomrúli. – Kot stanúla ku mne, tag bula viša ako já. – Ale vi pódá, žena, nemáte ſvedomia, kot dáte tomu ditetu robit. – To takia robotňa dite bulo. Vidím já aj staršia d'aušetá, ſa nevedá ani keļo. – Si to tak xockodi pret ſebe berem. – Ta cimbole ledovja z daxu ſi dló ráželo a tak jedlo a to tak mocne popraxladívala, že jé pomoci nebulo. Nebúl tod doktor, ſa bi jé búl mahól ſpomac. Nespomohnúl té vera nikto. Xiba potom ag mu ſusedi pódali. To jé bulo ſmrtňa. – A aj já ſom taká slabá na to ſrco. – To prá̄m (hned') poznáš, že to dobrí lude, lebo ſe neotehujú ot xudobi. – F xiži nemám murovano niš. – Povišo ot Kovášo f té xiži (dome). – Ona ſe kuz vitáhla. – Dala ju uſit ſit. – Aj parópkia majú, aj menšiaho majú. – Mojé ſestre ſitki deti žijú. – Za timato domamí fſe eſte jesto domi. – To tag ani nehréje to ſlňko. – Ši do Roštare nepajdete?

Bo náš pán učitel nexodá do kostela, nedajú im klúš. – Pódajú že pódá Páňbox nit na nebu. – Neverá Pána Boha. – Tag pódá zastaū tod díš! – Najtro ſi zédem dlókat pre tú knišku. – A ſi vi reku neznáte ſa v Biblijí znéje? – Len tak ſe im ruki tresú. – Ag zaſhem robit hned me horúška obléje. A tu aj teráz len robotu žäžú od nás. – Oce ſom mala barz dobrjaho, vjate. – A ak ſom ſem prišla, tak tu pohotoū zas len tag bulo. – A teráz bi aj sám ta zjadól, kobi mal ſa. – Volíte ſe im raſé ani nepoklonit. – Ta já ſom ſe telo nazožiarala s nima, že to aš strax. – Tak ſom šúla, že už odmlovil ſa d'aušetá. – Na zros bula ag

jā, ni veľká velmi. Višo šezdesať rokov som tu, vera. – Som aj sluhovala. – Oca nemal, len matere. – Uš takito šes som trúla len. Tam telo lenu a telo končap nasáli, že to do roka museli s tim robit pokuse. – Aj prestárat se musí, virosit. – Potom do kaňački dat a zváret treba. Z ednoho návoje ide prága do, do nitelnicox. – Dva znaki som otkala. Teráz už nekcú kolo toho robit, teráz len tag žijú ako riba na vode. – Ve to aj xrbet zbolí ot toho tkaná, vedá. – A to se do rudašox a potom do kopkox hrebe. – Posúx ša se poškrobe korito. – Estrep (jastrab) kuri lape. – Kim sluňaško to obhréje. – Aj u Magoše starí už dávno xorí ležā. – Ešte lem ide o palici. – U Liptóki za Rakócom bívajú. – Plaňa-ho šloveka Páňbox vitnú ako mrxa strom.

b) Z rozhovoru so staršími 17. 8. 1955. Zašnúlo se smáť na nom. – No, pódá, ša se sméje, že hantúšok (šatku) majú? – Bula som po xleba ale tu kodi donesú, kodi ni. – Jā raz neviám ša to za nárot! – Ale jā nédem do mašini, aj tam darmen neplatá. Aj mne sestra bula umrúla staršá. – Tam bívajú pri mlíne u Klimenta. – A jā reku budem delé robit, tag me dali na prehlítku na rögen. – To tak vozá tú stravu, poživen pre ludí na polo to drustvo. – Kot nebudem zdraví, ta ni, len bi toho zdravá mal, dobre bi bulo. – Ale sem sluxaj, vam do Kopráše tašól g edné. Takia krásna t'a jebúšká na tix stromox visá!

c) O veľkej vode. Aha, tam bula veľká voda! Bula aj po stajnox voda, aj f xľaúcox. Neviám kelo t'a domi, ale ozdaj dvacetštiri domi calkom vezmúla voda. Oblak se rostrhnul, v mašine na álomášu (z madž. álomáš „železničná stanica“) se oblak rostrhnul. Že edná bi se bula zatopila. Ona spala. Že ju s posteli vixitili a veľé se potopili. Len tak tancovali stoli, díváne, lebo to šitko bulo vo vode. A tamto nahalo tot most. Jā som todi slúžila tu v Roxóci(x) vo škole. Deti do školi xo-dili. O desáté ix fše vypustili na potrebu. Tag aj t'a to gu potoku vibehli buli. Tag edon xlapsisko, neviám ší to búl, ta f tom potoku búl. Piasok si hrebál. Ani ho nebuli vihledávali. Tu iba steblo padalo. Tu raz len zastrešelo a tú vrbu zohlo a strepaloo na zem. „Xot pódá si t'a deski“, dekamí zmo išli šez potok, „xot si ix pódá pobrat“. Jā som išla na potok plákat a muž išól dnukáť do xiži. „Jáj pódá ak tod most zobere!“ Išla som na túren žvonit. Tak pól hodinu to trímaloo tá búrka. Ale abi to dlukši bulo bivalo, tag Roxóce odnese het. To iba tak nosilo breúná, deski, xľaúce a takia deš. Tak to takia strašna bulo ftodi. – **Rozpráva-la 63-ročná Z. Paličková 17. 8. 1955. Zapísané rukou.**

d) Zavíjenka. No tag do pól noci je nevesta nevestó. O pól noci ju vezmú staršia ženi z rodini alebo aj druhja mezi sebe a zavijú ju. To jé vezmú šepec dló a dajú jé hantúšok na hlavu a dákja obišeňa šeti. A ag ju zavijú, tag ju vezmú ženi mezi sebe a edná si jé sedne na kolená. A ag ju zavijú idú pre mladžho zeta a van ju hledá. Zadusá svetlo a po tme ju musí hledat. A uš potom ag ju najde, ta se boskajú. Tak potom je nevestóckí tanec. Vezme se táňar a brnká se na nom z varékó. A xto ju kce vivias, ta každí šmarí do táňara pet, deset aj vāc koruni. No a tak ju potom krútā za hodne, aj dokodi nevesta vláže tancovat. A už napokon ju vezme mladí zet a idú do kolesa a uš šică tak tancujú a spivajú. A potom si ju mladí zobere a idú het. – **Rozprávala 77-ročná Zuzana Hencelová 29. 10. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

89. Ochtiná (v nárečí Oxtiná)

a) Z rozhovoru so staršími 11. 7. 1936. To je cesta orsácká (z maď. *ország „krajina“*, tu „hracká“). – Tá ot štiknickix hvarox xodí najväčé díšt sem. – To ni planí lude títo naši susedoči, ani ix deti su ni plaňa. – Tá xodá do Jelševi, to je dost deleko. Pajdete tā dookola fšá hvaró. Tam vám lude pokážu xodník, lebo tam kosá tā lúki terás. – Tag át zést musíte potom dló. – Iba ak su xodníki zarosnúťa moxom a trávou. – To tam prázna na tix lúkox. – Aj za cestó mašte ist. – Tag át vám pokážu xocde horáre cestu. – Z vr xu z Hrátku potom prosto dló zédete na tú dolinu. – To múdrí lude bars. – Vam nemahól skoré prist. – Já uš teráz vjam. – Trá xlapci se ihalri tam pri vode. – Hlavňa su toto tu. – To je uš štiknickja polo. – Kod bi ste kceli obzrút tā bane, lenže je to šitko zrabovaňa tam. – Domláveli zmo se s nima. – Vam naveki len f kniškox sedel. – Každá leto tu buli u nás aj višo dvox tížnox. – Dva izbi mámo, tag aj na dlukší mohli sem prist. – Tam jesto sudi umívat (kuchynský riad). Oni barz dobre to cítā. – Jeno doškal do pokonu. – Ozdaj se aj tu tag lálo ako v Dopšiné? – Šez dvar nám tekla voda. – Jesní se uš. – Se nepopráv naveki cesta. – Do pátox rudašox (petrencov) smo ho zhrebali šitko. – Po obede pajdemo do hvari na pencuráki (huby). – Senárka ša se spúštā do né seno zo šopú dló. – Vloní bulo aj sáťa kus krajšja ako terás. – Štest'ja, zdravja vám vinšujemo. – Iba kot viskoší na mne edon divjak. – Mamo, pote do nás. – Ak dudní f té studni. – Budemo

se dohváret vedno ako bi lepší bulo. – Taká bula tá cesta hlatká ako to hledidlo (zrkadlo).

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1943. Má už aj tot devetnáč roki. – Kotor je na rede. – Neskát se už nezéšli vedno. – Búl tam ze pet meseece. – Prišól do zajetá. – Se sméje kot se rosprávajú. – Šterečet dva roki mi minúlo. – Vo fronte nebúl nixto za dlukší šes ag van. – Prišli nazát sicá vojáci. – Viskokli pódá z motora. – Ani do novinkox xocša nedajú. – Len až je to takia podivňa. – Veru neznám ša budemo robit s nim. – To tri katastrálňa jitrá bude tam. – Ale nito páša, ni vera. – Celja leto bez dižda, tak šitko visxlo. Oves zmo vera tak trhali ako len, aj s korenamí. – Uš su tricetdevet rokó ot todi. – Tu bulo len dvanáč kusó statku. – Erža ho zabila. – Ni naskelo, to neškodí tak. – A len smo s tó drevený lopató väli šitko. – Na takixto dedinox len xlapi kručili mašinu a tag mlátili. – Dva t'a véješki buli v Oxitiné ftodi. – To bulo dobre zaplateno. – Lude ša úradi konšá. – Gazdove si to sami vzeli do úžitku. – Se za dobre mámo s nima. – To buli dvä bratá tu. – Jeho panú pametám, ale van dostál zapáleňa. – To som šúl od jednoho stariho šloveka. – To je obnoveno, opškrabano. – To som pošúl ot starix ludí, že tu buli baníci Dopšinci. – Si dajú zavias do xižox (domov). – Nahám to na jeho valu. – Nedám ju zválet tú studen, dobrá voda je s né na piťia. – Vet som aj já robil šes tamtú vojnu tú banu.

c) O zbojníkovi Dovcovi. Ta rosprávelo se dakodi o tix zbojníkox na Hrátku. Na Hrátku na vr xu bula kršma, aj tá štácia pre vozi. Ale je to uš prerobeno lebo je to už ni zapotrebi. A prišli tam raz dvä zbojníci z Dovcové spolešnosti. Tak se tam zabáveli. Kršmár búl mocní xlabel. A tam buli i váčé baníci f kršme, ktorí se aj poznali s tima zbojníci, lebo buli prišli aj gu nim do kolibox, kă mali takia kvat'iale. A povedali tomu kršmárovi, že ag bi jix bulo ulapit, povázat, že ag bi se totot kraj oslebodil od nix. Tak povedal tot kršmár, že ag mu pomažú, že vam najde spasop na to, ag ix polapat. Tag mu slúbili ako tí baníci, že mu budú pomahat. Tak nápoj, šól z ednim do pivnici kršmár na nápoj. A tot kršmár ho nahal f pivnici. Tak se šikovne obrátil, že ho zatvoril ednoho s nix tam. A tot druhí ostál tam f kršme hore. Mali pištol a sekuru. Som aj videl, de do hredi zatínali t'a sekere si. A tot kršmár búl takí šikovní, že ako toho tam f pivnici zatvoril, že klúš nahal tam. Ag véšól nu a tot ša búl f xiži ak se napájel tag ho xitil zo zatku a tak ho zvalil na zem, toho druhiho. A jus ftodi išli tát dvä oblošäre. A toho

f té pivnici pošúli kíxat. Ta skrutli klúš a van vinšól. Ta toho druhoho ša ho tot kršmár zvalil tak tí lude ša mu kceli pomahat, tak toho kršmára zabil a lude poutekali a len kršmár zostál mrtvý tam. A toho van rosputnal a potom virabovali šitko a ušli. Ta len tot kršmár ostál tam, mrtviho ho nahali tam f té kršme. – Jáj tu ix lapali aj tu. Aj voláre. Aj tu bút jedon s nix. Nocovál nukát za Hvarkó se volá. Tak prišol s nix edon tam. Mal gazda novú surovicu. Inšja tam nebulo. A buli štirá ši aj pătí tí voláre a jednomu zbojníkovi si dali vzăt tú surovicu. A ak odéšol s tó surovicó, tak išli za nim a tag ho zbili a surovicu mu vzeli.

– **Rozprával 64-ročný J. Kapusta v auguste 1943.**

d) Ako si Oxtiná zaxráníla miat na túrni. Oxtinskí evanjelickí kostel je husickí, velmi starí, takí ako aj štiknickí. A bút pokrití len šenglamí. Potom zmo kúpili miat (med') z roštrckeho hámra a dali zmo ho pokrit tó miadó ešte pret tamtó vojnó. Ta šengle buli uš starja, zostareňa, tak se túren dala pod miat pokrit. A v roku devecto štrnáct se stála svetová vojna. Ta už ak trímala dlukší, tag už v roku osemnáctom prišli sem do Oxtiné vojáci, jedon dústojník a dvä xlapi, no to buli majstrove na to, že zoberú tú miat s túrni na vojnu. A tu mežitim naši lude predešli toho dústojníka. A na tot šes bula ešte planá xvila. Tak t'a rvaštvanki (lešenie) dlúho robili. Miad mali zobrať a kceli to pokrit dákó blexó. Tag na Dopšinú išli na tú blexu. A kim na Dopšinú išli a tam zobrať medenú blexu s túrni, ešte nebula túren ani pokritá, prišol osemnáctom prevrat. Tak museli šitko tak nahat. Tag oxtinská túren ostála tak a miat je aj teráz na túrni. – **Rozprával ten istý J. Kapusta v ten istý deň.**

e) Maj živat. Narodil som se edonáctiho prvého tisíc devecto sedem. Vioxodil som školi: osem ludovix, no už aj z opakovacími. Tag u nás to ftodi bolo opakovaňa, šez ludovo školi. Potom so(m) z opakovácé išól do zamestnaňa, na banu. Tak tam nám vedúcí závodu vihradil, žeby smo nemuseli ist do školi, náz zdržal na tom závode, van to vijednal z učiteľom. Zašátok – svojú robotu som vikonával, šistil som banu, hubi zametál po bani, šistil som banu na zašátok. To bolo tu v Oxtiné, na Hrátku, na Hornom Hrátku. Potom ak som hor virosnúl, ak som bút dospelí, ak som mal štrnáct-petnáct rokó, tak som už zašel pracovať na pracovisko, na štrose. Som zašel robit ako pomocník partii. Potom už ako silní, mocní som pracoval aj na svojú ruku, ako to povedá ako predák. Todi se len kirfirer (z nem. *Kierführer*) volalo,

tak to bolo ftodi povedano. To je nemeckja slovo ašak? Tak todi se len tak povedalo, ni predák, to len terás tak. A potom závod zastavili a jő som búl preložení do Rudníka gu Rvažnave. Tam so(m) virobil edonác rokó. V lete v zime som xodil na bicikli. Potom po opsadenú maďarskima okupantí f tricátom vasmom som ostál doma a robil som vo hvare, polesje Jelševa. Potom som to ani neskonšil, tak som prišol na magnézovju závodi v Oxtiné. Volali me, žebi som prišol, že potrebujú baníka a nemali dost baníkó. Tak som prišol gu nim a hned me aj zamestnali bez toho, žebi som si búl u nix robotu žädal. Istá vec. A potom po štrnáč rokox odrobenix som se dostál na dôxodok, kotor dôxodok poberám aj neskát. – **Hovoril 60-ročný baník Ján Fataš 29. 10. 1967.** Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

49) roštárske nárečie

90. Roštár (v nárečí Roštár)

a) Z rozhovoru so staršími 8. 7. 1936. Ša kcete tu? – To su palúški t'ja drobňa jebuká Oberaňa. – Jáj, tu velmi dobrá povetria mámo. – Xibaj abi me tak prevlekli státo het. – Aj mojé ďaúkinú ďaúku ta otšikovali. – Ona bula v Amerike zrozená. – Ptášiki se nosá, hñazdá si robá. – Mám xorja t'a nohi aj ot toho vlášená. – Já som mala pet deti a šitki mi ešte žijú. – Len nevesta mi nedávno umrúla. – Mne se tam bars dríamalo, nemohla som njak vitrímat. – Maj sin se tak smál na tom ditetu. – Som se kus udrala po té levé nohe. – Tak jő len o té palíške se zapíarám. – Ta ši som pódá nemohla jā skoré umrút? – Zas klademo do tix kuxinox. – Dajte pokoj tomu. – Ešte máte aj rodíšox? – Ani šmek nemám, ani páxu. – Nex to ta zavéje! – Pánboj_vám ney_dajú štestá. – Pot timto Ražímom (vrch nedaleko) tam im je koren aj timto šerešnom. – Tam na Brdárke tam se barz oberajú s timáto stromamí. – Ta oni tam majú bívaňa f Slavoške, šak? – Tu xodá aj do tix jaskinox dopšinskix. – Pajdeš pódá na jeho kravox po seno, aj orat, kod bude treba. – Nemažem ho najst. – Ani tam nito nixto doma. – Si se nedohvárel s nimá? – Tak len xot, kot je hotovia to seno. – Xlap kot se pohnevá ta bi aj zle lefko vikonál. – Na jár bula cùdit (čistíť) lúki, napila se vodi zimné a obarila si plúcá. – Staro, de ste položili t'a hrable? – Nože ši su ni na xľaúcox, ši su de? – Pohlec len aj tam dade. – Ale i tá suka naš se dala s nim? Tu ju ohvarejú s nim. – Aj t'ato

deti tu naskazu prídú pri né. – Želuje na nix velmi. – A totot pomeceťa kniški het, nemá nádej ku kniškom. – Ve to zaslúžeňa f té hvaré. – A už našo deti se ta berú aj k timto robotám. – To je calkom ni dobrja dite. – A tot mál takja dobrja visvešeňa. – Pooblákala se sama len bežela do toho motora. – Mala velkú boles. – Že má krše v živote (v bruchu). – A za tā pári len kelo sxudla ani tá trjaska. A to bula dakodi hodná žena. – A ednomu tak spomažú že nevja ani ak. – A ti de ideš Andro? – Xot domó! – To mi len na rjaku volámo tam. – To s tix jedlovix korenox tā vodi velkja idú. – Zmo pekne prepítám kúpili rás kravu v Lehote. Ale nás kopala, ta zmo ju nazát otšíkovali. To už druhí kraj tam mezi timá vroramí. – Terás xodā xlapi na tā cesti do Gošaltova a tak se vekslujú (z nem. *wechseln* „zamieňať sa“) ední dló, druhí hor. – Robá si svojo roboti.

Ešte je otvorenno, xote skoro. – Tā aj Cigáne xodā dló po tix cestox. – To je ni naša zahrada, to je d'aukiná. – A fsera si stanúla hor do váľova. – Štuxál ho dló tíkom zo šerešni. – Vera stará mat tu zostali ešte, oni su ni xorá. – Aj tu tak prišli gazdove do dluhox. – A tam s toho vraxu ta zéde aj do Gyašova, za dva hodini. – To barz dobrí lude tam. – Na vešer má but sxuaze. – Nex to Pámbox obráta na dobrja! – Aj f tix novinox bulo napísano tak, lebo jemu xodā tā novinki. – No ta si van uš šitko do porátku prňasól. – Rixtára volali do Rvažnavi vo ftorok vešer. – Ta že se vam inká prestáhnul. – To tí pekare pešú takí bijalí xleba. – To i poséjú, ale to nedvajde kelimu národu do noviho. To hrát zbil velmi mestí. Aj lude kotro ftodi šli ta mali tvár skrvaveno. – Na totot visokí vihlášok (oblok) se nedrăpál. – Nahal si šitko pootváreno fšát. – Ta ša tebe zavéje! – Ta si kelo xlebi uprekla? – Ši ni tuto kā to brevjanco? – To už zahojeno. Vet pódajú že jú pekne otpítám val prebil. – Ta že šla poli tix kravox. – Ša ti to len zhánăš furt? – Kā su tā slúpi murovaňa. – A tam opriati to na Vjarbu se volá u nás.

b) Zo života na drustve. Málo zarobímo, ta veru málo. To ešte neviamo kelo zmo si totot tížden virobili jednotki, to nám len pokoního dajú lístok. Terás kot idemo maštalní hnoj roskidávat tak mámo na ednú hodinu dvacet centlíki, ta to je bars málo. No, ša s toho maže? Ta minulí mesec v máju som skoro celí mesec robila a dvacet jednotki som virobila, stopedesäť korún, tak ša je to? Málo, velmi máliško.
– Rozprávala 59-ročná Zuzana Hudáková v lete 1955. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

c) O mužovi. No a jā som mala muža bars xorihó. Mál žalútkovú rakovinu. No a jeho operovali, jemu to operovali, a to bulo hnusňa. Vam bút agronóm tu v Roštáru. Štvrtiho júna ho operovali v Rvažnave. Tak mi pani R. povedala: pani Hudáková – bo van hnet povedal (muž): no už jā šakolvek mám f tom želútku, ale vreda nemám. Jā mám daša inšia, daša horšia. Tak mi ona tá doktorka po operácii tak povedala: Pani Hudáková, ot soho se Hudák báči bál, to aj bulo. Bút to nádor. Nebút planí, ale bút na planom meste, na dvanáctorníku. Ax, čerta! Bút planí, bo bulo hnisavja šitko! Tak ho porádne zašili a na šiastí den ho museli rozrezat. Tak za dva mesace bút tam v nemocnici. Potom se mu to zahojilo, zrostalo, do dvanáctiho mája. Dvanáctiho mája dostál zápal plúc a to mu tak nadúlo aj tot želúdok. Zmo ho dali nazát do nemocnici, tak nám povedali, že treba ist domó a šekat smrt. No ale tam neviem ši poznáte tam na transfúzii prímára, ša kru odberá aj dává kru. No xodili zmo s nim na kru do roka. Tak tot potom prišól sám, že mu dá kru. Ag ho videl, tak ho na jeho vlasné sanitke odviazol do Rvažňavi. Tak ho tam zas rozrezali. Tag ako dvanáctiho mája ho rozrezali, tak potom ho petnáctiho júla dali domó, a štvrtiho augusta umrúl. A ešte aj kot umiaral, tag mi narušovál, len na drustvo, len to drustvo (JRD) bars rád mál. – **Rozprávala Z. Hudáková v ten istý deň.**

d) O našom ditetu. Totot Vilo od Hanesó tod nexce s xleba xibaj okrajšok! A to takí hodní mu musím otkrat a tak sxuti ho zja to xlapše a takia je mizerňa! A kobi ste to kozecia mljako! Každí vešer dva hrnški vypije tridecovo a dva kusi cuker do ednoho hrnška. Vam vypije na dux (na dúšok). No reku ti Vilo! Ale je mocňa. Je takia tenkia, ale to takia mocňa xlapše! – **Rozprávala tá istá Hudáková.**

e) O sebe. Jā už mám sedemdesäťosem rokó mi budú v januáru deväťom. Volám se Ján Sliuka. Tu som se narodil, tu v Roštáru. Ale na majetku zmo robili fše. Ale sprežní (záprah) statok zmo nemali, tak zmo potom prišli sem z ocoúškiho. Ešte kim zmo tam buli dovedna, bratá zmo buli trá, tag majetok zmo si podelili. Jā som prišól sem bívat, aj edon druhí brat, ale tot je na Hankové, totot se tam oženil a toto predál potom. – **Rozprával 78-ročný Ján Slivka 27. 9. 1967.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

91. Kocel'ovce (v nárečí na okolí Gecelouče)

a) Z rozhovoru so starými v lete 1935. Idemo tia našo lúki cūdit.

– To je už roštrckja. – Mi mámo velmi starí kostel, takí starí trám je f nom. – Pajdemo na pencuráki (hríby). – To naša dňaľka prišla s kravamí domó. – Grúle zmo kopali v jesjan. – To se musí dobre naláť. Žebi si nevilála to mliaško! – Tam mámo jednú šerešen posadenú. – Budemo se s ním dohváret. – Tu varímo najväč z grúlox papcún (kašu). – Navarili zmo kvasňaho bujabu. – Zatel sekuru do tvrd'aho dreva. – Šterecet koruni se mu zvísili. – Takja ssvajdi su tam pret domom. – Do toho stroma udrál hrom dakodi. – Tu nexodá diváki do grúlox. – Už bude žvonit na obet. – Majú len ednoho sina maljaha ešte.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1943. Ozdaj te tu nahala? –

Naša Zuska je f Petrmánoúci vidaná. – Išla zo statkí dlou dolinou. – Už len ako jā hor rosnem. – Aj jā mám uš pedesátdva roki. – Tam druhí lude xasen berú s toho. – To xiba na jet, na skazu vidá. – Majú aj tam dvox mladix sinox. – Aj jé mama taká umrúla. – Naši starí ocove tak povedali. – Jā bi som to neprímúla ani za niš na svete. – Po tix dedinox fšát druhí jezik. – Šlixta se robí z grúlox. – To dakodi buli svadbi aj za dva dni. Samja prvja išli vo svati, pre nevestu. – To išli furmani a privezli jé bútor (z mad. *bútor* „nábytok“), postel, spiavali dlou dedinou. – Xleba tak se peše, že se múka žitná najskoré preoséje na korite. Potom potpravímo pář. To s toho cesta ša pešemo, nahámo a potom roskolotímo na korite a to kisne pom dva hodini. Tak se viválā, kot se dobre vimiasí. To aj na slameniškox vikisne a tak se posázā do peci. – Aj s tóu Smrtou xodili dakodi (morena) a tak spiavali: „Nesemo Smrt nesemo, na starjaha Komela – že mu breda optlela.“ A potom jú odňasli na mlín šmarit do vodi. A potom ešte spiavali po dedine: „Odnesli zmo odnesli, tú kletú zimu. Prnesli zmo, prnesli to teplja leto. Háj, zelení háj! Kraviškom daj! Abi nás rixtár sto sinó mál, abi nám každé po jednom dál.“ – Našo dva domi su tak xrptí dovedna. – Na to je pát, ta to prespál reku dudu kukušku! – Som im išól pomahat do našé hvari drevo rúbat. – Žofkín muš xodí na banu. – Že ako se tu šitko zúkol-vúkol volá.

c) Psohlauči. To rospráveli dakodi rodišove, že tu dakodi aj tí psohlauči prexodili. To bi mohli prést do nažho kostela, aj tam bi vi-

deli, ag dvere vom vihrizli. Že lude buli pokrití f kostele, vedā. A uš potom nemohli vést do kostela, tak žebi kažďamu hlavu buli otteli tim psohlaučom. To takí lude buli. A potom ag uš tā nemohli vést do kostela, tak uš tā dvere pošeli hríst. Tam je záplata založená i terás, na pamätku to nahávajú tak. A potom už nemohli, tag lude pouteali do hvarox a do pola. Tag ix tag išli volat, vábit: „Zuzul, Marín, pot! Uš tí psohlauči odišli.“ A to oni tag volali. To starí lude fše tak nám rospráveli. A tí psohlauči že ludí žrali. – **Rozprával 76-ročný Ondrej Lukáč v lete 1943.**

d) Ako se grúle sadá. Ta grúle se sadá na jár. Ale zem pod ne treba už na jesjan orat, zúhorit. Potom na jár se navoží na zem hnoj, poore se a len tak se sadá do dobre rozrobené zemi. Obišejne za žitom sadímo. A sadímo terás najväč len za pluhom, ni ako dakodi z hókom (hák). To samja prvja grúle viberámo s pivnicí takja stredňa, kotrja majú klíve. Viberámo ix do košárox a potom ix sípemo do mexox. Potom kod už idemo sadit, tag ix vivezemo na voze na zem. Mecemo ix po edné za pluhom do brázdi, tag na krok edná od druhé. Potom se s pluhom aj zaorú a pobráná. Ag zídú, tak ix zas bránimo aj dva razi. A kot su už velkja, tag ix ohrebujemo s pluhom. Potom se už niš nerobí s nimá. Nahámo ix tak do jeseni. Nat dakodi nosímo pre kravi gu dojenú. A t'a grúle se f tom hňazde prasá. V jesjan kot je nat uš suxá, ix kopemo zas len s pluhom. To se ore a ženi vimetujú z brázd grúle von abi se nezaorali zas. Dávajú ix do košárox a visipujú do mexox. Dakodi pret tim sadili aj z grecó a okopívali ix z hókom a z grecamí aj ohrebovali. Sadímo najväč t'a okrúhla, žabi ix volámo. Ale zato aj jánki, takja fšesnia a žolt'a a máliško aj magombóne sadímo. Najlepší se nám dará t'a žolt'a, pot tima najväč jest. – **Rozprávala 58-ročná Margita Kolesárová 12. 8. 1954. Zapísané rukou.**

e) Ako zmo se rás f Petrmánouci bili. No ale jā potom ak som prišól g rozumu, tak som se barz ani nedál. No tag rás prišlo, že zmo išli aj na bál. No tag jā som videl, že starší paropci kurizujú d'aušetom. Tak som i jā kcel tak isne. A tu i tu som vera aj dostál od nix aj vinadano, že som se jā nemál do nix mjašet, ká oni šli, tam že som jā mál ist druhó stranó. No a rás potom zmo tam zašeli kurizovat ednomu d'aušetu. Jā som len kamarátovi gvali vāc. No tak to zbadali potom petrmánskí paropci, že im kcemo d'auše zobrat alebo už ak to misleli.

Ta tu dávaj na nás! Jedon zhánel pištol, druhí zhánel dajakú palicu, že nás porádne nabijú. No ale jā som to hnet zbadál, že ša se to má stát. Jā som zaxitil kolík z lesi a pif mezi nix. Šmaril som ho tam. To bulo štest'a, že dakomu na hlavu nespádol tot kolík. A ftodi mi už aj v nohi! A tí za namí s pištolom. Vindemo mi na vršok, tu pif-páf za namí! A mi ešte vāc v nohi! Ale zmo preci len dobre prišli domó. Tu iba o tížden rosprávejú, že som toho a toho mál zabít s tim kolom. A jā skutošne, jā som nekcel, len tak s fíglox, len tak som to búl zalúšil. Tag nás už oni kceli porádne za to vicápat. No ale to potom tak préšlo len. – **Do mikrofónu hovoril 50-ročný Štefan Lukáč 28. 8. 1968.**

92. Petrovo (v nárečí starší dodnes Petrmánouce)

a) Z rozhovoru so staršími 8. 7. 1936. To s tix brjaškox steše tá voda het dľou, aj z dvorox. – To hrát bút velkí. – Aj roštreckí pán farár povedali. – Tu len tricetšes numerox (lat. *numerus* „číslo“) jesto. – A šez dedinu nám aha tot potok teše. – Len kot cinterínom pajdú tam, alebo prosto hore sadí (zahradami). Tam fšťat pekňa stromi jesto. – To tam volámo do Višífsi a to zas Slebodnica. – Mi tu len ša povedámo. – Kobi som vám svaj živat calkom mala vikladat, toho bi ste velej zapísat museli. – To je naozaj tvrd'a drevo to drjanovia. – Ešte si ni dobrja. – Maro, nože daj xitro klúšik ot xiži (domu)! – Najadól se dobrjaha xleba u nás dost. – Našo grúle se klívă. – Erža ix ešte nezabila. – Ši aj tu takí velkí díšt padál? – Tu aha rosnú aj t'a vjarbi starja pri tom potvašku našom dedinskem. – To se volá steren kot se ide žnút. – Šula, šula, šula! (volá husi). – Aj v Geceloūcích už nemajú takja pekňa jebuká. – Nože šmar tú burjan tim husom. – A oni su skáť? – To lefko jezde stáť dľou. – No ni, to je ni dobre.

b) Z rozhovoru so staršími v lete 1941. Nebulo jix telo. – Tam od roštreckjaha ide búrka. – Buli zmo f Slavošouci, v Geceloūci(x). – Velkja dižde padali. – Musíš dobrí but. – Tetko, pote sem! – Tu xibaj tot zarobí kot ide na jär dakomu orat a väčej ni na calom roku. – Tam kuz do brjašku, ale ni bars. – Mál dvox sinox aj van. – Da tricet koruni mál pri sebe. – Na také drobné slame to málo jesto rása. – Takja je dákja malja. – Ale terás su ňa doma. A zéšlo bi se kus uvarit. – Mamo, pódá, a ša vám je, nedá mi pódá trút. – Kot popaduje (díšt) ako dosáu. – Ale xto zná ši bude aj delé. – Ti si taká ňa dobrá. – To se postrúže

a tak se robí košárik. Tu calá dedina robí. A se rušej (hýbaj). – Ve to nemaže dlúho tak but. – Tam jesto dakus dreva, neboj se! – Ve tu veľej ani nito, len samia vrški. – Neznám kelo bi to mohlo but jíter. Ot štrnáč jítrox nit veší majetok. – Tod ovsík kosí. – Tu bi se zéšla edná fabrika. – Búl som odviazol da deset centi s tix jebúk a slivkox. – Na dreveňa uhl'a do mašox potrebovali ťa našo košáre velkia. – Lepší se žáže aj tomu jest. – Buli kolo štepox. – Tu ľato v našom xotáre takia dubíki na to. – A šlovek aj nocó robí a hradí ťa košáre, parí dubíki a takia deš. – Jā som to tak šúl, že da osiemnácti idú sem. – To najlepšia nám najmlačšia hvara, štereetrošňa drevo f né. – Po koncox tix lúkox. – Kobi to od rúk mohlo ist. – Aj skali zmo navlášili nanho (na dvar). – A oni aš su nito doma. – Tá ló zvr xu zo zemox se nazhánā. – Tu platá dobre zanho (za piasok). – Na ti ednú sliuku, na!

c) O ednom xlapovi a edné žene. Bula edná žena a edon xlap. A tot xlap išól na vojnu a dlúho jé nepísál. A tá žena mala už druhiho. A tot jé písál, že abi prišla na voze prenho na štáciu. A ona šekala toho jé frejára na voze a dala mu aj revolver, abi ho zastrelil a šmaril ho tam do vodi. Ale van to neurobil. Ukrutili ho do ponvi a na vas a že takí špás (z nem. *Spasse „žart“*) urobá té žene, že jé povedá, že ho zastrelili a že ho nemál de šmarit, ta že ho doviazol domó. Povedala mu tá žena, že abi šól vikopat jemu za stodolu. A van to povedál, že van to neurobí, že abi ona išla sama vikopat tú jemu. Ta ona to aj zrobila. A uš kot vikopala, prišla gu vozu, že ho už idú brat do jemi. A ftodi van stanúl a povedál, že abi ho nebrali, že van ide aj sám. Tak ftodi se té žene srco puklo, aj hnet umrúla tam. – **Rozprávala 11-ročná Zuzana Pastrnáková v lete 1941.**

d) O horárovi. Búl edon horár. Mal dve deti a žena mu umrúla. Potom se oženil. A to bula bars planá macoxa detom, len ix odmárnit hledela, žebi ix nemál. Tak se vam pobral rás do hvari. A podarilo se mu ednoho zajáca zastrelit. A ho prňasól domó naradocaní. Ona ho rădila. A vam zas na druhí den išól do té hvari sprobovat, že ozdaj zas zastrelí daš, ša budú mat aj oni aj deti. A ona ho rădila. Išla na vodu, len ho zožrala maška. Prišla nazát a mala strax, že ša ona bude robit, že ša ona dá mužovi. Tak si odrezala prsník a totot pražila a na vešeru mu ho dala. A kot uš nepriňasól niš s té hvari, tag už bula zvada a uš ťa jeho deti len zmárnit kcela. Hej, ale ona se ho spitovala, že ši bulo dobrja to meso. Ta se mu posanovavala, že si odrezala prsník a že terás

musá už ťa deti porezat po ednom. Edno se volalo Anička a tod búl Janko. A Anička nespala, sluxala, že ša to ona rosprávela mužovi si. A rano vprávela tomu bratovi, že ag ix macoxa kce zmárniť. – Že ša majú robit? Ta povedala tomu bratovi si, že ag ju rano bude macoxa šesat, že ona viluší si pantlík na pajt a nebude jé mat ša zapľiac, ta že si bude bežet pre nú. A tam mala dva plánoški. Tag ag jú šesala, ona viskošila, zvela ťa dva plánoški na dvore a utekala aj z Janíkom svestom. A ona ix zaklála tá macoxa, že z aké šlépejí se napijú, že abi na to se obrátili. A už ag išli, Janík len povedá, že jeho trápí smet. Bula tu medvedecă šlepéj. Ta že se napije. Ale ona mu volala, že bi nepil, že bi zostál medvedíkom. Ona mu dala rašé s té plánoški. Aj po druhí rás ho tag odmlovila, lebo ešte mala s té plánki. A na tretom raze ho uš tak tot smet trápil, že se van napil z jelenecé šlepéjí. Kim se ona obzrela, už búl jelenškom malim. Potom spali na edné lúke. Vo hvarox to bulo. A tam prišól edon pán na polovašku. A to búl kráľ. Tak jeho psi zbadali, že daxto jesto f tom sene, f té kope. Ta nato dál pozor a išól tam, ta ix tam našól f tom sene. Ix volál do zámku, žebi šli s nim. A ona se bars prosila, že bi toho jelenška len pri živote nahali. A virosprávela mu šitko ag bulo. Ta ona bula potom tam. Sprvu pomahala. Ona bula krásná. Mala zlaťa vlasi na hlave. Královi se zapášila. Tak si jú pítál za ženu. Se aj zobraли. Kráľ odišól na vojnu. Ona zostála v druhom stave a mala xlapca zo zlató hvíazdó na šele. Ale bula tam edná striga. Tá mala dva d'auki. Ta ťa dva tú královnú do Dunaja šmarili a svajú d'auku dala do posteli g ditetu, že abi ona bula ako tá královná. Kráľ nato prišól domó, ta se hnet zadivil, de se jé krásna podela, ag ju našól f posteli ležet. – **Rozprával 58-ročný Ondrej Breznen v lete 1943.**

e) Ako som si zlomila ruku. Jáj, Pokrútki já ni, já som mala ruku túto dva razi zlomenú, xö, xö, xö! Na mne se voz vivalil a štrnáč centi zrna bulo na voze. Veru. Tuž buli zmo na Spišu zo starim z jabukamí. A buli zmo dvä. Búl aj suset Pastrnák, aj van na voze, na druhom. Ta van mal otpítám pekne starja kone, tak van šól popretku z domu. A mi zmo mali len mladžia hašúre (žrebce). Ta že oni pajdú za tima starima. No ta dobre. Aj zmo išli pekne. Šteslive zmo opxodili s nim aj Spiš. Van šól napredok a mi za nim. Dobre zmo popredali a kúpili zmo štrnáč centi zrna za jabuká. Tag na pôlnoc pridemo na Dopšinú. Ešte maj starí pódál: no ta tu budemo krmit. Ale van tot Pastrnák pódál: „Ale bašík, krmili zmo v Mliňkox, tak to im pódá uš staší domó.“

Tak van pekne préšol tot Pastrnák šez most, ale našo hašúre se dašoho zlekli. Tak pódajú, že tam dáká Cigánka straší, tag aš tam velej xlápó už pobilo. Nevjam niš, len že se hašúre spreli na zadňa nohi, viprali staríamu obže, van skošil z voza a volál: „kobi si obže xitila!“ Deže já mažem obže videt teraz v noci! A mala som aj baterku, štrnácku, pri sebe. Ši mi aj prišlo na um teráz hledat lampu na voze! A tam bula dagde f táške na voze za mnó. A f tom hašúr kopnúl nohó a vas se vikoprcnúl tam nižo Vlaxova. Já som krišela: hó, hó!

A maj muš aj tot Pastrnák utekali za namí. Ale už ag dobehnúli, tak tu uš vivráteno, a v noci tma, a to ešte dákja kríki! A mne krišet nedalo, bo mi rojtiška z voza tu prišla do tili, ta som len tak mrjaušela, no. A van Pastrnák krišel na muža: „Bašik, utekajte, ponáhlejte se, tetka su tu, pri živote!“ No tak maj na to: ta len ženu retujte, kod je pri živote! Svatá pravda, aj Boy_na nebi! No ta ag me mohli ratovat?! Pódá, len ruku, ruku dajte – tot Pastrnák, vedá. Agže ruku, no, deže mne ruka bula, šak mexi na mne leželi. No ta to potom preci Pánbox pomohli, poslali dvox xlapox. S Kobelára išli na takix velkix konox na Spiš z ovocinó a mali takja baníckja lampi. No ta oni hnet zastali, t'a kone o tot Pastrnákó vas na tétešu polapali a nás búl tam vivrátení. Len to bulo štest'a, že kot tod nás vas dvíhali, že ani kus t'a našo hačúre nepohli, lebo mne bi tam buli zadrhli do smrti. Ale já som potom spadla dnu do voza na hábi. Ale aj tak som mala šitkú tvár rozdrápano. No tak tí dvá hnet na tot vas skošili, mexi odmetali a tak potom len mne vokát mohli. A tam bula dáká mláka, tak som bula šitká mokrá. Ale ruka mi bula zlomená, vo dvox mestox. A potom mi ju aj druhí ráz lámali, lebo nebula dobre zrosnutá. Ale vjate, ot todi me fše len bolí, ni je taká ag bi mala but. – **Veľmi živo rozprávala 67-ročná Žofia Breznenová 9. 2. 1967.**

c) južnej
50) štítnické nárečie

93. Štítnik (v nárečí okolia Štiknik)

a) Z rozhovoru so starými 11. 7. 1936. Každí den tag _án hrebemo velé. A ča vi tu kcete od nás? – Ča se neoslebodíte od neho? – Ax, ni, to nebude padat, k nám dló to nepríde s tix vrxó. – Van se aj na hracké obrátí, to takí dobrí kvan. – Potom tá čez hvaru prédete a uš ste v Rozložné. – To búl uš takí starí xľaų tam. – Xotže prenho, Marča! – Xiba si aha sedne a tak se miká po prahu! – Ňa, to je o velé vešá lúka, to je ni mališká. – Akja má umazaňa tŕu ruki aha! – Za pólšvrta tížna musí tu but. Musímo to kuz aj postehívavat tod vas. – Pomo ozda het státom! – Po dedinox tak roskladajú. – Som to aj jā tak čúla. – Ak si buxnúl to čolo do toho slúpa, len tak zhušelo. – Poslal da osemsto korún. – Tu je xládok, slunko tu nesviatí na calom dnu. – Zo sopanom se treba dat umít aj detom. – Našo deti su ešte malia, ča bi se tam nevedeli ani viškrábat. – Aj vlasi si pomočím s nim. – Do slameniškox se dávajú aj váleniški. – To se tak otvára, stuvonkát. – To ča buli mlaďa len do parádi. – Tu len menšia snopi vŕáz. – Aj sáťia len do stodolox dávámo naveki, ag aj jā se pametám. – Aj maj bašík len tak robili fše.

Ta veru neznám de jix podejemo, kot su keľo tŕa jebuká. – A už je vijasnenno, aha! – Šezštvrtková zem je za tisíc koruni. – Aj tu ča su slapšia zeme, ta se málo narodí f nix. – Z malinox je barz dobrja víno. – F tomto dome bívajú už dávno. – Ni, vloní mi nemuseli ešte doviast domó. – Za to vám pódá nedajú teraz nič. – Tak zmo se tak dohvareli. – Ča tu f Štikniku buli páni dakodi tak su už nito. Už ninto skáť ani peneze brat. – Tag nám eštek len doves to seno. – Tam ho nahámo dorana. – Materín brat je nótár. – Van mál velo pola. – Potom prišli semkát bívat. – Šterecet pet roki mi bude. – Mámo aj štepi mlaďa nasadeňa uš. – To deti se natrepú s xoccim. – Velkú teškotu má s nima tu. – Nénika, ved aj van takja drobňa deti má. – Aj čeled bívala tam aha. – Či budeš búvat, mojá? – Tam se stretneš aj z našim báčjom. – Mál tam aj desátox Cigánox. – Len mestí stojá eštek kukurice. – A či nevédú dnukát do nás? – Van išól kopat, je nito doma. – No ča? Ostaneš tu, či ideš so mnó domó? – Mahól si nedoňas to breme

sem! – Musím aj jā ist dákja štest'a hledat. – To bút Zontoxó medení hámer tam dlókát. – Tag mu len tak po kusu vzeli šitko het. – Aj mojé Marča má už ednoho sina ročňaho.

b) Z rozhovoru so staršími 5. 7. 1943. Kobi to hor stanúli títo lude ča umrúli, ča bi tí povedali na totot svet? – Oni su eštek ni takí starí, mojo dite. – Blízo vo ftorok prídú. – Tag ju van tag nahál. – Vi-díš, popržil si si ruku, neplač! – Ag idú tā taló do Rozložné. – S tix velkix pánox ninto nixto druhí. To uš šitko predano. – Neznám či uš potsipala tú kuru. – A či vidá ag van lúča tā skali sem? Beťár edon, počkaj len! – No nex hledá ča tot robí?! – Deti, tixo bucte, tixo secte, ani se nepohnite! – To temer za tri poobede visušili tam tú otavu. – Ta ča néde kus pomahat aj ona, ča? – Hlecte že ak se zamaže! – To smo si fše tak líčili (i raxovali „rátali“) ak zmo odávali pret Kračúnom. – Ale pódá ho nesluxajte, van se šálí. – Štiknickí dohán búl bars fajní. – To xocča dobrá, kot to dobre spraví. A mi zmo dakodi aj tā xrijanovo listi f tamté vojne. – Ta reku xot a nalámaj si! – Udrala si ho, nekce te. – Čia prasetá za devecto koruni kúpili. – A či nič nespustá s nix? – Takia páxácia (voniace) je to. – A samia prvia me volál, len pric gu mne sem, len pric! – Grúle mámo da šesnáč mexi eštek. – A mama nex prídú dlókát. – To je proti srca, dobre mu neviskokne vonkát. – Aj kurom zmo dávali kvarki žrat. – Ozdaj len vitrímú kim budú novia. – Ale dekovat Bohu šicá trá mi opstáli nažive. – Len ix von viper, zaluč dača, či to naša či ča. – Nex se len dobre naja, neskát budemo dlúho robit. – Nejec pódá s tix hruškox keľo, len koštuj kus! – Na srco ho porazilo. – Si mahól is s nima aj ti, mahól si vezmút tú grecu. – Mál pantlikovú hlístu, tag mu šitko poprežiarala kod ležel. F tom zapálenú umrúl. – A prišól tak tresúcí nukát. – Do Jeloča išli do rakadóva (z mad'. *rakadó* tu „seník“) ot Pajenskia báči. – Bi som se doz nerát trás(t). – Vipil z hrncok mljako. – Uš takíto čes v jesian ta jadól šitko het. – A totot maj muž bi búl aj steni drál, ča ho tak mocne bolelo. – Ta neγ len dača robá s timto mojim xlapcom. – Len som po stojáčki musela robit a šantala som (z mad'. *sánta* „krivý, krívata“). To jedno gu druhimu patrí. – Jā mám ozda osemnáč vnúčetá. – Jedná vešta pôda la. – Ni, pípec nemalo. – Ani za telo ča som začela rosprávet.

c) Ako išlo vajco na vandróku. Ta ras se pustilo jedno vajco na vandróku. A stretlo se s kohútom. Potom se eštek stretlo aj zo šidlom, s kačkó, s kozó a s konom. Napokon se stretli z volom. Prišli gu jed-

né xiži (domu) a f xiži bolo svetlo a tam bola jedna stará žena. A to bola jedonáctim zbojníkom kuxarka. A vajco vojšlo dnu a spítao se tú starú, že či jix neprenocuje. A ona povedala že nemaže, lebo že ak prídú jé xlapi domó, tag že jix šitkix pobijú. A vajco povedalo, že to nič. A ježibaba se jedovala a durila jix von. A vajco roskázalo volovi, abi jú odňiasol do hvari do priapasti. Tam ju ešte aj zadupkal, žebi se nevrátila stát. A potom šicá vejšli nu a najadli se. Tam bolo pre jedonáctix nahotovenno. Tak to šitko pojadli. Potom čúli, ag išli zbojníci lomozom. Tag zadusili svetlo. Vajco se zahrebalo do pahrebi a koňovi kázalo ist do kuxini za dvere a volovi do xiži za dvere a rakovi do korita do vodi, a kohútovi na pánt (z nem. *Band*, „tyčka v kuríne, bidlo“) a kačke na pec. Potom jedon zbojník išól nu a kričel na starú, že či zaspala, že nesvätiatí. Ak prišól dnu, tak ho f kuxini kvan kopnúl. Odletel do xiži za dvere a tam ho ulapil vol na rohi a šmaril ho dnu. Tak rozdúxal pahrebu. Vajco se zohrálo a jemu mezi oči. Skočil gu koritu, že se tam umije, a tu ho rak ulapil za palec. Ag zakričel od bolesti, tak kačka zakričela: ták, ták, ták! Bežel von, ale ho eštek aj val na rohi a kvan ho kopnú, tag že viletel na dvar. Tam potom rosprável tim zbojníkom a oni se zlekli, tak se rozutekali a nahali šitko tam. – **Rozprával 14-ročný Ladislav Fabíni 5. 7. 1943.**

d) O štiknickix pánoch. Na sedemdesaťi druhí rok mi už novembra vasmih ide. Jā som xodil s foršnerom (z nem. *Förster*, „lesník“). Kiríni se volal, na Hrádok meret. To šárkánoúškia bolo šitko. Dvá bratá buli. Sto razí lepší bolo ako dneskát. Zo šickim inakši bolo. Vzeľa si žena osemdesať grejcári do sklepu a donesla calja breme. Neskát to nedonese! Len pot pazuxó až dača donese. A potom búl eštek Šebék, Kiríni a Zontoxoúci. Ešte jedon žije s nix, jedon dagde f Peštu, xibaj tot starí má tu sina, ako sinou sin je to uš. Van starí búl samja prvja solgabíróu v Nižné Slané. Kát Šebék bívá teras, tot kašťjal búl jeho, Zontoxó. Pri králoúské táble búl jeho otec dakodi. Jedon búl ostál ablegátom (z lat. „poslanec“). Za velé roki. Buli páni aj Remeňíkoúci, aj Kerepeši Jenö, šitko bohatí páni buli. Xudoba robila. Mali majar, bírešox, kočišox, juhásox. Komenciu (z lat. *conventio*, „čo sa patrí, plat sluhom“) dávali bírešom, aj strovu, sáťa, sol, na xlebík, sira mali zadarme, slaninu dávali každí štvrtok a dotodi to museli vitrímat s tamtoho tížne. Ve to bula rados, čeleď f každom druhom dome bula aj tu f Štikniku. Jā som za tri roki u Zontoxó slúžil na komenciu, od

noviho do noviho roku. Kot se páčilo, zostál aj dôleľ slúžiť na ednom meste. To aj tá veľká zahrada tu jeho bula, zontoxoušká. Van to rát pilnoval, štepi sadil. Od jeri do samé tvrdé jeseni dvacet ženi robili f té záhrade, vera prosím. Ale to se dneskát uš šitko popremjanelo, vedá. Už dneskát druhí svet, calkom. Len ča bi tí starí páni pódali, kobi toto videli?! – **Rozprával 72-ročný Ondrej Balizár 28. 12. 1956.**

e) O baníctve. Tag mojo povolania je baníctvo. Som nastúpil do bani roku tisícdevecetopedesäť, do Rožnauského Bistriho. Tam som virobil tri roky. Potom som bül preložení sem do Štiknika. Tam se doluje oker, hlavne ankeriti su tam, ale najväč oker. Lenže jesto aj siderit. Tam som xodil na pešo calja tri roky. Rano som stával o štirox hodinov. Rano stanúla aj mojá žena. Ona mi porixtovala kapsu, jedeňja. Do kapsi mi položila xlabík, slaninku, kávu. A tak som se jā pobrál z domu. Vzel som si palicu a začnúl som ist pešo horkát tim brňaškom. Pret banó zmo mali takú lavičku, tak zmo si tam posedali a zakúrili zmo si. A tak zmo išli delé na Nižní Hrádok, to tu na štiknickom je. A tam už bula aj caxoven, felescimra. O šjasté rano prišól banskí majster, hutman, a nás pofelezovál, či ide každí do bani, do roboti. Každí išól na svojo pracovisko, de bül zadelení. Samia prvja si musel oramat svaj stros (pracovisko), popozerat či mu neostál dákí zával po nočné zmene (šixte). A potom začnúl filat (z nem. *füllen* „plniť“, naberat rudu“) do košárika z grecó tu nastríalenú rúdu. S košíka som to visipál do vagonška a kot bül polní tak som ho vitisól vonkát z bani a visipál. A to osem razi bulo treba naberat a visipovat, osem vagoni za šixtu nabrat. Museli zmo aj cimrovat, pári stavet, opkaštolcovat (z nem. *Kastenholz* „obdebníť drevom, vydreviť“) a otstrelit pre zmenu, ča prišla za namí. Takito živat bül na Hrátku za štiri roky. Stát som bül preložení nazát do Bistriho. Tam som virobil zas pár roky. Ale tam zmo už modernéši robili. Tam zmo už mali nakladače v štolvantox (z nem. *Stollwandt* „stena“). Ale potom som oxorel a teraz už nerobím, uš som vinšól na penziu. – **Rozprával 50-ročný baník Ján Pakeš 13. 10. 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

51) rozložnianske nárečie

94. Gočaltovo (v nárečí Gošaltovo)

a) Z rozhovoru so staršími 11. 7. 1936. Tu nemámo niš len t'a vrxi a hvari. – Maj vlasní otec tu bíval dakodi dávno. – Tam át tá skała, ša tu vidá. – To xiba tag zvelše šitko t'a dló kot padá strmší díšt. – Mám dvox sinox aj jā. – To nám už nigdaj nevrátā, nezaplatā ša nám raz vzeli. – Ale sosni tu nito u nás f tixtox hvarox dookola. – To len v jesjan uš po lúkox aj po zemox a xocde se pase statok. – Semkát musá prist aj oni. – Xto via že ši tam nezéšli dlókát. – To len tak maren volámo aj mi ako aj f Štíkniku a f Slavošócix. – Otkrojte si s tohoto dobriho xleba nažho, sedláčkiho. – Ve to ozdaj každimu ednomu treba nahat polo ša je jeho. – Toto su ešte našo zeme, ale tam niši uč rozložnenskja. – A deže ide tod Andro od Jaňka? – Bartókócó aj Ferencócó tu velé rodín jesto. – Treba nám už aj t'ja grúle okopívat. – Tá stará suseda uš ta umrúli. – Nebudú ix aspon detí naveki rážet papekí. – Aj van je tu zrození. – Jáj už bude aj tot mat blízo šterečet pet roki. – To je ni dobrja dite, totot váž Janík. – Akja su tvrd'ja t'a orexi. – Oni su nito doma. – Nabrala som mu len tak do ednoho hrnška kus poliauки. – Ve f tom nito velkí rozdíl. Jáj to pódá šitko sám zjam. – Treba to žraná kelimu statku! – To je karikáš ša má pastír. – Na Pasní vešer aj u nás do kostela lude. Aj kraváre trúbä vešer.

b) Z rozhovoru so starými 15. 7. 1937. Dakodi aj kroší kus delé, ale se ona bojí ot šickiho. – A vi ste ká rodák, ak se smjam opítat? – Vera som já tam nigdaj nebula ešte. – Šakovak to mezi ludmí bívá. – Ko som naostatok tam búl, ta som zmoknúl porádne. – Jáj, Rozložná je temer rás kelá ako naša dedina. – Maj starí otpítám pekne na konox xodí. – Tu doktore zakázali vodu pit, že je ni dobrá, ni zdravá. A vam pódal, že vam bude pit. Tag vam len sám g žlápku xodil a pil. Ta vam opstál a druhí ša nepili, pomrúli aha kelí. – To mi plešúckí (Plešivec) doktor tak dovedna dal a se mi to aj zroslo. – Na tom brjašku mažete videt edon slúp bijalí. – Mi to len do pomijox léjemo fše. – De je to maše, tu je nit. – Tak som ho zbilá, viate, prútom zosekala, že ani vipovedat neviám ak. – Ale veru tod vŕc ani nepriš do nás. – Na ssvajdox som ho nahala ležet. – Dákí somárskí kašel dusí t'a deti.

– Štiri roky je mlatšá ako jā. – Ko plaše ta slzi mu len tak cupkajú u ošox. – Z jablkí pajdemonu najtro na Spiš. – Ta len doma musí byť, ko néde do školy. – Utrúla som si ustá. – Z randox som si opkrutila na nohy. – Ukeš mi jazik skoro!

c) Z rozhovoru so staršími v lete 1955. U Pulenó na toku smo spávali aj zo svekró. – Tag len tak klipkal ošamí ko prišol obzrút túto našu pšenicu semká. – Maj starí se dos narobil na tix cestox. A samia prvja býla aj na košáru pri tix ócox za kelia roky. – To na Krivú stredu zmo se dakodi várgali d'auki, paropci, tuž aj šitká šelet. Napekli zmo buxti mládencom, paropcom, a tak se hostili, várgali. Aj ženi smo se várgali ftodi. – A na Smrtnú nedelu xodili zase z Hé Hanó. To oblijakli do takých šakovakix papiarox kíšku, zopxali na edon papek, aj ruky jé dali z dreva a pantle papiarovo a tak spjaval po dedine. To xodili smo po dedine s nôm a do obloka ju tag át postavili. A deti šitko xodili s ním. Xlapci ju nosili a dávali nám vajíšká za to. To zmo se potom podelili s ním. A nakonec ju otrepali potom het do járku, len šati jé zoblekli. A darás ju aj spálili v ohnu. – Aj zas na fašengi, na Krivú stredu, ftodi zas robili zas paropci takiho blázna. Opkrutili ho do slami, do takých povriasiel a zvonki mu dali na grk. A tak xodil hor a dlô dedinó a lude mu dávali slaninu a vajcá. A paropci to potom predali a kúpili si za peneze pálenku. Na pokoňa fašengi se edňa hostina spravila. –

Na Lucu se zase noc merela, na prátkox. Ftodi d'aušetá poučili paropkó. Muzika obišejne nebula. Len kukuric z makom jedávali. A paropci si donesli ište aj zúpi slami a tak na né spali dorana. – Boháška toho spomínali. Ve ho tam aj ulapili na Hrátku, toho Jánošíka. To býla zbojník. Opkrádal, ako juhás xodil tu na okolú. Mál veru aj kamarátó. A vam im býla za vútca. Ve ho tam ulapili, f té kršme tu na Hrátku. A že ho žandári dvojmí a ši bandúre buli ši ak, tag opklúšili a van aj jednoho zabil s nix ag šól nukát dvermi. Ale že jeho potom že býla kršmár, Glop se volal, že ho toto xitil zo zatku a prasnúl ho na zem a že ftodi aj tod druhí žandár skošil a preklal ho bajonétom (z franc. *bayonete* „bodák“). To fše spomínali naši ocove, že ix obidvox mrtvix vezli. – O Čipkárovi len to vjám, nevjam, ši z Jelševi šól ši zo Štikníka, ši ak. Tak ho prepadli na ceste vo hvare. Aj zabili ho, aj vikopali mu jemu a zahrebali ho tam. Ta skali tam dlúho buli. Aj dodnes to tam volajú Čipkárom. – Na fašengi smo dávali aj orexi xlapcom.

A t'a svadbi buli naozaj veselja. Na pokoní den oblekli edniho

za mladiho. Ešte aj barana oblekli za mladiho, na tretí den. A posteles preváželi hor a dló dedinó a volom šengévi popripráveli a šakovia pantle od vímislu sveta a tak veselos bula velká. – Jā vám poviam, to veselší živat búl dakodi ako dnes. – To vedeli aj to koleso spravit a to se tak krutilo a takia dva páni buli spraveňia, edno na ženskú a edno na xlapa, tak ťa nesli. Šengévi zvonili, nakladli na voli čengéje a tak se tešili. – Bašik Bartó u Xoxoló dakodi aj osem prehali, po jarmokox xodili. – Jā pametám asi štiri kusi ša zabilo medvede bujáka velkoho ša mal aspom osem metráki. To tag bulo. Pastíre zmo fše mali takih. Tak pastír ho nahánel toho bujáka, žebi se napásol. Ta tam ho napadnul medvet. A tod buják ho na xrpte doňiasol, toho medveda, až sem na Hrp. To bulo tam na pási. A tam mu potom pod Hrbom vajcá vipsrnul tod medvet tomu bujákovi, lebo se šak pasovali. Tam nocovali ftodi voláre, ale tak na druhé strane, v Hraxovištox, tak tí to šuli, lebo im voli poskákali šitki na tod reu. Jano búl todi kravár. Ešte aj to pametám, kto búl ftodi rixtár, Halkovi otec. No tak potom tam dobili toho bujáka, lebo ho tod medvet velmi poranil. Jáj, aj potom zabil tam pot Lúškó tomuto Endjovi, Odovi, edniho bíka. Zabil aj Grendócom dva kravi. Tak povedál pastír, že todi tri medvede prišli do šriadi. – **Rozprávala veľmi pútavo a pohotovo 71-ročná Zuzana Brezneno-vá v lete 1955. Zapísané rukou.**

d) To šakovia prípadi se stávajú. To se šakovia pridalo aj vo hvare. Ta pobilo aj kone. Ta se pametám ako xlapci. Jeho ocovi ujšli kone. Vezli palice, lebo se tu pret tim rezali palice, ljakovo, obišeňia palice se s toho virábeli f tovární, zhinali se tam, varili, po našom povedano. Tak jeho otec vezli ťa palice tu z ednoho vr xu, mlad'a ljak. To tak šez zimu rúbú, ko má mázgu. Tak to som kcel povedat s toho, mali mlad'a kone. Tak im ťa kone ujšli a edniho im zabilo. Polámalo mu nohi. Ale na to se pametám len ako bars malí. Ti si búl veší uš. – A potom druhí prípat búl z Ambrúšom. Tí zas vjazli uhlia v zime a s toho istiho mesta. A otrhla se im retez ak si zahamali koleso. Tag ix zo strmiho brehu dúrilo. A kobula bula tešká, lebo se mala ožrebit, mala čikóva f sebe, ta spadla na pna, ta že jé celí brux tot pen rozrezal. Jé išli šrevá, aj tot čikó jé vypadnul z bruxa. Zodoxla tam. Octrelili ju tam na meste. A druhí prípat, žebi xlapa bulo zabilo pri furmanke, za našé pameti nepametám, mi to nepametám. – Tu úraz búl vo hvare. Baláža zabilo, Andra, to pri rúbanú. To rúbal v Drnave a ši už v Bis-

trom, ale preci v Bistrom. Ag rúbali stroma velkiho dvia kamaráti, ag ho spílili s korena, ak se válel, tag dák ni ako kceli, tak se nahnúl a spadnúl na nix. Tag ix na meste aj zabilo. Opašne utekal tod dotišní, tag ho zabilo.

No a potom zas edon takí prípad bút, to bulo za Slovenskoho štátu. Macko buli komisárom. Ak se opravovala cesta tu na Rozložnú. Prišla búrka, tak nám f tom járku pohubila velmi cestu. Tak se opravovala tá cesta. No a muselo se tam nametat vrbi a šakvia stromi do tix jamox a tak se to potom zasipalo zemó. Tu edon – Lipták se menoval – ag njasól vrbu na plecu a šmaril jú ši ak se to stálo, jā som nebút doma ftodi, som bút práve f Spiské Nové Fsi na jarmoku, kone kupovat. Tak šmaril ednomu na hlavu. (Iný, Ferenc Čapó). To ni Lipták, Lipták. To Liptákovi šmaril na hlavu, to Benšák Jano. To van šmaril Liptákovi na hlavu tú vrbu že ho na meste zabilo. Vera tak se to stálo. To bula taká vrba, storosná! Xlapšisko mal takix štrnáč lebo petnáč rokó. Postavil vrbu takto na konec a takto ju zvalil. A tod išól tó hlbošinó, tim jarkom a akurát mu padla na hlavu. Tak. Beželi s nim ešte aj do Rožnavi do nemocnici, ale behom tak pól druhé hodiny umrúl. Tak. S tix-to nešteslivix prípadox kelo. – **Rozprával 76-ročný Ondrej Ferenc 28. 10. 1968. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

95. Rozložná (aj v nárečí)

a) Z rozhovoru so staršími v lete 1935. Treba kus aj pomastit tod vos. – Šez den zmo buli kosit otavu tu v dolinke hnet nad dedinó. – Aha van mladí nám pajde najtro za vojáka. – Vedá, to je kus aj velé, kot aj šez mesece tam musí but. A doma kelo roboti ša strax! – To ta našo husi tak gágajú. – Barz dobre sa ona cítí pri druhom. – Mámo pekňa grúle, lebo mi len tak rjatko sadímo. – Nože rozlož tod ohen, treba už aj svinom postavit. – Tá lóká zmo se spustili s tim senom a nevikoprcli zmo se z vozom. Ale ona si stanúla do kolesa a trímalá vos obidvomá rukamí. – Jaj spjaváli zmo pret tim aj tu aj na Pasní vešer na túrni f kostele. – Sáli zmo šitko, aj pšenic, aj žitá, jerce a ósi. – Tu bulo len pom pet gázdó dakodi. Van má tjaš trox sinó. – Šriáslo se mu zlomilo kod oral tu ni deleko v Rozložnici. – Mažem už ist. – A skát su oni? – Zakvašte aj to pot to hledidlo (zrkadlo). – Kotro dite nemaže prist, nex mu prídú rodišá.

b) Z rozhovoru so staršími 18. 8. 1943. Dali ti daša mamóka u Skokana? Má tam matere. Pot, prňas nám drevo. Otvor ťa dvere! – Jesto tu aj to, ši vám to mám pokázať? Nože pokaš aj ti! – Ta ťa ti je, ša si takia plaňja? – Oni buli trá bratá a dva sestri. – Edon brat umrúl deväcto deväťom júlia osemnáctom. – Se oblijakól do nedelnejších šatox a tag išol do kostela. – F tom se zleknúl a spadnúl na zem. – Jáj aj van tu bívá v dedine, poli samé studni kuz dló delé. – Jemu je už na pedesäťi deväťi rok a mne len na tricäti vasmí ešte. – Jä som takia džiaušisko bula akurát. A fšá len za cestó pajdete hor. – Tam neslebodno dosäť nuká vést. – To bulo uš cak-pak hotovia šitko. – Bižada je to tam uš calkom, óce uš calkom nito a nemažú tam ništ dostát. – Tam jesto takí, ša mu je to narušeno uš. Tak pre inšia bi ta mahól odést. – A dosäť že jix nigda nevizitírovali (neprehliadali). – Pre inšia bi ta mahól aj prešt. – Dvanác roki jé buli kod odišla státo. – Len ako ona tam dvajde sama! – Mi zmo buli timto hrebat na skeneňja kozbi. – S tix čižmox im len tak rendi viseli! – Smo akurát prnesli krúpu zo mlina. – Aj to bulo pošút, ag mu pódala. – Bohdaj tebe zaválo! – Tu oni zo šitkom väc trpá, neborká! – Aj dva stvasi (z nem. *Stoss „hromada, rad“*) dreva zoberemo na ras. – To ho tu na vjanšku bolí noha. – Neviam preš je takí šálení. – Xodili dakodi aj státo žetváre na žetvu taló na Maďare. – Pote skoro nu do xiži! – Tajšól het. – Mne to pódá ne súra. – Že jemu tam nesúra is, ta že len pojtre rano pajde. – Aha, hlecte aká íneva (inoväť) padá. – To je malí Lacko od Galó. Ďat je, ša tak plašeš? – Ver ni, mi se ho nebojímo, nex si len poplaše kus!

c) Z rozhovoru so starými v lete 1955. Vera mám uš šterečet edon roki. – Tá zja xocša. – Akia ledovia cimbole visá tu fše v zime dló. – Zákosi treba rozstrášť, potom trávu obracet, rozmetat rudaše do kopiska a poskladat do kopox. – Som se zošmiknúl na klškom lede. – Ftodi smo uš práve zašnúli žnút. – Sin se jim zatopil vo vode, spadnúl do studni. – Aj u nás stavéjú ťa máje na Rusadlia. – Musímo aha sudi umívat (kuchynský riad). – A potom opä (zas) ulapila tú bóku (loptu). – Merkuj na to dite, krava ho maže potrkat rohamí. – Van prišól gu nám Slovácom. – To je híl (druh voza, hnojniak) z deskok. – To buli keški a metringi bez hlavox, s tim se strexi pošívali dakodi.

d) Zviki mámo mi u nás takjato ešte. – Na Ondréje xodímo hrax metat do obloka, ale to len tam, de náz dobre vihrešá. To ix tak zlostímo s tim. Potom se tá vraj vidá do roka. A zas vodne kolo edo-

nácté-dvanácté hodine predobedom séjemo lenovo seme kolo hrdliškí (druh sladkej jablone). A pri tom se povedá: Ondréju, Ondréje, na tebe len séjem. Daj mi Bože znati, koho budem muže mati. Potom se skoro uteká na cestu a akja meno stretne, koho vidí, tak se jé bude volat muš. – Od Luci po Pasní vešer se robí stolšok. To paropci strigi kcú lapat. A na Pasní vešer ho odnesú na krížna cesti, vešer, kot se ide do kostela. Urobí se grés (z nem. *Kreis* „kruh“) z grédó (z nem. *Kreide* „krieda“) a sedne si do neho a puká s karikášom (druh pastierskeho veľkého biča). Starí to tag robili a povedajú, že strigi prišli tam a že kot ho ni dobre urobil tod grés, tak ho dusá t'a strigi a ho mažú aj zadrhnút. – Na Ondréja ešte ďaŭki ša se kcú vidat aj olovo lejú. Samja prvja si položá na stval táňiar a do neho naléjú vodu. Potom do té vodi položá klúš, na klúš slamu krížom, na kríš. Potom dajú do loški olovo, položá do špárovní rospustit a viléjú krížom šes tú slamu a šes totot klúš do té vodi. Tam se uš potom uléje ši voják, ši uš ša, aj kominár alebo stolár, kováš alebo ša. To se uš potom háze. Ša se to olovo f té vode zléje, tak to potom viberú von a obráťa tak priati svetlu a házu ša se ukáže na stene. Tak kot se uléje lišťadlo, tak že bude letec, alebo kot sekera tag že rúbár a tak delé. – V advente xodá xlapci aj s páni. Pooblijakajú se za takja maškari, takja starja gráti si na sebe nakvašejú a tag ide spríavot. Bakule si vezmú zo sobó, aj kártišku a na nú napíšú takja volovini, že skát su. A tancujú. A vezmú si aj hlaňuňsku, žebi mal velkje bruxá, aj randamí si vixajú. Lude im dávajú peneze, orexi, vajcá a oni potom idú het a rozdelá si to. Vajcá si upražá na paňkux. – Aj na Lucu xodá zo zvonškí deti. Pooblijakajú se na takja strigi, vezmú si aj ohreblá a tak tancujú a se šálá a zvonkajú zvonškí. – **Veselo rozprávali 45-ročná Mária Boldišová, 25-ročná Mária Kochanová a 21-ročná Mária Čiernická v lete 1955.**

e) Ako robímo košáre a košáriki. To zmo robili aj s vrbovix prútcox, aj z duba. Dup se otel takí na meter, meter pedesát. Mali zmo dakodi takja komíni, tag zmo t'ja papeki do toho pokládli. To se tam kúrilo a se uparilo a tak se dobre šťapalo. To se samja prvja zašnúlo sekeró na koncu kus a potom delé se to páralo už len takim nvažom. Šva se napáralo volalo se fakle. To zmo zavázali do šomóva a dali do vodi a to tam moklo ednú noc a uš se tak mohli košáre robit. To zmo len tak v rukox robili, hradili t'ja košáre. Spravili zmo obišejne len z liaskoviho dreva takú obruš a potom ešte s tix faklox dubovix se takja

rebrá spravili a ťa se dali na tú obruš. – S tima faklami, ša buli takja jemnéšia, tak se hradilo, pletlo, prepletalo. – No a robili smo aj koterce z vrbi, z vrbovix prútkokx, de sedela kloka na vajcox. – **Rozprával 61-ročný Ondrej Ďuro Kochan v lete 1955.**

f) Ako zmo na krosná navíjeli. Gu tomu bolo treba pomoc. To ak se osnovalo, no ta se to dávalo hor na tja krosná. No ta se tam edon konec vitáhnúl, ale aj to po tix návojšokox zmo ho tehali a ednú ulapili po koncu krosnáx tú prázgu. Bo to bolo tak pozberaňa s toho snováka ako s toho pereca. To na ednú ruku se zberalo, a fše delé, fše delé, a to se tak ako kot se perec plete. Tuš to ag zmo ho snovali, lebo navíjeli, ta edná žena prázgu trímala a to se nakrutá ťa pramäšká, mezi zubi. Takja smo mali ťa, ťa, no ako se volajú, no, no – rátiki. To z dreva bolo spraveňa, to takja krátkja slúpki buli. Tuš to zmo pomeži to kládli každja pramäško. A tak takí opxit. A tag uš potom se nakrúcelo na ťa krosná. Ako se nakrútilo hor na návoj, tak se pripravili nitelnice, tak napredok a tú prázgu, konec se je ftodi už rostrihnúl, tu už mali nitki konec. A ťa nitelnice buli zavázanja tak na posretku. Tak se do nix naberalo a ak se do tix nitelnicox nabralo, tak zase potom do brda. A už ag bolo do brda nabранo, hej to po dva, po páre, do každiho zuba dva nitki. Ta to uš potom nvažom se naberalo. A potom se dávala tá prázga na takú palíšku a tú privázali na návojšok na spodok. Tam buli takja traki, ta to se tak, žebi to bidlo neudralo o ťa slúpki, kă tod návojšok bül položení. Ta to smo privezovali a tak se už mohlo tkat. – **Rozprávala 72-ročná Zuzana Klimentová 28. 12. 1963. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

g) Ako svetlo vodilo ludí. No ta ešte toto vám poviem. No ta je to smiašňia, ale jā som neverila tomu. Ale Boldiša Martina, toho báčja vodilo, vjate. Tak mi tot keľo pódali. Ta ak som ráz išól táto, to bolo kodi? To bolo v advente. Tak ot Paškové me vjadal to svetlo fšá. A naráz zmo prišli do priakopi, pódá, vjaš, a tam pódá svetjalisko me nahalo. A tam ujukalo vojsko. A to vjate ša ujukalo? Mi zmo tam mali tavon kukuric. Ta to reku starí blázon Boldiš dobre povedali, že ujukalo vojsko. Ale to buli borsugi, ťa vám v noci tak ujukajú, no. Jáj, strašna to. Tam zmo mi kukuric mali nasadenú. Tag maj starí povedá, vešer o desáté: pomo mi gu né. Tag zmo išli si vartovat, bo diváki šak šli do né. No ale borsugi aj tak xodili do né. A terás to reku borsugi tak ohlasujú se v noci, ťa tak ujukajú. No tag reku tod Boldiš starí

toto pošúli. Ťia borsugi to vám tag bude ujukat akurát ako regiment vojska, no. Tak veru. – **Živo rozprávala 70-ročná Mária Kožuchová 16. 7. 1968, neobyčajne talentovaná a tvorivá rozprávačka. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

d) juhovýchodnej 52) honcské nárečie

96. Honce (v nárečí starý názov Genš)

a) Z rozhovoru so staršími 3. 6. 1936. Naša krava kervó zašla lajnit. – Pasú se dvacet aj tricet kusi vovedne. – To koto akí rok. – Ednomu dajú aj calí bok slanini. – Xto ak si via zadelit, daxto se aj ustareje a neviā si ničak. – Pódá žian velé, ale gazzdín málo. – Ona nemislí na cužix xlapox. – Jā som xiba tak slinu prežrúla. – Mališká d'iarka bula. – Deti buli ešte malia a mali jix spredat. – To deti hnet hledá daša od matere. – Išla zo statkí pást. – Xot presážet tod buap. – To tak rjatko nemažeš sadit, kus hustéši ho posac! – Jā veru musí aj ona pomahat, kot nevlážemo sami robit. – Išli z volári na pášu do hvarox, do Gerlaxa. – To tak, kot si to nedala sporádít (urobiť, usporiadat). – Tam kuz do brjašku padne. – I padá dišt i xvila je. – Budú aspom prásätkom. – Pootšikovat pajdeš ti za mnó. – Kolo Cigánox budú terás pekňa grúle u nás. – V lete se neukážu na polu ani edon. – To už ozdaj ani nenačosnú tak. – Vera ni, už ni. – Ona se do Sopku vidala. – Aha akí velkí viater dúxá. – Zo samiho spotku som vinosila. – A ša máš takí kervaví tot palec? – V nedelu šól a vo stredu prišól uš telegraf že je už mertví. – Ešte mu len dvacetpet roki bulo. – Jā vera ni, vera ni, to se nemaže tak. – Zo svojim cúgom (záprahom) búl len vam f Štikniku. – A nedostáli niš, ani steblo. – Nexceli smo ho pustit z domu het. – A tam majú polno uš nasipano t'a grúle. – A že vam ide na jermok. – Šezdesätsedem na vasmí mi už ide. – A fse som taká ak me teráz vidä. – Dák mi do xerpta vošlo. – A ká su oni? Zo Slavoški? – A nekceli bi but meži holima detmi. – Jesto tu aj väč ešte. – Bi se zéšla aj xvila na t'a otavi. – Ani d'aušetá su pódá nito doma. – Ale jā nigdaj neviām, ak si mahól tag udrat. Spadól zo sťanki. – No len pot, Janík maj! – Nédi tā tahor! Pot, fijam, pot! – Nemá dobrú valu. – Ni si ruki do ustox, ni, neslebodno! – Perviho septembra nemažú ist do

školi. – Otec aj kodisi pódál, že si teráz neuctá deti ani mladiho, ani stariho. U nás fšá len t'a verxi, brehi. – Tam mámo uš skoseno. – Neh idú sem, ša bi si oterhli aspom ednú. – Já reku že ni naskelo staší ist. – Naberemo na vaz a idemo hnet domó aj mi. – Oni mu aj dvojá. – Ši si šúla o tom susedovi? Do Bistriho od nás ni deleko. – Na zosipku pet koruni od edné duši a od gazdu štverku sáťa a ot takixtox šezdesátdva štverki žito od dušox, ot dvox postelox. – To mi jeho otec bratenec. – To tu taká velhotina len. – Takja je mocňa ag buk. – To teše od nás z Genše do Štiknika. – Ni je hlaboká tá studen. – U nás ani f sadox nebude ovocina terás. – Ve to ni dlúho, len da mesec bude tam. – Len se xic moc! – To lem radost pozrút na nix. – Stermí díšt padál, aj hrát. – Pot sem, bo ti zima hláuka. – Vipijete calí hrenšok mlijaka na dúšok? – To treba pervia pokosit. – Na plešúcké rovine nito jelxi ani vjarbi, tam len samja treni rosnú a t'a drianki. – To je ni náš xľaľ. – Hore pa-súci se vindú pokuse t'a statki. – Aj od nás tam kosívajú totot suset. – Mi hvarímo ni a na slavošské doline ſa. – Tam je prevrácená reš. – Ša si taká ni dobrá? – Pohubená nám je hodina. – Už hermí, bude padat. – To mu je kersná mat. – Nestukaj kelo! – Kúpila za šterečet filiare d'unu. – U nás ani keršma nit.

b) Tancujte paropci, ney_d'aúki nestojá!

Nex se t'a nevesti na táneč nestrojá!

Dos se t'a nevesti, dos natáńcovali,

kim smo mi daúšetá na peci spávali.

Zapísané rukou 3. 6. 1936.

c) O ednom d'aúšetu. Išla ráz do hvari mat z d'aúšetom a fšá bulo tma, lem v edné xiži vo hvare svetlo. A ona pokukla do té xiži. Ak pokukla do té xiži, ta tam buli kopa peneze na té xiži. Tag ona s tim d'aúšetom nu véšla. Potom si tam nabrala do plaxti s tix penezox a to d'aúše posadila na zem. A pódala tomu d'aúšetu si, abi tam sedelo, že ona ešte príde nazát s tix penezox si ešte nabrat. Ak t'a peneze von nesla, hnet se dvere zatvorili. Ta ona potom xodila se aj opitovat, že ako ona maže to d'aúše s té xiži von dostat. Ta já pódali, že abi o sedem roki prišla pre neho. Tag ak o sedem roki tam prišla, už bulo strudovatenia (spráchnivené), len samja kosti, no. Ona dos plakala, ale spomýac si nevedela. A peneze se já obrátili na šriapki. A to až bulo peklo – tá xiža. – **Rozprávala 67-ročná Mária Paličková v lete 1937. Zapísané rukou.**

d) O Snehulke. A zas edná žena nemala deti. A ihrali se cižia d'aušetá f sade. A ak se ihrali, tak ona pódala: Ej kobi som jā takia d'auše mala, jā bi som ho pekne rixtovala. Tag iba todi vedela kod je Pámbox tag dali, že je zo snehu prišlo edno d'auše. Tag ho volali Snehulka. Ale tak je pódala, že ona bude jix, ale žebi jú nepustili ani na slunko, ani na diš, ani gu ohnu. Ale prišli d'aušetá, bulo bars peknja leto, tak jú vüpitali, žebi išla aj ona s nima na kviatki. Tag ho ona doz nekcela pustit. A tia d'aušetá pódali: „Nebojte sa, nena, ved ju mi budemo varovat!“ Ta ju pustila, šla na tia kviatki. Nazberali kviatki a bulo zima. A edná pódala, žebi si nakládli ohen se zahráť. Ta tod ohen nakládli a tu edná pódala, že kotrá bude tak frišná tod ohen preskošíť. A Snehulka bula taká frišná, preskošila ohen a rostopila se. Tag ak se rostopila, prišli bez né domó. Tak plakala uš potom tá mat, ak prišli bez né. A potom je museli ist ukázat to mesto, de se rostopila. Tak spravili tam takú zahradu tam na tom meste a do té zahradi nasadili šakovia: slivi, hruški, jabuká – šitko kolo né a do postretku tod hrop spravili. A jú xodili tia d'aušetá opäť. A ona mat se hnevala na tú, ša je kázala preskošíť tod ohen. Potom tá edná, ša je kázala preskošíť, si kcela oterhnút s tix jabukox, ta fše se je kreū oterhlo z jabuka. Mat jú xodila opäť, ale ona už ednak vŕac nestanúla hore. – **Rozprávala tá istá M. Paličková v lete 1937.**

e) O smerti a pohrebe. Staršia žena to už buli, mali osemdesaťtri roky. No a uš slabá buli. Nedalo im díxat. O pól treté v noci volali na kersnú, abi stanúla, že je im kreū. A tú kreū jim, vikervácali a tag už zomreli v noci. Oni buli nemocná už v zime a ottodi se prexoreli a teráz uš tak prišlo na nix že aj umreli. No tak kot daxto zomre, tak vešer idú spíavat, za dva vešere idú spíavat mertvemu. Tak to idú šitká rodina kolo ládi. Vence kupujú no a potom tak otprevázejú, rodina kolo ládi a tak za nimi ostatní. Teráz aj do kostela xodá z mertvím a odberku robá, se odberajú ot sina, ot céri, od vnukox, se odberá tot mertví, tuš tak. Tu je takí zvik, no. Po pohrebe to volámo kar (tryzna). Tak tam zas calú rodinu povolajú a to im dajú vüpít a kus jedla. Vešer se to robí. No takí zvik je, že uš potom položia tanier na stval, po vešeri, a každý dá ši pet koruni, ši deset, kto kelo kce. – **Rozprávala 60-ročná Mária Kučerová 7. 5. 1965. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

53) rožňavskobystrianske alebo bystrianske nárečie

97. Rožňavské Bystré (v nárečí Rvažnauskia i Rožnauskia Bistria alebo Bistria)

a) Z rozhovoru so starými 3. 6. 1936. Dostali za každí ras sto koruni. – Aj f posteli kot sā obracám, ta to štixá bars. – To každí inakší povia. – Už pomali aj deset roki bude. – To ni mojo husi, to diaukino. – Tod len o edon tížden zažolkne, ta ho mažemo terhat pokuse. – To ani hlädet nemažem, kelā burina je f nom. – Po toto je bistránskia a tamto už genšánskia. – To je ix vlasnja polo. – Vera dva roki to buli vozeli a potom to zastaveli buli. – Tu jesto na tix verrox dekade. – Tá dló hín na Plešúc (Plešivec) vidno pekne šitko. – F pátok smo buli f Štíkniku na jarmoku. – A nepopustelo ma niš. – Nosela som tia batohi mnohia, ta to šitko presilenja, aj nohi, aj xerbet. – Ani xleba nám tervá do noviho. – Aj to mališkia bratovo ditä išlo so mnó do Rvažnavi vo stredu poobede. – Už horšia ani nemaže but ako kot na suxja seno diš padá. – Nevjam ši s presilená ši s šoho to mohlo but, len aš mä bolälo bars velmi. – A nože pote šva vám povjam. – To mám aj ot tix keršox takia spuxnútia tia nohi. – Abi ni tia grúle, ta bi zmo veru lahodne žili. – To niš, kot sā len takia malia narodá, šva že je to? – V Rudniku to Maďare uš. – Len o té palíške som xodela ot todi fše. – Nože zavrac to šantavia (krivé) telátko! – Statki nám xvalabohu dobre žrú. – To su takia velkia lä! – A ftodi som sā potšpotiál na skálku. – Calkom je biajnja to našo žito! – Tot vera tam búl dade, šva ti ho zavéje! – To bars hälboká studen tá naša! – A dló hlavó letjál do né. – A ši nevjaš rešovat? (hovorit’). – Lem takú malú steren (stŕň) zmo nahávali dakodi pret tim. – Som ešte nekoštovál s takiho dobriho ohniho. – Aj maj svjaker (svokor) ftodi akurát tam koseli na nižné lúke. – Ona predala kuri, šterecät koruni dostala za nix.

Už zmo ljahali kot prišli bašík Andro do nás. – A uherki nám nezéšli ani edná. – Na dvox mestox nám vimokli grúle vloní. – Pote do nás xlapci pajdemo sā vozit (klzat’) na lede. – To sā rudaše (petrence) rosträsú do tábora (postel’). – Jáj vera tu tvärdí živat búl u nás furt. –

Tlúk je to šva sā sol derví s nim. – Tot, šva mu teráz da tri tížne svadba bula?! – Xiba som vodu vlášjál na ohen. – Ta ho pódá zbité s tó palicó, huncúta edniho! – Trá xlapci im zostáli po né. – Aj tot si kúpiál kus polä. – Rihotali sā na nom šicá. – Vam pri té šerešjanke bívá tuló. – Išól sā obzrút na nix. – Oni im xodá gu detom, oni im aj vará. – Ve to nemaže edon šitko ondát. – Tu len Slováci bívámo šitko. – Tag im aj dohváräli a niš. – Musímo calú zimu prást. – Už bi mahól aj pris(t). – Ta to šitko haváre (baníci) tu. – Joj, staro, nebucte taká, dajte mi to sem! – Tam je nedobrá cesta. – Tak smo tam šúli prat dakoho. – Šes tú vodu bi nepreš nixto ko je vilátá po lúkox. – Len zmo slúxali, ale niš nepovedál. – To šitko zhoralo ftodi f šternáctom, takito šás, lä, ešte len aj státo vinš tod ohen. – To blázen, neviňa sā dohvarit s nim. – Títo vedä uherski, aj spijavajú uherski f kostele (maďarsky). – Trímalí aj pšoli. – Já som ani ftodi nekúrijal (nefajčil). – Konec ósox mámo posadeno. – Aj tá prišla nazát. – Ve sā ona reku zblázní f tix xižox. – Ve to pódá dari múri prerážajú. – Treba mi aj do hrenka dašva šmarit na poliauku. – Van len aj do školi bosí xodíjal. – A keľo si platijal tam? – To velé strehujú s platu. – A oni to ani nezbažú. – Dvä starí pot tížnom umrúli na tomto dvore. – Som aj jā tri razi do zemi zhoríjal f této býadné dedinke. Veru tri raz zmo mi zhoräli. – A van na to oxoríjal a nežíjal ani do tížnä. – Višo sedemsto korunox mä stál xiba pohräp. – Tak som potom véšla nuká. – Ej tá vistála dakus s nim!

b) Z rozhovoru so staršími 20. 8. 1943. Mi tu len šva rešujemo, ni ša ako v Genšu a v Slavošovec. – F povetrú letjál. – Zuzula, a keľo kopi otavi ste nahräbali tam na té lúke? – Mámo velé prasätá malja. – To je od Kartalä dom a to su od Ďurské húsätá. – Tak som potom len ležäl dälé ešte. – Zajmúli nám tja husi, že buli v škode. – Tak som si lä taktom krájál tod dohán. – Tag zmo potom len krišäli na nix. – Mál plúcá ne dobrja, xorja. – Aj van len šez ulicu bežäl do nás. – Nex sā déje božá vala! – Najam sā lefko s toho buabu. – Idem si xižu zamiac. – Kobula sā im ožrijabela. – Tag len lúšäm tja skalki, lúšäm dló do nix. – Ved ix ale tá järza (hrdza) zabela tja jebuká. – To buli šicá takí svatí ako aňele. – Bolälo ho aj sárco velmi. – Prinese mu dobrí xlebík. – To aj pátom doz bude na obet. – Ak som ho dobre rozumíjal. – Mašte aj tu prestrút tja konope na našú zem. – Aj Dávitka museli velé terpäť.

c) Hé Hana. To na Smertnú nedelu pred Velkó nocó smo pretim xodívali z Hé Hanó. To sā pozhánäli xlapci a d'aušätá a spravili si

tú Hé Hanu z randox, zo slami a spraveli jé hlavu a potom aj kanžu. A takto sä palica vzäla a privázali jé ruki, oblijakli blúzu alebo vizitku. Tuš to takú babu spraveli ako aj do konopox robā, vedā. Aj pantle navázali, aj šakovja. Potom xodeli z dom do domu pod obloki spjavat. Dávali im vajcā alebo penäze. To sä potom deleli s tim. A pobeli sä, vedā. Kotor býl smelší, tak tod ju njasol dedinó. A už vajcā njasla daedná džiauka v rúpku (zásterke). Tak fše aj rostrepál tia vajcā daeden s nix. A uš v každom dome zašnúli spjavat že:

*Smerdóci, óci, páni Dobošóci, klanäjte sä, klanäjte sä,
naše staré Hane! Hé, Hana, hé! – A tot ptášik šteboce,
že ho zima trápi. Trápi ho trápi.*

Zelení háj, kraviškom daj!

*Okolo dakoho smo šitko diauки. Strela nim do mati,
xto za nás plati! Tuhor nám dali, i tu nám dajú.*

Tu brava zabili, slaninu majú. Hé, Hana, hé!

Rozprávala 53-ročná Zuzana Tomková 16. 8. 1955.

d) Dakodi, ak sä aj já pamätám, tak zmo na den Jána aj cici-jániki páleli, paropci aj džiauки. To vedā najváčé len v nedelu vešiar páleli. To sä tak pozhánali a vzáli ednú kăšku, dali si ju na palicu, zapáleli a tag išli dedinó. A pritom si spjavalí: Jánik náš, Jánik náš, de tā pálit mámo, de tā pálit mámo? Na postríjať dedine, na pekné deteline, na dobré deteline.

Prátki. A na tix prátkox vo stredu a f pátok vešiar pekli aj kohúta. To tu takí býl zvik. Vzäli edno poleno a na to poleno opkrutiál prážu s každé džiauки s kúželi. Vedā, ak opkrutiál na to poleno tú prážu, tak každá džiauка sä nahla a len ako prezrek zaplúla. A totot parobok potom ako vzäl tú prážu a do špáróni pomazál zo sazämí. Ag džiauки sedäli za nim, tag zašnúl ot krajä, tak to aj dva – tri džiauки prišli gu nemu. A kobi ni, tak to ako bi ho buli obhärdli, no. A ag zašnúl, ta džiauка musela is opcat (bozkat') toho paropka. A tot kohút šva býl tot parobok, van si sädnúl na postríjať xiži a to poleno mál v rukox a tot povedál, že toho a toho má is opcat. Potom zas druhá tak iste prišla a urobela. A tak za šorom išli. A to kot sä pridalo že sä hnevali, ta uš to bi ani edná za žádnú cenu nebula spravela, žebi nebula šla. Dúrit ju nixto nedúriál, a xoci sä aj hnevala, ale opcat ho uš opcalala. A to opčávaná aha aj tri razi išlo dookola, veru.

Straxoti (maškari) xodeli na prátki. To daxto se preoblijakól na straxotu. Žebi ho nepoznali, oblijakól si randi šakovakjá, aj cótle (asi z nem. *Zotte* „maškara“) a zamazál si tvár sažämí žebi ho nepoznali. A tak potom fígle robeli. To prišla tá straxota aj de prátki buli a tam jé d'ňauki dávali jábuká aj orexi. A xto sā bál, toho aj duseli tja straxoti, xto najväšmi, toho aj oni najväšmi duseli. – **Rozprávala tá istá Z. Tomková 16. 8. 1955.**

e) Zo života. A terás jā vám poviem, ako som jā bula malá, ak som sā naveki poznašela. Viate, to dakodi nebulo tak ako neská, škvalki a takjá deš. To deti ozda len doma buli naveki. Ta ráz naší viberali grúle, kopali, v jesjan, uš pozde bulo. Brat starší xodjál do školi a jā mlačšá som ešte len doma musela but. Ta sestra mä vzäla zo sobó, ak prišla pre lovrent domó s polä. Že abi som išla aj jā s nó, že abi som doma obidu nerobela. A brat priš akurát zo školi domó. Tag aj brat s namí, abi ani van doma obidu nerobiál. Ta nás zvála obidvox zo sobó na polo. Išli zmo. To nebulo barz deläko, len tu za dedinó, pot timá vrksamí. Prišli zmo pot vrx a sestra povedá: „Jā musím sā ponáhlät a vi len pote pomáli – bo to tak barz dovrxu bulo uš treba nakuse is. Tag náz nahala, viate. Ta mi zmo vám šli, do toho brehu zmo sā škrábali. A jā som nebars velká bula. A tot brat ako perší predo mnó a tak zmo sā vám škrábali hore nohamí, rukamí. A vam vibehnúl preci skoré hor navrx. Jā som bula ešte len f polovicí toho brehu, pod nim. A tam navrxu vám bula taká skala viraná, tläpkastá. Tag maj brat tú skalu zalušíál a pustjál dló s toho brehu. A uš todi zavolál, že „pozor!“, kot mne skala na nose bula. A jā ak som hor hlädela za nim, skala mi róno na nos, tag mi ho rozbela, že ešte aj teráz mám pamätku na to. – **Rozprávala 40-ročná Mária Tomková v lete 1967. Prepísané z magnetofónovej nahrávky.**

98. Rakovnica

(v nárečí **Rakoúnica** alebo staršie **Reken**)

a) Z rozhovoru so staršími z 11. 8. 1936. Tam som robiál. – Ale som ho hnet ulapijal. – Deti xiba to radi jedá. – Šva si to mislíte o mne?! – Niš, pódá, takimu planimu to nedámo. – To len takjá malja bulo ostálo, neborátko. – Višmarelo sā mu dašva na tvári. – Som búl dakodi aj v Amerike. – Vedá, tuš takí vojáci zmo mi buli! – Udrál som

tä? – Ni. – Len v ednix šatox, v ednix nohaviškox. – Dáko mi xerbet prexládnul. – Ag zmo dakus pokoj mali, nás hnet snex zasipál. – Nais-te šitko bulo zrabovania tam. – Tak zmo sā fajn podohváreli s nima. – Tam som bút da šes mesáce. Kot som jā to vidjál, uš som vedjál, že to ni dobre bude. – Zéde aj van dló. – Jáj tí su nito tu, dagde odišli rano. – Aj u nás mažú nocovat. – To je gráca šva sā opisipuje s nó. – Tam jesto taká trenina velká. – Vam už dávno umrúl, tod náš suset. – Má len pät koruni na den. – No ši pajdeš s nima?

b) Z rozhovoru so staršími 26. 8. 1954. Tu ne tverdo sā ore. – To len kobi som sā bars opiál. – Som si podrijamál kus. To sā stalo pri kopanú. – Potom musíte ist d'älé. – Do Bistriho je státo ni d'eläko, ani pól hodina xvaži. – A tu už nit. – Len každ'imu sā to zíde kus. – Som sā aj smál na nom. – Puste nás nu, nex sā zohréjemo dakus. – To vrúlo hät na tom ohnu. – Kapsu som zál a vlijakól do šlógox. – A na verxu sā to potsipalo cukrom a už bulo hotovia.

c) Ako som rukovál do Galícii. Ta ak som išól do vojni? F šternáctom zmo išli na Galíciu (Halič). Išli zmo z Lušenca od dvacátiho pătiho regimentu zmo išli vera spevom, aj veselo, aj z bandó (vojenská kapela), z maršom. A zmo išli marš (nem. *Marsch „pochod vojska“*). Ta zeleznica išla s namí, zmo išli tri divízie. Vo vlaku, na mašine. A banda s namí, hrali nám. Ta nám bulo veselo. Ale ag zmo prišli do Kárpátox, do Galícii, uš tam strijaláli mocne, mocne, s kanonox aj s puškox. Hö! Tu zmo vera každí už oxládli. Už nám nebulo treba niš. No už zmo reku dobre! Zmo museli terpät. Tag zmo terpáli a zmo tajšli, ale náz nedali hnet do švarumlínii (z nem. *Schwarumlinie*, „prvá línia vojakov!“), naráz nás nedali tam. Ale tu vera na tretí den už dali. Jáj! Ag zmo tam prišli, díš padál, blato, háj! Toto reku už bijada bude s namí! No ale ta zmo terpáli, terpáli zmo. Ale uš potom náz dali gu, gu – oproti Rusox, žebi zmo bojovali. Mi zmo vera bojovali, lebo mi zmo ftodi ešte nevedeli že šva je to. Perší ráz do ohna ist! Ta mojí kamaráti padali aj z edné strani, aj z druhé. Hój! Tu reku hlavu ni ukázat von! Len dnu do d'ari. Buli takja vikopanja dekuŋgi (zákopy) a dn! Háj! S tá zmo mi strialeli a kanóni beli. Ale Rusox bulo strašná sila. Tam buli tak ako tot šír! A ešte títo, no, kozáci, na koňox! Jáj! Z edné hvari ag vinšli von, no reku už nám je konec, ag zmo jix videli. Už nám je konec reku! No ale to niš nebulo. Otisli zmo jix až do Počajóva. To sā volá Počajóvo, to je sedemdesátpäť kilometre, uš

to v Rusku bulo. Tam, Počajóvo, to mál uš král – no ag že ho volali, mi dáko nepríde na um, a ved ho furt spiavali tí Rusi, ah, cár Mikulaj! Cár Mikulaj! Tak spiavali. Bo mi zmo ix šúli, no, na harmúnke hrali. No tag zmo tašli tam do toho Počajová zmo ix otprali. Ale uš tam bula velká voda. Tuž Ikva sā volala. A to bula šterečät metrox širk a halboká, xto vja aká halboká! Rusi na tamté a mi na této strane zmo stáli pom dva tížne. – **Rozprával 75-ročný Ondrej Molnár 8. 5. 1965.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

d) O lenivé mat'eri a d'auke. V edné dedine žila mat z d'aukó. Nemali niš inšja, xiba starú mašku. V lete, kot luďe robeli žätvu, ta oni sā vivalovali f xlátku a néšli si zbijarat kláski na zimu. Zbadali sā len ftodi, kot prišla zima. Už buli barz lašňja. Ta mat povedala d'auke, žebi išli na kláski. A ak povedala, tak aj urobela. Lenže f tom velkom snehu nemohli nájs na polu niš, xibaj premerzli do kosti. Práve ftodi sā vracál domó pán farár, bo búl na druhé dedine kázat. Kot jix vid'jal, ak xodá bosia po tom snehu, ta jix zastaviál a opítal sā: „Ta šva vi, dobrja ženi, robíte f tom velkom snehu?!” A mat mu herdo otpódala: „Veläctení pán farár, prišli zmo zbijarat kláski.“ Pán farár sā bars šudovál a pódal jim: „Ta vet kláski ste mali is zbijarat v lete, kod bula žätvu a ne terás na posmex, v zime.“ Ale mat rosprává dälé: „Ta vjate urožení pán farár, mi zmo len tri: já, d'auka a stará maška. V lete zmo nexceli is na kláski, bo zmo sā nazdali, že já umrem, d'auka sā vidá a maška že odéde do hvari. Ale já som neumrúla, d'auka sā nevidala a maška t'aš ostála pri nás. Teráz zmo už nevedeli šva robit od hladu, ta zmo sā vibrali na kláski, ale zmo niš nenajšli, xibaj nám bars zima.“ Pán farár jix bars sanovál, ta jim povedál: „No, ta kot ste f také biade, pote terás so mnó gu mne. Já vám dám zerno, odnesete si ho do mlína a ak vám mlinár zomele múku, ta si napešte xleba. Ale mi musíte slúbit, že už nigdi nestratíte rozum a pajdete na kláski v lete, kot robá šicá luďe žätvu, a ne v najväšé zime.“ Mat aj d'auka sā mu za zerno bars pekne podäkovali a slubovali pánu farárovi, že poslúxnú jeho múdrú radu. Potom si odnesli zomlet zerno, z múki si napekli xleba a dobre sā najedli. Ale ot todi vera fše robeli v lete na polu, zbijarali si kláski v lete a v zime sā mali dobre. Žili si štäslivo, aš kim nepomrúli.
– Rozprávala 71-ročná nadaná rozprávačka Mária Beláková dňa 15. 1. 1960.

III. Nárečia východného Gemera

8. Nárečia Slanskej doliny (slanskodolinské nárečia)

a) severozápadnej

54) rejdovské nárečie

99. Rejdová (aj v nárečí len Rejdova, inde na okolí Rédová)

a) Z rozhovoru so staršími obyvateľmi 9. 7. 1936. Aj u nas nosia čižmi. – Večier prišli do nas ľetka. – Vezmite ho zo sebou! – Po verrox pasemo statki. – Boli ho v gergu. – Jaj, buď u nas aj ohen, na jesien na Mixala budu štiri roky ot todi. Prišli aj z Dopšinej zo sikaúkou (striekačkou) hasiče, tag ho uš tे preterhli potem. Ag bi ho tе nebuli preterhli, ta bi bula cala dedina zhorela. – To jeden buď potpaliu xl'eu, stodolu benzinom popoľevau a to potom tak horelo het, dloù se buď ohen obratiu. A uš šitko bulo doma zhromaždeno, aj sjaťa, aj seno, otavi. A mlinar se tam ukiazau, tak za nim že zo sekeroù behau. Xto zna, de se tam buď zjau tod mlinar ftodi. Ta priam na neho dosvečiu uš potem. A do Leopalda (Leopoldova) ho zjali. To naraz zhorelo aú (tu hľ'a) de t'e xiže (domy), aj prez naž dvor de aú t'e zatki, bo to bulo skorej nabudovano aú tak na kope. Teraz uš pl'iace (z nem. *Platz „miesto“*) povinahavali. To fsiade horelo, aj st'iade šou ohen, aj st'iade. Len štest'a, že vieter nebuď, bo bi ani omelino nebulo zostało z našej dedini. Takto xibaj tri xiže zhoreli. – Ani nixto taki ohen u nas nepametau. Zhoreli aj dva voli, čo ix nemohli vypustit von. Aj ošipaňe po xl'eu kox zhoreli. – Vera velej roky mam a malo dobrého som prežila, vecej len toho pláneho. – Skazila som si v robote udi, tag uš teraz nemožem robit. Mam jednoho sina a jednu d'ouku. Tam smo bivali aú de ta stara xiža, aú smo šitko pobudovali, xibaj smo doma buli. – Ňe, xibaj večier kus padalo. Tam treba hodina a štvert. – Aj brata vovjedno bivali. – Ale jej nigda nič nedau. – Kot zmo aj to píerja parali, aj todi tak mocne merzlo. – A to potom xiže se dajak

popostaviali, murovaňe. – Xibaj aľ taká cesta zostala hola. – Pokri-
vou se poperžliu. – Tak to do poľouki šmariu. – Kebi človek znať, že
jaké to zelinu su. – Aj materina duška, aj božie dreuko pekne paxne.
– To napokon davaju. – To se potom do povrjesel viaže, do snopou
a tak to vozia domou. – Zakosi se rostriasu, potom se obraca, pohrebe
se do kopencou, rozmece se do posteli a kot je suxie se posklada do
smikou (kopy). – Na jar xodimo luki cudit (čistiť). Tu poučno mamo ťe
kertične kopki. – Uš st'a se musi vratit, tam ňe je cesta. – Bohdaj aj tot
skameneu, čo se tu perši staveu do Rejdovej! – Aha, kia mamo grule
nasadeňe. – Taku som ešte nevidel hodinu (hodinky). – Ftodi velej
diž'a padalo u nas na tixto verrox. – To paskoňe aj materňe konope
volamo. F tix uš semia ňeto. – U nas se uherki nenarod'a, ani kukerica.
– Aj len se priade na kudelox. – To na vretjena priademo. – Jak siad-
nem, ta nemožem stanut. Tag už aľ to se robi, aj voľna se priade. – Aľ
to je spodnica a aľ to zas verxnik. – Kvasňe je bars to ml'eko. – Kceš
krup? – Marijko, siadni si aľ tu! – Na pojdku (povale) mamo žito, aj
zerno. – Mamo velej hrebaňa, ešče aj koseňa dos. – Miseu se v noci
vipriatat het. – Misimo se s nima rečovat, dohvarat. – Vet vam podam,
že to dišč pada aľ tam. – Susedovo dit'a paslo aj našo husi. – Striku, de
ste buli fčera večier? – Neznám, čo roskladau (vyprával). – To s kaž-
d'eho jednoho domu jeden musi but pri tom. – Šia nas volaju. – Aľ de
ona ide, aľ tim xodníkom. – Ulapiala se mu suxa nemoc (suchoty).
– To lem taká lesa s prút'a.

b) O kralovi o jednom. Buť jeden kral, ta si trimau blazna. A
volau ho Gelo. Jeden ras ta se tak pričili s kralom. Kral povedau,
že ml'eko belšie jako den. A tot blazen povedau, že den belší jako
ml'eko. A tu v noci jak išou kral do zaxodu, tak tu poučno rajtopou
z ml'ekem bulo, tam jak šou do hajzla. Potšpotiu se, ta spadnuu na t'ie
rajtopi a potrepau jich aj z ml'ekom. Ta tu potom rano Gelovi povedau,
že kto to t'ie rajtopi tam nakladou. To ti si, poveda. Ta ket si se poveda
pričiu, že ml'eko biele jag den, ta si poveda mohoť videt. Kralovi
tak povedau. Ax, vet pravda, uš te nekzem poveda viacej ani videt,
poveda mu kral tomu blaznovi. Ta dobre, poveda, tag mi poveda – ani
ho neprepitau – budeš do riti hledet. Ta dobre. Tu mali zahradu, kral
pred obloki. A len taká mala pec stara bula f nej. A tu on, tot blazen,
napadou sniex, taki mali obnovec, tak šou i na nohax, i na rukax tam
do tej peci. Ta tu rano jak kral stanuu, hledi oblokom, že čo to za

zverja bulo, čo to tam šlo. Ta potom šou sam kukat k tej peci, že čo to tam, xto to tam, kral. A on pekne prepitujem mu vistavių holi zadok, tag jag mu povedau. Potem mu kral: žebi šou von s tej peci, žebi šou het, že ho už nekce ani videt, žebi se šou dagde obesit. Ta dobre. Ta na druhu noc si blazen pozobľekau kabat a nohavice. Mať samotnu xožu, čo spať. Ta mu povedau kral, žebi se šou obesit. Ta on vixpau poučno slami do kabata, aj do nohavic a zavesiu tam za hlavu. Tak rano: „Gelo, stavat!“ Tak zadouho volali na neho. Tak potom se zamknuť tod Gelo, žebi nixto nevejšou tanu. Ta nemohoť nikto ujs. Ta hledeli klučovou d'erku, že čo robi. Ta videli, že tam visi obeseni. A vyon se skriu. Ta potom volali aj krala hledat. Aj tod videu, že je Gelo obeseni. Tak kral povedau: „Jaj, Gelo, Gelo! Račeji bi ti dať sto dukatoū!“ Ta mu dať potom sto dukatoū za to. Viskočiu spoza dveri dakja a „hej, pane, hoden si dat sto dukatoū!“ Potem tam xodila jedna pani, čo xodila s tima pani, čo xodila tam se ihat gu kralovi. A ta ju nemala rada. Ta mu povedala tomu blaznovi, že bi tu panu dajak oprostiu, že mu da sto dukatoū za to. Ta on išou, pekne prepitujem, tam de svine vihaňaju, na vihon.

Tag našou fsi takje veličaušie dva. A jak se oni tam hrali a on se pri nix prixitiu šjade, tak se mu opitovali t'e panove. A on poza nix xodiū a jej pustiu t'e fsi. „Pozri se vraj!“ Ta se mu spitovali, že čo tak jojka, čo mu je. Ta poveda: „Joj, nigde som, poveda, nigdi takje fsi nevideu ako tejto panej na hantušku.“ Zahambila se pani a odišla het. Zas len dostau sto korun. Tag už mať dvasto korun. Ta potom se zas prexažau, prexažau kolo tix panox. Ta se jeden pan spitovať, že čo tu robi. „Ta to je poda, moj blazen.“ Podať kral. „Ale xto ho kce, poda, tag mu ho odamo.“ „Ta podať tot pan, hej, poda, ja bi som kceu videt, či bi ma klamať. Bi som mu poda vraj dať sto dukatoū za to!“ Ta dobre. Tot pan mať tam kone. A blazen vedeu, že kja prišou. Ta si naopkrucau šakovje randi na nohi, aj na ruki a do uxu si zjau dve kułagi (kyje), že nevlaze ist. Ale on znať kjade pan prišou. A t'e kułagi si taňesou na stroma. Ta dobre. A zejšou dlou. A jak mi šou tot pan na konu, tag ho uš poznať a začau se po zemi metat tod Gelo, že „joj, joj, joj!“ Ta se zastaviu tot pan. „Ta čože ti je, čože ti je?“ A on mu povedau: „Jaj, jaj, jaj! Išli dva lotri, tag mi t'e kułagi vinesli hore na toho stroma a ja bes toho nemožem nigde ist.“ A kričeū tam. „No ta teraz ja bi som ti šou po nix, kobi mi mať xto toho kona zatrime tu.“ A on povedau, že mu ho poda, dajako zatrime. Tak tam plakau, kričeū a pan

šou hore na stroma. A jag už buu hore pan na strome, tag viskočiu na koňa a pošou ku kralovi nazat. A pan hibaj pešo potem. A jak prišou pan nazat, domu, tag mu Gelo: „Ej, hoden si sto dukatou!“ Ta už mať tristo. Mu pan dať sto. Ta povedau kralovi, že on bi teraz šou domu opačit si rodinu, že či ho pusti. Ta že ho pusti.

Ta jak prišou domu, ta zas prišou nazat ku kralovi. Potem kral se ho spitovať, že čo jest tam doma, že čo mu otec robi? Ta mu povedau, že jeho otec nič nerobi, len na polovačku xodi. Že vinde na zahradu, ta čo ulovi, že tam na ha a čo neulovi, ta že domu priniese. Ta se mu opitať kral, že čo je to. Ta, poveda, ma velej fši. Ta čo ulovi, tam na ha a čo neulovi ta priniese domu. A mat ti čo robi? Zježeni xl'ep peče. Ta mu povedau kral: „Agže to može zježeni xl'ep poda jest?!" Ta tak poda: „Napožiča si velej a už jag ho napeče, ta poveda, už ho nema.“ „A brat ti čo robi?“ Z jednej škodi dve. A jagže to poda? Ta tak poda, že vikope jarok cez zem a tak xoda za nim cez zem. A sestra ti poda čo robi? Poda lonski smiech oplakava. Ta čo je to? Kral se mu spituje. Ta čo poda nahala frejara, ta se usmiala teraz rok. A teras se prespalá, ta pláče, ta lonski smiech poda oplakava. **V lete 1954 rozprávala Zuzana Kolesárová-Rejnačka, vynikajúca rozprávačka, speváčka na svadbách. Tvorivý jazykový typ.**

c) O sebe a z Rejdovej šakovie. Som Mária Molčanová. Mam šesdesaťšesť rokov. Narodila som sa v Rejdovej. Cala naša rodina pochádza z Rejdovej. Otec buli Ondrej Tomašik a mama Žofia Liptáková. Starie rodišove ťeš z Rejdovej, Ondrej Tomašik a stara mat Tešliar Zuzana. Moj otec rečovali, že starieho oca otec buu taki mocni. Keď mu bolo treba ist po seno na našu rejdovsku Rovnu, to je taka visoka ako maľe Tatri, bo ona kelo ma, tak nekseď voli motat, po seno, ta zaxitiu pou voza a jarmo, čo se davalu na voli, to zaxitiu na seba a viviezoū na tod verx, na tu Rovnu. A nakladou veliki vos sena. A jak tod vos sena nakladou, prišli ku nemu dvanacti zbojnici a spitali se mu, že abi jim povedau, že de biva tot mocni Ďurman. Tak im povedau: „Xlapi mojo!“ Mať takého velkého druka ot'aťeho, čo se pasať tod vos sena. „Xlapci mojo, podajte mi toho pavuza, čo zapašem tod vos!“ A jak mu ho podali na vos, tak ho ziaľ do jednej ruky a puknuť s tim drevom tag jako z bičom a povedau. „Xote na treťe číslo, ja tam bivam, v Rejdovej.“

V rodičovskom dome som virosla. V jednom dome zmo buli

vovjedne šesnac duši. Xudobne se moj otec trapili, lebo ostali sirota. Buli pet deti. Oni najstarší ostali šternacročni. Xovali ostatníx bratou. Jednoho brata, jak už virosnu, osemnacročneho, tag jim ho zarezali v našej opci, v Rejdovej, pri kost'ele, nedeleko kost'ela im ho zapixli nožom. Ťažkost mali veliku. Ja som ftodi bula ešte velmi malička, ale mi roskladali moja mat, že jak se to stalo. Prišli ix volat. Moj otec buli prave ftodi na pitanke, prišli ix volat na zasnubena, ale to se u nas vola pitaňka. Na tej pitaňke. A buli pri bratincovi šitke vovjedne. Tak jak se strojili na toho mojho ocouho brata, že „idemo ho na kusi rezat. Tak budemo kusi s neho metat!“ Tak moj otec si pribehli po kalap. Ale jíx nekceli pustiť. Poveda abi neišli, že oni su šitke tam, že oni se šitke vovjedne zabavovali tam. Ale o tom bratovi Ďurovi zapomneli, že ho nemaju. A d'ouka jim služila u Lixtfatera, to buu Žit, ta jim volala: „Braťa, Ďurmani! Neviete, čo se stalo? Vet vam brat Ďuro zaklati pole Hanički! No ta uš ťe šitkje beželi, poxitali, čo se im podarilo, že zabiju tix, toho, čo ho zarezau. No ale oni ujšli, nenašli nikoho. On ujšou pot cužim menom do Ameriki. – **Rozprávala do mikrofónu 66-ročná Mária Molčanová v lete 1968.**

d) O strašidle. Ta rečovala mi to moja švegerina. Bula aj zo sestrinou d'oukou na kerstinox na druhej dedine. Šli v noci s tix kerstin. Akurat po pouznoci prišli ku Rejdovej na nižni konec. Ta ix tam za-stihlo nižo dedini na tom meste, višo mlina. Ta hnet sjadla na xerbet tej sestrinej d'ouke. A ta do pláču, čo se nemohla hibnut, čo musela ležet. Sjadlo jej na xerbet, aj musela ležet. A podala: „Zuzan, ja nič nevľazem. Vezmi mi to bremia!“ „Ta daj, vezmem ti!“ Ale jej nedalo zjat to bremia s xerpta. Ona ho musela ňest, ta sestrina d'ouka, aš kim neprišli tam, de bivala moja švegerina. Ak tam prišli, no ta mali štesťa. Ta len telo zavolalo: „Mate štest'a!“ Tot hlas len slišeli a uš to skapalo. Ale už ani domu nešla, ona už nemohla ist, lebo taká bula, aj oxorela ot straxu. Že už raz neznala de se ma podet. A že jej teklo s každ'eho vlasu. – **Rozprávala v ten istý deň Mária Molčanová.**
Prepísané z magnetofónovej nahrávky.

100. Vyšná Slaná (v nárečí Višna Slana, Slana)

a) Z rozhovoru so staršími z 9. 7. 1936. A skia su oni? – Čade aj do Rejdovej xoďa, do verxu. – Pou druhej hodini len na Zabavu treba

ist dloù dolinou. – Zaseju si to do zahrat, ta jesto šitko. – Na dluhom do verxu treba ist. – To si tak kuščok sad'a lude na šmek (z nem. *Geschmack* „chut“). – Kot se dade kus vikopne korjen. – Mesti su takie maličkje t'e grule. – Mamo, opravte mi oplacko! – Idemo na višne luki. – Aü Berdarka leži za tim verxom, za Ražimom. – St'a xodimo aj do Pasiek. – Vet vam privezu, no ňe? – Tu se šja len ore pokuse. – U susedou maju taki velikanski herenj. – A čo si kosiú rano? – Ta otavu zmo mali ešče tam. – Jednomu každiemu se ta zide drevo. – To takie neposlušne dite bulo velmi. – To len sama vjerba, olxa aj sme-rek, to šitko takie rosne tu. – Aj našo xlapi kosiá oves. – Napekli zmo bieľeho xl'eba. – Tam ešče aj uhl'e paľa ako dakodi pret tim. – To len taki mali cimtorom (z lat. *coemeterium* „cintorín“). – Vyon už davno umreū, tot naš kersni otec. – Čez dedinu teče Slana. – Ket išou do kovača, ta se bars pošpotiu na skalu. – Andro ot Kaspera se s nim dohvareū. – Ani mojo siat'e ňe lepšie ag vašo. – Ani jedno d'oučē bi se za takjeho nevidalo. – A skia ste vi? – Aj na Posni večier xod'a lude na spovjet. – Aü st'a vol'a račej is. – Nepust'a ix dloù dedinou.

b) Z rozhovoru so staršími 5. 8. 1943. Dva d'oučeta tu dagdej buli večier. – No ta len nex ostane tu. – Hlavnice šes dostane nevesta a dva duxne. Ale mlad'emu zetovi daju dva hlavnice a perinu. – F piatok večier pret svadbu nosia post'el. – Xod'a pierie parat a koštonce nahaju. – Aha, tot ot Papcuňki teraz idu. – Aj Andro od Hajčku, aj Ďuro od Matajzika a Marijena ot Kovača se tam zabaviali do rana. – Ta vidiš, dvia braťa a nesluxa jeden druhjeho. – Marin, pot sem! – Tu aj to rospraviaju, že se tam ukazuju matohi. Ale že to mudrie d'ouče bars. – Jedna druhej si šmaraju loptu. – Ani steblo xleba nemala. – A doma nemohoū ani hledet na neho. – Mi šitka kreū udrela do hlavi. – Ot frejarki si zobrau. – Xibaj na jednu prepusku nepust'a ho. – Nebulo jim slebodno ani pisat. – To že ňe tak ako dakedi bulo. – Kceū stanut za profesora. – Merkalo se mu pred očami. – Ta kreū že se bude ako...

Abecedný zoznam obcí⁴

1. Babinec, okr. Rimavská Sobota
2. Brádno,⁵ okr. Rimavská Sobota
3. Brusník, okr. Veľký Krtíš
4. Budikovany, okr. Rimavská Sobota
5. Čerenčany, okr. Rimavská Sobota
6. Čierna Lehota, okr. Rožňava
7. Drienčany, okres Rimavská Sobota
8. Filier,⁶ okr. Revúca
9. Gemerský Milhost,⁷ okr. Revúca
10. Gočaltovo, okr. Rožňava
11. Hačava, okr. Košice-okolie
12. Hnúšťa, okr. Rimavská Sobota
13. Honce, okr. Rožňava
14. Horné Zahorany, okr. Rimavská Sobota
15. Hostišovce, okr. Rimavská Sobota
16. Hrachovo, okr. Rimavská Sobota
17. Hrlica, okr. Revúca
18. Hrnčiarske Zalužany, okr. Poltár
19. Hrušovo, okr. Rimavská Sobota
20. Chyžné, okr. Revúca
21. Jelšava, okr. Revúca
22. Jelšavská Teplica,⁸ okr. Revúca
23. Kameňany, okr. Revúca

---

4 Abecedný zoznam obcí s názvami okresov podľa súčasného administratívneho členenia Slovenskej republiky pripravil PhDr. Jozef Bilský, externý doktorand študijného programu *Slovenský jazyk na Filozofickej fakulte PU*, ktorý pod naším vedením pripravuje dizertačnú prácu *Pádový synkretizmus vo východoslovenských nárečiach*.

5 Obec je dnes súčasťou Hnúšte.

6 Obec je dnes súčasťou obce Ratkovské Bystré.

7 Obec je dnes súčasťou Gemerských Teplíc.

8 Obec je dnes súčasťou Gemerských Teplíc.

24. Klenovec, okr. Rimavská Sobota
25. Kocelovce, okr. Rožňava
26. Kociha, okr. Rimavská Sobota
27. Kokava nad Rimavicom, okr. Poltár
28. Kopráš,⁹ okr. Revúca
29. Kraskovo, okr. Rimavská Sobota
30. Krokava, okr. Rimavská Sobota
31. Kyjatice, okr. Rimavská Sobota
32. Likier,¹⁰ okr. Rimavská Sobota
33. Lipovec, okr. Rimavská Sobota
34. Lubeník, okr. Revúca
35. Lukovištia, okr. Rimavská Sobota
36. Malé Teriakovce, okr. Rimavská Sobota
37. Mníšany,¹¹ okr. Revúca
38. Mokrá Lúka, okr. Revúca
39. Muráň, okr. Revúca
40. Muránska Dlhá Lúka, okr. Revúca
41. Muránska Huta, okr. Revúca
42. Muránska Lehota, okr. Revúca
43. Muránska Zdychava, okr. Revúca
44. Nandraž, okr. Revúca
45. Nižný Skálnik, okr. Rimavská Sobota
46. Ochtiná, okr. Rožňava
47. Ostrany,¹² okr. Rimavská Sobota
48. Pápča,¹³ okr. Rimavská Sobota
49. Petrovo, okr. Rožňava
50. Ploské, okr. Revúca
51. Polom,¹⁴ okr. Rimavská Sobota

⁹ Obec je dnes súčasťou Magnezitoviec.

¹⁰ Obec je dnes súčasťou Hnúšte.

¹¹ Obec je dnes súčasťou Magnezitowiec.

¹² Obec je dnes súčasťou Hrušova.

¹³ Obec je dnes súčasťou Drienčan.

¹⁴ Obec je dnes súčasťou Hnúšte.

52. Pondelok,¹⁵ okr. Poltár
53. Poproč, okr. Rimavská Sobota
54. Potok, okr. Rimavská Sobota
55. Príboj,¹⁶ okr. Veľký Krtíš
56. Prihradzany, okr. Revúca
57. Rákoš, okr. Revúca
58. Rakovnica, okr. Rožňava
59. Ratková, okr. Revúca
60. Ratkovská Lehota, okr. Rimavská Sobota
61. Ratkovská Suchá, okr. Rimavská Sobota
62. Ratkovská Zdychava,¹⁷ okr. Rimavská Sobota
63. Ratkovské Bystré, okr. Revúca
64. Rejdová, okr. Rožňava
65. Repištia,¹⁸ okres Revúca
66. Revúca, okr. Revúca
67. Revúcka Lehota, okr. Revúca
68. Revúčka,¹⁹ okr. Revúca
69. Rimavica,²⁰ okr. Rimavská Sobota
70. Rimavská Baňa, okr. Rimavská Sobota
71. Rimavská Lehota,²¹ okr. Rimavská Sobota
72. Rimavská Píla,²² okr. Rimavská Sobota
73. Rimavské Brezovo, okr. Rimavská Sobota
74. Rimavské Vrbovce,²³ okr. Rimavská Sobota
75. Rimavské Zalužany, okr. Rimavská Sobota
76. Rochovce, okr. Rožňava
77. Roštár, okr. Rožňava
78. Rovné, okr. Rimavská Sobota

---

15 Obec je dnes súčasťou Hrnčiarskej Vsi.

16 Obec je dnes súčasťou Senného.

17 Obec je dnes súčasťou Rimavskej Soboty.

18 Obec je dnes súčasťou Ratkovej.

19 Obec je dnes súčasťou Revúcej.

20 Obec je dnes súčasťou Lehoty nad Rimavicou.

21 Obec je dnes súčasťou Lehoty nad Rimavicou.

22 Obec je dnes súčasťou Tisovca.

23 Obec bola premenovaná na Vrbovce nad Rimavicou.

79. Rozložná, okr. Rožňava
80. Rožňavské Bystré, okr. Rožňava
81. Rybník, okr. Revúca
82. Sása, okr. Revúca
83. Selce, okr. Poltár
84. Sirk, okr. Revúca
85. Slavošovce, okr. Rožňava
86. Slizské, okr. Rimavská Sobota
87. Striežovce,²⁴ okr. Rimavská Sobota
88. Sušany, okr. Poltár
89. Šivetice, okr. Revúca
90. Španie Pole, okr. Rimavská Sobota
91. Štítnik, okr. Rožňava
92. Teplý Vrch, okr. Rimavská Sobota
93. Tisovec, okr. Rimavská Sobota
94. Turčok, okr. Revúca
95. Val'kovo,²⁵ okr. Poltár
96. Veľká Suchá,²⁶ okr. Poltár
97. Veľké Teriakovce, okr. Rimavská Sobota
98. Vyšná (Slovenská) Pokoradz,²⁷ okr. Rimavská Sobota
99. Vyšná Slaná, okr. Rožňava
100. Vyšný Skálnik, okr. Rimavská Sobota

---

²⁴ Obec je dnes súčasťou Hrušova.

²⁵ Obec je dnes súčasťou Českého Brezova.

²⁶ Obec je dnes súčasťou Hrnčiarskej Vsi.

²⁷ Obec je dnes súčasťou Rimavskej Soboty.

ZÁVER

V predkladanej antológii gemerských nárečových textov sú uverejnené iba texty zo skupiny **vlastných gemerských nárečí**, ktoré sa vnútorne členia na tri základné areály: (1) nárečia **juhozápadného Gemera**, (2) nárečia **stredného Gemera** a (3) nárečia **východného Gemera**. Nárečová čítanka obsahuje viacstránkové nárečové texty zo **sto** slovenských obcí v bývalej Gemerskej stolici. Každý text zapísaný v skúmanej lokalite má svoje číslo. Celkove z juhozápadného Gemera sú uverejnené nárečové texty z 51 obcí (č. 1 – 51), zo 47 obcí zo stredného Gemera (č. 52 – 98) a z dvoch obcí z východného Gemera s poradovým číslom 99 – 100. Väčšinou ide o dlhé, viacstránkové texty, ktoré sa z tematického hľadiska členia na kratšie texty. Viaceré nárečové prehovory rozprávali tí istí informátori v istých časových intervaloch, lebo autor chcel „zachytiť dynamiku vývinu každého gemerského nárečia v rozpätí obdobia jednej a pol generácie.“ (Úvod, s. 15). Autor zohľadňoval aj generačné rozvrstvenie svojich informátorov, preto medzi jeho rozprávačmi boli zástupcovia všetkých generácií, počínajúc najstaršou až po najmladšíu. Tým chcel zdokumentovať dynamické zmeny v systéme skúmaných dialektov, ktoré sa uskutočnili v ich jazykovom systéme v dôsledku jazykových kontaktov a jazykovej interferencie na úrovni vzťahov *nárečie – nárečie* alebo *nárečie – spisovný jazyk*. Táto dynamika zmien bola tiež podmienená odlišnou jazykovou situáciou, či už v nárečí konkrétnej gemerskej obce, alebo väčšej či menšej nárečovej skupiny.

V úvode druhej časti spisu **Gemerské nárečia I/2 (Gemerská nárečová čítanka)** Š. Tóbič predkladá prehľad všeobecne platných zásad fonetickej transkripcie v slovenskej dialektológii a opisuje zásady fonetickej transkripcie gemerských nárečových textov vrátane zoznamu špeciálnych grafém i diakritických znamienok. Autor ďalej poznámenáva, že predkladaná nárečová čítanka je iba *malým zlomkom* rozsiahleho nárečového materiálu, ktorý zozbieraný v rozpätí rokov 1930 – 1969. Texty sú zapísané čitateľskou fonetickou transkripciou, ktorá sa pokladá za typ zjednodušenej transkripcie. Zároveň v úvode

poznamenáva, že texty treba pozorne čítať a vyslovovať tak, ako sú vytlačené v dôsledku **splývavej alebo nesplývavej výslovnosti**.

Celú nárečovú antológiu autor zostavil sám, čiže najprv zapísal alebo nahral na magnetofón súvislé nárečové prehovory pri priamom terénnom výskume, ktoré po návrate z výskumu postupne prepisoval a upravoval ich z vecnej alebo štylistickej stránky. V tomto procese úpravy textov bolo treba odlišiť systémové javy od javov nesystémových, ktoré mohli byť výsledkom interferencie medzi spisovným jazykom a nárečím, resp. medzi skúmaným nárečím a iným kontakujúcim dialektom. Je to zložitý a zdĺhavý proces, kým z textov získaných metódou priameho terénneho výskumu vznikne ucelená nárečová antológia.

Doplnili sme obsah aj do druhej časti prvého zväzku, v ktorom je uverejnená podrobná štruktúra *Gemerskej nárečovej čítanky*. Vo všetkých prípadoch ponechávame pôvodné členenie textu i pôvodné poradové čísla obcí. To znamená, že za názvom základného nárečového areálu (I. *Nárečia juhozápadného Gemera*) nasleduje názov menšej skupiny nárečí pomenovanej podľa názvu doliny v Gemerí (1. *Nárečia Sušianskej doliny*), d'alej nasleduje názov časti doliny [a) *severozápadnej*] a za ním názov menšej skupiny nárečí [1) *pondelské nárečie*]. Až potom nasleduje názov skúmanej obce s osobitným poradovým číslom (1. Vaľkovo, 2. Pondelok, 3. Sielce), počínajúc číslom jeden a končiac číslom 100. Tým sa značne zjednodušuje vyhľadávanie textov v čítanke, lebo podľa čísla obce si čitateľ vyberie príslušný nárečový text na ďalšie štúdium alebo na analýzu. Uvedené členenie nárečí v antológii je plne kompatibilné s členením gemerských nárečí uverejneným v prvej časti spisu **Gemerské nárečia I/1** (2018, s. 30 – 32), v ktorom autor člení nárečia v Gemerí na **(A) vlastné gemerské** (v juhozápadnom, strednom a východnom Gemerí) a **(B) nevlastné, čiže negemerské nárečia** (v severnom, severozápadnom a južnom Gemerí). Povedané slovami autora, k nevlastným nárečiam patria tzv. kolonizované nárečia, transplantované alebo presadené do Gemera kolonistami z rôznych končín Slovenska, alebo aj mimo neho.

Prvá i druhá časť spisu **Gemerské nárečia I/1 (Úvod – Členenie – Charakteristika)** a **Gemerské nárečia I/2 (Gemerská nárečová čítanka)** tvoria jeden celok nielen z obsahového, teoreticko-metodologického, ale aj z metodického hľadiska. Onedlho k nim pribudne

aj ďalšia časť diela uverejnená pod názvom **Gemerské nárečia III** (*Krátky jazykový atlas gemerských nárečí*), v ktorej sa skompletizujú údaje o gemerských dialektoch z jazykovozemepisného hľadiska. Svedčí to o tom, že autor mal veľmi dobre premyslenú štruktúru jednotlivých častí spisu, opierajúc sa o svoje bohaté skúsenosti z dlhorečnej pedagogickej i vedeckovýskumnej praxe.

Júlia Dudášová-Kriššáková

SUMMARY

In the presented reader of Gemer dialects, only texts in **Gemer dialects proper** are included. These are further subdivided into three main areas: (1) dialects of **South-Western Gemer**, (2) dialects of **Central Gemer**, and (3) dialects of **Eastern Gemer**. The reader contains texts in dialects coming from a **hundred** Slovak villages in the former County of Gemer. Each text recorded in the studied area has its own allocated number. In total, texts in dialects of 51 South-Western Gemer villages (No. 1 – 51), 47 Central Gemer villages (No. 52 – 98), and two Eastern Gemer villages (No. 99 – 100) are included. Most texts are quite lengthy, covering several pages, thematically divided into shorter sections. Several accounts in the dialects were told by the same respondents over certain intervals of time, as the author wished to “grasp the dynamics in the development of each Gemer dialect in the time span of one and a half generation” (Introduction, p. 15). The author took generational stratification into consideration, which is why the approached respondents covered all generations, from the oldest to the youngest. By means of this, he tried to record the dynamic changes in the system of the studied dialects, which took place in the language system as a result of contact and interference within the *dialect – dialect* or *dialect – standard language* relationship. These dynamic changes were also brought about by different linguistic setups, be it in the dialect of a specific Gemer village, or the size of the group of its users.

In the introduction to the second part of the manuscript **Dialects of Gemer I/2 (A Reader of Gemer Dialects)**, Štefan Tóbik presents an overview of the principles which apply to phonetic transcription of Slovak dialectology, describes the principles of phonetic transcription of texts in Gemer dialects, and includes a list of special phonemic symbols and diacritics. He further notes that the presented reader of dialect texts is merely a *small fraction* of the vast dialect material he collected between 1930 and 1969. The texts are recorded by means of **reader-friendly phonetic transcription**, which is considered a type

of simplified transcription. At the same time, he states in the introduction that the texts should be read with care and pronounced as they are printed **following, or not following**, the principles of **linking**.

The entire anthology of dialects was compiled by the author **alone**, which means he first recorded by hand or on a tape-recorder continuous accounts in dialect, which, after returning from his field research, he gradually transcribed and adjusted from the factual or stylistic viewpoint. In this process of text adjustment, systemic phenomena were to be differentiated from those that were non-systemic, i.e. those that could have resulted from interference between the standard language and the dialect in question, or between the studied dialect and another contact dialect. It takes a complex and lengthy process to make texts gained by direct field research into a compact anthology of dialects.

A table of **contents** was also added to the second part of the first volume, where a detailed structure of the *Reader of Gemer Dialects* is introduced. In all cases, the original text segmentation as well as the village number was maintained, which means that the name of the main dialect area (*I. Dialects of South-Western Gemer*) is followed by the subgroup of dialects named after the valley in Gemer (*I. Dialects of Sušany Valley*), and consequently the part of the valley [a] *North-Western*] and the subgroup of dialects [1] *Dialect of Ponedelok*. This is followed by the name of the studied village with a unique number (1. Val'kovo, 2. Ponedelok, 3. Sielce), starting with number one and finishing with 100. In this way, the search for a specific text included in the anthology is made considerably easier, as, according to the village number, the reader can choose a corresponding text for further studies or analysis. The above classification of dialects in the anthology is fully compatible with that of Gemer dialects published in the first part of the manuscript **Dialects of Gemer I/1** (2018, pp. 30 – 32), where the author categorises Gemer dialects into **(A) Gemer dialects proper** (in South-Western, Central and Eastern Gemer) and **(B) non-proper, i.e. non-Gemer dialects** (in Northern, North-Western and Southern Gemer). In the author's words, the non-authentic dialects are so-called colonised dialects, transplanted to Gemer by colonists from various corners of Slovakia, or even from abroad.

The first as well as the second part of the manuscript **Dialects of Gemer I/1** (*Introduction – Classification – Characteristics*) and

Dialects of Gemer I/2 (*A Reader of Gemer Dialects*) form a unit not only based on their content and the theoretical-methodological level, but also from the systemic viewpoint. Soon, they will be joined by another part of this work entitled **Dialects of Gemer III** (*A Short Linguistic Atlas of Gemer Dialects*), in which the data on Gemer dialects will also be completed from the linguistic-geographical viewpoint. This suggests the author's well thought-out and considered nature of the individual parts of the manuscript, based in the profound experience coming from his long-term pedagogical and scientific research practice.

Preložila PhDr. Eva Eddy, PhD.

РЕЗЮМЕ

В предлагаемой антологии текстов на гемерских наречиях публикуются только тексты из группы **собственно гемерских наречий**, которые сами по себе членятся на три основных ареала: (1) наречия **юго-западного Гемера**, (2) наречия **центрального Гемера** и (3) наречия **восточного Гемера**. Хрестоматия содержит многостраничные тексты на наречиях из ста словацких населённых пунктов бывшей гемерской исторической провинции. Каждый записанный в обследуемой местности текст пронумерован. В целом на наречиях юго-западного Гемера публикуются тексты из 51 населённого пункта (тексты 1 – 51), из 47 населённых пунктов центрального Гемера (тексты 52 – 98) и из двух населённых пунктов восточного Гемера с порядковыми номерами 99 – 100. В большинстве случаев это длинные, многостраничные тексты, которые по тематике можно разделить на более короткие части. Многие отрывки текстов на наречиях были произнесены теми же самыми информаторами в одинаковых временных интервалах, поскольку автор хотел «охватить динамику развития каждого гемерского наречия в объёме периода полутора поколений» (Введение, с. 15). Автор принимал во внимание и возрастное раслоение своих информаторов, поэтому в качестве рассказчиков выступали представители всех поколений – от самых старших до самых младших. Таким образом он хотел задокументировать динамические изменения в системе исследуемых диалектов, которые произошли в их языковой системе в результате языковых контактов и языковой интерференции на уровне отношений «наречие-наречие» или «наречие-литературный язык». Данная динамика изменений была также обусловлена различиями в языковой ситуации в наречии конкретного поселения в Гемере или же в большей или меньшей группе наречий.

Во введении ко второй части своего научного труда **«Гемерские наречия I/2 (Хрестоматия гемерских наречий)»** Ш. Тобик предлагает обзор общих принципов фонетической транскрипции

в словацкой диалектологии и описывает принципы фонетической транскрипции текстов на гемерских наречиях, включая и описание перечня специальных графем и диакритических знаков. Далее автор замечает, что предложенная хрестоматия текстов является только *малой долей* обширного материала на гемерских наречиях, который Ш. Тобик собрал в период с 1930 по 1969 гг. Тексты записаны с помощью **читательской фонетической транскрипции**, которая считается одним из типов упрощённой транскрипции. Также во введении автор отмечает, что тексты нужно читать внимательно и произносить так, как они напечатаны вследствие **сливающегося или несливающегося** произношения.

Всю антологию текстов на гемерских наречиях автор составил сам, а именно, сначала записав от руки или на магнитофон связные устные тексты на наречиях во время прямого полевого исследования, которые затем по возвращении из экспедиций последовательно переписывал и исправлял с предметной или стилистической стороны. В этом процессе обработки текстов необходимо было отличить системные явления от явлений несистемных, которые могли бы быть результатом интерференции между литературным языком и наречием или же между исследуемым наречием и другим контактирующим диалектом. Это сложный и утомительный процесс, при котором на основе текстов, полученных во время прямого полевого исследования, возникает цельная антология текстов.

Мы дополнили содержание и второй части первого тома, в котором опубликована подробная структура «Хрестоматии гемерских наречий». Во всех случаях мы оставляем первоначальное членение текста и первоначальный порядковый номер населённого пункта. Это значит, что за названием основного ареала наречия (*I. Наречия юго-западного Гемера*) следует название меньшей группы наречий, поименованной по долине в Гемере (*I. Наречия Сушианской долины*), далее идёт название части долины [a) *северо-западной*], а за ним – название меньшей группы наречий [1) *понделское наречие*]. Только потом представлено название исследуемого населённого пункта с особым порядковым номером (1. Вальково, 2. Понделок, 3. Сиелце), начиная от 1 и заканчивая 100. Этим в значительной мере облегчается поиск

текстов в хрестоматии, так как по номеру населённого пункта читатель может выбрать текст для дальнейшего изучения или анализа. Вышеприведённое членение наречий в антологии в полной мере сопоставимо с членением гемерских наречий, предложенным в первой части труда «Гемерские наречия I/1» (2018, с 30 – 32), в котором автор членит наречия в Гемере на **(А) собственно гемерские** (в юго-западном, центральном и восточном Гемере) и **(Б) несобственно гемерские или негемерские наречия** (в северном, северо-западном или южном Гемере). По словам автора, к несобственно гемерским наречиям относятся т.наз. колонизированные наречия, внедрённые или принесённые в Гемер колонистами из разных частей Словакии или даже извне.

Первая и вторая части труда «Гемерские наречия I/1 (*Введение – Членение – Характеристика*)» и «Гемерские наречия I/2 (*Хрестоматия текстов на гемерских наречиях*)» составляют единый комплекс не только с содержательной и теоретико-методологической, но и с методической точки зрения. В скором времени к ним присоединится дальнейшая часть труда, опубликованная под названием «Гемерские наречия III (*Краткий языковой атлас гемерских наречий*)», в которой данные о гемерских диалектах будут обобщены с лингвогеографической точки зрения. Всё это свидетельствует о том, что автор разработал очень хорошо осмысленную структуру отдельных частей публикации с опорой на свой богатый опыт в многолетней педагогической и научно-исследовательской работе.

Preložil doc. Andrej Jurievič Krajev, CSc.

BIOGRAFICKÉ KALENDÁRIUM

Biografické kalendárium ako chronologický súpis najdôležitejších udalostí, faktov a údajov zo života autora sa obyčajne využíva v monografiách a zborníkoch z dejín literatúry venovaných opisu života a diela známych spisovateľov a básnikov, ktorí sa významou mierou zaslúžili o rozvoj literatúry a kultúry vôbec. Je to vlastne súmár najrozličnejších faktov a údajov zo života autora, ktorý sa uvádzá na záver podrobnej analýzy a interpretácie diela a ktorý pomáha čitateľom pri štúdiu skúmanej problematiky. V jazykovednej literatúre na Slovensku sa táto žánrová forma takmer nevyužíva a celkovo je málo odbornej literatúry, v ktorej by sa okrem rozboru jazykovedného diela venovala pozornosť aj výskumu života diela jazykovedcov a hľadaniu súvislostí medzi významnými životnými udalosťami a tvorbou odborných lingvistických textov. Zatiaľ sa nevypracovala takáto tradícia, čo však neznamená, že sa v budúcnosti nerozvinie takýto výskum.

Ako sme už uviedli, vydanie životného diela profesora Štefana Tóbika, **Gemerské nárečia I – III**, ktorý zomrel pred päťdesiatimi rokmi na vrchole svojej kariéry (1909 – 1969), poskytuje vhodnú príležitosť pozrieť sa na spomínané dielo cez prizmu jeho *curriculum vitae*. V ňom sa ako *late motiv* vinie túžba venovať sa výskumu gemerských nárečí a odhodlanie napísala podrobnej monografiu o týchto dialektoch. Domnievame sa, že stručný prehľad akademických a profesionálnych aktivít profesora Š. Tóbika, ktorý uvádzame ako prílohu k druhej časti knihy **Gemerské nárečia I/2 (Gemerská nárečová čítanka)**, poskytuje vhodnú príležitosť oboznámiť odbornú verejnosť doma i v zahraničí so stručným prehľadom jeho bohatého života, o ktorom sa zväčša v odborných kruhoch vie iba málo.

Kalendárium zostavil na základe rodinného archívu prof. RNDr. René Matlovič, PhD., vnuk profesora Tóbika a iniciátor vydania spisu *Gemerské nárečia I – III*. Zaslúži si za to našu úprimnú vdăku, pretože v biografickom kalendáriu sú opísané aj tie profesionálne aktivity, ktorým sa jeho starý otec venoval v rokoch po skončení vysoko-

koškolských štúdií (1932) až do príchodu na pobočku Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Košiciach, kde pôsobil najprv ako externý učiteľ (4. októbra 1950) a neskôr ako interný pracovník (1. októbra 1952). Profesor Š. Tóbik prežil dvadsať rokov života ako stredoškolský profesor na Obchodnej akadémii v Košiciach a v rokoch 1938–1945 v Prešove vo viacerých riadiacich funkciách, ale popri tom sa venoval aj iným aktivitám, pracoval napríklad ako súdny tlmočník z nemeckého a do nemeckého jazyka pri Krajskom súde v Košiciach, vyučoval rýchlopis, pôsobil ako odborný examinátor skúšobnej komisie pre učiteľský úrad na vyšších obchodných školách pri Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, bol učiteľom nemeckej obchodnej korešpondencie na obchodných akadémiah s vyučovacím jazykom československým, spolupracoval so Slovenským rozhlasom a pod. V jeho curriculum vitae sa objavujú ponuky prijať miesto napríklad v Slovanskom seminári na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (1933, 1936), v Jazykovom odbore Matice slovenskej v Martine (1939), prijať miesto správcu Štátnej obchodnej akadémie v Humennom (1939), poverenie vedením Štátneho východoslovenského múzea v Košiciach (1945), ktoré zdvorilo odmietol, zdôvodňujúc to svojím rozhodnutím venovať sa výskumu gemerských dialektov.

Popri tejto náročnej práci v pozícii stredoškolského profesora bol stále publikáčne aktívny, za toto obdobie uverejnil základné štúdie o gemerských nárečiach v takých časopisoch a zborníkoch ako Bratislava, Carpatica, Slovenská reč, Linguistica Slovaca, Sborník Matice slovenskej a pod. Na istý čas sa odmlčal v rokoch 1940 – 1955 pre mimoriadne pracovné zaťaženie a s jeho menom sa opäť stretávame v jazykovedných časopisoch až v roku 1956, keď v Slovenskej reči uverejnili štúdiu *Pramene Štúrovej jazykovej a pravopisnej normy*. O rok neskôr publikoval základnú štúdiu o svojich rodnych gemerských dialektoch *Členenie a charakteristika gemerských nárečí* aj so šiestimi mapami, ktorá signalizovala, že autor sa podujal spracovať slovenské gemerské nárečia v celej bývalej Gemerskej stolici a že výskum gemerských dialektov patrí k jeho prioritám. V ďalších rokoch rozšíril objekt výskumu na dejiny slovenčiny, jazyk a terminológiu starých slovenských písomných pamiatok, na Šafárikov a Kollárov jazyk, na metódy tradičnej dialektológie, otázky jazykovej kultúry a výchovy a pod. Popri tom písal a zostával Gemerskú nárečovú čítanku s rozsiahloou úvodnou štúdiou. Netreba zabudnúť na jeho rigoróznu

prácu *Nárečia juhozápadného Gemera*, ktorú obhájil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v roku 1950 a na základe čoho mu bol udelený titul PhDr. (*philosophiae doctor*) (1951). S knižným vydaním tohto rozsiahleho rukopisu rigoróznej práce (760 s.) sa počítalo v Jazykovednom ústave SAV, o čom uvedieme podrobnejšie informácie v úvode k druhému zväzku spisu *Gemerské nárečia II/1, 2.*

Po nástupe prof. Tóbika na vysokú školu v Prešove začiatkom päťdesiatych rokov minulého storočia k náročnej pedagogickej a vedeckovýskumnej činnosti pribudla aj organizačná práca a bohatá aktivita v akademických funkciách, zameraná na rozvoj vysokého školstva v Prešove, čo vyvrcholilo založením Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (1959). Všetky tieto údaje sú podrobne zdokumentované v spomínanom Biografickom kalendáriu, za ktorým nasleduje obrazová príloha, pozostávajúca zo štyridsiatich ôsmich kópií najdôležitejších dokumentov zo života prof. Tóbika. Táto obrazová príloha má výberový charakter, ktorú sme zostavili na základe osobného archívu, postupujúc chronologicky podľa údajov uvádzaných v kalendáriu. Tieto preskenované obrázky originálnych dokumentov majú vysokú dokumentárnu hodnotu, v ktorých čitatelia môžu nájsť mnohé informácie z rôznych vedných oblastí, počinajúc dejinami školstva na Slovensku na všetkých stupňoch vzdelávania, zložením učiteľských kolektívov na základných, stredných a vysokých školách v medzivojniovom období, úrovňou jazykovej kultúry, formovaním jazykovej normy tzv. československého jazyka a končiac informáciami o stave slovenskej spoločnosti, ktorá po vzniku I. Československej republiky 28. 10. 1918 doslova ako povestný vták fénix vstávala z popola a ktorá sa plná ideálov i neraz aj sklamaní z neustálych zápasov predierala k formovaniu moderného Slovenska. Toto zverejnené Biografické kalendárium profesora Štefana Tóbika ako aj obrazová príloha najdôležitejších dokumentov z jeho bohatého profesionálneho i akademického života predstavujú vzácne čriepky do mozaiky bohatých dejín slovenskej jazykovedy, kultúry, pedagogiky, vysokého školstva a slovenskej vedy vôbec. Cez poznanie života a diela významných slovenských osobností Slovenska viedie cesta k poznaniu miesta Slovenska v rodine európskych národov.

Júlia Dudášová-Kriššáková

prof. PhDr. Štefan Tóbik, CSc.
7. 2. 1909 – 2. 9. 1969

Obdobie	
7. 2. 1909	Narodil sa v Hnúšti, rodičom Michalovi Tóbikovi (1867-1945) a Judite, rod. Bencovej (1881-1963).
1915-1920	Navštievoval Ľudovú školu v Hnúšti (v r. 1915-1918 evanjelická „Elemi nepískola“, kde sa vyučovalo v maďarskom jazyku).
1920-1923	Navštievoval Štátu meštiansku školu koeducačnú v Tisovci.
1923-1928	Študoval na Československom štátom reálnom gymnáziu v Rimavskej Sobote.
19. 6. 1928	Vydané vysvedčenie dospelosti (maturitné) s vyznamenaním.
1928-1932	Riadny poslucháč Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, nemčina – českoslovenčina.
1. 10. 1930- 31. 3. 1931	Absolvoval študijný pobyt na Karl-Franzens-Universität Graz v Rakúsku.
27. 5. 1933	Uznesením vedeckej skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách bol uznaný za spôsobilého vyučovať československý a nemecký jazyk na stredných školách s vyučovacím jazykom československým.
1933	Neprijal ponuku pracovného miesta na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, pretože plánoval pokračovať vo výskume gemerských nárečí a hľadal si pôsobisko bližšie k rodnému regiónu.
1. 9. 1933	Ustanovený za dočasného profesora obchodných škôl s určením pôsobenia na Štátnej československej obchodnej akadémii v Košiciach.
22. 10. 1935	V Slavošovciach sa oženil s Violou Kuzmányovou (1913-2004).
3. 12. 1935	Skúšobnou komisiou pre učiteľstvo na obchodných školách v Prahe bol uznaný za spôsobilého vyučovať nemeckú obchodnú korešpondenciu na obchodných akadémiah s vyučovacím jazykom československým.
1936	Opäť odmietol ponuku na miesto v Slovanskom seminári na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.
1. 9. 1936	Bol ustanovený za definitívneho štátneho profesora obchodných učilišť s určeným pôsobením na Štátnej československej obchodnej akadémii v Košiciach.
30. 8. 1937	Narodila sa dcéra Katarína (1937-2005).
1938-1945	Pôsobil v Prešove, kde bola evakuovaná košická obchodná akadémia.
8. 3. 1939	Menovanie za odborného examinátora skúšobnej komisie pre učiteľský úrad na vyšších obchodných školách pri Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave pre nemeckú obchodnú korešpondenciu.
17. 8. 1939	Výzva, aby dňom 1.9.1939 prevzal funkciu správcu Štátnej obchodnej akadémie v Humennom (čo listom odmietol, pričom ako dôvody uviedol bytové dôvody ako aj záujem nadalej pokračovať vo vedeckej práci, pokračovať vo večerných kurzoch a práci pre rozhlas v Prešove, čo by v Humennom nebolo možné).
5. 11. 1939	Neprijal ponuku miesta referenta Jazykového odboru Matice slovenskej v Martine.
1. 4. 1945	Poverenie správou Štátnej obchodnej akadémie v Košiciach.
1. 4. 1945	Poverenie vedením Štátneho východoslovenského múzea v Košiciach.

19. 12. 1945	Zrieknutie sa funkcie komisára Štátneho východoslovenského múzea v Košiciach.
4. 5. 1946	Narodila sa dcéra Tatiana.
7. 11. 1949	Opäťovné zaradenie do nového zoznamu stálych súdnych tlmočníkov pre tlmočenie z nemeckého jazyka pre obvod Krajského súdu v Košiciach.
20. 10. 1950	Poverenie konaním prednášok a cvičení ako externého učiteľa na pobočke Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Košiciach.
29. 6. 1951	Udelenie titulu PhDr. v odbore slovanská filológia-porovnávací jazykospyt na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave na základe práce "Nárečia juhozápadného Gemera".
1. 10. 1952	Menovaný za odborného asistenta na pobočke Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity.
31. 10. 1952	Rozviazanie pracovného pomeru a ukončenie funkcie riaditeľa Vyšszej hospodárskej školy v Košiciach.
1. 11. 1952	Menovanie za vedúceho Katedry slovenského jazyka pri pobočke Pedagogickej fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave so sídlom v Prešove.
1. 9. 1953	Poverenie funkciou vedúceho Katedry slovenčiny na Filologickej fakulte Vyskej školy pedagogickej v Prešove.
1. 9. 1953	Poverenie funkciou prodekana Filologickej fakulty Vyskej školy pedagogickej v Prešove.
31. 8. 1955	Uvoľnenie z funkcie prodekana Filologickej fakulty Vyskej školy pedagogickej v Prešove.
1. 9. 1955	Menovaný za docenta pre odbor slovenský jazyk.
1. 9. 1955	Poverený vykonávaním funkcie dekana Filologickej fakulty Vyskej školy pedagogickej v Prešove.
15. 9. 1957	Uvoľnený z funkcie dekana Filologickej fakulty Vyskej školy pedagogickej v Prešove.
1. 12. 1959	Poverený funkciou prodekana pre vedeckovýskumnú činnosť Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove
31. 8. 1961	Odvolaný z funkcie prodekana pre vedeckovýskumnú činnosť Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove (na vlastnú žiadosť).
1962-1967	Člen vedeckého kolégia pre jazykovedu SAV.
12. 1. 1967	Vedecké kolégium jazykovedy SAV v Bratislavu mu udelilo rozhodnutím č. V/1 hodnosť kandidáta filologických vied (CSc.) na základe obhajoby konanej v Ústave slovenského jazyka SAV v Bratislave vo vednom odbore 1604 slovenský jazyk v špecializácii dejiny jazyka a dialektológia.
1. 2. 1968	Menovaný za mimoriadneho profesora pre odbor slovenský jazyk.
máj 1969	Stal sa predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Prešove.
2. 9. 1969	Zomrel na autobusovej zastávke v Hnúšti.
4. 9. 1969	Bol pochovaný na prešovskom mestskom cintoríne.

Fotopríloha

Miestny národný výbor v Hnúšči

Dňa 14. septembra 1909.

úpis z knihy narodení

str. 63, č. 25, roku 1909

národného výboru v Hnúšči

bývalého Matričného obvodu v Hnúšči

Farského úradu cirkvi Hnúšča

Dňa 7. februára 1909 narodil(a) sa v Hnúšči

okres Hnúšča (meno a priezvisko) Štefan Tóbič

syn — dcéra Michala Tóbiča a Judit Tóbičovej

rod. Bencovci

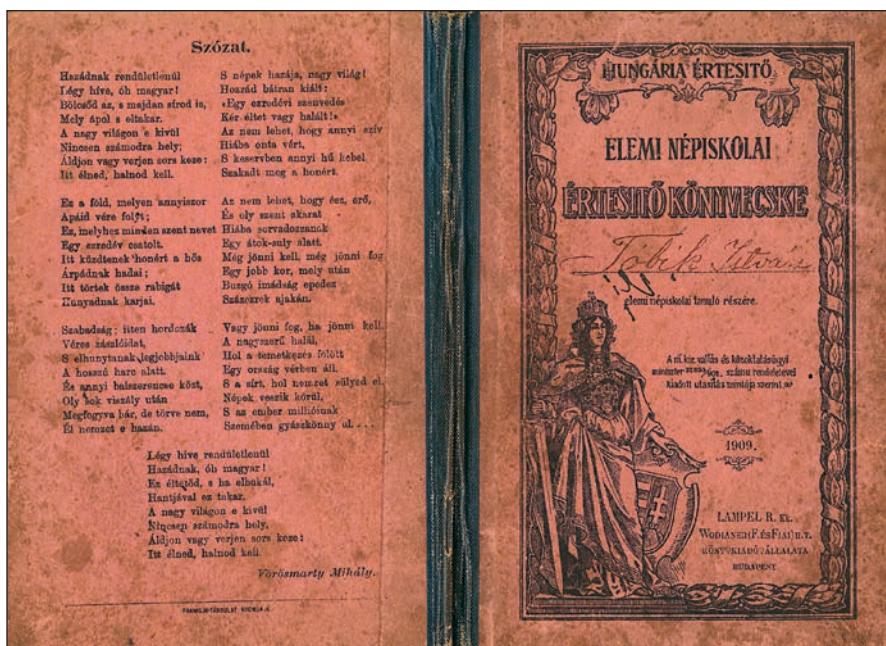
Predseda: Eduard Galán

Ms. súl. 2205.
Min. vnútra, dň. hľadáva, — 128-50-274102.

Falšovanie sa trestá.

Poznámka: Štefan Tóbič je v spodnom rade prvý zľava.

2	Előmeneteli és műszaki napló f. száma																																			
C ISKOLAI ÉRTESTITŐ																																				
a minden nap iskola 1-ső évfolyamáról.																																				
Kardcsanokjuk :																																				
<table border="0"> <tr> <td>Megaviselte .....</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>Szorgalma .....</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Előmeneteli .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Műszaki .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Ezekből ki nem mentett .....</td> <td style="text-align: right;">5napot.</td> </tr> </table>			Megaviselte	1	Szorgalma	2	Előmeneteli	3	Műszaki	4	Ezekből ki nem mentett	5napot.																								
Megaviselte	1																																			
Szorgalma	2																																			
Előmeneteli	3																																			
Műszaki	4																																			
Ezekből ki nem mentett	5napot.																																			
Jegyzel :																																				
<table border="0"> <tr> <td>Látta :</td> <td style="text-align: right;"><i>Fenyő Dániel</i></td> </tr> <tr> <td><i>Tóbiás István</i></td> <td style="text-align: right;">személy</td> </tr> <tr> <td colspan="2">s szül. v. gyüm.</td> </tr> </table>			Látta :	<i>Fenyő Dániel</i>	<i>Tóbiás István</i>	személy	s szül. v. gyüm.																													
Látta :	<i>Fenyő Dániel</i>																																			
<i>Tóbiás István</i>	személy																																			
s szül. v. gyüm.																																				
Husvétkor :																																				
<table border="0"> <tr> <td>Megaviselte .....</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>Szorgalma .....</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Előmeneteli .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Műszaki .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Ezekből ki nem mentett .....</td> <td style="text-align: right;">5napot.</td> </tr> </table>			Megaviselte	1	Szorgalma	2	Előmeneteli	3	Műszaki	4	Ezekből ki nem mentett	5napot.																								
Megaviselte	1																																			
Szorgalma	2																																			
Előmeneteli	3																																			
Műszaki	4																																			
Ezekből ki nem mentett	5napot.																																			
Jegyzel :																																				
<table border="0"> <tr> <td>Látta :</td> <td style="text-align: right;"><i>Fenyő Dániel</i></td> </tr> <tr> <td><i>Tóbiás István</i></td> <td style="text-align: right;">személy</td> </tr> <tr> <td colspan="2">s szül. v. gyüm.</td> </tr> </table>			Látta :	<i>Fenyő Dániel</i>	<i>Tóbiás István</i>	személy	s szül. v. gyüm.																													
Látta :	<i>Fenyő Dániel</i>																																			
<i>Tóbiás István</i>	személy																																			
s szül. v. gyüm.																																				
3	Tanév végén:																																			
<table border="0"> <tr> <td colspan="2"><i>Tóbiás István</i></td> </tr> <tr> <td colspan="2">Légi osztályú tanuló az 1915/16. tanév végén a következő</td> </tr> <tr> <td colspan="2">osztályzatot érdemelte:</td> </tr> <tr> <td colspan="2"> <table border="0"> <tr> <td>Megaviselte .....</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>Szorgalma .....</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Elit- és erkölcsstan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Beszé- és értelmezgakorlatok .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Magyar írás és olvasda .....</td> <td style="text-align: right;">4 - 4</td> </tr> <tr> <td>Bázis tan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Eneklés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Rejtjelzés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Testgyakorlás .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Általános osztályzata .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Magyarul megtanult-e és mily mértékben?</td> </tr> <tr> <td colspan="2"><i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i></td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;"> <i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small> </td> </tr> </table> </td> </tr> </table>			<i>Tóbiás István</i>		Légi osztályú tanuló az 1915/16. tanév végén a következő		osztályzatot érdemelte:		<table border="0"> <tr> <td>Megaviselte .....</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>Szorgalma .....</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Elit- és erkölcsstan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Beszé- és értelmezgakorlatok .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Magyar írás és olvasda .....</td> <td style="text-align: right;">4 - 4</td> </tr> <tr> <td>Bázis tan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Eneklés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Rejtjelzés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Testgyakorlás .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Általános osztályzata .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Magyarul megtanult-e és mily mértékben?</td> </tr> <tr> <td colspan="2"><i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i></td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;"> <i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small> </td> </tr> </table>		Megaviselte	1	Szorgalma	2	Elit- és erkölcsstan	3	Beszé- és értelmezgakorlatok	4	Magyar írás és olvasda	4 - 4	Bázis tan	3	Eneklés	3	Rejtjelzés	3	Testgyakorlás	4	Általános osztályzata	4	Magyarul megtanult-e és mily mértékben?		<i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i>		<i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small>	
<i>Tóbiás István</i>																																				
Légi osztályú tanuló az 1915/16. tanév végén a következő																																				
osztályzatot érdemelte:																																				
<table border="0"> <tr> <td>Megaviselte .....</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>Szorgalma .....</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>Elit- és erkölcsstan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Beszé- és értelmezgakorlatok .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Magyar írás és olvasda .....</td> <td style="text-align: right;">4 - 4</td> </tr> <tr> <td>Bázis tan .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Eneklés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Rejtjelzés .....</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>Testgyakorlás .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>Általános osztályzata .....</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Magyarul megtanult-e és mily mértékben?</td> </tr> <tr> <td colspan="2"><i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i></td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: right;"> <i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small> </td> </tr> </table>		Megaviselte	1	Szorgalma	2	Elit- és erkölcsstan	3	Beszé- és értelmezgakorlatok	4	Magyar írás és olvasda	4 - 4	Bázis tan	3	Eneklés	3	Rejtjelzés	3	Testgyakorlás	4	Általános osztályzata	4	Magyarul megtanult-e és mily mértékben?		<i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i>		<i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small>										
Megaviselte	1																																			
Szorgalma	2																																			
Elit- és erkölcsstan	3																																			
Beszé- és értelmezgakorlatok	4																																			
Magyar írás és olvasda	4 - 4																																			
Bázis tan	3																																			
Eneklés	3																																			
Rejtjelzés	3																																			
Testgyakorlás	4																																			
Általános osztályzata	4																																			
Magyarul megtanult-e és mily mértékben?																																				
<i>Kelte: Nádasdy 1916. június 7.</i>																																				
<i>F. Gyergyay</i> <small>személyi tanító Gebelcseki elnök</small> <small>(P. II.)</small>																																				

*Stefan Polík I. tv. mašt. sk
v Tisorej. 1920/21*

I. a II. trieda.

E-u-d-ia r-o-z-p-r-á-v-a-j-ú; p-s-i b-r-e-š-ú;
k-r-a-v-y b-u-č-ia; v-o-l-y r-u-č-ia; o-v-c-e b-l-a-
č-ia; s-l-i-e-p-k-y k-o-t-k-o-d-á-k-a-j-ú; k-o-h-ú-
t-y k-i-k-i-r-í-k-a-j-ú atď.

Poznam. Predcvičenia o reči a hlasoch.

Hlásky — písmeny.

Priklady. Počuj len, mamička,
malého Vladíčka:
prajem ti ku sviatku
z celého srdiečka.
Pyštok sladulinký,
pačku ti dám,
pretože, mamička,
tak rád fa mám.

Ked hovoríme, vydávame zo seba hlasy. Ludská reč tedy pozostáva (tvorí sa) z *hlások*, ktoré v reči tak skladáme, že povstanú z nich *slabiky* a *slová*.

Ked hlásky napišeme, volajú sa *písmenami* (*literami*). Na pr. P-o-č-u-j l-e-n atď.

Písmeny rozoznávame *malé* a *veľké*.

Úloha. Napište 10 malých a 10 veľkých písmen.

Abeceda.

V slovenskej reči sú nasledujúce hlásky, lebo písmeny: a, á, ä, å, b, c, č, d, ð, dz, dž,

Duplicát.

Republika Československá.

Zem: Slovensko. Školský inšpektorát Tisovec
Školský rok 1922/1923. Číslo

Štátnej mestianskej školy kondukačnej v Tisovci.

Vysvedčenie.

Tólik Štefan
narodený dňa 7. februára 1909 v Humení v župe XVIII.
náboženstva evang. a. v., žiačok 3. triedy, dostal za druhý polrok
tieto známky:

Mravy: *velmi dobré*
Pilnosť: *výtrvalá*

V jednotlivých učebných predmetoch:

Predmety povinné	Úspech
Náboženstvo	<i>výborný</i>
Slovenská reč	<i>výborný</i>
Zemepis	<i>výborný</i>
Dejepis a nauka občianska	<i>výborný</i>
Prirodopis	<i>výborný</i>
Prirodopis	<i>výborný</i>
Počty	<i>výborný</i>
Merba a rýsovanie	<i>výborný</i>
Kreslenie	<i>výborný</i>
Krasopis	<i>výborný</i>
Spev	<i>výborný</i>
Ženské ručné práce	<i>výborný</i>
Telocvik	<i>výborný</i>
Nemčina	
Francúzčina	
Ručné práce chlapec	
~	
~	

Zovňajšok písomných práce: *velmi učladlý*
Počet zameškaných školských poldni: ospravedlnených 4, neospravedlnených 2.
Ziačok tento je spôsobilý postúpiť do vyššej triedy.

V Tisovci dňa 24. júna 1923.

Úradná pečiatka:

Škola v Tisovci

Škára Oto v.v.
triednik.

STUPNICA ZNÁMOK

	Mravy	Pilnosť	Úspech	Zovňajšok písomných práce
STUPNICA ZNÁMOK	velmi dobré	výtrvalá	výborný	velmi učladlý
	dobré	patróna	chvalobeh	učladlý
	zákonné	dostatočná	dobrý	menej učladlý
	menej zákonné	nestála	dostatočný	nedostatočný
	nezákonné	nepatróna	nedostatočný	nedostatočný

C. 35a, 35 až pre žk. mest. — Štátne nakladatelstvo (filialka) Bratislava. — 142-22.

C. Štátne reálne gymnázium v Rimavskej Sobote.

Číslo katal. 9.

Vysvedčenie výročné. Štefan Tóbiš

narodený dňa 7. februára 1909 v Hnúšti na Slovensku,
náboženstva evangelického a mož. iného, žiačok 6 s m e j triedy, dostáva
za školský rok 1927/28 toto vysvedčenie:

Miravy: veľmi dobré.

Úspech v jednotlivých predmetoch:	Celkový výsledok
V náboženstve	veľmi dobrý
V jazyku československom	veľmi dobrý
V jazyku latiniskom	veľmi dobrý
V jazyku francúzskom	veľmi dobrý
V jazyku	
V dejepise a zemepise	veľmi dobrý
V matematike	veľmi dobrý
V prírodopise	veľmi dobrý
Vo fyzike	veľmi dobrý
V deskriptívnej geometrii	veľmi dobrý
Vo filozofickej propädeutike	veľmi dobrý
V telocviku	veľmi dobrý
V predmetoch nepovinných:	
V jazy. nemeckom (z.)	veľmi dobrý
V spev	veľmi dobrý
V mal. fyz. a rízením	veľmi dobrý

Dokončil..... triedu

s... výborným
úspechom.

Počet zameškaných hodín učebných: 54 ; z nich neospravedlnených: ~.

v Rimavskej Sobote dňa 11. júna 1928.

Jún fačuba,
riaditeľ.

prof. Josef Beňko,
triedny profesor.

STUPNICA ZNÁMOK.	Mravy:	veľmi dobré	dobré	zákonné	nezákonné
	Úspech:	veľmi dobrý	dobrý	dostatočný	nedostatočný

Česko Štátne reálne gymnázium v Rimavskej Sobote.

Číslo 6.

Liedokolenie a vyučovacím jazykom
československým.

Vysvedčenie dospelosti.

Jozef Stefan Tóbiš

narodený dňa 9. februára 1909 v Hrušti na Slovensku, náboženstva ev. a. v., konal štúdiá stredoškolské od šk. ročku 1923/24 na Česko Štátnom reálnom gymnázium v Rimavskej Sobote a v šk. roku 1927/28 —

skončil a podrobil sa zkúške dospelosti v smysle zákona zo dňa 27. kvetna 1919, číslo 293 Sb. zák. a nar., podľa ministerstvského nariadenia zo dňa 12. listopadu 1910, číslo 48.077 (Vestník min. číslo 51) a výnosu ministerstva školstva a národnej osvety zo dňa 6. prosinca 1921, číslo 36.073 (Vestník min. ex 1922, číslo 6).

Na základe tejto zkúšky bol uznaný

k návštive univerzity

v rozsahu vymedzenom ministerským nariadením zo dňa 29. marca 1909, číslo 1997 (Vestník min. čís. 17), a zo dňa 12. prosinca 1909, čís. 49.645 (Vestník min. čís. 2 ex 1910),

dospel *jmvm* s vyznamenaním.

V Rimavskej Sobote dňa 19. júna 1928..

Ján Korišlik
predseda zkúšajúcej komisie.

Ján Faluba,
riaditeľ ústavu.

Fr. D. Jozef Bečka,
triedny profesor.

Lis. 55/1928-29 z. s.

MY REKTOR A DEKAN FILOZOFOFICKEJ FAKULTY (NOS RECTOR ET DECANUS FACULTATIS PHILOSOPHICAE)

Komenského univerzity v Bratislave dosvedčujeme týmto listom, že
(universitatis Comenianae Bratislavensis testamur.)

pán *Štefan Tóthik*
(dominum)

ktorého rodisko je *Hnúšťa, Slovensko*
(oriundum)

v sozname fejlo univerzity zapisaný je medzi riadnych poslucháčov filozofickej fakulty.
(in album huius universitatis inter studiosos ordinarios facultatis philosophicae inscriptum esse.)

V Bratislave, dňa 13. decembra 1928.

A. Prokáš,
l. č. rektor.
(h. i. rektor.)

S. Tóthik
l. č. dekan.
(h. i. dekan.)

Banská Štiavnica - 100-21.

PODOBIZEŇ MAJITELA:

Viaššne, a jepis maliteľa:

Štefan Tóthik

Akademický sib vykonaná

a imatrikuláciu list vydán,

V Bratislave, dne 13. XII. 1928.

A. Prokáš

rektor,

SOZNAM PREDNÁŠOK (INDEX LECTIÖNUM),

na ktoré bol zapisaný ako riadny poslucháč
(qui a frequentaturum rite professus est)

Štefan Tóthik
Hnúšťa
Rodisko (oriundus):
Otec (pater): *Mihal Tóthik*

ZAPÍSANY (Inscriptio)

na fakulte: *filozofickej*
(in facultate)

UNIVERSITY KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE

(Universitatis Comenianae Bratislavensis).

Dňa (die) 8. OKT. 1928

J. Černák

kvěstor (quæstor).

Matrikelschein.

Wir, Rektor der Karl-Franzens-Universität zu Graz
und Dekan der *Philosophie*

Fakultät, beurkunden hiermit, daß

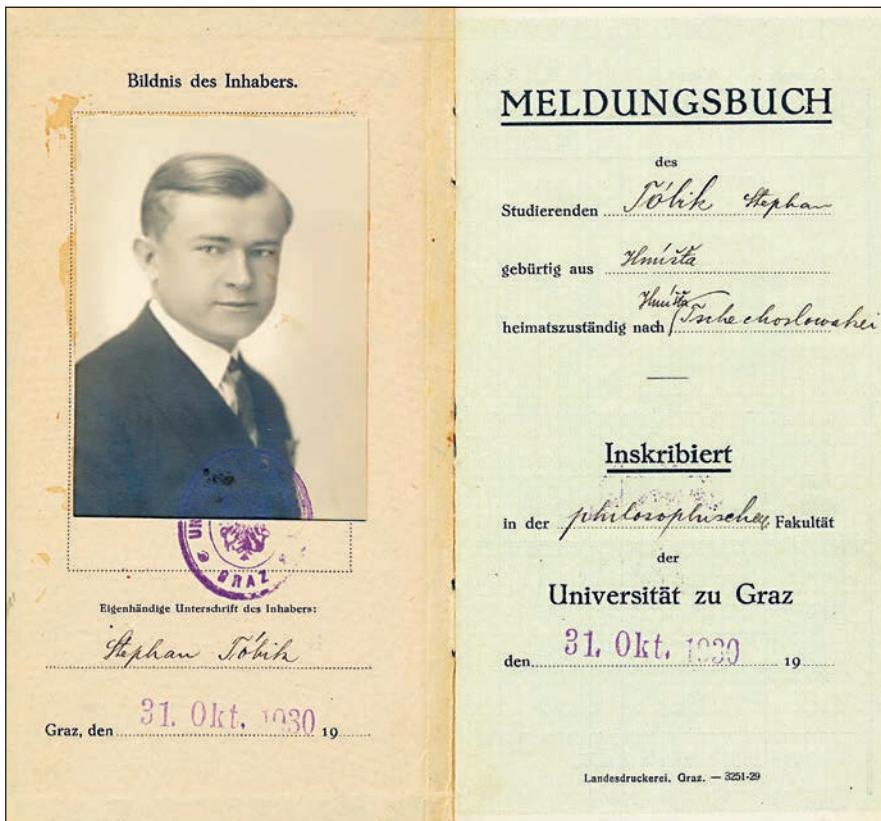
Jur. Mag. Tobik
geboren zu *Kmuzla*
in *Graz*

in die Fakultätsmatrikel aufgenommen und nach Ablegung des vor-
geschriebenen Gelöbnisses in das Album der Universität eingetragen
worden ist.

GRAZ, den *13. November 1930.*

Zierhofer
dz. Rektor.

Pehnig
dz. Dekan.

N^{ro}

NOS RECTOR ET DECANUS
COLLEGII PROFESSORUM
FACULTATIS LITTERARUM ET ARTIUM UNIVERSITATIS
COMENIANAE BRATISLAVENSIS

hac tabula profitemur testatumque esse volumus:

Domin^um Stephanum TÓBIK ,

Nat^um in Brněša in Slovenia ,

Fili^um Michaelis TÓBIK ,

*cum se dign^um civitate academica praestitisset testimonio maturi ingenii
real.gymnasii, dato in Rimavská Sobota die 19.m.Junii a. 1928*

Nr. 6.

*in numerum civium huius universitatis relat^um et eius disciplina us^um
esse ab initio semestris hiberni aestivi anni scholaris 1928/29usque ad finem
semestris hiberni aestivi anni scholaris 1931/32.*

*Quo tempore ad has magistrorum scholas se venisse et secundum
pristica universitatis instituta his doctrinis se operam dedisse legitime
comprobavit:*

Cuius facultatis nomen professor(a) est?	INDEX MAGISTRORUM ET SCHOLARUM	Quot hebdomadis horas scholae habita sunt?	Ad quam facultatibus scholae pertinuerunt?	ADNOTATA
	<u>PER SEMESTRE HIBERNUM 1928/29.</u>			
TVRDÝ:	Úvod do logiky.	2		
HENDRICH:	Akademické štúdium.	1		
RYŠÁNEK:	Československé hláskoslovie.	5		
	Úvod do mluvnice staroslovenskej.	3		
HANUŠ:	Jozef Dobrovský a jeho doba.	5		
FRAZĀK:	Seminár, odd. nov. lit. čes. a slov. 2			
RYŠÁNEK:	Seminár, odd. staroslovenské.	2		
KREJČÍ:	Literatura stredohornej nemecká 1			
	Od Herdera k romantizmu.	2		
KALDA:	Germánske mýthy a poves.	1. 2		
	Staronemecká mluvnica.	3		
KREJČÍ:	Seminár germánsky.	2		
POGORÉC:	Seminár čvič. z ruskej r. díla a lit.	2		

Cuius facultatis nomen professoris(a) est?	INDEX MAGISTRORUM ET SCHOLARUM	Quot hebdomadis horas scholae habitas sunt?	Ad quam facultatem scholae pertinerunt?	ADNOTATA
POGORĚKOV: Prakt. cvič. z ruštiny Germánsky proseminár.	3 2			pre začiatocníkov.
KREJČÍ: Lektor dr. ŠKVÁRA: Prakt. cvičenia z nemčiny pre pokročilých a/ Praktické cvičenie z jazyka nemčeho pre začiatčníkov.	2 3			
	<u>PER SEMESTRE AESTIVUM 1928/29.</u>			
RYŠÁNEK: Mluvnica jazyka čsl. Úvod do mluvnice staroslovenskej Tomáš Štítný. Seminár, odd. jazyka čsl. Seminár, odd. staroslovenskej. HANUŠ: Jozef Dobrovský a jeho doba. Seminár, odd. pre novú lit. českú a pre literatúru slovenskú.	4 3 1 2 2 5 2			
POGORĚKOV: Cvičenia z ruštiny pre začiatocníkov.	3			
KREJČÍ: Literatura stredohornonemecká. Od Herdera k romantizmu. Cvičenia na základe novonemeckej prózy. Proseminár. Seminár germánsky.	1 2 2 2			
KALDA: Staronemecká gramatika. Germánske mytby a povesti.	3 2			
Lektor dr. ŠKVÁRA: Prakt. cvičenia pre pokročilých a/z nemčiny. Růžička: Školské hygience pre poslucháčov literacie.	2 3			
VÁZNÝ: Úvod do dejín jazyka čsl.	2			
	<u>PER SEMESTRE HIBERNUM 1929/30.</u>			
RYŠÁNEK: Histor. mluvnica čsl. Úvod do mluvnice staroslovenskej Seminár, odd. staroslovenské. Seminár, odd. jazyka čsl.	5 3 2 2			
PRAZÁK: Slovenskí literárni dejepisci. Seminár, odd. nov. lit. čes. a slov.	1 2			
VÁZNÝ: Úvod do dejín jazyka čsl. Prakt. cvič. z jazyka českého.	3 2			
KALDA: Historia nemeckých hľások. Novonemecká syntax. Walther von der Vogelweide. Germánsky proseminár.	2 3 2 2			
KREJČÍ: Nemecká literatúra v dobe humanizmu a reformácie. Wieland. Sturm u. Drang.	1 2			
Lektor dr. ŠKVÁRA: Prakt. cvičenia pre pokročilých a/ Kurs jazyka gréckeho.	2 2			
	<u>PER SEMESTRE AESTIVUM 1929/30.</u>			
RYŠÁNEK: Histor. mluvnica čsl. Seminár, odd. staroslovenské. Seminár, odd. jazyka čsl.	5 2 2			
VÁZNÝ: Úvod do dejín jazyka čsl.	3			
PRAZÁK: Nové prúdy v českej literatúre. K dejinám slovenského novinárvstva. Seminár, odd. nov. lit. čes. a lit. slov.	4 1 2			
Lektor KOVÁČIČ: Cvič. z jaz. srbochorv.	2			/pre začiatocníkov/
KALDA: Novonemecká syntax. Historia nemeckých hľások. Seminár germánsky.	2 3 2			
KREJČÍ: Wieland. Sturm u. Drang. Nemecká literatúra v dobe humanizmu a reformácie.	2 1			

Cuius facultatis nomen professoris(a) est?	INDEX MAGISTRORUM ET SCHOLARUM	Quot hebdomadis horas scholae perhabitae sunt?	Ad quam facultatibus scholae pertinuerunt?	ADNOTATA
HENDRIK	CH: Obecná pedagogika.	3		
BAUDIS	: Syntax jazykov indoeurópskych.	2		
Lektor dr. EMLER	Základné katalógy vedeckých knížnic.	1		
HANUŠ	: Seminár, odd. dejín čes. lit.	2		
Lekt.-dr. ŠPÄTHA	: Prakt. cvič. z nemčiny	2	/ pre pokročilých/.	
	PER SEMESTRE HIBERNUM 1930/31.			
TVRDÝ	Dejiny filosofie čsl. filosofia.	2		
	Úvod do psychologie.	1		
HENDRICH	CH: Dejiny pedagogiky a školstva na Slovensku.	5		
	Nové školy.	2		
RYŠÁNEK	Mluvnica československá.	5		
PRAZÁK	Český literárny feminizmus.	2		
	Goethe a Schiller.	2		
	Nemecká literatúra v dobe baroka.	1		
KALDA	Vývoj nemeckej flexie.	3		
Lekt. Kováčjaníč	Cvičenia z jazyka srbochorvatského pre pokročilých.	2		
BOBEK	Cvičenia z jazyka polského pre pokročilých.	2		
	PER SEMESTRE AESTIVUM 1930/31.			
HENDRICH	Dejiny pedagogiky a školstva Slovenska.	3		
	Stredoskolský profesor.	2		
TVRDÝ	Prehľad dejín filosofie.	1		
	Psychologie elementárna.	2		
RYŠÁNEK	Historická mluvnica čsl.	5		
VÁZNÝ	Seminár, odd. jazyka čsl.	2		
HANUŠ	Ceskoslov. nárečia.	4		
PRAZÁK	Seminár, odd. dejín čes. lit.	2		
	Pavel Országh.	1		
WOLLMAN	Jiří Třanovský a jeho doba.	2		
KREJČÍ	Najnovšia literatúra srbochorvatská.	3		
	Goethe a Schiller.	2		
	Nemecká literatúra v dobe baroka.	1		
KALDA	Seminár/lit.hist./ germánsky.	2		
	Vývoj nemeckej flexie.	3		
	Seminár germánsky.	2		
	PER SEMESTRE HIBERNUM 1931/32.			
RYŠÁNEK	Historická mluvnica čsl.	2		
HANUŠ	Seminár, odd. jazyka čsl.	2		
WOLLMAN	Seminár, odd. slovanských tradící a literatur.	2		
VÁZNÝ	Československé nárečia.	4		
MUKAČEVSKÝ	Metodika verša i prozy.	2		
KREJČÍ	Nemecká literatúra v storočí XIX.	2		
	Od baroka ku klasicizmu.	1		
KALDA	Seminár germánsky.	2		
	Germánske nomen a pronomen.	3		
	Vývoj nemeckých kmeňov národných.	2		
BUJNÁK	Seminár germánsky.	2		
	Dejiny liter.madarskej po revolúcii.	3		

Mores eius fuerunt legibus academicis convenientes.

Lektor PROCHÁZKA:	Lahká atletika.	2	
BAUDIŠ:	Seminár indeeuropský.	2	
Lektor dr. VILÍKOVSKÝ:	Cvičenia zo stredovekej latiny.	2	4 1 0
Lektor dr. BOBEK:	Cvičenia z jazyka poľského pre pokročilých.	2	
Lektor dr. ŠKVÁRA:	Frakt. cvičenia pre pokročilých./z nemčinou/.	2	

PER SEMESTRE AESTIVUM 1931/32.

KRÁL:	Súdobá sociológia.	2	
TVRDÝ:	Racionalistická filosofia európská na počiatok novej doby.	1	
RYŠÁNEK:	Historická mluvnicu jazyka čsl. 2		
HANUŠ:	Seminár, odb. jazyka čsl.		
KREJČÍ:	Od osvetenstva k romantike.		
VÁŽNÝ:	Seminár, odb. dejín čes. lit.		
WOLLMAN:	Československé nárečia.		
	Frakt. cvičenia z jazyka čes.	2	
	Čítanie na textoch ľudových.		
	Seminár, slovanských tradície v liter.	2	
	KREJČÍ: Nemecká literatúra v stor. 19. 2		
	od baroka ku klasicizmu.	1	
	Čítanie a výklad lyrického Heinzeovej		
	Seminár germánsky.	2	

KALDA: Germánske nomena a pronomen
Vývoj nemeckej mluvnej nárečnej.
Seminár Germánsky.

MORES EIUS FUERUNT LEGIBUS ACADEMICIS CONVENIENTES.

Ad fidem ei rei addendam hanc tabulam sigillo universitatis munivimus

nominaque nostra subscrisimus.

Datum die 30. mensis Junii anni 1932 Bratislavae.

h. t. Rector.

Orel

J. R. Ryšánek
Decanus

collegii professorum facultatis literarum et artium.

REPUBLIKA ČESKOSLOVENSKÁ
VĚDECKÁ ZKUŠEBNÍ KOMISE
PRO UČITELSTVÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH
V BRATISLAVĚ.

číslo 253/1933.

**VYSVĚDČENÍ
UČITELSKÉ ZPŮSOBILOSTI.**

Štefan TÓBIK, narozený dne 7. února 1909 v Hnúšti na Slovensku, československý státní občan, studoval na reálném gymnasiu v Rimavské Sobotě, kde pak dne 19. června 1928 složil zkoušku dospělosti. Poté studoval na bratislavské filosofické fakultě v letech 1928/29-1931/32. Účastnil se úspěšně povinných cvičení praktických z polštiny, ruštiny, srbochorvatštiny a němčiny. Přednášky o školní hygieně poslouchal v letním semestru 1929. Předběžnou zkoušku filosoficko-paedagogickou vykonal dne 3. června 1931 s výsledkem velmi dobrým.

Dne 10. června 1932 požádal naši zkušební komisi, aby byl připuštěn ke zkouškám z českoslovenštiny a z němčiny jako předmětů hlavních. Jeho žádost byla vyhověna.

Nato byl kandidátovi vydán domácí úkol z němčiny: „Wielands Altersromane.“

Práce byla dostatečná.

Seminární práce z českoslovenštiny: „Nárečia Rimavskej doliny /: záp. Gemera:/“ byla uznána za dobrou náhradu za domácí práci.

Naše zkušební komise schválila věc usnesením
ze dne 24.listopadu 1932.

V zimním období 1932 dosbavil se ke zkouškám z českoslovenštiny, jako předmětu hlavního. Zkoušku ústní z českoslovenštiny složil dne 6.prosince 1932 s prospěchem VELMI DOBRÝM, vykonav dříve i klausurní zkoušky z tohoto předmětu.

Zkoušku ústní z němčiny, jako předmětu hlavního, složil dne 27.května 1933 s prospěchem dobrým, když úspěšně dříve vykonal i zkoušku klausurní.

Klausurní i ústní zkoušky schválila zkušební komise usnesením ze dne 27.května 1933.

Celkový výsledek zkoušek, se záhledem k domácím i klausurním pracím, jakož i ke zkouškám ústním, jest tento: z českoslovenštiny, jako předmětu hlavního, VELMI DOBRÝ, z němčiny , jako předmětu hlavního, DOBRÝ.

Pan Štefan TÓBIK vyhověl tudiž výše popsanými zkouškami požadavkům platného zkušebního řádu z roku 1911 a v důsledku toho na základě pravomoci, udělené nám ministerstvem školství a národní osvěty republiky československé, prohlašujeme jej podle usnesení naší komise ze dne 27.května 1933 a po smyslu příslušných ustanovení výše dotčeného zkušebního řádu za způsobilého vyučovati českoslovenštiny a němčině jako předmětům hlavním ve všech třídách středních škol československých s vyučovacím jazykem československým.

Pro ověření této způsobilosti vydali jsme p. Štefanu TÓBIKOVI toto vysvědčení a pro lepší jistotu a bezpečnost dali jsme na ně přitisknutí úřední

pečeť naší komise a připojili své vlastnoruční
podpisy.

V Bratislavě, dne 27. května 1933.

Ředitel zkušební komise:

Vaclav Chaloupky.

Examinátoři:

*J. Hauša
Fr. Ryznar
Jan Králik
M. Kaldor*

Od Slavosovského evanj. a vyz.
úřadu farského.

SOBÁŠNY LIST.

Nedopísaný týmto úradne svedčím, že v matrike sobašených cirkve poz. a.v. Štúrovo vo sväzku III, na strane 1035, to jest tisíc desaťsto ďesiaty - padesať - toto je dľa rubrik zapísané:

M a d o ž e n í c h a				M a d u c h y			
Bežné číslo	Rok a deň sobašu	meno, rodič a zamestnanie	rodisko a bydlisko	meno, rodič a zamestnanie	rodisko a bydlisko	náboženstvo	stav
22 <u>ročník</u>	Štefan Štibek <u>prof. arch. akademický</u> <u>obec Štúrovo</u>	26 z. 8 m.	<u>Štefka, Jindra</u> <u>Klementina</u> <u>et. mestálca</u> <u>obec Štúrovo</u> <u>mestálca</u> <u>obec Štúrovo</u>	<u>Štibek</u> <u>et.</u> <u>et.</u>	<u>Štibek</u> <u>et.</u> <u>et.</u>	<u>22. r. 7 m.</u>	<u>študent</u>
5 <u>ročník</u>	1935 <u>rod. Štibek, malý</u> <u>rod. Štibek, Beno</u>	<u>Štibek, Beno</u>	<u>Štibek, Kristína</u> <u>Košice</u>				

Srovnáva sa s matrikou.

v Štúrovo dňa 16. novembra 1935

Zemepisný
farář
p.o.v. farář

Nakladom spolka "Transcibus" v Bratislavě

V Poniklave ~ 16. IX. 36.

Milí pánky,

Prihájim na Vaš s dotazom, zda byste mohli prenápiť
asistentku miestu pri ročnom slovanském seminárii, ktoré te
upravovalo odchovanie Ž. Hlinku. Minister vysokého pôsobenia,
ale aj jednu prof. Vojáčku a staršiu i hypatologu. Vieme ovšem,
že jeho práve kde dosiaľ definujú v Košiciach, ale prie to Slováci
se pôsobenie na Vlk. Ropuchyto n kedy odhalili vec a odpovedali
mi, ale jednu svoju rukou (kterú bylo možné vidieť) mi odpovedali
apam v rokote 19. tisíc.), písali vec spôsobu! Vlk ještě, že s význam
nepravidelné semináre (práve a slávajúce do Bruselu) bude hodiene
práce, ale myslím, že by Vlkovi však nešlo' iba po rade a p. Edy
by tie si del od jasalbie práce, miel bytie po zavedení poriadku dobre
pôsobiaci život, a že by se Vlkovi to mesto hodiilo, zjednač. Nech li
dáta platny.

Nemôžem sa díliť, že Vlkovi pôde jasnešom slovenskemu ja',
môžem si však uviesť opakovanie a Vojáčku to možno mať moje,
hypáček preto je pôsobením, že Vlk je ťažko řešiť a když nebude
chtít pôsobiť, ale my myslíme, že by se to delo pôsobiť, palej'
jen na Vlk.

Finančne a prakticky bytie leží, po mojej úvernej analýze
jednoz. na výrobcu, ktoropas musíte spôsobiť pôsobenie. Okrem formálneho
provedenia bytovania a menších výpisek dobrovoľní súčinov, ktorom
a s Vlkom, pôsobenie je dôležité o tom, že Vlk chce, a to pôsobiť
politickejne všetk. Pretože kedy keď bude a myslíme mi
to - miestne miestne výrobky, služby, hrajú významnú významnú
časť to v rokote delal (adresy sú: Richardovce, 32/6).

Se životosťou poždanou

Vaš J. Vilichovský

**MINISTERSTVO
ŠKOLSTVÍ A NARODNÍ OSVĚTY**

v Praze dne ..... 6. srpna ..... 1936.

č. 103910/36-III/3.

Pan Štěpán Tóbišek,
zatímní profesor při státní čsl. obchodní akademii
v Košicích.

Vynesením ze dne 8. srpna 1933, č. 93890/33-III, byl jste ustanoven ode dne 1. září 1933 zatímním profesorem a dovršíte tedy dnem 31. srpna 1936 čekatelskou dobu, stanovenou v §u 67. odst. 4. platového zákona.

Ustanovuji Vás tudíž s právní platností ode dne 1. září 1936 definitivním státním profesorem obchodních učilišť a určuji Vám za služební působiště státní čsl. obchodní akademii v Košicích.

Zároveň činím opatření, aby výplata dosavadního adjuta byla Vám dnem 31. srpna 1936 zastavena a aby Vám byly od 1. září 1936 poukazovány v měsíčních předem splatných lhůtách poštovní spořitelnou v Praze na ředitelství ústavu tyto služební příjmy:

základní služné 1. platového stupně ročních 15.000 Kč, slovy patnáct tisíc korun čsl., zmenšené o příslušné zákonité srážky a činovné ve skupině míst B ročních 4344.- Kč/čtyři tisíce tři sta čtyřicet čtyři koruny čsl./.

O zvýšení základního služného platí ustanovení §u 79. platového zákona. Nabýváte tudíž nároku na zvý-

./.

šení základního služného druhého stupně dnem 1. října
1939 za předpokladu, že vzhledem k ustanovení č. 80 pla-
tového zákona splníte všechny předepsané podmínky.

Za účelem vykonání předepsané služební pří-
sahy přihlaste se u ředitelství ústavu.

M i n i s t r :

Tuček

Služebná prísaha složená dňa 4. septembra 1936.

P. J. Müller,
ředitel.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA A NÁRODNEJ
OSVETY SLOVENSKÉJ KRAJINY
V BRATISLAVE

V Bratislave dňa 17. augusta 1939.

C. j. 129.461/39-III.

Pán

Štefan Tóbiš, profesor
pri štátnej slov. obchodnej akademii

v Prešove.

Ministerstvo školstva a národnej osvety Vás vyzýva, aby ste dňom 1. septembra 1939 nastúpili službu pri štátnej obchodnej akademii v Humennom a to vo funkcií povereného správcu ústavu.

Správu školy prevezmite od doterajšieho povereného správcu, suplujúceho profesora Jozefa Garžíka.

Dekrét o určení nového služobného miesta a o poukázaní platu sa Vám vydá, až dojde zpráva riaditeľstva o Vašom nastúpení služby.

Za ministra:

Velavážený pán prednosta!

Dekrétom MŠana čj. 129.461/89-III zo dňa 17.t.m. som bol vyzvaný, aby som prevzal správu obchodnej akademie v Humennom. Bohužiaľ, zo závažných dôvodov rodinných a študijnno-kultúrnych nemôžem správu prevziať.

Sami ráchte vedieť, akú kalváriu sme museli tu v Prešove prežívať po evakuácii Košíc. Celý rok som musel viest dvojitú domácnosť, čo mi veru finančne niako neosožilo. Tu som nemohol najst vhodného a cenove primeraného bytu, žena s ročnou dcérkou bývaly mimo Prešova. Po ľažkých bojoch som konečne od 1. júla dostal byt v štátnom obytnom dome, teda zasa som nato finančne len doplácal, lebo som cez prázdniny v ňom nebyval. Teraz by som od septembra naozaj rád začal žiť normálnym rodinným životom. V Humennom by to nešlo. Bytová kalvária by sa znova začala. Ale nie len toto. V Humennom by som bol nútený zriecknuť sa akejkoľvek činnosti vedeckej. Musel by som sa zriecknuť členovstva v Jazyk. odbore Mat. slov. v T.Sv. Martine, musel by som sa zriecknuť a vzdať spolupráce na slovenskej dialektologii, lebo v Humennom a z Humenného by som sa jednak pre technické ľažkosti/prilišná vzdialenosť od T.Sv. Martina a Bratislavky, kde sú knižnice a schôdzky, a potom aj pre naprostý nedostatok literatúry a prostredia, nemohol zúčastňovať ani vedeckého ani kultúrneho ruchu a života. Tu v Prešove pomáhal som spolu s ostatnými kolegami tvoriť tradíciu večerných kurzov a zúčastnil som sa aktívne aj spolupráce s mestským rozhlasom. V Humennom by som sa aj tejto činnosti musel zriecknuť.

Pán prednosta, prosím Vás, ráchte vziať zreteľ na tieto moje dôvody, ktoré som Vám dnes stručne aj telegraficky oznámil a ponechajte ma i napäť na tunajšej akademii.

S prejavom hlbokej úcty a vďaky

prof. obch. akad.

Prešov.

MATICA SLOVENSKÁ

TURČIANSKY SV. MARTIN

číslo 1896 /s-1939.

TURČIANSKY SV. MARTIN

13. decembra 1939.

Veľalectený pán

Štefan Tóbiš, profesor,

Prešov.

Správa Matice slovenskej na svojom zasadnutí dňa 12. decembra 1939 vzala na vedomie Váš ct. list zo dňa 5. novembra 1939 a ľutuje, že ste sa rozhodli neprijať miesto referenta Jazykového odboru Matice slovenskej.

Správa s uspokojením očenuje Vaše rozhodnutie pracovať aj ďalej v slovenskej jazykovede a spolupracovať s Maticou slovenskou.

S prejavom úcty

J. Šaulcér
správca,

T. O. Hruška,
tajomník.

**P O V E R E N Í C T V O
SLOVENSKEJ NÁRODNEJ RADY
PRE ŠKOLSTVO A OSVETU**

Číslo: 1939/1945-III.

V Kežiciach 3. apríla 1945.

Predmet: Štefan Tébik št. prof. -
poverenec správou Št.
obchadnej akadémie v Ke-
žiciach.

Páa

Štefan Tébik,
št. profesor,

v Kežiciach.

Poverujem Vás s platnosťou od 1. apríla 1945 správou Štát-
nej obchodnej akadémie v Kežiciach.

Správu školy prevezmite hneď zápisnične.

Tábor,
poverenik.

UČENÁ SPOLEČNOST ŠAFÁŘÍKOVA

Bratislava, Špitálska ul. 40. Tel. 1634.

Účet pošt. spor. v Praze čís. 94.643

V Bratislavě dne 26. mája 1936.

Č. j. 831/36.

Věc: Pozvanie na schôdzku
Jazykovedného odboru
USŠ a jeho komisií.

P.T.

členom Jazykovedného odboru USŠ
a jeho komisií.

Predsedníctvo Jazykovedného odboru Učenej Společnosti Šafárikovej dovoluje si Vás pozvati na výročné schôdzky Jazykovedného odboru v sobotu dňa 26. júna v 8. hodín večer v miestnostiach USŠ v Špitálskej ulici č. 40, II. poschodie.

P R O G R A M :

1. Zprávy predsedu a referenta Jazykovedného odboru o činnosti odboru a komisií za rok 1935.
  2. Zpráva o programe činnosti na rok 1936.
  3. Voľné návrhy.
- Schôdzky pracovných komisií v nedelu dňa 27. júna od 9 - 12 hod. v miestnostiach USŠ.
1. Komisia dialektologická.
  2. Komisia slovníková a pravopisná.
- Program schôdziek komisií: zprávy o činnosti za minulý rok, program pre rok budúci, referáty jednotlivých členov o ich

práci a porady o úlochách jednotlivcov pre budúce obdobia.

Návrhy na schôdzky odboru i pracovných komisií, i čo sa týka programu práce Jazykovedného odboru ako celku i jednotlivých členov, ráchte poslať do 4. júna predsedovi odboru V. Vážnému /Bratislava, Heydukova 27/. Návrhy pozdejšie dodané ostanú pre najbližšiu budúcu schôdzku.

V spojení so schôdzkami Jazykovedného odboru sa koná prednáška s. doc. Dr. Jana Stislava,

"O prítomnom vývoji spis. slovenčiny",
v sobotu dňa 6. júna o 18. hodine v posluchárni slovanského seminára Komenského univerzity v Reichardekej ul. č. 33.

Za

Jazykovedný odbor USŠ

Fr. Šimčauer
referent.

Václav Váry,
predseda Jazykovedného
odboru USŠ.

?f.

Táto menej rukopis je zložený z jednotlivých článkov - ako člen komisie bude mať
pravomoc

úprimny popisan

V. V.

Učená Spoločnosť Šafárikova v Bratislave.

Č.j. 662/37.

V Bratislave 22. mája 1937.

Vec: Pozvanie na schôdzky
Jazykovedného odboru USŠ.

P.T.

Členom Jazykovedného odboru
Učenej Spoločnosti Šafárikovej.

Predsedníctvo Jazykovedného odboru Učenej Spoločnosti Šafárikovej dovoluje si Vás pozvať na schôdzku Jazykovedného odboru v sobotu dňa 29. mája o 6. hod. večer v posluchárni filozofickej fakulty Komenského univerzity č. 1 /Šafárikovo nám. 12/.

P r o g r a m :

- 1./ Zpráva predsedu a tajomníka odboru o činnosti odboru a komisií za rok 1936.
- 2./ Zpráva o programe na rok 1937.
- 3./ Volné návrhy.

S c h ô d z k y
pracovných komisií v nedelu dňa 30. mája od 9 - 12 hod;

- 1./ komisia dialektologická;
- 2./ komisia slovníková;
- 3./ komisia pravopisná;
- 4./ komisia medarská /zvláštna porada/.

Návrhy na schôdzku odboru i pracovných komisií ráčte poslať do 28. mája predsedovi odboru V. Vážnému /Bratislava, Heydukova 27/. Návrhy pozdejšie dodané ostanú pre najbližšiu schôdzku.

Za

Jazykovedný odbor USŠ

V. Vážný

Slávištan

predseda Jaz. odb. USŠ .

tajomník Jaz. odd. USŠ .

**DEKANSTVO POBOČKY PEDAGOGICKEJ FAKULTY
SLOVENSKEJ UNIVERZITY V KOŠICIACH**

KOMENSKÉHO UL. C. 8
Školský dňa: 993 ● Telefon č.: 36-17

V Košiciach dňa 20. októbra 1950.

Cis: 1051/1950.

Vec: Poverenie prednášaním v zimnom semestri študijného roku 1950/51 na Pobočke Pedagogickej fakulty SU v Košiciach.

Odpoveď na čís.: -

Prílohy: -

Pán

Štefan Tóbiak, riaditeľ VHŠ

v Košiciach,

Na základe výnosu Povereníctva školstva, vied a umení zo dňa 4. októbra 1950, číslo 107.711/50-III/1 poverujem Vás ako externého učiteľa na Pobočke Pedagogickej fakulty SU v Košiciach konaním prednášok a cvičení na normálnom štúdiu kandidátov uč. škôl II. stupňa z nasledujúcich disciplín:

zo základov marxistickej jazykovedy,
z mlávnici episovnej slovenčiny a češtiny,
zo seminára pre jazyk slovenský,
z novej slovenskej a českej literatúry od obrodenia,
zo seminára pre literatúru slovenskú a českú.

Súčasne Vás žiadam, aby ste svoju učebnú povinnosť svedomite plnili a boli ná pomocný pri budovaní našej fakulty.

zástupca dekanu.

M. Drury

Copia

Q. F. F. F. Q. S.
SUMMIS AUSPICIIS
SUPREMAE POTESTATIS
REI PUBLICAE BOHEMOSLAVICAE
NOS

Ph. et RNDr. Igor Hrušovský,
ALMAE UNIVERSITATIS SLOVACAE BRATISLAVENSIS
H. T. RECTOR.

PhDr. Jaroslav Dubnický,

ORDINIS PHILOSOPHORUM H. T. DECANUS,

PhDr. Antonius Jurovský,

PROMOTOR RITE CONSTITUTUS,

IN VIRUM CLARISSIMUM

Stephanum Tóbiáš,

natum in Slovaciae civitate Mnúša,

POSTQUAM ET DISSERTATIONE DE: „Nárečie juhozápadného Gemera.“
CONSCRIPTA ET EXAMINIBUS LEGITIMIS LAUDABILEM IN: „Philologia Slavica
et arte grammatica comparata nec non in philosophia.“

DOCTRINAM PROBavit,

DOCTORIS PHILOSOPHIAE

29.6.

NOMEN ET HONORES, IURA ET PRIVILEGIA CONTULIMUS IN EIUSQUE REI FIDEM
HASCE LITTERAS UNIVERSITATIS SIGILLO SANCIENDAS CURAVIMUS.

Datum Bratislavae die undetricesimo m. Junii a. MCMLI.

(L. S.)

Dr. Hrušovský m.p.

H. T. RECTOR

Dr. Mráz m.p.

Pro H. T. DECANUS.

Dr. Jurovský m.p.

PROMOTOR RITE CONSTITUTUS.

EXEMPLAR CUM ORIGINALI IN CHARTA SIGNO PUBLICO PER 20 COR. INSTRUCTA
AD VERBUM CONCORDARE FIDEM FACIT UNIVERSITATIS CANCELLARIAE DIRECTOR.

Bratislavae die 29. juna 1951.

[Signature]
A. DIRECTOR CANCELLARIAE UNIVERSITATIS
SLOVACAE BRATISLAVENSIS.

**REKTORÁT
SLOVENSKÉJ UNIVERZITY
V BRATISLAVE
UL. PAULINY TÓTHA č. 1**

Cíelos: 4034/52.

V Bratislave 3. októbra 1952.

Vec Dr. Štefan Tóbiš -
ustanovenie odbor-
ným asistentom.

K číslu:

Prílohy:

Dr. Štefan T ó b i k
v Košiciach.

Na návrh Dekanstva Pobočky Pedagogickej fakulty SU v Košiciach menujem Vás odborným asistentom na Pobočke Pedagogickej fakulty SU s účinnosťou od 1. októbra 1952.

Až do konečného určenia výšky Vášho platu Poverenictvom školstva, vied a umení bude sa Vám likvidovať preddavkovite plat V. pracovnej triedy, mesačne 8.000.-Kčs, splatných mesačne vopred, po odpočítaní zákonitých srážok.

Tajomník SU

3.10.52

**REKTORÁT
SLOVENSKEJ UNIVERZITY
V BRATISLAVE
UL. PAULINY TÓTHA Č. 1**

Cislo: 5688/52.

V Bratislave 19. decembra 1952.

Vec: Dr. Štefan Tobík -
priznanie funkčného.

K číslu:

Prílohy:

Dr. Štefan Tobík,
odb. asistent
v Prešove.

Poverenictvo školstva, vied a umení výnosom čís. 41.358/52-IV z 18. decembra 1952 schválilo zriadenie Katedry slovenského jazyka pri Fakulte Pedagogickej fakulty SU v Prešove s účinnosťou od 1. septembra 1952.

Súčasne Vás menovalo vedúcim uvedenej katedry s účinnosťou od 1. novembra 1952, t.j. odo dňa nastúpenia do práce.

Za vykonávanie funkcie vedúceho katedry priznáva sa Vám od 1. novembra 1952 paušálna odmena 2.000,- Kčs mesačne, ktorú Vám bude poukazovať učtárček KNV - VII. ref. v Prešove.

L. Lmej

**Rektorát Vysokej školy pedagogickej
v Bratislave, Kalinčiakova 4**
PEDAGOGICKÁ FAKULTA SLOVENSKEJ UNIVERZITY V BRATISLAVE

Cíllo: 209/1953-OS

v Bratislave 25. septembra 1953

Vec: Dr. Štefan Tóbiš - poverenie
vedením katedry

K číslu:

Prílohy:

Dr. Štefan Tóbiš,
odb. asistent Filologickej fakulty VŠP

v Prešove.

Poverenictvo Školstva a osvety Vás poverilo výnosom z
24.IX.1953, č. 75.280/1953-II/l dočasne funkciou vedúceho katedry slovenčiny
na Filologickej fakulte VŠP v Prešove s účinnosťou od 1. septembra 1953.
Odmiena za vykonávanie tejto funkcie Vám bude upravená
osobitným výmerom.

U. Tóbiš
pov. rektor

J. Golombok
zajomník

Rectorát Vysokej školy pedagogickej
v Bratislave, Kallíčiakova 4
PEDAGOGICKÁ FAKULTA SLOVENSKEJ UNIVERZITY V BRATISLAVE

Cílelo: 192/1953-OS

v Bratislave 25. septembra 1953

Viac: Dr. Štefan Tóbiš - poverenie
funkciou prodekanu

K číslu:

Prílohy:

Dr. Štefan T ó b i k ,
oborný asistent

v Prešove.

Poverenictvo školstva a osvety Vás poverilo výnosom z 24.
IX.1953, č. 75.280/1953-II/l dočasne funkciou prodekanu Filologickej fakulty Vy-
sokej školy pedagogickej v Prešove s účinnosťou od 1. septembra 1953.

Odmena za vykonávanie tejto funkcie bude Vám upravená oso-
bitným výmerom.

Súčasne týmto zrušujem tunajší výmer č. 6/1953 z 8.VIII.

1953.

H. Povr
pov. rektor

G. G.
záznamník

POVERENÍCTVO ŠKOLSTVA
V BRATISLAVE, ŠOLTÉSOVEJ č. 4

v Bratislave 1. septembra 1955.

č. 990/1955-S

Súdruh

PhDr. Štefan Tóbiš,
odborný asistent FF VŠP,

P r e š o v .

Podľa ustanovenia § 27 odsek 2 zákona č. 58/1950 Zb.
menujem Vás za docenta Filologickej fakulty VŠP v Prešove pre odbor
slovenského, jazyka s účinnosťou od 1. septembra 1955.

Pre Vaše precovné a platové pomery platia ustanovenie
zákona číslo 66/1950 Zb., vládneho nariadenia číslo 69/1950 Zb., vlád.
nariadenia číslo 120/1950 Zb., vlád. uznesenia z 30. marca 1955 a
príslušné vykonávacie predpisy.

P o v e r e n í k :

Š. Tóbiš

POVERENÍCTVO ŠKOLSTVA
V BRATISLAVE, ŠOLTÉSOVEJ č. 4

v Bratislave 3. septembra 1955.

č.: 58.891/1955-VŠ.

Sídruh

PhDr. Štefan Tóbiš,
docent Filologickej fakulty VŠP,

Prešov.

Poverujem Vás vykonávaním funkcie dekana Filologickej fakulty VŠP v Prešove s účinnosťou od 1. septembra 1955.

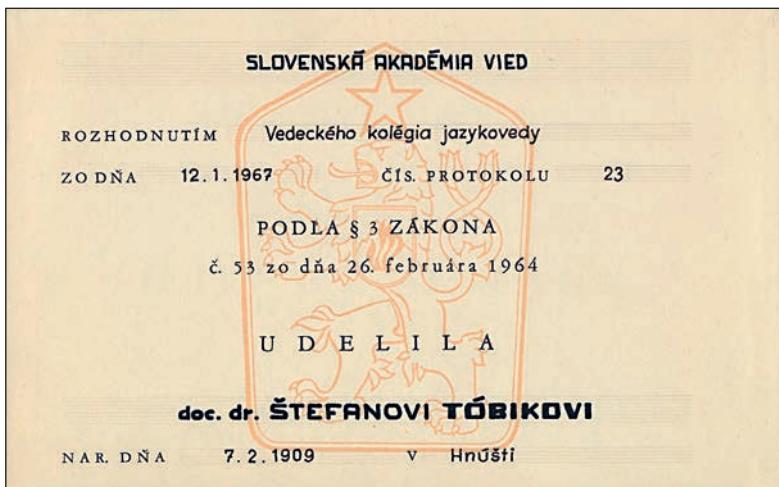
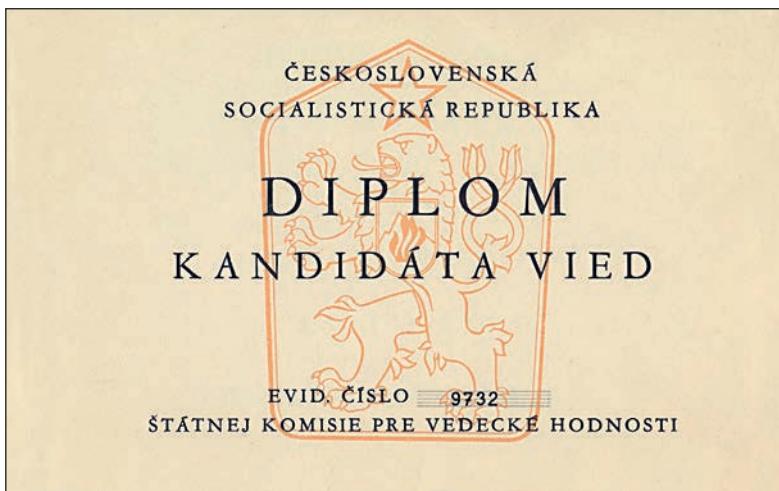
Súčasne Vás uvoľňujem z funkcie prodekanu Filologickej fakulty VŠP dňom 31. augusta 1955.

Za Vašu doterajšiu prácu, ktorú ste vykonali v tejto funkcií, Vám ďakujem.

P o v e r e n í k :

G. Galán

O p i s

Vážený súdruh
 doc.dr. Štefan T ó b i k
 P r e š o v
 Grešova 3

V Bratislave dňa 23.I.1967.

Číslo: 23/66

Oznámenie o udelení
 vedeckej hodnosti.

Vedecké kolégium jazykovedy SAV rozhodnutím č.V/1 zo dňa 12.1.67 udelilo Vám v zmysle § 34 Vyhlášky Štátnej komisie pre vedecké hodnosti č.198 Zb.z 11.novembra 1964 vedeckú hodnosť

k a n d i d á t f i l o l o g i c k ý c h v i e d
 pre viedny odbor 1604-slovenský jazyk - špecializácia - de-
 jiny jazyka a dialektologia.

Vedecká hodnosť Vám bola udelená na základe návrhu Komisie pre obhajoby kandidátskych dizertácií pri Vedeckom kolégium jazykovedy SAV.

So súdružským pozdravom

J. Ružička v.r.,
 predseda

Na vedomie:
 1. Dekanstvo FF UPJŠ
 2. Predsedníctvo SAV
 3. ŠKVH, Praha.

L.S.: Československá akadémia vied
 Vedecké kolégium pre jazykovedu
 Slovenskej akadémie vied
 Bratislava, Klemensova 27.

Za správnosť opisu

Prešov 27. januára 1967

**DEKANSTVO FILOGLICKEJ FAKULTY
VYSOKEJ ŠKOLY PEDAGOGICKEJ
V PREŠOVE**

Telefón 21-21

Cis.: 492/55

V Prešove dňa 6.IX.1955.

Vec: dr. Štefan Tóbiš, docent pre jazyk slovenský, určenie základného platu.

Odpoved na čis.

Prílohy:

Súdr.

dr. Štefan Tóbiš,
docent pre jazyk slovenský

V Prešove.

Dekrótom DS číslo/990/1955-S zo dňa 1.IX.1955 boli sta menovaný docentom Filologickej fakulty VŠP v Prešove pre odbor slovenského jazyka od 1.IX.1955.

V smysle vlád.úznesenia z 30.III.1955 o úprave platových pomorev učit. vysokých škôl patrí Vám s dômnosťou odôvia menovania základný plat vo výške 2.500,-Kčs mesačne, po prevedení patričnej tržky dane zo mzdy.

Výplata dotočajúceho základného platu začína sa dňom 31.VIII.1955.

Funkčné prídatky sa Vám ďalej poukazujú. Prípadné zmeny budú prevedené osobitným výmerom.

M. Tóbiš
prof. doc.

REKTORÁT UNIVERZITY P. J. ŠAFÁRICA
V KOŠIČIACH

SROBÁROVÁ 57 — TELEFON 226-08, 226-10, 226-15

Košice, dňa 10.7.1968 196.....

C. 1112/68

Pri odovzdení svedectva oplatky

Predmet: Menovanie za mim.profesora-
úprava platu.

Vážený súdruh:

mim.prof.PhDr.CSc.Štefan T ó b i k,
vedúci katedry slovenského jazyka a
literatúry FF

Prílohy:

P r e ť o v

Vzhľadom na to, že ste boli dekrétom poverenika SNR pre školstvo zo dňa 20. 6. 1968 čís. Š 1259/68-VŠ menovaný za

mimoriadneho profesora

pre odbor slovenský jazyk s ľúčinnosťou od 1. februára 1968, p r i z n á -
v a m Vám od tohto dňa, podľa ust. čl. III. ods. 2. výnosu Ministerstva
Školstva zo dňa 29. 2. 1968 č.j. 8.000/68 -VI/3, o platovom poriadku pre
učiteľov vysokých škôl :

a/ základný plat 2. platového stupňa VI. kategórie vo výške 3.800.-Kčs	350.-Kčs
b/ za výkon funkcie vedúceho katedry	

celkom mesačne : 4.150.-Kčs.

Stenovený plat sa Vám bude vyplácať po odpočítaní zákonnych
zrážok.

Súčasne dňom 31. 1. 1968 zastavujem vyplácanie Vešich doteraj-
ších mzdových náležitostí.

Váš postup do vyššieho platového stupňa bude vykonaný po spl-
není príslušných podmienok uvedených v smerniciach k platovému poriadku
dňom 1. 2. 1973.

Proti tomuto rozhodnutiu môžete podať námiestky do 15 dní odo-
dňa jeho doručenia prostredníctvom fakulty na tunajší rektorát.

Prof.MUDr.DrSc.E.Matejíček
rektor

Vybavuje: Osob.odd.

VTK 2 15678-67

Filozofická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach,
Miestny odbor Matice slovenskej v Prešove a smútiaca rodina

s hlbockým zármutkom oznamujú, že dňa 2. septembra 1969 náhle zomrel v 61. roku svojho podnetného a plodného života vedúci Katedry slovenského jazyka a literatúry a predsedu Miestneho odboru Matice slovenskej v Prešove

univ. prof. PhDr. ŠTEFAN TÓBIK, CSc.

bývalý dekan a prodekan Filozofickej fakulty VŠP v Prešove, nositeľ súťažnej medaily
Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, dlhoročný riaditeľ býv. Obchodnej akadémie
v Košiciach, predsedu pobočky Združenia slovenských jazykovedcov pri FF UPJŠ v Prešove.

V zosnulom odchádza čestný, pracovitý a obetavý človek, popredný slovenský jazykovedec, významný pedagóg a iniciatívny organizátor vysokého školstva a jazykovedného výskumu na východnom Slovensku.

Rodina v ňom stráca príkladného manžela, starostlivého otca a starého otca, spolupracovnícu dobrého kolegu a radcu, poslucháča vzácneho učiteľa, matičné hnutie svojho dlhoročného nezistného pracovníka.

Rozlúčka sa zosnulým bude v stredu dňa 3. septembra 1969 o 15,00 hodine vo vestibule Filozofickej fakulty UPJŠ v Pešove, Grešova ul. 3

Pohreb bude vo štvrtok dňa 4. septembra 1969 o 14,00 hodine na miestnom cintoríne v Prešove.

ČEST JEHO SVETLEJ PAMIATKE!

Filozofická fakulta UPJŠ
v Prešove

Smútiaca rodina

Miestny odbor Matice slovenskej
v Prešove

Životný príbeh prof. Štefana Tóbika z pera Jozefa Štolca

(Retrospektívny pohľad)

Univ. prof. PhDr. Štefan Tóbik zomrel

Prof. PhDr. Štefan Tóbik prekročil konečnú hranicu svojho života. Náhle, nečakane. Po návšteve svojej rodnej obce Hnúšte v malebnej Rimavskej doline v Gemeri čakal na autobusové spojenie. Prihovoril sa k dvom dievčinám. V rozhovore s nimi zachytil niekoľko dialektických pozoruhodností a zaznamenal si ich. A keď nasadal do autobusu, na schodoch odpadol a na mieste zomrel. Stalo sa tak 2. septembra 1969.

Štefan Tóbik sa narodil 7. februára 1909 v Hnúšti v Gemeri. Na Filozofickej fakulte Komenského univerzity v Bratislave získal aprobáciu zo slovenského a nemeckého jazyka a potom účinkoval ako profesor, neskôr ako riaditeľ Obchodnej akadémie v Košiciach. V r. 1948 prechádza na Vysokú školu pedagogickú a neskôr na Filozofickú fakultu Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, kde pôsobil až do svojej smrti.

Pri pohľade na životný beh prof. Štefana Tóbika výrazne sa stavia do popredia jeho vedeckovýskumná činnosť predovšetkým v oblasti slovenskej dialektológie. Ako poslucháč na Filozofickej fakulte UK patril medzi prvých zberateľov nárečového materiálu, ktorí sa zoskupili okolo ankety prof. Václava Vázneho. Veľmi usilovne zhromažďoval materiál najprv v juhovýchodnom Gemeri a postupne v celom Gemeri. Bol to vášnivý zberateľ. Nevynechal vari ani jednu príležitosť navštíviť rodný Gemer a získavať ďalšie a ďalšie údaje z nárečí. Jeho zbierka gemerského materiálu má enormný rozsah. Publikoval z neho iba časť. Väčší systematický príspevok o gemerských nárečiach predstavuje Členenie a charakteristika gemerských nárečí z r. 1957. Tu sprístupňuje mimoriadne zložitú problematiku pestro diferencovaného gemerského nárečového komplexu, vhodne vydeľuje

jednotlivé skupiny. Táto práca je veľmi užitočná pre sledovanie vzťahov gemerských nárečových javov k javom ostatných slovenských nárečí i k javom v nárečiach ostatných slovanských jazykov.

V rukopise zostala jeho sústavná a podrobná monografia *Nárečie juhozápadného Gemera. Časť I. Hláskoslovie*. Tesne pred dosiahnutím šesťdesiateho roku svojho života pripravil na vydanie výber z gemerského materiálu, v ktorom podáva textový materiál z každej gemerskej lokality. Tento výber autor mysel ako prvý diel plánovaného kompendia o gemerských nárečiach a nazval ho *Gemerské nárečia I. Členenie s charakteristikou a čítanka*. Dielo vydáva Gemerská vlastivedná spoločnosť. Sám autor neuvidí už ovocie svojej celoživotnej tvrdej roboty. Ale jeho meno sa bude spomínať v mnohých a mnohých jazykovedných prácach.

Z prác prof. Štefana Tóbika sa zračí silné vedomie vedeckej zodpovednosti, snaha byť v údajoch presným, pravdivým a úplným. Množstvo nespracovaného materiálu zanechal prof. Tóbik z východoslovenských nárečí, ktorý na katedre slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty v Prešove zhromažďoval pre budúci slovník východoslovenských nárečí.

Štefan Tóbik ako profesor a riaditeľ Obchodnej akadémie v Košiciach vykonal kus solídnej a záslužnej práce. Po prechode na Vyššiu školu pedagogickú a neskôr na Filozofickú fakultu Univerzity P. J. Šafárika vo funkcií dekana, prodekana a súčasne vo funkcií vedúceho katedry slovenského jazyka a literatúry bol postavený pred úlohu organizovať a budovať od základu centrum vedeckého a kultúrneho života na východnom Slovensku. Možno povedať, že za daných okolností vykonal kus užitočnej práce. Na katedre slovenského jazyka a literatúry sústredil schopný dorast, ktorý pod jeho vedením vedecky vyspel a zapojil sa do slovenskej jazykovedy ako veľmi aktívna hodnotná zložka. Význam tejto činnosti prof. Tóbika bol zdôraznený udelením medaily Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach.

Ako učiteľ a vychovávateľ starostlivo prednášal svoje predmety a s porozumením viedol mládež k systematickému štúdiu. Sám v práci tvrdý a neúnavný vyžadoval disciplínu a vytrvalosť. V styku s mládežou bol bezprostredný, priamy, úprimný a dobroprajný. Na druhej strane však v požiadavkách bol náročný.

Popri enormousnej zaujatosti na fakulte a vo vedeckom výskume našiel si prof. Tóbik čas aj pre osvetovú prácu vo verejnosti.

Skončil sa život vlastne nedožitý. Predčasne a nečakane náhle odišiel z kruhu slovenských jazykovedcov človek čestný, obetavý, celý svoj život usilovne pracujúci. Jeho životné dielo zostało nedokončené. Na tomto pracovnom úseku nebude ho môcť hned' nikto nahradíť. Preto jeho odchod zo života sa v plánoch slovenskej jazykovedy a predovšetkým dialektológie javí ako veľká strata.

Nedávno začiatkom roku 1969 som šesťdesiatročnému prof. Štefanovi Tóbikovi ako prejav priateľstva, ktoré nás navzájom od prvého semestra našich univerzitných štúdií viazalo, v gratulačnom článku pospomínal podrobne jeho publikačnú činnosť. Ledva sa tento článok objavil (Jazykovedný časopis, XX, 1969, 83-84), došla správa o jubilantovej smrti.

Na prešovskom cintoríne dňa 4. septembra 1969 pribudol hrob, nad ktorým spomínajúci porozjímajú o spoločenskej hodnote statočnosti, charakteru, osobnej skromnosti a činorodej prítulnosti k rodnému kraju, jeho ľudu a jeho reči a v srdci svojom vzdajú mŕtvemu čest.

Prof. PhDr. Jozef Štolc, DrSc.
Jazykovedný ústav L. Štúra
Slovenská akadémia vied
Bratislava
In: Slavica Slovaca, 5, 1970, 103-104.

Prof. Štefan Tóbik šestdesiatročný

Prof. PhDr. Štefan Tóbik, CSc., profesor slovenského jazyka a vedúci Katedry slovenského jazyka a literatúry na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, dožíva sa šestdesiat rokov.

Narodil sa 7. 2. 1909 v Hnúšti v Gemeri. Otec mu bol kováč. Základné vzdelanie získal v rodnom mestečku. V jeseni r. 1928 začal na Filozofickej fakulte Univerzity J. A. Komenského študovať slovanskú a germánsku filológiu. Po jednoročnom štúdiu na univerzite v Grazi v Rakúsku sa vrátil do Bratislavu a po absolutóriu r. 1932 získal učiteľskú aprobatúru zo slovenského a nemeckého jazyka pre stredné školy. Potom sa stal profesorom, neskôr riaditeľom Obchodnej akadémie v Košiciach. Neskôr prechádza na Vysokú školu pedagogickú a po jej reorganizácii na Filozofickú fakultu Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, kde pôsobí doteraz ako vedúci Katedry slovenského jazyka a literatúry a profesor slovenského jazyka.

Št. Tóbik už počas štúdia na univerzite sa intenzívne účastnil pri zbieraní materiálu zo slovenských nárečí pod vedením prof. Václava Vážneho. Bol jedným z najusilovnejších a najúspešnejších zberateľov. Svoje práce značne skoro začal publikovať.

R. 1934 vychádza v dvoch častiach práca *Charakteristické zjavy hláskoslovné v nárečiach juhozápadného Gemera* (Bratislava, VIII, 1934, 67-76, a IX, 1935, 368-378) a potom v hustom slede za sebou ďalšie práce o niektorých javoch gemerských nárečí.

Za vynikajúci príspevok základného významu pre bližšie poznanie gemerských nárečí treba označiť syntetickú prácu *Členenie a charakteristika gemerských nárečí* (Jazykovedné štúdie II, 1957, 86-120).

Št. Tóbik s nemalou obetavosťou a vytrvanlivosťou zozbieral rozsiahly materiál z gemerských nárečí. Časť tohto materiálu spracoval v obsiahlej monografii *Nárečie juhozápadného Gemera*. Časť I. *Hláskoslovie*, ktorú v decembri r. 1950 predložil ako doktorskú dizertačnú prácu. Žiadalo by sa veľmi, aby zhromaždený vzácny materiál spracoval v dôkladnej a vyčerpávajúcej monografii o nárečiach celého Gemera.

Do okruhu prác o gemerských nárečiach patrí práca K charakteristike nárečia Nového Klenovca na Zakarpatskej oblasti USSR (Jazykovedný časopis, XIV, 1963, 45-56).

V dialektologických prácach konfrontuje Št. Tóbik svoje poznatky so staršími poznatkami, uvádza ich na pravú mieru, dopĺňa, rozhojňuje pozitívny materiál, dobre ho triedi a triezvo pristupuje k výkladu. Nárečie berie dynamicky ako proces, v ktorom sa bezprostredne odražajú osudy územia a ľudu v rámci historickom (migrácia, kolonizácia, prevrstvovanie) i v rámci súčasnom (pôsobenie škôl a pod.). Dialektologický výskumný záujem Št. Tóbika sa počas jeho pôsobenia na vysokých školách v Prešove rozšíril na celé východné Slovensko. Ako profesor organizuje a vedie zbieranie materiálu z východoslovenských nárečí, pričom sústredzuje svoju pozornosť predovšetkým na slovnú zásobu. Materiálová zbierka má byť východiskom veľkého slovníka východoslovenských nárečí. Ďalekosiahly teoreticko-historický a kultúrny význam tohto podujatia nemožno nateraz ešte primerane oceniť.

Št. Tóbik venoval sa aj historickému výskumu jazyka starých písomností. Cenné sú jeho príspevky *Jazyk a terminológia starých slovenských písomných pamiatok výrobných sektorov – Artikuly štefliarov Muránskej doliny z r. 1585* (Zborník FF UPJŠ, 1960, 80-157), *Zo štiavnických listov z r. 1529-1600* (Jazykovedné štúdie. VI. 1961, 259-266) a ďalšie práce z banského a hospodárskeho prostredia. V tejto súvislosti ho zaujal vývin banskej terminológie.

Pri príležitosti osláv P. J. Šafárika vypracoval viac popularizačných článkov a niekoľko závažných prác. Z nich najväčšia je práca *Šafárikov jazyk* (Zborník FF UPJŠ, 1961, 91-193), v ktorej podrobne osvetil názory P. J. Šafárika na jazyk, poukázal na pramene, z ktorých P. J. Šafárik čerpal prvky svojho vyjadrovania a pod. To je vzácný príspevok k poznaniu jazykovej praxe jednak P. J. Šafárika, jednak príslušníkov generácie v období tesne pred ustanovením spisovnej slovenčiny, ku ktorej sa prikláňal aj Šafárik, keď čerpal hojne aj z fondu svojho rodného Gemera a zo slovenských fondov vôbec.

Účinkovanie na obchodnej akadémii obrátilo Tóbikovu pozornosť na obchodnú terminológiu, ktorej venoval svoje dve obsiahlejšie práce.

Štefan Tóbik plodne pôsobil aj ako učiteľ slovenského jazyka vo východoslovenskom prostredí. Osobne disciplinovaný a vyrovnaný účinne pôsobí na svojich žiakov a spolupracovníkov a budí v nich budovateľský zápal za rozmach jazykovej kultúry na východnom Slovensku a za vedecký výskum východoslovenského jazykového prostredia vo vzťahu k jazykovej kultúre.

V svojom mene i v mene ostatných slovenských jazykovedných pracovníkov žičím prof. dr. Štefanovi Tóbikovi ako človekovi pevných a čistých životných zámyslov, záujmov a ciest, ako vytrvalému a neúnavnému výskumníkovi, ako starostlivému a citlivému vychovávateľovi učiteľského i vedeckého slovakistického dorastu v exponovanom východoslovenskom prostredí, ako v životných nárokoch triezvemu, skromnému a priateľskému druholi pevné zdravie, úspešné pracovné výsledky a radosť zo životného diela.

Prof. PhDr. Jozef Štolc, DrSc.
Jazykovedný ústav L. Štúra
Slovenská akadémia vied
Bratislava
In: Jazykovedný časopis, 20, 1969, 83-84.

**ŠTEFAN TÓBIK
GEMERSKÉ NÁREČIA I**

**ČASŤ DRUHÁ
GEMERSKÁ NÁREČOVÁ ČÍTANKA**

Recenzenti:

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.

Doc. PhDr. Ladislav Bartko, CSc.

© Autor: Prof. PhDr. Štefan Tóbik, CSc.

© Editorka: Prof. PhDr. Júlia Dudášová-Kriššáková, DrSc.

© Technickí redaktori: Ing. Jaroslav Havrla, Mgr. Alica Wietoszewová

Vydavateľstvo PU v Prešove

Prešovská univerzita v Prešove 2018

Prvé vydanie – Náklad 300 – Strán 448

Tlač: Grafotlač Prešov, s. r. o.

ISBN 978-80-555-1994-4

**prof. PhDr. Štefan Tóbik, CSc.
(1909 – 1969)**

V knihe GEMERSKÉ NÁREČIA I/ Časť druhá (Gemerská nárečová čítanka) sú uverejnené texty zo skupiny vlastných gemerských nárečí, ktoré sa vnútorne členia na tri základné areály: (1) nárečia juhozápadného Gemera, (2) nárečia stredného Gemera a (3) nárečia východného Gemera. Antológia obsahuje viacstránkové nárečové texty zo sto slovenských obcí v bývalej Gemerskej stolici. Každý text zapísaný v skúmanej lokalite má svoje číslo. Celkove z juhozápadného Gemera sú uverejnené nárečové texty z 51 obcí (č. 1 – 51), zo 47 obcí zo stredného Gemera (č. 52 – 98) a z dvoch obcí z východného Gemera s poradovým číslom 99 – 100. Väčšinou ide o dlhé, viacstránkové texty, ktoré sa z tematického hľadiska členia na kratšie texty. Viaceré nárečové prehovory rozprávali tí istí informátori v istých časových intervaloch, lebo autor chcel zachytiť dynamiku vývinu každého gemerského nárečia. Zohľadňovalo sa aj generačné rozvrstvenie informátorov, preto medzi rozprávačmi boli zástupcovia všetkých generácií, počínajúc najstaršou a končiac najmladšou generáciou.

Predkladaná nárečová čítanka je iba malým zlomkom rozsiahleho nárečového materiálu, ktorý autor zozbieral v rozpätí rokov 1930 – 1969. Texty sú zapísané čitateľskou fonetickou transkripciou, ktorá sa pokladá za typ zjednodušenej transkripcie. Texty treba pozorne čítať a vyslovovať tak, ako sú vytlačené v dôsledku splývavej alebo nesplývavej výslovnosti. Celú nárečovú antológiu autor zostavil sám, čiže najprv zapísal alebo nahral na magnetofón súvislé nárečové prehovory pri priamom terénnom výskume, ktoré po návrate z výskumu postupne prepisoval a upravoval z vecnej alebo štýlistickej stránky.

ISBN 978-80-555-1994-4

A standard EAN-13 barcode representing the ISBN 978-80-555-1994-4. Below the barcode, the numbers 9 788055 19944 are printed vertically.